

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ /
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА /
KYIV NATIONAL ECONOMIC UNIVERSITY
NAMED AFTER VADYM HETMAN

**ЕКОНОМІКА
ПІДПРИЄМСТВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА
ENTERPRISE
ECONOMICS:
THEORY AND PRACTICE**

Збірник матеріалів / Proceedings
IX Міжнародної науково-практичної конференції /
IX International Scientific and Practical Conference

м. Київ / Kyiv

12-13 жовтня 2022 р. / October 12-13, 2022

КНЕУ 115 РОКІВ КИЇВ 2022

*Рекомендовано до друку Вченою Радою факультету фінансів
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана
Протокол № 8 від 20.10.2022*

Оргкомітет конференції

РЕШНА Інна – доктор економічних наук, професор, завідувачка кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ імені Вадима Гетьмана (відп. за вип.); **БУДЯСВ Максим** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **БОЙЧЕНКО Катерина** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ВОСТРЯКОВА Валентина** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ГРЕБЕШКОВА Олена** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КУКОБА Володимир** – доктор економічних наук, професор, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КИРИЛЮК Оксана** – доктор філософії, старший викладач кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КОЦЮБА Олексій** – доктор економічних наук, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КУБАРЕВА Ірина** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КУЗЬМЕНКО Олена** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КУЗЬОМКО Володимир** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **КОВТУН Віта** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ЛІГОНЕНКО Лариса** – доктор економічних наук, професор, професорка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **МИСИЛЮК Влада** – аспірантка кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **МАЛЯРЧУК Ольга** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ПЕТРЕНКО Людмила** – доктор економічних наук, доцент, професорка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ПАЗДРІЙ Віталій** – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **САДОВНИК Олександр** – кандидат економічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи, економіки та інфраструктури, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **СТАРИКОВ Олександр** – кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **САС Ірина** – кандидат економічних наук, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ЧУХРАЄВА Наталія** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ЧЕБАКОВА Тетяна** – кандидат економічних наук, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ШКОДА Тетяна** – доктор економічних наук, доцент, професорка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ШЕРГІНА Лідія** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ШВИДКА Оксана** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ШАПРАН Олександр** – аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ЯМНЕНКО Галина** – кандидат економічних наук, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана; **ЯКУШЕВА Наталія** – аспірантка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана.

Секретар: **ТЕПЛОК Марія** – кандидат економічних наук, доцент, доцентка кафедри бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ імені Вадима Гетьмана

**Економіка підприємства: теорія і практика [Електронний ресурс] : зб.
Е 45 матеріалів ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. — К. : КНЕУ, 2022. — 492 с.
ISBN 978-966-926-112-0**

Конференція спрямована на обговорення вченими і практиками результатів наукових досліджень і розвитку функціонування підприємств у контексті формування знань з новітньої економіки і розвитку інтеграційних процесів.

The conference is aimed at discussing the results of scientists research and experience of enterprise functioning by scientists and workers in the sense of providing knowledge in modern economics and integration processes development.

*Матеріали друкуються мовами оригіналів. Погляди, висловлені в публікаціях, є позицією авторів.
Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть автори.*

Передмова

Кафедра бізнес-економіки та підприємництва Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана разом з вітчизняними та закордонними співорганізаторами проводить вже IX Міжнародну науково-практичну конференцію «Економіка підприємства: теорія і практика». Дослідження авторів, молодих вчених і представників бізнесу, дозволили сформуувати дискусійну платформу для обговорення на теоретичному і прикладному рівні результатів наукових досліджень з врахуванням досвіду функціонування підприємств у контексті сучасних турбулентних обставин зумовлюючи генерування та глокалізацію перспективних трансформацій в економічному середовищі. Висловлюємо подяку усім співорганізаторам, керівництву університету та факультету за допомогу в організації конференції, а також усім науковцям, викладачам і практикам, які взяли активну участь у її проведенні і сподіваємось на подальшу співпрацю.

*Інна Рєпіна,
д.е.н., професор,
завідувачка кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

Foreword

The Department of Business Economics and Entrepreneurship of Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, together with domestic and foreign co-organizers, is holding the 9th International Scientific and Practical Conference "Enterprise Economics: Theory and Practice", which aims to create a discussion platform for theoretical discussion and at the applied level by scientists, young scientists and businesses of the results of scientific research and the experience of the functioning of enterprises in the context of modern turbulent circumstances, causing the generation and glocalization of promising transformations in the economic environment. The Department of Business Economics and Entrepreneurship expresses its deep gratitude to all co-organizers, university and faculty management for their help in organizing the conference, as well as to all scientists, teachers and practitioners who took an active part in its implementation, and we hope for constructive cooperation in the future.

*Inna Riepina,
Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of Department of Business Economics and Entrepreneurship,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman*

ЗМІСТ:
СЕКЦІЯ № 1. ЕКОНОМІЧНЕ ЛІДЕРСТВО ЗА УМОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Гребешкова Олена, Борисенко Софія. СТРАТЕГІЧНІ ВИКЛИКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВА В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ	16
Старіков Олександр, Гновенко Давид. ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ТА ТЕХНІЧНИЙ АНАЛІЗ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ	20
Oksana Skorobogatova, Inna Stecenko. COMPETENCE MODEL AS A MECHANISM OF COMPANY COMPETITIVENESS CREATION	23
Жуковська Валентина, П'ятницька Галина, Ракша Наталія, Федулова Ірина. ІНТЕНСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМЕНШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЗАБРУДНЕННЯ	27
Кукоба Андрій. МОДИФІКУВАННЯ РІЗНОВИДІВ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА	30
Теплюк Марія, Колосінська Анна, Туцька Тетяна. СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ	32
Nataliia Rudyk. PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A TOOL FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF ENTERPRISES	36
Ель Рабай'а Дакера Таха Діб. СТАН УПРАВЛІННЯ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ	38
Кукоба Володимир. ОНОВЛЕНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	41
Теплюк Марія Лобойко Варвара, Тичинський Данило. МОДЕРНІЗАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	44
Маркуц Владислав. БАГАТОРІВНЕВА КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ В ЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ	48
Ніколаєнко Світлана. РЕГІОНАЛЬНА ЛОКАЛІЗАЦІЯ ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ	51

Шергіна Лідія Антонівна, Жемба Алла Йосипівна. ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИНКІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	54
Терещенко Юлія. КООПЕРАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МЕРЕЖЕВИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ В СФЕРІ ПОСЛУГ	57
Махова Галина, Ціліцинська Інна. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА	60
Горін Андрій, Гребешкова Олена. СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ ЗА УМОВ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ	63
Теплюк Марія, Зубко Єлизавета. ЕКОСИСТЕМА ТА АРХІТЕКТУРА ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ	67
Кириленко Вікторія. ФОРМУВАННЯ РЕПУТАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В РАМКАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	70
Мовчанюк Анастасія. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	73
Стрільчук Олеся. ЛІДЕРСТВО ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ	76
Zhmai Aleksandr. EFFICIENCY OF A FOUR-DAY WORKING WEEK IN "PERFECT STORM" CONDITIONS	82
Швидка Оксана, Тесленко Єлизавета. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ У ПЕРІОД ВІЙНИ	85
Яценко Валерія. ДЕВАЛЬВАЦІЯ ГРИВНІ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	88
Kubareva Iryna. LEADERSHIP PERFORMANCE IN THE COMPANY: DEFINITION AND APPROACH TO EVALUATION	91

СЕКЦІЯ № 2. ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

Швед Юрій. КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ ТА ПРОБЛЕМИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ	94
Смирнов Євген, Смирнов Євген. ПОВОЄННЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ: АКЦЕНТИ ТА ІМПЕРАТИВИ	98
Бойченко Катерина. СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРОВАНИСТЬ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	101
Hanna Myroshnychenko, Ruslana Doroshuk. OPPORTUNITIES AND RISKS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE POST-WAR PERIOD	104
Касперович Юлія. СПРОЩЕНА СИСТЕМА З ОСОБЛИВОСТЯМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	107
Рогозян Юлія. ПРАКТИКА РОЗБУДОВИ ТЕРИТОРІЙ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ КЕЙС БОСНІЇ Й ГЕРЦЕГОВИНИ	111
Санжаревський Денис. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	114
Репін Микита, Корнійчук Анна. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ	118
Маркуц Анастасія. КІБЕРЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ НА АВТОНОМНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	121
Valentyna Oberemchuk, Taras Demchenko. SENSEMAKING IN ENTREPRENEURSHIP DURING THE WAR	122
Шевченко Володимир. ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИЗИ НА КОРПОРАТИВНИЙ СЕКТОР ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН	125
Стовба Тетяна. ТАЛАНТ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЛІДЕРСТВА БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС	127
Якушева Наталія. РЕІНЖИНІРИНГ ЕКОСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	130
Захарова Оксана. РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	133

Дегтеренко Катерина, Богуславська Світлана. НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИНАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ: РЕАЛІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ	135
Диха Марія. КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІД ПРИЗМОЮ ВОЄННОГО ЧАСУ	136
Заблудська Інна. ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ НА ПОТЕНЦІЙНО-НЕБЕЗПЕЧНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ЧАС	140
Залізна Любов, Грицак Христина. ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ	143
Прохорова Валерія. РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ЙОГО ВІДНОВЛЕННЯ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС	146
Рахвал Ірина, Табачук Андрій. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	149
Фоменко Борис. РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА В РЕЗУЛЬТАТІ НАСТАННЯ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ ТА РУЙНУВАННЯ МАЙНА	154
Шелест Захар, Погрібна Валерія. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	156
Olena Kuzmenko, Mykhailo Pletniiov. THE PROBLEMS OF CONDUCTING BUSINESS DURING THE WAR	160
Маковоз Оксана Буряк Михайло. СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ІТ-КОМПАНІЙ В ВОЄННИЙ ЧАС	162
Швидка Оксана, Тесленко Єлизавета. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ У ПЕРІОД ВІЙНИ	164
Штань Марина. СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА УМОВ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	168
Сас Ірина, Слюсар Каріна. УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПОШУК НОВОГО БАЛАНСУ	171
Ніколайчук Ольга, Мельник Олексій. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОГО РИТЕЙЛУ ПІДЧАС ВІЙНИ	174
Давидкова Катерина, Оберемчук Валентина. TRANSFORMATION OF BUSINESS INTO SOCIAL ENTERPRISE DURING THE WARTIME	174
Кужель Марина, Єгельницький Антон. ЦІННІСТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС.	177
Міцерук Світлана. АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	180

СЕКЦІЯ № 3. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Sahaidak Mykhailo. THE IMPLEMENTING SUSTAINABLE MANAGEMENT AGRICULTURAL BUSINESS EXCELLENCE	187
Косогова Софія, Садовнік Олександр. РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АГРОБІЗНЕСУ	189
Паламаренко Яна. КОНТЕКСТ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПАРТНЕРСТВА В НАПРЯМКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ	192
Величко Олена. МИКОЛАЙЧУК ІРИНА. СТРАТЕГІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРОБІЗНЕСІ	196
Hmyria Victoria. ECONOMIC RISK AND ITS INFLUENCE ON THE ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES	199
Зуякова Любов. ТЕХНІКО- ТЕХНОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА ЕНТОМОФАГІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ РОСЛИ	202
Сас Ірина, Демченко Марія. АГРОБІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВ	205
Репін Кирило. РОГЛЯД РИНКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ЄС	209
Шулежко Андрій. АНАЛІЗ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ЗМІНИ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	212
Гавриш Артем, Іваненко Федір. СТРАТЕГІЯ АГРОТРЕЙДИНГУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ	215
Сас Олександр, Сас Ірина. ВИБІР АЛЬТЕРНАТИВНОГО ПАЛЬНОГО НА ВИРОБНИЦТВІ	218
Єранкін Олександр. ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ В АГРОБІЗНЕСІ УКРАЇНИ В НОВИХ УМОВАХ	221
Старіков Олександр, Максимів Анна. ДОЦІЛЬНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ У СТВОРЕННЯ БІОГАЗОВИХ УСТАНОВОК ПІДПРИЄМСТВАМИ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ	224

Іваненко Віктор, Іваненко Федір. ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГІЇ У ТЕПЛИЧНОМУ ГОСПОДАРСТВІ	228
Гонтарева Ірина. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ З МЕТОЮ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ	231
Гнатишин Марія. НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	235
Вариченко Андрій, Садовник Олександр. СУТНІСТЬ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ, ПОКАЗНИКІВ СТАНУ ТА РУХУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АГРОБІЗНЕСІ	238
СТАРІКОВ Олександр, ПЕРЕЛЕТ Ольга. ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	241

СЕКЦІЯ № 4. ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА: КОНЦЕПЦІЇ, ІНСТРУМЕНТИ, ПРАКТИКИ

Чабанюк Ольга, Куксінський Максим. ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ ЩОДО ВПЛИВУ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА ОБЛІКОВУ ІНФОРМАЦІЮ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА	246
Івасів Ігор. ТИХА РЕВОЛЮЦІЯ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ	248
Коцюба Олексій. НЕЧІТКО-МНОЖИННА МЕТОДОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ	251
Кизенко Олена, Рубанка Ярослав. ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	254
Гужва Володимир. LOW-CODE-ТЕХНОЛОГІЇ В АКАДЕМІЧНІЙ АНАЛІТИЦІ	257
Огородник Віра, Маркіна Марія. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ У ЇХНЬОМУ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПРОСТОРОВИМ ПЛАНУВАННЯМ ГРОМАД І ТЕРИТОРІЙ	260
Пінті Анастасія. КОНЦЕПТУАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ	264
Шапран Олександр. КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ОРГАНІЗАЦІЯ МАРШРУТИЗАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ	266

Шумейко Олена. ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ ЯК ОБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	269
Смірнова Аріна, Васюткіна Наталія. ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ЗАПОРУКА ВДАЛОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	272
Єфременко Володимир, Кузьомко Володимир. СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО-МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	276
Кучерява Мар'я. РОЗВИТОК НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ФОРМАТУ ПОДАННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	279
Тимоць Мирослава. ВЛАСНІ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	282
Чобіток Вікторія. ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИАГЕНТНОГО ПІДХОДУ У ПРИЙНЯТТІ ЕФЕКТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ	284
Юрчук Володимир. МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РЕАГУВАННЯ СПОЖИВАЧА НА ЗМІНУ ЦІН	288
Ткач Олег. СТЕПЕНЕВА ФОРМА ЕКОНОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІНФЛЯЦІЇ	292

СЕКЦІЯ № 5. ЕКОНОМІКА ІННОВАЦІЙ ТА ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО

Білошапка Вікторія. ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	296
Брегеда Олена. ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС	299
Чабан Віталій, Чабан Галина. ІННОВАЦІЙНА ПОВЕДІНКА ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ	303
Kapiton Alla. ACTIVATION OF INFORMATION RESOURCES OF SOCIETY AND STIMULATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT	306
Денисюк Андрій, Метіль Руслан, Шевчук Наталія. СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	308
Титиш Богдан. КОНКУРЕНТНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ШОСТОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ	311

Махова Галина, Вострякова Валентина. ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ	314
ДОЛГОВА ЛЮДМИЛА, СТЕПАНОВ ІЛЛЯ. СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАРКЕТИНГУ	317
Каличева Наталія, Бойко Тетяна, Лобанова Євгенія. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЗА РАХУНОК СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	320
Касян Сергій, Макуха Юрій, Нечипорук Софія. ДИНАМІЧНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ, ОБІГ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОДАЖУ В МАРКЕТИНГУ	323
Парубець Стефанія. ТЕХНОЛОГІЧНІ РОЗРИВИ В ПРОЦЕСІ ЗРОСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОНОМІК	326
Кравчук Оксана, Варіс Ірина. ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ	329
Мисилюк Влада. ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ІННОВАЦІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	323
Андрющенко Катерина, Полтавська Юлія. СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВАМИ-СУБ'ЄКТАМИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	335
Рахвал Ірина. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	338
Редзюк Євгеній. ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ	344
Хвастунов Нікіта. ГРЕБЕШКОВА ОЛЕНА. ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ДИНАМІЧНИХ ЗДАТНОСТЕЙ	348
Чухраєва Наталія. НАЦІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ У РОЗВИТКУ РОБОТОТЕХНІКИ	352
Пастух Дем'ян. ПОДАТКОВІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКНЮЮТЬ В ГЛОБАЛІЗОВАНИЙ ТА ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ	355
Голобородько Тетяна. РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА	357

Івахненко Ірина, Чурило Михайло, Лазаренко Юлія. ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ БУДІВЕЛЬНИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ 361

СЕКЦІЯ № 6. РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА БІЗНЕС-АКСЕЛЕРАЦІЯ

В межах науково-дослідної теми «РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА БІЗНЕС-АКСЕЛЕРАЦІЯ В COVID-ЗАЛЕЖНОМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ» (державний реєстраційний номер 0122U000962)

- Репіна Інна. АКСЕЛЕРАЦІЯ ТА РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ У ПРИЗМИ ВОЄННОГО ЧАСУ 366
- Солесвік Марина, Лігоненко Лариса. ПРОЕКТ GUESS «ГЛОБАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ДУХУ СТУДЕНТІВ»: ІНСАЙТИ РОЗБУДОВИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ ТА БІЗНЕС-АКСЕЛЕРАЦІЇ 370
- Діба Олександр, Кужель Юрій. ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ ТА РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ 373
- Ковтун Віта. ПІДПРИЄМНИЦЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 376
- Стасовська Галина. ДОСВІД ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЩОДО СТВОРЕННЯ АКАДЕМІЧНИХ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ 381
- Стасовський Юрій. УНІВЕРСИТЕТСЬКІ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРИ, ДОСВІД САУДІВСЬКОЇ АРАВІЇ ТА УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС YEP! 384
- Завадських Ганна. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА 386
- Yuriy Mazur. SOCIAL RESPONSIBILITY AS A COMPONENT OF THE INNOVATIVE EDUCATIONAL PROCESS AND SUPPLY COMPETITIVENESS OF THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION 389
- Самойленко Алла. ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 394
- Ямненко Галина. ЗНАЧЕННЯ АКСЕЛЕРАТОРІВ У РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ 396

Касян Сергій, Шаповал Данііл. МАРКЕТИНГОВЕ ПРОСУВАННЯ ПОТОКІВ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ КОМПАНІЇ	398
Паздрій Віталій. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ.	400

СЕКЦІЯ № 7. ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ, БІЗНЕСУ: ПОГЛЯД МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

В межах науково-дослідної теми «Реалізація потенціалу молодих вчених в інтеграції науки, освіти, бізнесу» (державний реєстраційний номер 0120U102126)

Шкода Тетяна, Ібрагімова Аліна. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ	406
Андрікевич Вікторія. ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	409
Братусь Ганна. ОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	411
Гернего Юлія, Диба Михайло. ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ У НЕВИЗНАЧЕНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ	414
Кирилюк Володимир. ПЕРСПЕКТИВИ АКАДЕМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ В УКРАЇНІ	417
Обозненко Наталка, Козлова Валерія. ВПЛИВ БІЗНЕС ОСВІТИ НА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЛЮДЕЙ (НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ БІЗНЕС ШКОЛИ УКУ)	419
Стожок Аліна. СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	422
Науменко Владислав, Глинянський Сергій, Теплюк Марія. ТЕХНОЛОГІЧНЕ ОСНАЩЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК ОДИН З НАЙВАЖЛИВИШИХ ФАКТОРІВ ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ	424
Цюрукало Анастасія, Чумак Анна, Малярчук Ольга. РОЛЬ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ	430

Балан Даша, Коваль Анастасія. МОЖЛИВОСТІ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО ТА КОНКУРЕНТНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ ВЛАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА	433
Весельська Марина. ШЛЯХ ОСВІТИ В ТУРБУЛЕНТНІ ЧАСИ	437
Завгородня Анастасія. СИСТЕМА ВИМОГ ДО ВНУТРІКОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	439
Каліна Ірина. КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У ВОЄННИЙ ЧАС	442
Капеліста Ірина. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ І ОСОБИСТИЙ БРЕНД МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ	445
Кришталь Галина. ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ, ОСВІТИ ТА ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ	447
Любасюк Ірина, Гребешкова Олена. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГОВИХ РІШЕНЬ	450
Іванець Людмила, Семенець-Орлова Інна. МОЖЛИВОСТІ ПРОЕКТНОГО МЕТОДУ В ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ І НАУКИ	453
Перегуда Юлія, Кривоберець Марина. МОЛОДІЖНІ СТАРТАПИ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ: КЛЮЧОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ	455
Семенець-Орлова Інна. РОЗВИТОК М'ЯКИХ НАВИЧОК МОЛОДИХ ВЧЕНИХ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МАСОВОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)	458
Цімошинська Оксана. АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ У ПРОЦЕСІ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	461
Маркова Юлія, Нестеренко Микита, Хоменко Інна. ІННОВАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ WEB 3.0 У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ	463
Савранська Анна. БРЕНДИНГ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	466
Буркова Людмила Анатоліївна, Поросла Поліна Вадимівна. ОБЛІК ОПЛАТИ ПЕРІОДУ ТИМЧАСОВОЇ НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ТА ФОРМУВАННЯ ПОКАЗНИКА «ФОНД ОПЛАТИ ПРАЦІ»: ПРОТИРІЧЧЯ У МІЖНАРОДНОМУ ТА ВІТЧИЗНЯНОМУ СТАНДАРТАХ	470

Перепеляк Діана. УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ЗОВНІШНЬОЇ РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ	474
Галицька Наталія. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТИ У ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	477
Хараїм Ірина. РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ІНЖИНІРИНГОВОЇ ГАЛУЗІ У ТУРБУЛЕНТНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	479
Головач Наталія. Лапицька Ніна. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	483
Садовник Олександр. ПРИРОДА ТУРБУЛЕНТНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АГРОБІЗНЕС	486
Лисечко Євгеній. СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ	489

**СЕКЦІЯ № 1. ЕКОНОМІЧНЕ ЛІДЕРСТВО
ЗА УМОВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

JEL A10, A11, D21, F20, L20

БОРИСЕНКО Софія
студентка IV курсу,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
ORCID 0000-0003-2876-315X

e-mail: borysenko.sofia@kneu.ua

Borysenko Sofia
4th year student,
KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine,
ORCID 0000-0003-2876-315X

ГРЕБЕШКОВА Олена
канд. екон. наук, доцент,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
ORCID 0000-0002-6896-3941

Hrebeshkova Olena
Ph.D. (Economy Sciences), Associate Professor,
KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine,
ORCID 0000-0002-6896-3941

СТРАТЕГІЧНІ ВИКЛИКИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДПРИЄМСТВА В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

STRATEGIC CHALLENGES OF FORMING THE COMPETITIVE BEHAVIOR OF THE ENTERPRISE IN THE POST-INDUSTRIAL ECONOMY

Анотація: Виявлено та систематизовано передумови формування конкурентної поведінки підприємства за умов динамічних зрушень сучасної економіки. Запропоновано авторський погляд на зміни в конкурентній поведінці вітчизняних підприємств у найближчій передбачуваній перспективі.

Ключові слова: стратегія, конкуренція, підприємство, постіндустріальна економіка.

Abstract: The prerequisites for the formation of the competitive behavior of the enterprise under the conditions of dynamic shifts of the modern economy are identified and systematized. The author's view on changes in the competitive behavior of domestic enterprises in the foreseeable future is offered.

Keywords: strategy, competition, enterprise, post-industrial economy.

Постіндустріалізм [1], як стадія розвитку суспільства, що слідує за індустріальним суспільством, характеризується провідною роллю вторинного і третинного секторів економіки, а основним об'єктом діяльності стає сфера інформації – її генерації, збереження, поширення, комерціалізації тощо. За умов постіндустріального світу зростає нестабільність ринкових процесів, посилюється конкуренція, якісно змінюються очікування і вимоги споживачів до продукції.

Для підприємства, незалежно від сфери його діяльності, масштабів та життєвого циклу, успіх визначається результативністю конкурентної поведінки — здатністю досягати поставлених цілей функціонування й розвитку завдяки реалізації комплексу взаємопов'язаних дій екзогенного та ендогенного характеру. Формування конкурентної поведінки, по суті, полягає в знаходженні «алгоритму» реагування на виклики, що з'являються ззовні з урахуванням здатностей самої системи підприємства. Проявляється конкурентна поведінка підприємства його цілепокладанні, засобах й діях для досягнення цих цілей.

У постіндустріальній економіці практично всім сферам бізнесу притаманні високий ступінь конкурентної боротьби між учасниками ринку, мінливість і

непередбачуваність зовнішніх змін, що значно ускладнює конкурентну діяльність підприємств. Тому однією з важливих управлінських проблем є формування дієвої конкурентної стратегії та поведінки підприємства, забезпечення її стратегічної адаптивності до умов ринкового середовища.

Які ж виклики постають перед сучасними підприємствами? Характерною ознакою сучасного етапу розвитку економіки є зростання рівня інтелектуалізації. Глобалізаційні процеси та всеосяжна цифровізація впливають на економічну поведінку всіх суб'єктів господарювання та повинні враховуватись при формуванні стратегій їх розвитку. Рушійна сила прогресу в сучасних умовах тісно пов'язана з розвитком здібностей людини, інтереси і потреби якої стають на один щабель вище в ієрархії чинників конкуренції. Потреби людей в контексті конкурентної поведінки сучасного підприємства вимагають розгляду як мінімум у двох аспектах: 1) потреби споживачів (і тут головний виклик сьогодення – нераціональність споживчого вибору); 2) потреби працівників (тут опиняємося перед необхідністю забезпечення належного рівня поваги та саморозвитку особистості). Стратегія формування конкурентоспроможності підприємства має включати гнучкий план дій у напрямку активізації інноваційної складової на основі детального аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, наявних ресурсів та потенціалу підприємства.

За даними аналітичного дослідження «Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році» [2], найбільш інноваційно-активними були підприємства харчової, металургійної та фармацевтичної промисловості, у яких частка витрат на інноваційну діяльність складала від 10% до 20%. З 2020 року вітчизняним лідером інноваційних рішень стає ІТ-сектор, який відзначився революційними проєктами цифрової трансформації українського суспільства [3]. Як зазначають дослідники, «позиції України у міжнародних рейтингах, що відображають стан розвитку інноваційної діяльності засвідчують, з одного боку, наявність високого рівня освітньо-наукового потенціалу, який є підґрунтям для продукування новацій, інновацій, наукових розробок, нової техніки чи технології тощо. Але, з другого боку, наочно демонструють цілий спектр проблем: - наявність неефективного та слабкого механізму впровадження інновацій у сферу економічної діяльності та подальшої комерціалізації; - недостатній рівень державної підтримки інноваційних проєктів та їх фінансування як з державного бюджету, так і за рахунок приватних інвесторів; - мінімальне використання можливостей передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, особливо щодо науково-технологічного співробітництва, розвитку підприємництва та промислової політики; - зменшення обсягів фінансування науки та інновацій, розвитку освіти; - поширення корупції та політичної нестабільності; - низький рівень кооперації між інноваційними підприємствами та науково-дослідними установами.» (цит. за [4]).

Розглядаючи особливості постіндустріального суспільства, варто наголосити на зростаючій ролі людини в реалізації конкурентної стратегії. Провідне значення мають потреби людей у саморозвитку та самореалізації, що зумовлює необхідність розроблення та впровадження нових рішень при формуванні підприємствами своєї конкурентної поведінки. Запровадження програм розвитку персоналу, підтримки в

організації культури лідерства та партнерства, командної взаємодії дозволяють створювати реальні конкурентні переваги на ринку праці та підвищувати привабливість підприємства для наявних і потенційних працівників з високим рівнем кваліфікації. Окремий напрям у процесі формування успішної конкурентної поведінки підприємства може створити перехід до СМАРТ-спеціалізації, яка базується на партнерстві між представниками бізнесу, влади, науково-технічних установ та громадськості. Важливим «блоком» такої політики є кластери [5].

Сучасне суспільство характеризується поширенням Інтернет-технологій, які пронизують майже усі ланки та функціональні напрями діяльності підприємства, взаємодіють з його складовими і постійно змінюють кожен з них. Електронна комерція призводить до трансформації виробничих та управлінських процесів. Електронний документообіг та платформи онлайн-комунікації перетворюють традиційні компанії на віртуальні, полегшують вирішення проблем релокації бізнесу за умов кризових станів (пандемія, війна). За даними Міністерства економіки України [6], найчастіше переміщують виробництва суб'єкти оптової і роздрібною торгівлі та ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів (38%), компанії з переробної промисловості (33%) та представники інформаційної та комунікаційної галузі (5,9%).

Постіндустріальне суспільство характеризується високою свідомістю, що зумовлює необхідність пошуку балансу між економічними вигодами та екологічною безпекою. Управління екологічною стійкістю стало головним викликом і важливою програмою для вчених і корпорацій [7]. Тож, постає проблема включення до стратегій конкурентної поведінки елементів соціальної відповідальності та сталого розвитку. У нових умовах компаніям необхідно розробити дієву концепцію досягнення конкурентних переваг на основі довгострокового розвитку. Стратегія конкурентоспроможності надає дорожню карту для просування підприємства до вищих, стійких темпів зростання — це не просто план, який допомагає окремим фірмам стати більш прибутковими. Добре продумана стратегія використовує результати аналізу ланцюжка створення вартості для сприяння міжфірмовому співробітництву, вирішення загальних обмежень, визначення та використання можливостей і поєднання стимулів для компаній.

Важливу роль у виборі конкурентної поведінки відіграють ендогенні та екзогенні чинники, зокрема: ціннісний профіль організації; стратегічні настанови розвитку (місія, візія, цілі); матеріальні, фінансові та кадрові ресурси; інтелектуальний потенціал; партнерські мережі; етап життєвого циклу організації; характеристики ринку тощо. Варто зауважити, що ефективні конкурентні стратегії можуть бути сформовані лише в результаті збалансованості цінностей організації, наявних у неї ресурсів та реалістичних прогнозів про майбутнє з вимогою бути достатньо гнучкими, щоб адаптуватися до змін зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Підвищення рівня конкурентоспроможності підприємств потребує використання науково обґрунтованих методів оцінки та розробки конкурентної стратегії на основі відповідних показників. Залежно від

кількості учасників на ринку та їх ринкової влади, типу конкуренції, повинна бути розроблена відповідна стратегічна програма його діяльності.

Результатом формування конкурентної поведінки підприємства є система дій, яка здатна своєчасно сприймати зовнішні і внутрішні зміни, розробляти та реалізовувати стратегічні реакції у відповідь. Таким чином, у постіндустріальному суспільстві підприємствам необхідно формувати збалансовану програму розвитку, засновану на аналізі зовнішнього середовища та внутрішніх можливостей підприємства, задля досягнення довгострокового успіху.

Література

1. Белл Д. «Прихід постіндустріального суспільства». *Сучасна зарубіжна соціальна філософія*. Хрестоматія. Упоряд. В. Лях. Київ: Либідь, 1996. С. 194–250.
2. Інноваційна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь / Т.В. Писаренко, Т.К. Кваша, Рожкова Л.В., Коваленко О.В. К.: УкрІНТЕІ, 2020. 45 с.
3. Проекти цифрової трансформації. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/projects> (дата звернення 29.09.2022).
4. Крилов Д. В. Аналіз рейтингового оцінювання розвитку інноваційної діяльності в Україні. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10285> (дата звернення: 30.09.2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2022.5.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.8)
5. Смарт-спеціалізація в Україні – якою має бути цільова модель. (Дата публікації 7.11.2020. Оновлено 7.02.2021). URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-buty-czilova-model/> (дата звернення 27.09.2022).
6. На захід України перемістилося 661 підприємство, ще 475 у процесі релокації — Мінекономіки. Сайт Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3528183-na-zahid-ukraini-peremistilosa-661-pidpriemstvo-se-475-u-procesi-relokacii-minekonomiki.html> (дата звернення 30.09.2022).
7. Паніззут Н., Рафі-уль-Шан П. М., Амар Х., Шер Ф., Мазхар М. Ю., Клемеш, Дж. Дж. Дослідження взаємозв'язку між захистом природи та споживацтвом у суспільстві з ринковою економікою: структурований систематичний огляд літератури. *Чистіша*

References

1. Bell, D. (1996). «The Coming of Post-Industrial Society». *Suchasna zarubizhna sotsialna filosofiiia*. Khrestomatiiia. Uporiad. V. Liakh. Kyiv: Lybid: 194–250.
2. Innovatsiina diialnist v Ukraini u 2019 rotsi: naukovo-analitychna dopovid. (2020). [Innovative activity in Ukraine in 2019: scientific and analytical report]. T.V. Pysarenko, T.K. Kvasha, Rozhkova L.V., Kovalenko O.V. K.: UkrINTEI.
3. Digital transformation project. URL: <https://plan2.diia.gov.ua/projects> (data zvernennia 29.09.2022).
4. Krylov, D. V. (2022). “Analysis of the rating assessment of the development of innovative activity in Ukraine”. *Efektivna ekonomika*, 5. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10285> DOI: [10.32702/2307-2105-2022.5.8](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.5.8)
5. Smart specialization in Ukraine - what should be the target model. <https://www.industry4ukraine.net/publications/smart-speczializacziya-v-ukrayini-yakoyu-maye-buty-czilova-model/> .
6. Na zakhid Ukrainy peremistylosia 661 pidpriemstvo, shche 475 u protsesi relokatsii — Minekonomiky. Site Ukrinform. <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3528183-na-zahid-ukraini-peremistilosa-661-pidpriemstvo-se-475-u-procesi-relokacii-minekonomiki.html> .
7. Panizzut N., Rafi-ul-Shan P. M., Amar Kh., Sher F., Mazkhar M. Yu., Klemesh, Dzh. Dzh. (2021). Doslidzhennia vzaiemozviazku mizh zakhystom pryrody ta spozhyvatstvom u suspilstvi z rynkovoiiu ekonomikoiiu: strukturovani systematychnyi ohliad literatury. [Research on the relationship between nature protection and consumerism in a society with a market economy: a structured systematic review of the literature]. *Chystisha tekhnika ta*

техніка та технології. 2021. № 2, 100047. *tekhnolohii*, 2, 100047.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.clet.2021> <https://doi.org/10.1016/j.clet.2021>

JEL C81

СТАРІКОВ Олександр

к.е.н., КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Київ, Україна
ORCID 0000-0001-6251-5454

ГНОВЕНКО Давид

студент факультету економіки та управління, 3
рік бакалаврського рівня, ДВНЗ «Київський
національний економічний університет імені
Вадима Гетьмана», Київ, Україна

e-mail: oleksandr.starikov@kneu.ua

O. Starikov

Ph.D.in Economics, Associate Professor,
Business Economics and Entrepreneurship
Department, SHEE «Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman»,
Kyiv, Ukraine

e-mail: gnovenkodavid@gmail.com

D.O. Hnovenko

student of Economic and Management Faculty,
3-year bachelor's level, SHEE «Kyiv National
Economic University named after Vadym
Hetman» Kyiv, Ukraine

ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ТА ТЕХНІЧНИЙ АНАЛІЗ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Анотація. Досліджено тенденції розвитку сучасної інвестиційної парадигми з точки зору двох підходів до аналізу: фундаментального та технічного. Визначено основні напрямки взаємодії двох видів аналізу, обґрунтовано недоцільність подальшого розподілу аналізу на фундаментальний та технічний з точки зору ухвалення інвестиційних і спекулятивних рішень.

Ключові слова: фундаментальний аналіз, технічний аналіз, інвестиції, прогнозування, інформаційні технології.

FUNDAMENTAL AND TECHNICAL ANALYSIS: MODERN TENDENCIES

Abstract. Trends in the development of the modern investment paradigm have been studied from the point of view of two approaches to analysis: fundamental and technical. The main directions of interaction of the two types of analysis are defined, and the impracticability of further dividing the analysis into fundamental and technical from the point of view of making investment and speculative decisions is substantiated.

Key words: fundamental analysis, technical analysis, investments, forecasting, information technologies.

Актуальність. Інвестиційна діяльність розглядається сучасною науковою спільнотою з точки зору трьох економічних теорій. Згідно з класичною економічною теорією основною метою інвестиційної діяльності є максимізація прибутку, згідно з теорією стійкого економічного зростання – збереження підприємством фінансової рівноваги, а відповідно до сучасної економічної теорії – збільшення ринкової вартості підприємства. Всі три концепції можуть бути об'єднані в один логічний ланцюг: максимізація прибутку – збільшення ринкової вартості – фінансова рівновага підприємства. Особливості зв'язку елементів цього ланцюга, з макро- та мікросередовищем вилилися в розробку двох підходів до обґрунтування інвестиційних рішень – фундаментального та технічного аналізу, які в свою чергу були предметом досліджень багатьох вчених: Б. Грема, Д. Додда, Е. Наймана, А. Ерліха, М. Гросса, серед вітчизняних – М. Солодкого, О. Сохацької, С. Вінницького тощо. Саме тому обрана тема є доволі актуальною.

Постановка проблеми. У свій час Б. Грем, відомий економіст, інвестор і основоположник фундаментального підходу в аналізі, в своїй праці «Розумний інвестор» наголошував на необхідності чіткого розподілу між інвестиціями (операціями, які здійснюються на основі дуже ретельного аналізу виробничих, фінансових показників підприємства та галузі в цілому) та спекуляціями (всіма іншими операціями) [1]. Однак, розвиток сучасних інформаційних технологій аналізу даних, а також вдосконалення та уніфікація процесів на підприємствах ставлять під сумнів такий підхід до інвестиційної діяльності. Нашою метою є з'ясування особливостей впливу динаміки сучасних економічних факторів на застосування фундаментального та технічного аналізу в процесі прийняття інвестиційних і спекулятивних рішень.

Результати дослідження. Історично склалося, що професійні інвестори використовують для прогнозу рівня цін та прийняття інвестиційних рішень саме фундаментальний аналіз, оскільки він сфокусований на стратегічному аспекті та не

бере до уваги тимчасові перепади ціни, базуючись на прогнозі фундаментальних чинників та їх впливу на ціну, тоді як спекулянти, особливо денні і спредові, часто застосовують лише технічний аналіз, беручи до уваги лише короткострокові технічні коливання цін [2]. Основна відмінність полягає в природі інформації, яка використовується для здійснення прогнозу: в технічному аналізі – це послідовність значень ціни певного інвестиційного об'єкту в часі, тоді як в фундаментальному – сукупність макроекономічних показників, що характеризують галузь в цілому, а також фінансові та виробничі показники підприємства. Очевидно, що фундаментальний аналіз вимагає обробки величезних обсягів різноманітної інформації. Так, У. Баффет свого часу опрацьовував до тисячі сторінок звітної інформації в день [3]. Подібний підхід став основною причиною протиставлення фундаментального аналізу технічному. На нашу думку, головна ціль обох видів аналізу – визначити, чи є актив недооціненим/переоціненим. Технічний аналіз при цьому передбачає умову, що ціна на ринку уже враховує усі можливі зміни у попиту в пропозиції і тому не доцільно додатково їх досліджувати.

Однією з проблем фундаментального аналізу є складність його формалізації – тобто відсутність чітких причинно-наслідкових зв'язків між макроекономічними, виробничими, фінансовими показниками і ціною [4]. Це спричиняє неоднаковість інтерпретацій його результатів в різних аналітиків та надає аналізу відтінок мистецтва. Саме вміння правильно (а точніше – ефективно) інтерпретувати є основною конкурентною перевагою фундаментального аналітика. Однак удосконалення процесів виробництва значно звужує поле впливу непередбачуваних факторів, що створює умови для застосування сучасних засобів інформаційної обробки в фундаментальному аналізі. До них належать різноманітні економетричні моделі, а віднедавна – нейронні мережі, здатні аналізувати величезні обсяги інформації в короткі терміни. З точки зору інформаційного забезпечення основна відмінність між фундаментальним та технічним аналізом полягає в діапазоні показників, які використовує аналітик: прихильник технічного аналізу – лише динаміку ціни і ряд допоміжних показників торгівлі певним активом (як обсягів торгівлі, відкритий інтерес тощо), а прихильник фундаментального – макроекономічні, фінансові, виробничі показники, погодні умови та багато іншого, оскільки вважається, що саме вони впливають на зміни попиту і пропозиції, внаслідок чого відбувається формування ціни [5]. Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій дозволяє на основі вищезгаданих показників побудувати прогнозну модель (від простої регресії або ж нейронної мережі), яка зможе майже миттєво створювати прогнози динаміки ціни в залежності від змін самих показників як короткостроковому, так і в довгостроковому періоді. Це значно спрощує сам процес здійснення аналізу та об'єднати методику обох видів аналізу. Насправді, наразі спостерігається ситуація, коли і фундаментальні аналітики застосовують елементи технічного аналізу, і технічні – елементи фундаментального. Саме це є наслідком автоматизації процесів аналізу інформації. Виникає ситуація, при якій фундаментальний аналіз дає відповідь на питання «Що купити / продати?», а технічний – «Коли купити / продати?». Саме це вказує на

недоцільність подальшого чіткого розподілу аналізу на фундаментальний та технічний з точки зору ухвалення інвестиційних та спекулятивних рішень.

Висновки. Отже, беручи до уваги тенденції до удосконалення виробничих процесів підприємств та інструментарію аналізу інформації, можна стверджувати про недоцільність подальшого смислового розподілу аналізу на фундаментальний та технічний. Можливість автоматичного аналізу великих обсягів інформації робить доступним здійснення фундаментального аналізу майже кожному суб'єкту інвестиційного процесу – чи то інвестору, чи то спекулянту. Фундаментальний аналіз застосовується при виборі самого об'єкту інвестування, а технічний – часу здійснення операції.

Література

1. Грем Б. Розумний інвестор / пер. з англ. О. Кальнової. Київ: Наш формат, 2019. 544 с.
2. Юркевич О. М. Сутність та необхідність фундаментального аналізу в процесі портфельного інвестування / О. Юркевич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 11 (126). – С. 80 – 85.
3. Хагсторм Р. Уоррен Баффет. Как 5 долларов превратит в 50 миллиардов. Простые правила великого инвестора / пер. з англ. Н. Яцюк. Москва: Манн, Иванов и Фербер; Эксмо, 2015. 352 с.
4. Рибачук Ю. О. Проблеми застосування фундаментального аналізу при прогнозуванні вартості фінансових інструментів / Ю. Рибачук // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2015. – № 6. – С. 790 – 793.
5. Ліхновський П. М. Фундаментальний аналіз у прийнятті інвестиційних рішень на фондовому ринку / П. Ліхновський // Економічний аналіз. – 2014. – Вип. 17 (№ 1). – С. 215 – 223.

References

1. Graham B. The intelligent investor / trans. from English O. Kalnova. Kyiv: Nash format, 2019. 544 p.
2. Yurkevich O. M. The essence and necessity of fundamental analysis in the process of portfolio investment / O. Yurkevich // Formation of market relations in Ukraine. – 2011. – No. 11 (126). – P. 80-85.
3. Hagstorm R. Warren Buffett. How to turn 5 dollars into 50 billion. Simple rules of a great investor / trans. from English N. Yatsyuk. Moscow: Mann, Ivanov and Ferber; Eksmo, 2015. 352 p.
4. Rybachuk Y. O. Problems of using fundamental analysis in forecasting the value of financial instruments / Y. Rybachuk // Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlynskyi. – 2015. – No. 6. – P. 790 – 793.
5. Likhnovsky P. M. Fundamental analysis in making investment decisions on the stock market / P. Likhnovsky // Economic analysis. – 2014. – Issue 17 (No. 1). – P. 215 – 223.

JEL A10, A11, D21, F20, L20

СКОРОБОГАТОВА Оксана,

Магістр., викладач факультету транспорту та менеджменту, Інститут транспорту та телекомунікацій, Латвія

Електронна адреса: stecenko.i@tsi.lv

СТЕЦЕНКО Інна,

Доктор технічних наук, професор факультету транспорту та менеджменту Інститут транспорту та телекомунікацій, Латвія

e-mail: skorobogatova.o@tsi.lv,
stecenko.i@tsi.lv

Oksana SKOROBOGATOVA,

Mg.oec., Lecturer of the Faculty of Transport and Management
Transport and Telecommunication Institute,
Latvija

Inna STECENKO,

Dr.oec., Professor of the Faculty of Transport and Management

МОДЕЛЬ КОМПЕТЕНЦІЙ ЯК МЕХАНІЗМ СТВОРЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЇ

Анотація: Нові технології сприяють змінам, не тільки вносячи корективи в робочі завдання та графіки, але й зумовлюють зникнення сотень сучасних професій. З технічною та монотонною роботою сьогодні можуть впоратися машини, але працівники повинні мати креативність і здатність генерувати нові ідеї. У змаганні за найталановитіші, компанії повинні думати про те, як залучити, утримати та мотивувати своїх працівників.

Ключові слова: ринок праці; перетворення; ключові компетенції; конкурентоспроможність

COMPETENCE MODEL AS A MECHANISM OF COMPANY COMPETITIVENESS CREATION

Abstract: New technologies are also contributing to change, not only making adjustments to work tasks and schedules, but also causing hundreds of modern professions to disappear. Technical and monotonous work today can be handled by machines, but workers must have creativity and the ability to generate new ideas. In the competition for top talent, businesses must also think about how to attract, retain and motivate their employees.

Keywords: labor market; transformation; key competencies; competitiveness

The dynamic and constantly changing world around brings new challenges and tasks for business. The aim of the study: to highlight the main elements that form the understanding of the model of competence.

In achieving this goal, the following tasks were put forward:

- to analyze the peculiarities of today's business environment;
- to study the situation in the Latvian labor market;
- indicate the stakeholders in the process of competency mapping.

The relevance of the study lies in the fact that today's work environment is rapidly transforming due to changing perceptions and requirements of both employees and employers.

The labor market follows the same laws as the market for goods and services. The law of supply and demand applies here, shaping the price of a special commodity: labor. Individual labor markets have geographies defined by sets of rules governing who can participate, and on what terms. Labor markets consequently vary between developed and developing countries, and by gender and other dimensions. One of the contradictions of the labor market is that it is often structured to operate as if what was being bought and sold is a good or commodity, when in fact it is the ability to do work, and this is embedded in people. The social nature of the labor market therefore gives it special characteristics, which call for regulation and monitoring. The process of globalization is fundamentally about restructuring the labor market to make it operate on more uniform principles. [1]

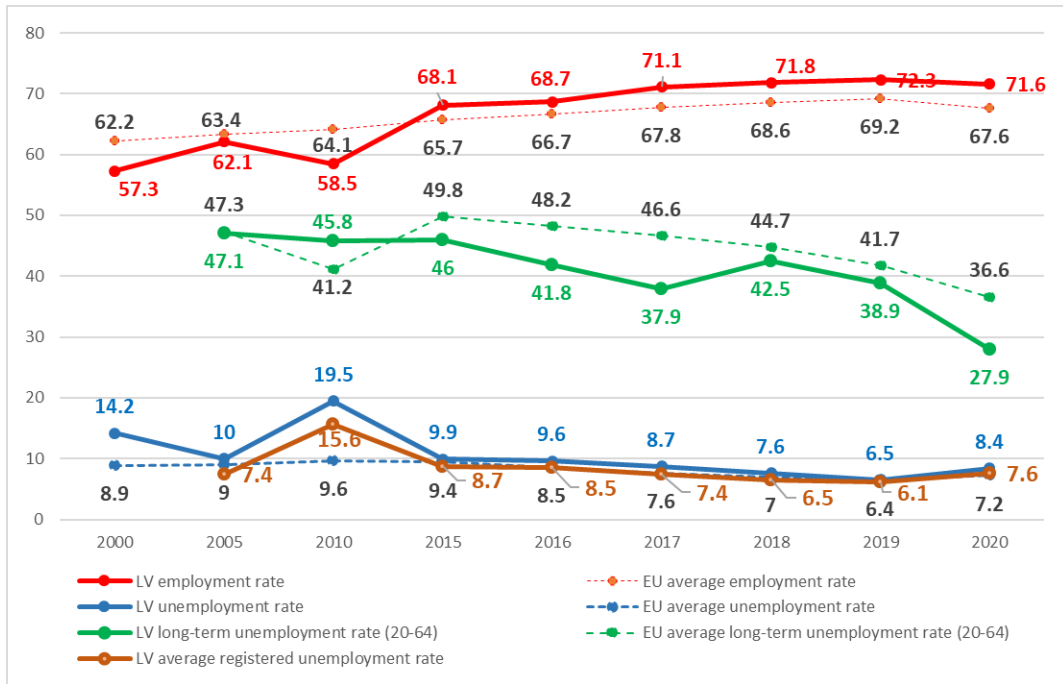

Figure 1. Employment rate and the unemployment rate in LV and EU, (15-64,%) [6]

In real economic life, the dynamics of the labor market are influenced by a number of factors. Thus, the supply of labor is determined primarily by demographic factors - the birth rate, the rate of growth in the working-age population, and its age and sex structure. The population numbers in Latvia have been decreasing for a long time, last 20 years from 2000 to 2020 the decline was 474 thousand (decreasing on average by 0.4 – 0.5% per year). The main reasons are the ageing of society, low birth rates, and emigration. At the beginning of 2020, there were 1 907 675 permanent residents in Latvia, of whom 41,4% were aged 50 and over and only 9,1% aged 15-24.

In view of such indicators, it will be interesting to review the trends in the issue of unemployment in Latvia. Figure 1 shows the dynamics of the number of employed and unemployed in Latvia in the period from 2000 to 2020. It is important to analyze the indicator of long-term unemployment. A spillover effect of the crisis is that the number of economically active residents has decreased. The medium-term objective of the active labour market policy (ALMP) is to establish an inclusive labour market for everybody and to take care of the quality of existing jobs, thus supporting long-term participation in the labour market. Plans until 2027:

- to achieve 80% employment rate of the population in age group between 20 and 64;
- to achieve 50% employment rate among persons with disabilities in age group between 20 and 64;
- to reduce the share of long-term registered unemployed to 15%.

The development of an inclusive labour market involves the provision of timely and tailor-made support to improve employment or self-employment prospects, support for the transition from economic inactivity to employment and between different professions and sectors, the development of high-quality and secure workplaces, the prevention of the risk of poverty of the employed, the creation of opportunities for reskilling and education throughout the working life. [7]

In their practice, modern companies have a significant number of different approaches to personnel development. And the most significant factors influencing the success of the organization are the competencies of the staff. There is no singularly accepted definition of competency. United Nations Industrial Development Organisation (UNIDO, 2002) defined competency as a set of skills, related knowledge and attributes that allow an individual to successfully perform a task or an activity within a specific function or a job.

Prifti et al. (2017) have developed a competency model for Industry 4.0 employees. They have contributed to the research as the new set of competencies for I4.0 as most of the newly defined competencies have not been studied till date. Manxhari (2017) have analysed the various available competency models for managerial role and have developed their own competency model. They have lucidly explained the importance of a competency model and have given the reasoning of the success of some of the managers over others. Mikelsone and Liela (2017) have presented an overview of the organizational effectiveness and identified the research gaps. The authors have recommended researching organizational effectiveness by applying both qualitative and quantitative studies. [4]

The objective in the new era is how to be effective at using competency-based management systems for achieving organizational performance and effectiveness. However, the objective of this book is not to decide how to define competencies but to explore the usages of competency models. The book also explores the usage of competency models from a place of firmly ingrained performance, which needs to understanding for effectiveness. Therefore, it should be understood what competencies are before endeavoring to incorporate a competency model or the integrations of systems under a single competency framework. [3]

The traditional model classifies competencies to be either technical or behavioral (SHRM, OECD, ASTD Model, etc). [2] At the same time, some of the key aspects in these traditional schemes are not taken into attention, which is unacceptable in today's environment. In Figure 2, the authors show the main elements that should be taken into account when constructing a competence frame, which will allow to implement a competence model in the organization. The labour market will be increasingly affected by economy digitisation and job automation trends. Innovation cycles have become much faster in previous years. Self-service trading terminals, virtual assistants and bots, autonomous vehicles, big data processing and cloud computing are only part of innovation, which has a significant impact on labour force and skills demand. [5]

In today's changing environment, only a company that effectively incentivizes its employees to learn and whose personnel policy is an integral part of various types of training can become an industry leader. An internal culture focused on achieving the organization's business goals is impossible without continuous learning, sharing experiences, actively seeking information and open-mindedness. The work environment is so dynamic that every person and company must constantly adapt and improve their skills. Since studies around the world have proven that only one in five employees learns on their own, the organization plays a very important role in the learning process.

Література:

1. Carmody, P (2009) Labor Market, International Encyclopedia of Human Geography, Pages 79-84
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080449104001954> (13.09.2022)
2. Chhetri, K. and Bagrecha. C. (2022) Conceptual Paper on Framework for a Comprehensive Competency Model. Fifteenth AIMS International Conference on Management. ISBN: 978-1-943295-08-1
3. Harper, D.S. (2021) Popularity of Competency Models. In book: Building Competencies for Organizational Success: Emerging Research and Opportunities. DOI: 10.4018/978-1-7998-6516-2.ch001
4. Kansal, J., and Singhal, S. (2018) Development of a competency model for enhancing the organisational effectiveness in a knowledge-based organization. International Journal of Indian Culture and Business Management. 287-301 p. DOI: 10.1504/IJICBM.2018.090909
5. Ministry of Economics Republic of Latvia. (2020) Labour market forecasts of Latvia until 2040 have been prepared. https://www.em.gov.lv/en/article/labour-market-forecasts-latvia-until-2040-have-been-prepared?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (12.09.2022)
6. Ministry of Welfare Republic of Latvia. (2020) Labour Market Reports and Statistics. <https://www.lm.gov.lv/en/labour-market-reports-and-statistics> (12.09.2022)
7. National reform programme of Latvia. 2022 progress report. Riga. 2022 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022_nrp_latvia_en.pdf (14.09.2022)

References:

1. Carmody, P (2009) Labor Market, International Encyclopedia of Human Geography, Pages 79-84
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780080449104001954> (13.09.2022)
2. Chhetri, K. and Bagrecha. C. (2022) Conceptual Paper on Framework for a Comprehensive Competency Model. Fifteenth AIMS International Conference on Management. ISBN: 978-1-943295-08-1
3. Harper, D.S. (2021) Popularity of Competency Models. In book: Building Competencies for Organizational Success: Emerging Research and Opportunities. DOI: 10.4018/978-1-7998-6516-2.ch001
4. Kansal, J., and Singhal, S. (2018) Development of a competency model for enhancing the organisational effectiveness in a knowledge-based organization. International Journal of Indian Culture and Business Management. 287-301 p. DOI: 10.1504/IJICBM.2018.090909
5. Ministry of Economics Republic of Latvia. (2020) Labour market forecasts of Latvia until 2040 have been prepared. https://www.em.gov.lv/en/article/labour-market-forecasts-latvia-until-2040-have-been-prepared?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F (12.09.2022)
6. Ministry of Welfare Republic of Latvia. (2020) Labour Market Reports and Statistics. <https://www.lm.gov.lv/en/labour-market-reports-and-statistics> (12.09.2022)
7. National reform programme of Latvia. 2022 progress report. Riga. 2022 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2022_nrp_latvia_en.pdf (14.09.2022)

JEL M21; O31

ЖУКОВСЬКА Валентина

д.е.н., доцент,
Державний торговельно-економічний
університет, Україна

e-mail: valentina2015@ukr.net
gal_x67@ukr.net
raksha.nataly@gmail.com
i.fedulova@knute.edu.ua

Valentyna ZHUKOVSKA

Doctor of Economics, *Professor*
State University of Trade & Economics,
Ukraine

ORCID: 0000-0001-5033-711X

П'ЯТНИЦЬКА Галина

д.е.н., професор,
Державний торговельно-економічний
університет, Україна

ORCID: 0000-0003-3463-133X

РАКША Наталія

к.е.н., доцент
Університет Кі Вест, Джексонвіль, США

ORCID: 0000-0001-9492-3970

ФЕДУЛОВА Ірина

д.е.н., професор
Державний торговельно-економічний
університет, Україна

ORCID: 0000-0002-8802-137X

Galyna PIATNYTSKA

Doctor of Economics, *Professor*
State University of Trade & Economics,
Ukraine

Natalia RAKSHA

PhD in Economics, Associated Professor
Key West University, Jacksonville, USA

Iryna FEDULOVA

Doctor of Economics, *Professor*
State University of Trade & Economics,
Ukraine

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗМЕНШЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ЗАБРУДНЕННЯ

INTENSIFICATION OF SOCIALLY RESPONSIBLE BEHAVIOR & IMPLEMENTATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS AS A PREREQUISITE FOR REDUCING GLOBAL POLLUTION

Анотація: Досліджено поведінку та цілі країн і компаній, що спрямована на запобігання забрудненню навколишнього середовища, у т.ч. внаслідок операційної діяльності компаній, відповідно до Кліматичної Угоди. Проаналізовано результати порівняння рейтингів європейських країн на основі індексу забруднення навколишнього середовища.

Ключові слова: сталий розвиток, соціальна відповідальність, індекс забруднення, екологія, управління.

Abstract: The behaviour and goals of countries and companies aimed at preventing environmental pollution, including the contribution of the operating activities of the companies, in accordance with the Climate Agreement were studied. The results of the comparison of ratings of European countries based on the index of environmental pollution are analyzed.

Keywords: social responsibility, sustainable development, Pollution Index, ecology, management.

A wide variety of approaches to corporate social governance in global companies are emerging as societies anticipate and adopt new social roles for business, permanently altered by the economic and environmental policies of the nations of the world and the commitments undertaken in accordance with the Paris Climate Agreement to prevent global average temperature increase above 2°C. Waste generation and recycling require new approaches to the business models of managing global companies in the supply chain. It is the development of environmental competences, as a potential for socially responsible development of a company, which significantly influences the process of operating, which in turn requires the availability of energy-saving resources for the production and transport of goods. The coronavirus situation, while providing an example of a massive reduction in global carbon and other harmful emissions, remains a challenge at the country level if the goals of the 2015 Paris Climate Agreement are to be met, and at the level of energy companies as well. The

Intergovernmental Panel on Climate permanently issues critical warnings about climate change on the planet [1].

Uncontrolled emissions of harmful substances into the atmosphere, soils and water bodies had a negative impact on the health of the population and had already led to an environmental disaster in some regions of the country. Environmental laws and regulations have been adopted in various countries, but the level of implementation and monitoring from the point of view of the state, business and civil society is unanimous. Therefore, the daily responsible environmental activities of a global company aimed at preventing or reducing the negative impact of greenhouse gas emissions are important in the context of countries' pursuit of the objectives of the Climate Agreement. Indeed, the large-scale activity of global corporations encompasses communications with hundreds of thousands of customers, workers, suppliers and other stakeholders in the product life-cycle chain / products.

Carbon emissions in many EU countries declined significantly during the COVID-19 pandemic, but only temporarily. It should be noted that even Germany, which positions itself as an eco-oriented state, acts according to the climate program, has a number of unresolved issues in the country regarding air pollutants in the coal industry and transport. According to experts in Germany, there are about a hundred coal-fired power plants, subsidized by the state, but their closure is planned by 2038 y. For comparison, the UK plans to close such facilities until 2035 y., Norway – until 2025 y., France 2040 y.

Eco-responsible brands in different sectors of the economy support sustainable development initiatives in an attempt to minimize the negative impact of carbon into the environment, taking care of all the structural components of the organic chain of manufactured products or services work hard to promote eco-awareness for consumers. Socially responsible behavior of countries and companies is reflected in the overall level of pollution and the corresponding pollution index. The essence of the Pollution Index in the Numbeo database is an expert assessment of the extent to which each country has agreed that its environmental situation has a negative impact on the global environment (fig. 1).

The carbon pollution index was selected as the analytical criterion. The analysis of European countries on this index shows the weak positions of such countries: Ukraine, Bulgaria, Bosnia and Herzegovina and Serbia. In the World Pollution Index (2019-2021), Ukraine improved its position by 2,32. However, industrial and household waste per capita lags far behind European leaders. The best positions in the Pollution Index 2021 rankings are occupied by Finland (11,86), Iceland (16,24), Norway (18,14), Sweden (18,44), and Estonia (19,01) [2].

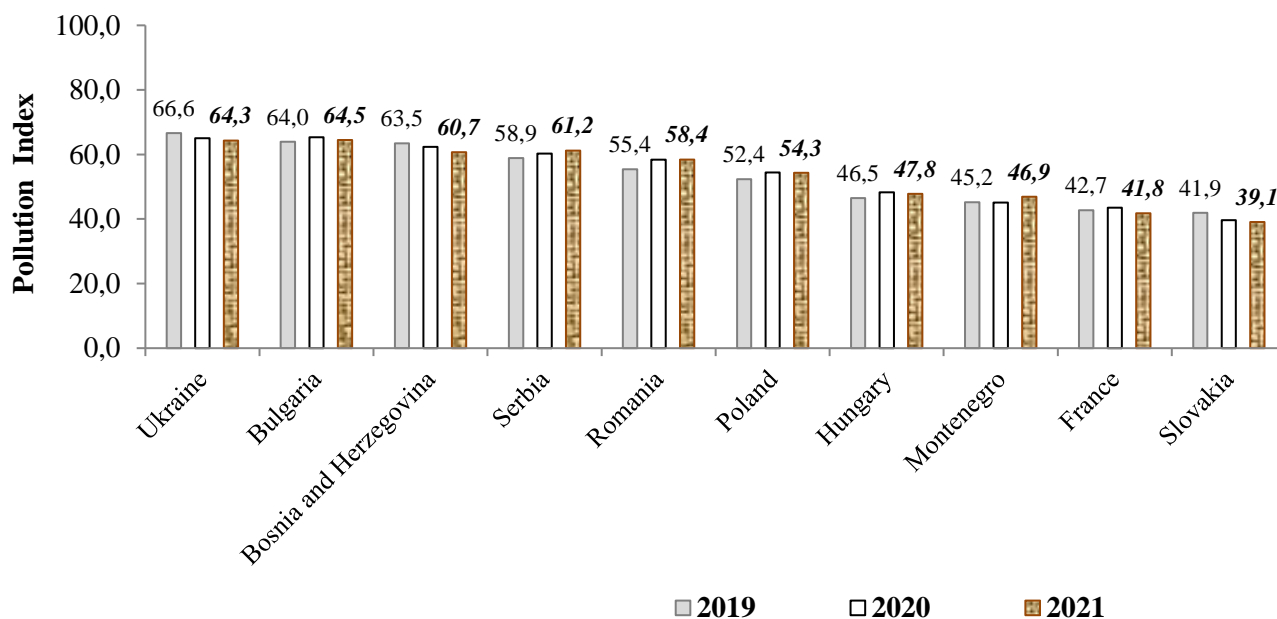

Fig. 1. Dynamics of the Pollution Index of the sample of European countries

Source: Developed by the authors based on data from the Numbeo.com [2].

Global policy coherence and socially responsible corporate behaviour can dramatically reduce negative impacts and pollution index for each country and for the global climate as a whole.

Література:

1. Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ipcc.ch/> (25 вересня 2022).
2. Numbeo (2021). Pollution Index by Country, 2019-2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.numbeo.com/pollution/rankings_by_country.jsp?title=2020-mid (2 вересня 2022).

References:

1. Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change (IPCC, 2022) URL: <https://www.ipcc.ch/> (Accessed 25 September 2022).
2. Numbeo (2021). Pollution Index by Country, 2019-2021. URL: https://www.numbeo.com/pollution/rankings_by_country.jsp?title=2020-mid (Accessed 2 September 2022).

КУКОБА Андрій
аспірант,
ДННУ «Академія фінансового
управління», Україна,
ORCID: 0000-0002-8105-497X

Andrii KUKOBA
PhD student,
SESE “The Academy of Financial
Menegement”, Ukraine,

МОДИФІКУВАННЯ РІЗНОВИДІВ ЗВІТНОСТІ ДЛЯ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТАМИ ПІДПРИЄМНИЦТВА

MODIFICATIONS IN REPORTING TYPES FOR BUSINESS ENTITIES CORPORATE MANAGEMENT

Анотація: Аргументовано про значну кількість груп різновидів внутрішньої управлінської звітності, що не завжди сприяє спрощенню та уніфікації такої звітності. Обґрунтовано доцільність групування внутрішньої звітності залежно функціональної структури управління суб'єктом господарювання
Ключові слова: управлінська звітність, управлінський облік, класифікація звітності

Abstract: It is pointed out that there are many groups of internal management reports, which does not always facilitate the simplification and unification of those reports. Is justified that the opportunity to consolidate internal reports according to the functional management structure of the business unit.

Keywords: management reporting, management accounting, classification of reporting

Тисячолітнє існування технологій обліку витрат і доходів господарської діяльності дозволило накопичити колосальний багаж методів та підходів до такого обліку, а також різновидів документів, що ми називаємо звітами. У більшості випадків тлумачення поняття «звіт» під ним розуміють певний документ, що надає інформацію про результати будь-якої діяльності або стан певного об'єкта чи динаміку процесу (процесів). Оскільки протягом навіть короткого свого існування будь-який суб'єкт господарювання для своїх потреб або на запити інших суб'єктів суспільних відносин складає багато різних звітів, які у своїй масі утворюють сукупність документів, що ми називаємо звітністю. І скільки таких документів, як внутрішніх для суб'єкта господарювання, так і зовнішніх для нього, з метою оптимізації процесів звітування та забезпечення однорідності й достовірності звітної інформації, здійснюють класифікацію звітів за різними ознаками.

Класифікаціями різних явищ, у тому числі і звітності суб'єктів господарювання, за останнє століття займалось значна когорта вчених. Лише у XXI сторіччі в Україні для цілей наукових узагальнень аспекти управлінської звітності публічно розглядали Бутинець Ф. Ф. [2], Колос І. В. [3], Коноваліхіна Т. О. [4], Кузнецова С. А. [5, 6], Куцик П. О. [8], Ластовецький В. О. [9], Нападовська Л. В. [11] та інші. Кожен з науковців здійснював власну, потрібну для певного дослідження, класифікацію документів звітності. В. Ластовецький виокремив: виробничі та комерційні звіти [9]. Д. Лисенко [10] пропонує поділити управлінську звітність на три блоки: управлінська звітність про фінансовий стан, результати діяльності та зміни фінансового стану підприємства (бюджет доходів і витрат, кошториси витрат підрозділів, виробничий план, бюджет руху грошових коштів,

платіжний календар, інвестиційний план тощо); управлінська звітність за ключовими показниками діяльності; управлінська звітність про використання бюджетів підприємства (звіти про рух грошових коштів, про доходи та витрати, про виробничі капітальні вкладення тощо). П. Куцик пропонує утворити такі групи звітів: загальна управлінська звітність, яка складається відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; внутрішня управлінська звітність про операційну діяльність; внутрішня управлінська звітність за центрами відповідальності [8]. Дехто групує звітність за ознаками обсягу звітності, її змісту, за видами діяльності, за форматом, рівнем і частотою представлення [1] або змістом інформації, рівнями управління, обсягом інформації, формами представлення [12]. Також є класифікації звітності, визначені органами державного управління.

Кожна класифікація звітності відповідає певній меті, як правило, дослідницькій. Однак мало класифікацій, які підпорядковані цілям діяльності суб'єкта господарювання і майже не має таких, що відповідають цілям та функціям управління таким суб'єктом. А саме за такими ознаками слід систематизувати та структурувати документи внутрішньої фірмової звітності.

За таких умов при проведенні уніфікації внутрішньої звітності буде легше виявляти і ліквідувати дублювання та нагромадження зайвої інформації в звітах, позбуватися перехресних даних в них, забезпечувати максимальну інформативність за мінімуму показників тощо. За основу такого класифікування можна обрати сукупність спеціальних функцій управління [7], яка наводиться у матриці цілей та функцій управління суб'єкта господарювання, і відповідно до неї компоувати матрицю звітних документів внутрішньої управлінської звітності.

Таким чином утворюються сукупності загальної функціональної управлінської звітності та локальної функціональної управлінської звітності. Локальна звітність будується на специфічних диференційованих показниках та інформаційних даних, а загальна на масштабованих із сукупності локальних показників та інформаційних даних. Загальна функціональна звітність повинна будуватись із загальновідомих і зрозумілих показників та інформаційних даних.

Оскільки матриця цілей і функцій управління суб'єкта господарювання формується залежно від конкретних цілей його діяльності у розрізі загальних функцій менеджменту, утворюючи табличну інтерпретацію інтеграції «дерева цілей» і «дерева функцій», склад звітності буде максимально відповідати інтересам топ- і мідлменеджерів, та мати специфічну інформацію, яку навіть за мінімуму даних буде розуміти лише фахівець певної сфери діяльності. Такий підхід дозволяє скорочувати обсяги даних і обмежувати коло розповсюдження внутрішнькорпоративної інформації особами, що повинні з такою інформацією працювати.

Література:

1. Адамов Г. Внутренняя управленческая отчетность: принципы, виды и методы составления [Текст] / Г. Адамов, Н. Адамова // Финансовая газета (рег. выпуск). – 2007. – № 30

References:

1. Adamov H. Vnutrenniaia upravlencheskaia otchetnost: pryntsyry, vydy y metody sostavleniya [Tekst] / H. Adamov, N. Adamova // Fynansovaia hazeta (reh. vypusk). – 2007. – № 30
2. Bukhhalterskyi upravlinskyi oblik [Tekst] : pidruch. / F. F. Butynets, T. V. Davydiuk, N.

2. Бухгалтерський управлінський облік [Текст] : підруч. / Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, Н. М. Малюга, Л. В. Чижевська. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Житомир : Рута, 2002. – 480 с.

3. Колос І. В. Звітність як елемент системи управління підприємством / І. В. Колос // Економіка та держава. – 2006. – № 8. – С. 26–31

4. Коноваліхіна Т. О. Управлінська звітність в системі обліково-аналітичного забезпечення менеджменту ресторану / Т. О. Коноваліхіна // Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства : наук.-практ. конф. 23–24 жовт. 2009 р. – Львів : Львівська політехніка, 2009. – С. 55–56

5. Кузнецова С. А. Інтегрована управлінська звітність: глобальні виклики та локальні рішення в епоху ноосфери / С. А. Кузнецова // Економічний нобелівський вісник. – 2014. – № 1(7). – С. 270–279

6. Кузнецова С. А. Управлінська бухгалтерська звітність: проблеми створення / С. А. Кузнецова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 11. – С. 15–24

7. Кукоба В. П. Організаційне проектування підприємств : монографія / В.П.Кукоба — К. : КНЕУ, 2009. — 270 с

8. Куцик П.О. Сучасне трактування, склад і особливості формування управлінської звітності підприємства / П.О. Куцик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2014. № 797. С. 248-254

M. Maliuha, L. V. Chyzhevska. – 2-he vyd., pererob. i dop. – Zhytomyr : Ruta, 2002. – 480 s.

3. Kolos I. V. Zvitnist yak element systemy upravlinnia pidpriemstvom / I. V. Kolos // Ekonomika ta derzhava. – 2006. – № 8. – S. 26–31

4. Konovalikhina T. O. Upravlinska zvitnist v systemi oblikovo-analitychnoho zabezpechennia menedzhmentu restoranu / T. O. Konovalikhina // Oblikovo-analitychne zabezpechennia systemy menedzhmentu pidpriemstva : nauk.-prakt. konf. 23–24 zhovt. 2009 r. – Lviv : Lvivska politehnika, 2009. – S. 55–56

5. Kuznetsova S. A. Intehrovana upravlinska zvitnist: hlobalni vyklyky ta lokalni rishennia v epokhu noosfery / S. A. Kuznetsova // Ekonomichni nobelivskiy visnyk. – 2014. – № 1(7). – S. 270–279

6. Kuznetsova S. A. Upravlinska bukhgalterska zvitnist: problemy stvorennia / S. A. Kuznetsova // Bukhgalterskyi oblik i audyt. – 2008. – № 11. – S. 15–24

7. Kukoba V. P. Orhanizatsiine proektuvannia pidpriemstv : monohrafiia / V.P.Kukoba — K. : KNEU, 2009. — 270 s

8. Kutsyk P.O. Suchasne traktuvannia, sklad i osoblyvosti formuvannia upravlinskoï zvitnosti pidpriemstva / P.O. Kutsyk // Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika». Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku. 2014. № 797. S. 248-254

JEL D04

ТЕПЛЮК Марія

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ORCID: 0000-0001-6823-336X

КОЛОСІНЬКА Анна

Студентка 4 курсу,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

e-mail: maria_6.11@kneu.edu.ua,
kolosinskaanna201@gmail.com

tutskatanya@gmail.com

Mariia TEPLIUK

Ph.D. in Economics, Associate Professor, KNEU
named after Vadym Hetman,
Ukraine

Anna KOLOSINSKA

Student, 4th year,
KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ТУЦЬКА Тетяна
Студентка 4 курсу,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

Tetiana TUTSKA
Student, 4th year,
KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ РЕІНЖИНІРИНГУ БІЗНЕС- ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

CURRENT REALITIES OF BUSINESS PROCESS RE- ENGINEERING AT THE ENTERPRISE

Анотація: У статті розкрито теоретичні аспекти визначення поняття реінжинірингу та концептуальні засади щодо здійснення реінжинірингу бізнес-процесів, також було розглянуто сфери застосування методології даного поняття.

Ключові слова: реінжиніринг, бізнес-процес, конкуренція, методи управління

Abstract: The article reveals the theoretical aspects of the definition of the concept of reengineering and the conceptual principles of business process reengineering, as well as the areas of application of the methodology of this concept.

Keywords: reengineering, business process, competition, management methods

В ринкових умовах, де постійні лише зміни, існує гостра необхідність в ідентифікації нових інструментів і методів, які здатні допомогти підприємствам стати більш ефективними. Постійно зростаюча конкуренція ініціює потребу суб'єктів ринку наздогнати інших і стати першими, а для цього потрібні механізми, які можуть спростити даний процес. Не маючи змоги суттєво усунути ці явища або повністю усунути їх наслідки, компанії змушені адаптуватися до них, особливо шляхом перебудови своїх бізнес-процесів за допомогою інструментів реінжинірингу. У зв'язку з динамічним розвитком ринку товарів і послуг та орієнтацією вітчизняних компаній на процесно-орієнтовані методи виникає необхідність впровадження сучасних методів управління бізнес-процесами, важливе місце в яких займає реінжиніринг.

Завданням дослідження є розробка сутності концепції реінжинірингу бізнес-процесів та її характеристика в сучасних умовах. Згідно з визначенням М. Хаммера та Дж. Чампі поняття «*реінжиніринг*» – це фундаментальне переосмислення та радикальна модифікація бізнес-процесів для досягнення перелому у роботі з удосконалення критичних поточних показників, таких як витрати, якість, обслуговування і швидкість реалізації бізнес-процесів. Визначення, запропоноване авторами, досить точно відображає природу відповідного явища і підкреслює те, що менеджери повинні відійти від поточного способу мислення щодо функціонування підприємства та наново спроектувати ключові та допоміжні бізнес-процеси. Крім того, йдеться не про реструктуризацію, реорганізацію, автоматизацію чи інші дії, подібні до вже існуючих бізнес-процесів, а саме про їхню кардинальну перебудову. Тобто, певні зміни в діяльності компанії – це ще не є реінжиніринг.[1 с. 156] На нашу думку, основною метою реінжинірингу є гнучке і своєчасне пристосування до очікуваних змін потреб споживачів, відповідну зміну стратегії, технології, організації виробництва та управління на основі побудови ефективної системи бізнес-процесів.[2 с. 91]

Під час реінжинірингу бізнес-процесів вирішуються завдання:

- визначаються бізнес-процеси, які надають пріоритет ефективній роботі підприємства та узгоджуються з його стратегічними цілями;
- проводиться аналіз та оцінка їх оптимальності за параметрами: якість, витрати, швидкість прийняття рішень тощо;
- створюється оптимальна модель виконання процесу;
- визначаються критерії якості для кінцевих та проміжних результатів, а також нормативи виконання;
- розробляються положення, що деталізують порядок і зміст роботи кожного співробітника, що задіяний у бізнес-процесі;
- проводяться навчання працівників.[3]

Крім того, під реінжинірингом розуміють цілісне, системне моделювання та реорганізацію фінансових, матеріальних та інших процесів з метою спрощення структури підприємств, переосмислення використання ресурсного портфелю підприємства, скорочення термінів виконання завдань і підвищення їх якості. Слід підкреслити, що реінжинірингу бізнес-процесів характерні такі властивості:

- відмова від застарілих правил і методів та початок ділового процесу нібито «з чистого аркуша», що дозволяє нейтралізувати негативний вплив;
- зневага діючими системами, структурами та процедурами підприємства та радикальні зміни способів господарської діяльності. Тобто, якщо неможливо змінити свій бізнес-клімат, то можна переробити свій бізнес.

Також варто розглянути наступні стадії здійснення реінжинірингу бізнес-процесів:

- формування ідеального образу та цілей підприємства з точки зору майбутнього виживання та розвитку. Цей образ створюється під час розробки стратегії підприємства. Правильний вибір цілей гарантує, що напрямки, які дійсно можуть бути суттєво поліпшені та мають особливий пріоритет, правильно визначені;

– створення моделі існуючих видів діяльності. Модель переважно трактується як умовне або уявне представлення певного об'єкта, тобто спрощений образ оригіналу, що відображає основні господарські процеси в їхній взаємодії з середовищем підприємства. При цьому відбувається реконструкція системи дій і робіт, за допомогою яких підприємство реалізує свої цілі;

– розробку нової моделі виду діяльності – перепроєктування обраних господарських процесів у результаті створення ефективніших робочих процедур; формування нових функцій персоналу; визначення обладнання, програмного забезпечення та формування спеціалізованої інформаційної системи; тестування нової моделі, тобто її попереднє застосування в обмеженому масштабі;

– широке впровадження створеної моделі в практику, яке дає результати, які істотно залежать від проведених підготовчих робіт та переходу від старих процесів до нових.

Варто зазначити, що такі радикальні перетворення, на нашу думку, необхідні компаніям, які:

1) Знаходяться за крок від фіаско. Високі розцінки та/або низька якість товарів, незадовільний рівень сервісу не дозволяють конкурувати з іншими фірмами, а тому слід вжити рішучих заходів.

2) У даний момент проблем не відчують, але прогнозують неминучі труднощі (поява нових конкурентів, зміну клієнтських вимог, економічного оточення тощо).

3) Є лідерами ринку, що ведуть агресивну маркетингову політику, не мають труднощів у даний момент і, за прогнозами, в найближчому майбутньому. У них все стабільно і благополучно, але на те вони і лідери, щоб постійно перебувати в русі, прагнути до ще більш високих показників діяльності.[4]

Отже, реінжиніринг підвищує мобільність організації при переході до антикризових технологій управління, що особливо важливо в сучасних умовах, тоді як суть реінжинірингу бізнес-процесів насамперед полягає в докорінній перебудові роботи підприємства, в результаті швидкого здійснення глибоких та різносторонніх змін підприємство досягає відчутного зростання ефективності. У конкурентній боротьбі перемагають ті підприємства, які здатні гнучко, швидко та адекватно реагувати на зміни зовнішнього середовища, які мають налагоджену систему процесів розробки, виробництва та реалізації товарів та послуг, а також обслуговування споживачів на високому рівні.

Література:

1. Жежуха В. Й. Сутність і значення реінжинірингу на підприємствах / В. Й. Жежуха. // Проблеми економіки. – 2020. – С.155–163.
2. Економіка, облік, фінанси та право: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 29 вересня 2018 р.): у 3 ч. – Полтава: ЦФЕНД, 2018. – Ч. 1. – 43 с.
3. Коваленко Н. В. Реінжиніринг бізнес-процесів як інструмент розвитку підприємства / Н. В. Коваленко, В. О. Манжула. // Економіка та суспільство. – 2021. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/958/916>
4. Матвієнко Ф. Чому реінжиніринг бізнес-процесів краще оптимізації [Електронний ресурс] / Ф. Матвієнко // Роби Бізнес, Укр. – 2019. URL: <https://xn--90aamhd6acpq0s.xn--j1amh/teoriya/re-nzhin-ring-b-znes-protses-v/>.

References:

1. Zhezhukha V. Y. Sutnist' i znachennya reinzhynirynhu na pidpryyemstvakh / V. Y. Zhezhukha. // Problemy ekonomiky. – 2020. – S.155–163.
2. Ekonomika, oblik, finansy ta pravo: suchasni tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku v Ukraini ta sviti: zbirnyk tez dopovidey mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi (Poltava, 29 veresnya 2018): – Poltava: 2018. – P. 1. – 43 s.
3. Kovalenko N. V. Reinzhynirynh biznes-protsesiv yak instrument rozvytku pidpryyemstva / N. V. Kovalenko, V. O. Manzhula. // Ekonomika ta suspil'stvo. – 2021. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/958/916>
4. Matviyenko F. Chomu reinzhynirynh biznes-protsesiv krashche optymizatsiyi [Elektronnyy resurs] / F. Matviyenko // Roby Biznes, Ukr. – 2019. URL: <https://xn--90aamhd6acpq0s.xn--j1amh/teoriya/re-nzhin-ring-b-znes-protses-v/>.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,
ORCID 0000-0002-4367-0392

PhD, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance named after V. Fedosov, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ

PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A TOOL FOR IMPROVING THE EFFICIENCY OF ENTERPRISES

Анотація: Досліджується суть державно-приватного партнерства на прикладі актуальної ситуації в країні. Розкриваються переваги державно-приватного партнерства для держави та бізнесу.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, надзвичайний стан, інструмент підвищення ефективності.

Abstract: The essence of the public-private partnership is studied using the example of the current situation in the country. The advantages of public-private partnerships for the state and business are indicated.

Keywords: public-private partnership, state of emergency, efficiency improvement tool.

The acceleration of the rate of scientific and technical progress, which has been taking place in recent years, and the strengthening of competition, which is caused by the globalization of the economy, sharply exacerbate the problems of increasing the efficiency of the functioning of enterprises. The concept of public-private partnership (PPP) has many definitions. PPP is: "a form of relationship between the state or local self-government bodies and private partners, which are legalized in the form of a contract, provide for the implementation and joint financing of socially significant projects on a long-term basis and the distribution of risks, responsibilities, and rewards" [1, p.13]. The possibility of attracting investments into the economy, along with the impossibility of full transfer to private ownership (privatization) of objects whose functioning has an extraordinary social and economic role, requires more flexible approaches on the part of the state. The public-private partnership mechanism assumes that the state is the customer of services. It provides the conditions for such cooperation, creates the conditions for making management decisions by the private sector, and carries out constant monitoring, while the investment object remains the property of the state. For Ukraine, PPP is one of the most promising ways of attracting investments in state and cooperative infrastructure. Today, thanks to the information campaign launched by the authorities together with the domestic media around the relevance of the PPP, society has a general idea of the essence and advantages of the PPP and the mechanism of its action with state facilities, including roads, airports, seaports, water, and energy supply, etc., are transferred to a private partner under certain conditions. The range of application of PPPs and concession mechanisms in domestic practice is much richer and more diverse, which enriches our experience and exposes possible risk opportunities [2, p.3].

Small businesses have significant financial resources that are more mobile than state ones, making public-private partnerships attractive to regional authorities. Authorities

have the opportunity to provide the private sector with favorable conditions for the development of infrastructure projects, for example, the allocation of land plots for the construction of infrastructure facilities, the issuance of licenses, the provision of state guarantees, subsidies, soft loans, etc. Also, a public-private partnership is an alternative to privatization, as it does not involve the transfer of ownership from the state to a private investor for the entire project implementation period. After the conclusion of the agreement and the fulfillment of all obligations, the object becomes the state's property. The most priority and actual direction of implementing PPP projects for future periods are the programs for reconstructing housing and infrastructure of the population. For example, projects for constructing multi-apartment buildings for families who lost their homes due to military operations are already being implemented in the Kyiv region. In this case, the state and foreign investors act as property buyers, and private enterprises, mainly local developers, and repair companies, implement this project. Therefore, the development of public-private partnerships allows to create a synergy of the capabilities of state administration bodies and local self-government bodies, as well as the efficiency of private capital, allowing to attract significant investments into the economy. The PPP mechanism, when properly functioning, provides more comprehensive benefits from capital investments, creating favorable conditions for sustainable development [3]. Using a real example, we can see that implementing public-private partnership projects is an effective mechanism that makes it possible to ensure the realization of the interests of the population, the state or other stakeholders, and enterprises. The development of such cooperation in future periods will only increase due to the receipt of grant aid and funding from abroad, so the prospects for further progress are rather optimistic.

To encourage this activity, it is also advisable to solve several problematic issues in the legal field of Ukraine. In the traditional sense, these treaties provide for the prevailing position of the state, and therefore individual officials or politicians. For the successful development of such projects, it is advisable to move to the format of partnership relations, where both the state as a customer and the enterprise as a contractor will be equal parties. Therefore, ensuring the competitiveness of small and medium-sized enterprises is a critical issue at the current stage of market functioning. While most product manufacturers are losing key sales markets, companies operating based on PPPs can work successfully even in modern turbulent conditions.

Література

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
2. Special Issue: Government and Business Regulation: (2016) Controlling the Implementation of the Publicprivate Partnership (PPP) Projects. Edited By: Mihail N. Dudin. Journal of Internet Banking and Commerce. Vol. 21, S 4.
3. Development of small and medium enterprises: the EU and East-partnership countries experience: monograph (2018) / [Britchenko I., Polishchuk Ye. and all] / Edited by Igor Britchenko and Yevheniia Polishchuk:

References

1. Law of Ukraine "On State-Private Partnership" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
2. Special Issue: Government and Business Regulation: (2016) Controlling the Implementation of the Publicprivate Partnership (PPP) Projects. Edited By: Mihail N. Dudin. Journal of Internet Banking and Commerce. Vol. 21, S 4.
3. Development of small and medium enterprises: the EU and East-partnership countries experience: monograph (2018) / [Britchenko I., Polishchuk Ye. and all] / Edited by Igor Britchenko and Yevheniia Polishchuk: Wydawnictwo Państwowej Wyższej

Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, 2018. — P. 378.

JEL: L 20

ЕЛЬ Рабай’а Дакера Таха Діб

асистент кафедри обліку та аудиту

Національного університету харчових технологій

ORCID 0000-0001-8912-4664

cy27_72@yahoo.com

Daker ELRABAYA,

PhD student

National University of Food Technologies,
Ukraine

СТАН УПРАВЛІННЯ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ В УКРАЇНІ

STATE OF HOUSEHOLD WASTE MANAGEMENT IN UKRAINE

Анотація: Досліджено проблеми системи управління твердими побутовими відходами в Україні. Окреслено основні пріоритети змін у політиці управління відходами.

Ключові слова: тверді побутові відходи, управління побутовими відходами, сміттєзвалища

Abstract: The problems of the solid waste management system in Ukraine have been studied. The main priorities of changes in waste management policy are outlined.

Keywords: solid household waste, household waste management, landfills.

За даними Міністерства розвитку громад та територій України, на сьогодні в Україні переробляється лише близько 4,6% всього обсягу утворених побутових відходів (табл.). Пріоритетним способом поводження з побутовими відходами є їхнє захоронення на стихійних звалищах. Понад половини утворених відходів зберігається на звалищах. Окремою проблемою управління побутовими відходами в Україні є обмежені можливості існуючих звалищ, що призводить до зростання кількості несанкціонованих місць поховання побутових відходів, їх кількість коливається в межах 23-30 тис. одиниць.

Таблиця 1. Утворення і поводження з побутовими відходами в Україні [1]

Роки	Обсяг утворених побутових відходів, млн. м ³	Обсяг перероблених та утилізованих побутових відходів, %	із них, %		Обсяг захоронених відходів на сміттєзвалищах, млн. т
			спалених відходів	надійшло на заготівельні пункти вторинної сировини та сміттєпереробні заводи	
2013	59	3,65	1,15	2,5	13
2014	45	4,2	1,7	2,5	10
2015	48	5,93	2,73	3,2	10
2016	49	5,8	2,71	3,09	11
2017	52	6,6	2,48	4,18	10
2018	54	6,2	2	4,2	9
2019	53	6,1	2	4,1	10
2020	54	6,3	1,7	4,6	10

Дорожньою картою для вирішення проблем сфери управління відходами є затверджена 2017 року Кабінетом Міністрів України Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року. Стратегія ґрунтується на дотриманні ієрархії відходів, у якій видалення відходів є найменш сприятливим варіантом, у той час як запобігання, повторне використання, переробка та всі види виробництва альтернативної енергії з відходів є пріоритетними. Вона зобов'язує модернізувати інфраструктуру для скорочення відходів та підвищення її ефективності, оцифрувати галузь управління відходами та концентрувати інформацію на одному порталі. Документ закликає до особливих дій, спрямованих на створення інклюзивної тарифної системи, яка покриває всі витрати, крім повсякденних операцій, таких як подальший догляд за сміттєзвалищем протягом 35 років, запровадження нових принципів, таких як «забруднювач платить» та «розширена відповідальність виробника», вдосконалення механізмів моніторингу та контролю, включаючи встановлення пунктів прийому роздільних відходів, що має довести рівень переробки до 23% до 2023 року та збільшення роздільного збору до 23%. У результаті стратегія спрямована на переробку 65% всіх відходів і 70% муніципальних відходів до 2030 року. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року відповідає вимогам рамкової директиви ЄС щодо ієрархії поводження з відходами, та формує ключові орієнтири поступового переходу до економіки замкнутого циклу.

Реальна статистика показує велике відставання від цілей стратегії, що може завадити прагненню рівняння показників перероблення відходів в Україні з тими, що демонструються в інших країнах Європи. Для розуміння причин відставання необхідно, для початку зрозуміти потенціал твердих побутових відходів (ТПВ) та способи, як його реалізувати. З іншого боку, потрібно зрозуміти економічну складову для знаходження оптимальної точки балансу інтересів усіх учасників перероблення відходів. На кінець, потрібно звести ці два фактори в єдину інтеграційну систему та визначити масштаб потенційної організаційної та фінансової вигоди та витрат.

Фактичний статус управління твердими побутовими відходами (УТПВ) в Україні не відповідає цілям Національної стратегії управління відходами. Рівень переробки на 2020р. менше 10% навряд чи сприяє наближенню до мети 2023р. в 23%. На пункти прийому вторинної сировини надходить у середньому трохи більше 1%, хоча закладався показник у 23% на 2023 рік.

Роздільний збір ТПВ переслідує логіку, вироблену багаторічними дослідниками та практичними прикладами по всьому світу в цілому, та Європі зокрема. Ця логіка покликана досягти наступних цілей:

а) підвищення якості отриманої вторинної сировини та органічних відходів для подальшого процесу переробки;

б) здешевлення процесу переробки шляхом скорочення процесів очищення вторинної сировини від домішок та збільшення виходу придатної для перероблення сировини;

в) скорочення ланцюжка постачання, виключивши проміжні процеси сортування та підготовки вторинної сировини перед початком процесу

безпосередньої переробки, що призводить до збільшення інтересу до інвестиції в такі процеси;

в) створення найбільш адресної тарифної політики в залежності від інклюзивної вартості поводження з кожним компонентом ТПВ, та в цілому;

г) зменшення темпів накопичення ТПВ на полігонах. Це можливо тільки в тому випадку, коли вироблені ТПВ переробляються і перетворюються знову на вторинні ресурси.

Вся економіка захоронення ТПВ має такі цілі:

а) імплементація принципу «забруднювач платить», де виробник ТПВ зобов'язаний сплачувати повну вартість поводження від пункту збору до повної їх нейтралізації. Чим дорожчий і складніший процес захоронення та подальших процедур нейтралізації, тим дорожче послуга видалення відходів;

б) скорочення обсягів вироблених відходів, що можливо, якщо вартість видалення відходів здатна переорієнтувати систему УТБО на пошук альтернативних продуктів;

в) сприяння виникненню технологій з переробки, оскільки високі тарифи на захоронення ТПВ призведуть до виникнення альтернативних технологій з переробки, що конкурують з полігонами.

Проаналізувавши економічну політику видалення ТПВ в Україні можна виявити, що тариф на захоронення за одну тону в середньому становить 157.53 грн./тону (€4.14/тону), що робить його найпривабливішим способом поводження з ними. Детальніше вивчення показує, що ті міста, які надали інформацію, що виправдовує розмір тарифу на захоронення (Харків, Нікополь, Житомир, Чернігів, Кропивницький, Тернопіль, Кривий Ріг) врахували лише поточні, адміністративні витрати та податки. Це означає, що Україна по суті субсидує та заохочує використання сміттєзвалищ та штовхає весь ланцюжок УТБО в їхній бік, що суперечить заявленим цілям стратегії сталого розвитку. Також, існуюче положення означає, що всі витрати на придбання землі, будівництва санітарних полігонів, нейтралізації наслідків розміщення ТПВ, утримання та рекультивації полігонів, а також догляд за полігонами протягом 30 років після закриття не мають відображення у статтях витрат на захоронення, що свідчить про ще одну розбіжність із цілями стратегії, оскільки всі ці статті мають фінансуватися з бюджету, що проводитиме до неможливості виникнення інженерних полігонів та рекультивації існуючих стихійних звалищ.

Література

1. Стан сфери поводження з побутовими відходами в Україні за 2013-2020 роки
<https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zkhk/terretory/>

References

1. State of the field of household waste management in Ukraine for 2013-2020
<https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/zkhk/terretory/>

JEL: J01, Z11

КУКОБА Володимир,
д.е.н. професор, КНЕУ імені Вадима
Гетьмана,
Україна,
ORCID: 0000-0003-3107-6000

e-mail: kuk015@ukr.net

Volodymyr KUKOBA,
Doctor of Science in Economics, Professor,
KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine,
ORCID:0000-0003-3107-6000

ОБНОВЛЕНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

UPDATED TOOLS OF ENTERPRISE MANAGEMENT PROCESS RATIONALISATION

Анотація: Аргументовано про доцільність застосування процесного підходу при реінжинірингу системи управління суб'єктом господарювання. Наведено опис кроків щодо раціоналізації процедур управління підприємством.

Ключові слова: Раціоналізація процесів, управління підприємством, технологія управління

Abstract: It was argued that the process-based approach should be used in reorganization of the business entity management system. The steps on rationalization of business management procedures are described.

Keywords: Rationalization of processes, enterprise management, management technology

Десятиліттями серед науковців та практиків точаться спори стосовно підходів до формування найефективнішої системи управління підприємством. Це викликано тим, що формування ефективних систем управління підприємством для забезпечення його фінансово-економічної стійкості, прибутковості та конкурентоспроможності є значущою проблемою. Тому її розв'язанню з врахуванням світового досвіду приділяється значна увага як з боку науковців, так і практиків. В основному дискусії стосовно раціоналізації управління суб'єктами господарювання ведуться навколо системного та процесного підходів до організації управління цими суб'єктами. На даний час у сукупності теоретичних розробок з боку менеджменту ще не сформульовані специфічні методики, які б дозволяли формувати систему управління підприємством з урахуванням особливостей діяльності підприємницьких структур та дозволяла у короткий строк спроектувати й сертифікувати оптимальну систему управління фірмою. З огляду на це і є нагальною потреба у розробленні таких методик для промислових підприємств України.

Останнім часом з розширенням і ускладнення програмних ІТ-продуктів для ведення бізнесу науковці і практики почали не організаційно-структурні складові системи управління, а технологічні – процесні. Тому, все більшого застосування почали отримувати розробки (проектні рішення), що стосуються не зміни ієрархії та підпорядкування суб'єктів і об'єктів в системі управління, процесів виконання управлінських функцій та технологій комунікації між учасниками процесів менеджменту. Технологія розроблення проектних рішень для утворення систем процесного управління підприємством передбачає виконання певної сукупності етапів. Серед них основними вважають: аналіз вимог діючих міжнародних та

національних стандартів до проектних рішень щодо організації системи управління; виокремлення та ідентифікація процесів функціонування системи управління; розроблення критеріїв і методів визначення результативності й ефективності здійснення процесів управління на підприємстві; проектування послідовності й взаємодії виокремлених процесів системи управління; опис проектних процесів функціонування системи управління підприємством; документування управлінських процесів; організація електронного документообороту на підприємстві. Підготовка до створення раціональної системи управління підприємством починається з аналізу вимог діючих організаційних стандартів та існуючих правил. Це потрібно робити оскільки підприємство на момент удосконалення власної організаційної структури управління вже має певну культуру управлінської діяльності, яка не дозволила ефективно функціонувати саме з причин невиконання раціональних стандартів або правил. Після аналізу наявних у підприємства «правил» та «стандартів» функціонування органів управління слід визначити стан організації менеджменту, як окремої специфічної діяльності на основі спеціальних оціночних показників. Серед показників, що характеризують рівень організації управління на підприємстві найчастіше використовують: показник середньої чисельності працівників у одній ланці ступені ієрархії управління; коефіцієнт складності організаційної структури управління; коефіцієнт рівня прийняття рішень; коефіцієнт ступені децентралізації функцій управління; коефіцієнт гнучкості роботи апарату управління; коефіцієнт рівня функціональної спеціалізації управлінського персоналу; коефіцієнт рівня технічної озброєності управлінської праці; коефіцієнт середнього діапазону контролю в організаційній структурі управління.

Оскільки будь-які органи управління не можуть реалізовувати свої функції без упровадження відповідних управлінських рішень, після визначення рівня організації управлінських дій, необхідно визначити склад і зміст процесів управління на підприємстві. Для цього слід виокремити та ідентифікувати управлінські процеси. Це передбачає: визначення переліку здійснюваних на підприємстві процесів, побудові дерева цих процесів і встановлення місця кожного процесу у загальній сукупності управлінських дій. Виділення й ідентифікація процесів слід розпочинати з побудови контекстної діаграми. Така діаграма забезпечує здійснення найбільш загального опису системи управління підприємства. На основі цієї діаграми розробляються локальні діаграми з більш детальним описом процесів управління на підприємстві. Найбільш важливі дії управлінського процесу фіксуються на верхньому рівні в ієрархії. При декомпозиції процесів верхнього рівня (їх поділу на процеси нижнього рівня) ці дії уточнюються. Відповідно, кожний процес поділяють на процеси нижчого рівня. Так роблять доти, поки не будуть отримані сукупності пов'язаних операцій, що не мають можливості для подальшого поділу. Процеси останнього рівня описуються у вигляді документованих процедур.

Опис процесів управління на підприємстві ґрунтується на виокремленні в них вхідних та вихідних потоків, що здійснюють управлінський вплив, а також ресурси, необхідні для управління. Після узагальненого опису виокремлених процесів

управління на підприємстві і визначення для кожного з них вхідних та вихідних потоків, переходять до проектування послідовності й взаємодії управлінських процесів. На основі результатів проектних робіт, отриманих на попередньому етапі, будуються схеми послідовності й взаємодії процесів вищого рівня. Моніторинг результативності та ефективності процесів управління на підприємстві потрібен для оцінювання рівня розвиненості системи менеджменту і її впливу на результативність роботи підприємства. Для того, щоб зробити висновки про характер та особливості функціонування системи управління, необхідно спочатку виміряти результативність і ефективність кожного процесу управління. Виявити невідповідності в процесах та розробити коригувальні дії, спрямовані на подальше поліпшення результативності й ефективності процесу управління.

Важливим є оцінювання результативності процесу управління, яке здійснюється за попередньо розробленою шкалою вагомості. Методика виконання розрахунків оціночних показників розробляється залежно від особливостей побудови нової організаційної структури, а шкала для порівнювальних оцінок формується за методиками математичної статистики. Після оцінювання результативності процесу управління за шкалою вагомості і на підставі отриманих розрахункових значень показників робляться висновки, що відповідності отриманих результатів значенням нормативних (нормованих) показників за кожним з критеріїв. Після цього слід розробити і узгодити коригувальні дії стосовно трансформації процедур управління. Після визначення результативності по кожному процесу системи управління, переходять до визначення результативності й ефективності системи управління підприємством в цілому. На цьому етапі обраються оптимальні методики і критерії виміру результативності та ефективності процесу управління, види записів результатів вимірів.

Формалізація оптимізованих процедур управління на підприємстві проводиться при документуванні процесів загального менеджменту. Воно полягає в розробці стандартів підприємства для кожного процесу, які регламентують порядок дій при управлінні на основі карт технологічних процесів управління. Використання таких карт дозволяє деталізувати загальний процес управління по стадіях і етапах, визначати відповідальних і склад документації, що є основою для керування на даній стадії процесу управління, ведення адміністративних записів, за якими легко буде проводити аналіз результативності й ефективності процесу управління. Використання наведеної технології проектування процесів управління створює основу для формування ефективної системи процесного управління підприємством. Це дозволяє організувати раціональні інформаційні потоки навіть на підприємствах з великою кількістю управлінського персоналу, де не здійснюється широке застосування комп'ютерних технологій комунікування в менеджменті.

Література

1. Kozlova, E.V. (2001), Kontsepsyia operezhaiuscheho antykryzysnoho menedzhmenta [The

References

1. Kozlova, E.V. (2001), Kontsepsyia operezhaiuscheho antykryzysnoho menedzhmenta [The

2. concept of anticipatory anti-crisis management], SHSEU, Saratov, Russia, C.164-166
- concept of anticipatory anti-crisis management], SHSEU, Saratov, Russia, C.164-166

JEL D04

ТЕПЛЮК Марія

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ORCID: 0000-0001-6823-336X

ЛОБОЙКО Варвара

ТИЧИНСЬКИЙ Данило

студенти фетау 5 курс, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

e-mail: labarbarka@gmail.com

maria_6.11@kneu.edu.ua

Mariia TEPLIUK

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine

Varvara Loboiko

Danylo Tychynskyi

students 5th year, KNEU named after Vadym
Hetman, Ukraine

МОДЕРНІЗАЦІЯ БІЗНЕС-МОДЕЛІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

MODERNIZATION OF THE ENTERPRISE BUSINESS MODEL IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Анотація: У публікації розглянуто особливості понять бізнес-моделі підприємства та глобалізації. Визначено характер глобалізації, основних складових які мають вплив на бізнес-модель підприємства, а також сформований перелік основних аспектів, на які має орієнтуватись бізнес-модель підприємства для того щоб відповідати сучасним і майбутнім запитам глобалізації.

Ключові слова: бізнес-модель, підприємство, глобалізація, бізнес-процес, елементи бізнес-моделі, ефективність, інноваційність

Abstract: The publication considers the features of the concepts of enterprise business model and globalization. The nature of globalization, the main components that have an impact on the business model of the enterprise, is determined, and a list of the main aspects that the business model of the enterprise should focus on in order to meet the current and future needs of globalization is formed.

Keywords: business model, enterprise, globalization, business process, elements of the business model, efficiency, innovation

Сучасні умови функціонування підприємства в усьому світі не є рівномірними, однаковими не є й самі підприємства- їх види, масштаби, наявні технології тощо. Додати до цього ще й постійну зміну середовища існування підприємства та світові тенденції, що власне розглядаємо як глобалізацію,- тоді ж виникає актуальне питання- яким чином визначити поведінку підприємства і вибрати для нього напрямок функціонування? Дана робота має на меті визначити яким чином глобалізація впливає на бізнес-модель підприємства, та як її можна модернізувати, відповідаючи умовам глобалізації.

Насправді стовідсотково передбачити усі обставини формування бізнес-моделі не можна і навіть складаючи для підприємства довгостроковий план його

дій- способи та засоби реалізації цих дій можуть зазнавати змін. Проте існують поняття максимізації ефективності, ефективного використання та інноваційності які виступають основними орієнтирами для підприємства при виборі або модернізації його бізнес-моделі. Під бізнес-моделлю підприємства варто розуміти стратегію бізнесу, яка визначається при створенні цінності підприємства та його продукту за допомогою взаємодії та регуляції різних бізнес-процесів всередині підприємства. На нашу думку найповніше поняття бізнес-моделі підприємства розкривається у бізнес-моделі Остервальдера. Вона містить дев'ять основних блоків, які варто розглянути підприємству- а саме: сегменти клієнтів, ціннісні пропозиції, канали розподілу, взаємини з клієнтами, потоки доходу, ключові ресурси, основна діяльність(можлива додаткова також), мережа партнерів, структура витрат.

Поняття глобалізації на нашу думку найкраще розглядати з точки зору української школи глобалістики, яка визначає її як світову інтеграцію політичних, економічних, культурних та інших чинників через прийняття інтересів ведучих країн світу, тобто таких що мають сильний економічний, політичний та інший вплив на решту країн. Глобалізація зумовлює постійне вдосконалення бізнес-процесів підприємства, з'являються нові варіанти покращення структури підприємства- починаючи з робочого тижня, наприклад в Ісландії скорочували робочий час без зниження зарплатні, впровадження дистанційної роботи на підприємствах (у бізнесі) не дистанційному, закінчуючи впровадженням інновацій- наприклад ті ж сонячні батареї для власного виробництва електроенергії.

Наразі елементи бізнес моделі які зазнають модернізації- це перш за все провідні елементи підприємства, тобто ресурси, організація роботи та клієнти. Ресурси- світова значимість ресурсу впливає на його ціну, поширеність - існують розбіжності у ціні через володіння ресурсами певною країною, додати також поняття унікальності, складності видобутку тощо. Організація роботи - взаємозв'язки та ефективна комунікація між різними структурами підприємства, встановлення плану дій, завдань, визначають основу функціонування- це послідовність дій які виконуються для результату. Не буде ефективно поставлених і зроблених дій- результат буде відповідний. Клієнт - способи залучення та продаж його продукції.

Глобалізація створює пропозицію та попит на продукцію яка є абсолютно новою – криптовалюта, розвиток криптосервісів, NFT тощо. Багато із нових бізнесів починають інтегрувати нові системи розрахунку, шукають клієнтів і продають їм продукцію на нових цифрових ринках- вплив глобалізації. Під лаштування під умови глобалізації і є модернізацією бізнес-процесів підприємства, а саме - елементу ціннісної пропозиції якщо це стосується товару, способів його просування, маркетингу який при цьому застосовується- наприклад Макдональдс вводив вегетаріанське меню, чи прибирав з меню свинину для ісламського меню, елементу клієнтів та клієнтоорієнтованості - якщо це стосується взаємин з клієнтами, платформ комунікації з потенційними клієнтами, елементу ключові ресурси- якщо це стосується заміни стратегічного ресурсу, обмеження його використання в цілях економії наприклад тощо.

Нами були сформовані основні аспекти, на які має орієнтуватись бізнес-модель підприємства для того щоб відповідати сучасним і майбутнім запитам глобалізації, представлені на рис. 1. До того ж глобалістичний процес зумовлює перенесення зарубіжного досвіду провідних країн на інші країни та асиміляцію ефективних систем управління підприємством, ефективних прикладів впровадження новітніх інструментів та побудови бізнес-процесів на власні підприємства. Аналізуючи дану тему, доцільно буде висунути припущення, яким чином глобалізація буде надалі модернізувати бізнес-модель. На нашу думку вона торкнеться елементів бізнес-моделі які до цього не зазнавали потужних змін, а саме елементів партнерства та постачання, а також доходів та витрат.

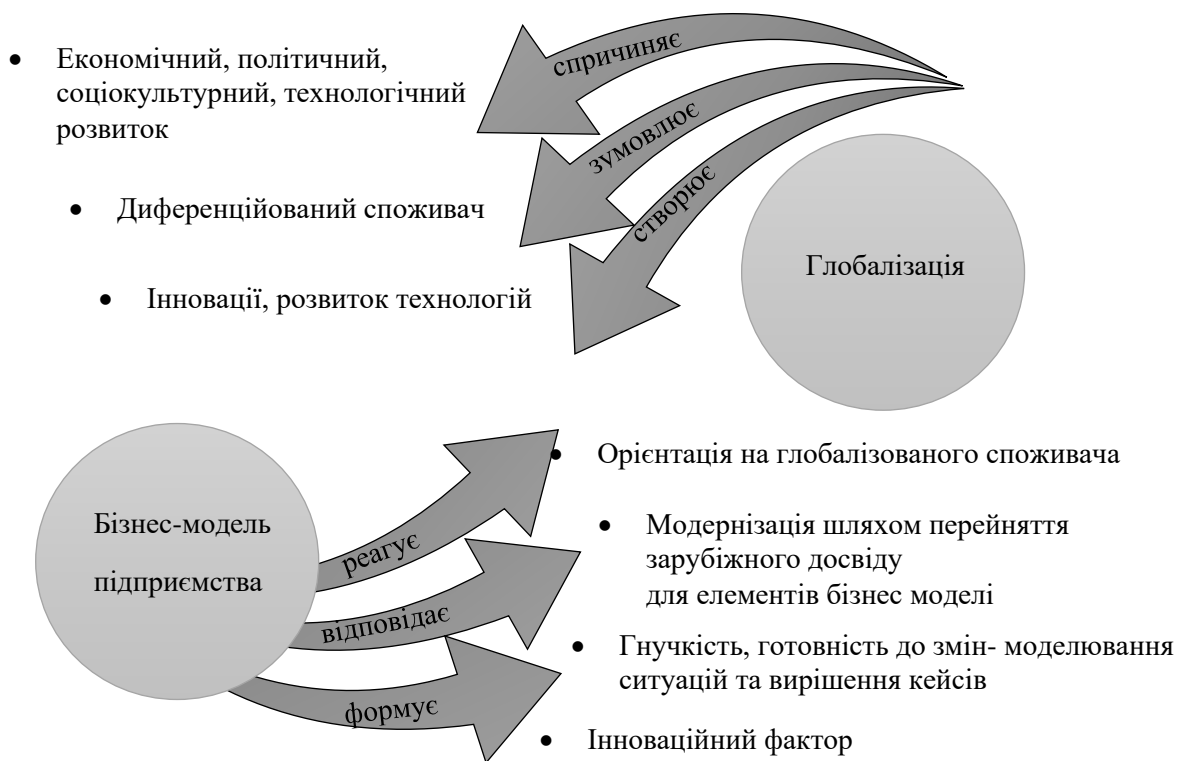

Рис. 1 – Ключові аспекти модернізації бізнес-моделі підприємства в умовах глобалізації

Джерело: сформовано авторами

Питання ефективного розподілу і використання ресурсів та управління структурами підприємства залишаються актуальними, адже є фундаментальними у функціонуванні підприємства.

Отже, визначальними аспектами модернізації бізнес-моделі в умовах глобалізації є такі:

1. Орієнтація на глобалізованого споживача- врахування потреб

потенційного споживача виходячи з його вподобань та запитів, формування загального продукту та диференційованого продукту під вузькі сегменти споживачів. Глобалізація зумовлює диференційованого споживача, різні споживчі групи, сегменти споживачів

2. Інноваційний фактор. Провідне підприємство- інноваційне підприємство. Глобалізація зумовлює інновації, розвиток технологій, прийняття провідних технологій, їх розповсюдження та прийняття єдиних загально-світових чи загальних систем, наприклад прийняття єдиної системи бухгалтерського обліку чи розвиток фондових бірж.

3. Ринок послуг. Впровадження послуг – як наслідок розвитку технологій, зміни рівня життя. Процеси стають більш автоматизованими, роботизованими, проте те, що неможливо замінити це ринок послуг. Навпаки, його значимість зростатиме.

4. Запровадження гнучкої або модернізація наявної бізнес-моделі підприємства шляхом зміни структурних елементів бізнес-моделі – додати щось нове або позбутись застарілого. Наприклад спробувати роботу у командах або позбутись від неефективних товарів/послуг.

5. Готовність до змін- вирішення підприємством кейсів та завдань із змодельованими ситуаціями можливими на підприємстві для ефективного реагування у подальшому на ці самі зміни.

6. Глобалізація внутрішньої економічної поведінки підприємства- перейняття зарубіжного досвіду або ефективних елементів- наприклад “бірюзового управління” на підприємстві, здійснення закупівель через посередників чи розвиток передпродажної підготовки.

Модернізація бізнес-моделі має бути узгодженою не тільки із наявним середовищем існування підприємства, але й бути орієнтованою на процеси глобалізації. Поняття глобалізації формує поняття бізнес-моделі бо регулює межі, у яких знаходяться різні елементи бізнес-моделі. Це потрібно враховувати, для конкурентоспроможного підприємства варто формувати стійкий та гнучкий механізм управління, який запустить у дію інші бізнес-процеси.

Література

1. Shkoda T., Tepliuik M., Loboiko V. Innovative approach to formation of business model of enterprise in covid-dependent socio-economic space. Sustainable Development policy: EU countries experience. Warsaw. 2022.
2. Швиданенко Г. О. Формування бізнес-моделі підприємства : навч. посіб. / Швиданенко Г. О., Ревуцька Н. В. КНЕУ, 2013. — 423.
3. Alexa M. Business Model Evaluation – A Conceptual Approach. Review of Economic and Business Studies, Alexandru Ioan Cuza University, 2014 14. С. 245-260.
4. Afuah A. Business Models: A Strategic

References

1. Shkoda T., Tepliuik M., Loboiko V. Innovative approach to formation of business model of enterprise in covid-dependent socio-economic space. Sustainable Development policy: EU countries experience. Poland. 2022.
2. Shvidanenko G. A. formation of the business model of the enterprise : textbook. / Shvydanenko G. A., Revutskaya N. V. KNEU, 2013. - 423.
3. Alexa M. Business Model Evaluation –A Conceptual Approach. Review of Economic and Business Studies, Alexandru Ioan Cuza University, 2014 14. С. 245-260.
4. Afuah A. Business Models: A Strategic

Management Approach.
New York : McGraw - Hill. 2004.

Management Approach.
New York : McGraw - Hill. 2004.

JEL D81 E22 G32
МАРКУЦ Владислав
аспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
ORCID: 0000-0002-7625-4627

e-mail: vlad.markuts@gmail.com
Vladyslav MARKUTS
PhD student,
KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

БАГАТОРІВНЕВА КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ В ЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ

MULTI-LEVEL CLASSIFICATION OF RISKS IN THE LOGISTICS SYSTEM

Анотація: Проаналізовано особливості викликів, з якими стикаються логістичні системи в сучасних умовах. Узагальнено класифікаційні ознаки різних видів ризиків в логістичних системах макро- та мікрорівня.

Ключові слова: логістична система, логістика, ризики

Abstract: The peculiarities of the challenges faced by logistics systems in modern conditions have been analyzed. The classification features of various types of risks in macro- and micro-level logistics systems have been summarized.

Keywords: logistics system, logistics, risks

Управління ризиками в сфері логістики є надважливим завданням для вітчизняних підприємств, які сьогодні працюють в нестабільному середовищі і стикаються як із системними, так і дискретними ризиками, що можуть суттєво впливати на результати їх діяльності. Включаючи свої бізнес-процеси в логістичні системи мезо- та макрорівня, підприємства можуть мати два основних напрямки управління ризиками: покриття ризиків через систему страхування та зниження ризику за допомогою системи превентивних заходів управління.

Під ризиком розуміють ймовірність пошкодження або втрати доходу, ймовірність якого можна розрахувати. Ймовірність ризикової події є визначеною, тому ми можемо передбачити настання ризикованої події та застосовувати різні методи контролю, щоб запобігти її настанню чи, принаймні, вирішити проблеми, що виникли внаслідок цього.

Систематизація ризиків на підприємствах перед усім пов'язана з їх ідентифікацією та впливом на рівні регіональних системи постачання чи процесів самозабезпечення підприємств. Можна визначити наступні ключові причини цих ризиків:

- зменшення прогнозованого обсягу перевезень (або пропускнуої спроможності вантажу);
- збільшення вартості транспортних послуг (наприклад, для покриття первинних або вторинних потреб);
- зростання вартості проїзду та податкових платежів у транспортних системах регіону;

– зменшення попиту на транспортні послуги через зниження доходів населення та бізнесу регіону.

Ризик затримок на рівні регіональних систем постачання може призвести до порушення договору поставки через порушення основних умов: кількості, якості та терміну поставки. У сфері комерційної діяльності ми можемо визначити ризики, пов'язані з транспортуванням товарів. Створення в регіоні цілісної транспортно-логістичної системи дозволить знизити рівень ризику, що пов'язаний із переміщенням товарів та матеріально-технічним забезпеченням підприємств і підвищити рівень виконання договірних зобов'язань у всіх зацікавлених сторін, зокрема, через ефективний механізм страхування.

Отже, ми стикаємося з багаторівневою систематизацією і подальшою класифікацією ризиків за наступними ознаками:

- за рівнем логістичної системи (мікро- та макрологістичні ризики);
- за типом логістичного потоку (ризики, пов'язані з матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками);
- за видами логістичних операцій або промислової логістики (заготівля, транспортування, виробництво, розподіл, складування, обслуговування), - логістична функція також пов'язана з ризиком управління логістикою, пов'язаним з плануванням, організацією, та контролем логістичних процесів.

Макро- та мікрологістичні ризики пов'язані з ризиком комерційного характеру, тобто з ринковими коливаннями. Оскільки логістична система функціонує у зовнішньому середовищі ринку, усі ризики пов'язані зі змінами, невизначеністю та обмеженнями інфраструктурного сектора. Отже, чим більш стійка регіональна логістична система до зовнішніх змін, чим стійкіші до зовнішніх впливів її організаційні підрозділи, тим нижчий рівень інфраструктурного ризику. Мікрологістичні ризики включають ризик впливу бізнес-конкурентів у сфері логістики, а також появу обмежень у логістичних структурах законодавчого характеру та нормативної залежності від діяльності логістичних партнерів. У макрологістиці існують ризики несвоєчасної доставки через зміну часу оформлення документів на міжнародні перевезення та ризики, пов'язані із законодавчими обмеженнями щодо правил перевезення та митного оформлення.

Логістичні ризики фінансового та інформаційного потоку пов'язані насамперед з оцінкою часу, необхідного для надходження коштів до бюджету. З одного боку, вони контролюються процесом митного контролю, з іншого боку, вони не завжди збігаються з датою отримання матеріальних цінностей, яка є обов'язковою та зазначеною у документах. Як наслідок, це ускладнює планування та прогнозування доходів на рівні бізнес-одиниць.

Таким чином, логістичні ризики у фінансових та інформаційних потоках також можна поділити на: 1) ризики, що виникають через нестачу (надлишок) коштів у бюджеті (ризик кількісного прогнозу); 2) ризики несвоєчасного надходження коштів до бюджету та рахунків комунальних організацій (ризик інформаційного характеру).

Класифікація ризиків за видами логістичних операцій в розрізі окремих територій передбачає виділення наступних основних ризиків:

1. Ризик постачання (контракт) – пов'язаний з невизначеністю, що виникає в процесі подачі заявки та здійснення операцій закупівель. Нині поточні процеси закупівель у формі тендеру можуть зменшити цей ризик. Однак на практиці тендерів ефективність контракту може бути піддана сумніву, особливо коли йдеться про якість послуг та пунктуальність, які необхідно постійно контролювати.

2. Виробничий ризик – пов'язаний з процесом переміщення, супроводження та використання матеріальних ресурсів підприємствами регіону, а також з процесом прийняття рішень у формуванні промислової інфраструктури регіону.

3. Транспортні ризики у сфері логістики – характеризуються ймовірністю втрат, пов'язаних із наданням транспортно-логістичних послуг та можливістю незадоволеного попиту на транспортно-логістичні послуги, що надаються територіальними транспортними мережами.

Таким чином, систематизуючи ризики всередині логістичних систем, необхідно враховувати різні аспекти регіональних логістичних об'єктів, управління інформаційним потоком, особливості взаємодії макро- та мікрологістичних процесів, що у підсумку впливає на формування витрат на виконання логістичних операцій у сфері міжнародних та міжрегіональних перевезень. Для забезпечення ефективної системи запобігання та усунення ризиків існує необхідність створення на окремих територіях централізованої системи управління ризиками, яка б дозволяла здійснювати моніторинг різних видів ризиків у логістичній інфраструктурі регіону.

Література

1. Вітлінський В. В. Концептуальні засади моделювання та управління логістичним ризиком підприємства / В. В. Вітлінський, В. І. Скіцько // Проблеми економіки. – 2013. – № 4. – С. 246–253.
2. Гришко В. В. Системний аналіз ризиків у логістичній діяльності промислового підприємства / В. В. Глушко, М. В. Гунченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 17. – С. 54–58.
3. Ільченко Н. Б. Оцінювання логістичних ризиків підприємства торгівлі / Н. Б. Ільченко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. – 2016. – Вип. 15. – С. 58–62.
4. Ковальська Л. Л. Логістичний менеджмент: навч. посіб. / Л. Л. Ковальська. – Луцьк : Волинь поліграф, 2012. – 326 с.

References

1. Vitlinsky V. V. Conceptual principles of modeling and management of logistics risk of the enterprise / V. V. Vitlinsky, V. I. Skitsko // Problems of economy. – 2013. – No. 4. – P. 246–253.
2. Gryshko, V. V. System analysis of risks in the logistics activity of an industrial enterprise / V. V. Glushko, M. V. Gunchenko // Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management. – 2016. – Issue 17. – P. 54–58.
3. Ilchenko N. B. Evaluation of logistic risks of a trade enterprise / N. B. Ilchenko // Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management. – 2016. – Issue 15. – P. 58–62.
4. Kovalska L. L. Logistics management: training. manual / L. L. Kovalska. – Lutsk: Volyn Polygraph, 2012. – 326 p.

JEL: L11

НИКОЛАЄНКО Світланаасистент кафедри обліку та аудиту
Національного університету харчових
технологій

ORCID 0000-0001-8903-6163

e-mail: snnikolaienko@gmail.com

Svitlana NIKOLAIENKOsenior lecturer of the Department of Accounting
and Auditing, National University of Food
Technologies**РЕГІОНАЛЬНА ЛОКАЛІЗАЦІЯ
ХАРЧОВИХ ВИРОБНИЦТВ****REGIONAL LOCALIZATION OF
FOOD PRODUCTION****Анотація:** Досліджено регіональні нерівномірності локалізації харчових виробництв. Виявлено вплив регіональної локалізації на вибір типу кластерних формувань.**Ключові слова:** локалізація, харчове виробництво, кластер, виробництво молочних продуктів**Abstract:** The regional unevenness of the localization of food production was studied. The influence of regional localization on the choice of the type of cluster formations was revealed.**Keywords:** localization, food production, cluster, production of dairy products

Для оцінювання внутрішньої потенційної спроможності утворення кластерів у галузях промислової діяльності виникає необхідність в оцінюванні рівня концентрації виробництва, технічного забезпечення та компетентного персоналу. Вирішення означеного завдання реалізується на основі використання коефіцієнтів локалізації, які розраховуються на підставі обсягів виробленої продукції, чисельності працюючих та вартості основних засобів. Кожний із коефіцієнтів визначається як відношення питомої ваги обраного показника конкретної галузі регіону в загальному значенні показника регіону до питомої ваги обраної галузі в загальному значенні показника промисловості країни [1].

Величина значення коефіцієнта локалізації свідчить про рівень розвитку певної галузі в певному регіоні. Оцінювання потенціалу на основі розрахунку коефіцієнтів локалізації дозволяє виявити різну потенційну можливість об'єднання підприємств різних галузей харчової промисловості в кластерні структури. Вся вказана сукупність показників відображає внутрішній потенціал галузі територіальної одиниці до утворення кластерів у певній галузі харчової промисловості.

У результаті згортки часткових коефіцієнтів локалізації виробництва, технічного та кадрового забезпечення в єдиний інтегральний індекс локалізації можна виявити рівень регіональної спеціалізації та концентрації виробництва продукції харчової промисловості (табл.1). На основі проведеного аналізу інтегрального індексу локалізації харчових виробництв зроблено висновок про різну спеціалізацію регіонів України у виробництві харчової продукції. Причинами нерівномірності локалізації харчових виробництв є наявність різних факторів забезпечення виробництва: сировинних ресурсів, капіталу, робочої сили, підприємницької ініціативи в розрізі регіонів країни.

Найбільша нерівномірність має місце серед підприємств з виробництва м'яса та м'ясної продукції, молочної продукції та морозива.

У вибірці видів харчового виробництва найвища неоднорідність притаманна виробництву олії та жирів. Так, в Кіровоградській області найвища питома вага виробництва рослинної олії.

Географічні регіони з найвищим рівнем локалізації виробництва є територіями з налагодженою системою постачання сировинних ресурсів та забезпечені всіма необхідними факторами виробництва. Відповідно, утворення кластерів на таких територіях може призвести до зміни організаційних взаємозв'язків в партнерській системі взаємовідносин ланцюга створення доданої вартості.

Таблиця 1 - Порівняльна таблиця інтегральних індексів територіальної локалізації галузей харчової промисловості

Області	Виробництво м'яса та м'ясних продуктів	Перероблення та консервування овочів та фруктів	Виробництво олії та тваринних жирів	Виробництво молочних продуктів та морозива	Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості
Вінницька	1,91	4,01	2,35	4,40	3,05
Волинська	2,56	1,04	0,16	0,07	0,11
Дніпровська	0,81	0,85	0,80	0,40	0,65
Донецька	0,83	0,03	0,03	0,20	0,09
Житомирська	1,36	0,08	0,27	2,56	0,35
Закарпатська	0,38	1,38	0,00	0,00	0,23
Запорізька	0,42	0,17	1,01	0,27	0,50
Івано-Франківська	1,38	0,44	0,11	0,59	0,64
Київська	1,51	0,96	0,70	1,37	1,31
Кіровоградська	1,76	0,64	4,78	1,00	0,78
Луганська	0,08	0,02	0,38	0,60	0,78
Львівська	1,48	0,90	0,32	0,76	0,26
Миколаївська	0,32	5,10	1,13	1,87	0,81
Одеська	0,77	2,31	1,97	0,53	1,20
Полтавська	1,64	0,41	1,06	2,09	0,66
Рівненська	1,36	1,19	0,25	3,05	0,81
Сумська	0,62	0,00	0,45	1,35	0,90
Тернопільська	1,72	2,44	0,62	3,57	1,44
Харківська	0,97	0,24	0,69	0,79	1,69
Херсонська	0,24	2,98	1,34	3,18	2,29
Хмельницька	1,18	0,09	0,24	2,46	1,71
Черкаська	3,30	1,06	1,84	1,61	1,97
Чернівецька	1,74	3,53	0,79	0,16	0,79
Чернігівська	0,93	0,28	0,41	2,40	1,21
м. Київ	0,25	0,38	1,06	0,41	0,69

Території з низьким рівнем локалізації виробництва свідчать про наявність проблем у формуванні пропозиції харчової продукції, обумовлених проблемами достатнього попиту або ресурсного забезпечення, особливо в частині постачання

сировинних ресурсів. Залежно від обсягів фінансування такого виробництва, такі території можуть бути використані для організації молочних екоіндустріальних кластерів з виробництва молочної продукції (Івано-Франківська, Чернівецька, Закарпатська області). Невеликі обсяги екологічно чистої молочної продукції, виробленої з молока, отриманого від корів, вирощених на чистих прикарпатських та карпатських луках, може сформувати відповідний сегмент молочного виробництва на національному та зарубіжному продовольчому ринку. Проблемами такого формування кластерів є значні інвестиції у розвиток організованого виробництва молока як сировини для виробництва екологічно чистої молочної продукції. Центром та координатором залучення інвестицій в таких регіонах може бути державна влада в особі органів місцевого управління.

Території з середнім рівнем локалізації виробництва є потенційними об'єктами кластерних формувань різного типу, оскільки вони мають конкурентний ринок сировини, достатній попит, конкурентну пропозицію.

За даними проведеного групування зроблено висновок, що більшість підприємств з виробництва молочної продукції та морозива відносяться до групи територіально малокоцентрованих виробництв. До групи висококоцентрованих відносяться підприємства Тернопільської та Вінницької областей, що є свідченням високої організації виробництва та налагодженої системи партнерства підприємств даних територій.

Низька локалізація виробництва молочної продукції на більшості територій України є ознакою низької ефективності їх діяльності. Низька локалізація виробництва обумовлена причинами ресурсного забезпечення, обсягами та структурою попиту, сформованою системою партнерської взаємодії, інвестиційною привабливістю підприємства тощо. Наявність низки проблем підприємств на територіях з низькою локалізацією виробництва обумовлює необхідність пошуку альтернативних напрямів їх розвитку. Альтернативними формами розвитку таких підприємств є їх спільна діяльність у формах кооперативів, ієрархічних структур, кластерів. В молочному кластері, на відміну від ієрархічних структур (агрохолдингів), інтеграційні процеси відбуваються без об'єднання учасників кластерів в організаційні структури. Якщо координація діяльності в кооперативі відбувається у вигляді формального узгодження інтересів всіх його учасників, в агрохолдингу – через відносини власності, то в кластері – координація діяльності учасників залежить від стану ринку.

Література

1. Васильченко А.О. Аналіз міжнародного досвіду використання інструментів формування кластерних систем / А.О. Васильченко, Л.Ю. Матвійчук // Часопис економічних реформ. - 2022. - № 1. - С. 14-23.

References

1. Vasylchenko A. O., Matviychuk L. Yu. (2022) Analysis of the international experience of using cluster system formation tools. Journal of economic reforms. No. 1., p. 14-23

JEL F29;Q32

ШЕРГІНА Лідія

к.е.н., доцент, доцент кафедри
бізнес-економіки та
підприємництва, КНЕУ імені
Вадима Гетьмана, , Україна,
[ORCID 0000-0001-9031-0616](https://orcid.org/0000-0001-9031-0616)

Жемба Алла

к.е.н., доцент
Національний університет
водного
господарства та
природокористування, України
[ORCID 0000-0003-0268-3258](https://orcid.org/0000-0003-0268-3258)

e-mail: lidiyashergina@ukr.net
a.i.zhemba@nuwm.edu.ua

Lidiya SHERGINA

Ph.D. in Economics, Associate
Professor, KNEU named after
Vadym Hetman,
Ukraine

Alla ZHEMBA

PhD in Economics, Associated
Professor
National University of Water and
Environmental Engineering
Ukraine

ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВИХ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РИНКІВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

WORLD ENERGY MARKETS TRENDS IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Анотація: Досліджено трансформації міжнародних ринків енергоносіїв під тиском технологічної, науково-інформаційної, виробничої та законодавчої революції у світі. Доведено, що лише екологічно безпечна, енергетично ефективна економіка є базисом сталого розвитку

Ключові слова: сталий розвиток, енергетична криза, світовий ринок енергоносіїв

Abstract: The transformation of international energy markets under the pressure of the technological, scientific and informational, industrial and legislative revolution in the world is studied. It has been proven that only an ecologically safe, energy-efficient economy is the basis of sustainable development

Keywords: sustainable development, energy crisis, world energy market

Ситуація, що нині склалася на планеті, є вражаючою. Людство зіштовхнеться з двома проблемами: 1) зменшенням видобутку нафти, й відповідно, виникненням дефіциту нафтових ресурсів; 2) життєво-небезпечним, екологічно несприятливим навколишнім природним середовищем. Для вирішення зазначених проблем людській спільноті необхідно навчитись економно використовувати природні ресурси та створити конкурентоспроможні альтернативні види палива. Однак, найбільш затребуваною на світовому ринку енергоносіїв є нафта, потреба в якій постійно зростає, що обумовлено нарощуванням виробничих потужностей та структурними змінами в глобальній економіці.

Становлення сталого підтипу розвитку вимагає переходу від первинних до вторинних джерел енергії. Протягом довгих років у світовій енергетиці все ще переважають первинні види палива, серед яких головне місце протягом майже сотні років належить нафті. Незважаючи на всі прагнення сучасної цивілізації замінити нафту дешевшими газом та більш екологічно небезпечним вугіллям, вона і надалі продовжує переважати в структурі енергетичного споживання світу. Зменшення реального рівня споживання нафти відбувається тільки через

скорочення її видобутку в світі. Зміна споживання та видобутку нафти не тільки впливає на загальну структуру енергетики в світі, а й на поведінку експорто- та імпортоорієнтованих країн на світовому ринку нафти. З кожним роком ринок нафти стає все глобальнішим і волатильнішим. Із зростанням вагомості нафти у енергетиці змінюється й відношення світу до цього ресурсу.

Нафтова криза довела те, що постіндустріальні країни світу є істотно залежними від поставок нафти та загального обсягу цього ресурсу на планеті. Прикладом такої економічної залежності є США, які 12 % від усієї спожитої ними нафти отримують з країн Близького Сходу. Рівень залежності країн Європи є ще більшим, близько 80 % спожитої ними нафти є нафтою країн Близького Сходу. Японія теж отримує 90 % спожитої нафти від арабських країн-експортерів [1].

Економічно розвинені країни з метою подолання енергетичної та економічної кризи активно почали розробляти і запроваджувати енерго- та ресурсозберігаючі технології. Приборкати світову ціну на нафту розвиненим країнам вдалося лише у 1986 р., коли вартість одного бареля сирої нафти зменшилась із позначки 42,73 дол. (1974 р.) до 29,72 дол. Із 1974 по 1980 рр. ціна одного бареля сирої нафти поступово зросла із 42,73 дол. до 102,62 дол. за один барель сирої нафти через ісламську революцію в Ірані, а також військові конфлікти між Іраном та Іраком. Політичні події призвели до зменшення поставок нафти у США, Японію, Тайвань та країни Європи за рахунок скорочення рівня видобутку нафти. Відповідно зменшення видобутку нафти сприяло підвищенню рівня ціни на сиру нафту в 2,5 рази. Лише через рік ціна на сиру нафту почала поволі знижуватись поки не досягла позначки 88,85 дол., певний час коливаючись навколо цієї цифри (74,49–56,47 дол. – 1982–1985 рр.) знизилась до рівня 1973 р. лише у 1986 р. (23,95 дол./бар. сирої нафти) [2].

Зростання ціни на нафту дало поштовх активізації процесів пошуку, розробки та впровадження нових джерел енергетики. Країни Центральної та Східної Європи розробляють нові моделі функціонування паливно-енергетичного сектору [3]. Причина цього дуже проста. Вона пов'язана з тим, що такий природний ресурс, як нафта, перетворився на основний енергетичний ресурс світу, власні поклади якого в цих країнах значною мірою вже були вичерпані. Наприклад, країни Західної Європи у 1970 р. видобували близько 16, тоді як споживали 608 млн тонн сирої нафти, США видобували 486 млн тонн, а споживали – 708 млн тонн. Змінити цю ситуацію вдалося лише за рахунок впровадження в життя ресурсо- та енергозберігаючих техніки та технологій, широке використання яких і призвело до обвалу нафтових цін у 1980-х роках.

У другій половині 1980-х років енергетична ситуація в світі погіршилась, а ціни на нафту поступово пішли вгору через військові конфлікти між Іраном та Іраком, а також Іраком та Кувейтом. Війну між Іраком та Іраном в історії названо «танкерною війною». Під час цієї війни було захоплено близько 80 танкерів, власниками яких були різні країни світу [1]. Танкерна війна, з одного боку, підірвала економіку ворогуючих країн, а з другого, – сприяла появі цілого ряду військових конфліктів за нафту та її ресурси в інших країнах світу. Яскравим прикладом ще одного так званого нафтового конфлікту в світі став напад Іраку на Кувейт, в результаті якого світовий ринок нафти щоденно втрачав близько 13 %

всієї експортованої в світі сирої нафти. На зменшення рівня видобутку нафти в світі вплинули економічні санкції, які ввела ООН проти Іраку. В свою чергу, зниження видобутку відобразилось на ціні даного ресурсу. Так, якщо у 1986 р. один барель сирої нафти продавався за 29,72 дол., то в 1990 р. його ціна зросла до 39,94 дол. США [2]. Після 1990 р. ціна на сиру нафту почала падати поки не досягла у 1994 р. позначки 23,84 дол. за один барель [2]. У 1998 р. ціни на світовому ринку нафти знизились до позначки 16,50 дол. за один барель сирої нафти [2]. Зниженню світових цін на нафту посприяла глибока економічна криза та глобальне потепління, яке вплинуло на рівень споживання цього ресурсу.

Міжнародна ціна на нафту та природний газ може змінюватися в досить великих межах, оскільки світова економіка природних ресурсів, на жаль, ще і досі підвладна різним впливам та залежить від економічної, політичної та фінансової ситуації у світі. Загальний тренд до зростання цін на ці види природних ресурсів є досить помітним. На світовому ринку енергоресурсів ціна вугілля теж поступово зростає під впливом зміни цін на нафту. Проте вугілля на світовому ринку не користується такою популярністю, як нафта, чи газ. Це пов'язано з тим, що замінити його на ці енергоресурси без використання додаткових технологій та значних коштів практично неможливо. Хоча із подальшим зростанням ціни на нафту та природний газ (через виснаження їх родовищ) саме вугілля може зайняти одне з провідних місць у світовій енергетиці.

Матеріально-технічною основою постіндустріального суспільства стала науково-технічна революція, яка, не зважаючи на щоденні успіхи, далека від свого завершення. Науково-технічна революція впливає на якість матеріального та розвиток нематеріального виробництва. Варто зауважити, що питання пошуку альтернативних джерел енергетики є важливим не лише з точки зору підвищення енергобезпеки, а й задля зниження негативного впливу підприємств паливно-енергетичного комплексу на екологію країн, що проявляється у недосконалій структурі побудови виробничого циклу на промислових підприємствах, у застарілих технологіях та устаткуванні [4].

Для забезпечення сталого розвитку необхідна розробка та впровадження в життя узгодженої глобальної енергетичної стратегії, яка б ґрунтувалась на досягненнях технічного прогресу щодо енергозабезпечення [4]. Постіндустріальний етап розвитку економіки стає початковим етапом виникнення природовідновлюючих секторів господарства; розповсюдження нових технологій, які здатні зменшити забруднення навколишнього природного середовища, скоротити потреби у невідновлюваних ресурсах. Сучасні технологічні досягнення дають змогу миттєво виявити шкоду, нанесену оточуючому середовищу, й спробувати нейтралізувати її, а сучасні комунікації (радіо, телебачення, Інтернет, мобільний зв'язок) – довести до свідомості людини потребу в створенні громадських екологічних рухів, які борються за охорону та збереження довкілля. Крім того, агресія росії в Україні загрожує рівню енергетичної безпеки та ризику для неї створюють суттєві проблеми для всіх країн світу. І тому зараз ставиться ключове питання перед світом диверсифікувати використання енергоресурсів

шляхом розширення і видів енергетичних ресурсів (особливо відновлювальних, альтернативних), і джерел постачання.

Література

1. Нефтяные войны XX века [Электронный ресурс] // URL: <http://mynews-in.net/news/2005-04-20/503983.html>.
2. Historical Crude Oil Prices (Table) [Electronic resource] Oil Prices 1946-Present. – Website. – InflationData.com Your Place in Cyber Space for Inflation Data Updated June 14 2012. URL: http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historical_oil_prices_table.asp.
3. Perspectives of using alternative energy sources in Ukraine in the context of increasing energy efficiency in Europe /L.Shergina, A.Zhemba, N.Revutska, Y.Burma// *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej* - 27(2018) nr 2, s.142-2018 - Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie, 2018. - C.44-51.
4. Energy efficiency of enterprises as a key factor in the development of the country's economy / K. Andriushchenko, L. Shergina, V. Kovtun N.Revutska, A.Vashchyshyn// *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej* - 33(2019) nr 2, s.144-2019 - Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie, 2019. - C.36-49. . <https://doi.org/10.23856/3304>

References

1. Neftyanye voyny XX veka [Élektronnyy resurs] // URL: <http://mynews-in.net/news/2005-04-20/503983.html>.
2. Historical Crude Oil Prices (Table) [Electronic resource] Oil Prices 1946-Present. – Website. – InflationData.com Your Place in Cyber Space for Inflation Data Updated June 14 2012. URL: http://inflationdata.com/inflation/inflation_rate/historical_oil_prices_table.asp.
3. Perspectives of using alternative energy sources in Ukraine in the context of increasing energy efficiency in Europe /L.Shergina, A.Zhemba, N.Revutska, Y.Burma// *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej* - 27(2018) nr 2, s.142-2018 - Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie, 2018. - S.44-51.
4. Energy efficiency of enterprises as a key factor in the development of the country's economy / K. Andriushchenko, L. Shergina, V. Kovtun N.Revutska, A.Vashchyshyn// *Periodyk naukowy Akademii Polonijnej* - 33(2019) nr 2, s.144-2019 - Czestochowa, Akademia Polonijna w Czestochowie, 2019. - S.36-49. . <https://doi.org/10.23856/3304>

JEL: D04

ТЕРЕЩЕНКО Юлія

аспірантка

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7528-1834>

ter.yullien@gmail.com

Yuliia TERESHCHENKO

PhD student

KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine

КООПЕРАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МЕРЕЖЕВИХ БІЗНЕС-МОДЕЛЕЙ В СФЕРІ ПОСЛУГ

CORPORATE OPPORTUNITIES NETWORK BUSINESS MODELS IN THE FIELD OF SERVICES

Анотація: Розглянуто аспекти та чинники впливу на бізнес-моделі, досліджено, як функціонують посередницькі платформи та в чому полягають їх особливості.

Ключові слова: кооперація, платформа, сфера послуг, бізнес-структури, бізнес-моделі

Abstract: Aspects and factors influencing business models were considered, how intermediary platforms function and what their features are.

Keywords: cooperation, platforms, fields of services, business-structure, business-model

Бізнес-структури перманентно пристосовуються до навколишніх викликів, таких як, наприклад, фінансова криза, економічна нестабільність чи великий рівень конкуренції, що сприяє появі нових методів стабілізації свого положення на ринку. В сучасних умовах, коли світова економіка перебуває в нестійкому стані, для сфери послуг важливим є пошук оптимальної бізнес-моделі, яка допоможе компанії не лише зберегти своє існування, а й спонукатиме її до розвитку.

При пошуку та виборі найбільш релевантної бізнес-моделі в сфері послуг, необхідно враховувати такі аспекти як високий рівень динамічності зовнішнього середовища, розподіл за сегментами ринку, залежність від логістичних витрат, типи послуг, рівень диференціації продукту чи послуги в межах однієї галузі [1]. Також необхідно врахувати, що сфера послуг характеризується такими чинниками: економічними (зміна рівня доходів у населення), науково-технічними (з розвитком технологій процес реалізації надання послуг спрощується), психологічними (думка клієнтів), соціально-демографічні (міграції, рівень народжуваності та смертності) [2].

Високий рівень турбулентності зовнішнього середовища зумовив порушення логістичних зв'язків як всередині країни, так і закордоном; міграційні процеси стали більш глобальними та односторонніми (мільйони біженців серед яких жінки та діти, чоловіки яких внаслідок впровадження воєнного стану не випускають за країни); значні руйнування інфраструктури, криза спричинена повномасштабним вторгненням сприяють зниженню купівельної спроможності в населення, що є наслідком зниження рівня доходів; в той же час, науково-технічна база весь час розширяється – будь то освітній процес, купівля продуктів чи робота в офісі, компанії від малих до великих шукають способів, як оптимізувати робочий процес під наше сьогодення (дистанційне навчання, оформлення звичайних магазинних покупок через додаток, робота з дому тощо). Для подолання наявних кризових явищ, багато компаній можуть використовувати потенціал кооперацій задля збереження та розвитку власного бізнесу. Як можливий варіант такої кооперації варто розглядати мережеві бізнес-моделі оскільки вони можуть включати в себе дві або більше компанії, які створюють спільну пропозицію або впливають на неї за допомогою ресурсів усіх зацікавлених сторін. В той же час, мережеві бізнес-моделі не обмежуються лише кооперацією чи синергетичним ефектом від співпраці двох або більше компаній [5].

Активний розвиток Інтернету посприяв появі нових можливостей для оптимізації робочого процесу та скороченню витрат. Прикладом такої оптимізації можуть бути посередницькі платформи - бізнес-моделі, які дозволяють об'єднати дві й більше незалежні групи продуктів заради збільшення прибутку всіх учасників; дають можливість споживачам і виробникам зв'язуватися між собою, аби обмінятися товарами, послугами та інформацією [4]. Фахівці виділяють три види платформ для взаємодії учасників:

- платформи-інтегратори (об'єднують два типи користувачів, організовують їх взаємодію на базі цифрової платформи, узгоджують попит і пропозиції на певному ринку, допомагають знайти ресурси для проектів тощо);

- платформи співробітництва (такі платформи є відкритими для учасників, між партнерами відбувається обмін знаннями й навичками:

- компанія організатор мережі працює над створенням стандартів і модульної архітектури продукту, фокусується на розвитку додаткових функцій продукту);

- багатосторонні платформи (де учасниками є власник платформи, який буде взаємовідносини з усіма зацікавленими учасниками платформи; незалежні розробники, які продукують додаткові товари й послуги, сприяючи розвитку платформи та формуванню на її основі екосистеми бізнесу; споживачі й партнери по збуту й просуванню) [3].

До особливостей використання таких платформ можна віднести: скорочення трансакційних витрат учасників платформ на пошук один одного та вкладання угоди; скорочення терміну, який необхідний на виведення нового продукту чи послуги на ринок; мережевий ефект в тій ситуації, коли дві або більше групи користувачів створюють додану вартість одна для іншої, отримуючи взаємовигідні переваги [3].

Метою створення таких платформ може бути забезпечення та організація співпраці між учасниками платформи, залучення нових учасників, забезпечення їх активної співпраці, спільне використання різних ресурсів усіх учасників для створення додаткової цінності, а також інновації, що виникають під час кооперації учасників платформи [4].

Для оптимізації своєї діяльності, різні бізнес-структури можуть об'єднуватись, використовуючи можливості цифрових технологій. В умовах війни чи всесвітньої пандемії, коли учасники економічних відносин можуть мати обмеження в переміщенні як всередині країни, так і закордоном, посередницькі платформи надають можливість скоротити збитки, вибудувувати нові партнерські відносини, впроваджувати інновації в бізнес-процеси.

Література

1. Дерев'яно І.В. Сфера послуг:сутність, структура, та чинники формування попиту/Дерев'яно В.І.// *Наукові записки. Серія "Економіка"*. - 2013. - С. 12-15
2. Моргулець О. Б. *Менеджмент у сфері послуг: навч. посіб.* /К. : ЦУЛ, - 2012. - 384 с.
3. Шевченко Л.С. Розвиток бізнес-моделей у цифровій економіці /Шевченко Л.С.// 2020 [Електронний ресурс]: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Tezy_18_09_2020_32.pdf
4. Шевченко Л.С. Цифрова конкуренція: нові можливості та нові загрози /Шевченко Л.С.// *Економічна теорія та право.* - 2021 - С. 11-31. [Електронний ресурс]:<http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/11-31.pdf>

References

1. Derevianko I.V. Sfera posluh:sutnist, struktura, ta chynnyky formuvannia popytu/Derevianko V.I.// *Naukovi zapysky. Seriiia "Ekonomika"*. - 2013. - S. 12-15
2. Morhulets O. B. *Menedzhment u sferi posluh: navch. posib.* /K. : TsUL, - 2012. - 384 s.
3. Shevchenko L.S. Rozvytok biznes-modelei u tsyfrovii ekonomitsi /Shevchenko L.S.// 2020 [Elektronnyi resurs]: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Tezy_18_09_2020_32.pdf
4. Shevchenko L.S. Tsyfrova konkurentsiia: novi mozhlyvosti ta novi zahrozy /Shevchenko L.S.// *Ekonomichna teoriia ta pravo.* - 2021 - S. 11-31. [Elektronnyi resurs]:<http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/11-31.pdf>
5. The Evolution of Network-based Business Models Illustrated Through the Case Study of an Entrepreneurship Project. (2014). *Journal of*

5. The Evolution of Network-based Business Models Illustrated Through the Case Study of an Entrepreneurship Project. (2014). Journal of Business Models, 2, 101–121. Retrieved from <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php>

Business Models, 2, 101–121. Retrieved from <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php>

JEL: D04

МАХОВА Галина

К.е.н, доцент

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ЦІЛИЦІНСКА Інна

студентка,

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

e-mail: halyna.makhova@kneu.ua
tsilitsinska@ukr.net

Halyna MAKHOVA

PhD, Associated Professor

KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine

Inna TSILITSINSKA

Student,

KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

WAYS TO INCREASE PROFITABILITY OF THE ENTERPRISE IN CONDITIONS OF UNSTABLE ENVIRONMENT

Анотація: визначені наслідки впливу нестабільного зовнішнього середовища на діяльність підприємств та їхню прибутковість, розглянуто заходи забезпечення прибутковості підприємств та її підвищення в сучасних умовах.

Ключові слова: прибуток, прибутковість, управління прибутком.

Abstract: Effects of the unstable external environment on the activity of enterprises and profit, measures to ensure profitability of enterprises and its increase in modern conditions

Keywords: profit, profitability, profit management.

Вітчизняна економіка вже довгий час перебуває в стані невизначеності та непередбачуваності. Перед підприємствами постають нові проблеми та виклики, пов'язані з пандемією COVID-19 та війною в Україні. Підприємствам важко здійснювати господарську діяльність у довгостроковій перспективі та залишатися прибутковими. на тлі скорочення споживацького попиту, зростання рівня витрат. Але забезпечення прибутку як кінцевого фінансово результату господарської діяльності є ціллю та мотивом підприємницької діяльності, рушійною силою економіки. Прибуток забезпечує можливості реінвестування та покращення засобів виробництва, розробку нових видів продукції, здійснення ефективної фінансової та інвестиційної діяльності. Прибуток є віддзеркаленням ефективності різних функціональних сфер підприємства: методів управління, організації виробництва, формування собівартості, ціноутворення, продуктивності праці та ін. Останні роки збільшується вплив чинників зовнішнього середовища, зокрема, на діяльність підприємств. Економічна нестабільність спричинила проблеми з нестачею власного капіталу у більшості вітчизняних підприємств. Також спостерігаються складнощі із залученням позикових коштів, накопичення значної кредиторської

заборгованості, як результат погіршується платоспроможність та збільшується ризик банкрутства. Внутрішні чинники підприємства також можуть призвести до кризових ситуацій, джерелом проблем є неефективний апарат управління, відсутність інновацій, проблеми виробничо-технічного характеру, відсутність системи антикризового управління тощо [2].

Це зумовлює важливість раціонального та ефективного управління прибутком, що являє собою процес підготовки і прийняття управлінських рішень, щодо питань формування, розподілу та використання прибутку. Для забезпечення стійкого економічного стану підприємства слід здійснювати постійний моніторинг зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, працювати над слабкими місцями підприємства, впроваджувати нестандартні управлінські рішення, готуватися до непередбачуваних ситуацій [5; с. 633]. Традиційно як заходи забезпечення прибутковості підприємств називають планування прибутку, виявлення резервів його зростання та підтримка високої якості продукції. При плануванні прибутку виявляються та аналізуються чинники, що сприяють або перешкоджають збільшенню прибутку підприємства. Прогнозування та планування прибутку підприємствами є дуже важливими процесами для розроблення перспективних і поточних фінансових планів. Належно складений план дає можливість визначити суму чистого прибутку, який може бути використаний для створення фінансової бази для розвитку діяльності, інвестування в інноваційну діяльність, стимулювання персоналу і власників.

При дослідженні резервів прибутку, треба зауважити, що є два шляхи для збільшення прибутку: зменшення витрат або збільшення доходів [3, ст. 90]. Зменшення собівартості продукції є важливим внутрішнім чинником, який часто розглядається як резерв підвищення прибутковості. Проте, дуже важливим у питанні зменшення собівартості є виважений підхід для запобігання зменшення якості продукції [2]. Дуже вагомим чинником є підвищення кваліфікації і мотивації виробничого персоналу, що позначається на продуктивності праці. При збільшенні продуктивності праці знижуються витрати праці на одиницю продукції, зменшується їх частка в структурі собівартості [1].

Ще одним резервом підвищення прибутку є зменшення витрат на оплату праці через механізацію виробництва, модернізацію засобів виробництва та впровадження нового устаткування [4]. Ці заходи також позитивно впливають на якість продукції, зменшення виробничого браку. Ще одним шляхом для збільшення прибутковості підприємства в умовах нестабільності може стати впровадження нових видів продукції, які мають підвищений попит у споживачів за даних умов [1]. Для здійснення ефективного управління формуванням прибутку (якісного аналізу, виявлення резервів збільшення прибутку, обґрунтованого планування прибутку) суб'єктам господарювання необхідно приділяти особливу увагу інформаційному забезпеченню підприємства. Це важливо для прийняття раціональних

управлінських рішень, а також для інформування можливих інвесторів та кредиторів [5; с. 634].

Для підвищення рівня прибутковості підприємствам рекомендується проводити заходи у чітко визначеному порядку, який максимально сприяє забезпечення позитивного ефекту:

- організаційні (покращення організаційної структури, виробничої структури тощо)
- технічні (оновлення основних засобів, інвестиції у нове обладнання, вдосконалення продукції тощо)
- економічні важелі та стимули (покращення систем оплати праці тощо) [3, ст. 90].

Особливу увагу варто приділяти організаційним аспектам управління прибутком, адже сучасні умови господарювання формують специфічні вимоги до організаційної структури підприємств.

Отже, в умовах нестабільного середовища питання забезпечення прибутковості для підприємств стають надзвичайно гостро. Керівникам слід приділяти значну увагу питанням планування прибутку, пошуку резервів його зростання тощо. Питання управління прибутком має розглядатися комплексно з урахуванням можливостей підприємств, його сильних та слабких сторін, а також особливостей зовнішнього середовища.

Література

1. Гайбура Ю. А. Управління прибутковістю підприємства та шляхи її підвищення / Ю. А. Гайбура // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. - 2015. - Вип. 14(2). - С. 127-130. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_14\(2\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2015_14(2)_36).
2. Гречко А. В. Дослідження факторів впливу на прибутковість підприємства та пошук резервів збільшення прибутку / А. В. Гречко. // Ефективна економіка. – 2017. – №11.
3. Ковальчук І.В. Економіка підприємства / І.В. Ковальчук. – К.: Знання, 2012. – 679 с.
4. Партола А. С. Шляхи підвищення прибутковості підприємства / А. С. Партола // Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти. - 2017. – С. 679 – 684. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/16483>
5. Сидорченко Т. Ф. Шляхи підвищення прибутковості підприємств в умовах кризи випуск / Т. Ф. Сидорченко, Д. Г. Светенко. // Електронне наукове фахове видання Мукачівського державного університету «Економіка та суспільство». – 2017. – №9. – С. с.632–635.

References

1. Gaibura, Y. (2015). *Management of enterprise profitability and ways to increase it* Scientific Bulletin of the Kherson State University, 127–130.
2. Grechko, A. (2017). *Research of factors influencing the profitability of the enterprise and search of reserves for increasing income*. *Efektivna ekonomika*. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5862>
3. Kovalchuk, I. (2012). *Business Economics*. Znannya.
4. Partola, A. (2017). *Ways to increase the profitability of the enterprise. Development of the European Space through the Eyes of Youth: Economic, Social and Legal Aspects*, 679–684
5. Sidorchenko, T., & Svetenko, D. (2017). *Ways of increase of the profitability of the enterprises are in the conditions of the crisis*. «*Ekonomika ta suspil'stvo*». Retrieved from https://economyandsociety.in.ua/journals/9_ukr/107.pdf

JEL A10, D21, L10, O29

ГОРІН Андрій

аспірант ОНП «Економіка»,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна,

ГРЕБЕШКОВА Олена

канд. екон. наук, доцент,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна,
ORCID 0000-0002-6896-3941

e-mail: andr.horin@gmail.com

Andrii HORIN

graduate student, ESP "Economics", KNEU
named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine,

Olena HREBESHKOVA

Ph.D. (Economy Sciences), Associate Professor,
KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv,
Ukraine,
ORCID 0000-0002-6896-3941

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ КОМПАНІЙ ЗА УМОВ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

STRATEGIC ASPECTS OF THE ECONOMIC BEHAVIOR OF PHARMACEUTICAL COMPANIES UNDER GLOBAL CHALLENGES

Анотація: Охарактеризовано вихідні умови розвитку вітчизняних фармацевтичних компаній у найближчій перспективі. Окреслено проблематику формування економічної поведінки фармацевтичних компаній. Сформульовано дослідницьку гіпотезу про формування стратегії фармацевтичної компанії на засадах поведінкової економіки.

Ключові слова: стратегія, конкуренція, економічна поведінка, підприємство, глобальні виклики.

Abstract: The initial conditions for the development of domestic pharmaceutical companies in the near future are characterized. The problem of formation of economic behaviour of pharmaceutical companies is outlined. A research hypothesis on the formation of a pharmaceutical company's strategy based on the principles of behavioural economics is formulated.

Keywords: strategy, competition, economic behaviour, enterprise, global challenges.

Сучасні компанії оперують на ринках із високим рівнем конкурентної взаємодії. Сатурація ринків FMCG призводить до перевищення пропозиції над споживанням, і як наслідок – зменшує темпи зростання компаній-виробників аналогічних продуктів в сегменті.

Одним з висококонкурентних сегментів FMCG-ринків є фармацевтичний ринок. Світова фармацевтика демонструє сталу тенденцію до зростання. Як зазначається у [1], «Місткість світового ринку фармпродукції оцінюють у 1089 млрд доларів США, а українського ринку фармпродукції – 3,418 млрд доларів США. (...) Фармацевтична галузь, як сектор промисловості із великим значенням доданої вартості, вирізняється високою продуктивністю: у середньому в галузі на одного працівника припадає майже 1,4 млн грн ВВП; а також високою інвестиційною привабливістю: на кожні 100 грн доданої вартості припадає 19 грн інвестицій. Вагомий внесок у розвиток фармацевтичної галузі роблять українські виробники, які вкладають значну частку прибутку в НДДКР [5].» (цит. за [1, с. 58]).

У висококонкурентному сегменті FMCG-ринків, до якого належить вітчизняна фармацевтика, спостерігається помірна стагнація генеричних продуктів, зумовлена заповненням сегментів пропозиціями виробників, як вітчизняних, так і міжнародних. Така жорстка конкуренція на ринку фармацевтичних товарів демонструє необхідність пошуку адаптивних стратегій конкурування, визначення нових способів домінування на ринку та побудови комплексних підходів до існування у конкурентному середовищі.

Для української фармацевтики динаміка розвитку ринку змінилася 24 лютого 2022 року — початком повномасштабного воєнного вторгнення РФ. Як зазначає А. Обрізан, генеральний директор компанії «Оболонь», «ще на початку 2022 року ринок лікарських засобів у гривневому значенні збільшувався темпами, про які багато хто мріє: +31% у січні та +45% у лютому до минулого року. Та вже в березні розпочався спад (-11%), у квітні ринок скоротився на третину, а у травні – на 24%. Поки що, незважаючи на падіння в березні-травні, за підсумками 5 місяців року, ринок повернувся на рівень 2021 року (+0,38%). (...) Математично Україна втратила понад 15% споживачів.» [2]. Горизонт стратегування скоротився практично до однієї доби.

Предбачуваність впливу екзогенних чинників знизилася до мінімуму. Відповідно, стратегічні рішення які приймають компанії під дією таких глобальних чинників носять хаотичний і часто відносно ірраціональний характер, або такі, ірраціональний характер яких може виявитись згодом, при довгостроковому плануванні. Проте навіть за відсутності суттєвого впливу на стратегічні рішення таких факторів як пандемія або військові дії, ірраціональність тих чи інших стратегічних рішень, прийнятих під дією посиленних в такому випадку ендогенних факторів компанії, може виявляти цілераціональний результат на певному етапі життєвого циклу компанії. В обох випадках, інтуїтивні ірраціональні з точки зору цілі, рішення, можуть навіть переважати за своєю результативністю ґрунтовний аналітичний підхід [3], [4], [5]. А оскільки інтуїтивні (ірраціональні) рішення можуть призводити к цілераціональному результату, а аналітичні (раціональні) рішення можуть призводити до відсутності такого результату, та враховуючи що жодний із таких підходів не гарантує отримання або неотримання очікуваних результатів, очевидно існування певного балансу між ірраціональними та ірраціональними рішеннями, за умов як об'єму інформаційного підґрунтя, так і ендогенних та екзогенних факторів, а також загальної кон'юнктури сегменту. Недавні дослідження також підтвердили, що інтуїція і аналіз є двома незалежними конструкціями, із своїми слабкими та сильними сторонами [6].

За подібних кризових умов вибір оптимальних стратегій пов'язаний із складністю та комплексністю конкурентного середовища, а також необхідністю врахування дій конкурентів, передбачення дій яких потребує також розуміння їх стратегії в умовах глобальних викликів. Проте потенційно ірраціональні дії можуть призводити до викривленого трактування дій конкурента на ринку, і як наслідок – до спотворення власної стратегії дій на ринку. Прогнозування – одна

із найбільш волатильних складових побудови конкурентної стратегії, і має враховувати не тільки фактичні ознаки дій конкурента, але й можливі мотиви таких стратегічних рішень. При цьому, важливо усвідомлювати, що стратегії конкурента також можуть базуватися як на раціональних так і на ірраціональних рішеннях, хоча при обмеженому об'ємі інформації, такі рішення можуть розглядатись як біфуркаційні як з точки зору конкурентів у сегменті, так і з точки зору, власне, децидента. Така демаркація між нормативною та дискретною теорією прийняття рішень впливає на стратегічний розвиток компанії в умовах високого рівня конкуренції на ринку.

Проблематика роботи з ірраціональними рішеннями в процесі підготовки та реалізації управлінських рішень стратегічного характеру має в основі свого пояснення ключові положення поведінкової економіки, в межах якої вивчаються вплив психологічних, соціальних, когнітивних, та емоційних факторів на економічні рішення людей та інституцій, а також наслідки таких рішень для ринкових цін, прибутку, та розподілу ресурсів.

Одне з ключових питань в контексті формування економічної поведінки підприємства на засадах поведінкової економіки — виявлення ірраціональних дій актора(ів) та врахування їх впливу при формуванні раціональних управлінських рішень,

Раціональне рішення в стратегії конкуренції компанії – це вибір, що ґрунтується на методах економічного аналізу, обґрунтування й оптимізації, здійснений за допомогою об'єктивного аналітичного процесу, незалежного від минулого досвіду. Але чи може ірраціональне рішення перетворюватись на раціональне при отриманні додаткової інформації? Чи може бути одна і там сама стратегія одночасно раціональною і ірраціональною? Якщо ірраціональне рішення призвело до ціле-раціонального результату, чи було таке рішення ірраціональним початково? Чи можна розглядати ірраціональні рішення у конкурентному протистоянні як один із факторів ціле-раціонального результату? А якщо так, чи не перетворюється ірраціональне рішення на раціональне? Де, в такому випадку, пролягає межа демаркації, і чи існує вона взагалі?

Поставлені запитання зумовлюють можливість формулювання робочої дослідницької гіпотезі: нераціональні стратегії можуть призводити до цілераціональних результатів (за характеристикою М. Вебера); довгострокові раціональні рішення можуть призводити до відсутності ціле-раціональності як такої, в той час як інтуїтивні ірраціональні рішення можуть мати високий ціле-раціональний ефект.

Як зазначається у [3, с. 55], за положеннями теорії поведінкової економіки варто виділяти три основні групи факторів, врахування яких дозволяють підприємству утримати конкурентні переваги, а саме: 1) евристичні — прийняття рішень відбувається виходячи з певного практичного правила, який не обов'язково є логічним. Суб'єктам підприємницької діяльності слід

враховувати той факт, що наявність песимістичного чи оптимістичного досвіду не завжди дозволяє прийняти оптимальне рішення; 2) фреймінгові — наявність смислової рамки, що використовується індивідом для розуміння і дій в межах цього розуміння. Саме фреймінгові чиники дозволяють значно впливати на суспільну думку через чутливість суспільства до нюансів формулювань; 3) ринкова неефективність — нераціональне прийняття рішень, що здійснюється суб'єктами ринкових відносин (встановлення невірної ціни). Урахування цих факторів, шляхом комбінування неокласичної та поведінкової економіки дозволять компанії не лише досягнути, а й утримати конкурентні переваги.

Література

1. Шандрівська О. Є., Цветковська А. В. Дослідження фармацевтичного ринку України: у фокусі концентрація ринку. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми економіки та управління”. 2022. № 1(9). С. 56-68.
2. Обрізан А. Фармацевтичний ринок після початку війни впав. Що буде далі? Економічна правда. 2022. 27 червня. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688567/> (дата звернення 30.09.2022).
3. Aczel Balazs, Bence Lukacs, Judit Komlos, Michael R.F. Aitken. Unconscious intuition or conscious analysis? Critical questions for the deliberation-without-attention paradigm. *Judgment and Decision Making*. 2011. No. 6 (4). P. 351–358.
4. Burke Lisa A., Monica K. Miller. Taking the mystery out of intuitive decision making. *Academy of Management Executive*. 1999. 13 (4). P. 91–99.
5. Dane Erik, Kevin W. Rockmann, Michael G. Pratt. When should I trust my gut? Linking domain expertise to intuitive decision-making effectiveness. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 2012. No. 119 (2). P.187–194.
6. Wang Yi, Scott Highhouse, Christopher J. Lake, Nicole L. Petersen, Thaddeus B. Rada. Meta-analytic investigations of the relation between intuition and analysis. *Journal of Behavioral Decision Making*. 2017. No. 30 (1). P. 15–25.
7. Гребешкова О. М., Шапран О. А. Конкурентні переваги підприємства з позицій поведінкової економіки: джерела та способи утримання. *Економіка та підприємництво*. - 2018. №41. С. 45-58

References

1. Shandrivska, O. E., Tsvetkovska, A. V. (2022). “Research of the pharmaceutical market of Ukraine: market concentration in focus”. *Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Series "Problems of economics and management"* no. 1 (9): 56-68.
2. Obrizan, A. (2022). “The pharmaceutical market collapsed after the start of the war. What happens next?” *Ekonomichna Pravda* (June 27). <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688567/> (access date 09/30/2022).
3. Aczel, Balazs, Bence Lukacs, Judit Komlos, and Michael R.F. Aitken (2011). “Unconscious intuition or conscious analysis? Critical questions for the deliberation-without-attention paradigm”. *Judgment and Decision Making* 6 (4): 351–358.
4. Burke, Lisa A., and Monica K. Miller (1999). “Taking the mystery out of intuitive decision making”. *Academy of Management Executive* 13 (4): 91–99.
5. Dane, Erik, Kevin W. Rockmann, and Michael G. Pratt (2012). “When should I trust my gut? Linking domain expertise to intuitive decision-making effectiveness”. *Organizational Behavior and Human Decision Processes* 119 (2): 187–194.
6. Wang, Yi, Scott Highhouse, Christopher J. Lake, Nicole L. Petersen, and Thaddeus B. Rada (2017). “Meta-analytic investigations of the relation between intuition and analysis”. *Journal of Behavioral Decision Making* 30 (1): 15–25.
7. Hrebeshkova, O. M., Shapran, O. A. (2018). “Competitive advantages of the enterprise from the standpoint of behavioral economics: sources and methods of maintenance”. *Economy and entrepreneurship* 41: 45-58.

JEL O33

ТЕПЛЮК Марія

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
ORCID: 0000-0001-6823-336X
ЗУБКО Єлизавета,
студентка 6-го курсу, КНЕУ імені Вадима
Гетьмана, Україна

e-mail: elizavetazubko24@gmail.com
maria_6.11@kneu.edu.ua,

Mariia TEPLIUK

Ph.D. in Economics, Associate Professor, KNEU
named after Vadym Hetman,
Ukraine

Yelyzaveta ZUBKO

Student,
KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine

ЕКОСИСТЕМА ТА АРХІТЕКТУРА ІНТЕРНЕТУ РЕЧЕЙ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ

ECOSYSTEM AND ARCHITECTURE OF THE INTERNET OF THINGS FOR ENTERPRISES

Анотація: Враховуючи прогалину в дослідженнях у галузі корпоративного Інтернету речей, представлено його екосистему та архітектуру.

Ключові слова: Інтернет речей, цифрові інновації, інформаційні технології, підприємство, екосистема, архітектура

Abstract: Given the gap in research in the field of enterprise Internet of Things, its ecosystem and architecture are presented.

Keywords: Internet of things, digital innovations, information technologies, enterprise, ecosystem, architecture.

Інтернет речей визнано однією з найважливіших технологічних галузей майбутнього, що привертає велику увагу представників усіх сфер економіки. Інтернет речей спричинив зміну парадигми, яка докорінно змінила спосіб ведення бізнесу, дозволивши підприємствам розробляти послуги з доданою вартістю через свою мережу обладнання, покращувати свої бізнес-моделі обслуговування та підвищувати свою стійкість. Темпи росту Інтернету речей з точки зору продажів і кількості корпоративних і індивідуальних користувачів були феноменальними. Корпоративний Інтернет речей означає всі підключені пристрої, які використовуються для різних бізнес-цілей у корпоративному середовищі.

Метою корпоративного Інтернету речей є створення цінності для бізнес-організацій і клієнтів за допомогою його послуг. Оскільки платформи Інтернету речей продовжують з'являтися, корпоративний Інтернет речей також стикається з новими викликами. Для підприємств розробка корпоративних послуг Інтернету речей з використанням платформ від різних постачальників часто є більш популярною, ніж власна розробка. Проте, все ще існує велика прогалина в дослідженнях екосистеми і архітектури Інтернету речей, пов'язаних із розвитком його корпоративного відгалуження.

Корпоративна екосистема Інтернету речей складається з багатьох зацікавлених сторін (стейкхолдерів), таких як постачальники платформ, постачальники пристроїв, розробники та користувачі. На основі аналізу галузевого середовища було визначено п'ять ключових гравців корпоративної екосистеми Інтернету речей: розробники програмної платформи (розробники платформ даних, платформ безпеки, постачальники хмарних послуг); розробники апаратних платформ (виробники плат, контролерів, шлюзи, датчики, пристрої); розробники мережевих технологій (телекомунікаційні компанії, розробники платформ підключення, розробники мереж даних); розробники програм/рішень (аналітики даних, розробники програм, системні інтегратори); користувачі та клієнти (бізнес-користувачі, бізнес клієнти, індивідуальні клієнти). Разом ці ключові гравці сприяють розвитку інновацій, розширюють ринки, сприяють співпраці та конкуренції між галузями та, зрештою, приносять користь підприємствам, користувачам і клієнтам.

Архітектурні аспекти Інтернету речей – це область досліджень, що активно вивчається. Загалом, архітектура справила великий вплив на саму сферу Інтернету речей, стимулюючи ці дослідження. Добре структурована архітектура Інтернету речей допоможе підприємствам створювати інноваційні послуги. Корпоративна екосистема Інтернету речей, розглянута вище, забезпечує технологічну платформу, необхідну для впровадження архітектури Інтернету речей. Хоча серед дослідників немає консенсусу щодо архітектури Інтернету речей, вони, як правило, використовують багаторівневий підхід, де кожен рівень присвячений певним функціям, таким як зв'язок, обробка даних і обробка знань. Для успішного розвитку послуг Інтернету речей необхідно постійно створювати та оновлювати архітектуру, щоб дозволити введення в експлуатацію та виведення з експлуатації різноманітних активів і послуг Інтернету речей. Трирівнева архітектура була запропонована на початку еволюції Інтернету речей. Інтернет речей мав три основні рівні (рівень сприйняття для збору даних, мережевий рівень для передачі даних і прикладний рівень для ідентифікації об'єктів та їхніх зв'язків) [1, с.118].

З розвитком Інтернету речей дослідники запропонували чотири- та п'ятирівневі архітектури. П'ятирівнева архітектура додає до трирівневої архітектури рівень обробки та бізнес-рівень. П'ятирівнева архітектура представляє загальні рівні для багатьох доменів [2, с.113]. У більшості випадків пристрої Інтернету речей надсилають дані про стан і отримують команди з централізованої платформи. Існує багато варіацій способу встановлення зв'язку між пристроєм і платформою, і він сильно залежить від обмежень середовища та самого пристрою. Наприклад, якщо пристрій знаходиться у вашому домі чи будівлі, можна використовувати пристрій, який передає дані через Ethernet або Wi-Fi. Якщо пристрій живиться від батареї,

потрібен варіант протоколу низької потужності, наприклад Bluetooth Low Energy або LPWAN.

Оскільки Інтернет речей є відносно новим явищем, все ще недостатньо досліджень щодо його впровадження на підприємствах. Це ускладнює для компаній прийняття обґрунтованих рішень щодо розвитку послуг Інтернету речей. Що чекає людство в майбутньому і де ця технологія буде реалізована? Перший напрям – розумний дім, де двері автоматично відкриваються при наближенні господаря, підтримуючи комфортний мікроклімат, будинок сам поповнює продукти в холодильнику та замовляє господареві необхідні ліки, коли той хворіє. Другий напрям – по дорогах будуть їздити безпілотні автомобілі, а на самих дорогах більше не буде заторів, тому що в Інтернеті розроблені більш продумані системи контролю руху. Проте межі між реальним і віртуальним світом можуть стиратися, і Інтернет речей зробить фізичний світ схожим на відкритий дисплей браузера.

Література

1. Мнушка, О. В. SCADA на основі промислового Інтернету речей: архітектура системи / О. В. Мнушка // Технічний сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів. – Харків, 2018. – № 12. – С. 117–124.
2. Weyrich, M. Reference architectures for the internet of things / M. Weyrich // IEEE Software. 2016. – № 33 (1). – P. 112–116.

References

1. Mnushka, O. V. (2018). SCADA na osnovi promyslovoho Internetu rechey: arkhitektura systemy (SCADA based on the industrial Internet of Things: system architecture). Tekhnichnyy servis ahropromyslovoho, lisovoho ta transportnoho kompleksiv. Kharkiv, № 12. P. 117–124.
2. Weyrich, M. (2016). Reference architectures for the internet of things. IEEE Software. № 33 (1) P. 112–116.

JELO33

КИРИЛЕНКО Вікторія

Аспірантка

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

Україна

e-mail: viktoriia.kyrylenko@kneu.edu.ua

Viktoriia KYRYLENKO

PhD student

KNEU named after Vadym Hetman,

Ukraine

**ФОРМУВАННЯ
РЕПУТАЦІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДІВ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В
РАМКАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

**HEALTHCARE INSTITUTIONS
REPUTATIONAL POTENTIAL
FORMATION WITHIN
SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

Анотація: Запропоновано кроки для визначення стратегії формування цільового репутаційного потенціалу медичного закладу відповідно ключових стейкхолдерів, у рамках сталого розвитку.

Ключові слова: репутаційний потенціал, стейкхолдери, сталий розвиток, охорона здоров'я

Abstract: The steps for determining the strategy of forming the target reputational potential of the medical institution, according to the key stakeholders, within the framework of sustainable development, are proposed.

Keywords: reputational potential, stakeholders, sustainable development, healthcare

З моменту ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН Цілей сталого розвитку, як держави так і бізнес, щороку все більше приділяють уваги та значення їх досягненню у своїх стратегіях та щоденній діяльності. Сталий розвиток стає не просто опцією, а однією з обов'язкових засад функціонування для країн, галузей та окремих бізнес-юнітів. В Україні так само як і у багатьох інших країнах Цілі сталого розвитку інтегровані у державну політику [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. А у 2020 році був випущений перший Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні.

З 17 цілей сталого розвитку, третя – «Міцне здоров'я та благополуччя» є специфічною саме для галузі охорони здоров'я. Дана ціль включає забезпечення загального охоплення медичним обслуговуванням, яке має на меті забезпечити доступ до якісних медичних послуг для всіх без фінансових труднощів. А оскільки усі ЦСР є пов'язаними між собою, то й інші цілі, такі як «Скорочення нерівності», «Чиста вода та належні санітарні умови», «Подолання голоду, розвиток сільського господарства» та інші опосередковано впливають на досягнення даної [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Загальновизнано, що в тій же мірі що держави та міжнародні інституції, приватні компанії, а також інвестори, мають важливе значення для досягнення усіх цілей та завдань сталого розвитку. Проте тут є деяка напруга, цілі розвитку спрямовані на те, щоб зробити світ кращим для всього людства, проте, для підприємств це не є головною причиною їх існування, хоча для багатьох з них, безперечно, важливий стан світу [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Заклади галузі охорони здоров'я вже навіть своїм існуванням та добросовісною діяльністю напряму сприяють досягненню цілі пов'язаної зі здоров'ям [Ошибка! Источник ссылки не найден.]. Проте усім їм, а особливо приватним медичним установам,

як і іншим компаніям, працюючи над створенням кращого світу, необхідно забезпечувати власну прибутковість та добробут акціонерів.

Той факт, чи сприяє діяльність конкретної організації сталому розвитку, які цілі та підтримує організація та як саме сприяє їх досягненню мають значний вплив на формування її ефективного та цільового репутаційного потенціалу в очах стейкхолдерів[**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Що, в свою чергу, при наявності такого репутаційного потенціалу, матиме позитивний вплив і на фінансово-економічний стан. Те саме стосується медичних закладів та інституцій. На нашу думку, репутаційний потенціал тих медичних закладів, який формуватиметься на цілях сталого розвитку буде більш стабільним, не потребуватиме різких кардинальних змін з часом. Також побудований таким чином репутаційний потенціал буде більш привабливим для стейкхолдерів, яким близькі подібні цінності. Такі партнерства в подальшому, в свою чергу, сприятимуть досягненню останньої з цілей – «Партнерство заради стійкого розвитку».

Ефективною моделлю для формування репутаційного потенціалу ми вважаємо ту, яка буде побудована відповідно ключових стейкхолдерів медичного закладу. Беручи за «фундамент» ціль щодо міцного здоров'я та благополуччя, що є основною відповідно сфери діяльності, ми пропонуємо розглядати усіх основних стейкхолдерів конкретного медичного закладу, та опираючись на власне спрямування всередині галузі, цінності та орієнтири компанії «нашарувати» наступні цілі, які організації вважає релевантними для себе.

Ми пропонуємо наступні кроки, які може використовувати підприємство, у тому числі й заклад охорони здоров'я для визначення стратегії формування репутаційного потенціалу, у рамках сталого розвитку.

1. Визначити ЦСР відповідно цінностей та місії компанії, зусилля на досягнення якої будуть центральними у побудові корпоративного репутаційного потенціалу.
2. Визначити основних стейкхолдерів компанії.
3. Визначити чому наша репутація є важливою для стейкхолдерів та які вигоди отримає компанія від їх прихильного ставлення.
4. Визначити репутаційні характеристики, які повинна мати компанія для здобуття прихильності своїх стейкхолдерів.
5. Визначити як такі репутаційні характеристики співвідносяться з ЦСР.
6. Визначити вторинні ЦСР, досягненню яких компанія може посприяти проведенням тієї чи іншої діяльності.
7. Визначити конкретні завдання всередині обраних ЦСР, де компанія буде найбільш корисною.
8. Побудувати стратегію формування власного корпоративного репутаційного потенціалу відповідно ЦСР та стейкхолдерів.
9. Розробити тактичний план з конкретними кроками – яку діяльність має проводити компанія для формування свого цільового репутаційного потенціалу.

10. Систематичне здійснення контролю за виконанням розробленого плану, відповідності реальних результатів до очікуваних, змінами власних потреб тощо.

11. Систематичне коригування стратегії, тактики та/або певних кроків відповідно виявленим похибкам чи змінам.

Оскільки існує таке явище, що компанії використовують цілі сталого розвитку лише для створення власного «іміджу», насправді не роблячи жодних кроків задля їх досягнення, ми вважаємо за потрібне розглядати для себе та формувати свій репутаційний потенціал лише на тому, де компанія дійсно зможе посприяти її досягненню. Навіть невеликий, але реальний вплив буде кращим для стійкості власного репутаційного потенціалу, ніж великий, але лише «уявний». Відповідно, у результаті побудови цільового корпоративного репутаційного потенціалу відповідно своїх цільових стейкхолдерів, в основі якого лежатимуть принципи сталого розвитку, медичний заклад потенційно може зміцнити власні позицію на ринку, а також поліпшити фінансово-економічний стан, завоювавши прихильність та лояльність своїх ключових стейкхолдерів.

Література

1. Дерев'янюк О. Г. Вплив рейтингів репутації на сприйняття компанії стейкхолдерами / Олена Георгіївна Дерев'янюк. // Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку: збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 2019. – С. 15–18.

2. ООН Україна. Добровільний національний огляд щодо Цілей сталого розвитку в Україні [Електронний ресурс] // Організація Об'єднаних Націй Україна. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/1_VNR-SDG-EN_02_20200612.pdf

3. Aroa M. Sustainability in Healthcare: Perspectives and Reflections Regarding Laboratory Medicine [Електронний ресурс] / [M. Aroa, C. Michele, V. Maguelone та ін.] // Ann Lab Med.. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7591295/>.

4. Eccles R. The Importance Of The Healthcare Sector To The Sustainable Development Goals [Електронний ресурс] / Robert G. Eccles // Forbes. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2018/08/07/01/the-importance-of-the-healthcare->

References

1. Derevianko O. H. Vplyv reitynhiv reputatsii na spryiniattia kompanii steikkholderamy / Olena Heorhiivna Derevianko. // Innovatsiine pidpriemnytstvo: stan ta perspektyvy rozvytku: zbirnyk materialiv III Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – 2019. – S. 15–18.

2. OON Ukraina. Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad shchodo Tsilei staloho rozvytku v Ukraini [Elektronnyi resurs] // Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii Ukraina. – 2021. – Rezhym dostupu do resursu: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/1_VNR-SDG-EN_02_20200612.pdf

3. Aroa M. Sustainability in Healthcare: Perspectives and Reflections Regarding Laboratory Medicine [Elektronnyi resurs] / [M. Aroa, C. Michele, V. Maguelone ta in.] // Ann Lab Med.. – 2021. – Rezhym dostupu do resursu: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7591295/>.

4. Eccles R. The Importance Of The Healthcare Sector To The Sustainable Development Goals [Elektronnyi resurs] / Robert G. Eccles // Forbes. – 2018. – Rezhym dostupu do resursu: [https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2018/08/07/01/the-importance-of-the-healthcare-](https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2018/08/07/01/the-importance-of-the-healthcare-sector-to-the-sustainable-development-goals/?sh=395552d267a3)

sector-to-the-sustainable-development-goals/?sh=395552d267a3.

5. United Nations. Global indicator framework for the Sustainable Development Goals [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202019%20refinement_Eng.pdf.

6. UN Ukraine. (2021). Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad shchodo Tsilei staloho rozvytku v Ukraini. United Nations Ukraine. https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/1_VNR-SDG-EN_02_20200612.pdf

7. Aroa M., Michele C., Maguelone V. (2021). Sustainability in Healthcare: Perspectives and Reflections Regarding Laboratory Medicine. *Ann Lab Med.* <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7591295/>.

8. Eccles, R. G. (2018, July 2). The importance of the healthcare sector to the Sustainable Development Goals. *Forbes.* <https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2018/07/01/the-importance-of-the-healthcare-sector-to-the-sustainable-development-goals/?sh=395552d267a3>

9. United Nations. (2020). Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. UN Statistics Division. https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202019%20refinement_Eng.pdf.

5. United Nations. Global indicator framework for the Sustainable Development Goals [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu:

https://unstats.un.org/sdgs/indicators/Global%20Indicator%20Framework%20after%202019%20refinement_Eng.pdf.

6. UN Ukraine. (2021). Dobrovilnyi natsionalnyi ohliad shchodo Tsilei staloho rozvytku v Ukraini. United Nations Ukraine. https://ukraine.un.org/sites/default/files/2021-10/1_VNR-SDG-EN_02_20200612.pdf

7. Aroa M., Michele C., Maguelone V. (2021). Sustainability in Healthcare: Perspectives and Reflections Regarding Laboratory Medicine. *Ann Lab Med.* <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7591295/>.

8. Eccles, R. G. (2018, July 2). The importance of the healthcare sector to the Sustainable Development Goals. *Forbes.* <https://www.forbes.com/sites/bobeccles/2018/07/01/the-importance-of-the-healthcare-sector-to-the-sustainable-development-goals/?sh=395552d267a3>

9. United Nations. (2020). Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development. UN Statistics Division.

JEL M21, L51

МОВЧАНІЮК Анастасія

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту, Уманський національний університет садівництва, Україна

ORCID: 0000-0002-1536-3408

e-mail: anastasiyamov@gmail.com

Anastasia MOVCHANIUK

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management,

Uman National University of Horticulture, Ukraine

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕХАНІЗМ ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE AND THE MECHANISM OF ITS ENSURING

Анотація: Розглянуто основні аспекти організації та управління підприємствами,

Abstract: The main aspects of the organization and management of enterprises are considered,

щодо забезпечення їх стабільності функціонування, економічного росту та конкурентоспроможності виробництва. Охарактеризовано економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю підприємства в умовах сталого розвитку.

Keywords: management, competitiveness, enterprise.
Ключові слова: управління, конкурентоспроможність, підприємство.

В умовах глобалізації світової економіки важливим аспектом постає розвиток національних економік в напрямку підвищення конкурентоспроможності. Загальновідомо, що одним з основних факторів, який сприяє підвищенню конкурентоспроможності та формуванню стратегічних конкурентних переваг є інноваційна спрямованість економіки загалом, та діяльність окремих підприємств, зокрема.

На сьогоднішній день концепція забезпечення конкурентоспроможності країни широко використовується урядами як розвинених країн, так і країн, що розвиваються для створення, підтримки та розвитку сприятливого економічного середовища, яке б забезпечувало високу конкурентоспроможність підприємств та рівня і якості життя населення.

Серед як вітчизняних так і зарубіжних вчених не існує єдиного погляду щодо визначення поняття конкурентоспроможності, не дивлячись на досить ретельну увагу на неї з боку науковців. Різні автори дотримуються дещо відмінних трактувань, проте в контексті даного дослідження найбільш прийнятним, на нашу думку, з точки зору повноти та точності відображення, є розуміння конкурентоспроможності як здатність діяти в умовах ринкових відносин і отримувати прибуток, достатній для науково-технічного вдосконалення виробництва, стимулювання працівників і підтримки продукції на високому якісному рівні [2; 3].

Огляд літературних джерел дає підстави стверджувати, що конкурентоспроможність – це стійке середовище продуцента країни на внутрішньому і зовнішньому ринках, зумовлене економічними, соціальними і політичними чинниками, його здатність протистояти міжнародній конкуренції. Тому найважливішим пріоритетом подальшого розвитку національної економіки країни має стати підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Саме тому, в нових умовах ведення господарської діяльності вітчизняним підприємствам слід прискорити процес створення та налагодження системи управління конкурентоспроможністю підприємства, яка б адаптувалась до змін ринкових відносин та посилювала їх стратегічну орієнтацію. Побудова таких стратегічно орієнтованих систем потребує формування загальної концепції конкурентоспроможності підприємства. В умовах посилення ринкової конкуренції, підвищення рівнів ризиків із виходом продукції підприємства, як на внутрішній ринок так і, при можливості, на зовнішні ринки, спонукає запроваджувати на підприємстві систему управління конкурентоспроможністю

підприємства [1,с.85]. Дана система, має акумулювати в собі багатокomпонентні напрями із вивчення зовнішніх та внутрішніх впливів на які реагує та від яких залежить підприємство у своїй виробничій діяльності. Вивчення, проведення аналітичного дослідження умов, які впливають на конкурентоспроможність підприємства і є основою системи структурної форми підприємства, яка має відповідати за напрямом стабільного розвитку, конкурентоспроможності підприємства та на якій має базуватися прийняття управлінських рішень в загальній концепції розвитку виробництва підприємства.

За нашим баченням, структурна система управління конкурентоспроможності підприємства може формуватись з наступних блоків (рис.1): перший – основний, який визначає напрям виробничої діяльності стратегічного розвитку підприємства і який має відображати визначеність дій організаційного, економічного, технологічного, технічного характеру. На основі забезпечення реалізації виробничого блоку формуються підсистеми (блоки) ефективності управлінських рішень, забезпеченість виробничими та трудовими ресурсами, контроль якості продукції, планування, облік та менеджмент виробничих процесів.

Всі блоки системи об'єднані базовим принципом, який спрямовується на розв'язання питань підвищення конкурентоспроможності підприємства, підсилення його позицій на ринку, конкурентних переваг та забезпечення стійкого розвитку. Кожен з напрямів в системі управління організаційно - економічного механізму підприємства, у свою чергу, може розглядатись як система, що включає різноманітні системоутворюючі сегменти.

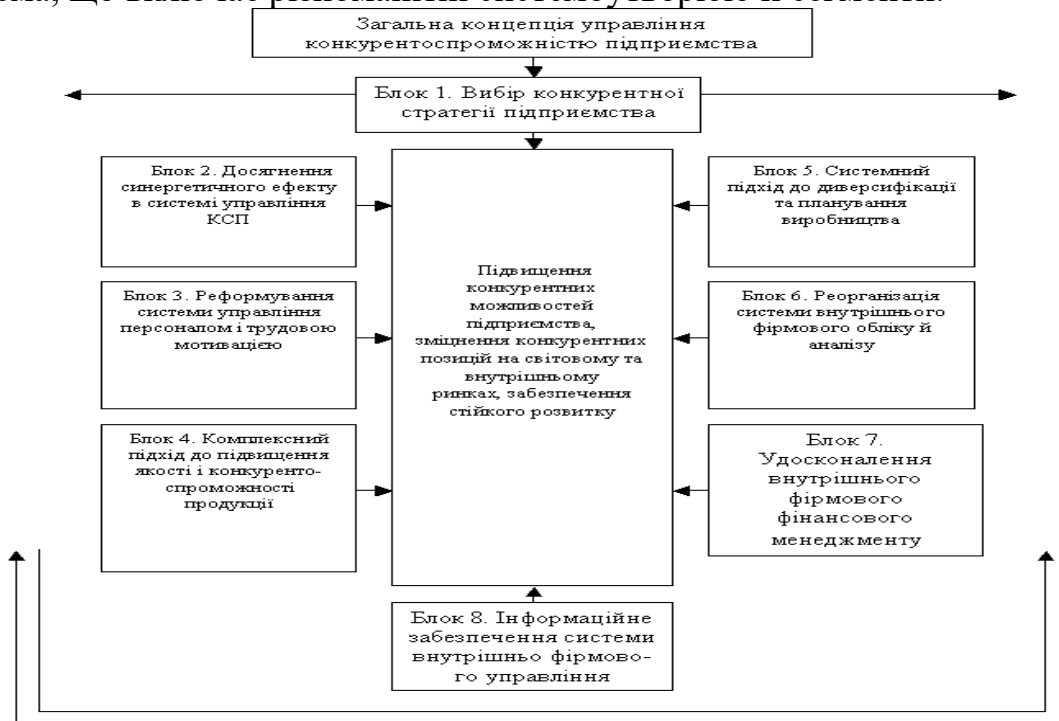

Рис. 1. Організаційно-економічний механізм системи управління конкурентоспроможністю підприємства

Таким чином, можна зробити висновок, що механізм забезпечення конкурентоспроможності підприємства є результатом реалізації тих або інших процесів (заходів). До основних організаційно-економічних заходів щодо забезпечення та підвищення конкурентоспроможності підприємства можемо віднести: застосування наукового підходу до стратегічного управління; вибір стратегічних перспектив розвитку; забезпечення єдності складових розвитку економіки, управління, техніки, технології; застосування новітніх методів досліджень й розробок; забезпечення пріоритетності продукції; виявлення й використання цінових факторів підвищення конкурентоспроможності продукції; організація інформаційного забезпечення управлінських процесів.

Література

1. Добрянська Н.А., Варгатюк М.О. Теоретичні основи управління конкурентоспроможністю підприємства. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 20. С. 84-87.
2. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т.3 / Редкол.: С.В. Мочерний та ін. К. : Видавничий центр «Академія», 2002. 952 с.
3. Haegan D.A. Literature review of the evolution of competitiveness concept. University of Oradea. 2012. P. 41-46.

References

1. Dobrianska N.A., Varhatiuk M.O. Teoretychni osnovy upravlinnia konkurentospromozhnistiu pidpriemstva. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2015. № 20. S. 84-87.
2. Ekonomichna entsyklopediia: u trokh tomakh. T.3 / Redkol.: S.V. Mochernyi ta in. K. : Vydavnychyi tsentr «Akademiiia», 2002. 952 s.
3. Haegan D.A. Literature review of the evolution of competitiveness concept. University of Oradea. 2012. P. 41-46.

JEL M 21, H 89, O 10

СТРІЛЬЧУК Олеся

студентка 2-го курсу факультету управління фінансами та бізнесом, Державний вищий навчальний заклад «Львівський національний університет ім. Івана Франка», Україна
Науковий керівник: доцент, к.е.н., Табачук, А.Я.

e-mail: oolesiaaaa08@gmail.com

Olesia STRILCHUK

2nd-year student of the Faculty of Finance and Business Management, Lviv National University named after Ivan Franko, Ukraine
Academic supervisor: Associate Professor, Doctor of Economics, Tabachuk, A.Y.

ЛІДЕРСТВО ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНІ ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація: У статті розглянуто концептуальні підходи до понять «лідер» та «лідерство» в системі теоретико-практичних поглядів різних науковців. Обґрунтовано

LEADERSHIP AS A FACTOR IN THE COMPETITIVENESS OF THE COUNTRY'S ECONOMIC SYSTEM: INTERNATIONAL EXPERIENCE AND DOMESTIC PERSPECTIVES

Abstract: The article examines conceptual approaches to the concepts of "leader" and "leadership" in the system of theoretical and practical views of various scientists. The

актуальність проблеми лідерства як важливого чинника становлення конкурентоспроможної економічної системи країни. relevance of the problem of leadership as an important factor in the formation of a competitive economic system of the country is substantiated.

Ключові слова: лідер, конкурентоспроможність, лідерство, глобальне лідерство, економічна система. **Keywords:** leader, competitiveness, leadership, global leadership, economic system.

«Цивілізація зі своїм розвитком вводить нові правила гри, тому, якщо ти не переглядаєш своє лідерство, ти можеш залишитися на узбіччі.» -

Адріан Сливоцький [1]

Згідно з Оксфордським словником англійської мови слово «лідер» виникло в XIII столітті. Поняття «лідерство» (leadership) походить від англійського дієслова «lead», що означає «вести», «керувати», «бути першим» [2, с. 386]. В умовах соціально-економічних трансформацій проблема лідерства – пошуку і висування на керуючі посади нових людей, які здатні провести дієві реформи – дуже значна, адже успіх курсу країни в сфері економічної політики неабиякою мірою визначається наявністю таких лідерів, що викликають загальну пошану. Роль таких осіб, як Ф.Д. Рузвельт, Л.Ерхард, Р.Рейган, М.Тетчер, багато в чому визначала і визначає способи і механізми державного регулювання в економіці [3, с. 248].

Сучасне світове господарство в останні десятиліття свого розвитку характеризується високим ступенем глобалізації, в результаті чого показник абсолютного розміру кожної окремої національної економіки робить прямий вплив на її претендування на лідерство в рамках економічної системи. Дія економічних законів, в результаті яких та чи інша національна економіка, виходила на позиції економічного лідера в світі, на протязі всього розвитку економічної думки вивчається різними фахівцями з числа економістів, істориків, політологів та інших економіці [4, с. 11]. Наявність економічних наслідків проявів лідерства, конкурентна боротьба, нові ринкові умови та способи діяльності сформували необхідність дослідження лідерства на новому рівні.

Цимбал Л.І. у своїй дисертаційній роботі «Імперативи інтелектуального лідерства в глобальному економічному середовищі» зазначила, що при дослідженні питання лідерства не знайшла чіткої відповіді, що ж таке глобальне економічне лідерство, про що говорить наступне: «Економічне підґрунтя розуміння лідерства у більшості теорій абсолютно відсутнє, а лідерство розглядається як соціальний феномен, сутність якого полягає у спрямуванні процесів і формуванні загального розуміння. Проте в економічній науці феномен лідерства стає предметом дослідження не лише в теоріях менеджменту, а й у загальній економічній теорії при вивченні проблем підприємництва, конкурентоспроможності, міжнародної економіки, глобалістики [5, с. 98].»

Економічна природа лідерства найчастіше виявляється саме на організаційному рівні, що дістає прояв не лише у встановленні контролю над ринком чи регіоном, а й в активному впливі на інші підприємства, організації чи інституціональні установи. Причому можливість такого впливу важлива не сама

по собі, а передусім для визначення майбутнього розвитку самої організації [4, с. 11-13].

Глобальне економічне лідерство пояснюється тим, що в умовах сучасного світу та економіки окрім якісних макроекономічних параметрів (показники рівня життя, величини доходів на душу населення, структури економіки, рівня продуктивних сил) значимість набуває параметр абсолютного розміру національної економіки, тобто величини продукту, виробленого за одиницю часу. Причому, при досягненні максимально високого в порівнянні з іншими країнами показника обсягу ВВП на позицію економічного лідера можуть претендувати не тільки розвинені, але і країни, що розвиваються [4, с.21].

Виділяють такі види та рівні глобального лідерства:

- Рівні глобального лідерства: *міжнародний, локальний, національний, регіональний;*
- Суб'єкти глобального лідерства: *країни, альянси, ТНК, організації, регіони, міста, кластери;*
- Галузі глобального лідерства: *виробнича, торгівельна, фінансова, соціальна, економічна, інформаційна, технологічна, інноваційна, інтелектуальна, політична.*

Чужиков В. І. виокремлює, що в умовах глобалізації світогосподарських процесів досить складною виглядає ідентифікація та класифікація країн у відповідності до рівня їх економічного розвитку, що зумовлено декількома чинниками :

- посиленням дистанціювання країн-лідерів від держав що розвиваються;
- значною динамікою руху капіталу, який в країнах зі слабо диверсифікованою структурою виробництва стимулює як швидке економічне зростання, так і більш стрімкий занепад, а також системні кризи господарства;
- домінуючим впливом ТНК та ТНБ та багатьох наднаціональних структур на суспільно-економічні процеси як у кожній конкретній країні, так і у світі в цілому;
- формування нових стандартів життя, постійна підтримка яких у країнах “третього” світу стає досить обтяжливою для державного бюджету, а в країнах-лідерах – предметом вибору між пришвидшеними темпами економічного зростання, а відтак і підвищенням конкурентоспроможності національних економік та добробутом своїх громадян;
- відсутністю у людства чіткої парадигми подальшого розвитку [4, с. 23].

Одним з найголовніших завдань економічної політики держави в умовах глобалізації стає створення сприятливих умов для підвищення конкурентних переваг національної економіки. В першу чергу, необхідно активізувати внутрішні ресурси країни.

Американський економіст М. Портер визначив чотири основні детермінанти, що забезпечують конкурентні переваги:

- параметри факторів виробництва (кваліфікована робоча сила, запаси сировини, виробничі потужності, капітал, науковий потенціал);
- наявність конкурентоспроможних споріднених галузей;

- характер попиту на внутрішньому ринку;
- стратегія фірм [4, с. 38-39].

Основні завдання глобальних економічних стратегій лідерства розвинених держав можна згуртувати по трьох напрямках:

1. Створення загальних передумов для економічного зростання й ефективного господарювання.
2. Задоволення потреб суспільства, які не спроможний задовольнити ринок.
3. Ослаблення негативних наслідків стихії ринкових сил [4, с. 38-40].

Кожна країна – є невід’ємною ланкою всієї міжнародної системи. Ми залежні один від одного і ми задаємо темп розвитку один одному. У розвинених країн є можливості та ресурси допомогти країнам, що розвиваються, аби побудувати надміцну цивілізацію за весь час існування людства [4, с. 127].

Теперішній час характеризується черговістю змін у світовій економічній системі. На думку деяких фахівців, з 2014 року на позицію економічного лідера претендує Китай, який випереджає США за показниками валового внутрішнього продукту щодо паритету купівельної спроможності, США в свою чергу продовжують дотримуватися ідеї американської економічної переваги. Весь світ пильно спостерігає за коливанням позицій в глобальному економічному лідерстві в силу того, що дана подія буде мати провідне значення при формуванні тенденцій майбутнього розвитку, як в економічному сенсі (наприклад, у вигляді зниження значущості європейських держав у світовому господарстві або зміщення центру світової економічної активності з Європи і Америки в Азіатський регіон), так і політичному сенсі (наприклад, у вигляді ослаблення ролі військового лідера США і посилення поліцентричності світу) [4, с.84].

З одного боку Китай швидкими темпами наздоганяє США по макроекономічному показнику номінальному ВВП і має значну перевагу в експорті продукції за кордон, зовнішній державний борг менший ніж у США, на сьогодні Китай є найбільшим держателем боргу США і в той же час другим за величиною іноземним кредитором США після Японії. З іншої сторони, ми спостерігаємо відставання Китаю по таким показникам: зміна інфляції; індекс економічної свободи; індекс глобалізації; ВВП та ВВП на душу населення, що прямо пропорційне добробуту населення і залежне з задоволенням їх життя в країні [4, с.92].

В даний час США і Китай мають спільні політичні, економічні та інтереси безпеки, такі як поширення ядерної зброї, але також присутні невирішені проблеми, пов’язані з роллю демократії в уряді Китаю і правами людини.

Основними факторами успішної реалізації економічної політики та лідерства США є:

- наслідування політичної та економічної політики кожної наступної президентської адміністрації;
- запровадження податкових реформ;
- скорочення видатків;
- підтримка малого, середнього та великого бізнесу з боку держави;

- кредитування;
- вкладення державних коштів у розвиток наукової сфери;
- незалежна банківська система;
- федеральний резерв та ін.

На сьогодні однією з прогресивних, високотехнологічних та інноваційною вважається саме освіта, яку пропонують вищі заклади саме в США.

А ключовими напрямками розвитку економіки Китаю є:

- розширення виробництва (побудова фабрик, створення робочих місць, дешева робоча сила, що є привабливим для іноземних інвесторів і тому ТНК перенесли свої виробничі центри саме до Китаю).
- приватизація сільськогосподарських угідь.
- реорганізація збиткових та ліквідація нерелевантних підприємств.
- укріплення валюти.
- залучення іноземних інвестицій.
- висока технологічність та ін. [4, с.96-97].

Звісно, що Україна і будь-яка країна взагалі залежить від дій та економічного стану інших країн. Можна провести аналогію з висловом, який якомога точніше характеризує можливий вплив навіть незначної, на перший погляд, зміни у світі: «Помах крила метелика на одному континенті може викликати землетрус на іншому» (теорія Хаосу) [4, с.127].

Базуючись на дослідженнях та аналізі цих 2 країн, а саме економічних стратегій США та Китаю, які призвели до розвитку економіки країн, та зробили їх світовими лідерами, можемо виокремити наступні стратегічні напрямки економічного розвитку для України:

- Здешевлення кредитних ресурсів
- Збільшення експорту
- Залучення прямих іноземних інвестицій
- Впровадження прогресивних ідей
- Податкова реформа
- Податок на виведений капітал
- Культурна трансформація
- Цифровізація
- Виробництво
- Земля
- ІТ-технології
- Енергоресурси
- Освіта
- Сільське господарство [4, с.98-99].

Звісно, що на сьогоднішній день є безліч факторів, що гальмують розвиток та вихід економічної системи України на світову лідерську арену, зокрема: повномасштабна війна з Росією, тінізація економіки, зменшення експорту (через війну), кумівство тощо.

Безумовно, кожна економічна система має розвиватись виходячи зі своїх особливостей, але орієнтуючись на світовий досвід.

Підсумовуючи, треба наголосити, що переосмислення ролі лідерства стає необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності підприємств зокрема та соціально-економічної системи країни в цілому. Наявність економічних наслідків проявів лідерства, конкурентна боротьба, нові ринкові умови та способи діяльності сформували необхідність виокремлення лідерства на новому рівні. Таким чином, лідерство в межах підприємства розглядається не як явище соціальне, коли визначається місце людини, а як явище економічне, що стає джерелом збагачення підприємства. Аналіз проявів ефективного лідерства на різних економічних рівнях показує, що на мікрорівні воно стає однією з конкурентних переваг підприємства, а на макрорівні – основою ефективного врядування та становлення конкурентоспроможної економіки держави. Тому в умовах глобалізації саме лідерство визначає місце країни в економічному просторі, як у регіональному, так і світовому масштабі [2, с. 394-395].

Література:

- 1) Хто такі лідери і що потрібно для їхнього "виробництва". Пояснює керівник Центру УКУ Андрій Рождественський. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/12/13/234604/> (дата звернення: 25.09.2022)
- 2) Лідерство як важливий чинник становлення конкурентоспроможної економічної системи країни. О. С. Кметь. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/201491> (дата звернення: 25.09.2022)
- 3) Лідерство як чинник ефективності соціально-економічних трансформацій. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchtei_2009_4_32.pdf (дата звернення: 25.09.2022)
- 4) Стратегії глобального економічного лідерства США та їх вплив на національні економічні системи. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/52894> (дата звернення: 25.09.2022)
- 5) Л.І.Цимбал, Теоретичні концепції становлення інтелектуального лідерства. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7454/1/11.pdf> (дата звернення: 27.09.2022)

References

- 1) Khto taki lidery i shcho potribno dlia yikhnoho "vyrobnytstva". Poiasniuie kerivnyk Tsentru UKU Andrii Rozhdestvenskyi. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2018/12/13/234604/> (data zvernennia: 25.09.2022)
- 2) Liderstvo yak vazhlyvyi chynnyk stanovlennia konkurentospromozhnoi ekonomichnoi systemy krainy. O. S. Kmet. URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/201491> (data zvernennia: 25.09.2022)
- 3) Liderstvo yak chynnyk efektyvnosti sotsialnoekonomichnykh transformatsii. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchtei_2009_4_32.pdf (data zvernennia: 25.09.2022)
- 4) Stratehii hlobalnoho ekonomichnoho liderstva SShA ta yikh vplyv na natsionalni ekonomichni systemy. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/52894> (data zvernennia: 25.09.2022)
- 5) L.I.Tsymbal, Teoretychni kontseptsii stanovlennia intelektualnoho liderstva. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/7454/1/11.pdf> (data zvernennia: 27.09.2022)

JEL M 21, H 89, O 10

ЖМАЙ Олександр

Старший викладач, Одеський національний
університет імені І. І. Мечникова
Одеса, Україна

Aleksandr ZHMAI

Senior Lecturer, Odessa I. I. Mechnikov
National University
Odessa, Ukraine

**ЕФЕКТИВНІСТЬ
ЧОТИРИДЕННОГО РОБОЧОГО
ТИЖНЯ В УМОВАХ
«ІДЕАЛЬНОГО ШТОРМУ»**

**EFFICIENCY OF A FOUR-DAY
WORKING WEEK IN "PERFECT
STORM" CONDITIONS**

Анотація: У роботі розглядаються переваги та недоліки переходу до чотириденного робочого тижня у сучасних умовах «ідеального шторму». Досліджуються приклади різних країн світу, де ця практика була введена на той чи інший період.

Ключові слова: чотириденний робочий тиждень, продуктивність, концепція «work-life balance», робочі години.

Abstract: This research paper explores the advantages and disadvantages of the transition to a four-day work week in today's "perfect storm" conditions. Examples of different countries where this practice was introduced for one or another period are studied.

Keywords: four-day work week, productivity, «work-life balance» concept, working hours.

Radical changes in the modern world are happening faster and faster. Moreover, over the past few years, they have become sharply negative, which allows us to talk about life in the conditions of a "perfect storm" [1].

At the same time, business processes are forced to change, since many of them no longer meet the existing realities. Thus, worker who has normal working week with more weekends is more productive than overworked one. That's why nowadays 4-day working week, which means that employee will work 28 hours and have 3-day weekend instead of two, is becoming more and more popular.

Back in 2016, some scientists started talking about the fact that the VUCA world was replaced by the world of BANI – brittle, anxious, non-linear and incomprehensible [2]. And at the same time, the first significant experiments on the introduction of a four-day working week appeared.

Many companies thinking about 4-day working week for their employees, and several countries and companies have already tried such way - and got the ambiguous results.

For example, Sweden has made several experiments in 2015 to define the significance of working shorter hours. The proposal was to try 6-hour workdays instead of 8-hour ones without loss of pay. The reaction was mixed. On the one hand, nobody wants to pay money for not working, as one deputy mayor has said to the New York Times.

On the other hand, the experiment ended in success in some case. For instance, the university hospital's orthopedics unit switched eighty nurses and doctors over to a six-hour workday and hired new staff to make up for the lost time. The response from

the medical workers was positive. Yet the experiment also faced a lot of criticism and was not renewed for a longer period [3].

Andrew Barnes, a New Zealand-based entrepreneur and philanthropist who founded New Zealand's largest corporate trustee company, Perpetual Guardian, in February 2018 announced the company's trial transition to a four-day working week.

After 2 months, Barnes said that due to this innovation, employees got more time to pay attention to their personal lives. The number of those who felt they had a work-life balance rose from 54% (according to a survey in November 2017) to 78%.

Until July 2018 company's productivity has grown up 20%, staff stress levels down, customer engagement levels up more than 30%, revenue remaining stable and costs decreasing [2].

In Iceland, the trials of a four-day week run by the government included about 2,500 workers, which amounts to about 1% of Iceland's working population. Preschools, offices, social service providers and hospitals took part. Productivity improved in the majority of workplaces, moreover, employees reported feeling less stressed and at risk of burnout, and said their health and work-life balance had improved [5].

In early 2022, Panasonic's CEO also announced that the company is introducing an optional four-day working week. In their free time, employees can do volunteer work or find part-time work on the side [6].

Talking about advantages, the most important is that 4-day work decreases stress level. Stress contributes to decreased organizational performance, decreased employee overall performance, poor quality of work and absenteeism because of the health problems such as anxiety, emotional disorder, work life imbalance, depression [7].

At the same time, 4-day week will help to increase worker's satisfaction and teamwork without even harming their productivity or company output.

Moreover, in the report "Stop the clock: the environmental benefits of a shorter working week" that was published in May 2021, the analysis indicated that shifting to a 4-day working week by 2025 could shrink the UK's annual carbon footprint by 127 tonnes of greenhouse gas emissions, address some of the hardest to decarbonise emissions from international transport and manufacturing, and reduce the outsourcing of pollution to poorer countries [8]

There are also disadvantages. The main one is the wrong approach. A lot of owners of business confused the concept of a four-day work week with compressed hours. Workers who are expected to still work 35 hours, but across 4 days will actually show decreased levels of productivity and it can also impact employees' engagement, work-life balance and overall happiness. To achieve the right effects, a four-day working week should consist of standard seven-hour workday [9].

Another question is which day to choose to be taken off. For workers better a flexible day off, so they can choose free day spontaneously. It can bring a lot of problems to the company. If every workers take different day off, it will be so confusing. The social test proved that Friday is the best day to take off, because you are focused on your work, don't think about weekend and then you have 3 days to rest.

To sum up, the 4-day week is really good solution to fight with unproductiveness and laziness. Our world is developing so fast and we need to find and deploy new ways. At the same time, it is important to remember that this is just a tool that, if used incorrectly, can lead to undesirable consequences.

Література:

1. Zhmai A. V. How the “perfect storm” influences on modern economy and management. *Розширюючи обрії*: зб. тез п’ятнадцятого міжнар. форуму студ. і молодих учених, 20 – 21 травня 2020 р., м. Дніпро/ за ред. С. І. Кострицької; М-во освіти і науки України; Дніпровська політехніка. –Д.: ДП, 2020. – с. 490-493.
2. BANI versus VUCA: a new acronym to describe the world (2020). *Stephan Grabmeier*. URL: <https://stephangrabmeier.de/bani-versus-vuca/> (дата звернення 30.09.2022).
3. Four-day work week: A mixed success (2021). *DW*. URL: <https://www.dw.com/en/four-day-work-week-a-mixed-success/a-59091672> (дата звернення 30.09.2022).
4. Andrew Barns. *Wikipedia*. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Barns_\(businessman\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Barns_(businessman)) (дата звернення 30.09.2022).
5. Four-day week 'an overwhelming success' in Iceland (2021). *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/business-57724779> (дата звернення 30.09.2022).
6. Japan’s Panasonic Joins Global Trend Toward Four-Day Week. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-01-10/japan-s-panasonic-joins-global-trend-toward-four-day-work-week> (дата звернення 30.09.2022).
7. Ajayi, Samuel, Effect of Stress on Employee Performance and Job Satisfaction: A Case Study of Nigerian Banking Industry (April 11, 2018). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3160620> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3160620>
8. Stop the clock: the environmental benefits of a shorter working week (2021). *4 Day Week Global*. URL: <https://www.4dayweek.com/research-articles/stop-the-clock> (дата звернення 30.09.2022).

References

1. Zhmai A. V. How the “perfect storm” influences on modern economy and management. *Розширюючи обрії*: зб. тез п’ятнадцятого міжнар. форуму студ. і молодих учених, 20 – 21 травня 2020 р., м. Дніпро/ за ред. С. І. Кострицької; М-во освіти і науки України; Дніпровська політехніка. –Д.: ДП, 2020. – с. 490-493.
2. BANI versus VUCA: a new acronym to describe the world (2020). *Stephan Grabmeier*. URL: <https://stephangrabmeier.de/bani-versus-vuca/> (дата звернення 30.09.2022).
3. Four-day work week: A mixed success (2021). *DW*. URL: <https://www.dw.com/en/four-day-work-week-a-mixed-success/a-59091672> (дата звернення 30.09.2022).
4. Andrew Barns. *Wikipedia*. URL: [https://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Barns_\(businessman\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Barns_(businessman)) (дата звернення 30.09.2022).
5. Four-day week 'an overwhelming success' in Iceland (2021). *BBC News*. URL: <https://www.bbc.com/news/business-57724779> (дата звернення 30.09.2022).
6. Japan’s Panasonic Joins Global Trend Toward Four-Day Week. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-01-10/japan-s-panasonic-joins-global-trend-toward-four-day-work-week> (дата звернення 30.09.2022).
7. Ajayi, Samuel, Effect of Stress on Employee Performance and Job Satisfaction: A Case Study of Nigerian Banking Industry (April 11, 2018). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3160620> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3160620>
8. Stop the clock: the environmental benefits of a shorter working week (2021). *4 Day Week Global*. URL: <https://www.4dayweek.com/research-articles/stop-the-clock> (дата звернення 30.09.2022).

9. The Pros and Cons of a 4 Day Working Week. Change Recruitment. URL: <https://www.changerecruitmentgroup.com/knowledge-centre/the-pros-and-cons-of-a-4-day-working-week> (дата звернення 30.09.2022).

9. The Pros and Cons of a 4 Day Working Week. Change Recruitment. URL: <https://www.changerecruitmentgroup.com/knowledge-centre/the-pros-and-cons-of-a-4-day-working-week> (дата звернення 30.09.2022).

JEL M 21, H 89, O 10

ШВИДКА Оксана,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

ТЕСЛЕНКО Єлизавета,

студентка 6 курсу

КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

ORCID: 0000-0002-2875-2584

e-mail: liza5320151432@gmail.com

Oksana SHVYDKA

Ph.D. in Economics, Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

Yelyzaveta TESLENKO

6th year student

KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

STATE AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF RETAIL TRADE ENTERPRISES DURING THE WAR

Анотація: Проаналізовано стан підприємств роздрібною торгівлі в Україні. Досліджено як впливають військові дії на найбільших ритейлерів України. Розглянуто заходи, які сприяють відновленню та розвитку роздрібною торгівлі. Виокремлено перспективи розвитку на найближче майбутнє.

Ключові слова: підприємства роздрібною торгівлі, економічні ризики, ритейлери, бойові дії.

Abstract: The state of retail trade enterprises in Ukraine is analyzed. It has been studied how military operations affect the largest retailers of Ukraine. Measures that contribute to the recovery and development of retail trade are considered. Development prospects for the near future are highlighted.

Keywords: retail enterprises, economic risks, retailers, hostilities.

Український бізнес адаптується до війни швидше, ніж до пандемії COVID-19. Кількість нових підприємств, зареєстрованих за останні кілька місяців, зросла на 30% з початку пандемії. Не тільки національна економіка продовжує працювати, а й виникли нові приватні підприємства. На підконтрольних Україні територіях, підприємства повертаються до роботи. Тому необхідно підтримувати місцевих виробників, щоб зберегти цю тенденцію та стимулювати нашу економіку. Зрештою, економічний фронт сьогодні як ніколи важливий.

Початок війни зупинив роботу майже всього бізнесу в Україні. Незважаючи на те, що бойові дії ще тривають, велика кількість підприємств вже відновили свою роботу. Серед них найбільші ритейлери України [1]: «АТБ-МАРКЕТ», «Fozzy Group», «Епіцентр», «МЕТРО», «Ашан», «Rozetka», «Comfy», «EVA», «Varius», «Ельдорадо». Всі ці компанії зазнали певних втрат через військові дії (знищено склади, магазини, порушена система логістичних шляхів), однак, вони

продовжують функціонувати на неокупованій території України та роблять значний вклад в економіку країни. Загальний обсяг збитків торговельної сфери оцінюється в 50,7 млрд. грн. У розрізі товарних груп найбільше постраждали продовольчі мережі – 60% від збитків по галузі. На другому місці - fashion-рітейлери, втрати яких склали 11% галузі торгівлі. До трійки найбільш постраждалих галузей торгівлі входять продавці електроніки та побутової техніки – 7% від збитків по галузі. [2]

На рис. 1 зображено збитки рітейлерів України галузі торгівлі у розрізі по товарних групах.

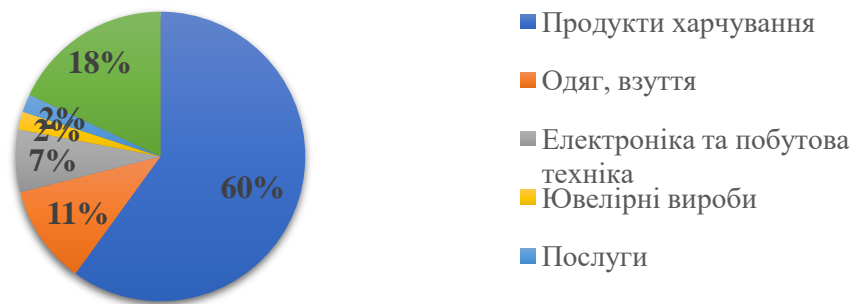

Рис. 1 Структура збитків рітейлерів України за період 24.02 – 23.04 2022 року

Джерело: [2]

На сьогоднішній день закрито 18 магазинів Fozzy Group в окупованих містах — Херсоні, Мелітополі, Бердянську та Маріуполі. [3]. Оскільки у перші тижні війни була порушена робота складів та виробництв, що вплинуло на робочі процеси. Деякі з торговельних об'єктів знищені, деякі розграбовані та компанія не має до них доступу.

На початку війни товариству належало 736 продуктових магазинів. Після місяця активних бойових дій залишаються відкритими 436 магазинів. 59 комерційних об'єктів були частково або повністю зруйновані, ще 40 опинилися в зоні бойових дій. 201 магазин тимчасово не працює. Компанія зазнала збитків майже на 3 мільярди гривень [4]. (рис.2)

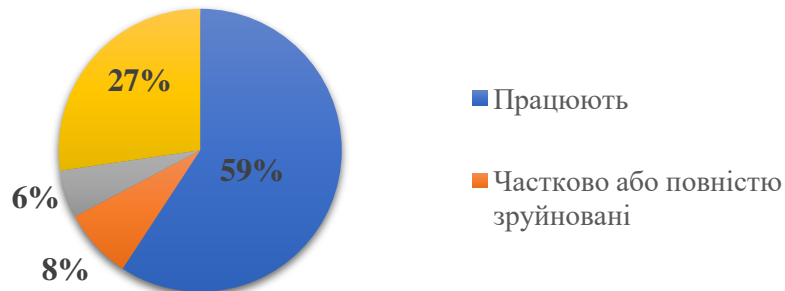

Рис. 2 Структура магазинів Fozzy Group станом на вересень 2022 року
Джерело: розроблено автором на основі [5]

Магазини «Сільпо», які відновили роботу після 24 лютого 2022 року запроваджено такі зміни:

- зміна графіку роботи, в залежності від комендантського часу в регіоні;
- на касі можна зняти готівку до 6000 грн.
- бали в додатку «Власний рахунок» можна віддати на підтримку української армії у фонд «Повернись живим»

Крім того, Fozzy Group займається волонтерською діяльністю. Великими бізнесами України було створено найбільший у Східній Європі логістичний гуманітарний хаб - Help Ukraine Center. Ініціатор створення – співвласник компанії TIS Андрій Ставніцер. На другу добу після оголошення війни, він почав обдзвонювати власників бізнесів, які можуть розблокувати «вузьке горло» логістики гуманітарної допомоги та обговорювати з ними варіанти дій. Підключилися В'ячеслав Чечеткін «Rozetka», В'ячеслав Клімов «Нова Пошта», Володимир Костельман «Fozzy Group». Цей хаб став центром тяжіння для волонтерів з усього світу. [6]

Великий бізнес вже зміг відновити роботу магазинів та продовжити функціонувати в звичному режимі. Проте частка прибутку значно зменшилась, через втрачені ринки збуту. Тому для відновлення та збільшення прибутковості необхідно запровадити такі заходи:

- розширення асортименту товарів для «середнього кошику» покупців;
- залучення іноземних інвесторів, для відновлення та розширення мережі.

Кожен інвестор хоче примножити свої інвестиції, однак він не проти опинитися в «тихій гавані», щоб не потрапити під хвилі «інфляційних штормів». Інфляція, стагфляція, рецесія – це наслідки того, що сталося в Україні. Сучасна реальність полягає в експорті товарів, технологій, ідей та послуг, які неможливо розбомбити. Тому венчурний капітал в інноваційному та сервісному бізнесі стоїть на першому місці. Експорт ідей та послуг допоможе країні у найближчому майбутньому. «Нова пошта», дизайнерський супермаркети «Сільпо» та служба доставки ліків Liki24 мають перспективу виходу на ринок ЄС. Агробізнес прагне збільшити свою присутність в Азії та Африці. Якщо Україна є настільки важливою країною для глобальної продовольчої безпеки, то потрібно робити з цього висновки і виходити на світовий ринок з новими інноваційними продуктами.

Література

1. Forbes. 15 найбільших ритейлерів України. Хто прибутковий і збитковий серед АТБ, Fozzy, «Епіцентру», Rozetka та інших. Веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/company/15-naybilshikh-riteyleriv-ukraini-khto-naybilsh-pributkoviy-i-zbitkoviy-sered-atb-fozzy-epitsentru-rozetka-ta-inshikh-19102021-2610> (дата звернення: 17.09.2022)
2. ІТС. [Збитки ритейлерів України внаслідок воєнних дій перевищили 50 млрд грн \(найбільше постраждали продавці продуктів, одягу та електроніки\)](https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voyennih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-naybilsh-postrazhdali-prodavci-produktiv-odiyu-ta-elektroniki). Веб-сайт. URL: [https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-](https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voyennih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-naybilsh-postrazhdali-prodavci-produktiv-odiyu-ta-elektroniki)

References

1. Forbes. 15 largest retailers of Ukraine. Who is profitable and unprofitable among ATB, Fozzy, "Epicenter", Rozetka and others. Website. URL: <https://forbes.ua/company/15-naybilshikh-riteyleriv-ukraini-khto-naybilsh-pributkoviy-i-zbitkoviy-sered-atb-fozzy-epitsentru-rozetka-ta-inshikh-19102021-2610> (date of application : 17.09.2022)
2. ITC. The losses of Ukrainian retailers as a result of military actions exceeded UAH 50 billion (sellers of products, clothes and electronics suffered the most). Website. URL: [https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voyennih-dij-perevishhili-50-mlrd-](https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voyennih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-naybilsh-postrazhdali-prodavci-produktiv-odiyu-ta-elektroniki)

[ukrayini-vnaslidok-voynnih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-najbilshe-postrazhdali-prodavczi-produktiv-odyagu-ta-elektroniki/](https://suspilne.media/255767-znedoleni-ci-kolaboranti-ak-ukrainski-pidpriemci-vizivaut-v-okupacii-ta-ci-bagato-z-nih-jde-na-spivpracu-z-rf/) (дата звернення: 17.09.2022)

3. Суспільні новини: Знедолені чи колаборанти. Як українські підприємці виживають в окупації та чи багато з них йде на співпрацю з РФ. Веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/255767-znedoleni-ci-kolaboranti-ak-ukrainski-pidpriemci-vizivaut-v-okupacii-ta-ci-bagato-z-nih-jde-na-spivpracu-z-rf/> (дата звернення: 11.09.2022)

4. The village Україна. Втрати на 3 мільярди, 21 магазин в окупації і супершвидка доставка: як «Сільпо» працює під час війни. Веб-сайт. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness-interview/328161-silpo-fozzy-group-interview-2022> (дата звернення: 11.09.2022)

5. All Retail. 34 дні війни та 2,4 млрд грн збитків: загальні втрати Fozzy Group та нові виклики для компанії. Веб-сайт. URL: <https://allretail.ua/ru/news/77119-34-dnya-voyny-i-2-4-mlrd-grn-obshchie-poteri-fozzy-group-i-vyzovy-dlya-kompanii> (дата звернення: 11.09.2022)

6. Бізнес фронт. Help Ukraine Center: як великі бізнеси створили найбільший у Східній Європі гуманітарний хаб. Веб-сайт. URL: <https://delo.ua/ru/business/help-ukraine-center-kak-krupnye-biznesy-sozdali-samyi-bolsoi-v-vostocnoi-evrope-gumanitarnyi-xab-395510/> (дата звернення: 17.09.2022)

grn-najbilshe-postrazhdali-prodavczi-produktiv-odyagu-ta-elektroniki/ (date application: 17.09.2022)

3. Public news: Destitute or collaborators. How do Ukrainian entrepreneurs survive the occupation and how many of them go to cooperate with the Russian Federation. Website. URL: <https://suspilne.media/255767-znedoleni-ci-kolaboranti-ak-ukrainski-pidpriemci-vizivaut-v-okupacii-ta-ci-bagato-z-nih-jde-na-spivpracu-z-rf/> (date of application: 11.09.2022)

4. The village Ukraine. Losses of 3 billion, 21 stores under occupation and super-fast delivery: how "Silpo" works during the war. Website. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness-interview/328161-silpo-fozzy-group-interview-2022> (application date: 11.09.2022)

5. All Retail. 34 days of war and UAH 2.4 billion in losses: Fozzy Group's total losses and new challenges for the company. Website. URL: <https://allretail.ua/ru/news/77119-34-dnya-voyny-i-2-4-mlrd-grn-obshchie-poteri-fozzy-group-i-vyzovy-dlya-kompanii> (date of application : 11.09.2022)

6. Business front. Help Ukraine Center: how big businesses created the largest humanitarian hub in Eastern Europe. Website. URL: <https://delo.ua/ru/business/help-ukraine-center-kak-krupnye-biznesy-sozdali-samyi-bolsoi-v-vostocnoi-evrope-gumanitarnyi-xab-395510/> (date of application: 17.09. 2022)

JEL F410

ЯЦЕНКО Валерія

Аспірантка, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна
0000-0002-2925-7470

e-mail: valeriyatsenko5@gmail.com

Valeria YATSENKO

Postgraduate student, Taras Shevchenko Kyiv National University, Ukraine

ДЕВАЛЬВАЦІЯ ГРИВНІ ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДВИЩЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Анотація: Очікується, що чергова девальвація гривні підвищить конкурентоспроможність українських

DEVALUATION OF THE HRYVNY AND ITS ROLE IN INCREASING THE COMPETITIVENESS OF ENTERPRISES

Abstract: Another devaluation of the hryvnia is expected to increase the competitiveness of Ukrainian manufacturers in foreign markets and

виробників на зовнішніх ринках і забезпечить необхідну макроекономічну стабільність в умовах повномасштабного вторгнення. Проте, для України, як малої відкритої економіки, теоретичне припущення про позитивний вплив знецінення валютного курсу не справджується з огляду ряду причин, що вимагає проведення комплексної збалансованої макроекономічної політики, націленої насамперед на диверсифікацію та реформування виробничого сектору.

Ключові слова: валютний курс, експорт, конкурентоспроможність

provide the necessary macroeconomic stability in the face of a full-scale invasion. However, for Ukraine, as a small open economy, the theoretical assumption about the positive impact of exchange rate depreciation does not come true due to a number of reasons, which requires the implementation of a complex balanced macroeconomic policy aimed primarily at diversification and reform of the production sector.

Keywords: exchange rate, export, competitiveness

Поточна волатильність валютних курсів основних резервних валют та української гривні актуалізує необхідність виявлення впливу таких змін на конкурентоспроможність підприємств, галузей і національних економік в цілому. Зокрема, 21 липня 2022 р. Національний банк України здійснив коригування офіційного курсу гривні, встановивши пропорцію обміну на рівні 36,5686 грн/дол США, зазначаючи, що «такий крок дасть змогу збільшити конкурентоспроможність українських виробників» [1], що теоретично можливо за дотримання умови Маршала-Лернера ($E_D^{Ex} + E_D^{Im} \geq 1$) [2, с. 133].

Дійсно, девальвація національної валюти здатна підвищувати норму прибутку підприємств, які виробляють товари, що торгуються шляхом збільшення обсягів продажу дешевших товарів за кордоном; заохочувати іноземних інвесторів збільшувати свої капіталовкладення в експортоорієнтовані галузі в результаті здешевлення заробітної плати та виробничих витрат; забезпечувати зростання ефективності інвестицій; сприяти технологічному оновленню підприємств тощо. На макrorівні недооцінена валюта здатна зумовити економічне зростання [3, с. 366], в тому числі за рахунок збільшення експорту, притоку іноземних інвестицій та оптимального міжгалузевого розподілу ресурсів, що доводить досвід багатьох країн, ринки яких розвиваються, зокрема Китаю, Пакистану, Бангладешу, Нігерії тощо. Проте, досвід попередніх девальвацій гривні, які відбулись у 2009 р. та 2015 р. не продемонстрував очікуваної експортної експансії українських виробників на зовнішніх ринках, що відкриває широке поле для наукової дискусії та пошуку альтернативних методів покращення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних експортерів.

Умова Маршала-Лернера неодноразово піддавалась критиці і була спростована рядом емпіричних розрахунків з огляду наступних причин:

- виробництво, а значить і експорт практично жодної країни світу не є самодостатнім, а передбачає залученість до вертикальної внутрішньогалузевої торгівлі, міжнародних ланцюгів створення доданої вартості та постачання, використання імпортованих складових або паливно-енергетичних ресурсів, що особливо актуально для малих відкритих економік та України;

- різним є вплив валютного курсу на товари, що торгуються та не торгуються, що призводить до посилення протекціоністських заходів і може знецінити позитивні ефекти зниження курсу;

- девальвація чинить невизначений вплив на національний дохід та поглинання (внутрішні витрати) за умов неповної та повної зайнятості, а також може спричинити погіршення умов торгівлі з часом;

- суперечливою постає сама категорія еластичності, яка відрізняється в різних країнах залежно від вподобань споживачів, загального рівня добробуту, еластичності за доходом, структури економіки країни тощо, оскільки за умов недосконалої конкуренції, диференційовані товари апіорі не можуть мати однакової норми заміщення, так само як і товари споживчого або промислового призначення, або споживачі з різним рівнем доходу чи культурних традицій надавати перевагу однаковому кошику товарів однакової якості;

еластичності коротко- та довгострокового періоду суттєво відрізняються, що створює часовий лаг між послабленням валютного курсу та поліпшенням торговельного балансу у зв'язку із запізненням реакції споживачів та виробників, змінами очікувань та споживчих звичок, новою інформацією, яку отримують економічні суб'єкти, попередньо підписаними контрактами, специфікою галузі, а також умовами роботи на ринках недосконалої конкуренції. Як наслідок, лише тільки девальвація валютного курсу гривні не в змозі впливати на обсяги експорту, вимагаючи здійснення ряду комплементарних фінансових та макроекономічних заходів, включаючи: координацію фіскальної та монетарної політики; досягнення структурної стабільності економіки; зміцнення державних інститутів; диверсифікацію та підвищення ефективності виробництва; інтенсифікацію місцевого виробництва; залучення іноземних інвестицій та розвитку внутрішнього інвестування, в тому числі приватного та державного; покращення інфраструктури; здійснення інвестицій в освіту та НДДКР, вдосконалення людського капіталу; зростання внутрішнього споживання; орієнтацію на капітально- та технологічноємні галузі; контрциклічне регулювання; спрощення відкриття нового бізнесу (доступність кредитів, субсидії та нижчі податки на капітальні витрати). Збалансоване поєднання недооціненої гривні та макроекономічних реформ зумовить очікуване покращення конкурентоспроможності виробників як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, і в результаті, забезпечить економічне зростання і поліпшення добробуту суспільства в післявоєнний період.

Література

1. НБУ зафіксував офіційний курс гривні до долара США на новому рівні та вжив низку додаткових заходів для збалансування валютного ринку та підтримання стійкості економіки в умовах війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiny-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku>

References

1. The NBU fixed the official exchange rate of the hryvnia to the US dollar at a new level and took a number of additional measures to balance the currency market and maintain the stability of the economy in war conditions [Electronic resource] - Resource access mode: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-zafiksuvav-ofitsiyiny-kurs-grivni-do-dolara-ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku>

[ssha-na-novomu-rivni-ta-vjiv-nizku-dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti-ekonomiki-v-umovah-viyni](#)

2. Asteriou, D., Masatci, K., Pilbeam, K. (2016) Exchange rate volatility and international trade: International evidence from the MINT countries. *Economic Modelling, Elsevier*, vol. 58(C), 133-140.

3. Rodrik, D. (2008). The real exchange rate and economic growth. *Brookings Papers on Economic Activity*, Fall 2008, 365–412

JEL D23, L25, L26, O15

КУБАРЕВА Ірина

к.е.н., доцент

доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва

ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана», Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-6950-5937>

dodatkovih-zahodiv-dlya-zbalansuvannya-valyutnogo-rinku-ta-pidtrimannya-stiykosti - ekonomiki-v-umovah-viyni

2. Asteriou, D., Masatci, K., Pilbeam, K. (2016) Exchange rate volatility and international trade: International evidence from the MINT countries. *Economic Modelling, Elsevier*, vol. 58(C), 133-140.

3. Rodrik, D. (2008). The real exchange rate and economic growth. *Brookings Papers on Economic Activity*, Fall 2008, 365–412

e-mail: iryna.kubareva@kneu.ua

Iryna KUBAREVA

Ph.D., Assoc. Prof.

Department of Business Economics and Entrepreneurship

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЛІДЕРСТВА В КОМПАНІЇ: ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПІДХІД ДО ОЦІНЮВАННЯ

LEADERSHIP PERFORMANCE IN THE COMPANY: DEFINITION AND APPROACH TO EVALUATION

Анотація: У статті розглядається підхід до визначення та оцінки ефективності лідерства в компанії. Розроблено піраміду ефективності лідерства, обґрунтовано її рівні та групи показників.

Ключові слова: лідерство, компанія, рівні та показники ефективності лідерства

Abstract: The article examines an approach to determining and evaluating to leadership performance in the company. The pyramid of leadership performance is elaborated, its levels and groups of indicators are justified.

Keywords: leadership, company, leadership performance levels and indicators

The link between leaders' performance and company efficiency is evident in the first sight. Therewith the main problem is to define ways and right managerial decisions to direct leaders' efforts to the most effective results of the company. The more knowledge about expectable results from leadership the more effective the leader will be. Consequently, understanding what needs to be done to improve the company's performance is the basis for building a system of leadership indicators and approaches for justifying the most effective decisions of leaders and predicting and achieving the most successful results for the company.

The main problem of ensuring the effectiveness of leadership in the company is the question of evaluating the effectiveness of leaders and justifying the correct ways of leadership to lead the company to success.

Thus, the main issues that need to be addressed to ensure leadership effectiveness are the determination of leader performance indicators in the company, the construction of a leader performance indicator system for the company, and the identification of relationships between leader performance indicators and company performance.

To reveal the topic of leadership performance in the company, it is important to determine the essence of the leader and the performance of the leader, to develop a basis for the system of indicators of the leader's performance.

Based on the definitions of the authors, which are analyzed in works [3, 4, 5], it is possible to define and distinguish the essence of leadership for the company and for the individual.

A company is a leader if, thanks to unique competitive advantages created by internal unique competencies, it achieves the best positions in the target market.

A person is a leader when they combine unique characteristics that allow them to manage teams and individuals to achieve the leader's goals.

A person is the leader of the company in the case of a combination of unique characteristics that allow managing teams and individuals to achieve the company's goals, create internal unique competencies and acquire unique competitive advantages.

Leaders' performance can be defined as a set of metrics that measure level of achieving goals and performing projects by leader and followers.

Leaders' performance in the company can be defined as a set of metrics that measure level of achieving goals and performing projects by leader and company team members.

Consequently, the first step to achieving goals as a leader is to be a leader for people, the next level is to be a leader for teams. Other next levels of goal achievement are to be a leader for organizational divisions, for the company, for the market and society. This can be achieved through the development of the personal qualities of the leader first, ensuring effective communications of the leader with the environment at the next stage, and finally through the creation of the results of the company's activities.

Therefore, the proposed pyramid of leadership effectiveness consists of three levels and has the following characteristics (groups of indicators):

The basic personal development level.

Personal qualities of leadership (inborn and acquired) form the basis for communication and interaction with the community.

Providing interaction level.

Leadership influence and power (direct and indirect) create conditions to establish and develop teams.

Recognition of the leader in the team ensures trust in the leader and readiness of the team to follow the leader in achieving goals.

Leader's contribution to the team's results and achievements enables enhance performance of the team and efficiency of team projects.

Providing outcomes level.

The contribution of the leader's team and projects to the company's performance strengthen positions of leader in the company, team and society.

Company performance outcomes level demonstrates leader's performance and creates new additional motivational factors to strengthen the influence and power of the leader, recognition leader in the team.

The proposed pyramid of leadership performance is the basis for developing a system of indicators of leadership performance in the company in accordance with the KPI approach for each level and each group of indicators, because they not only evaluate the success of the leader, but also outline development paths and determine directions and efforts for management decision-making.

Elaboration of indicators and appropriate criteria for their evaluation followed by identification of their leadership performance level interpretation is the focus of further research to discover the topic of leadership effectiveness in the company.

Літэратура

1. Jessica Wishart (2020). Leading Indicators: How to Create a Leading KPI with Examples. (retrieved from <https://www.rhythmsystems.com/blog/how-to-create-a-leading-indicator-kpi>)
2. Jessica Wishart (2022). Leadership KPI Examples for Accountable Team Leaders (retrieved from <https://www.rhythmsystems.com/blog/9-leadership-kpi-examples-for-accountable-leaders>)
3. Roger J. Givens (2008) Transformational Leadership: The Impact on Organizational and Personal Outcomes. Emerging Leadership Journeys, Vol. 1 Iss. 1, 2008, pp. 4-24 2008 School of Global Leadership & Entrepreneurship, Regent University
4. Steve W. J. Kozlowski, Bradford S. Bell (2003), Work Groups and Teams in Organizations. Michigan State University.
5. Yukl, Gary A., (2012), Leadership in organizations / Gary Yukl. – 8th ed., University of Albany, New York, Pearson.

References

1. Jessica Wishart (2020). Leading Indicators: How to Create a Leading KPI with Examples. (retrieved from <https://www.rhythmsystems.com/blog/how-to-create-a-leading-indicator-kpi>)
2. Jessica Wishart (2022). Leadership KPI Examples for Accountable Team Leaders (retrieved from <https://www.rhythmsystems.com/blog/9-leadership-kpi-examples-for-accountable-leaders>)
3. Roger J. Givens (2008) Transformational Leadership: The Impact on Organizational and Personal Outcomes. Emerging Leadership Journeys, Vol. 1 Iss. 1, 2008, pp. 4-24 2008 School of Global Leadership & Entrepreneurship, Regent University
4. Steve W. J. Kozlowski, Bradford S. Bell (2003), Work Groups and Teams in Organizations. Michigan State University.
- Yukl, Gary A., (2012), Leadership in organizations / Gary Yukl. – 8th ed., University of Albany, New York, Pearson

JEL H56, L41

e-mail: y.shved@knute.edu.ua

ШВЕД Юрій

SHVED Yuriy

директор відділу консультування з питань корпоративних угод RSM Canada, Калгарі, здобувач освітньо-наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю "Економіка", Державний торговельно-економічний університет

Director, Transaction Advisory Services RSM Canada, Calgary, PhD Student in Economics, State Trade and Economics University

ORCID ID 0000-0002-6977-2709

КОНЦЕНТРАЦІЯ КАПІТАЛУ ТА ПРОБЛЕМИ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В ОБОРОННОМУ СЕКТОРІ

CAPITAL CONCENTRATION AND CHALLENGES OF ANTITRUST REGULATION IN THE DEFENSE INDUSTRY

Анотація: У публікації розглянуто основні чинники розвитку процесів консолідації в ОПК країн НАТО, зокрема США, після закінчення Холодної війни, поточний стан конкуренції та його вплив на обороноздатність країни. Вказано особливості ринку зброї, які ускладнюють визначення рівня його монополізації.

Ключові слова: Оборонно-промисловий комплекс, економіка оборони, ринок зброї, концентрація капіталу, корпоративні злиття і поглинання

Abstract: The publication examines the main factors in the development of corporate consolidation in the defense industry of NATO countries, the United States, in particular, after the end of the Cold War, the current state of competition and its impact on the country's defense capabilities. Also, the paper indicates the specific features of the arms market which complicate determination of the level of its monopolization.

Keywords: Military-industrial complex, economics of defense, arms market, capital concentration, mergers and acquisitions

“Кінець історії”, за виразом Френсіса Фукуями, після завершення Холодної війни став початком досить тривалого періоду в історії країн Західної Європи та Північної Америки, коли вони не відчували значних загроз безпеці і відповідно не бачили необхідності у значних витратах на оборону [1]. Наслідки напевне найяскравіше проявились у випадку Німеччини, витрати на оборону якої в 1960-90 рр. ніколи не опускалися нижче 2.5% від ВВП, а у 1991 р. різко впали до 2% і далі продовжували скорочуватися [2]. Таке явище не було властиве для США, де найнижчий рівень співвідношення витрат на оборону до ВВП був зафіксований у 1999 (3.1%), однак оборонний бюджет країни залишався на рівні приблизно 0.3

трильйона доллярів увесь час з 1985 по 2001 р. включно і почав зростати лише у відповідь на нові виклики після атаки на Всесвітній торговельний центр.

Такий стан речей закономірно став причиною скорочення доходів виробників озброєння і стимулював консолідацію в ОПК країн НАТО, причому такої інтенсивності, що уже в 1997 році уряд США визнав загрозу для обороноздатності держави через зменшення конкуренції в ОПК і почав регулярний моніторинг ситуації [3; 4].

Зауважимо, що саме у період з 1991 по 1996 рр. такі знакові бренди індустрії оброни як наприклад McDonnell Douglas чи Fokker стали частинами інших корпорацій (Boeing і Daimler-Benz, відповідно). 1996 р. Fokker взагалі збанкрутував.

Таблиця 1. Постачальники деяких категорій озброєння збройних сил США

Категорія	1990 рік		1998 рік	2021 рік
Тактичні ракети	Boeing General Dynamics Lockheed LTV McDonnell Douglas Raytheon Texas Instruments	Ford Aerospace Hughes Loral Martin Marietta Northrop Rockwell	Boeing Lockheed Martin Raytheon	Boeing Lockheed Martin Raytheon Technologies
Стратегічні ракети	Boeing Lockheed Martin Marietta		Boeing Lockheed Martin	Boeing Lockheed Martin
Літаки	Boeing Grumman LTV-Aircraft Douglas Northrop	General Dynamics Lockheed McDonnell Rockwell	Boeing Lockheed Martin	Boeing Lockheed Martin Northrup Grumman
Гелікоптери	Boeing Bell Helicopters Sikorsky McDonnell Douglas		Boeing Bell Helicopters Sikorsky	Bell Textron Boeing Lockheed Martin (Sikorsky)
Надводні кораблі	Avondale Bethlehem Steel NASSCO Tacoma	Bath Iron Works Ingalls Newport News Tampa	Avondale Bath Iron Works Ingalls NASSCO Newport News	General Dynamics Huntington Ingalls

Джерело: [3; 4]

У таблиці проілюстровано, як змінювалася кількість і склад постачальників деяких видів озброєння на замовлення уряду США у 1990-2021 рр. Зауважимо різке падіння їх кількості у 1990-х та майже незмінний склад починаючи з 1998 року, причому з початкового переліку 1990 року багато компаній стали частинами більших груп (найбільш помітними є об'єднання Lockheed і Martin Marietta, та Northrop і Grumman).

Звіт міністерства оборони США (Department of Defense) зі стану конкуренції на ринку озброєнь датований лютим 2022 р. відзначає ряд підсекторальних особливостей, які несуть загрозу безпеці країни і пов'язані з корпоративною концентрацією в ОПК [4]. Зокрема, відзначається посилення вертикальної інтеграції серед виробників ракетного озброєння і боєприпасів, а також відсутність вітчизняних постачальників сировини і компонентів для виробництва акумуляторів внаслідок консолідації сектору. Відповідно, висуваються деякі пропозиції щодо підвищення рівня конкуренції в секторі, у т.ч. підвищення уваги регулятора до кожної з пропонованих угод зі злиття та поглинання, яка може мати вплив на безпековий стан країни, та стимулювання виходу на ринок нових гравців, зокрема у високотехнологічних секторах. Однак, якщо звернутися до цифрових даних і існуючих спроб оцінки рівня концентрації збройного ринку, проблема не виглядає настільки значною і дослідники відмічають відносно низький рівень монополізації ринку [5].

Така невідповідність із висновком уряду США є наслідком у тому числі складності визначення самого ринку зброї. Дійсно, за деякими напрямками найбільший замовник зброї в світі, тобто уряд США, має обмежену кількість постачальників, що в деяких випадках обумовлено високотехнологічною природою відповідних виробів, однак навіть у секторі виробництва такого високотехнологічного продукту як бойові літаки, таких постачальників троє, уряди ж інших країн можуть звернутися і до інших виробників (наприклад, SAAB чи Embraer), які пропонують близькі за технологічними характеристиками продукти за нижчими цінами. Тобто, хоч на ринку окремої країни існуюча кількість постачальників може бути обмеженою, це обумовлюється і регуляторними вимогами самої країни, де часом політична доцільність чи секретність тієї чи іншої технології важливіші, ніж конкуренція.

Зауважимо також, що у спорідненому з військовою авіацією сегменті великих пасажирських літаків на ринку домінують лише два виробники (Boeing і Airbus). Серед виробників менш технологічних продуктів (стрілецька зброя, бронетехніка) питання монополізації є не таким гострим, адже вихід на ринок нових гравців набагато простіший. Говорячи ж про нові продукти, зокрема про ті, що стосується цифрових технологій, які стають все більш критичними для ефективного використання зброї чи захисту від кіберзагроз, чи наприклад безпілотників, рання стадія розвитку відповідних технологій все ще дозволяє їх відносно просте повторення і вдосконалення, а отже про обмеження виходу на ринок чи відсутність конкуренції поки не йдеться.

У ситуації України із зрозумілих причин питання регулювання конкуренції виробників зброї не є наразі актуальним, однак стан обороноздатності нашої держави виявився до певної міри залежним від стану конкуренції серед виробників зброї країн НАТО, адже скорочення фінансування сектору оборони країн НАТО призвело не тільки до його консолідації, але й до відносно низьких рівнів виробництва, що обумовлює наявність не таких вже значних запасів зброї, які ті ж США можуть оперативнo передати на потреби ЗСУ. Бредлі Мартін, один із провідних аналітиків корпорації RAND, вказував на цю загрозу саме в контексті стану конкуренції в ОПК США уже в березні 2022 р., тобто на самому початку повномасштабної агресії проти України і ще до передачі нашій державі значних обсягів озброєнь країнами-партнерами [6].

Зважаючи на досвід країн-партнерів, підтримка конкуренції між виробниками зброї в Україні, відмова від домінування державного сектору в ОПК, а також консолідації його в єдиній урядовій структурі, має стати важливою особливістю розвитку вітчизняного сектору оборони після закінчення бойових дій на території країни.

Література

1. Фукуяма Ф., Кінець історії та остання людина. Нью-Йорк, Free Press, 2006.
2. The World Bank. Military expenditure (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (дата звернення: 29.09.2022).
3. United States General Accounting Office. Defense Industry Consolidation. Competitive Effects of Mergers and Acquisitions. URL: <https://www.gao.gov/assets/t-nsiad-98-112.pdf> (дата звернення: 29.09.2022).
4. Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition and Sustainment. State of Competition within the Defense Industrial Base. URL: <https://media.defense.gov/2022/Feb/15/2002939087/-1/-1/1/STATE-OF-COMPETITION-WITHIN-THE-DEFENSE-INDUSTRIAL-BASE.PDF> (дата звернення: 29.09.2022).
5. Dunne, P. and Smith, R., “The evolution of concentration in the arms market”, *The Economics of Peace and Security Journal*, Vol. 11, No. 1 (2016), pp. 12-17
6. Oliver J. Government says market concentration poses a national security risk. URL: <https://blog.moginrubin.com/defense-department-takes-aim-at-anticompetitive->

References

1. Francis Fukuyama (2006), *The End of History and the Last Man*, Free Press, New York
2. The World Bank (2022), “Military expenditure (% of GDP)”, available at <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS> (accessed 29 September 2022).
3. United States General Accounting Office (1998), “Defense Industry Consolidation. Competitive Effects of Mergers and Acquisitions”, available at <https://www.gao.gov/assets/t-nsiad-98-112.pdf> (accessed 29 September 2022).
4. Office of the Under Secretary of Defense for Acquisition and Sustainment (2022), “State of Competition within the Defense Industrial Base”, available at <https://media.defense.gov/2022/Feb/15/2002939087/-1/-1/1/STATE-OF-COMPETITION-WITHIN-THE-DEFENSE-INDUSTRIAL-BASE.PDF> (accessed 29 September 2022).
5. Dunne, P. and Smith, R., “The evolution of concentration in the arms market”, *The Economics of Peace and Security Journal*, Vol. 11, No. 1 (2016), pp. 12-17
6. Oliver J. (2022), “Government says market concentration poses a national security risk”, available at <https://blog.moginrubin.com/defense->

[mergers-in-defense-industry](#) (дата звернення: 29.09.2022).

[department-takes-aim-at-anticompetitive-mergers-in-defense-industry](#) (accessed 29 September 2022).

JEL F29, Q32

СМИРНОВ Євген

к.е.н., доцент
ДВНЗ «КНЕУ імені В.Гетьмана»
Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-4869-182X>

СМИРНОВ Євген

аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва
ДВНЗ «КНЕУ імені В.Гетьмана»
Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-9871-5981>

e-mail: s@edim.ua
smyrnov1994@gmail.com

Smyrnov Yevhen V.

PhD in Economics, Associated Professor
SHEE «KNEU named after
Vadym Hetman», Kyiv, Ukraine

Smyrnov Yevhen Y.

master in Economics,
post graduate student
SHEE «KNEU named after
Vadym Hetman», Kyiv, Ukraine

**ПОВОЄННЕ
ПІДПРИЄМНИЦТВО В
УКРАЇНІ: АКЦЕНТИ ТА
ІМПЕРАТИВИ**

Анотація: Досліджено перспективи, вимоги та стратегії розвитку підприємництва в Україні після закінчення російсько-української війни 2022 року, які були визначені в контексті майбутньої інтеграції України в ЄС та НАТО. Також були ідентифіковані основні напрямки та пріоритети відновлення та розвитку економіки України в повоєнний (перехідний) період.

Ключові слова: війна в Україні, конверсія, воєнне підприємництво, план Маршала для України

**POST-WAR ENTREPRENEURSHIP
IN UKRAINE: ACCENTS AND
IMPERATIVES**

Abstract: Prospects, requirements and strategies for the development of entrepreneurship in Ukraine after the end of the Russian-Ukrainian war in 2022, which were determined in the context of the future integration of Ukraine into the EU and NATO, were studied. The main directions and priorities of the recovery and development of Ukraine's economy in the post-war (transitional) period were also identified.

Keywords: war in Ukraine, conversion, military entrepreneurship, Marshall Plan for Ukraine

Військова агресія Росії проти України на початку 2022 року стала логічним завершенням багатовікової боротьби нашої країни за свою незалежність, а також перманентних намагань виходу української держави від негативного впливу «старшого брата». Відмінності України від Росії як в моделі державного устрою, в системі політичної взаємодії, ієрархії та структурі макро- і мікроекономічного менеджменту, в розвитку соціально-економічних відносин, а також в своїй природній ментальності населення, а головне, історія виникнення та розвитку

України, показали, що в першій третині ХХІ сторіччя оголилися антагоністичні непримиренні протиріччя власне в філософії майже всіх державних, колективних і приватних інституцій, а також на національному й глобальному рівні [3]. Починаючи з 2014 року і за останні 7 місяців повноцінної війни фактично кожне місто України було піддане бомбардуванням ракетними ударами, а міста прифронтових дій навіть станом на початок жовтня 2022 року атакуються РСЗВ, системами ППО та ракетними ударами наземного, авіаційного й морського базування. Зі сторони агресора йде цілеспрямоване знищення соціальної інфраструктури (родбудинки, дитсадки, школи, лікарні тощо), житлової забудови (багатоквартирні та приватні будинки), логістичної, дорожньої і паливно-мастильної інфраструктури (аеродроми, нафтові бази, сховища зберігання ПММ, дороги, мости та ін), а також майже всіх об'єктів військової інфраструктури на території України.

Вже зараз для всіх очевидно, що попри кількісну перевагу агресора і завдяки підтримці західних колег, Україна отримала паритет на полі бою, а також вже почала поступовий рух вперед і звільнення раніше окупованих Росією територій. Сучасна війна – це війна ресурсів і ресурсного забезпечення, і та країна, яка в стратегічній перспективі переважить свого ворога в цій складовій, в підсумку виявиться переможцем. Саме таку доктрину зараз сповідує Україна разом зі своїми партнерами і колегами. Економіка не може завмерти – вона повинна працювати попри все і завдання не тільки відповідних регуляторів в особі держави, а й в кінцевому підсумку всіх людей забезпечити її стабільне функціонування. Базовою ланкою, яка здатна забезпечити стабільне відновлення та роботу економічного сектору, є підприємці та підприємства малого та середнього бізнесу [2].

Саме на їх плечах буде знаходитись весь тягар повоєнної відбудови нашої держави. Традиційні для України вектори конкурентоспроможних галузей економіки, як металургія, аграрний сектор, нафтохімія, хімія добрив повинні поступитися місцем високотехнологічним напрямкам, як ІТ-технології, розвиток військового сектору, альтернативна енергетика, вибуховий розвиток логістики та транспортних хабів і кластерів [1].

Переділ сфер впливу – актуальний тригер початку ХХІ століття, йде боротьба за віртуальні колонії, за шовіністичний протекціонізм. Але в силах сталих демократичних процесів є завдання запобігти такому викривленню реальності й поставити крапку (принаймні в найближчій столітній перспективі) в намаганнях імперських країн в своїх зазіханнях на незалежність своїх сусідів. Вже існує чітке розуміння, що самотужки впоратися з Росією буде заважко, але й так само нереально швидко повернутися на стабільні рейки функціонування економіки України. Асоціація України і ЄС, а також подання заявки Україною на вступ до НАТО за пришвидшеною процедурою наприкінці вересня 2022 року, відкриває для нашої батьківщини вікно можливостей, яке не тільки полягає у наданні доступу до сучасних інноваційно-інвестиційних інструментів відновлення економіки, а й до

фінансової макродопомоги, яка буде сприяти дизруптивному відновленню й подальшому стратегічному розвитку економіки України.

За прикладом Плану Маршалла 1948-1951 років спільними зусиллями наших партнерів пропонується запровадити в Україні подібний процес фінансування відновлення не тільки загальмованої економіки, але й буквально відбудови соціальної, критичної та загальної інфраструктури [4]. Цим переслідується 2 основні завдання: зупинка соціально-економічної депресії в Україні, а також послаблення та обмеження впливу Росії на Українську свободу. Різниця також полягає в тому, що країни-донори пропонують не чекати завершення війни, а робити це вже зараз. Вже майже з березня 2022 року світові лідери (Боріс Джансон, Тадеуш Моравецьки) зробили перші заклики щодо впровадження Плану Маршалла v2.0 для України, що було підкріплено на конференції в Лугано 04 липня 2022 року, де мова йшла про невідкладне відновлення України саме зараз.

Що пропонується? Під егідою недержавних фінансово-інвестиційних агентств запровадити триетапне фінансування: до кінця 2022 року – 65 млрд.\$ на оперативні потреби (розмінування, енерговідновлення і підготовка до зимового сезону, будівництво вантажного коридору до Балтики), 2023-2026 рр. – 300 млрд.\$ етап Fast Recovery з підтримкою сектору соціальної інфраструктури і інженерних комунікацій, і третя частина плану 2026-2032 рр. – фаза Modernization – включатиме мінімізацію впливу «карбонowego сліду» на економіку України та максимізація виготовлення та пропозиції продукції з високим рівнем доданої вартості. Вже зараз, за обережними прогнозами експертів зростання ВВП України буде становити мінімум 7% за рік (за оригінальним Планом Маршалла в середині ХХ століття економіка реципієнтів зростає за 3 роки на 33%). Основне завдання для сектору МСБ України закріпити за собою прозорий контроль і справедливий доступ до вказаних можливостей, тому, скоріше за все, контроль за їх розподілом будуть здійснювати закордонні організації, спілки та інституції.

Таким чином, основне завдання для повоєнного підприємництва є усвідомлення своєї провідної та відповідальної ролі за відбудову нашої держави. Конче необхідно забезпечити участь закордонних донорів і їх контроль за розподілом фінансових потоків між всіма учасниками ринку: як стратегічними та експортоорієнтованими компаніями, так і підприємствами МСБ-сектору, які здатні швидко та якісно наповнити внутрішній ринок і гнучко відреагувати на ті позитивні зрушення, які очікують Україну в майбутньому.

Література

1. Смирнов Є.В. Характеристика сучасного стану конкурентоспроможних галузей економіки України // Modern Science, scientific journal. – Prague. № 3, 2018. – pp. 37-48 (1,1 друк.арк.), (укр). [Scholar Google. eLIBRARY.RU (РИНЦ)].

References

1. Smyrnov Ye.V. Kharakterystyka suchasnoho stanu konkurentospromozhnykh haluzei ekonomiky Ukrainy // Modern Science, scientific journal. – Prague. № 3, 2018. – pp. 37-48 (1,1 dрук.ark.), (ukr). [Scholar Google. eLIBRARY.RU (RYNTs)].

2. *Zakharin, S., Babyna, T., Natroshvili, S., Smyrnov, Ye., Honcharenko, N., Obruch, H.* (2021). Market and Social Transformations as a Condition of Sustainable Development at the Regional Level: Small and Medium Business and IT-Management, *Journal of Information Technology Management, Special Issue*, 103-114 (0.8 d.a.). : 2008-5893 (print); e-ISSN: 2423-5059 (online). [SCOPUS, DOAJ, OAJI, Ingenta Connect, ROAD, ISC, SID, RICeST, Google Scholar, MagIran, Ulrichs, EuroPub, NoorMags, Ensani, Academia, Mendeley, Journals.MSRT,ir, LinkedIn]. DOI: 10.22059/jitm.2021.80740. Електронний варіант - https://jitm.ut.ac.ir/article_80740.html
3. *Sahaidak M.P., Smyrnov Ye.V., Smyrnova O.P.* Соціокультурна природа, сутність і генеза антагонізму ментальних цінностей України та Росії // Стратегія економічного розвитку України. Збірних наукових праць. –К., КНЕУ, №50, 2022 р. – с. 5-18 (1 д.а.) [Індекс Copernicus International (ICV 2019 = 72.36; ICV 2018 = 69.25; ICV 2017 = 57,30)]. Електронний варіант - <http://sedu.kneu.edu.ua/issue/view/15628/8657>
4. *Дмитро Рибак* Відновити все: що варто знати про «План Маршалла» для України // 16 липня 2022 р. - <https://mind.ua/publications/20244464-vidnoviti-vse-shcho-varto-znati-pro-plan-marshalla-dlya-ukrayini>
2. *Zakharin, S., Babyna, T., Natroshvili, S., Smyrnov, Ye., Honcharenko, N., Obruch, H.* (2021). Market and Social Transformations as a Condition of Sustainable Development at the Regional Level: Small and Medium Business and IT-Management, *Journal of Information Technology Management, Special Issue*, 103-114 (0.8 d.a.). : 2008-5893 (print); e-ISSN: 2423-5059 (online). [SCOPUS, DOAJ, OAJI, Ingenta Connect, ROAD, ISC, SID, RICeST, Google Scholar, MagIran, Ulrichs, EuroPub, NoorMags, Ensani, Academia, Mendeley, Journals.MSRT,ir, LinkedIn]. DOI: 10.22059/jitm.2021.80740. Elektronnyi variant - https://jitm.ut.ac.ir/article_80740.html
3. *Sahaidak M.P., Smyrnov Ye.V., Smyrnova O.P.* Sotsiokulturna pryroda, sutnist i geneza antahonizmu mentalnykh tsinnostei Ukrainy ta Rosii // Stratehiia ekonomichnoho rozvytku Ukrainy. Zbirnykh naukovykh prats. – K., KNEU, №50, 2022 r. – s. 5-18 (1 d.a.) [Indeks Copernicus International (ICV 2019 = 72.36; ICV 2018 = 69.25; ICV 2017 = 57,30)]. Elektronnyi variant - <http://sedu.kneu.edu.ua/issue/view/15628/8657>
4. *Dmytro Rybakov* Vidnovyty vse: shcho varto znaty pro «Plan Marshalla» dlia Ukrainy // 16 lypnia 2022 r. - <https://mind.ua/publications/20244464-vidnoviti-vse-shcho-varto-znati-pro-plan-marshalla-dlya-ukrayini>

JEL M15, M21

БОЙЧЕНКО Катерина

к.е.н., доцент,

доцент кафедри бізнес-економіки

та підприємництва

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

ORCID ID: 0000-0003-4636-067X

e-mail: kateryna.boichenko@kneu.ua

Kateryna BOICHENKO

Ph. D., associated professor

of Business Economics and Entrepreneurship

Department

KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

СОЦІАЛЬНА ІНТЕГРОВАНИСТЬ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація: В статті досліджена роль соціальної відповідальності підприємств під

SOCIAL INTEGRATION OF BUSINESS DEVELOPMENT IN WAR CONDITIONS

Abstract: The article investigates the role of social responsibility of enterprises during the

час війни. Визначено вплив війни на взаємозв'язок функціонування бізнесу із суспільством. Воєнне підприємництво забезпечує ефективну соціальну політику, яка дозволяє йому інтегруватися в соціальне середовище. Запропоновано напрями соціальної інтегрованості розвитку компаній в умовах війни.

Ключові слова: інтегрований розвиток, соціальна відповідальність, воєнне підприємництво, стейкхолдери, криза.

war. The influence of war on the relationship between the functioning of business and society is determined. Military entrepreneurship provides an effective social policy that allows to integrate into the social environment. The directions of social integration of the companies' development in the conditions of war are proposed.

Keywords: integrated development, social responsibility, military entrepreneurship, stakeholders, crisis.

З початком російського вторгнення в Україну відбулася значна інтерналізація відповідальних практик управління бізнесом. Ці дії, значною мірою підтримані екологічними, соціальними та економічними складовими сталого розвитку, розширили можливості компаній, запропонувавши їм трансформувати виробничу модель, орієнтовану лише на економічне зростання, в гуманізоване управління та, водночас, уважне до питань підтримки суспільства в надскладних умовах, що склалися. Беручи цей контекст за відправну точку, в розпал війни, яка глибоко змінила людські відносини, компанії повинні взяти на себе провідну роль в ініціативах, які мають позитивний вплив на життя людей, зокрема нових підходів до реалізації корпоративної соціальної відповідальності та вираження організаційної стійкості.

Більшість попередніх наукових досліджень орієнтована на дослідження впливу соціально-відповідальної поведінки на ставлення до компанії її заінтересованих сторін. І. Санчес-Торне, С. Джеффри, С. Розенберг, Л. Баруа, Г. Жалдак, М. Чупріна дослідили позитивний вплив на репутацію компанії, залучення клієнтів та прихильність працівників до компанії-роботодавця. Дослідження А. Наве, Ж. Феррейра, М. Хасіб, Х. Хуссейн, С. Кот, А. Андронічану, К. Джермсіттіпарсерт сфокусовані на конкурентних перевагах бізнесу за рахунок використання соціальної відповідальності, оскільки вона впливає рішення щодо вибору клієнтів про використання продуктів компанії. Дж. Янг, К. Базіль сфокусували увагу комунікаціях підприємств зі стейкхолдерами, репутаційних та фінансових перевагах від соціально-відповідальної діяльності. К. Бабченко, І. Кицюк, Н. Пахота, В. Млечко, Л. Соловійова, Р. Агаєв досліджують соціальну відповідальності в умовах війни. Соціальна інтегрованість бізнесу під час війни здатна формувати ефективну політику, приносити користь працівникам і суспільству, а також створювати інноваційні продукти, що мають спільну цінність у всьому світі. Немає сумнівів, що вплив війни буде тривалим. При цьому важливо ідентифікувати принципи, яких будуть дотримуватися різні компанії. Вразливість, з якою стикаються підприємства під час воєнного стану, змушує їх приймати складні рішення щодо поведінки та етичних міркувань. На жаль, в деяких випадках нажива

використовується як тактика просування. Однак багато компаній залишилися етичними щодо своєї соціальної відповідальності. Оскільки різні країни пропонують пакети допомоги, це забезпечує гнучкість навіть у непевні часи. Інновації, які реалізують план дій, можуть стати джерелом довгострокової допомоги. Завдяки еволюції капіталізму зацікавлених сторін, підприємства можуть отримати джерело захисту для сприяння економічному зростанню робочої сили навіть у складні часи.

Завдяки позитивним корпоративним інноваційним стратегіям та допомозі компаній з усього світу, Україна зможе витримати удар. Новий контекст, пов'язаний з обставинами воєнного стану, актуалізує питання пошуку нових альтернативних засобів запровадження більш якісної корпоративної відповідальності бізнесу [1]. Аномалії ринку в умовах війни визначають не тільки перший рівень відповідальності власників бізнесу, але й специфіку інституціоналізації [2].

Громадянське суспільство очікує від компаній не тільки високого рівня якості, але й заходів щодо захисту навколишнього середовища як за рахунок зменшення споживання природної сировини та природних факторів, так і за рахунок зменшення впливу на навколишнє середовище шляхом зменшення обсягів відходів, досягнення цілей сталого розвитку [3]. При цьому в умовах війни компанії мають зробити свій внесок у підтримку тимчасово-переміщених осіб, ветеранів, постраждалих осіб в наслідок бойових дій, виконуючи свої зобов'язання перед майбутніми поколіннями.

Воєнне підприємництво забезпечує ефективну соціальну політику, яка дозволяє йому інтегруватися в соціальне середовище. Таким чином, компанії можуть трансформувати переваги власної соціальної політики у стійкі економічні ефекти для підтримки суспільства з урахуванням ліквідації наслідків війни. На іншому кінці спектру знаходяться ті суб'єкти, які прагнуть отримати дуже високі короткострокові прибутки, але не можуть консолідувати довгостроковий ринок. Більше того, практика показала, що спекулятивний бізнес не є життєздатним у довгостроковій перспективі, призводить до напруження у відносинах із соціальним середовищем, що призводить до втрати клієнтів і навіть до ліквідації бізнесу. Економічне процвітання не може існувати без поваги та турботи про людей, навколишнє середовище та суспільство в цілому, а в умовах війни все це стає першочерговим пріоритетом.

В умовах війни формується нова концепція соціальної інтегрованості бізнесу, згідно з якою підприємство належить вже не лише його власникам, а всій громаді, в якій воно функціонує, з правами та обов'язками відносно суспільства. Тому соціальна інтегрованість є не просто бажаною, а необхідною для розвитку бізнесу в надскладний час для всієї країни. Соціальна інтегрованість розвитку бізнесу передбачає реалізацію стратегічного підходу, який дозволяє компанії передбачати і вирішувати проблеми, пов'язані з її взаємодією з третіми сторонами для успішної реалізації своїх проєктів. При

цьому репутація бізнесу змінює свою цінність, хоча і значною мірою є нематеріальним активом, яким, як і всіма іншими активами, необхідно розумно розпоряджатися. В умовах війни більшість компаній, які розробляють політику соціальної відповідальності, роблять це не з економічних міркувань, а розглядають соціальну інтегрованість розвитку бізнесу з моральних міркувань і вірять, що це хороший вибір, оскільки вони дбають про благополуччя нинішнього та майбутніх поколінь.

Література

1. Kushnir, M., Lipych, L., Fatenok-Tkachuk, A., & Khilukha, O. (2022). Incentives for the Deployment of Social Responsibility Management in Ukrainian Enterprises. *Law, Business and Sustainability Herald*, 2(1), 18-33.
2. Prohorovs, A. (2022). Russia's war in Ukraine: Consequences for European countries' businesses and economies. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(7), 295.
3. Garon, J. M. (2022). When AI Goes to War: Corporate Accountability for Virtual Mass Disinformation, Algorithmic Atrocities, and Synthetic Propaganda. *N. Ky. L. Rev.*, 49, 181.

References

1. Kushnir, M., Lipych, L., Fatenok-Tkachuk, A., & Khilukha, O. (2022). Incentives for the Deployment of Social Responsibility Management in Ukrainian Enterprises. *Law, Business and Sustainability Herald*, 2(1), 18-33.
2. Prohorovs, A. (2022). Russia's war in Ukraine: Consequences for European countries' businesses and economies. *Journal of Risk and Financial Management*, 15(7), 295.
3. Garon, J. M. (2022). When AI Goes to War: Corporate Accountability for Virtual Mass Disinformation, Algorithmic Atrocities, and Synthetic Propaganda. *N. Ky. L. Rev.*, 49, 181.

JEL M15, M21

МИРОШНИЧЕНКО Ганна

К.е.н., доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування Національного авіаційного університету, м. Київ

ДОРОШУК Руслана

Студентка 4-го курсу Національного авіаційного університету, факультету економіки та бізнес-адміністрування

e-mail: 5387154@stud.nau.edu.ua

Hanna MYROSHNYCHENKO

C.E.S., Associate Professor of the Department of Economics and business technology of National Aviation University, Kyiv

Ruslana DOROSHUK

4th year student of the National Aviation University, Faculty of Economics and Business Administration

ПЕРСПЕКТИВИ І РИЗИКИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

OPPORTUNITIES AND RISKS OF THE DEVELOPMENT OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP IN THE POST-WAR PERIOD

Анотація: Соціальне підприємництво, як економічне явище, дозволяє зосереджувати **Abstract:** Social entrepreneurship, as an economic thing, allows to focus on solving

увагу на розв'язанні важливих соціальних проблем, креативно поєднувати та втілювати в життя соціальні та бізнес-підходи для одночасного досягнення соціальної і економічної місії. Соціальне підприємництво гармонійно поєднує ефективне функціонування бізнес-структур з підвищенням якості життя населення.

Ключові слова: соціальне підприємництво, підприємство, держава, традиційний бізнес, уряд.

important social problems, combine and implement social and business approaches for the achievement of social and economic mission. Social entrepreneurship harmoniously combines the effective functioning of business structures with improving the quality of humans life's.

Keywords: social entrepreneurship, enterprise, nation, traditional business, government.

Social entrepreneurship is one of the modern tools of interaction between the state, business and community. In today's conditions, there is an increased emphasis on the issue of creating social entrepreneurship, which is connected with the complication of social relations in Ukraine. Recent years have been characterized by a protracted economic crisis, the conduct of military operations, solving the problems of internally displaced persons that require significant amounts of budget funding, social entrepreneurship can create a favorable business environment, support the active public position of its participants, and innovations. Against the background of the mentioned problems, there was an aggravation of the issue of an economic and social nature, namely: the growth of inflationary processes, a decrease in the level of real wages, pensions, social benefits to the population, financing of the social sphere according to the residual principle.

Today the prospects and risks regarding the creation, operation and development of social entrepreneurship remain insufficiently researched, especially this applies to social entrepreneurship in Ukraine. It is impossible to predict the timing and consequences of military aggression, at the same time, the strategic goals of the state and individual regions need to be adjusted in accordance with the conditions of wartime and post-war reconstruction. One of the innovative tools for solving these issues can be the creation and functioning of social entrepreneurship is an entrepreneurial activity that includes three features: economic (making a profit), social (solving a certain social problem) and managerial (involvement of all employees in the process of making managerial decisions). The main difference between social, socially oriented and traditional entrepreneurship is the organization's mission, which clearly states what social value the enterprise will generate, as well as the measurement of this value. Social entrepreneurship has the same criteria as traditional entrepreneurship, in particular, such as: financial independence; initiative; innovativeness; scale; risky nature. Along with that, it also has specific features, in particular: the priority of the social goal; reinvestment of profit in the development of a social enterprise; openness and transparency of activity and public reporting [1, p. 18]. In Table 1 we can see the difference between social, traditional entrepreneurship and charity enterprises.

Table 1 The main differences between social, traditional entrepreneurship and a charitable organization

Social enterprise	Charitable organization	Traditional enterprise
Socially oriented structure	Socially oriented structure	Commercial structure
Solving social problems	Providing support and assistance to vulnerable population groups	Profit
Funds of JV participants, profit from own activities, grants, microfinancing	Grants from international funds and organizations, donations	Does not depend on external sources of funding
Receives income from own activities, the purpose of which is to mitigate or solve specific social problems	Receives grants and donations aimed at solving social problems	Receives income from own activities, the goal of which is profit maximization
The profit is reinvested	Has no profit	Profit is distributed among shareholders

Source: compiled by the author based on [3].

For traditional enterprises, effective activity is measured by the amount of profit it receives at the end of the reporting period. A social enterprise whose social value cannot be determined is not such. The mission of the organization, together with the purpose of the activity, indicates the criteria for its assessment. It can be the number of people helped by the company, the amount of money that was directed to solving social problems, or the number of products that have certain utility parameters [2]. Thus, a social enterprise is characterized by a combination of features of a traditional business and a charitable organization. In Ukraine, as of today, social enterprise is not yet sufficiently developed due to the lack of a legislative act that would determine the conditions for the creation and specifics of the functioning of social entrepreneurship itself. The state should analyze the implementation of effective measures to create a legislative framework, because with proper development support, such enterprises can fill gaps in the financing of the social sphere, allow to smooth out a number of acute issues in society, and also speed up their solution by involving a large number of interested persons. That is why the driving force behind the success of social enterprises in our country can be the development of a national strategy for the development of social entrepreneurship, as well as the creation of an appropriate legal status.

In addition, today the population includes a large number of refugees, people with disabilities, mothers with many children, and other categories of the population that have problems with employment. All these strata of the population are a potential object for the

organization of social entrepreneurship, involving them in the labor process, solving their problems, and also closing unattractive areas for large and medium-sized businesses [3]. Despite all the problematic moments, the social entrepreneurship movement is actively spreading in Ukraine. Over the past two years, the number of social enterprises has increased by 60%, although the public, the state, society and investors are not very familiar with this area.

It should be noted that social entrepreneurship, unlike traditional business, carries a double burden and double risks: social and economic. The activity of social enterprises makes it possible to reduce part of the state expenses for solving the problems of socially vulnerable people, their employment and social adaptation, and that is why this activity is beneficial for the economic development of every country. Only in the close interaction of the state and business is it possible to achieve the solution of all social needs. The state, for its part, must understand that ideological people work in social business and are very interested in solving social issues, but they cannot act without support and interaction with authorities.

Література

1. Гончарова М. Каталог соціальних підприємств України 2016-2017. Київ, 2017. 302 с
2. Мокій А. І. Розвиток соціального підприємництва у контексті зміцнення економічної безпеки депресивних. Економічна безпека і підприємництво. 2014. № 1 (53). С. 155–166 с.
3. Свинчук А.А. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін. Київ, 2017. 188

References

1. Honcharova M. Catalog of social enterprises of Ukraine. 2016-2017. Kiev, 2017. 302
2. Mokii A. I. Development of social entrepreneurship in the context of strengthening the economic security of depressed people. Economic security and entrepreneurship. 2014. № 1 (53). С. 155–166 с.
3. Svynchuk A.A. Social entrepreneurship: from idea to social change. Kiev, 2017. 188

JEL H21, H22, H26, H71, K34, N44

КАСПЕРОВИЧ Юлія

кандидат економічних наук

Національний інститут стратегічних

досліджень, Україна

ORCID 0000-0002-0174-113X

e-mail: yuliia.kasperovych@gmail.com

Yuliia Kasperovych,

PhD in Economics, The National Institute for

Strategic Studies, Ukraine

СПРОЩЕНА СИСТЕМА З ОСОБЛИВОСТЯМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

SIMPLIFIED SYSTEM WITH FEATURES OF TAXATION FOR THE PERIOD OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

Анотація: Проаналізовано податковий режим спрощеної системи оподаткування з

Abstract: The tax regime of the simplified taxation system with features, which was

особливостями, яка була розширена на період воєнного стану в Україні. Надано рекомендації з її удосконалення.

Ключові слова: спрощена система оподаткування, воєнний стан, податкова пільга, фізичні особи – підприємці.

extended during the period of martial law in Ukraine, is analyzed. Recommendations for its improvement are given.

Keywords: simplified taxation system, martial law, tax relief, individual entrepreneur.

Повномасштабна війна РФ проти України ускладнила ведення бізнесу в нашій державі. Збільшилася площа окупованих територій, значна кількість громадян загинули або отримали травми різної тяжкості, стали переселенцями або біженцями, багато активів пошкоджено або втрачено. Падіння доходів зумовило скорочення споживчого та спад інвестиційного попиту.

У таких надскладних умовах важливою стала фінансова підтримка бізнесу з боку держави. З метою підтримки мікро- та малого бізнесу було запроваджене добровільне оподаткування з єдиного податку та єдиного соціального внеску. Згідно Податкового кодексу України, фізичні особи - підприємці - платники єдиного податку I та II групи отримали право не сплачувати єдиний податок з 01.04.2022 р. до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України. За загальним правилом для I групи платників єдиного податку ставка становить до 10 % розміру прожиткового мінімуму (248,1 грн/міс. у 2022 р.); для II групи - до 20 % розміру мінімальної заробітної плати (1330 грн/міс.). Водночас фізичні особи - підприємці, в тому числі ті, які обрали спрощену систему оподаткування; особи, які провадять незалежну професійну діяльність; члени фермерського господарства, отримали право не нараховувати та не сплачувати єдиний соціальний внесок за себе з 01.03.2022 р. та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні.

Однак, найбільш радикальною новацією на період воєнного стану стало розширення спрощеної системи оподаткування (ССО) в частині платників єдиного податку III групи з наступними особливостями:

1) знято обмеження щодо граничного обсягу доходу. За загальним правилом він становить 1167 розмірів мінімальної заробітної плати (7 585,5 тис. грн). Із розширенням таке обмеження зняте (у першій редакції – до 10 млрд грн);

2) знижено відсоткову ставку оподаткування доходу. За загальним правилом для платників єдиного податку III групи ставка встановлена на рівні 3 % доходу у разі сплати ПДВ та 5 % доходу без сплати ПДВ. Із новими особливостями для неплатників ПДВ ставка знижена з 5 % до лише 2 % доходу;

3) розширено перелік дозволених видів діяльності. Втім, станом на вересень поточного 2022 р. вже зареєстровано законопроект щодо віднесення до переліку заборонених видів діяльності з організації, проведення азартних ігор, лотерей, парі (законопроект № 8079 від 27.09.2022 р.);

4) реєстрація платниками ПДВ суб'єктів господарювання, які перейшли на ССО 2 %, є призупиненою. Призупинення статусу платника ПДВ з точки зору податкового обліку означає, що разом із відсутністю нарахування податкових

зобов'язань він втрачає можливість формувати податковий кредит, складати податкові накладні та розрахунки коригування до них, користуватися реєстраційним лімітом у системі електронного адміністрування ПДВ;

5) встановлено особливості адміністрування ССО 2 %, зокрема терміни подання заяви про перехід на нову систему та повернення на попередню систему, період декларування та сплати єдиного податку тощо.

Платники єдиного податку III групи, які використовують особливості оподаткування, звільняються від обов'язку нарахування та сплати ПДВ за операціями з постачання товарів, робіт та послуг на митній території України. Раніше впродовж квітня-червня 2022 р. діяла пільга зі звільнення від сплати ПДВ також при ввезенні товарів на митну територію України. Тоді перехід на нову систему був привабливим для великих імпортерів (наприклад, ТОВ «Епіцетр К», ТОВ «Юск Україна», ТОВ «Луї Вюїттон Україна», ППТФ «Антошка» тощо). Так ССО у перші місяці війни допомогла уникнути дефіциту товарів широкого вжитку. Втім, відомим економістом викривалася схема використання спрощеної системи оподаткування із «нульовим» розмитненням товарів для виведення капіталу з України за фіксованим валютним курсом (29,25 грн/дол. США під час дії пільги) через завищення імпортової вартості товарів (а не заниження, як зазвичай робилося для зменшення бази нарахування та сплати митних платежів) [1]. Після скасування пільги зі звільнення від ПДВ при ввезенні товарів з 01.07.2022 р. частина платників повернулися з ССО 2 % на загальну систему.

З початку війни вагомим фактором переходу на спрощену систему оподаткування з особливостями також стало призупинення ДПС системи електронного адміністрування ПДВ. Відновлення її функціонування та бюджетного відшкодування ПДВ з 27.05.2022 р. із вступом в дію Закону України № 2260-IX від 12.05.2022 р. зменшило інтерес до переходу на ССО 2 %.

Доцільність переходу на ССО 2 % для різних видів бізнесу є неоднозначною. Однозначно не вигідна ССО 2 % добросовісним платникам I та II групи єдиного податку, адже всі вони на період воєнного стану мають вище згадану можливість добровільної сплати податків. Однозначно вигідна ССО 2 % для ФОП III групи неплатників ПДВ, які раніше сплачували єдиний податок за ставкою 5 % доходу. Для решти платників податків на спрощеній (III група платників єдиного податку за ставкою 3 % доходу з ПДВ та IV група сільськогосподарські товаровиробники) та загальній системі оподаткування доцільність переходу на ССО 2 % потребує розрахунків у кожному окремому випадку. Для платників, які мають більшість контрагентів - платників ПДВ, ССО 2 % є скоріш не вигідною, бо вони втрачають право отримання податкового кредиту від постачальників та формування податкового кредиту для покупців. Таким чином, істотно зростає собівартість продукції [2, с. 344]. Відомі випадки, коли підприємства розсилали своїм контрагентам листи із повідомленнями, що у разі їх переходу на ССО 2 % співпрацю з ними буде припинено.

Як зазначав у власному Telegram-каналі 26.08.2022 р. Голова Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики, система працює та користується попитом бізнесу. Запровадження унікальної системи єдиного податку для всіх платників не тільки дозволило вивести бізнес із зачеплення перших тижнів війни, але й не призвело до зменшення надходжень до державного бюджету, показники якого, попри війну та зменшення економіки цього року, рік до року перевищуються [3].

Станом на вересень 2022 р. на ССО 2 % зареєстровано 279 594 платника податків, з них 230 586 ФОП та 49 008 юридичних осіб, в т.ч. 12 347 платники перейшли із загальної системи та 36 661 платники перейшли з єдиного податку. Повернулися на попередню систему оподаткування в цілому 11 208 платники. Нараховані суми єдиного податку: по платникам ФОП – 1 млрд 798,8 тис. грн; по платникам юридичним особам: які були на загальній системі – 2 млрд 135 тис. грн та які були на єдиному податку – 455 млн грн. Розраховані на даних ДПС втрати від сплати ССО 2 % в цілому склали 4,3 млрд грн, в т.ч. майже 3 млрд грн по платниках, які раніше перебували на спрощеній системі, та близько 1,3 млрд грн по платниках, які раніше перебували на загальній системі оподаткування.

Спрощена система разом із позитивним ефектом для соціально-економічного відновлення залишається інструментом зловживань для мінімізації сплати податків. Наприклад, великі торговельні мережі оформлюють свої господарські одиниці на ФОПів без (П)РРО [4], трудові відносини із найманими працівниками підмінюють цивільно-правовими із ФОПами, кошти виводяться із бізнесу через надання фіктивних послуг т.зв. «обнал» тощо. Запровадження ССО 2 % ще більш здешевила раніше існуючі схеми. Частково зменшити обсяги зловживань могла би широка фіскалізація великого готівкового обороту та відкриття ДПС доступу до інформації про рух коштів на банківських рахунках без рішень суду (можливо, у формі історичних даних СЕП НБУ). У обговореннях ефективності ССО 2 % на рівні Комітету ВР, Мінфіну та ДПС розглядається її удосконалення або поступове скасування у передбачувані для бізнесу терміни. У останньому випадку доцільно уточнити перехідні положення, щоб уникнути втрат від подвійного оподаткування. Прогнозованість податкових змін має стати запорукою сталості повоєнного відновлення підприємництва.

Література

1. Схема року на митниці! 100 млрд. грн. вивели з України через скасування розмитнення товарів. 14.07.2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3AtFg3Njwtg>
2. Касперович Ю. Трансформація спрощеної системи оподаткування в умовах воєнного стану. *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку*: зб. матеріалів

References

1. Scheme of the year at customs! UAH 100 billion were taken out of Ukraine due to cancellation of customs clearance of goods. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3AtFg3Njwtg>
2. Kasperovych Yu. Transformation of the simplified taxation system in conditions of wartime. *Innovative entrepreneurship: state and prospects of development*. Kyiv: KNEU, 2022.

VII Всеукр. наук.-практ. конф., 30.05.2022 р.
Київ: КНЕУ, 2022. С. 341–345. URL:
<https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37795>

3. Данило Гетманцев. 26.08.2022.
URL: <https://t.me/getmantsevdanil/3364>

4. ДПС при перевірці діяльності підприємств відомої торгівельної мережі виявила численні порушення законодавства. *Державна податкова служба України*. 22.09.2022. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/617605.html>

PP. 341–345. URL:
<https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/37795>

3. Danylo Hetmantsev. URL:
<https://t.me/getmantsevdanil/3364>

4. STS found numerous violations of legislation during the inspection of the activities of the enterprises of a well-known trade network. *State Tax Service of Ukraine*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/617605.html>

JEL R10, N40, J17

РОГОЗЯН Юлія

доктор економічних наук,
старший дослідник
Державна установа «Інститут економіко-
правових досліджень
імені В.К. Мамутова НАН України»,
м. Київ, Україна
ORCID 0000-0001-5325-4213

e-mail: j.s.rohozian@gmail.com

Yuliia ROHOZIAN

Doctor of Economic Sciences, Senior
Researcher,
State Organization “V. Mamutov Institute
of Economic and Legal Research of the NAS of
Ukraine”,
Kyiv, Ukraine

ПРАКТИКА РОЗБУДОВИ ТЕРИТОРІЙ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ПІДПРИЄМНИЦЬКИЙ КЕЙС БОСНІЇ Й ГЕРЦЕГОВИНИ

Анотація: Автором досліджено досвід формування підприємницького проекту на території Боснії й Герцеговини після закінчення збройного конфлікту. У тезах обґрунтовано позитивні й негативні важелі такого утворення для економічного розвитку країни. Наголошено на важливій економічній ролі даного підприємницького проекту в частині поживлення діяльності нерегульованих суб'єктів господарювання, а також зауважено його соціальну роль як інструменту впливу на настрої мультинаціонального населення.

Ключові слова: економіка, територія, розбудова, підприємницький проект, розвиток

PRACTICE OF TERRITORY CONSTRUCTION IN POST-WAR TIME: BUSINESS CASE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: The author studied the experience of forming a business project on the territory of Bosnia and Herzegovina after the end of the armed conflict. This material grounded both positive and negative levers of such an establishment for the economic development of the country. The important economic role of this business project stressed in terms of reviving the activity of non-regulated economic entities, as well as social role as an instrument of influence on the mood of the multi-national population.

Keywords: economy, territory, construction, business project, development

Високий рівень корупції в Боснії й Герцеговині, що супроводжував закінчення чотирічної війни, залишається й сьогодні в країні та не дає можливості відновити

основні соціально-економічні показники деокупованих регіонів на рівні довоєнного періоду [1, с. 129-130]. Виключенням виступає рівень середньої зарплати в окрузі, який у 2002 році був на 35% вищим, ніж на території Федерації Боснії й Герцеговини (690 конвертованих марок на фоні 512), а також вартість основного прожиткового кошика для сім'ї з чотирьох осіб, яка була нижчою в окрузі (412 конвертованих марок на фоні суми в 462 марки у Боснії й Герцеговині та 442 – Республіці Сербській). Однак, окремої уваги заслуговує проект зі створення «нейтрального підприємницького простору» «Арізона» на території Боснії й Герцеговини, що представляє собою ринковий комплекс, створений у 1997 році американськими військами (стабілізаційними силами). Він сприяв появі нової економічної, соціальної та просторової структури в постконфліктному середовищі Боснії та Герцеговини, досвід якої постає актуальним для українських регіонів, що нині потерпають від війни. Дані аргументи обумовлюють мету й завдання дослідження, які розкриваються крізь призму досвіду формування підприємницького проекту на території Боснії й Герцеговини після закінчення збройного конфлікту з метою виявлення позитивних і негативних сторін даного процесу.

Таке утворення суб'єктів господарювання як «Арізона» є боснійським прикладом неформальної економіки. З її етнічно змішаним населенням вона стала найбільшим чорним ринком країни, а район її розташування (Брчко) отримав з цього найбільше вигоду в якості інвестицій як територія, що знаходиться на перетині двох учасників минулої війни – Республіки Сербської та Федерації Боснія та Герцеговина. Спочатку створений як центр вільної торгівлі, наразі ринок є спільним проектом округу Брчко та італійського консорціуму «Italproject», які наразі намагаються його переформатувати в пул легальних комерційних підприємств. Завдяки поживленню торговельних відносин (хоч і у тіньовому полі) після закінчення війни в 1995 році до Брчко вдалося залучити додаткові кошти як у вигляді прямої зовнішньої допомоги, так і у вигляді інвестицій.

Нові політичні, соціальні, економічні умови, які виникли після війни, посилювали прояви неформальної торгівлі, тому розвиток проекту «Арізона» характеризувався бумом процвітання приватної неформальної економіки (сірої та чорної). За більш ніж двадцять років його існування, даний підприємницький кейс став символом збереження миру на території Боснії й Герцеговини через намагання представників багатонаціонального населення домовлятися між собою [2, с. 13-14]. Однак, нажаль, останніми роками знову виникають міжетнічні конфлікти на території «Арізони», тому взірцевої розбудови з даного проекту не вийшло не лише через розвиток тіньової економіки, але й через недосяжність важливої цілі – формування мультинаціонального товариства, здатного до самостійного розвитку (без зовнішнього управління) та мирних переговорів.

З іншої сторони, незалежно від сучасної трансформації «Арізони», саме існування такого проекту протягом багатьох років є темним спогадом про невдалий процес відбудови міжнародної спільноти в Боснії й Герцеговині, що

супроводжується ще й високим рівнем організованої контрабанди, зокрема автомобілів, тютюну, кави та найжахливішого – торгівлі людьми.

Отже, історію створення й функціонування ринку «Арізона» можна характеризувати як драматичний успіх. Оцінюючи лише його економічний внесок, даний підприємницький проект налічує пул нерегульованих суб'єктів господарювання, де бізнесмени з обох етнічних сторін скаржилися на переважання дешевих імпортованих товарів з Хорватії та Сербії, що підривало їх власні зусилля на місцевому рівні підвищити продуктивність праці й створити нові робочі місця. Дані обставини послабили і без того нестабільну боснійську економіку та спричинили небезпечний зсув післявоєнної економіки від процесу виробництва до простої роздрібної торгівлі [3, с. 101].

Підсумовуючи вищезазначене, варто зауважити, що безперечним досягненням у післявоєнний період для Боснії й Герцеговини стало впровадження сучасних адміністративних практик, досвідом яких ділилися міжнародні експерти, що призвели до незначного зниження рівня корупції, проте вони не змогли подолати прояви неформальної економіки, що відображується у закономірному виникненні великого і, разом з тим, проблемного підприємницького проекту «Арізона». Досить довго територія даного проекту залишалася ізольованою від боснійської політичної й соціально-економічної системи, породжуючи прояви тіньової економіки. Така штучна відособленість й сьогодні є однією з ключових економічних проблем для країни, що тільки посилює досить серйозні проблеми з бюрократією та корупцією.

Література

1. Багацький Є.В. Взаємодія внутрішніх та зовнішніх чинників повоєнної трансформації Боснії і Герцеговини: дис. ... канд. політ. наук. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2016. 203 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bahatskyi_Yevhen/Vzaiemodiia_zovnishnikh_ta_vnutrishnikh_chynnykiv_povoiennoi_transformatsii_Bosnii_i_Hertsehovyny.pdf? (дата звернення 28.09.2022).
2. Leese A.N. Extended engagement: US development police in Brcko, Bosnia and Herzegovina. Baltimore, Maryland, 2006. 171 p. URL: <https://jscholarship.library.jhu.edu/bitstream/handle/1774.2/32462/etd-plt-050.pdf> (дата звернення 28.09.2022).
3. Hasic T. Reconstruction Planning in Post-Conflict Zones. Bosnia and Herzegovina and the International Community. Stockholm: Royal Institute of Technology, 2004. 251 p. URL: <http://www.diva->

References

1. Багацький Є.В. Взаємодія внутрішніх та зовнішніх чинників повоєнної трансформації Боснії і Герцеговини: дис. ... канд. політ. наук. Одеса: Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, 2016. 203 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bahatskyi_Yevhen/Vzaiemodiia_zovnishnikh_ta_vnutrishnikh_chynnykiv_povoiennoi_transformatsii_Bosnii_i_Hertsehovyny.pdf? (дата звернення 28.09.2022).
2. Leese A.N. Extended engagement: US development police in Brcko, Bosnia and Herzegovina. Baltimore, Maryland, 2006. 171 p. URL: <https://jscholarship.library.jhu.edu/bitstream/handle/1774.2/32462/etd-plt-050.pdf> (дата звернення 28.09.2022).
3. Hasic T. Reconstruction Planning in Post-Conflict Zones. Bosnia and Herzegovina and the International Community. Stockholm: Royal Institute of Technology, 2004. 251 p. URL: <http://www.diva->

portal.org/smash/get/diva2:14256/FULLTEXT02.pdf (дата звернення 28.09.2022).

portal.org/smash/get/diva2:14256/FULLTEXT02.pdf (дата звернення 28.09.2022).

JEL F63, H54, L51, R11

САНЖАРЕВСЬКИЙ Денис

аспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна

ORCID: 0000-0002-2234-2891

e-mail: denis.sanzharevskiy@gmail.com

Denys SANZHAREVSKIY

PhD student (Economics), KNEU named after
Vadym Hetman Ukraine

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ ВОДНОГО ТРАНСПОРТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

FEATURES OF FUNCTIONING OF WATER TRANSPORT INFRASTRUCTURE UNDER MARTIAL LAW

Анотація: Проведено аналіз інфраструктури водного транспорту. Визначено певні заходи для функціонування інфраструктури водного транспорту в умовах воєнного стану.

Ключові слова: Логістичний потенціал, інфраструктура, водний транспорт, військовий стан

Abstract: The analysis of water transport infrastructure was carried out. Certain measures for the functioning of water transport infrastructure under martial law have been determined.

Keywords: Logistical potential, infrastructure, water transport, martial law

Починаючи з 24 лютого 2022 року, після вторгнення російських військ на територію України, фактично розпочалась блокада морських портів на південному узбережжі України. Наразі, Російська Федерація продовжує вести активні воєнні дії в даних регіонах, чим несе загрозу для людського життя і здоров'я. Військові кораблі країни-агресора блокують судноплавство в Чорному та Азовському морях для суден, що прямують до та з морських портів України, не здійснюється обслуговування експортно-імпортних, каботажних вантажних перевезень морськими портами України, оскільки втрачена можливість забезпечити безпеку судноплавства у Чорноморсько-Азовському регіоні. Наразі фактично зупинена реалізація ключових програмних документів у сфері морського та внутрішнього водного транспорту (Стратегії розвитку морських портів України та Морської доктрини), також не можуть бути виконані завдання Плану заходів з виконання Національної транспортної стратегії України та Національної економічної стратегії України.

Воєнні дії стали історичним випробуванням для економіки України, оскільки насамперед морські порти в Україні – це експорт саме:

- агропромислового комплексу (зерно, олія, тощо);

- чорної металургії;
- руди та шлаків;
- різних мінеральних добрив.

Морським сполученням здійснювалося близько 70% експорту українських виробників (приблизно 47,0 мільярдів доларів США), а ще значна частина імпорту. Обсяг вантажопереробки склав 153,3 млн. тонн, перевезення Дніпром - 14,4 млн. тонн. Обсяг вантажопотоку, який прогнозувався на 2022 рік, очікувався на рівні 161,2 млн. тонн, річкові перевезення мали досягти 15,8 млн. тонн. Але зазначені дії нанесли великий удар економіці України, оскільки експорт здійснювався майже у всіх випадках виключно морським транспортом.

Треба зауважити, що станом на 01 вересня 2022 року під контролем України залишилися найбільші порти, на які припадало понад 85% морського вантажообігу: Миколаївський, Ольвія, Одеський, Чорноморський, Південний. Але при даній ситуації перелічені морські порти працюють тільки для обслуговування залізничного та автомобільного рухомого складу. При цьому портова інфраструктура Маріуполя, Бердянська, Скадовська та Херсона тимчасово не функціонує та вхід/вихід суден тимчасово неможливий. Білгород-Дністровська також не працює, але через відсутність в порту флоту та вантажів

За наявними підрахунками, через заблоковані порти, Україна втрачає 170 млн доларів США в день. Орієнтовно прямі збитки, які завдано з 24 лютого 2022 року інфраструктурі морського та внутрішнього водного транспорту, становлять близько 622 млн доларів США. І лише після завершення бойових дій на території України та повернення окупованих територій, буде можливо здійснити фактичну оцінку збитків та обсягів потреб ресурсів для відновлення портової інфраструктури. В Автономній республіці Крим, наслідки окупації якої та пошкодження інфраструктури п'яти морських портів на її території, також буде додатково оцінено після відновлення контролю України і над цією територією. Ефективна відсіч російським загарбникам, значною мірою залежить від здатності вітчизняного транспорту забезпечувати та оперативно здійснювати всі види перевезень у необхідних обсягах для потреб Збройних сил України, національної економіки та цивільного населення. Наказом Міністерства інфраструктури України від 28 квітня 2022 року № 256 «Про закриття морських портів», зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 29 квітня 2022 року за № 470/37806, закрито морські порти Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ, Херсон з дня набрання чинності наказом до відновлення контролю над зазначеними морськими портами. Про це відповідною нотою МЗС повідомлено Міжнародну морську організацію (ІМО).

Щодо шлюзової інфраструктури Дніпра, то на південь від міста Київ знаходиться в робочому стані, окрім Каховського шлюзу, який захоплений Росією. Також повноцінно працюють у штатному режимі, нарощують власну вантажну базу, збільшують обробку суден біля причалів та вантажопереробку три невеликі порти у гирлі Дунаю, а саме: Ізмаїльський, Ренійський та Усть-Дунайський. У

мирний час на них лише припадало трохи менше ніж 5% експорту. Наразі вони можуть перевозити ті самі обсяги, що й у мирний час, але потенціал у дунайського напрямку величезний, зважаючи на ситуацію яка склалася з іншими портами.

З метою стабілізації та забезпечення оптимальних умов функціонування інфраструктури водного транспорту в умовах воєнного стану, органи державної влади запровадили низку першочергових заходів. Наприклад, Міністерством інфраструктури України, з метою забезпечення стабільної зовнішньоторговельної діяльності, зосереджено увагу на підвищенні ефективності роботи Дунайського морського кластеру. Як результат, наразі ПрАТ «Українське Дунайське пароплавство» збільшує залучення власного флоту в експортно-імпортних перевезеннях, у прискореному темпі проводить його ремонт, щоб найближчим часом ввести в експлуатацію максимальну кількість суден на Дунаї. У той же час, унаслідок блокування терористичними військами російської федерації частини Дніпра в Херсонській та Запорізькій областях зупинені перевезення Дніпром, захоплений Каховський судноплавний шлюз (пошкоджене обладнання шлюзу).

Треба відмітити, що в Україні загалом нараховується близько 100 тисяч працюючих моряків, з яких у рейсах постійно перебуває близько 40 тисяч (30 тисяч офіцерського складу та 10 тисяч рядового складу). За даними Міжнародної палати судноплавства (ICS) частка українських моряків у світовому торговельному флоті складає близько 4,5 %. Що стосується персоналу суден внутрішнього плавання з українськими документами, цифра сягає 11 тисяч, серед яких на Дунаї працює 1,8 тисяч (при цьому, на суднах під прапорами країн ЄС – близько 1 тисячі). Українські моряки, які працюють на суднах в міжнародних рейсах, щороку приносять в економіку України приблизно 3-4 мільярди доларів США.

Отже, Кабінет Міністрів України запровадив певні механізми відшкодування шкоди, заподіяної унаслідок широкомасштабної збройної агресії РФ у разі відмови страхувальниками у наданні страхового покриття суднам, котрі перебувають в акваторії українських портів у Дунайському регіоні, а також власникам або операторам залізничного рухомого складу, що перебувають на території України, що а свою чергу сприятиме судноплавству в Дунайському регіоні та стимулюватиме використання залізничного рухомого складу для здійснення перевезень територією України. Також було здійснено заходи щодо приведення системи підготовки та отримання документів членів екіпажів суден внутрішнього плавання до вимог законодавства ЄС:

- процедура дипломування моряків здійснюється у містах Одеса та Ізмаїл. Можливий вихід в рейс моряків-громадян України у складі членів екіпажів суден з портів Усть-Дунайськ, Ізмаїл, Рені;

- питання можливості виїзду за кордон моряків-громадян України пішки або автотранспортом врегульовано Постановою КМУ від 02 вересня 2022 р. № 992 «Про внесення зміни до Правил перетинання державного кордону громадянами України».

При цьому треба мати на увазі, що після перемоги розпочнеться відновлення функціонування інфраструктури водного транспорту, планувати яке варто вже зараз. Повернення до звичайних справ було б великою помилкою – в результаті відновлення є можливість осучаснити різноманітні ринки і галузі економіки, зокрема і транспортний сектор.

Література

1. Ємельянова О. В. Ресурсний потенціал річкового транспорту України: проблеми, завдання та заходи щодо розвитку й ефективного використання / Олена Володимирівна Ємельянова. // Транспорт. [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://transport-journal.com/komentariiozbzori/resursnyij-potentsyal-rechnoho-transportaukrayni-problemyi-zadachy-y-meryi-po-razvytyuu-yeffektyvnomu-yspolzovanyuu/>
2. Розвиток річкового транспорту у контексті реалізації євроінтеграційних планів України». // Аналітична записка [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1763/>.
3. Міністерство інфраструктури України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://mtu.gov.ua>.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення: 25.09.2022).

References

1. Yemelianova O. V. Resursnyi potentsial richkovoho transportu Ukrainy: problemy, zavdannia ta zakhody shchodo rozvytku y efektyvnoho vykorystannia / Olena Volodymyrivna Yemelianova. // Transport. [Elektronnyi resurs]. – 2021. – Rezhym dostupu do resursu: <http://transport-journal.com/komentariiozbzori/resursnyij-potentsyal-rechnoho-transportaukrayni-problemyi-zadachy-y-meryi-po-razvytyuu-yeffektyvnomu-yspolzovanyuu/>
2. Rozvytok richkovoho transportu u konteksti realizatsii yevrointehratsiinykh planiv Ukrainy». // Analitychna zapyska [Elektronnyi resurs]. – 2021. – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.niss.gov.ua/articles/1763/>.
3. Ministerstvo infrastruktury Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://mtu.gov.ua>.
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu do resursu: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (data zvernennia: 25.09.2022).

JEL F63, H54, L51,R11

e-mail: anna.korniychyk@kneu.ua

mykyta.riepin@kneu.ua

РЄПІН Микита

аспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна

PhD student Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman, Ukraine

КОРНІЙЧУК Анна

студентка 4-го курсу, факультет економіки
та управління, 3 група
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

Mykyta RIEPIN

Anna KORNIYCHYK

4th year student, Faculty of Economics and
Management,
KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ

INCREASING THE EFFICIENCY OF DIGITAL TECHNOLOGIES AT THE ENTERPRISE IN THE CONDITIONS OF ELIMINATING THE CONSEQUENCES OF WAR

Анотація: Зазначено дії, виконувані з метою підвищення ефективності цифрових технологій в умовах війни.

Ключові слова: війна; цифрові технології; ефективність; підприємство

Abstract: The actions taken to improve the effectiveness of digital technologies in wartime conditions are indicated.

Keywords: war; digital technologies; efficiency; enterprise.

Активний розвиток цифрових технологій зумовлює постійну реконструкцію ведення бізнесу, а також змушує підприємців використовувати новітні технології. Сучасні тенденції підприємницької діяльності характеризуються задоволенням споживачами своїх потреб (продукції, послуг, робіт) через мережу Інтернет, у результаті чого акцент підприємницької діяльності змістився на цифрові джерела доходу та цифрові канали. Цифрові технології у підприємницькій діяльності – це створення нових ланцюжків у бізнес-процесі і можливостей, які традиційні (класичні) підприємства не можуть запропонувати споживачам їхньої продукції (послуг). Вони слугують інструментом для зміни та вдосконалення організації бізнес-процесів, впровадження інновацій, збільшення доходів і посилення конкурентоспроможності на ринку.

Однак, вся ситуація навколо ведення підприємницької діяльності змінилася з початком війни на території України. Багато підприємств були змушені тимчасово припинити свою діяльність, а деякі й зовсім були знищені та відновленню не підлягають. В умовах ліквідації наслідків війни перед підприємствами постають багато проблем, які зумовлюють сповільнення розвитку ведення бізнесу, а також впровадження нових технологій.

Органи влади активно підтримують цифровий перехід бізнес-процесів, оскільки це є стратегічним напрямом підвищення стійкості української економіки, який потребує фундаментальних змін в організації процесів у всіх секторах економіки.

У період дії воєнного стану Міністерством цифрової трансформації України (МЦТУ) спільно з іншими органами було запроваджено низку заходів, спрямованих на впровадження інструментів взаємосумісності цифрових документів з європейськими, починаючи цим самим євроінтеграцію та модернізацію цифрових технологій. Почалося просування українських стартапів та унікальних проектів в різноманітних сферах аби зміцнити конкурентоспроможність вітчизняної економіки на зовнішніх ринках [1]. З метою цифрової інтеграції України до ЄС та приєднання України до програми «Цифрова Європа», до єдиного роумінг-простору, для пришвидшення надання споживачам цифрових контентів і цифрових послуг у воєнний час розглядають прийняття відповідного законопроєкту, що сприятиме розвитку технологій під час війни із залученням стратегічного фінансування для цифровізації України[2].

Було створено сприятливі умови для розбудови цифрової інфраструктури, залучено інвестиції, було внесено зміни до Податкового кодексу України й запроваджено низку заходів щодо стимулювання розвитку ІТ-індустрії в Україні[3]. Ужиті заходи сприятимуть розвитку цифрової економіки на момент воєнного часу.

В Україні також почалося активне легальне формування віртуальних активів (криптовалюта) та запровадження даних цифрових технологій в діяльності підприємств. Такі технології допоможуть зменшити паперовий документообіг, підвищити автоматизацію процесів, а також швидкості їх виконання, знизити витрати та ін. Для полегшення адміністрування та лояльнішого оподаткування учасників ринку віртуальних активів розглядають прийняття змін до Податкового кодексу України щодо зменшення ставки податку з прибутку, отриманого від діяльності на ринку криптовалюти [4].

Поліпшенню умов ведення бізнесу під час війни сприяє безоплатне навчання для оптимальної адаптації підприємців до нових цифрових реалій, освоєння засад брендингу та диференціації на ринку[5]. Проведення вебінарів для малого й середнього бізнесу за участі Офісу з розвитку підприємництва та експорту, освітні програми онлайн-аукціонів дадуть можливість ефективно, із залученням максимальної кількості покупців надавати майно в оренду, продавати або відчужувати його. Підвищенню рівня цифрової грамотності населення та вдосконаленню системи розвитку цифрових навичок громадян сприяють навчальні програми з побудови комплексних систем захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах SET University [6].

Реалізація зазначених заходів істотно прискорює цифровізацію економіки України. Це відкриває значні перспективи для підвищення конкурентоспроможності та стійкості вітчизняної економіки. Підготовка нормативно-правового середовища до відповідних змін сприятиме залученню інвестиційних ресурсів від міжнародних країн-донорів для відновлення економіки України, зокрема як країни-кандидата в члени ЄС.

Література

1. Що таке цифровий гаманець та як він легалізує е-документи у всьому Євросоюзі?

References

1. What is a digital wallet and how does it legalize e-documents throughout the European

- BIT.UA. URL: Union? BIT.UA. URL:
https://bit.ua/blog_columns/european-digital-identity-wallet/ https://bit.ua/blog_columns/european-digital-identity-wallet/
2. Про цифровий контент та цифрові послуги : Проект закону № 6576 від 31.01.2022. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73687 2. On digital content and digital services: Draft Law No. 6576 dated 31.01.2022. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73687
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 14 грудня 2021 року № 1946-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text> 3. On amendments to the Tax Code of Ukraine and other laws of Ukraine regarding the stimulation of the development of the digital economy in Ukraine: Law of Ukraine dated December 14, 2021 No. 1946-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1946-20#Text>
4. Проект Закону Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами. 4. Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on Taxation of Transactions with Virtual Assets.
5. «Говорить бізнес. Де і як комунікувати під час війни». Запускаємо безоплатне навчання для підприємців / Дія.Бізнес. URL: <https://cutt.ly/2Ja99qm> 5. "Business speaks. Where and how to communicate during the war." We are launching free training for entrepreneurs / Diya.Business. URL: <https://cutt.ly/2Ja99qm>
6. За підтримки Мінцифри технологічний SET University запускає набір на навчання з кібербезпеки / Міністерство цифрової трансформації : офіц. сайт. URL: <https://cutt.ly/BJa3qIx> 6. With the support of the Ministry of Digital Technology, SET University launches recruitment for training in cyber security / Ministry of Digital Transformation: officer. site URL: <https://cutt.ly/BJa3qIx>

JEL D80

МАРКУЦ Анастасіяаспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
ORCID: 0000-0001-7813-3733e-mail: anastasiia.korzh@kneu.ua
Anastasia MARKUTSPhD student,
KNEU named after Vadym Hetman,
Ukraine**КІБЕРЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ
НА АВТОНОМНОМУ
ПІДПРИЄМСТВІ**

Анотація: У публікації розглянуто особливості інформаційних технологій для захисту від кібератак на автономних підприємствах. Особливу увагу приділено кібербезпеці підприємств, і що це має бути пріоритетним напрямком на сучасних підприємствах.

Ключові слова: автономія підприємства, захист інформації, бізнес-економіка.

**CYBER PROTECTION OF
INFORMATION AT AN
AUTONOMOUS ENTERPRISE**

Abstract: The publication examines the features of information technologies for protection against cyber-attacks at autonomous enterprises. Particular attention is paid to the cyber security of enterprises, and that this should be a priority area in modern enterprises.

Keywords: autonomous enterprise, protection of information, economy of business.

Кібербезпека – це практика захисту комп'ютерів, серверів, мобільних пристроїв, електронних систем, мереж і даних від зловмисних атак. Вона також відома як безпека інформаційних технологій або електронна інформаційна безпека. Основні види захисту кібербезпеки:

— Безпека мережі – це практика захисту комп'ютерної мережі від зловмисників, будь-то цілеспрямовані зловмисники чи умовно-зловмисне програмне забезпечення.

— Безпека програм зосереджена на захисті програмного забезпечення та пристроїв від загроз. Зламана програма може надати доступ до даних, які вона призначена для захисту. Успішна безпека починається на етапі проектування, задовго до розгортання програми або пристрою.

— Інформаційна безпека захищає цілісність і конфіденційність даних, як під час зберігання, так і під час передачі.

— Операційна безпека включає процеси та рішення щодо обробки та захисту активів даних. Дозволи, які користувачі мають під час доступу до мережі, і процедури, що визначають, як і де дані можуть зберігатися або спільно використовуватися.

Аварійне відновлення та безперервність бізнесу визначають, як організація реагує на інцидент кібербезпеки або будь-яку іншу подію, що спричиняє втрату операцій або даних. Політика аварійного відновлення диктує, як організація відновлює свої операції та інформацію, щоб повернутися до тієї ж працездатності. Безперервність бізнесу – це план, до якого організація відступає, намагаючись працювати без певних ресурсів. Навчання кінцевих користувачів стосується найбільш непередбачуваного фактору кібербезпеки людей. Будь-хто може випадково занести вірус у захищену систему, не дотримуючись правил

безпеки. Навчання користувачів видаляти підозрілі вкладення електронної пошти, не підключати невідомі USB-накопичувачі та інші важливі уроки є життєво важливими для безпеки будь-якої організації[1,с.123-129].

Захист кінцевих користувачів або безпека кінцевої точки є важливим аспектом кібербезпеки. Зрештою, часто саме особа (кінцевий користувач) випадково завантажує шкідливе програмне забезпечення чи іншу форму кіберзагрози на свій настільний комп'ютер, ноутбук чи мобільний пристрій.

Отже, як методи кібербезпеки захищають користувачів та їхні дані від кібератаки? По-перше, кібербезпека покладається на криптографічні протоколи для шифрування електронних листів, файлів та інших важливих даних. Це не тільки захищає інформацію під час передачі, але й захищає від втрати чи крадіжки [3]. Крім того, програмне забезпечення безпеки кінцевих користувачів сканує комп'ютери на наявність частин шкідливого коду, поміщає цей код на карантин, а потім видаляє його з комп'ютера. Програми безпеки можуть навіть виявляти та видаляти шкідливий код, прихований у первинному завантажувальному записі, і призначені для шифрування або стирання даних з жорсткого диска комп'ютера. Захист інформації в кіберпросторі є неодмінною складовою економіки бізнесу.

Література

- 1.Коваленко, Ю. О. (2010). Забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві. Економіка промисловості (3). с. 123–129.
- 2.Князев А. А. Информационная война Архівовано 26 березень 2014 у Wayback Machine. // Энциклопедический словарь СМИ. — Бишкек: Издательство КРСУ, 2002
- 3.Информационная безопасность (2-я книга социально-политического проекта «Актуальные проблемы безопасности социума»). М.: «Оружие и технологии», 2009.

JEL D80

ОБЕРЕМЧУК Валентина

к.е.н., доцент

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ORCID: 0000-0001-9385-0714

ДЕМЧЕНКО Тарас

студент

Фаховий коледж інформаційних систем і технологій, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

References

1. Kovalenko, Y. O. (2010). Ensuring information security at the enterprise. Economy of industry (3). с. 123–129.
2. Knyazev A. A. Information war Archived 26 March 2014 at the Wayback Machine. // Encyclopedic Dictionary of Mass Media. - Bishkek: KRSU Publishing House, 2002
3. Information security (2nd book of the sociopolitical project "Actual problems of social security"). М.: "Arms and technologies", 2009.

e-mail:

valentyna.oberemchuk@kneu.ua

Valentyna OBEREMCHUK

PhD, Associate Professor, KNEU named after
Vadym Hetman,

Ukraine; researcher, Otto-Friedrich-Universität
Bamberg, Germany

Taras DEMCHENKO

student

Professional College of Information Systems and
Technologies, KNEU named after Vadym
Hetman

СЕНСТВОРЕННЯ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

SENSEMAKING IN ENTREPRENEURSHIP DURING THE WAR

Анотація: У тезах описано понятійний апарат дослідження, окреслено авторську позицію щодо окремих понять сенсотворення. Крім того, надано загальну схему сенсотворення у підприємницькій діяльності

Ключові слова: сенс, сенсотворення, підприємництво

Abstract: The theses describe the conceptual apparatus of the research, outline the author's position regarding individual concepts of sensemaking. In addition, a general scheme of sensemaking in entrepreneurial activity is provided

Keywords: sense, sensemaking, entrepreneurship

Currently, Ukraine continues its heroic resistance to the Russian invasion. At the same time as warfare at the front, the economic front is no less important. Indeed the war costs Ukraine billions of euros, which are necessary for the defense of the country, maintenance and restoration of the infrastructure, providing people with the necessary goods for life. Entrepreneurs and business are able to work stably in the conditions of war - this is the real foundation of the current Ukrainian economy. Adjusting to the work of the national business is the key to filling the state budget and maintaining the solvency of consumers. The activation of entrepreneurship is a key factor in strengthening the economic stability of the state, and therefore, its ability to resist effectively to the aggressor. If business and entrepreneurs work: produce goods and provide services, and consumers use it and continue to enjoy their favorite coffee, shopping, car service, even in times of war, this is a sign that the country is alive and has plans for the future. It motivates others, helps to maintain sanity and easier to cope with stress, that is, it gives meaning to both activities and life. Sense is a content, a reasonable basis, rationality [1, p.124]. Sensemaking is a continuous activity through which individuals work to understand novel issues or events triggered by uncertainty [2, p.25] Therefore, when we talk about the sense of activity, about the sense of business, first we understand that this activity has a certain goal. Achieving this goal is the sense of the activity.

Business is any occupation, task or work that is carried out obtaining profit through production, commercialization or provision of services. Entrepreneurship is the ability and readiness to develop, organize and run a business enterprise, along with any of its uncertainties in order to make a profit.

As defined in the Recommendation of the European Parliament and of the Council on Key Competences for Lifelong Learning "sense of entrepreneurship refers to an individual's ability to turn ideas into action. It includes creativity, innovation and risk-taking, as well as the ability to plan and manage projects in order to achieve objectives". [3, p.124] The sense of a company's or an entrepreneur's activity during war is more profound compared to normal routine activities under stable conditions. Therefore, the sense of entrepreneurship during the war is the process of realizing the causes, consequences and importance of this activity for the country and for employees,

understanding the general key trends and processes in the operating environment and taking into account possible risks during the activity.

Sensemaking occurs in organizations when members confront events, issues, and actions that are somehow surprising or confusing [4, p.370]. And military actions completely change the usual mode of functioning of enterprises and companies. Therefore, it is quite difficult, and sometimes impossible, to conduct certain activities in war conditions. One of the important factors of conducting entrepreneurial activity in the conditions of war is the vision, development and sensemaking of activity and conveying it to every employee. Thus, sensemaking is a process of social construction (Berger & Luckmann, 1967) in which individuals attempt to interpret and explain sets of cues from their environments. In this case, sensemaking allows employees to cope with uncertainty and ambiguity by creating rational representations of the world in which they operate. Thus, sensemaking precedes decision-making. At initial stage of our research, we can determine the main steps (actions) that entrepreneurs operating in a war period should take in order to achieve their goals. First, it is an understanding the sense of functioning (the state of awareness by the manager, owner or employee of the meaning of activities to achieve a certain goal and directing their productive, creative, innovative activities to it). Then disclosure and development of sensemaking as the key to understanding the significance of activity. And finally, the realization of the sense (a conscious activity to achieve goals, which is based on the maximum productivity of employees and satisfaction from conducting this activity). Therefore, during the war, entrepreneurs, giving the sense to their activities, reveal their potential and gain momentum for future record leaps and results.

Література

1. Словник української мови : [в 11 т.] / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) [та ін.]. - Київ : Наук. думка, 1978.- С.124.
2. Sensemaking in organizations: by Karl E. Weick (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1995), 231 pp.
3. Sense of initiative and entrepreneurship
[/http://keyconet.eun.org/initiative-and-entrepreneurship](http://keyconet.eun.org/initiative-and-entrepreneurship).
4. Gioia, D. A., & Thomas, J. B. (1996). Institutional identity, image, and issue interpretation: Sensemaking during strategic change in academia. *Administrative Science Quarterly*, 41(3), 370–403.

References

1. Slovnyk ukrainскоi movy : [v 11 t.] / AN Ukrainскоi RSR, In-t movoznav. im. O. O. Potebni ; redkol.: I. K. Bilodid (holova) [ta in.]. - Kyiv : Nauk. dumka, 1978.- S.124.
2. Sensemaking in organizations: by Karl E. Weick (Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1995), 231 pp.
3. Sense of initiative and entrepreneurship
[/http://keyconet.eun.org/initiative-and-entrepreneurship](http://keyconet.eun.org/initiative-and-entrepreneurship).
4. Gioia, D. A., & Thomas, J. B. (1996). Institutional identity, image, and issue interpretation: Sensemaking during strategic change in academia. *Administrative Science Quarterly*, 41(3), 370–403.

JEL G32 F61

ШЕВЧЕНКО Володимир

К.е.н., доцент

Київський національний університет

Імені Тараса Шевченка

ORCID 0000-0002-5206-6971

e-mail: svberez2001@gmail.com

Volodymyr SHEVCHENKO

PhD, Associate Professor

National Taras Shevchenko

University of Kyiv

ВПЛИВ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ КРИЗИ НА КОРПОРАТИВНИЙ СЕКТОР ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН.

IMPACT OF ENERGY CRISIS ON THE CORPORATE SECTOR OF THE EUROPEAN COUNTRIES.

Анотація: Виявлено основні риси сучасної європейської енергетичної кризи. Визначено вплив кризи на корпоративний сектор, структурні та галузеві особливості.

Ключові слова: енергетична криза, енергетичні ресурси, економія енергії, корпоративний сектор.

Abstract: The main features of the modern European energy crisis are revealed. The impact of the crisis on the corporate sector, structural and industry specifics is determined.

Keywords: energy crisis, energy resources, energy saving, corporate sector.

Сучасна глобальна нестабільність посилилась у 2022 році в результаті російської агресії в Україні та обумовила світові енергетичну, продовольчу та фінансову кризи. Одним із її проявів є поточна європейська енергетична криза, основними рисами якої є значне підвищення цін на енергоносії та їх інфляційний тиск, скорочення постачання газу з Росії, санкції проти отримання енергоресурсів з Росії та необхідність скоротити залежність, потреба диверсифікації та підвищення ефективності використання енергії, труднощі відновлювальної енергетики та декарбонізації.

Характер енергетичної кризи вимагає виявити її основні фактори, вплив на корпоративний сектор європейських країн.

Основними системними чинниками і рисами енергетичної кризи можна вважати наступні:

- значне зростання попиту на енергію в умовах пост пандемічного відновлення економіки та стрімке зростання цін на енергоресурси після періоду їх пандемічного здешевлення;

- військова агресія та скорочення постачання природного газу з Росії;

- зміни глобальних потоків енергоресурсів починаючи, домінування попиту азійських країн на зріджений природний газ, нафту та вугілля;

- недостатня мобільність відновлюваної енергетики, залежність від природних умов, обмеженість зберігання енергії;

- передчасне припинення експлуатації частини вугільних електростанцій, процес закриття атомних станцій;

- недосконалість ціноутворення на природний газ та нафту, негативний тиск спекулятивних ф'ючерсних операцій.

Енергетична криза пов'язана з макроекономічною нестабільністю, є диференційованою з різних секторів енергетики та регіонах, що впливає різноспрямовано (асиметрично) на корпоративний сектор європейських країн.

1) Висока інфляція в європейських країнах є наслідком та чинником енергетичної кризи. У вересні 2022 року споживча інфляція у Євросоні досягла історично високого рівня у 10,0% у річному вимірі за даними Євростату, а її основним драйвером є енергетичної інфляції в 40,8 % у річному розрахунку.[1]

Збільшується диференціація траєкторій і темпів споживчої інфляції в різних країнах – найнижчі темпи у вересні 2022 року були у Франції 6,2%, Мальті 7,3% та Фінляндії 8,4 %, а найвищі у балтійських країнах Естонії 24,2%, Латвії 24 2% та Литві 22,5% .[1] Інфляція впливає на корпоративний сектор, оскільки спричиняє скорочення попиту на багато видів продукції, зростання витрат виробництва, обмеження чи втрату прибутковості, операційні та фінансові ризики та банкрутство компаній . Стагнація виробництва та ризик депресії, падіння фондових індексів і нестабільність валютних курсів обумовлюють скорочення інвестицій.

Відображенням таких процесів є промислова інфляція. Річне зростання цін промисловості склало у ЄС 43,0% в серпні 2022 року порівняно з серпнем 2021 року за даними Євростату, в тому числі цін промисловості в секторі енергетики склало 115,4%. [2]

2) Економічна нестабільність та високі ціни на енергію ведуть до зниження енергоспоживання у корпоративному секторі європейських країн. Такі процеси мають диференційований характер, враховують галузеві та технологічні умови, що впливає на економію енергії.

Сучасна енергетична політика ЄС має на меті скорочення споживання енергоресурсів, в першу чергу природного газу на 15%. За розрахунками ОЕСР на основі економетричної моделі, у разі загального скорочення споживання енергоресурсів в економіці на 10%, зменшення споживання енергії може скласти в середньому на підприємствах окремих галузей: будівництво – 1,8%, комерційні послуги -2%, транспортне устаткування – 4,1%, хімічна – 4 %, машинобудування – 4,8 %, харчова – 5,7 %.[3] Можливості та наслідки економії енергії в різних європейських країнах диференційована в залежності від галузевих особливостей та загальної структури споживання енергії, заходів державного регулювання.

3) Відбувається енергетично обумовлена диференціація фінансового стану корпорацій, в першу чергу надмірне зростання прибутків нафто- та газовидобувних компаній. В зв'язку з цим в багатьох європейських країнах запроваджується спеціальне оподаткування надмірних прибутків. Таке оподаткування носить тимчасовий характер, а отримані кошти спрямовуються на енергетичні субсидії малому бізнесу та домогосподарствам.

4) В європейських країнах з ринковою структурою енергопостачання та конкуренцією постачальних компаній спостерігається зростання їх неплатоспроможності та банкрутства. Відбувається концентрація надання послуг постачання енергії, переведення споживачів до великих компаній, що отримують державну підтримку.

5) В енергоінтенсивних галузях промисловості – виробництво добрив, хімічних речовин, транспорт, нафтопереробка, міське господарство – відбуваються структурні зміни, скорочення виробництва найбільш витратних товарів і послуг, заміна імпортом.

Таким чином, вплив енергетичної кризи на корпоративний сектор європейських країн має диференційований характер, що сприяє посиленню загальної економічної нестабільності.

Стійкість розвитку корпоративного сектору може бути досягнута на основі запровадження інновацій та енергоекономних технологій, підвищення енергетичної тіродуктивності, диджиталізації енергетики та бізнесу.

Література

- 1.Eurostat 2022. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14698140/2>
- 2.Eurostat 2022. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15125369/4>
- 3.OECD Economic Outlook. Interim Report. 2022. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/>

References

- 1.Eurostat 2022. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14698140/2>
- 2.Eurostat 2022. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/15125369/4>
- 3.OECD Economic Outlook. Interim Report. 2022. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/>

JEL: J24, M12, O15

e-mail: stovba.t1210@gmail.com

СТОВБА Тетяна

к.е.н., доцент, ХДМА, Україна
ORCID 0000-0003-2433-1122

Tetyana STOVBA

candidate of Economic Sciences, associate professor, Kherson State Maritime Academy, Ukraine

ТАЛАНТ-МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОГО ЛІДЕРСТВА БІЗНЕС-ОРГАНІЗАЦІЙ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

TALENT MANAGEMENT AS A TOOL OF ECONOMIC LEADERSHIP OF BUSINESS ORGANIZATIONS IN WAR AND POST-WAR TIMES

Анотація: Обґрунтовано, що для відновлення економіки та подальшого економічного лідерства необхідна новелізація векторів забезпечення конкурентних позицій бізнес-організацій. Доведено, що управління талантами сприятиме відновленню та досягненню

економічного лідерства вітчизняних бізнес-організацій у воєнний та післявоєнний час.

Ключові слова: талант-менеджмент, економічне лідерство, переваги управління талантами, кваліфікаційна яма, відновлення економіки

Abstract: It is substantiated that in order to restore the economy and further economic leadership, it is necessary to modernize the vectors of ensuring the competitive positions of business organizations. It has been proven that talent management will contribute to the

restoration and achievement of economic leadership of domestic business organizations in war and post-war times.

Keywords: talent management, economic leadership, advantages of talent management, skills gap, economic recovery

Руїнування та втрата великої кількості вітчизняних підприємств внаслідок військових дій негативно позначились на економічному стані України. Відновлення економіки потребує вдосконалення системи управління бізнес-організаціями шляхом впровадження інновацій, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності, забезпечення висококваліфікованим персоналом після відтоку фахівців, активізації інвестиційних процесів тощо. Успіх бізнес-організацій залежатиме від працівників, її знань та навичок. Метою дослідження є обґрунтування необхідності управління талантами, що сприятиме досягненню економічного лідерства вітчизняних бізнес-організацій, відновленню економіки у воєнний та післявоєнний час. У сучасних умовах важливо робити щось нове, що надасть унікальності у конкуренції. Саме талановитий персонал робить бізнес-організацію, товари або послуги унікальними. Статистика підтверджує, що у світі спостерігається зростання впливу людського капіталу на приріст національного багатства. Частка людського капіталу у світовому національному багатстві дорівнює 64%, природного капіталу – 20%, фізичного – 16% [3].

Для відновлення вітчизняної економіки потрібна новелізація векторів забезпечення міцних конкурентних позицій бізнес-організацій. У вигравші опиняться підприємства, які створюють нові знання, технології, продукти, послуги тощо. Тому у воєнний та післявоєнний час, в умовах непередбачуваності та крихкості світу важливого значення набувають талановиті та креативні працівники, які генерують нові ідеї, ініціативи, товари та послуги, які приваблюватимуть навіть прискіпливого і вимогливого покупця. Але у світі на ринку праці існує кваліфікаційна яма. Роботодавці скаржаться, що на ринку праці відсутні працівники із необхідними компетентностями. Існуючі співробітники із традиційними компетентностями не відповідають запитам бізнесу, що є бар'єром для впровадження інновацій та економічного розвитку підприємства. Так, у 45% роботодавців виникають труднощі з пошуком співробітників необхідної кваліфікації [2]. Експерти прогнозують, що найближчим часом будуть затребувані фахівці, які матимуть крос-галузеву спеціалізацію.

Використання талантів у командах підприємств призводить до: зростання обсягів роботи та рентабельності внаслідок упровадження інновацій; вирішення унікальних завдань, зумовлених сучасними викликами; підвищення продуктивності праці та якості роботи; посилення мотивації персоналу;

стимулювання розвитку і виховання лояльності працівників до організації; зменшення плинності кадрів тощо [4].

Отже саме талановиті працівники є ключовим фактором успіху будь якої організації, бо здатні продукувати інновації, які так необхідні для відновлення економіки та забезпечення конкурентоздатності українського бізнесу, впровадження концепції постійного вдосконалення тощо та потребують вдумливого використання та ефективного управління. Талановиті працівники мобільні: вони мають можливість переміщатися як усередині країни, так і за її межами, бути світчерами, мігрувати між великими корпораціями та малими підприємствами тощо. Так, за даними управління ООН у справах біженців майже 22% населення України або 7,4 млн. осіб знаходяться у Європі на даний момент, з яких 70% працездатного віку мають вищу освіту. Варто зауважити, що 65% біженців працездатного віку до виїзду до Європи мали роботу в Україні. Проте наразі 90% працевлаштованих біженців з вищою освітою отримали в Європі роботу, яка не вимагає такої освіченості [1]. Внаслідок російської воєнної агресії зростає необхідність створення можливостей для дистанційного використання людського капіталу, а в найближчій перспективі – створення привабливих умов для повернення внутрішньо переміщених осіб та біженців, а також розробка ефективної системи управління талановитим персоналом, яка охоплюватиме пошук, залучення та утримання талантів, що сприятиме формуванню міцних конкурентних позицій бізнес-організацій, їх економічному лідерству.

Отже, відновлення економіки країни вимагає інноваційно орієнтованих бізнес-організацій, які формуватимуть новий вектор розвитку для зміцнення конкурентних позицій завдяки креативним ідеям, які продукуватимуть талановиті працівники організації, та стануть флагманами розвитку сучасних висококонкурентоспроможних технологій та виробництв. Тому, повернення біженців та мігрантів в Україну, як і відновлення економіки держави загалом, залежатиме від побудови ефективної системи управління талантами.

Література

1. Kostyuk A. Минулого тижня управління ООН у справах біженців... *Facebook*. URL: <https://www.facebook.com/100001861105378/posts/pfbid02EGJFBnjHfjPZ67HkSsFptoZpEYs9dP7NsY3YHL5h5JyNqin4n3Vnwxm5C2dQqdDkl/?sfnsn=mo> (дата звернення: 28.09.2022).
2. Массовая уникальность. Глобальный вызов в борьбе за таланты. URL: <https://web-assets.bcg.com/f9/24/5f3a82564d6fa0d27a6d767ae0f6/rus-bcg-mas-uniq-tcm27-228998.pdf?fbclid=IwAR3pBtUk9GUmOopw7>

References

1. Kostyuk A. Mynuloho tyzhnya upravlinnya OON u spravakh bizhentsiv... (n.d.). *www.facebook.com*. Retrieved from <https://www.facebook.com/100001861105378/posts/pfbid02EGJFBnjHfjPZ67HkSsFptoZpEYs9dP7NsY3YHL5h5JyNqin4n3Vnwxm5C2dQqdDkl/?sfnsn=mo> [in Ukrainian].
2. Massovaya unikal'nost'. Global'nyy vyzov v bor'be za talanty [Site of assets.bcg.com] (n.d.). *assets.bcg.com*. Retrieved from <https://web-assets.bcg.com/f9/24/5f3a82564d6fa0d27a6d767ae0f6/rus-bcg-mas-uniq-tcm27-228998.pdf?fbclid=Iw>

[c4j89B2U2bVTe 7GLf G2BoxU8VMFNaNyc-Z4Q](https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku) (дата звернення: 10.09.2021).

3. Освіта протягом життя як чинник людського розвитку. Аналітична записка. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku> (дата звернення: 10.09.2021).

4. Савченко В. А. Розвиток персоналу. Управління процесами розвитку талантів. *Підручники: веб-сайт*. URL: https://pidru4niki.com/82079/menedzhment/upravlinnya_protse-sami_rozvitku_talantiv (дата звернення: 13.09.2022).

[AR3pBtUk9GUmOopw7c4j89B2U2bVTe 7GLf G2BoxU8VMFNa Nyc-Z4Q](https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku) [in Russian].

3. *Osvita protyahom zhyttya yak chynnyk lyuds'koho rozvytku. Analitychna zapyska* [Site of National Institute of Strategic Studies]. *niss.gov.ua*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/osvita-protyagom-zhittya-yak-chinnik-lyudskogo-rozvitku> [in Ukrainian].

4. Savchenko, V.A. (2022). *Rozvytok personalu. Upravlinnya protsesamy rozvytku talantiv* [Personnel development. Management of talent development processes]. Retrieved from https://pidru4niki.com/82079/menedzhment/upravlinnya_protse-sami_rozvitku_talantiv [in Ukrainian].

JEL: M 210

ЯКУШЕВА Наталія

Асистент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9511-2723>

e-mail: nata-sheu@ukr.net

Nataliia YAKUSHEVA

Assistant, KNEU named after Vadym Hetman

РЕІНЖІНІРИНГ ЕКОСИСТЕМИ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

REENGINEERING OF THE INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP ECOSYSTEM IN THE CONDITIONS OF WAR

Анотація: В роботі досліджено розвиток бізнесу в умовах війни. Запропоновано використання цифрового простору як інструменту реінжинірингу екосистеми інноваційного підприємництва. Розглянуто державну підтримку сфери підприємництва в Україні.

Ключові слова: екосистема інноваційного підприємництва, цифрова платформа, реінжиніринг екосистеми інноваційного підприємництва.

Abstract: The report was investigated the development of business in the conditions of war. The use of digital space as a tool for reengineering of the innovative entrepreneurship ecosystem is proposed. The state support of the sphere of entrepreneurship in Ukraine is considered.

Keywords: The innovative entrepreneurship ecosystem, digital platform, reengineering of the innovative entrepreneurship ecosystem.

Пріоритетним напрямом розвитку економіки нашої країни є інноваційне підприємництво. Активна взаємодія науки та бізнесу є важливою передумовою розвитку держави на шляху до економічного прогресу. Виклики сьогодення змушують переглянути сферу взаємовідносин науки, бізнесу, інноваційного підприємництва та суспільства. На сьогоднішній день, враховуючи сучасні реалії, бізнес опинився в складних умовах. Для кращого розуміння стану бізнесу в умовах війни в Україні пропонуємо розглянути такі дані:

1. Стан активності бізнесу - 46,8 % підприємств зупинені або майже зупинені. 12,4 % не змінили або збільшили обсяги робіт, порівнюючи з періодом до 23.02.2022 р. 70 % бізнесу долучилися до волонтерської активності [1].

2. Загальні прямі втрати бізнесу з 24.02.2022 р. складають 85 млрд. дол. за узагальненою самооцінкою бізнесом. Релокація складає 19%. Втрата кадрів у зв'язку із скороченням складає 20%, відправлено у відпустку - 20%, скорочено зарплат - 27% [1].

3. Середній очікуваний показник обсягів реалізованої продукції бізнесу у 2022 році складає 48%. Зорієнтовані на розвиток експорту - 43,6% підприємців [1].

4. Вже адаптувалися та мають стратегію дій 33,4% бізнесу [1].

5. Потреба бізнесу у фінансуванні складає 73,9 млрд. дол. [1].

По даним опитування Центру розвитку інновацій, Офісу з розвитку підприємництва та експорту, національного проєкту Дія.Бізнес за підтримки Європейського Союзу та в межах Ініціативи для відновлення економіки, розвитку підприємництва та експорту України можна виділити ключові перешкоди відновленню бізнесу [1]: відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів на внутрішньому ринку; непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку; відсутність достатнього капіталу; непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу; недоступність кредитних коштів; зруйновність ланцюгів постачання; неефективна, довга, дорога логістика.

Враховуючи попередні дослідження [2], хочемо зазначити, що успішний розвиток бізнесу та інноваційного підприємництва залежить від ефективного функціонування сприятливої його екосистеми. Тому в реаліях сьогодення необхідним є здійснення реінжинірингу екосистеми інноваційного підприємства. На нашу думку, в сучасних умовах глобалізації велику роль відіграють інформаційні технології. Це є єдиний шлях розвитку, який відповідає умовам навколишнього світу, що стрімко змінюється. Глобальною, всезагальною тенденцією є цифровізація. Цифровим простором, екосистемою, що об'єднує в цілому всіх учасників бізнесу є платформи. Багато платформ можна охарактеризувати як технологічні рішення (додаток, сайт), агрегатори, які спрямовані на задоволення попиту та пропозиції шляхом формування можливості контакту замовника та споживача та діяльність, наповнення і правила функціонування яких регулює власник та розробник [3]. Платформи не потребують великих витрат, ресурсів, найманих працівників. Вони є набагато дешевшими у порівнянні із створенням та веденням традиційного виробничого бізнесу, мають простий механізм масштабування. Платформи полегшують комунікацію між постачальниками та споживачами завдяки формуванню на платформі власної кон'юнктури. Наявність великої кількості постачальників формує конкуренцію та рівень цін. Цифрові платформи, які будуть полегшувати взаємодію всіх учасників екосистеми інноваційного підприємства, є важливим інструментом реінжинірингу на сучасному етапі розвитку. На нашу думку, створення цифрових платформ, а також платформ за участі держави, які

будуть об'єднувати учасників екосистеми інноваційного підприємництва в одне ціле, полегшить процес їх взаємодії та просування на ринок інновацій.

На сьогоднішній день держава активно підтримує сферу підприємництва, що позитивно вплинуло на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності. Зокрема, підприємці мають право на використання спрощеної системи оподаткування бізнесу (ФОП та юридичним особам) з оборотом до 10 млрд. грн., зменшено ставку єдиного податку з 5% до 2% від обороту без ПДВ, звільнення від сплати єдиного податку платників 1 та 2 груп, звільнення від плати за землю та екологічного податку на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або які були тимчасово окуповані та ін..[4]. Понад 30% українського бізнесу вже адаптувалися до нових реалій і мають бізнес-стратегію розвитку. Велика кількість суб'єктів підприємницької діяльності здійснили переміщення на Захід України. На Заході України найбільший відсоток бізнесу (37,7%), який має стратегію, налагодив базові процеси, а деякі почали адаптуватися до неї. Проте, близько 50% бізнесу по всій Україні ще досі в процесі обдумування та інтуїтивного управління (від 46,6% у Центрі України до 58,9% на Сході). Загалом, станом на липень-серпень 2022 р. 39,9% всіх підприємств в Україні повністю або майже зупинені [5].

Отже, враховуючи сучасні реалії, пропонуємо створення та використання цифрових платформ та платформ за участі держави як важливої основи ведення бізнесу та розвитку інноваційного підприємництва. При формуванні екосистеми інноваційного підприємництва цифрові платформи є об'єднуючою системою усіх суб'єктів інфраструктури в єдине ціле.

Література

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. 20.06.2022. URL: <https://cid.center>
2. Якушева Н. В. Теоретичні аспекти визначення екосистеми інноваційного підприємництва / Якушева Наталія Валентинівна // Economy of enterprise: theory and experience : collection of materials of the VII International Scientific and Practical Conference (12 october 2018, Kyiv, Krakow, Praha, Nairobi) / Ministry of Education and Science of Ukraine, National Economic University named after Vadym Hetman [et al.]. – Krakow ; Nairobi (IDIA), 2018. – P. 74–76. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30570/eet_18_24.pdf?sequence=1
3. Цифрові платформи як ефективна бізнес-модель. Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи. 2021: II Міжнародна науково-практична конференція «Бізнес, інновації, менеджмент:

References

1. Stan ta potrebi bisnesu v umovah viyni: resultati opituvannya. 20.06.2022. URL: <https://cid.center>
2. Yakusheva N.V. Teoretichni aspekti viznachennya ekosistemi innovatsiynogo pidpriemnitstva / Yakusheva Nataliia Valentinivna // Economy of enterprise: theory and experience : collection of materials of the VII International Scientific and Practical Conference (12 october 2018, Kyiv, Krakow, Praha, Nairobi) / Ministry of Education and Science of Ukraine, National Economic University named after Vadym Hetman [et al.]. – Krakow ; Nairobi (IDIA), 2018. – P. 74–76. URL: https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/30570/eet_18_24.pdf?sequence=1
3. Tsifrovi platformi yak effektivna bisnes-model. Bisnes, innovatsii, menedzhment: problemi ta perspektivi. 2021: II Mizshnarodna naukovopraktichna konferentsiya “Biznes, innovatsii,

- проблеми та перспективи». URL: confmanagement.kpi.ua
4. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці. 27.04.2022. URL: decentralization.gov.ua
5. Стан та потреби бізнесу в Україні: регіональні тенденції. Центр розвитку інновацій. 30.08.2022 р. URL: decentralization.gov.ua
- menedzshment : problemi ta perspektivi”. URL: confmanagement.kpi.ua
4. Vidrodzshennya ukrainskogo biznesu v umovah viyni: analitika za 2 misyatsi. 27.04.2022. URL: decentralization.gov.ua
5. Stan ta potrebi biznesu v Ukraini: regionalni tendentsii. Tsentr rozvitku innovatsiy. 30.08.2022 p. URL: decentralization.gov.ua

JEL J23, M13, M20

ЗАХАРОВА Оксана

доктор економічних наук, професор,
Черкаський державний технологічний
університет, Україна
ORCID 0000-0001-5793-6203

e-mail: bonheur5576@gmail.com

Oksana ZAKHAROVA,

Doctor of Economics, Professor, Professor
Cherkasy State Technological University,
Ukraine

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

RELOCATION OF ENTERPRISES AS A TOOL FOR RESTORING THE ECONOMY OF UKRAINE

Анотація: Визначено доцільність, правові межі та можливості релокації українських підприємств у воєнний час. Обґрунтовано умови результативної релокації підприємств та переваги для територій, які приймають переміщені підприємства.

Ключові слова: релокація, бізнес, підприємство, економіка, Україна

Abstract: The expediency, legal boundaries and possibilities of relocation of Ukrainian enterprises in wartime are determined. The conditions for effective relocation of enterprises and the advantages of territories that receive relocated enterprises are substantiated.

Keywords: relocation, business, enterprise, economy, Ukraine

Військова агресія РФ по відношенню до територіальної цілісності та незалежності України, що розпочалася ще навесні 2014 р. і набула повномасштабного характеру воєнного вторгнення 24 лютого 2022 р., разом із страшними втратами населення та руйнуванням інфраструктури населених пунктів країни, одночасно нанесла непоправну шкоду й економіці країни. Так, велика кількість промислових підприємств та інших суб'єктів господарювання за цей час була зруйнованою і практично не підлягає відновленню, значне число підприємств опинилося на тимчасово окупованій агресором території країни, що суттєво скоротило бюджетні надходження та вивільнило значну кількість робочої сили. При цьому, враховуючи той факт, що окуповані та найбільшим чином постраждали області України мають найвищий промисловий потенціал і зосередження великих й потужних промислових підприємств металургійної, вугільної, хімічної та машинобудівної галузей, то масштаби негативної дії на економіку країни та її експортний потенціал є практично катастрофічними.

Ще з 2014 р. в Україні почали відбуватися процеси тимчасового переміщення суб'єктів господарювання на підконтрольну Україні територію. Ці процеси почалися спонтанно і у переважній більшості випадків здійснювалися

за ініціативи та силами власників підприємств без будь-якої організаційної допомоги з боку державних органів влади. Переміщення суб'єктів господарювання тоді масового характеру не набули і обмежилися відкриттям підприємствами здебільшого у великих містах України з нуля своїх установ, що відносилися до мікро- та малого бізнесу. Підприємці-переселенці при цьому мали можливість скористатися грантовою допомогою іноземних партнерів.

З початком повномасштабних бойових дій на державному рівні, задля сприяння виходу з економічної кризи, було прийнято рішення про сприяння на всіх рівнях процесам переміщення суб'єктів господарювання на більш безпечні території країни. Ці процеси набули нової назви – релокація підприємств. При цьому було прийнято нормативні документи, які певним чином регламентують окремі аспекти цього дуже складного процесу [1; 2].

Аналіз ділового середовища дозволив сформулювати узагальнені вимоги до території прийняття переміщеного бізнесу та умови для релокації підприємств:

- сприятливе відношення регіональної влади до релокованих підприємств, її прагнення створити найбільш комфортні умови для праці;
- доступ до сировинних ресурсів та розвинена логістична мережа у регіоні;
- платоспроможний попит місцевого населення та достатня ємність ринку для збуту продукції або для надання послуг;

можливості для гідного облаштування побуту працівників та керівництва підприємства і членів їх родин, які вимушені були змінити місце життя та змогли релокувати підприємство;

наявність серед місцевого населення фахівців, які змогли б зайняти вакантні посади та вільні робочі місця на релокованому підприємстві.

В якості основних переваг для території прийняття релокованих підприємств слід назвати:

- наповнення бюджету регіону додатковими податковими надходженнями;
- забезпечення населення товарами та послугами;
- підвищення рівня підприємницької активності в регіоні;
- поява нових робочих місць та можливості працевлаштування внутрішньо перемішених осіб;
- введення в експлуатацію виробничих площ регіону, які до цього часу були законсервованими або простоювали;
- підвищення рівня соціального забезпечення населення регіону.

Отже, можна стверджувати, що релокація є досить складним процесом, який має велику кількість обмежень у т.ч. і через фізичну складність переміщення більшості промислових виробництв. Проте за сьогоднішніх умов релокація бізнесу виступає одним з дієвих інструментів соціально-економічного оздоровлення регіонів України та збереження технологій.

Література

1. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 01.07.2022 р. №2352-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18.03.2022 р. №314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-%D0%BF#Text>.

JEL J23, M13, M20

ДЕГТЕРЕНКО Катерина,
магістрантка, Черкаський національний
університет імені Богдана Хмельницького,
БОГУСЛАВСЬКА Світлана,
д.е.н., професор,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ ВЗАЄМВІДНОСИНАМИ В ОРГАНІЗАЦІЇ: РЕАЛІЇ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація: Окреслено напрями мають знайти відображення у концепціях діяльності підприємницьких структур на період ведення воєнних дій.

Ключові слова: управління, менеджмент

References

1. Zakon Ukrainy «Pro orghanizaciju trudovykh vidnosyn v umovakh vojennogho stanu» vid 1 lypnja 2022 r. №2352-IX.
2. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Dejaki pytannja zabezpechennja provadzhennja ghospodarskoji dijalnosti v umovakh vojennogho stanu» vid 18 bereznja 2022 r. №314.

e-mail: natazachosova@gmail.com

Katherine DEHTERENKO,
master's student,
Bohdan Khmelnytsky National University of
Cherkasy,
Svetlana BOGUSLAVSKA,
doctor of economics, professor,
Bohdan Khmelnytsky National University of
Cherkasy

DIRECTIONS OF RELATIONSHIP MANAGEMENT IN THE ORGANIZATION: THE REALITIES OF WARTIME

Abstract: The outlined directions should be reflected in the concepts of business structures for the period of military operations.

Keywords: management, management

Управління взаємовідносинами в організаціях різних форм і видів власності, комунікації зі стейкхолдерами та підтримання дисципліни у трудовому колективі були непростими завданнями в усі часи, а в умовах ведення повномасштабних військових дій на значній частині території нашої держави – організація та реалізація цього процесу з належним рівнем ефективності набуває особливого значення, але водночас стає важким завданням із царини менеджменту. Війна ставить перед управлінцями першочергове завдання фізичного виживання бізнес-структури, актуалізує задачі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств в умовах появи нових загроз і ризиків і втрати ними поставлених у мирний час стратегічних орієнтирів [1]. Водночас, забувати про персонал, про кадровий ресурс, який у більшості сучасних організацій є їх основною конкурентною перевагою на ринку, топ-менеджменту компаній не можна. Тому забезпечення кадрової безпеки також має визнаватись одним із мейнстримів в управлінні відносинами господарських структур із їх стейкхолдерами в умовах війни [2, 3]. Зважаючи на нові загрозливі

реалій, у яких українські підприємства провадять свою фінансово-господарську діяльність, можемо стверджувати, що увага управлінців має на разі фокусуватись на таких напрямках управління взаємовідносинами:

- управління взаємовідносинами з партнерами у напрямі забезпечення безправності роботи підприємства, установи, організації з огляду на порушення партнерських відносин з постачальниками на окупованих територіях, розриви логістичних ланцюгів, зростання цін на сировину та матеріали, тощо;

- управління взаємовідносинами з клієнтами щодо забезпечення можливості підтримки фінансової дисципліни, гарантування двостороннього виконання зобов'язань, збереження намірів щодо подальшої співпраці на взаємовигідних умовах (з відстроченням оплати товарів, збільшенням термінів сервісного обслуговування, перегляду умов транспортування, доставки замовлень, дистанційного обслуговування, тощо);

- управління взаємовідносинами у трудовому колективі, у першу чергу, щодо утримання усього наявного штату працівників, збереження інтелектуального капіталу та розвитку кадрового потенціалу; сприяння формуванню лідерських якостей, навиків самоменеджменту та компетентностей ефективного тайм-менеджменту, вирішення конфліктних ситуацій, організації якісної командної роботи та дистанційної зайнятості;

- управління взаємовідносинами зі стейкхолдерами щодо досягнення балансу їх інтересів, раціоналізації їх очікувань забезпечення максимально можливого рівня задоволення їх потреб від результатів діяльності суб'єкта господарювання.

На нашу думку, усі окреслені напрями мають знайти відображення у концепціях діяльності підприємницьких структур на період ведення воєнних дій, а також бути інтегрованими у стратегії післявоєнного відновлення показників функціонування підприємств, установ, організацій в Україні.

JEL: F 010; O 130, 150; I 310

ДИХА Марія

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економіки, аналітики,
моделювання та інформаційних технологій
в бізнесі, Хмельницький національний
університет, Україна.

[ORCID 0000-0003-4405-9429](https://orcid.org/0000-0003-4405-9429)

e-mail: dyha-mv@ukr.net

Mariia DYKHA

Doctor of Economics Sciences, Professor,
Professor of the Department of Economics,
Analytics, Modeling and Information Technologies
in Business, Khmelnytskyi National University,
Ukraine.

КОНЦЕПЦІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІД ПРИЗМОЮ ВОЄННОГО ЧАСУ

THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT UNDER THE PRISM OF WARTIME

Анотація: Окреслено етапи формування концептуальних основ сталого розвитку. Тезисно описано стан та причини

Abstract: The stages of the formation of the conceptual foundations of sustainable development are outlined. The state and reasons for the

погіршення умов, неможливість досягнення цілей сталого розвитку (запланованих орієнтирів виконання завдань національної рамки цілей).

Ключові слова: цілі сталого розвитку, війна.

deterioration of conditions, the impossibility of achieving the goals of sustainable development (planned benchmarks for the implementation of the tasks of the national framework of goals) are concisely described.

Keywords: sustainable development goals, war.

Глобальна концепція сталого розвитку за своєю сутністю спрямована на досягнення збалансованого світоцивілізаційного розвитку у різних його проявах (соціально-економічному, природоохоронному, забезпечення безпеки, рівних умов та можливостей тощо).

Серед важливих етапів формування концептуальних основ сталого розвитку варто згадати Стокгольмську конференцію з проблем навколишнього середовища, яка відбулася у 1972 р. У наукових доповідях Римського клубу було висловлено ідеї подальшого розвитку цивілізації за принципом «глобальної динамічної рівноваги». Сутність наступних заходів під егідою ООН (1983 р., 1987 р. 1992 р, 1994 р., 1996-2000 рр., 2002 р., 2012 р., 2015 р.) щодо парадигми сталого розвитку полягали у роз'ясненні, просуванні, поширенні ідей збалансованого / гармонійного розвитку теперішніх поколінь без шкідливих наслідків та ризиків для майбутніх поколінь (суть, мета та результати роботи конференцій, самітів, форумів, комісій у рамках яких формувались концептуальні основи сталого розвитку детальніше описано у публікації [1]). Підсумковим документом Саміту ООН зі сталого розвитку «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року», який відбувся у м. Нью-Йорк 25 вересня 2015 р. у рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, було затверджено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу забезпечення сталого розвитку. Результатом здійсненого аналізу, адаптації глобальних цілей сталого розвитку під контекст національного розвитку сформовано національну стратегічну рамку цілей: «Цілі сталого розвитку: Україна» з визначеною системою індикаторів їх досягнення. [2]. З метою забезпечення національних інтересів України щодо сталого розвитку економіки, громадянського суспільства і держави для досягнення зростання рівня та якості життя населення, додержання конституційних прав і свобод людини і громадянина видано Указ Президента [3] та організувалась діяльність на рівні міністерств, відомств, органів місцевої влади щодо досягнення поставлених завдань.

Аналіз показників, які характеризують рівень/ступінь досягнення цілей сталого розвитку дозволяє визначати пріоритетність вирішення завдань соціально-економічної політики, своєчасно виявляти проблеми, які перешкоджають розвитку, а також дає підґрунтя для розробки рекомендацій щодо вирішення конкретних завдань у рамках цілей. Зокрема, у моніторингових звітах [4], розроблених Державною службою статистики України за підтримки Представництва ООН та ЮНІСЕФ в Україні, опубліковано індикатори досягнення цілей сталого розвитку у розрізі завдань за 17-ти цілями. У 2020 р.

досягнення цілей сталого розвитку у глобальному вимірі сповільнилося через вплив пандемії Covid-19 на усі сектори економіки та сфери життєдіяльності. Результати моніторингового звіту «Цілі сталого розвитку – Україна, 2021» [5] засвідчують, що Covid-19 виявив крихкість національної системи охорони здоров'я та соціально-економічних систем і значно підірвав добробут суспільства. Нажаль, пандемію у світі ще не подолано. Вона проявляє себе у видозмінених штамах, а відтак, є негативні наслідки, до того ж, не оминати пролонгованого негативного впливу на різні сектори економіки та соціальної сфери.

Через повномасштабне вторгнення росії в Україну можемо на сьогодні уже прогнозувати не менше 50 % падіння обсягів ВВП України у 2022 р. Росія цілеспрямовано руйнує промислову та цивільну інфраструктуру, медичні та освітні заклади, культурні пам'ятки; припинили або скоротили господарську діяльність підприємства різних галузей економіки України. Екосистеми в Україні, особливо на територіях активних бойових дій зазнають величезної шкоди. Питання відновлення екосистем суші, водних ресурсів постане повною мірою у післявоєнний час. Обстріли атомних станцій в Україні є загрозою для людства та екосистем континенту в цілому; подальші обстріли можуть призвести до непоправних наслідків. Частина українців, які вимушено виїхали за кордон, не повернеться в Україну. Війна спричинила втрату роботи, недоступність/обмеженість цивілізованих санітарно-гігієнічних норм життя людей на територіях, які піддаються систематизованим обстрілам. Ціною надзвичайних зусиль та мужності усіх українців, працівників спеціальних служб, рятувальників відновлюється робота об'єктів критичної інфраструктури для забезпечення хоча б відносно прийнятних умов життя людей. Люди страждають від нестабільного способу життя. Високий рівень інфляції, зниження купівельної спроможності, скорочення робочих місць або й зруйновані підприємства поглиблюють проблеми бідності, погіршують рівень життя, збільшують кількість соціально вразливих верств населення.

Невідворотними для України є втрачені життя людей (зокрема, станом на 29 вересня 2022 р. вбито уже більше 396 дітей та 779 дітей отримали поранення різного ступеня важкості). Через воєнні дії росії в Україні є неможливим забезпечення всеохоплюючої і якісної освіти через погіршення умов навчання, стреси, наслідки психоемоційного характеру тощо; у відносно безпечних регіонах України не вдалося організувати в усіх навчальних закладах очне навчання через відсутність укриттів, які б відповідали вимогам.

Наслідки війни в Україні уже відчутні у різних країнах світу (через загрози безпеці, у т. ч. енергетичній, продовольчій, інфляцію тощо). Україна – як потужний експортер продовольства (стабільно входить до п'ятірки провідних світових експортерів зернових і зернобобових), відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки. Воєнні дії на території України спричинили збої у функціонуванні продовольчої системи; порушено цілісні ланцюги постачання сільськогосподарської продукції та харчових продуктів (від первинного виробництва до реалізації продукції споживачеві), а також діяльність

підприємств (виробничих, пов'язаних з переробленням, розподілом, споживанням й утилізацією харчових продуктів), які створювали додану вартість в агропромисловому комплексі. Загрозу продовольчій безпеці несе неможливість здійснення агробізнесу/зменшення посівних площ в областях, де ведуться активні бойові дії або є тимчасово окупованими. Через порушення агротехнологічного обробітку земель/посіву неминуче зменшення врожайності, зменшення зборів зерна через менші площі посіву і, як наслідок, зменшення експорту зернових. Такі причинно-наслідкові зв'язки обумовлюють зростання світових цін на продовольство.

Війна, її наслідки дають підстави констатації погіршення умов, неможливості досягнення визначених цілей сталого розвитку (раніше запланованих орієнтирів/показників).

Тому, на сьогодні найважливішим є якнайшвидше закінчення абсурдної війни, злочинних дій росії в Україні, збереження територіальної цілісності та суверенітету України й реалізація можливостей розвитку України та усіх країн цивілізованого світу.

Важливим є перегляд світоцивілізаційних порядків, забезпечення гарантій безпеки. Адже, Будапештський меморандум не забезпечив Україні гарантій безпеки. Діяльність багатьох міжнародних інституцій не ефективна або формальна. Підтримуючи миролюбиві сили до світу, гуманітарні місії, просування ідей та заходів щодо захисту навколишнього середовища, глобальних цілей сталого розвитку, наголошуємо, що «слова стурбованості» не зупинили брехню, підступні дії, безчинства Росії. До того ж, держава (тобто, росія), яка вчиняє воєнні злочини проти цивільних людей не може бути членом Ради безпеки ООН! Питання необхідності світоцивілізаційних змін див. детальніше у публікації [6].

Література

1. Диха М.В. Сталый розвиток: сутність та еволюційний аспект формування концепції. Маркетинг та менеджмент у фокусі викликів нової економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (26-28 квітня 2018 р.). Ужгород: УжНУ «Говерла». 2018. С. 197-200. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/6430>
2. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна». URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20Одповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf
3. Указ Президента № 722/2019 від 30 вересня 2019 року Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. Державна служба статистики.

References

1. Dykha M.V. Stalyi rozvytok: sutnist ta evoliutsiinyi aspekt formuvannia kontseptsii. Marketynh ta menedzhment u fokusi vyklykiv novoi ekonomiky: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (26-28 kvitnia 2018 r.). Uzhhorod: Vyd-vo UzhNU «Hoverla». 2018. S. 197-200. URL: <http://elar.khnu.km.ua/jspui/handle/123456789/6430>
2. Natsionalna dopovid «Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina». URL: https://mepr.gov.ua/files/docs/Національна%20Одповідь%20ЦСР%20України_липень%202017%20ukr.pdf
3. Ukaz Prezydenta № 722/2019 vid 30 veresnia 2019 roku Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
4. Державна служба статистики.

Моніторингові звіти. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
 5. «Цілі сталого розвитку – Україна, 2021». URL: https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf
 6. Диха М.В. Світоцивілізаційні зміни є необхідними і неминучими. Інтелектуальна власність як складова системи забезпечення національної безпеки: ел. зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (24 березня 2022 р.). «Інтерн-міст КИЇВ – ДНІПРО», Управління проектами Ефективне використання результатів наукових досліджень та об'єктів інтелектуальної власності. Київ: НДІВ НАПрН України, 2022. С. 61-65. URL: <http://elar.khmn.edu.ua/jspui/handle/123456789/12200>

4. Derzhavna sluzhba statystyky. Monitorynhovi zvity. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>
 5. «Tsili staloho rozvytku – Ukraina, 2021». URL: https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2020/ukr/st_rozv/publ/SDGs%20Ukraine%202021%20Monitoring%20Report%20ukr.pdf
 6. Dykha M.V. Svitotsyvilizatsiini zminy ye neobkhidnymy i nemynuchymy. Intelektualna vlasnist yak skladova systemy zabezpechennia natsionalnoi bezpeky: el. zb. materialiv IV Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (24 bereznia 2022 r.). «Intern-mist KYIV – DNIPRO», Upravlinnia proektamy Efektyvne vykorystannia rezultativ naukovykh doslidzhen ta obiektiv intelektualnoi vlasnosti. Kyiv: NDIIV NAPrN Ukrainy, 2022. С. 61-65. URL: <http://elar.khmn.edu.ua/jspui/handle/123456789/12200>

JEL D04

ЗАБЛОДСЬКА Інна

доктор економічних наук, професор,
 завідувач відділу проблем
 міжрегіонального співробітництва
 ДУ "Інститут економіко-правових
 досліджень ім. В.К. Мамутова НАН
 України" м. Київ, Україна
 ORCID 0000-0002-1410-6194

e-mail: zablodin@gmail.com

Inna ZABLODSKA

doctor of economic sciences, professor,
 head of the department of problems of
 interregional cooperation
 SO "V.K. Mamutov Institute of Economic and
 Legal Research of the National Academy of
 Sciences of Ukraine"
 Kyiv, Ukraine

ЕКОНОМІКА БІЗНЕСУ НА ПОТЕНЦІЙНО- НЕБЕЗПЕЧНИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ У ПОВОЄННИЙ ЧАС

Анотація: У тезах викладено умови розвитку бізнесу на потенційно небезпечних територіях вздовж кордонів України (північ, південь та схід) у повоєнний час. Визначено, що для розбудови бізнесу на цих територіях доречно створення територій з особливим умовами розвитку, як економіко-правового механізму із заохочувально-обмежувальним контентом для підприємств.

Ключові слова: бізнес, небезпечні території, заохочення, обмеження.

ECONOMICS OF BUSINESS IN POTENTIALLY DANGEROUS TERRITORIES UKRAINE IN THE POST-WAR TIMES

Abstract: Theses outline the conditions of business development in potentially dangerous territories along the borders of Ukraine (north, south and east) in the post-war period. It was determined that for the development of business in these territories, it is appropriate to create territories with special development conditions, as an economic and legal mechanism with encouraging and restrictive content for enterprises.

Keywords: business, hazardous areas, incentives, restrictions.

Економіка бізнесу у повоєнний час потребує безпеки, яку не можна гарантувати вздовж кордонів с Росією та Білорусією через можливу військову агресію. Тобто, по периметру нашої країни (північ, південь та схід) у повоєнний час з'являться потенційно небезпечні території.

Розбудова бізнесу на потенційно небезпечних територіях в Україні має враховувати європейський досвід щодо використання відповідних економіко-правових механізмів. Досвід їх використання мають Латвія, Литва, Польща, Словенія, Сербія, Італія й Іспанія, Хорватія, Боснія й Герцеговина, у тому числі після збройного конфлікту. Дослідження європейського досвіду щодо використання відповідних економіко-правових механізмів довели, що дана практика є усталеною та ефективною. Тобто для розбудови проблемних/депресивних територій державами на певний час запроваджувався комплекс стимулюючих економіко-правових заходів, спрямованих на вирішення конкретних завдань бізнесу та суспільства.

В Україні до економіко-правових механізмів розбудови проблемних/депресивних територій та залучення інвестицій для бізнесу відносять спеціальні (вільні) економічні зони й території пріоритетного розвитку.

Активність їх створення в Україні спостерігалась з 1998 по 2015 роки. Проте отримані економічні результати характеризуються неоднозначністю, тому через об'єктивні та суб'єктивні причини, починаючи з 2015 року (після початку війни у 2014 році на Сході України), більшість спеціальних (вільних) економічних зон й територій пріоритетного розвитку припинили своє функціонування завчасно [1; 2].

Враховуючи накопичений досвід у 2021 році в Україні було розроблено та затверджено Стратегію економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року, в якій було передбачено створення територій пріоритетного розвитку [3]. Проте через початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 року цю Стратегію не було реалізовано.

Отже, зважаючи на європейський та вітчизняний досвід розбудова територій України, які знаходяться вздовж кордонів з агресивними сусідами прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій», яким припинено чинність Законів України щодо функціонування спеціальних (вільних) економічних зон через їх «нежиттєздатність» та скасовано території пріоритетного розвитку, проте визначено нові функціональні типи територій:

- 1) території відновлення;
- 2) регіональні полюси зростання;
- 3) території з особливими умовами для розвитку;
- 4) території сталого розвитку.

Територіями з особливими умовами для розвитку (територіями пріоритетного розвитку) є макрорегіони, мікрорегіони, територіальні громади, рівень соціально-економічного розвитку яких є низьким або на яких існують

природні, демографічні, міжнародні, безпекові чи інші об'єктивні обмеження щодо використання потенціалу території для розвитку. З метою застосування диференційованих заходів підтримки розвитку визначаються окремі функціональні типи територій з особливими умовами для розвитку [4].

Таким чином, розбудова бізнесу на потенційно небезпечних територіях в Україні буде ефективною за умов запровадження заохочувально-обмежувального режиму господарювання та використання різних стимулів/обмежень як для мешканців територіальних громад, так і для бізнесу.

Заохочувальний аспект економіко-правових механізмів передбачає використання різних стимулів: податкових пільг, пільгового страхування від воєнних ризиків, повне або часткове звільнення від сплати податків, спрощення дозвільної та реєстраційної процедур, отримання пільгових кредитів або гранти для представників малого та середнього бізнесу, звільнення від плати за землю, бюджетної участі у страхуванні майна тощо.

Загроза нової агресії з боку Росії й Білорусії обумовлює необхідність використання також й обмежень: заборону розміщення на небезпечних територіях підприємств оборонного значення, підприємств, що виробляють унікальну продукцію або товари подвійного призначення, хімічну продукцію, підприємств точного машинобудування і таке інше, тобто державою мають бути запроваджені обмеження щодо розвитку окремих видів економічної діяльності. А основним принципом територіального розміщення цих підприємств має стати поєднання їх максимальної безпеки з економічною доцільністю та з урахуванням логістичної складової.

Отже, для розвитку економіки бізнесу та розбудови потенційно небезпечних територій в Україні доречно створення територій з особливими умовами розвитку та використання економіко-правового механізму із заохочувально-обмежувальним контентом, який має корелювати з Планом відновлення та модернізації України.

Література

1. Єгорова О. Території пріоритетного розвитку в Україні: проблеми та перспективи»: аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/teritorii-prioritetn-ogorozvitku-v-ukraini-problemi-ta>
2. Заблодська І.В. Оцінювання результатів/ефективності розбудови територій пріоритетного розвитку: методика дослідження». Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 64 (2022). С. 99-108.
3. Про затвердження Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року: Розпорядження КМУ від 18 серпня 2021 р. № 1078-р. URL:

References

1. Yehorova O. (2014) Territories of priority development in Ukraine: problems and prospects: analytical note. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/regionalniy-rozvitok/teritorii-prioritetn-ogorozvitku-v-ukraini-problemi-ta>
2. Zablodska I.V. (2022) Evaluation of the results/efficiency of development of priority development territories: research methodology". Collection of scientific papers of the Cherkasy State University of Technology. Series: Economic Sciences. Issue 64. P. 99-108.
3. On the approval of the Economic Development Strategy of Donetsk and Luhansk Oblasts for the period until 2030: Decree of the CMU dated August 18, 2021 No. 1078. URL: <https://zakon>.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2021-p#Text>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій: Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text)

[rada.gov.ua/laws/show/1078-2021p# Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2021p#Text) (access date: 04.09.2022).

4. On amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the principles of the state regional policy and the policy of restoration of regions and territories: Law of Ukraine dated 07/09/2022 No. 2389-IX. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ 2389-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text) (access date: 24.09.2022).

JEL D04

ЗАЛІЗНА Любов

старший викладач закладу вищої освіти, Національний університет «Львівська політехніка», Україна
ORCID: 0000-0002-7330-000X

ГРИЦАК Христина

студент, Національний університет «Львівська політехніка», Україна

e-mail: liubov.v.zalizna@lpnu.ua

Lyubov ZALIZNA

senior teacher of a higher education institution, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Khrystyna HRYTSAK

student, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

ЕКСПОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ ЗЕРНОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

EXPORT ACTIVITIES OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR ON THE EXAMPLE OF GRAIN PRODUCTS

Анотація: Україна, на сьогоднішній день перебуває в стані боротьби з російським агресором. Очевидний відбиток помітний на економічній ситуації загалом, а особливо на експортній діяльності.

Ключові слова: експортна діяльність, зернова продукція, виробництво

Abstract: Today, Ukraine is in a state of struggle with the Russian aggressor. The obvious impact is noticeable on the economic situation in general, and especially on export activity.

Keywords: export activity, grain products, production

Експорт – митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України, та є одним з основних видів зовнішньоекономічної діяльності[1]. Найважливішою складовою агропромислового комплексу України є зернова галузь, що визначає основу економічної безпеки країни. Зернове виробництво займає провідне місце в структурі аграрного сектору економіки України. Від рівня ефективності його розвитку залежить добробут населення, гарантування національної продовольчої безпеки, експортні можливості країни. Також Україна є одним з найбільших експортерів зерна в Європі[2].

Україна є важливим гравцем на міжнародному ринку зерна, одним із гарантів продовольчої безпеки у світі та має потенціал у нарощенні виробництва і експорту зерна. За обсягами експорту наша країна входить до п'ятірки найбільших експортерів зернових у світі. Ми експортуємо $\frac{3}{4}$ від того, що

виробляємо. Внутрішнє споживання зернових становить лише 20-25%. Це означає, що за межами нашої країни ми годуємо утричі більше людей, ніж населення України. Від поставок зерна з України залежать понад 400 мільйонів людей у світі. Україна традиційно експортує близько 30-35% зерна до країн Північної Африки та Близького Сходу, 30-35% до країн Південної та Південно-Східної Азії, а також близько 35-40% до країн Європи. Характерною рисою 2021 року стало подальше посилення позицій Китаю, який 2020 року вперше очолив топ-10 імпортерів українського збіжжя, закупивши близько 1/5 вартісних обсягів вітчизняного експорту зернових. За чотири роки, починаючи з 2018 року, ця країна збільшила закупівлі зерна з України майже у п'ять разів[3]. Після 24 лютого 2022 року, із початком повномасштабної війни росії проти України обсяг та умови експортно-імпортних операцій в країні помітно змінились. Від перших днів війни через російську агресію в Чорному і Азовському морях були заблоковані всі українські порти. З 27 лютого уряд заклав їх акваторії, а за два місяці був змушений повністю закрити чотири порти, які лишилися на окупованих територіях: в Бердянську, Маріуполі, Скадовську і Херсоні.

Фактично з перших годин російських атак судноплавство в українських прибережних водах стало вкрай небезпечним через атаки російських військових кораблів та мінування водних шляхів. Загалом до жорстокого нападу російських військ 24.02.2022р. Україна постачала 10% світового експорту пшениці, понад 15–20% ячменю, понад 50% соняшникової олії. За чотири місяці з початку нападу росії Україні вдалося експортувати лише 5,2 млн. тонн сільгосппродукції, тоді як до 24 лютого країна експортувала 4-5 млн. тонн зерна щомісяця через морські порти[4].

Депутати констатують, що сьогодні немає можливості знайти альтернативу довоєнним обсягам постачання світового ринку продуктів харчування з України. Це неможливо буде зробити навіть у перспективі найближчих трьох-п'яти років.

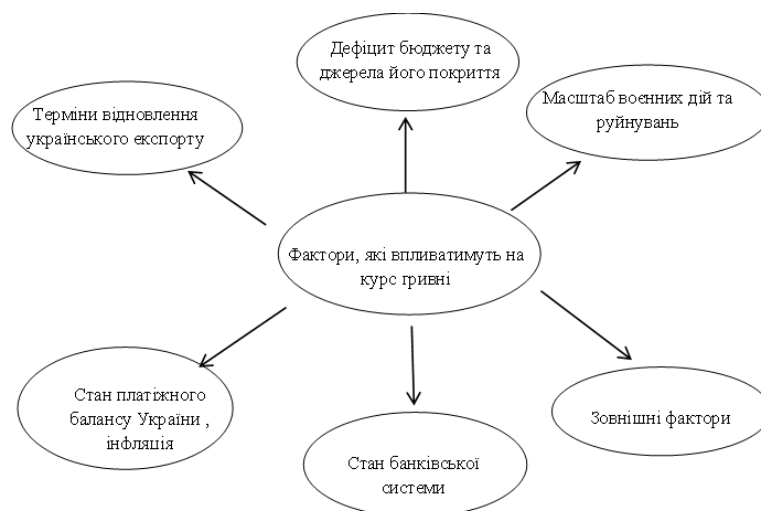

Рис.1 Фактори , які впливають на курс гривні

«Є країни, які дуже залежать від нашого зерна, – це Єгипет, Ємен, Ліван. Споживачі в країнах, де продовольча криза вже стала помітною, мають подвійний негативний ефект. По-перше, продукція подорожчала, тому що світові ціни побили рекорд насамперед через воєнну агресію росії, а, по-друге, продуктів харчування поменшало, адже в Україні досі залишаються заблокованими мільйони тонн зерна торішнього врожаю», – наголосили у комітеті[4]. Тому проблема експорту української агропромислової продукції є максимально актуальна сьогодні, адже війна, яку розпочала росія має чималі глобальні наслідки, які відчує не лише Україна, а й цілий світ. Війна росії проти України спричинила зменшення пропозиції з продажу зерна та зробила його дорожчим по всьому світу у кілька разів. Відповідно до даних Світової продовольчої програми ООН, основними імпортерами української пшениці та кукурудзи за 2020 рік були Єгипет, Індонезія, Бангладеш, Пакистан, Туреччина тощо. Тому війна може спричинити голод приблизно у 400 млн. людей.

Експорт зернових з початку 2022-2023 маркетингового року (липень 2022 року – червень 2023 року) станом на 13 липня становив 556 тисяч тонн проти 926 тисяч тонн на відповідну дату минулого МР. Про це йдеться в даних Державної митної служби, передає видання Порти України. Експорт основних зернових зменшився, зокрема: кукурудзи – на 17,4%, до 403 тис. тонн; пшениці – у 2,2 раза, до 113 тис. тонн; ячменю – у 4,9 раза, до 37 тис. тонн.

Крім того, борошна експортовано 1,3 тис. тонн проти 5,9 тис. тонн роком раніше, зокрема пшеничного – 1 тис. тонн проти 5,8 тис. тонн[5].

Більш того, варто згадати, що саме експортна діяльність та масштаб воєнних дій та руйнувань на території України сьогодні є одними із найголовніших чинників, які можуть істотно вплинути на курс гривні. Отож, експортна діяльність та відновлення її функціонування обсягами та методами довоєнного періоду є надзвичайно важливими, адже саме Україна є вагомим гравцем на міжнародному ринку зерна та експортує близько 30-35% зерна до країн Північної Африки та Близького Сходу, 30-35% до країн Південної та Південно-Східної Азії, а також близько 35-40% до країн Європи. Тому зменшення обсягів експорту внаслідок воєнних дій може спричинити голод приблизно у 400 млн. людей. Також експорт впливає на діяльність багато важливих аспектів економічної складової, а саме : курс гривні та стан платіжного балансу України адже внаслідок скорочення експорту продовольчих товарів на 52,8% та деяких інших чинників спостерігався дефіцит зведеного платіжного балансу України у квітні 2022 року. Особливої уваги заслуговують українські землероби, які незважаючи на смертельну небезпеку, провели збір урожаю зернових культур на всіх можливих територіях. Саме завдяки таким сміливим і самовідданим людям ми всі разом покращимо економічну ситуацію в Україні і розбудуємо квітучу державу.

Література

1.Методологічні пояснення. Експорт-імпорт товарів URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/10_m.htm

References

1.Metodolohichni poiasnennia. Eksport-import tovariv URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/10_m.htm

2. Електронний Журнал «Ефективна Економіка». Стан та проблеми розвитку ринку зерна в Україні. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1928>

3. Головне управління держпродспоживслужби в Черкаській області. Зерно на експорт: вимоги та стандарти. 01.06.2022. URL:

<https://www.cherk-consumer.gov.ua/novyny/3734-zerno-na-eksport-vymohy-standarty>

4. Слово і діло. Аналітичний портал. Стало відомо, скільки зерна Україна експортувала з початку війни. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2022/07/06/novyna/suspilstvo/stalo-vidomo-skilky-zerna-ukrayina-eksportovala-pochatku-vijny>

5. Українська правда. Експорт зернових відстає від минулорічного графіка на 40%. 15 Липня 2022, 10:30 - Сергій Мельник. URL:

<https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/15/689205/>

2. Elektronnyi Zhurnal «Efektyvna Ekonomika». Stan ta problemy rozvytku rynku zerna v Ukraini. URL:

<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1928>

3. Holovne upravlinnia derzhprodspozhyvsluzhby v Cherkaskii oblasti. Zerno na eksport: vymohy ta standarty. 01.06.2022. URL:

<https://www.cherk-consumer.gov.ua/novyny/3734-zerno-na-eksport-vymohy-standarty>

4. Slovo i dilo. Analitychnyi portal. Stalo vidomo, skilky zerna Ukraina eksportovala z pochatku viiny. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2022/07/06/novyna/suspilstvo/stalo-vidomo-skilky-zerna-ukrayina-eksportovala-pochatku-vijny>

5. Ukrainska pravda. Eksport zernovykh vidstaie vid mynulorichnoho hrafika na 40%. 15 Lypnia 2022, 10:30 - Cerhii Melnyk. URL:

<https://www.epravda.com.ua/news/2022/07/15/689205/>

JEL M 20

ПРОХОРОВА Валерія

бакалавр з економіки, магістрантка

1 курсу ФЕтаУ, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

e-mail: Valeriia.prokhorovaa@gmail.com

Valeriia PROKHOROVA

Bachelor's degree in economics, undergraduate at Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman

РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ЙОГО ВІДНОВЛЕННЯ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE AS A SOURCE OF ITS RECOVERY IN THE POST- WAR PERIOD

Анотація: Визначено тісний зв'язок між зовнішньоекономічною діяльністю, іноземними інвестиціями та рівнем розвитку підприємства в післявоєнний час. Виділено напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: розвиток, підприємство, зовнішньоекономічна діяльність

Abstract: A close connection between foreign economic activity, foreign investments and the level of development of the enterprise in the post-war period is determined. Areas of development of foreign economic activity of domestic enterprises are highlighted.

Keywords: development, enterprise, foreign economic activity.

Зовнішньоекономічні зв'язки підприємств є каталізаторами національної економіки, оскільки не тільки стимулюють розвиток інфраструктури та галузей

промисловості, а й визначають зростання виробництва суміжних підгалузей. В даний час зовнішньоекономічна діяльність вітчизняних підприємств зазнає серйозних змін, що пов'язано з широкомасштабним вторгненням російської армії на територію нашої країни. В жорстких воєнних умовах найважливішим і єдиним способом підтримки стабільності внутрішнього бізнесу є розширення зовнішньоекономічних відносин та вихід підприємств на нові зовнішні ринки.

На сьогоднішній день зовнішньоекономічна діяльність, як на рівні окремого підприємства, так і на національному рівні, слід розглядати як важливий фактор підвищення ефективності економічної діяльності, і водночас її необхідно адаптувати до загальної ситуації воєнного стану. Посилення зовнішньоекономічної діяльності підприємства збільшить приплив іноземних інвестицій як в бюджет самого підприємства, так і в економіку України загалом. При цьому, від інвестиційної привабливості підприємства залежить і ступінь його конкурентоспроможності, що також сприятливо впливає на подальший розвиток. Розвиток і розширення підприємства, яке займається зовнішньоекономічною діяльністю, неминуче призведе до збільшення обсягів імпортно-експортного бізнесу, а це також означатиме, що прямі міжнародні поставки є вигідними та перспективними для підприємств. З іншого боку, розширення іноземного інвестування є одним із найважливіших напрямів нарощення зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що сприяє оновленню технологічної та технологічної виробничої бази, модернізації виробництва, розширенню та диверсифікації експортного потенціалу, розвитку інфраструктури, транспортних мереж і зв'язку тощо. Таким чином, можна визначити тісний зв'язок між зовнішньоекономічною діяльністю, іноземними інвестиціями та рівнем розвитку підприємства в післявоєнний час.

За сучасних умов функціонування, що характеризуються високою активністю, нестабільністю та загостренням соціально-економічних умов на внутрішньому ринку, лише стимулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств може забезпечити їх успішне функціонування та створити нові конкурентні переваги. Цей розвиток має враховувати всі ключові напрямки діяльності суб'єкта господарювання, бути орієнтованим на досягнення стратегічних і тактичних цілей, реагувати та випереджати зміни в операційному середовищі, забезпечувати поступову трансформацію в усіх сферах.

Наразі економіка України є імпортозалежною, тобто внутрішнє виробництво не може повністю задовольнити потреб населення [1, с.2010]. Існуючі умови зовнішнього середовища знижують можливості вітчизняних підприємств досягти технологічного прориву в найкоротші терміни і тим самим поліпшити свої позиції в світовому просторі. У цьому контексті для забезпечення розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств та зміцнення їх позицій на світовому ринку вкрай необхідно здійснювати постійні перетворення всіх рівнів, характерів та масштабів.

Найважливішою особливістю розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства є її векторність. Дійсно, розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємства не може бути хаотичним, він повинен мати певну спрямованість,

що відображає граничні точки поточного і бажаного стану системи, а також протяжність – тобто час розвитку суб'єкта господарювання. При цьому розвиток зовнішньоекономічної діяльності не може впливати лише на одну сферу функціонування підприємства – процес може мати багато векторів, цільовий напрямок якого обирають ті, хто приймає ключові управлінські рішення.

Підприємства, які здійснюють будь-яку діяльність, особливо зовнішньоекономічну, повинні інтегрувати відповідні методи управління. Ключовим напрямом розвитку зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств має стати формування стратегії її розвитку, що дасть змогу підприємствам адекватно реагувати на коливання ринкової кон'юнктури і максимально ефективно використовувати існуючі резерви розширення власної ніші на ринку [2, с.2]. Досягнення мети розвитку зовнішньоекономічної діяльності в сучасних умовах передбачає стратегічний рівень управління діяльністю, який включає рішення щодо визначення можливостей і форм виходу на зовнішні ринки, вибору цільових сегментів, шляхів проникнення на них, дослідження споживчих ринків в інших країнах. Звичайно, було б недоречно докладати багато зусиль для формування тієї чи іншої зовнішньоекономічної стратегії, якщо зовнішньоекономічна діяльність займає незначне місце в загальному результаті діяльності підприємства. І навпаки, з розширенням масштабів зовнішньоекономічної діяльності та загостренням конкуренції на міжнародному ринку потрібні особливі стратегії.

Для підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності необхідно не тільки оптимально її спланувати та організувати, а й мотивувати працівників на досягнення спільних цілей. Крім того, отримання очікуваних результатів вимагає контролю за результатами виконаної роботи, виявлення наявних або можливих відхилень та їх усунення, тобто своєчасного реагування.

Таким чином, в післявоєнний час питання інтеграції у світову економічну систему є особливо актуальним для України. Стратегічною метою зміцнення зовнішньоекономічного курсу вітчизняних суб'єктів господарювання є збільшення обсягів зовнішньої торгівлі і, на цій основі, забезпечення соціально-економічного зростання країни. Крім того, подальший розвиток вітчизняних підприємств потребує залучення іноземних інвестицій для оновлення виробничої бази і впровадження нових технологій. Пошук шляхів оптимізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств є необхідною умовою та засобом відновлення вітчизняної економіки.

Література

References

1. Долгова Л.І., Іваненко В.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємницьких структур в Україні: проблеми та перспективи розвитку / Л.І.Долгова, В.В.Іваненко // Траєкторія науки: міжнародний електронний науковий журнал. – Київ, 2021. – С.2007-2016.
2. Іващенко Г. А. Формування зовнішньоекономічної стратегії підприємства / Г. А. Іващенко // Електронне

1. Dolhova L.I., Ivanenko V.V. (2021). Zovnishnoekonomichna diialnist pidpriemnytskykh struktur v Ukraini: problemy ta perspektyvy rozvytku (Foreign economic activity of entrepreneurial structures in Ukraine: problems and development prospects). Natsionalnyi aviatsiinyi universytet. Kyiv, 2021. P.2007-2016.

наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2021. – № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/103.pdf

2. Ivashchenko H. A. Formuvannia zovnishnoekonomichnoi stratehii pidpriemstva (Formation of the foreign economic strategy of the enterprise). Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektyvna ekonomika". 2021. 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2021/103.pdf

JEL M 20

РАХВАЛ Ірина

студентка 2-го курсу факультету управління фінансами та бізнесом, Державний вищий навчальний заклад «Львівський національний університет ім. Івана Франка», Україна

Науковий керівник:

доцент, к.е.н., Табачук, А.Я.

e-mail: rahvalirina@gmail.com

Iryna RAKHVAL

2nd-year student of the Faculty of Finance and Business Management, Lviv National University named after Ivan Franko, Ukraine

Academic supervisor: Associate Professor, Doctor of Economics, Tabachuk, A.Y.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD: PROBLEMS AND PROSPECTS

Анотація: У публікації розглянуто стратегічні напрямки економічного розвитку держави у післявоєнний період. Особливу увагу звернено на те, що інноваційна політика є фундаментом перспективної економічної політики України та механізмом реалізації інвестиційного спрямування держави у повоєнний час.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, інноваційні стратегії, інноваційна політика України, інноваційний розвиток ОПК, інноваційний кластер, економіка України, післявоєнний період, інвестиції, цілі інноваційного розвитку.

Abstract: The publication examines the strategic directions of the economic development of the state in the post-war period. Particular attention is paid to the fact that innovative policy is the foundation of Ukraine's prospective economic policy and a mechanism for implementing the state's investment direction in the post-war period.

Keywords: innovations, innovative development, innovative strategies, innovative policy of Ukraine, innovative development of defense industry, innovative cluster, economy of Ukraine, post-war period, investments, goals of innovative development.

Інноваційна політика країни у післявоєнний час – це сукупне втілення стратегічних пріоритетів інноваційної розбудови та розвитку економіки держави у секторах та регіонах, збалансованого з інтелектуальним потенціалом та виробничими ресурсами регіонів на базі знань та інновацій [4].

З початком вторгнення РФ на територію України, виникла низка негативних тенденцій розвитку економіки України, пов'язаних із зростаючою кількістю руйнувань об'єктів інфраструктури, вимушеною міграцією населення, демографічною кризою унаслідок великої смертності тощо [1, с. 51]. Крім того,

війна виявила ще й проблему суттєвої нестачі наукових і практичних розробок щодо принципів та методів організації економіки післявоєнного часу й розвинення оборонно-промислового комплексу (ОПК) і збройних сил України (ЗСУ) у контексті розвитку економіки країни [3, с. 94]. Тому особливо актуальними стають питання пошуку шляхів і можливостей використання інноваційних факторів для забезпечення ефективного та стабільного розвитку економіки. Так, широкий спектр наукових досліджень, вміння практично застосувати комерціалізацію інноваційних результатів, кваліфікаційні кадри сприяють інноваційному розвитку країни, що відповідає ідеології стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [2].

Ключовим пріоритетом економічного розвитку держави у повоєнний період є формування інноваційно-спрямованої стратегії із задекларованою пріоритетністю інноваційного розвитку ОПК шляхом включення його потреб у коло інноваційних трендів та фінансових пріоритетів на всіх рівнях – від стартапів до великих державних та міждержавних інноваційно-інвестиційних проектів. Така ситуація дала змогу визначити, що Україна потребує кардинальної зміни стратегії власного захисту. Ця стратегія повинна, з одного боку, вміщувати економічну складову вищенаведених процесів, спрямовану саме на ініціацію інноваційного оновлення та розвитку оборонного комплексу. З іншого боку, інноваційний розвиток ОПК може стати рушійною силою інноваційного розвитку економіки в цілому [3, с. 96].

Прикладом успішного застосування такої стратегії є Ізраїль, де ОПК відіграє вагомую роль у розвитку як Армії оборони Ізраїлю (АОІ), так й інноваційної економіки країни в цілому. Сутність підходу, що застосовує Ізраїль, полягає у тому, що бюджетні та інші видатки, які спрямовуються у наукові дослідження, підготовку кадрів, військову медицину та інші напрями інноваційного розвитку АОІ, ОПК та сфери безпеки, в адаптованому вигляді переносяться у суспільне життя у вигляді будівельних, інформаційно-комунікаційних, промислових, медичних та інших технологій. Тобто активно застосовуються принципи конверсії та трансферу технологій [3, с. 96-97]. Проаналізувавши досвід ряду інших країн (Японія, Греція, Німеччина тощо), які пережили воєнні дії (агресію), можна побачити, що для реалізації інноваційної політики у післявоєнний період формувалася спеціальний координуючий та організаційно-керуючий інститут, який «уловлював технологічні віяння» та сприяв їх реалізації. Таким чином, в Україні, для реалізації інноваційної політики, рекомендується переорієнтувати діяльність Національного фонду досліджень України [4].

Державна і регіональна політика країни у повоєнний період має створювати рамкові умови функціонування економіки задля забезпечення інноваційного розвитку. Це стосується питань оподаткування, державних закупівель високотехнологічної продукції, технічного регулювання, захисту інтелектуальної власності, механізму створення військової безпеки країни. Головною метою державної політики у післявоєнний період з розвитку інноваційної діяльності є формування економічних умов для виведення на

ринок конкурентоспроможної інноваційної продукції на користь реалізації стратегічних державних пріоритетів, з урахуванням специфіки розвитку регіонів та з перспективою впровадження / реалізації їх на світовому рівні [4].

У якості системи довгострокових соціально-економічних цілей інноваційного розвитку у післявоєнний період України можна виокремити наступні:

- підвищення якості життя населення та формування соціально-наукової спільноти;
- забезпечення економічного зростання та формування інформаційно-інноваційного типу економіки;
- розвиток інтелектуального середовища, фундаментальної науки, освіти, культури;
- створення сприятливої законодавчо правової системи та інноваційного клімату;
- підтримка масового інноваційного ентузіазму при впровадженні та реалізації стартапів;
- формування нового рівня державно-приватного партнерства на основі взаємовигідних умов;
- забезпечення оборони та безпеки інноваційного розвитку країни.

Завданнями вищих навчальних закладів у воєнний та післявоєнний період є не лише підготовка кадрів, що відповідають вимогам часу, а й «інкубатор» для проведення фундаментальних та прикладних досліджень і розробок, а також місце для реалізації ідей ініціативних осіб у вигляді стартапів [4].

У процес розробки та реалізації інноваційної політики у повоєнний період мають бути залучені практично всі міністерства країни, які мають виробити загальну стратегічну концепцію інноваційного розвитку країни, а також формування цільових програм національної безпеки та розвитку країни. Таким чином, державна політика країни сприяє створенню сприятливого середовища для інноваційного розвитку шляхом:

- підтримки реформ вищих навчальних закладів з метою їхньої орієнтації на інновації;
- створення інкубаторів та підтримка ініціативних осіб щодо створення стартапів спільно з компаніями та науково-дослідними інститутами, роблячи їх більш орієнтованими на попит національного та міжнародного ринків;
- зниження податків та соціальних виплат з метою зменшення навантаження на компанії, які бажають взяти на себе (інноваційні) ризики;
- зниження бар'єрів виходу на ринки з високим потенціалом для інновацій;
- забезпечення доступу до венчурного капіталу, особливо для стартапів;
- удосконалення механізму захисту прав на інтелектуальну власність.

Слід зазначити, що у повоєнний період відбудова у різних регіонах України буде нерівномірним, що пов'язано з воєнними діями (наприклад, Буча, Ізюм, Ірпінь, Маріуполь, Миколаїв) [4].

Така нерівномірність сприяє створенню інноваційних кластерів, які є цілісною системою підприємств і організацій з виробництва й споживання

готового інноваційного продукту, що включає в себе весь інноваційний ланцюжок від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва та дистрибуції готової продукції, а також систему тісних зв'язків між фірмами, їх постачальниками і клієнтами, інститутами знань, що сприяють появі інновацій [4].

Інноваційний кластер формує певну систему поширення нових знань і технологій, забезпечує прискорення процесу трансформації винаходів в інновації, а інновацій у конкурентні переваги, розвиток якісних стійких зв'язків між всіма його учасниками [4].

У регіонах, що сильно постраждали, є передумова створення кластерів, з урахуванням його потенціалу. Так, наприклад, у Херсонській області є передумови щодо формування інноваційного територіального кластера за такими напрямками як енергія та навколишнє середовище, інформація та комунікації, авіація, виробництво та інженерія, транспорт та мобільність.

У повоєнний період інноваційна діяльність України має інтегруватися з інвестуванням в інноваційні процеси на основі реалізації інноваційної політики. Ця політика має активізувати інновації та реалізовувати системні інструменти модернізації економіки в умовах кризи, на базі фундаментальних положень економічної науки та активізації внутрішніх і зовнішніх факторів соціально-економічного розвитку країни при взаємодії із європейською інноваційною екосистемою.

Потрібно розробити збалансовану інвестиційну стратегію відновлення економіки у післявоєнний період на інноваційний шлях розвитку та визначити інвестиційні пріоритети диверсифікації промисловості у галузевому та регіональному розрізах на базі досвіду та інновацій. Ця стратегія не повинна суперечити стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, а бути удосконаленою відповідно до положення повоєнних дій.

Основними цілями даної інвестиційної стратегії у повоєнний період мають бути:

- формування пріоритетних напрямів щодо безпеки країни й розвитку регіонів та створення пріоритетних ринків;
- модернізація взаємовідносин між наукою та економікою, з урахуванням обмеженості регіональних ресурсів та світових стандартів;
- удосконалення інструментів рамкових умов для інновацій, які забезпечують стимул для здійснення інноваторства, дозволяючи отримувати вигоду зі своїх інновацій та перешкоджають незаконному поширенню ідей [4].

Запропоновано нову інноваційно-інвестиційну форму кластерних структур соціально орієнтованого типу (територіально-виробничий комплекс з орієнтацією на вирішення питань сталого соціально орієнтованого розвитку різних секторів економіки і регіонів країни), що є інтеграцією підприємств машинобудівної, гірничо видобувної, паливної промисловості, сільськогосподарської й енергетичної галузей (промислово – сільськогосподарський – видобувний кластер), із урахуванням ефективності

роботи охорони здоров'я та ЖКГ, залученням інформаційних і освітніх заходів, що на основі комплексного підходу дозволить подолати наслідки кризового (воєнного) періоду, запобігти та усунути деструктивні процеси в економіці, розв'язати назрілі проблеми продовольчої та енергетичної безпеки, створити умови для успішної реалізації стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України (ст. 30 ЗУ про «Національну безпеку»), забезпечити швидкість задоволення ЖВІ більшості населення [1, с. 53].

Отже, інноваційно-інвестиційна політика України у післявоєнний час є фундаментальним чинником сталої перспективної економічної політики та головним ключем для реалізації інноваційного напрямку держави. Для забезпечення задоволення життєво важливих інтересів населення, соціальної стабільності і подальшого економічного зростання необхідно забезпечити чітке формулювання стратегії державної та регіональної економічної політики, що включатиме в себе низку цілей, таких як: чітке бачення удосконалень, досягнення прозорої структури регулювання та стимулювання, опора на фактичні дані для виявленого збою у роботі ринкових механізмів, відповідні часові рамки, здійснення реформ, створення спеціалізованих інститутів, розробка збалансованої інвестиційної стратегії тощо.

Україна має бути готова до будь-якого розвитку подій та формувати власну оборонну стратегію на підґрунті активізації інноваційних досліджень із подальшим трансфером технологій у цивільну економіку. Це надасть змогу отримати позитивний, а надалі й синергетичний ефект для ВПК і суспільства [3].

Література

1. Бондар-Підгурська О.В. Територіально-виробничі комплекси як основа сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки у період воєнного часу та післявоєнної розбудови України // Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 10 червня 2022 р. Т. 1. С. 50-53.
2. Кабінет Міністрів України «Розпорядження Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2022).
3. Князева О. А. Стратегічні вектори економічного розвитку країни у післявоєнний час. Науковий вісник Одеського національного економічного університету 2022, № 3-4 (292-

References

1. Bondar-Pidhurs'ka O.V. Terytorial'no-vyrobnychi komplekxy yak osnova staloho innovatsiynoho sotsial'no oriyentovanoho rozvytku ekonomiky u period voyennoho chasu ta pislyavoyennoyi rozbudovy Ukrainy // Imperiatyvy ekonomichnoho zrostannya v konteksti realizatsiyi hlobal'nykh tsiley staloho rozvytku: tezy dopovidey III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi Internet-konferentsiyi Kyuyivs'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dyzaynu, m. Kyuyiv, 10 chervnya 2022 r. T. 1. S. 50-53.
2. Kabinet Ministriv Ukrainy «Rozporyadzhennya Pro skhvalennya Stratehiyi rozvytku sfery innovatsiynoyi diyal'nosti na period do 2030 roku» vid 10 lypnya 2019 r. № 526-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (data zvernennya: 26.09.2022).
3. Knyazyeva O. A. Stratehichni vektory ekonomichnoho rozvytku krayiny u pislyavoyennyu chas. Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho

- 293), с. 94-100 URL:<http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/292-293/pdf/94-100.pdf>
4. Яцкевич І. Інноваційна політика України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. №39. URL:<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392> (дата звернення: 26.09.2022).
- universytetu 2022, № 3-4 (292-293), с. 94-100 URL:<http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/292-293/pdf/94-100.pdf>
4. Yatskevych I. Innovatsiyna polityka Ukrainy u pislyavoyennyu period. Ekonomika ta suspil'stvo. 2022. №39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392> (data zvernennya: 26.09.2022).

JEL H 56

ФОМЕНКО Борис

Аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», Україна

ORCID: 0000-0002-6703-8324

e-mail: fomenkoborys@gmail.com

Borys FOMENKO

First-year PhD student 051 Economics, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

РЕЛОКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА В РЕЗУЛЬТАТІ НАСТАННЯ ЗАГРОЗИ ЖИТТЮ ТА РУЙНУВАННЯ МАЙНА

RELOCATION OF THE ENTERPRISE AS THE RESULT OF A THREAT TO LIFE AND PROPERTY DESTRUCTION

Анотація: На даний момент в країні існує як потенційна загроза руйнування промислових підприємств так і фактично, частково або повністю зруйновані підприємства. Для можливості запобігання руйнуванню будівель, обладнання та інфраструктури, а також збереження життя працівників усіх рівнів, компанії вдаються до такого інструменту управління як – релокація.

Ключові слова: релокація, підприємства, безпека, органи самоуправління, інвестиційний клімат

Abstract: At the moment, there is both a potential threat of the destruction of industrial enterprises and actually, partially or completely destroyed enterprises in the country. In order to prevent the destruction of buildings, equipment and infrastructure, as well as, to save the lives of employees at all levels, companies resort to such a management tool as relocation.

Keywords: relocation, enterprises, security, local self-government bodies, investment climate

На сьогоднішній день, актуальність даного інструменту полягає в тому, що з його використанням збільшується можливість збереження майна та життів у випадку настання загрози непереборної дії. Задля підтримки бізнесу усіх категорій на рівні державного управління [1] за участі Міністерства Економіки України була окремо створена «Урядова програма релокації українських підприємств» які перебувають на території активних бойових дій [2]. Загальна мета програми в тому, що бізнес може отримати допомогу в переміщенні обладнання на безпечні території України, а також отримати допомогу в пошуку виробничих приміщень, розселенні працівників та інше. Згідно до інформації Міністерства економіки України, станом на 28 травня 2022 року, [3] 64% підприємств які долучились до програми релокації фактично завершили процедуру переміщення виробництва, проте надалі статистику необхідно відслідковувати для коригування показників. Серед них підприємства що

займаються: оптовою та роздрібною торгівлею, переробною промисловістю та будівництвом. Найбільше підприємств перемістились до Львівської, Тернопільської, Закарпатської та Чернівецької областей. Згідно з результатами даних стає зрозуміло, що програма є необхідною та в певній мірі ефективною. Також допоміжним фактором із прикладної сторони реалізації програми себе проявили територіальні громади та інші органи самоуправління, які підготували перелік наявних об'єктів нерухомості та потужностей інфраструктури для можливості забезпечення потреб підприємств та бізнесу. На прикладі Володимир-Волинської територіальної громади можна побачити зацікавленість та готовність у допомозі. [4]

Рис. 1. Кількісна структура підприємств у стані релокації

Джерело: Сформовано автором на основі проаналізованих даних

Підводячи підсумки можна виділити наступні позитивні сторони синергії взаємодії держави, автономії областей і територіальних громад та бізнесу:

1. Доступ до інформації про наявні можливості як такі;
2. Можливість повного або часткового збереження функціонування підприємств з точки зору технічно-матеріальної бази;
3. Забезпечення безпеки співробітників та їх сімей, задіяних на підприємствах;
4. Можливість для областей та територіальних громад зацікавити інвесторів у розвитку регіону;
5. Розвиток нової або відновлення та проведення ревізії існуючої інфраструктури для можливості забезпечення можливості функціонування бізнесу;
6. За рахунок підтримання життєдіяльності промисловості уникання можливості дефіциту продукції;
7. Можливість сплачувати податки та підтримувати купівельну спроможність людей у даній локації.

Література

1. Міністерство економіки України. Програма релокації підприємств (2022)

References

1. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Prohrama relokatsii pidpriemstv (2022) <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk->

<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>

2. КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ. Розпорядження «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з території, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію (2022)

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>

3. Міністерство економіки України. Релокація бізнесу (2022) <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c6d9e305-b4b9-4aea-8ab9-3b426fbb6615&title=RelokatsiiaBiznesu-PereizdZavershiliPonad600-Pidprimstv-340-VidnoviliRobotu>

4. Інформація про громаду та пропозиції для розміщення Вашого бізнесу (2022)

<https://volodymyrrada.gov.ua/relokacziya-biznesu/>

[UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text)

2. KABINET MINISTRIV UKRAINY. Rozporiadzhennia «Pro zatverdzhennia planu nevidkladnykh zakhodiv z peremishchennia u razi potreby vyrobnychykh potuzhnosti subiektiv hospodariuvannia z terytorii, de vedutsia boiovi dii ta/abo ye zahroza boiovykh dii, na bezpechnu terytoriiu (2022) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>

3. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Relokatsiia biznesu (2022) <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c6d9e305-b4b9-4aea-8ab9-3b426fbb6615&title=RelokatsiiaBiznesu-PereizdZavershiliPonad600-Pidprimstv-340-VidnoviliRobotu>

4. Informatsiia pro hromadu ta propozyzii dlia rozmishchennia Vashoho biznesu (2022) <https://volodymyrrada.gov.ua/relokacziya-biznesu/>

JEL 20

ШЕЛЕСТ Захар

студент 4 курсу, Факультету економіки та управління, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

ПОГРІБНА Валерія

студент 4 курсу, факультету економіки та управління, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна
Науковий консультант: ЧЕБАКОВ Денис-аспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація: У ході дослідження було проаналізовано вплив війни на економічну діяльність України та запропоновано пропозиції її розвитку.

e-mail: zks17002@gmail.com

Zakhar SHELEST

4th year student of the Faculty of economics and management SHEE «KNEU named after Vadym Hetman», Ukraine

Valeria POHRIBNA

4th year student of the Faculty of Economics and Management SHEE «KNEU named after Vadym Hetman», Ukraine

Supervision: Chebakov Denys - PhD student, Vadym Hetman State University, Ukraine

TRENDS OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE IN THE CONDITIONS OF WAR

Abstract: The study analyzed the impact of the war on the economic activity of Ukraine and the prospects for its development.

Keywords: war, economic development, trends, influence.

Ключові слова: війна, економічний розвиток, тенденції, вплив.

Можна сказати, що на сьогодні через 8 місяців війни українська економіка ще знаходиться на етапі своєї невизначеності. Вторгнення сусідів в нашу країну призвело до великого зниження розвитку усіх економічних складових нашої держави. Спостерігається значне падіння виробництва основних видів продукції, які становлять основну частину ВВП країни. Як відомо, українська держава орієнтується на експорт товарів, але у такий час вона не може справитися з ефективним забезпеченням цього процесу. Морські порти залишаються основним шляхом збуту продукції на закордонні ринки, але на даний момент заблоковані і будуть такими до кінця воєнного стану, хоча недавній вивіз зерна мав позитивний ефект на економіку країни. З іншого боку наші західні кордони потерпають від величезних черг на вивіз товарів. Тривалість виїзду продукції в іншу країну може тривати до 2-3 тижнів, що у свою чергу негативно впливає на бажання іноземних клієнтів купувати нашу продукцію. Регіони, у яких відбуваються воєнні дії, також зазнали великих збитків пов'язаних з логістичною, транспортною та інженерною інфраструктурою. Економіка країни страждає через відтік людського капіталу, хоча багато людей повернулося з за кордону, велика частина там до сих пір і залишається.

Усі ці проблеми ставлять під загрозу успішне виконання поставлених завдань Збройним силам України. Економічний фронт, на наш погляд, залишається головною складовою ефективного функціонування військових підрозділів, адже без надійного тилу, неможливо досягти значної перемоги. Тому, так важливо підтримувати усіх суб'єктів української економіки в умовах війни. Зрозуміло, що на даний момент на окупованих територіях неможливо відновити економічне життя. Тому варто зазначити, що навіть за найоптимістичнішим варіантом, в цьому році ВВП України скоротиться на 30-35%. Державний бюджет недоотримує до 2 трильйонів гривень, а при зниженні ВВП ще на більший відсоток цей показник може зрости в 1,5 рази. При цьому витрати бюджету зростуть для захисту від російської агресії. У цьому випадку буде спостерігатися дефіцит коштів, який неможливо буде закрити тільки за допомогою власних зусиль.

Безперечно, зрозуміло, що потрібно робити певні вимушені кроки, які допоможуть країні вижити в умовах війни і в післявоєнний період. Але мусимо не забувати і про те, яким чином компенсувати додаткові витрати на бюджет. Навряд чи можна розраховувати й на повну компенсацію втрат, але можна сподіватися, що хоча б на період війни різні міжнародні фінансові інституції зможуть зменшити цю прогалину. Тим не менш знаємо, що багато держав-партнерів нашої країни й самі знаходяться в не кращих умовах — економічний застій, потреби в коштах на енергоносії, інфляція... А процедура ухвалення рішень міжнародними фінансовими організаціями щодо надання кредитів або допомоги занадто складна й бюрократизована. Про виплату репарацій та контрибуцій росією, не варто говорити у цей момент.

Станом на вересень 2022 року в Україні не працює у повній мірі 40% підприємств довоєнного періоду та й, напевно, всі інші стикаються в ту чи іншу міру з проблемами війни. Іноземні експерти кажуть, що ці цифри гірші, ніж в дійсності. Вони спираються на різні дані, зокрема, на факти знищення промислового потенціалу країни на сході та півдні України через атаки на нафтопереробні заводи, нафтобази та інші інфраструктурні об'єкти [1]. Враховуючи вище подану інформацію уряд та інші державні органи запровадив певні інновації в сфері законодавства. Так, було дозволено підприємствам із оборотом до 10 млрд. грн., які використовували загальну систему оподаткування, перейти на спрощену, а саме на третю групу платників податків. Платники за новою системою повинні сплачувати 2% податок із доходу замість податку на прибуток і ПДВ. Також, було розширено перелік операцій, в яких суб'єкти господарювання звільнятимуться від певного податкового зобов'язання. Підприємства, які не мають можливості виконувати свої податкові обов'язки матимуть змогу отримати збільшений період їхньої сплати. Загалом, усі заходи зменшать фіскальне навантаження на постраждалий від війни бізнес та будуть стимулювати розвиток малого та середнього підприємництва [2].

Такі прийняті закони мають стати першим етапом лібералізації нашої економіки, адже чим більший ступінь економічної свободи в країні, тим більший темп економічного розвитку матиме держава. Проте, це лише перший крок до справжнього приведення нашого законодавства згідно з директивами ЄС. Наша держава має певний досвід, коли навіть на перший погляд, найвдаліші ідеї не приводили до успішних результатів через наявну в державних органах кланово-олігархічну систему. Тому варто й надалі реформувати та поліпшувати систему економіки, щоб не повернутися на крок назад. Можна стверджувати, що типова теоретична програма коригування економіки не спрацює у нашому випадку. Тож пропонуємо запровадити такі рекомендації, щоб підтримати її в такий тяжкий час.

По-перше, уряд повинен акумулювати більше грошових ресурсів, щоб покрити дефіцит бюджету, який виник через величезні військові видатки. Відомо, що фіскальний дефіцит становить близько 5 млрд. дол. на 1 місяць війни [3]. Ця проблема, має фінансуватися в більшості випадків за рахунок немонетарних засобів. Тобто, це можуть бути випущені державою облігації внутрішньої державної позики, які за досить короткий час позитивно вплинуть на бюджет. Звичайно, гроші за облігації мусять бути поверненими через певний час та з певним відсотком, але першочергово потрібно допомогти нашій армії.

По-друге, уряд має прагнути збільшити національні заощадження. Фіскальні органи мусять запровадити гнучку систему для підтримки стабільності країни за допомогою обмінного курсу. На даний момент, НБУ використовує метод друку грошей, тобто для того, щоб закрити дефіцит бюджету. Але таке функціонування не може бути ефективним, через те, що чим більше грошей друкує банк, тим більше інфляція буде. Експерти в області макроекономіки очікують, що рівень інфляції буде у розмірі 20%, яка може легко зрости вище.

По-третє, уряд повинен запровадити повний контроль за рухом капіталу та імпортом. За умови обмеження вибору цілей для інвестування, контроль за рухом капіталу допоможе уряду мобілізувати більше ресурсів на внутрішньому ринку країни за нижчою ціною. У цьому випадку важливим завданням уряду стає повна зупинка виплат по зовнішньому боргу.

По-четверте, обов'язок розподілу ресурсів повинен взяти на себе уряд. Деякі галузі виробництва знаходяться у майже критичному стані, тому держава мусить розподілити ресурси з постраждалих непрацюючих галузей так, щоб забезпечити максимально можливий позитивний ефект від них. Одним із пріоритетних завдань має підтримка малого бізнесу в Україні.

Загалом ціль проведення такої політики полягає у тому, аби провести масштабну дерегуляцію економічної діяльності, зменшити ціновий контроль, сприяти поліпшенню взаємодії праці та капіталу, а також удосконалити управління конфіскованими російськими активами, які перебувають під санкціями. Отже, головними економічними проблемами України в період війни є: значне падіння обсягів виробництва продукції та послуг; закриття морських портів, що є основним шляхом збуту продукції на закордонні ринки; тривалість виїзду продукції в іншу країну; відтік людського капіталу;

Тим не менш, перспективи розвитку економіки України залишаються невизначеними. Багато чого буде залежати від прийнятих реформ урядом нашої країни та бажанням міжнародних організацій допомагати траншами. Зрозуміло тільки те, що українська економіка не рухнула з початком війни та продовжує підтримувати Збройні сили України.

Література

1. Порятунк економіки: вчимося зодарувати в умовах війни. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3463896-poratanok-ekonomiki-vcimosa-gospodaruvati-v-umovah-vijni.html>. (дата звернення 26.10.22).

2. Економіка війни та повосенний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. *Громадський простір*. URL: https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-ny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-rajiny-problemy-prioritytety-zavdannya#_ftn3. (дата звернення 26.10.22).

3. Тривала війна стає все більш шкідливою. Яка економічна політика потрібна Україні? *Економічна правда*. URL: <https://vvv.epravda.chom.ua/publications/2022/08/690382/indeh.amp>.

References

1. Saving the economy: learning to manage in war conditions. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3463896-poratanok-ekonomiki-vcimosa-gospodaruvati-v-umovah-vijni.html>. (date of application 26.10.22).

2. War economy and post-war economic development of Ukraine: problems, priorities, tasks. *Public space*. URL: https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-ny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-prioritytety-zavdannya#_ftn3. (date of application 26.10.22).

3. A protracted war is becoming increasingly likely. What economic policy does Ukraine need? *Economic truth*. URL: <https://vvv.epravda.chom.ua/publications/2022/08/690382/indeh.amp>. (date of application 26.10.22).

JEL D04

КУЗЬМЕНКО Олена

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна, ORCID: 0000-0003-4954-2815

ПЛЕТНЬОВ Михайло

к.т.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля,
м. Северодонецьк, Україна
ORCID: 0000-0002-8482-9419

e-mail: elenahka@ukr.net

Olena KUZMENKO

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of Business Economics and
Entrepreneurship Department, KNEU named
after Vadym Hetman, Ukraine

Mykhailo PLETNIOV

Ph.D. in Technical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of Business Economics and
Entrepreneurship Department,
Volodymyr Dahl East Ukrainian National
University, Severodonetsk, Ukraine

ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

THE PROBLEMS OF CONDUCTING BUSINESS DURING THE WAR

Анотація: У тезах висвітлено результати щомісячного опитування українських підприємств щодо проблем ведення бізнесу під час війни. Визначено рейтинг перешкод ведення бізнесу під час війни. Встановлено, що вплив окремих перешкод зростає або зменшується в залежності від розміру бізнесу (підприємств).

Ключові слова: бізнес, перешкоди, підприємство, опитування, війна.

Abstract: The abstracts present an assessment of the business climate in Eastern Ukraine, which was obtained as a result of a survey of managers from the large, medium, small and micro businesses. The factors that negatively affect the development of business in Eastern Ukraine have been identified.

Keywords: business climate, enterprise, factors, survey.

Obstacles to economic development versus the obstacles to security are becoming increasingly important for Ukrainian business. According to the results of the survey two most important problems of conducting business during the war for the heads of enterprises in July 2022 are the increase in prices for raw materials or materials, which was indicated by 62% of the surveyed companies, and the drop in demand for products or services by 36%. The second place in the rating of obstacles for business was occupied by the difficulties with the transportation of both raw materials and finished products through the territory of Ukraine it was indicated by almost half of the respondents (47%). Here the problem of lack of fuel, which in the previous month was on the first place in the rating of problems among 74% of respondents, has fallen in the rating to fourth place. The lack of fuel in the conditions of war in July 2022 was one of the biggest obstacles by 6% of the surveyed companies.

It is stable important due to the mobilization or departure of workers remains a persistently important problem. In the previous two months, almost a third of the companies indicated it in the survey, and in July everything remained at the same level:

by 34%. This figure closes the top five of obstacles for the companies that were surveyed.[1]

The next most common obstacles are lack of working capital and job security. It was reported by 28% and 27% of respondents, respectively. The list of critical import goods needed by the state in wartime conditions was cancelled in July 2022, and it was reflected in the views of business: the share of enterprises complaining about the ban on the import of raw materials, semi-finished products or goods fell from 25% in June to 15% in July. The same number of respondents (15%) said that state regulation of the exchange rate is an obstacle for them.

Other problems are considered to be less important by the business representatives: damage to property or goods as a result of hostilities, as well as interruptions in electricity, water or heat supply affected on 11% of business managers, 5% have reported of acts of corruption. In addition, 2% of respondents noted that their enterprises did not face any problems. Some companies (4%) added their own options to the list of obstacles, namely: lack of financial support from the state for destroyed enterprises, lack of financing for government orders, and lack of property tax benefits for enterprises located in war-torn areas. Among the other mentioned obstacles are difficulties with logistics, in particular with export, and low solvency of the population.

The impact of individual obstacles either increases or decreases with the change in business size. Larger enterprises more often report difficulties with the transportation of raw materials or finished products through the territory of Ukraine and the dangers of work. However, smaller companies feel the negative impact of low demand and lack of working capital more strongly. It is also worth noting that micro- and small enterprises more often than large and medium-sized ones say that they are hindered by state regulation of the exchange rate, and micro-enterprises to a greater extent than larger enterprises complain about interruptions in electricity, water or heat supply.

When we are looking at the answers to these questions from the companies in different industries, agriculture and services, we can see some differences in the assessment of obstacles. Thus, two most important problems in July 2022 –it is the increase in prices for raw materials or materials and difficulties with the transportation of raw materials or finished products through the territory of Ukraine that are estimated by the enterprises of most branches of industry, as well as agriculture, at almost the same level by 36%. The exception is the service sector, where only by 16% of respondents named these two obstacles. In addition, the problem of rising prices for raw materials is not so acute for the woodworking industry: it is mentioned by 33% of respondents, while in other industries this share ranges from 60% to 71%. [1]

In addition, the representatives of the chemical industry and the industry of metal production and metalworking are more likely than others to say that it is dangerous to work (47% and 40%, respectively). A particularly noticeable drop in demand for products is felt in the printing industry; almost by 57% of respondents mentioned this problem, as well as in metal production, metalworking and construction materials production (55% each). On the contrary, the agricultural sector and the woodworking sector complain more often about the lack of fuel, respectively: by 56% and 50%, but the impact of this problem in our sample is smaller. The shortage of personnel due to

mobilization and migration was mentioned more often in the printing industry (50% of respondents), while in the field of fabric, clothing or footwear production, the lack of working capital is most often reported by 43%. In addition, 47% of the surveyed representatives of the chemical industry and 40% in the field of metal production and metalworking often mentioned the danger of work.

Differences of the adverse consequences of a full-scale war are thus self-evident for businesses in the various areas where the survey was conducted. All enterprises of Dnipropetrovsk and Mykolaiv regions by 100% are indicated the problem of rising prices for raw materials and materials. Among other regions, this topic is most often discussed in the Sumy region it is 88%. Enterprises of the Mykolaiv region (80%), Chernivtsi (67%) and Volyn region (66%) experience particularly strong difficulties with the transportation of raw materials or finished products across the territory of Ukraine. Businesses in Dnipropetrovsk and Odesa (64% each), Sumy (59%) and Lviv (58%) regions are most often talked about a drop in demand for products or services. Fuel shortage remains a significant problem in Odesa (76%), Chernivtsi (67%) and Khmelnytskyi (65%) regions. Businesses in Lviv and Odesa regions more often report about the labor shortages than in other regions due to mobilization or relocation of workers (85% and 72% of respondents). Ternopil and Rivne regions have the highest percentage of enterprises lacking working capital (71% and 70%, respectively). Almost 90% of surveyed enterprises of the Mykolaiv region indicated about the danger of work. These shares are also high in Vinnytsia (68%) and Odesa (60%) regions.[1]

The obtained data make it possible to analyze the impact of the war on the development of Ukrainian enterprises.

Література

1. Щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни» за липень 2022 року / ГО «Інститут економічних досліджень та політичних консультацій» URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=6973>

JEL H43, O22, M19

МАКОВОЗ Оксана

Доктор економічних наук, доцент, професор кафедри менеджменту Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна, дослідник Дрезденського технічного університету, Дрезден, Німеччина
ORCID:<https://orcid.org/0000-0001-8728-1500>

БУРЯК Михайло

аспірант кафедри менеджменту, Національного технічного університету

References

1. Shchomisiachne opytuvannia pidprijemstv «Ukrainskyi biznes pid chas viiny» za lypen 2022 roku / HO «Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii» URL: <http://www.ier.com.ua/ua/institute/news?pid=6973>

e-mail: Oksana.Makovoz@khpi.edu.ua
Mykhailo.Buriak@emmb.khpi.edu.ua

Oksana MAKOVOZ

Dr.sc.(Econ.), associate professor, professor of department of management, National technical university «Kharkiv polytechnic institute», Kharkiv, Ukraine, Researcher Dresden Technical University, Dresden, Germany

Mykhailo BURIK

PhD student of department of management, National technical university

«Харківський політехнічний інститут», м.
Харків, Україна
ORCID: 0000-0001-7882-6142

«Kharkiv polytechnic institute», Kharkiv,
Ukraine

СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ІТ- КОМПАНІЙ В ВОЄННИЙ ЧАС

STRATEGIC APPROACHES TO ENSURING THE SUSTAINABILITY OF IT COMPANIES IN WARTIME

Анотація: Стратегічні рішення, прийняті українськими ІТ-компаніями в Україні для пом'якшення ризиків, пов'язаних з війною, та стратегічні підходи до забезпечення стійкості. Метою нашого дослідження є вивчення управлінських практик, які допомогли мінімізувати ризики, пов'язані з війною в Україні.

Ключові слова. стратегія, стійкість, ризики, підходи, ІТ-компанії

Abstract: Strategic decisions made by Ukrainian IT companies in Ukraine to mitigate war related risks and strategic approaches to ensuring the sustainability. Our research objective is to explore managerial practices that helped to minimize risks associated with the war in Ukraine.

Keywords: strategic, sustainability, risks, approaches, IT companies

War in Ukraine resulted in economic hardships, threatening the sustainability of the business overall. That is one of the crisis types which we identified in the theoretical part of our study. Moving to a western parts of Ukraine was a challenging task for people especially in February and March 2022. Roads were in traffic collapse and all hotels, apartments were booked. Human capital is the main revenue generator in IT business and in order to maintain the stream, companies had to address the risk of relocating and accommodating their employees to comfortable conditions so they can continue their work.

To keep pace, your strategic-planning process has to be flexible enough to deal with high uncertainty. The executives revealed that in the past, their risk management focus was on a small number of well-defined risks, primarily financial risks. They told us that now, risk is encompassing the broader mandate of resiliency management. It is woven into long-term strategy development at top organizations, helping companies navigate a far more dynamic operating environment.

We used interviews and observation as the primary means of data collection. Working as a consultant for multiple IT outsourcing companies I had a chance to observe the managerial decisions and their impact on project or organization. Additionally some of the managers are my colleagues so they were willing to share their responses for the research. The concept strategy does not have a very old history in the business context and was originally introduced as the ability to use the company resources to reach the company goals. Strategy is often seen as an interlinked pattern of behaviors; it can be seen as a question of how to go about and is usually closely related to goals and visions [1, p. 11]. The word “crisis” originates from the Greek word “krisis” – translated to English it would be similar to “decision” or “choice”. As in times of crisis stakeholders can be affected emotionally and financially, wise strategic decisions are essential for private companies that are operating during war or

military conflicts. “War,” according Clausewitz, “is an instrument of policy.”¹⁵ It is, in fact, “policy itself, which takes up the sword in place of the pen.”¹⁶ For Clausewitz, writing in the early nineteenth century, war is simply politics advanced by extreme means. In his words, war is a “political instrument, a continuation of political commerce, a carrying out of the same by other means.”

War is an event which induces into this network, especially on the clients, but likewise on the managements side, moments and motives of uncertainty concerning the question whether the company will continue to be able to create a surplus of value of economic cooperation that is still big enough to satisfy the profit expectations of all economic partners.

In wartime this question is under constant review by all economic investors and partners, respectively.

Against this background our study tries to answer the following questions:

1. How do the expectations within the different kinds of economic cooperations that constitute a company change during wartime?
2. How does the company itself try to adapt its processes of (economic) value creation to ensure its own economic survival?
3. What are successful strategies of survival for a company that experiences warlike conditions of economic value creation?

Challenges that war introduced are still needed to be addressed by IT companies by relevant strategies in order to maintain their daily operations as well as the scale of their business. The topic of strategic risk averse is very interesting to investigate especially considering the current circumstances. We believe that war in Ukraine led to multiple crisis event types that IT companies have to deal with: economic, physical and reputational. The purpose of the article is to gain a deeper understanding on decision making of Ukrainian IT companies regarding the different types of problems associated with the beginning of the war.

Література

1. Bengtsson, L., & Skärvad, P. H. (2001). *Företagsstrategiska perspektiv*. Studentlitteratur.
2. Definitions of crisis. *Vocabulary.com, Inc., a division of IXL Learning*. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/crisis> (Accessed: 30 December 2022)

References

1. Bengtsson, L., & Skärvad, P. H. (2001). *Företagsstrategiska perspektiv*. Studentlitteratur.
2. Definitions of crisis. *Vocabulary.com, Inc., a division of IXL Learning*. URL: <https://www.vocabulary.com/dictionary/crisis> (Accessed: 30 December 2022)

JEL M 21, H 89, O 10

ШВИДКА Оксана,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедр бізнес-економіки та підприємництва, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна

ТЕСЛЕНКО Єлизавета,

e-mail: liza5320151432@gmail.com

Oksana SHVYDKA

Candidate of Science, Associate Professor, Associate Professor of the department of business economics and entrepreneurship

Yelyzaveta TESLENKO

студентка 6 курсу факультету економіки та управління, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0002-2875-2584

6th year student of the Faculty of Economics and Management, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

STATE AND PROSPECTS OF THE DEVELOPMENT OF RETAIL TRADE ENTERPRISES DURING THE WAR

Анотація: Проаналізовано стан підприємств роздрібною торгівлі в Україні. Досліджено як впливають військові дії на найбільших ритейлерів України. Розглянуто заходи, які сприяють відновленню та розвитку роздрібною торгівлі. Виокремлено перспективи розвитку на найближче майбутнє.

Ключові слова: підприємства роздрібною торгівлі, економічні ризики, ритейлери, бойові дії.

Abstract: The state of retail trade enterprises in Ukraine is analyzed. It has been studied how military operations affect the largest retailers of Ukraine. Measures that contribute to the recovery and development of retail trade are considered. Development prospects for the near future are highlighted.

Keywords: retail enterprises, economic risks, retailers, hostilities.

Український бізнес адаптується до війни швидше, ніж до пандемії COVID-19. Кількість нових підприємств, зареєстрованих за останні кілька місяців, зростає на 30% з початку пандемії. Не тільки національна економіка продовжує працювати, а й виникли нові приватні підприємства. На підконтрольних Україні територіях, підприємства повертаються до роботи. Тому необхідно підтримувати місцевих виробників, щоб зберегти цю тенденцію та стимулювати нашу економіку. Зрештою, економічний фронт сьогодні як ніколи важливий.

Початок війни зупинив роботу майже всього бізнесу в Україні. Незважаючи на те, що бойові дії ще тривають, велика кількість підприємств вже відновили свою роботу. Серед них найбільші ритейлери України [1]: «АТБ-МАРКЕТ», «Fozzy Group», «Епіцентр», «МЕТРО», «Ашан», «Rozetka», «Comfy», «EVA», «Vagus», «Ельдорадо». Всі ці компанії зазнали певних втрат через військові дії (знищено склади, магазини, порушена система логістичних шляхів), однак, вони продовжують функціонувати на неокупованій території України та роблять значний вклад в економіку країни.

Загальний обсяг збитків торговельної сфери оцінюється в 50,7 млрд. грн. У розрізі товарних груп найбільше постраждали продовольчі мережі – 60% від збитків по галузі. На другому місці - fashion-ритейлери, втрати яких склали 11% галузі торгівлі. До трійки найбільш постраждалих галузей торгівлі входять продавці електроніки та побутової техніки – 7% від збитків по галузі. [2]

На рис. 1 зображено збитки ритейлерів України галузі торгівлі у розрізі по товарних групах. На сьогоднішній день закрито 18 магазинів Fozzy Group в окупованих містах — Херсоні, Мелітополі, Бердянську та Маріуполі. [3]. Оскільки у перші тижні війни була порушена робота складів та виробництв, що

вплинуло на робочі процеси. Деякі з торговельних об'єктів знищені, деякі розграбовані та компанія не має до них доступу.

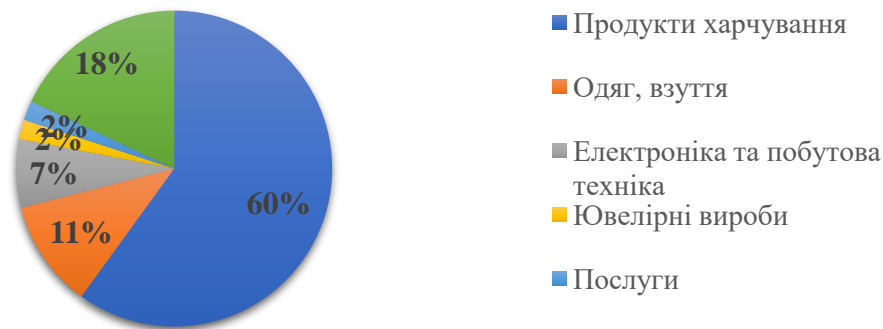

Рис. 1 Структура збитків ритейлерів України за період 24.02 – 23.04 2022 року

Джерело: [2]

На початку війни товариству належало 736 продуктових магазинів. Після місяця активних бойових дій залишаються відкритими 436 магазинів. 59 комерційних об'єктів були частково або повністю зруйновані, ще 40 опинилися в зоні бойових дій. 201 магазин тимчасово не працює. Компанія зазнала збитків майже на 3 мільярди гривень [4]. (рис.2)

Рис. 2 Структура магазинів Fozzy Group станом на вересень 2022 року
Джерело: розроблено автором на основі [5]

Магазини «Сільпо», які відновили роботу після 24 лютого 2022 року запроваджено такі зміни:

- зміна графіку роботи, в залежності від комендантського часу в регіоні;
- на касі можна зняти готівку до 6000 грн.
- бали в додатку «Власний рахунок» можна віддати на підтримку української армії у фонд «Повернись живим»

Крім того, Fozzy Group займається волонтерською діяльністю. Великими бізнесами України було створено найбільший у Східній Європі логістичний гуманітарний хаб - Help Ukraine Center. Ініціатор створення – співвласник компанії TIS Андрій Ставніцер. На другу добу після оголошення війни, він почав обдзвонювати власників бізнесів, які можуть розблокувати «вузьке горло» логістики гуманітарної допомоги та обговорювати з ними варіанти дій.

Підключилися В'ячеслав Чечеткін «Rozetka», В'ячеслав Клімов «Нова Пошта», Володимир Костельман «Fozzy Group». Цей хаб став центром тяжіння для волонтерів з усього світу. [6] Великий бізнес вже зміг відновити роботу магазинів та продовжити функціонувати в звичному режимі. Проте частка прибутку значно зменшилась, через втрачені ринки збуту. Тому для відновлення та збільшення прибутковості необхідно запровадити такі заходи:

- розширення асортименту товарів для «середнього кошику» покупців;
- залучення іноземних інвесторів, для відновлення та розширення мережі.

Кожен інвестор хоче примножити свої інвестиції, однак він не проти опинитися в «тихій гавані», щоб не потрапити під хвилі «інфляційних штормів». Інфляція, стагфляція, рецесія – це наслідки того, що сталося в Україні. Сучасна реальність полягає в експорті товарів, технологій, ідей та послуг, які неможливо розбомбити. Тому венчурний капітал в інноваційному та сервісному бізнесі стоїть на першому місці. Експорт ідей та послуг допоможе країні у найближчому майбутньому. «Нова пошта», дизайнерський супермаркети «Сільпо» та служба доставки ліків Liki24 мають перспективу виходу на ринок ЄС. Агробізнес прагне збільшити свою присутність в Азії та Африці. Якщо Україна є настільки важливою країною для глобальної продовольчої безпеки, то потрібно робити з цього висновки і виходити на світовий ринок з новими інноваційними продуктами.

Література

7. Forbes. 15 найбільших ритейлерів України. Хто прибутковий і збитковий серед АТБ, Fozzy, «Епіцентру», Rozetka та інших. Веб-сайт. URL: <https://forbes.ua/company/15-naybilshikh-riteyleriv-ukraini-khto-naybilsh-pributkoviy-i-zbitkoviy-sered-atb-fozzy-epitsentru-rozetka-ta-inshikh-19102021-2610> (дата звернення: 17.09.2022)
8. ІТС. [Збитки ритейлерів України внаслідок воєнних дій перевищили 50 млрд грн \(найбільше постраждали продавці продуктів, одягу та електроніки\)](https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voennih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-najbilshe-postrazhdali-prodavczi-produktiv-odyagu-ta-elektroniki/). Веб-сайт. URL: <https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voennih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-najbilshe-postrazhdali-prodavczi-produktiv-odyagu-ta-elektroniki/> (дата звернення: 17.09.2022)
9. Суспільні новини: Знедолені чи колаборанти. Як українські підприємці виживають в окупації та чи багато з них йде на співпрацю з РФ. Веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/255767-znedoleni-ci-kolaboranti-ak-ukrainski-pidpriemci-vizivaut-v->

References

1. Forbes. 15 largest retailers of Ukraine. Who is profitable and unprofitable among ATB, Fozzy, "Epicenter", Rozetka and others. Website. URL: <https://forbes.ua/company/15-naybilshikh-riteyleriv-ukraini-khto-naybilsh-pributkoviy-i-zbitkoviy-sered-atb-fozzy-epitsentru-rozetka-ta-inshikh-19102021-2610> (date of application : 17.09.2022)
2. ITC. The losses of Ukrainian retailers as a result of military actions exceeded UAH 50 billion (sellers of products, clothes and electronics suffered the most). Website. URL: <https://itc.ua/ua/novini/zbitki-ritejleriv-ukrayini-vnaslidok-voennih-dij-perevishhili-50-mlrd-grn-najbilshe-postrazhdali-prodavczi-produktiv-odyagu-ta-elektroniki/> (date application: 17.09.2022)
3. Public news: Destitute or collaborators. How do Ukrainian entrepreneurs survive the occupation and how many of them go to cooperate with the Russian Federation. Website. URL: <https://suspilne.media/255767-znedoleni-ci-kolaboranti-ak-ukrainski-pidpriemci-vizivaut-v->

[v-okupacii-ta-ci-bagato-z-nih-jde-na-spivpracu-z-rf/](https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness-interview/328161-silpo-fozzy-group-interview-2022) (дата звернення: 11.09.2022)

10. The village Україна. Втрати на 3 мільярди, 21 магазин в окупації і супершвидка доставка: як «Сільпо» працює під час війни. Веб-сайт. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness-interview/328161-silpo-fozzy-group-interview-2022> (дата звернення: 11.09.2022)

11. All Retail. 34 дня війни та 2,4 млрд грн збитків: загальні втрати Fozzy Group та нові виклики для компанії. Веб-сайт. URL: <https://allretail.ua/ru/news/77119-34-dnya-voyny-i-2-4-mlrd-grn-obshchie-poteri-fozzy-group-i-vyzovy-dlya-kompanii> (дата звернення: 11.09.2022)

12. Бізнес фронт. Help Ukraine Center: як великі бізнеси створили найбільший у Східній Європі гуманітарний хаб. Веб-сайт. URL: <https://delo.ua/ru/business/help-ukraine-center-kak-krupnye-biznesy-sozdali-samyi-bolsoi-v-vostocnoi-evrope-gumanitarnyi-xab-395510/> (дата звернення: 17.09.2022)

[okupacii-ta-ci-bagato-z-nih-jde-na-spivpracu-z-rf/](https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness-interview/328161-silpo-fozzy-group-interview-2022) (date of application: 11.09.2022)

4. The village Ukraine. Losses of 3 billion, 21 stores under occupation and super-fast delivery: how "Silpo" works during the war. Website. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/buisness-interview/328161-silpo-fozzy-group-interview-2022> (application date: 11.09.2022)

5. All Retail. 34 days of war and UAH 2.4 billion in losses: Fozzy Group's total losses and new challenges for the company. Website. URL: <https://allretail.ua/ru/news/77119-34-dnya-voyny-i-2-4-mlrd-grn-obshchie-poteri-fozzy-group-i-vyzovy-dlya-kompanii> (date of application : 11.09.2022)

6. Business front. Help Ukraine Center: how big businesses created the largest humanitarian hub in Eastern Europe. Website. URL: <https://delo.ua/ru/business/help-ukraine-center-kak-krupnye-biznesy-sozdali-samyi-bolsoi-v-vostocnoi-evrope-gumanitarnyi-xab-395510/> (date of application: 17.09. 2022)

JEL: F21, H54, O14

ШТАНЬ Марина

кандидат економічних наук, доцент
Національна академія управління ORCID: 0000-0002-4938-555X

e-mail: mvsh2307@gmail.com

Maryna SHTAN

Ph.D., Associate professor, National Academy of Management, Ukraine

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЗА УМОВ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

STATE POLICY TO STIMULATE ENTREPRENEURSHIP UNDER THE CONDITIONS OF POST-WAR RECOVERY

Анотація: Проаналізовано інструментарій державної політики стимулювання підприємництва в Україні за умов післявоєнного відновлення. Розкрито напрями використання важелів впливу держави на активізацію процесів модернізації економіки України

Ключові слова: державна політика, модернізація, економіка України

Abstract: The tools of the state policy to stimulate entrepreneurship under the conditions of post-war recovery in Ukraine are analysed. The directions of using the levers of influence by the state on the activation of modernisation processes of the economy of Ukraine are revealed

Keywords: state policy, modernisation, economy of Ukraine

Функціонування економіки за умов воєнного стану потребує виваженої державної стратегії, в якій успішність реалізації рішень обумовлюється злагодженістю та системністю державної економічної політики та її спрямованістю на конкретні показники глибинних трансформацій. Проблематика стратегії і тактики відновлення національної економіки на засадах її модернізації передбачає формування конкурентоспроможного національного господарства з розвиненим промисловим сектором, здатного генерувати достатні обсяги доданої вартості та достатню кількість робочих місць. Інституційна спроможність державних органів також є важливим компонентом успішного впровадження заходів з післявоєнного відновлення. Інституційні реформи у системі державної політики мають бути продовженими та поглибленими. Однак їх дієвість у послабленій війною економіці дещо знижується [1].

Вкрай актуальними питаннями розвитку економіки України є втрата її виробничого та трудового потенціалу. Саме тому створення високооплачуваних робочих місць спроможне зберегти заощадження домашніх господарств та трудовий потенціал країни. За нинішніх умов заощадження населення здебільшого зменшуються у зв'язку з втратою робочих місць та пов'язаного з цим скороченням поточних доходів, а ніж від підвищення цін. Тому формування пропозиції робочих місць дозволить підтримувати рівень поточних доходів громадян і запобігатиме скороченню їх заощаджень. З досвіду післявоєнної відбудови багатьох країн відомо, що неврахування проблеми активного створення робочих місць призвело до довгострокової стагнації виробничої активності та виникнення довгострокового безробіття [2].

Держава володіє доволі широким арсеналом інструментарію, спроможного стимулювати створення нових робочих місць з виникненням мультиплікативного ефекту на основі інвестування у проекти, що формують такі робочі місця у багатьох видах економічної діяльності. При цьому йдеться про державно-приватне партнерство, різноманітні форми державної допомоги суб'єктам підприємницької діяльності, державні гарантії за кредитами та компенсацію відсоткових ставок, державні закупівлі товарів та послуг, стимулювання імпортозаміщення та локалізацію виробництва, стимулювання конверсії виробництва, вирішення глобальних логістично-транспортних проблем [1; 2]. У цьому зв'язку питання відновлення промислових об'єктів на новітній платформі має стати засадничим пріоритетом економічної політики в Україні. Великі промислові підприємства створюють значну кількість робочих місць та генерують попит на супутні послуги, що підтримує підприємницьку ініціативу малого підприємництва. Ренесанс української промисловості має відбуватися лише на основі її технологічного оновлення. У цілому забезпечення повноцінної роботи промислового сектору слід розглядати як один із ключових чинників стійкого розвитку національної економіки у повоєнний період. У цьому контексті якраз суттєву роль має відігравати державна політика, оскільки від правильно ухвалених управлінських рішень залежатиме вектор майбутнього розвитку всієї країни [3].

До того ж для активізації інноваційного процесу необхідною є державна політика стимулювання інновацій та започаткування венчурного фінансування. Зростання ефективності використання ресурсного потенціалу економіки та започаткування виробництва з високим ступенем доданої вартості спроможні здійснити вагомий внесок у формування потужних виробничих кластерів національної економіки зі значною кількістю робочих місць, що дозволить розв'язати проблему зайнятості населення. Найбільш перспективними галузями української економіки, які здатні створити потужне економічне підґрунтя за умов технологічної модернізації є важке машинобудування, літєве та алюмінієве виробництво, фармацевтика та виробництво медичної техніки, новітні нафтохімічні виробництва, вирощування та переробка органічної продукції, сільськогосподарська селекція та генетика.

Очевидно, що енергетична безпека української економіки є питанням першочергового виміру і також має розв'язуватися за активної участі держави. Йдеться про збільшення видобутку власної вуглецевої сировини, будівництво підприємств з переробки вуглеводнів, розвиток логістичної інфраструктури постачання енергоносіїв. Початок повномасштабних воєнних дій докорінно змінив транспортний ландшафт зовнішньої торгівлі України, що вимагає перебудови транспортної інфраструктури під потреби максимального задоволення експортного потенціалу та відповідати потребам оборонного комплексу. Спрощення процедур проходження прикордонно-митного контролю також можна віднести до заходів, що сприяють збільшенню товарно-транспортних операцій [2; 3; 4].

З огляду на структуру української економіки важливо також, що підприємства аграрного сектора є достатньо конкурентоспроможними, володіють потенціалом для істотного розширення виробничого потенціалу та здійснення інвестицій у проекти з переробки сировини. Підвищення ступеня переробки аграрної сировини є одним з основних напрямів стратегічної модернізації аграрного сектора України. Водночас звуження ринків збуту та висока ціна кредитних ресурсів змушує аграрні компанії користуватися інструментами державної кредитної підтримки [3; 4].

Стратегія структурної перебудови економіки України повинна базуватися на активній цілеспрямованій державній політиці створення робочих місць і охоплювати такі напрями, як локалізація, імпортозаміщення, виробництво озброєнь, воєнна конверсія промисловості, енергетична безпека, логістика та транспортна інфраструктура економіки, фінансова санація підприємств стратегічного значення, яким загрожує банкрутство [3; 4]. Стимулювання розвитку конкурентоспроможних підприємств дозволить мінімізувати ризики валютної кризи та поглиблення інфляційних процесів. Створення робочих місць спроможне стати стимулом для повернення в Україну громадян, які залишили її внаслідок повномасштабних бойових дій.

Література

1. Даниленко А. І., Венгер В. В. Розвиток реального сектору економіки України у

References

1. Danylenko A. I., Venher V. V. Rozvytok real'noho sektoru ekonomiky Ukrainy u

повоєнному відновленні. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 7-32. doi.org/10.33763/finukr2022.06.007

2. Гуменюк В. В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34-54. doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034

3. Скрипниченко М. І. Макроекономічні оцінки і прогнози повоєнного відновлення економіки України. *Економічна теорія*. 2022. № 2. С. 29-43. doi.org/10.15407/etet2022.02.029

4. Семенча І. С., Ковальов М. С. Макроекономічний аналіз ефективності регулювання економіки України: ретроспектива та сучасний фінансово-економічний стан. *Проблеми економіки*. 2022. № 2. С. 66-75. doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-66-75

viys'kovomu vidnovlenni. *Finansy Ukrayiny*. 2022. № 6. S. 7-32. doi.org/10.33763/finukr2022.06.007

2. Humenyuk V . V. Zarubizhnyy dosvid viys'kovoyi transformatsiyi derzhavnoho upravlinnya i uroky dlya Ukrayiny. *Ekonomika Ukrayiny*. 2022. № 8. S. 34-54. doi.org/10.15407/economyukr.2022.08.034

3. Skrypnychenko M. I. Makroekonomichni otsinky i prohnozy vidnovlennya ekonomiky Ukrayiny. *Ekonomichna teoriya*. 2022. № 2. S. 29-43. doi.org/10.15407/etet2022.02.029

4. Semencha I. S., Koval'ov M. S. Makroekonomichnyy analiz efektyvnosti rehulyuvannya ekonomiky Ukrayiny: retrospektyva ta suchasnyy finansovo-ekonomichnyy stan. *Problemy ekonomiky*. 2022. № 2. S. 66-75. doi.org/10.32983/2222-0712-2022-2-66-75

JEL: F21, H54, O14

СЛЮСАР Каріна

студентка 4 курсу, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана

САС Ірина,

к.е.н, доцент, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана

ORCID: 0000-0003-1386-6674

e-mail: mvsh2307@gmail.com

Karina SLYUSAR

4th year student, KNEU named after Vadim

Hetman.

Iryna SAS

PhD, associate professor, KNEU named after

Vadim Hetman

УКРАЇНСЬКА ЕКОНОМІКА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПОШУК НОВОГО БАЛАНСУ

Анотація: Економіка України зазнає колосальних збитків від російської агресії, й наразі ці втрати оцінити важко, адже війна триває. Страждає економіка країни, а відтак це бізнес, інвестори, банки і звичайні люди. Заборонено ряд заходів задля уникнення фінансової катастрофи в Україні.

Ключові слова: економіка, бізнес, війна, криза, інфляція.

THE UKRAINIAN ECONOMY DURING THE WAR: THE SEARCH FOR A NEW BALANCE

Abstract: Ukraine's economy is suffering enormous losses from the Russian aggression, and it is difficult to estimate these losses now, because the war continues. The economy of the country is suffering, and therefore it is business, investors, banks and ordinary people. A number of measures are prohibited to avoid financial disaster in Ukraine.

Keywords: economy, business, war, crisis, inflation.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що в умовах сьогодення, в умовах війни, бізнес в постійному пошуку балансу. Ні для кого не секрет, що війна – це неймовірно затратно, або ж як часто зустрічається в обговореннях експертів – дорого.

Макрофінансова стабільність в Україні від початку війни все більше руйнується. Протягом перших двох місяців регуляторам вдавалося більш-менш тримати під контролем обмінний курс, державний бюджет та інфляцію за

допомогою жорстких обмежувальних заходів та швидкої фінансової допомоги із за кордону.

Щодня сума воєнних збитків збільшується, зростає відсоток зменшення робочої сили, скорочення робочої сили, понад 17% фірм закінчили власну роботу [4].

Україна досить великий гравець на великому продовольчому ринку. До війни ми експортували понад 15% великого продовольства кукурудзи та в межах 10% зернових. Тобто, ми були в одному та іншому розділі одним із найбільших світових експортерів. Втім зараз український продовольчий ринок знаходиться в кризовому стані через вплив багатьох моментів, які поступово діяли вже в напрямку досить тривалого періоду.

Зазначимо, що у попередні роки були несприятливі погодні умови, які слідувати зниженню урожайності сільськогосподарської продукції. Однак, в Україні не було відчутно такого фактору, оскільки торік українські аграрії мали рекордний урожай.

Підвищились тарифи на енергоелементи, насамперед, на газ, які збільшили ціни на добрива. Відповідно, добрива є істотним складником собівартості зерна та іншої сільськогосподарської продукції.

Вторгнення РФ в Україну і, відповідно, продовження війни, яка триває із 2014 року і масового наступу набула 24 лютого 2022 року – стали початком значного впливу на світовий продовольчий ринок. Зазначимо, що значна кількість фірм не захотіли співпрацювати з країною-агресором.

Через відсутність запланованого експорту зерна з України очкується зміна тарифів на продовольство у світі. За тарифами на насіння почали зростати ціни на яловичину та інші продовольчі продукти. Суспільство сьогодні може спостерігати значне зростання ціни на яйця курячі, зокрема "Ясенвіт" станом на сьогодні (5 жовтня) – 6,8 грн/ шт, а в лютому середньомісячний показник становив 4,3 грн/ шт.

За для збереження цінової та економічної міцності НБУ зафіксував обмін гривні та ввів низку адміністративних обмежень що є позитивним.

Споживча інфляція у річному вимірі стрімко зросла, з початку року вона виросла до 10,9%. Таке зростання спричинило значною кількістю факторів, зокрема: порушення постачання сировини, нерівномірним попитом, в бізнесі видатки перевищили надходження доходи, через постійне попадання ракет на нафтобази – відбулося зростання цін на бензин та дизпаливо, його постачання зменшилось.

Збільшилась частка підприємств, які підняли ціни на свої продукції. В середньому вона становить від 5% до 10%. Спостерігається значне зростання цін в переробній промисловості.

Щоб уникнути фінансової катастрофи, інші країни-союзники України зобов'язані зрозуміти всю ситуацію і негайно надати грошову допомогу, що і роблять задля втримання української економіки. Також для підтримки варто залучити не лише урядові організації, а й корпоративний сектор. Розширити базу

бізнесів, які матимуть частку прибутку із-за кордону, та згодом, можна буде використати їх допомогу на відбудові.

Для початку невідкладно необхідний міцний номінальний якір. Потужна залежність від браку коштів для фінансування державного недоліку була неминучою в перші місяці війни, але якщо нинішня залежність від грошового фінансування збережеться, інфляція, яка вже вище 20%, може значно збільшитися.

Метою має бути порівняно низька інфляція. У період національної мобілізації основний обов'язок досягнення цінової міцності полягає на фіскальні органи, які можуть впливати на інфляцію за допомогою інструментів, що вони обирають для залучення ресурсів із внутрішнього індивідуального сектору.

Вважаємо, що уряд має прагнути збільшити національні заощадження, а не покладатись лише на монетарне фінансування центрального банку. Разом з фіскальними органами, центральний банк повинен запровадити гнучку систему підтримки макроекономічної міцності. Тим самим встановити обмінний курс, який буде покращувати становище на ринку.

На зовнішній дисбаланс слід встановити суворий контроль над відпливом капіталу та обмежити імпорт. Наприклад, вищі податки на імпорт і створити обов'язковий перелік критично важливого імпорту.

Такий ряд заходів потрібно для того, щоб уникнути небезпеки внутрішньої макроекономічної цілісності з боку великих фіскальних потреб. При конструктивному лімітуванні вибору для можливих вкладень, суворіший контроль над капіталом ще допоможе уряду мобілізувати більше ресурсів на ринку грошових коштів за більш низьку вартість. Важливо, ще абсолютна зупинка виплат зовнішнього боргу.

Ключове завдання України зараз – інтенсифікувати фінансові процеси. Зокрема, зосередити увагу на допомозі виготовлення, переведенні його в порівняно нешкідливі ареали. Вкрай значиме завдання – зацікавити до роботи максимальну чисельність працездатного населення.

Цінність для тих підприємств, які зможуть гарантувати обороноздатність, необхідні для роботи критичної інфраструктури та продовольчої безпеки, а також невеликим виробництвом. Невеликі компанії більш гнучкі, швидше відгукуються на зміну умов, їх простіше евакуювати, а також продублювати логістичні ланцюжки.

В умовах війни бізнес повинен стати пліч-о-пліч з державою для перемоги над противником, а держава – робить для цього всі необхідні умови.

Нинішня ситуація в країні є найскладнішою, але Україна не одна у цій війні. Підтримка з боку союзників України є надзвичайно важливою не лише для існування країни, але й для майбутнього світового порядку та безпеки. Економічна та військова допомога Україні – найкраща інвестиція в мир у всьому світі.

Література

1. Центр економічної стратегії: <https://ces.org.ua/>

References

Tsentr ekonomichnoi stratehii: <https://ces.org.ua/>

2. Національний банк України
<https://bank.gov.ua/>

3. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://www.apk-inform.com/uk>

4. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://forbes.ua/inside/yak-pochuvae-sebe-ukrainska-ekonomika-pid-chas-viyni-infografika-15062022-6613>

5. Електронний ресурс. Режим доступу: https://www.youtube.com/watch?v=EQ_bKB177iU

2. Natsionalnyi bank Ukrainy
<https://bank.gov.ua/>

3. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://www.apk-inform.com/uk>

4. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://forbes.ua/inside/yak-pochuvae-sebe-ukrainska-ekonomika-pid-chas-viyni-infografika-15062022-6613>

5. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: https://www.youtube.com/watch?v=EQ_bKB177iU

JEL L81

НИКОЛАЙЧУК Ольга

к.е.н., доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Україна

ORCID 0000-0002-7197-4713

МЕЛЬНИК Олексій

здобувач вищої освіти

Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Україна

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
 ВІТЧИЗНЯНОГО РИТЕЙЛУ ПІД ЧАС
 ВІЙНИ**

Анотація: Проаналізовано тенденції розвитку роздрібною торгівлі України під час війни. Визначено перспективи розвитку вітчизняного ритейлу в Україні.

Ключові слова: ритейл, роздрібна торгівля, повномасштабна війна.

e-mail: nicol.olga18@gmail.com

Olga NIKOLAICHUK

PhD in Economics, Associate Professor
 MykhailoTuhan-Baranovskyi Donetsk
 National University of Economics and
 Trade, , Ukraine

Alex MELNYK

student

MykhailoTuhan-Baranovskyi Donetsk
 National University of Economics and
 Trade, Kryvyi Rih, Ukraine

**TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF
 DOMESTIC RETAIL DURING THE
 WAR**

Summury: Trends in the development of retail trade in Ukraine during the war are analyzed. The prospects for the development of domestic retail in Ukraine have been determined.

Keywords: retail, retail trade, full-scale war.

Початок 20-х років 21 століття приніс доволі сильний удар по світовій економіці та вітчизняній також: криза напівпровідників, пандемія COVID-19 і розпочата 24 лютого 2022 року повномасштабна війна. Остання створила нові труднощі і перешкоди вітчизняному ритейлу, який тільки-но почав оговтатися від пандемії.

До 24 лютого 2022 року сфера роздрібною торгівлі України була одним із найприбутковіших секторів української економіки. Відповідно, ритейл знаходився серед найбільших платників податків в Україні та виступав одним з найбільших роботодавців країни. Саме ця галузь в нашій країні - одна з небагатьох, яка у продовж пандемії входила у п'ятірку найприбутковіших

галузей нашої економіки. Сумарна оцінка заробітку цієї галузі за 2020-2021 рр. становить приблизно 430 млрд. грн. [4].

Внаслідок повномасштабної війни роздрібна торгівля зазнала значних змін. За даними Асоціації ритейлерів України та Української ради торгових центрів, збитки лише за перші місяці повномасштабної війни сягнули близько 50,7 млрд. грн. Після перших трьох місяців бойових дій найбільші компанії ритейлу закрили більше, ніж 300 супермаркетів [1].

Разом із втратами ритейлу бюджетні надходження від галузі також впали. Так, у період за січень-травень 2022 року сума сплачених податків становила \$361 млн, що на 23% менше, ніж за аналогічний період 2021 року. За результатами 2021 року суб'єктами галузі було сплачено близько \$1,1 млрд податків і зборів до бюджетів усіх рівнів. Також значним є скорочення персоналу у великих ритейл компанія відповідно з 271308 тис. фахівців у грудні 2021 року до 248072 тис. у травні 2022 р. [4].

За даними Міністерства цифрової юстиції України, за ці перші 3 місяці було зареєстровано 31266 підприємств, з яких 26386 українців стали ФОП, що складає 50% від кількості зареєстрованих підприємств за попередній рік. Серед галузей-лідерів друге місце після комп'ютерного програмування посів саме ритейл [3].

Загалом, у перші три місяці війни темп реєстрації нового бізнесу у ритейлі становив 81% до відповідного періоду 2020 року та 47% до відповідного періоду 2021 року [2].

Однак вже через півроку після початку широкомасштабного вторгнення частка непрацюючих магазинів зменшилася на 17% і в серпні становила лише 12%. Вдалося відновити роботу близько 60% магазинів, що продовжується надалі [4].

За даними аналітиків Асоціації ритейлерів України, з урахуванням серйозних втрат, які були завдані мережі там, де велися і продовжуються активні бойові дії (в тому числі на окупованих територіях), перша десятка гравців FMCG майже не зазнала кількісних змін. За п'ять місяців 2022 року провідні компанії галузі заплатили майже 15 млрд грн податків та забезпечили роботою близько 250 тисяч працівників.

Під час війни спостерігається значна трансформація функціонування вітчизняного ритейлу. Так, найбільші торговельні мережі, виконуючи важливу функцію забезпечення продовольчої безпеки країни, також стали своєрідними гуманітарними хабами для армії та цивільних українців. Підвальні приміщення найбільших маркетів було переобладнано під укриття, а збір «підвішених» продуктів для війська і територіальної оборони став потужним каналом постачання продуктів на блокпости та передову. Вітчизняні ритейлери спрямовують свої передають гроші та продукти для ЗСУ, лікарень і притулків.

Відбулися значні зміни у логістиці торговельних мереж, які цілком можуть вирости до галузевих стандартів. Зруйновані логістичні маршрути змусили ритейлерів шукати альтернативні джерела поповнення своєї полицок, що призвело до значного збільшення кількості постачальників [1].

З багатьох секторів роздрібної торгівлі досить швидке відновлення під час війни почав авторитейл. Цьому сприяло необхідність в ньому для військових і для благодійних фондів та скасування пільг на розмитнення імпорту. У самому ж сегменті стрімко зростає попит на EV, тобто на електромобілі, частка завезених вже перевищила 11%. Можна стверджувати, що попит на EV виріс у 3 рази, як і попит на авто із гібридними силовими агрегатами. Загалом парк авто на гібридній та "зеленій" енергії вже перевищує 100 тисяч автівок, і прогнозовано, що ця цифра буде і далі рости у більшій мірі через дефіцит пального і зростання на нього цін.

Головними трендами організованого вітчизняного ритейлу на найближчу перспективу можна назвати наступні:

- 1) омінканальність продажів;
- 2) гейміфікація процесу купівлі;
- 3) персоналізація маркетингових пропозицій;
- 4) візуальний пошук товарів;
- 5) блокчейн технології у логістиці та постачанні;
- 6) безготівковий (автоматичний) шопінг, nfc технології;
- 7) комбіновані формати магазинів [1].

Можна виділити декілька напрямків, які допоможуть прискорити якнайшвидше відновлення потужностей вітчизняного ритейлу:

- 1) отримання компенсації за пошкоджене та втрачене майно ритейлерів та власників торгових центрів;
- 2) відновлення праці на об'єктах ритейлу усюди, де це є безпечним і можливим;
- 3) на державному рівні можливе вирішення проблем з нестачею оборотних коштів підприємств, високих ставок орендної плати та зменшення податкового навантаження [4].

Література:

1. Роздрібна торгівля під час війни. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/czina-zmin-transformacziya-rozdribnoyi-torgivli-pid-chas-vijny/#9>:
2. Український бізнес в умовах війни: аналітика стану за три місяці. URL: <https://business.diia.gov.ua/en/cases/novini/ukrainiskij-biznes-v-umovah-vijni-analitika-stanu-za-3-misaci><https://t.me/mintsyfra/3156>
3. Один із напрямків відновлення українського ритейлу – вихід на польський ринок. URL: <https://rau.ua/novyni/andrij-zhuk-rau-polskij-rinok/>

References

1. Retail trade during the war. URL: <https://hub.kyivstar.ua/news/czina-zmin-transformacziya-rozdribnoyi-torgivli-pid-chas-vijny/#9>:
2. Ukrainian business in the conditions of war: analysis of the situation for three months. URL: <https://business.diia.gov.ua/en/cases/novini/ukrainiskij-biznes-v-umovah-vijni-analitika-stanu-za-3-misaci>: <https://t.me/mintsyfra/3156>
3. One of the ways to restore Ukrainian retail is to enter the Polish market. URL: <https://rau.ua/novyni/andrij-zhuk-rau-polskij-rinok/>

JEL L81

ДАВИДКОВА Катерина

Аспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ОБЕРЕМЧУК Валентина,

к.е.н., доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана

e-mail: katrindavyd.15@gmail.com

Kateryna DAVYDKOVA,

PhD student at the Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman,

working at the Charite University, Berlin

Valentyna OBEREMCHUK,

Associate professor, PhD

at the Kyiv National Economic University

named after Vadym Hetman

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІОРІЄНТОВАНОГО БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Анотація: Нині тисячі підприємств трансформувалися в іншу бізнес-модель – соціальне підприємство. Вони займаються соціальним підприємництвом, поєднуючи бізнес і допомогу суспільству. Результати впливу війни на діяльність окремих підприємств представлені в таблицях. Щоб економіка працювала ефективно, ця тенденція має продовжуватися і після війни.

Ключові слова: соціальне підприємство, трансформація бізнесу, бізнес у воєнний час.

TRANSFORMATION OF BUSINESS INTO SOCIAL ENTERPRISE DURING THE WARTIME

Summary: Nowadays, thousands of enterprises got a transformation into another business model – social enterprise. They engage in social entrepreneurship, combining business and helping society. The results of the impact of the war on the activities of some enterprises are presented in the tables. For the economy to function effectively, this trend must continue after the War.

Keywords: social enterprise, business transformation, business at the Wartime.

Nowadays, business in Ukraine has many trials on its way: Covid-19 and now war. After such trials, it would seem impossible to hold on to the economic environment. However, businesses show a new reality, recreating its ecosystem and accepting the transformation. According to the Wartime, the economy climate in Ukraine is in crisis. On the other hand, an ecosystem of business started to work better than before. The ecosystem is a whole structure of elements, that complete one big process and help to function fully. The ecosystem of social enterprise includes customers, resources, partnership cooperation, products, networking, media channels, solving social problems, helping people, etc. The aim of our work is providing an analysis of the business transformation that switched to social entrepreneurship during Wartime, also characterizes newly created social enterprises.

The hypothesis of our work, regarding the Wartime in Ukraine, observes the mass transformation of the business into social enterprises.

At the beginning of a full-scale war in Ukraine, there are a lot of businesses that wanted to help society. It is human nature to help others. Especially in the conditions of war, this nature can reveal itself as much as possible. We want to help others as much as we can, and sometimes even more. In times of war, socially important initiatives reach another level, mobilizing a huge resource. Social entrepreneurship is a business that, if successful, will work as a coordinated mechanism and generate a resource. Social enterprises have limited resources. That is, why they do not have enough funds for advertising, which they can use to attract a larger customer base. But in the era of engaging digitalization, this is not a problem. Nowadays, we all have information about updates, deals, and volunteers we can find on social media. Since

many social enterprises have limited resources, they use free social media for external communications. They began to use social networks such as Instagram, Facebook, and Telegram with high efficiency. In social networks, they talk about their products, services, news and reports, find partnerships and attract people [1;3].

To prove our hypothesis regarding the mass transformation of the business into social enterprises during the war, we analyzed social media and prepared the main results in the table below «Enterprises during the war» [Table 1] [2;3;4].

Table 1. The results of the impact of the war on the activities of some enterprises

Name	Activities before War	Activities during the War	Distribution of income or donations
Gastro Family	More than 80 restaurants, which cooked different types of food	<ol style="list-style-type: none"> 1.Free food for people, who suffered during the War 2.Delivered food to various units of hospitals, territorial defence and the army. Cooking vacuum lunches to the military front. 43 386 lunches were cooked from February, until March in the Kyiv region. More than 100 000 dishes. As a result more than 3000 portions per day. 3.Organized the work of two full-fledged kitchens to meet the needs of volunteers, 100% of their capacities. 7 volunteers kitchen working today, the average amount of chiefs in the 1 kitchen is 55 people. 4.Used empty bottles to develop a new cocktail “White pour. 2022 limited Edition” - a kind of molotov cocktail. 	Opened different currency accounts for fundraising money from abroad in Euro, dollars, PayPal or even cryptocurrency. This money for supports their work and volunteer work.
Kosatkacafe	Restaurant with food for everyone. Events for allocated money for their business	<ol style="list-style-type: none"> 1.Everyday they cook a hot meals for about 900 people. Some people who started work here have never been in gastronomy before. But War combines all people for fighting. 2. From May they are open restaurants and continue cooking for military aims at the Jacuzzi Kyiv. 44954 people received lunches, during spring and 2 summer months. 534 – daily shifts they spent together. 66362,87 UAH transfer to our Army. 	<p>Events, which transfer 30% of the sale to the Volunteers hub in Kyiv.</p> <p>Special dishes, according to the sales of which. They are transferred 100%, 50% and 30% to the Ukrainian army.</p>
Lviv croissants	Delicious croissants for everyone, organize some charity actions to support kids, which need operations. Short-term action.	<ol style="list-style-type: none"> 1.Free coffee, tea and croissants for volunteers, military, police, territorial defence and national guard. 2. One of the cafes in Lviv, visited by Angelina Jolie, during the day allocated an amount of 50809 UAH, which was a transfer for medical support in the Okmatdyt, Lviv region, for children, who suffered from War. 	Every month they transfer more than 70 thousand UAH to Okmatdyt in the Lviv region.

We would like to analyze two more powerful social enterprises in Ukraine and check their transformation influenced by War. The main results we prepare in the table below «Social enterprises during the war» [Table 2] [4;5]. The conducted analysis of these transformations proves the opinion that business has moved to another mode of behaviour – social entrepreneurship. Also, an ecosystem of these enterprises started work so productivity. A lot of new cooperation help to reach the most important goal

– helping people to survive. Enterprises opened donated, help people, who were affected by War and supported people who work for our victory.

After the start of the war, we also have newly created social enterprises. Some young activists became an entrepreneur and set up their own businesses. The best example is Pwork.ua - pidopryhora.coworking, in Kyiv, a social enterprise that raises money for the Armed Forces of Ukraine and the Kyiv Humanitarian Headquarters. This social enterprise started its work in April 2022. 40% of the profit goes on humanitarian aid for the Ukraine Army [6].

During the summer, more than 10,000 hryvnias were collected for the humanitarian headquarters and first aid training was conducted for more than 40 people. The co-working space conducts training and organize discussions and events.

Table 2. The results of the impact of the war on the activities of some Social enterprises

Name	Activities before War	Activities during the War
Laska store	<p>A social enterprise, which gives your things a second life. They have been sorting things for 11 years, and 85% transfer to humanitarian aid – orphanages, social-type homes, centres for people with disabilities, boarding schools and homes for people of retirement age.</p> <p>15% of sales goes to support their business.</p> <p>Donated to charity – 1317448 hryvnias. Clothes were donated to charity funds – 594058.3 kilograms.</p>	<p>They changed their target audience. War in Ukraine inevitably affected every life. They prepare an application forms for people, who need to receive humanitarian aid.</p> <p>They opened a donation platform to collect money for preparing food for those, who need it in Kyiv (in cooperation with Kosatka cafe)</p> <p>Below we calculated all reports from February until September.</p> <p>43 555 kg clothes were handed over to charitable foundations and mostly those who need it, affected by War.</p> <p>56 000 UAH – transferred to the Armed Forces needs</p> <p>30 000 UAH- provided to the territorial defence.</p> <p>56 540 UAH – collected to prepare dinners at Kosatka café for those who especially need it now.</p> <p>397 kg – transferred for disposal to “No waste Ukraine”</p> <p>2 500 – sent to Mykolaiv Zoo.</p> <p>50 big bags were sent to a shelter for internally displaced persons in the Obolon district and the Kyiv City Center for Social and Psychological Assistance.</p> <p>Handed over clothes for needs in Donetsk.</p> <p>174 families received humanitarian support. These families, were able to evacuate from Bucha, Izyum, Luhansk, Donetsk, Mariupol and others. Also, more than 4650 people received clothes in other cities in Ukraine (Dnipro, Zaporizhya, Kharkiv)</p> <p>59795,9 kg clothing was accepted and sorted.</p> <p>Also, they provide materials for weaving camouflage nets for the Armed Forces.</p>
Good bread from Good people	<p>A social enterprise, which gives a working place for people with mental disabilities.</p> <p>Organized fundraising companies to supporting their work (for renting kitchens, salary and another cost)</p>	<p>Currently, they are not fulfilling orders. Now they are bake bread and cupcakes, which give free through volunteers to those who need it (territorial defence, police, hospitals, pensioners)</p> <p>Every day they baked 400-800 pieces of various bakery products.</p> <p>They opened a donation system to support their work.</p>

Another example is the establishment "Others" in Lviv, opened by restaurateur Yevhen Klopotenko. Social entrepreneurship provides free meals to those who cannot pay for food. This social value is created at the expense of those who are willing to

pay, as well as at the expense of charitable contributions. In addition, the restaurant created jobs for internally displaced persons, which is also part of the criteria for social entrepreneurship. In conclusion, today thousands of enterprises got a transformation into another business model – social enterprise. Some of them transfer a percentage of their profits to support the Ukrainian army, humanitarian projects or other social initiatives, and some of them cooked free food to support people. They engage in social entrepreneurship, combining business and helping society. For the economy to function effectively, this trend must continue after the War. After all, social enterprises are about the development of the country, solving social problems and supporting society.

Література:

1. Social Enterprise Journal. (2022).Scopus Online:
<https://www.scopus.com/sourceid/21100898050>
2. Daz Gonzales, A. and Dentchev, N.A. (2021). Ecosystem in support of social entrepreneurs: a literature review. Social Enterprise Journal , Vol. 17 No. 3, pp. 329-360.
3. Gastrofamily. <http://borysov.com.ua/en/>
4. Kosatka Café.
<https://instagram.com/kosatkacafe?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
5. Social business in UA.
<https://socialbusiness.in.ua>
6. Pidopryhora.coworking.
<https://instagram.com/pwork.ua?igshid=YmMyMTA2M2Y=>

References

1. Social Enterprise Journal. (2022).Scopus Online:
<https://www.scopus.com/sourceid/21100898050>
2. Daz Gonzales, A. and Dentchev, N.A. (2021). Ecosystem in support of social entrepreneurs: a literature review. Social Enterprise Journal , Vol. 17 No. 3, pp. 329-360.
3. Gastrofamily. <http://borysov.com.ua/en/>
4. Kosatka Café.
<https://instagram.com/kosatkacafe?igshid=YmMyMTA2M2Y=>
5. Social business in UA.
<https://socialbusiness.in.ua>
6. Pidopryhora.coworking.
<https://instagram.com/pwork.ua?igshid=YmMyMTA2M2Y=>

JEL L81

КУЖЕЛЬ Марина

к.е.н., доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3708-7712>

СГЕЛЬНИЦЬКИЙ Антон

студент VI курсу факультету маркетингу
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

e-mail: marinakuzhel@gmail.com

Maryna KUZHEL

Ph.D, Associate Professor,
KNEU named after Vadym Hetman", Ukraine

Anton YEGELNYTSKYI

VI year student,
KNEU named after Vadym Hetman", Ukraine

ЦІННІСТНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Анотація Війна, як глибока криза, сприяє зміні цінностей. Дана трансформація впливає не лише на суспільство в цілому, а й на діяльність бізнес-організацій, що потребує детального дослідження.

VALUABLE BUSINESS

TRANSFORMATIONS IN WARTIME

Summary War, as a deep crisis, promotes a change in values. This transformation affects not only society as a whole, but also the activities of business organizations, which requires detailed research.

Ключові слова: цінності, трансформація, криза, війна.

Key words: values, transformation, crisis, war.

Війна, на наш превеликий жаль, є невід’ємною частиною світу. Історики виявили лише двадцять сім днів миру за останні 1000 років, коли на нашій планеті не було війн. Окрім смерті та страждань, війни сприяли самопошуку, зміні свідомості людей та еволюції цінностей, сприяли подальшому розвитку економіки та зростанню бізнес-активності.

Зараз ми проходимо подібний етап. Крім того що необхідно проаналізувати помилки рішень, які призвели до цієї політичної ситуації, варто спробувати знайти перспективи та можливості, які ця криза дає, зокрема, для економіки та бізнесу.

Цінності є основною основою для вибору керівництвом бізнесу бачення, місії, стратегії та тактики. Цінності визначають вибір європейських компаній, які продовжували або не співпрацювали з бізнесом в Росії. Тільки цінності стали опорою для людей в Україні, які працюють інколи ризикуючи життям, не заради винагороди, а заради майбутнього. Але вісім років тому ситуація була іншою, коли Росія вже почала війну на території України. Як змінилися цінності в Україні та країнах Європи і чому – питання, які допоможуть спрогнозувати розвиток економіки та бізнесу та допоможуть удосконалити науку управління, відповідь на яке можна відшукати в дослідженнях ціннісних орієнтирів в глобальному розрізі.

Зокрема, заслуговує на увагу результати дослідження цінностей українців в рамках концепції спіральної динаміки. Дослідження в Україні двадцятирічної давнини продемонстрували домінування парадигми мислення, яка ґрунтується на стабільності. Звичайно, останні роки показали зростання кількості економічно активних та ініціативних людей, готових до змін. Очевидно, що війна, як глобальна криза, сприяла критичній зміні парадигми мислення. В рамках проведеного нами експрес-дослідження з експертами – науковцями, топ-менеджерами великих українських компаній, політиками з метою визначення цінностей, які актуалізувалися для громадян України під час війни, було виявлено збільшення ваги парадигм мислення більш високого порядку, що мають ідеалами свободу, гуманність, справедливість та відкритість.

За статистикою, лише 17% підприємств в Україні мають можливість працювати майже повноцінно. За час війни всі українські підприємства пройшли складний шлях нагальних кризових змін та адаптації, який пропонує великий набір нестандартних швидких та ефективних підходів до управління. Звичайно, такі результати стали можливими завдяки досвіду керівництва під час криз, а також точним інтуїтивним рішенням. Адже інтуїтивні рішення часто ставали єдиною можливим шляхом в умовах обмеженої інформації та браку часу. Але наше дослідження визначає інтуїцію, про яку зазначають підприємці-інтерв’єри, як квінтесенцію досвіду підкріпленого знаннями. Зараз, коли є час проаналізувати рішення, що приймалися у критично стислі строки в колосальному стресі варто зазначити що їх влучність та ефективність також

завдячує проявам цінностей керуючих, що проявилися в відповідальний час. Ці рішення, які були орієнтовані на людей – зберегти життя, допомогли, врятувати родини, навіть тварин, нехтуючи матеріальними ресурсами, адже доводилося обирати.

У процесі дослідження ми виявили, що дослідники, оцінюючи цінності окремих країн, не враховують динаміку розвитку, їхній потенціал. Отримані дані можна вважати застарілими. Таким чином, зупинився загальною на трьох моделях – модель Шалом Шварца, модель Рональда Інглхарта, модель Клер Грейвс.

До речі, за словами експертів, результати цих досліджень були враховані, коли Росія прогнозувала результати повномасштабного вторгнення в Україну. Звісно, план про те, що Європа нас не підтримає, як це було після анексії Криму, також слід віднести до прорахунків, але орієнтиром для прогнозу нашої капітуляції та швидкої поразки була також низька національна свідомість, страх і пріоритет фізичного виживання. Тому наступним кроком має стати аналіз методологій визначення вартості різними вченими, щоб виявити їх слабкі місця та запропонувати новий варіант. Він має враховувати не лише поточний стан, а й спиратися на історичний контекст і майбутній потенціал як вектор розвитку. Ватро дослідити методи аналізу цінностей, які вчені використовували для аналізу цінностей з метою виявлення слабких сторін або невідповідностей.

Отже, ми живемо в час бурхливих змін. Проте зміни відбуваються не лише ззовні; це перш за все всередині нас. Досліджуючи ці зміни – у цінностях, парадигмах мислення та способах прийняття рішень – і визначаючи причинно-наслідковий зв'язок між сьогоденням і майбутнім, можна сприяти розвитку науки управління та сформулювати кілька пропозицій щодо ефективного управління кризами і бізнесом в цілому.

Література:

1. Baron, Jonathan; Spranca, Mark (1997). "Protected values". *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 70 (1): 1–16.
2. Gómez, Ángel; López-Rodríguez, Lucía; Sheikh, Hammad; Ginges, Jeremy; Wilson, Lydia; Waziri, Hoshang; Vázquez, Alexandra; Davis, Richard; Atran, Scott (2017). "The devoted actor's will to fight and the spiritual dimension of human conflict". *Nature Human Behaviour*. 1 (9): 673–679.
3. Inglehart, Ronald (March 2018). "Cultural Evolution". [Cambridge University Press]. Retrieved 12 April 2020.
4. Harrington, Jesse R.; Gelfand, Michele J. (2014). "Tightness–looseness across the 50 united states". *Proceedings of the National Academy of Sciences*.
5. *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping the World*, Cambridge University Press, 2018.

References:

1. Baron, Jonathan; Spranca, Mark (1997). "Protected values". *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 70 (1): 1–16.
2. Gómez, Ángel; López-Rodríguez, Lucía; Sheikh, Hammad; Ginges, Jeremy; Wilson, Lydia; Waziri, Hoshang; Vázquez, Alexandra; Davis, Richard; Atran, Scott (2017). "The devoted actor's will to fight and the spiritual dimension of human conflict". *Nature Human Behaviour*. 1 (9): 673–679.
3. Inglehart, Ronald (March 2018). "Cultural Evolution". [Cambridge University Press]. Retrieved 12 April 2020.
4. Harrington, Jesse R.; Gelfand, Michele J. (2014). "Tightness–looseness across the 50 united states". *Proceedings of the National Academy of Sciences*.
5. *Cultural Evolution: People's Motivations are Changing, and Reshaping*

6. Religion's Sudden Decline: What's Causing it, and What Comes Next? Oxford University Press; 2021.

7. Geser, Hans. "Polarisierung der Geschlechter". Neue Zürcher Zeitung. Retrieved 2 November 2013.

the World, Cambridge University Press, 2018.

6. Religion's Sudden Decline: What's Causing it, and What Comes Next? Oxford University Press; 2021.

7. Geser, Hans. "Polarisierung der Geschlechter". Neue Zürcher Zeitung. Retrieved 2 November 2013.

JEL M21

МІЦЕРУК Світлана,

спеціаліст, магістрантка Інституту бізнес-освіти Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана, Україна

e-mail: svitlana.mitseruk@kneu.ua

Svitlana MITSERUK,

Specialist, Undergraduate student at the Institute of Business Education, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

АДАПТАЦІЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

ADAPTATION OF THE BUSINESS SUPPORT INFORMATION SYSTEM IN THE WAR CONDITIONS

Анотація. Узагальнено зміст та функції системи інформаційного забезпечення бізнесу. Визначено чинники, що впливають на належне виконання функцій інформаційного забезпечення бізнесу в умовах війни та запропоновано засоби усунення їх негативного впливу.

Ключові слова: система інформаційного забезпечення бізнесу, інформація, внутрішня інформація підприємства

Summary. The content and functions of the business information support system are summarized. The factors influencing the proper performance of business information support functions in war conditions are determined and means are proposed to eliminate their negative impact.

Key words: Business Information System, Information, Enterprise Internal Information

Інформація має важливе значення для розвитку бізнесу в сучасних умовах, адже вона є не просто передумовою здійснення виробничого процесу, а і важливим ресурсом, який визначає фактори виробництва, його динаміку, загальну спрямованість усього підприємства. [1] Здатність ефективно налагоджувати бізнес-процеси щодо збирання, реєстрації, консолідації, візуалізації, аналізу і використання інформації є ключовою компетентністю, що генерує та підтримує конкурентні переваги компанії на ринку. Особливої актуальності ця тема набуває в періоди слабкої прогнозованості зовнішніх умов господарювання, найкритичнішим з яких є війна.

Метою даного дослідження є виявлення та аналіз ключових функцій системи інформаційного забезпечення бізнесу, чинників, що впливають на

належне їх виконання в умовах війни та розробка пропозицій щодо засобів усунення негативного впливу означених чинників.

Система інформаційного забезпечення функціонування бізнесу можна визначити як сукупність взаємопов'язаних інформаційних систем, що опосередковують на міжсуб'єктному рівні відносини щодо організації та функціонування бізнесу. Метою інформаційного забезпечення є надання повної і достовірної інформації для ефективного функціонування бізнесу. До головних функцій системи інформаційного забезпечення належать [1]:

- 1) описова – забезпечення менеджерів підприємства всією необхідною зовнішньою та внутрішньою інформацією, завдяки якій формується уявлення про економічне середовище, реальні та потенційні можливості досягнення поставлених цілей (база споживачів, фінансові показники діяльності підприємства, обсяги капіталу, обороту, прибутку, інвестицій, обсяги імпорту та експорту, географія та масштаби ЗЕД та ін.)
- 2) аналітична – забезпечення керівництва підприємства необхідною аналітичною інформацією для прийняття оперативних і стратегічних господарських рішень (аналіз стану в галузі, аналіз попиту на продукцію, споживчого ринку, фінансових показників та ін.)
- 3) прогностична – формування інформаційної бази для прогнозування змін кон'юнктури ринку, розроблення відповідної стратегії розвитку підприємства, визначення напрямків досягнення конкурентоспроможності бізнесу (прогнозування розвитку галузі, появи нових конкурентів, змін на ринку праці, фінансового стану підприємства та ін.)

На жаль, вказані вище функції можуть не виконуватись у повній мірі у зв'язку із війною на території України. Керівництво та персонал підприємства можуть мати обмежений доступ до внутрішньої та зовнішньої інформації підприємства у зв'язку із переїздом до іншої країни або наприклад у зв'язку із пошкодження серверу на якому знаходиться програмне забезпечення з даними внаслідок влучання ворожих ракет.

Вирішити питання збереження внутрішньої інформації підприємства можна за допомогою переносу серверу з програмним забезпеченням та даними на закордонний віртуальний сервер розміщений на площадках таких як Aruba.com, Amazon і т.п. Таким чином будь-який співробітник підприємства маючи ноутбук чи стаціонарний комп'ютер та доступ до мережі Інтернет може підключитись до свого робочого столу у будь-якій країні і користуватись потрібною йому інформацією.

Під час війни може ускладнюватись процес обміну документами між підприємствами, такими як договори, рахунки/фактури, видаткові накладні, акти виконаних робіт (послуг). Пересилання засобами поштового зв'язку оформлених на паперових носіях документів займає відчутно більше часу та дорожче коштує ніж пересилання цих документів засобами електронного документообороту. Особливо це важливо зараз в Україні у умовах війни. Цю проблему можна

вирішити за допомогою засобів електронного документообороту таких як сервіс «Вчасно», програмне забезпечення «М.Е.Док», додаток «Інвойсинг» в «Приват24» від АТ «Приватбанк» та ін.

В умовах війни особливо важливим є швидкий обмін інформацією та ефективна комунікація усіх підрозділів підприємства між собою. Керівництву має бути надана необхідна і достатня інформація для прийняття управлінських рішень, персонал підприємства має бути проінформований про необхідність виконання даних рішень. Швидко та зручну комунікацію всередині можна забезпечити за допомогою засобів платформи Office 365 таких як: Outlook – для електронного листування, One drive – для швидкого обміну файлами, Teams – корпоративна платформа, що поєднує в робочому просторі чат, зустрічі, замітки, різноманітні корисні додатки, Planner - призначений для того, щоб члени команди спільно управляли і обговорювали роботу, Project - комплексне програмне забезпечення - система управління проектами і спосіб оптимізації управління портфелями, який дозволяє планувати і контролювати проектну діяльність організацій, To do - це хмарний застосунок для управління задачами.

Таким чином, закордонний віртуальний сервер є засобом збереження та обміну інформацією для виконання щоденних завдань компанії, що виявилось дуже доречним в період війни в Україні. Його використання забезпечує електронний документообіг та організацію дистанційної роботи команд, які є ключовими для збереження ядра бізнесу в період війни.

Література

1. Корнєв Ю.Г. Інформаційне забезпечення розвитку підприємницької діяльності. Вісник НАН України, 2008. № 5. С. 24-31

References

1. Yu. Korniyev (2008). Informatiine zabezpechennia rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti (Information provision of entrepreneurial activities development) Visnyk NAN Ukrainy. Vol. 5. S. 24-31. (in Ukrainian).

***СЕКЦІЯ № 3. ВИКЛИКИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ
ТУРБУЛЕНТОСТІ ЕКОНОМІКИ***

JEL M21

САГАЙДАК Михайло,

д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-6526-1170

Mykhailo Sahaidak,
D.Sc. (Economics), Professor, Head of Management department Kyiv National Economic University named after V. Hetman, Ukraine

ВПРОВАДЖЕННЯ СТАЛОГО УПРАВЛІННЯ ДОСКОНАЛЬНОСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО БІЗНЕСУ

THE IMPLEMENTING SUSTAINABLE MANAGEMENT AGRICULTURAL BUSINESS EXCELLENCE

Анотація: В тезах розглянуто, що на сучасному етапі економічного розвитку агропромисловий сектор України є одним із найважливішим сектором вітчизняної економіки.

Ключові слова: управління інноваційним розвитком, відповідальне споживання, стале виробництво, фактор декаплінгу.

Abstract: The key trends of innovative development of the domestic agricultural sector are studied, indicating the positive and negative aspects of the functioning of enterprises in this industry

Keywords: managing innovative development, responsible consumption, sustainable production, decoupling factor.

The relevance of the topic of our study is due to the need for innovative renewal of domestic agriculture, which is especially important in the European integration process of Ukraine. Undoubtedly, the quality standards, market conditions and needs of the European Union create challenges for our agriculture, encouraging domestic producers to innovate their activities, which in turn will increase the level of competitiveness of our products. It should be noted that agriculture is an important sector of Ukraine's economy, as it forms the lion's share of GDP and promotes the development of related production. It is interesting that our state is associated in economic and political statements as an agrarian country, but at the same time, this sector has a negative tendency to reduce its efficiency and effectiveness.

Technical, technological and economic decline of domestic agricultural machinery is due to long-term reasons, the main of which are:

- high degree of wear of technological equipment of agricultural machinery enterprises;
- inadequate quality of construction materials and components;
- low level of funding for research and development;
- imperfection of regulatory, pricing, budget and tax policy;
- inaccessibility to credit resources and their high cost;
- inconsistency of production management methods with the conditions of a market economy;
- low level of marketing, information and educational work;
- not developed network of technical service;

- insufficient level of material and technical support of agricultural education and science, moral and physical deterioration of their base;
- imperfection of depreciation policy.

A comprehensive solution to these problems is impossible without proper state support and coordination of central and local executive bodies, as well as legal regulation of ways to solve the main problems of the industry [1-10].

The realities of today allow us to say that the agricultural sector of Ukraine needs to update the tools, mechanisms and other postulates of development in the process of achieving business excellence. Therefore, the study of the essential content of the elements, foundations and objectives of "business excellence" [11-15]., in our opinion, is a key postulate for the development of our agribusiness, given the scientific advances on this issue.

At a time when countries are working together to recover, grow and overcome the global economic and financial crisis associated with COVID-19, scholars and practitioners are focusing on updating the development of agricultural enterprises as a key sector to support global survival [16-21]. It is the stabilization of the agricultural market that will lead to economic growth, promote job creation, and in the long run will reduce poverty and hunger, which in turn will solve key social problems. Ensuring the effectiveness of economic entities in modern conditions of operation requires a timely review of the needs of the external and internal environment and finding ways to meet them, which is possible through the use of innovation, competencies of the XXI century and successful resource combinations [22-30]. In modern conditions, the role and place of innovation is determined by the degree of scientific realization and technical potential, in particular the achievement of macroeconomic stability, revival of entrepreneurial activity with subsequent transformation processes, characterized by fundamental changes in the structure of the innovative economic system.

It should be noted that in order to ensure business improvement of agricultural enterprises it is necessary to intensify innovative development, maintain market positions and scale in the future. The development of the modern international market environment is characterized by a high level of competition based on the use of effective management of resources, including intellectual and financial. The realities of today allow us to say that the life of a modern agricultural enterprise can be considered as a constant process of improving its economic activity [30-40].

However, it should be noted that the assessment of business excellence in business quality is quite popular in most developed countries, but given the current realities of today, it should be noted that this method requires refinement and innovative adaptation to the needs of the agricultural sector of Ukraine. It should be noted that special attention should be paid to defining the role and addressing the needs of innovative development of agricultural engineering, as a key indicator of agro-industrial complex development, as total mechanization and attracting innovative tools to the sector is a key driver of quality and volume.

Література

1. Helda, M., Kucher, A., Stacherzak, A. and Kucher, L. (2018), Structural transformations

References

1. Helda, M., Kucher, A., Stacherzak, A. and Kucher, L. (2018), Structural transformations in

in agriculture in Poland and Ukraine: towards economic sustainability. Journal of Environmental Management and Tourism, Vol. IX, No. 8(32), pp. 1827–1841.

[https://doi.org/10.14505//jemt.v9.8\(32\).24](https://doi.org/10.14505//jemt.v9.8(32).24).

2. Osaulenko, O., Yatsenko, O., Reznikova, N., Rusak, D. and Nitsenko, V. (2020), The Productive Capacity of Countries Through the Prism of Sustainable Development Goals: Challenges to International Economic Security and to Competitiveness. Financial and credit activity problems of theory and practice, Vol. 2(33), pp. 492-499. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33.207214>.

agriculture in Poland and Ukraine: towards economic sustainability. Journal of Environmental Management and Tourism, Vol. IX, No. 8(32), pp. 1827–1841.

[https://doi.org/10.14505//jemt.v9.8\(32\).24](https://doi.org/10.14505//jemt.v9.8(32).24).

2. Osaulenko, O., Yatsenko, O., Reznikova, N., Rusak, D. and Nitsenko, V. (2020), The Productive Capacity of Countries Through the Prism of Sustainable Development Goals: Challenges to International Economic Security and to Competitiveness. Financial and credit activity problems of theory and practice, Vol. 2(33), pp. 492-499. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i33>

O13; Q14

КОСОГОВА Софія

студентка магістерської програми
«Економіка агробізнесу та агротрейдинг»
КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

Науковий керівник:

САДОВНИК Олександр

к.е.н, доцент
КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Україна
ORCID 0000-0002-0865-1161

**РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ЯК ОСНОВНИЙ
ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА
АГРОБІЗНЕСУ**

Анотація Досліджено особливості оцінки рентабельності як основного показника ефективності діяльності підприємства.

Ключові слова: агробізнес, ефективність, прибуток, рентабельність

sofia.kosogova@gmail.com

Sofia KOSOHOVA

student
K N E U named after Vadym Hetman”,
Ukraine
Supervisor:

sadovnyk@kneu.edu.ua

Oleksandr SADOVNYK

PhD, Associate Professor
K N E U named after Vadym Hetman, Ukraine

**PROFITABILITY AS THE MAIN
INDICATOR OF THE EFFICIENCY OF
THE AGRIBUSINESS ENTERPRISES**

Summary Peculiarities of evaluating profitability as the main indicator of the efficiency of the enterprise are studied.

Key words: agribusiness, efficiency, profit, profitability

Дев'яності роки минулого століття в Україні були періодом детального осмислення економічних процесів на рівні держави та підприємства зокрема. Основними питаннями в цей період стали управління інформаційними потоками для прийняття рішень, вивчення нездатності впровадження на той час сучасних вимог організації бізнесу і стратегії підприємства, вивчення зв'язків підприємства із зовнішнім середовищем, орієнтації на поточні результати діяльності та підвищення вартості бізнесу тощо. Ці напрями залишаються актуальними і сьогодні. Проте, враховуючи особливості функціонування підприємства агробізнесу, більшість дрібних та середніх агровиробників основною метою діяльності вважають забезпечення прибутковості підприємства, адже від цього залежить життєздатність підприємства, його

можливості залучати інвесторів та векторність конкурентоспроможності.

Рентабельність – показник прибутковості, який розраховується як відношення отриманого прибутку до понесених витрат. Даний показник відображається у відсотках і показує наскільки діяльність є прибутковою. А. Д. Шеремет визначає рентабельність як основний показник ефективності господарської діяльності. [1] При цьому В.Г. Андрійчук в своїх працях зазначає, що рентабельність має особливу роль для вимірювання й оцінки економічної ефективності виробництва та діяльності підприємства в цілому.

Множинність показників рентабельності залежить від зіставлення прибутку з факторами, які мають на нього вплив. Звідси, варто виділити основні показники рентабельності, які є актуальними та розраховуються при оцінці діяльності підприємства [2]. Так, сюди відноситься валова рентабельність (рентабельність продажу), яка відображає ефективність підприємства створенні товару або послуги в порівнянні з конкурентами і розраховується як відношення прибутку від реалізації продукції на її чисту виручку.

Разом з цим, при оцінці ефективності використання основних засобів, які сформовані за рахунок інвестицій власників агробізнесу, доцільно проаналізувати рентабельність власного капіталу (відношення чистого прибутку до власного капіталу). В разі необхідності проведення діагностики та визначення результативності сукупного капіталу агропідприємства, визначають рентабельність активів, які вказує на ефективність активів по відношенню до отриманого доходу (відношення чистого прибутку до сукупних активів підприємства). Не менш важливого значення для аналізу ефективності становлять операційна рентабельність підприємства, яка вказує на рентабельність підприємства після відрахування витрат на виробництво та збуту продукції та рентабельність вкладеного капіталу, що вказує на кількість операційного прибутку, який генерує вкладений капітал. Доповнює аналіз ефективності діяльності рентабельність за показником EBITDA, яка відображає прибутковість підприємства до сплати відсотків, податків і вирахування амортизації. Крім цього, зазначені вище показники рентабельності аналізуються в динаміці.

Оскільки рентабельність - показник відносний, розмір чистого прибутку фактично нівелюється. Так, наприклад, агропромисловий холдинг «Астарта-Київ» входить в ТОП-10 агрохолдингів України за величиною земельного фонду. В 2019 році, чистий прибуток зазначеного агрохолдингу в ТОП переліку був одним з найменших і становив 1,9 млн.\$. Проте вже в наступні роки він істотно збільшився, що дозволило суттєво поліпшити показники рентабельності (таблиця 1).

Наведені в таблиці 1 показники рентабельності дають нам змогу оцінити динаміку та ефективність використання капіталу підприємства впродовж 2019-2021 років. Так, рівень валової рентабельності у 2021 році зріс до 15,3%, в порівнянні з 2019 роком, тобто підприємство підвищило ефективність в створенні продукту за цей період. Разом з цим, рентабельність капіталу збільшилась на 24,3 процентні пункти до 24,7% у 2021 році. Враховуючи

рентабельності активів можемо відзначити, що у 2019 році на кожну гривню використаних активів агропромисловий холдинг «Астарта-Київ» отримав 0,18 грн чистого прибутку. Крім цього, рентабельність операційної діяльності підприємства сягнула позначки 30,5% у 2021 році, що на 27,7 п.п. більше ніж у 2019 році (операційна маржа агрохолдингу та бізнес-модель стали більш стійкими). Приємно відзначити і зростання рентабельність вкладеного капіталу, яка зросла до 24,4% у 2021 році, в той час як у 2019 році цей показник склав 2,7% (підвищення показника засвідчує, що капітал використовується ефективно в довгостроковій перспективі та генерується додаткова вартість для акціонерів). Не винятком стала динаміка зростання рентабельності за показником ЕВІТДА-у 2021 році вона зросла на 24 п.п. в порівнянні з 2019 з 17% у 2019 році до 41%. Тому відзначимо, що всі розраховані показники рентабельності засвідчують підвищення ефективності виробництва в агрохолдингу «Астарта-Київ».

Таблиця 1- Показники рентабельності агропромислового холдингу «Астарта-Київ», 2019- 2021 роки

Показники	Роки			Відхилення (+/-) 2021/2019, п. п.
	2019	2020	2021	
Валова рентабельність%	10,7	16,2	15,3	+ 4,6
Рентабельність власного капіталу, %	0,4	2,5	24,7	+ 24,3
Рентабельність активів, %	0,2	1,6	17,7	+ 17,5
Рентабельність операційної діяльності підприємства, %	2,8	13,4	30,5	+ 27,7
Рентабельність вкладеного капіталу, %	2,7	12,4	24,4	+ 21,7
Рентабельність по ЕВІТДА, %	17	27	41	+ 24,0

*Джерело: сформовано автором на основі [4].

Отже, підвищення рентабельності підприємств в сучасних умовах набуває першорядного значення, а менеджмент аграрних підприємств зацікавлений у зростанні тих параметрів та показників діяльності, які формують рентабельність. Крім того, дослідивши основні показники рентабельності, не вдаючись до детального аналізу виробничої та управлінської діяльності, можна визначити фінансову атмосферу та напрям фінансового розвитку.

Література

1. Галецький Д. Ю. Рентабельність як основний показник прибутковості підприємства [Електронний ресурс] / Данііл Юрійович Галецький. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3034/>.
2. Показники рентабельності та методика їх розрахунку [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://pidru4niki.com/86664/finansi/pokazniki_rentabelnosti_metodika_rozrahunku.

References:

1. Galetsky D. Y. Profitability as the main indicator of profitability of the enterprise [Electronic resource] / Daniel Y. Galetsky. - 2019: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3034/>.
2. Indicators of profitability and methods of their calculation [Electronic resource]. - 2015: https://pidru4niki.com/86664/finansi/pokazniki_rentabelnosti_metodika_rozrahunku.
3. Profitability - 7 ways to assess business performance [Electronic resource]. - 2019:

3.Рентабельність – 7 способів оцінити ефективність бізнесу [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://msp-partners.com.ua/rentabelnist---7-sposobiv-ocziniti.html&cultureKey=uk>.

4.Щорічний звіт АХ "Астарта-Київ" [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://astartaholding.com/wp-content/uploads/2022/08/astarta-annual-report-2021.pdf>.

<https://msp-partners.com.ua/rentabelnist---7-sposobiv-ocziniti.html&cultureKey=uk>.

4. Annual report of Astarta-Kyiv [Electronic resource]. - 2021. - Access mode to the resource: <https://astartaholding.com/wp-content/uploads/2022/08/astarta-annual-report-2021.pdf>.

JEL P11, P13, J21, Q13

ПАЛАМАРЕНКО Яна,

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економіки та підприємницької діяльності
Вінницький національний аграрний університет, Україна
ORCID: 0000-0001-9972-4313

e-mail: yannetlamar.sun@gmail.com

Yana PALAMARENKO

Ph.D in Economics, faculty of economics and business. Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, Ukraine

КОНТЕКСТ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПАРТНЕРСТВА В НАПРЯМКУ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СЕЛІ

CONTEXT CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF PARTNERSHIP IN THE DIRECTION OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN THE COUNTRYSIDE

Анотація: У теперішній час, теоретико-методологічні засади партнерства як інструменту забезпечення економічного розвитку залишаються мало вивченими й потребують детального аналізу наявного досвіду, як вітчизняного так і закордонного, а також є потреба у розробленні універсальних моделей для забезпечення ефективного практичного втілення партнерських відносин на тактичному та стратегічному рівні.

Ключові слова: партнерство, підприємство, управління, економічний розвиток, ефективність, економічна самодостатність, сільські території.

Abstract: At present, the theoretical and methodological foundations of partnership as a tool for ensuring economic development remain little studied and require a detailed analysis of existing experience, both domestic and foreign, and there is a need to develop universal models to ensure effective practical implementation of partnerships at the tactical and strategic level.

Keywords: partnership, enterprise, management, economic development, efficiency, economic self-sufficiency, rural areas.

Проведене дослідження показало, що розвиток сільського підприємництва є важливим аспектом відродження сільських територій в Україні та водночас важливим сектором економіки, що виконує особливу роль у створенні конкурентоспроможної продукції, оскільки є основою для подальшого

розширення виробництва та поліпшення добробуту сільського населення.

Ефективне управління місцевим розвитком пов'язане з розумінням світових тенденцій та використанням закономірностей глобальної економіки на користь розвитку громади [1, с. 11]. Зокрема, світова практика розглядає місцевий економічний розвиток як комплекс інтегрованих заходів, спрямованих на створення чи вдосконалення системи соціально-економічних зв'язків задля забезпечення сталого розвитку економіки певної території [2, с. 6]. Таким чином, місцевий економічний розвиток відбувається в громадах, які постійно поліпшують свій інвестиційний клімат і середовище сприяння бізнесу з метою підвищення своєї конкурентоспроможності, збереження робочих місць та відповідно і збільшення доходів.

Зазначимо, що підприємництво на селі передбачає особливу взаємодію з місцем і вкорінене в його економічному та соціальному середовищі через використання ресурсів. Виходячи з цієї концепції, сільське підприємництво передбачає нові комбінації ендогенних ресурсів, які створюють цінність для підприємця та сільської громади. Крім того, підприємництво на селі передбачає безпосередню участь місцевого населення та його знання у процесі підприємництва. З цієї причини цей вид підприємництва пов'язаний із сільською місцевістю та її матеріальними та нематеріальними ресурсами [3].

Ключові складові потреби підприємств на селі зображено на рис.1.

Проведений аналіз літератури, вказує на те, що за умов складної економічної ситуації в Україні мале сільськогосподарське підприємництво є одним із головних важелів для виходу національного господарства з кризового стану, тому дослідження реалізації потенціалу підприємництва на селі в сільському господарстві України є важливою й актуальною проблемою [4].

Варто зазначити, що крім суттєвої частки в загальному обсязі сільськогосподарського виробництва, мале підприємництво відіграє велику роль у забезпеченні продовольчої безпеки держави, розв'язанні соціальних проблем села, налагодженні сталого розвитку сільських територій, забезпеченні зайнятості шляхом створення нових робочих місць, підтримці доходів сільського населення тощо. В той же час, Осадчук С. у своєму дослідженні стверджує, що економічним «локомотивом» стратегії розвитку територіальних громад є місцевий економічний розвиток, який є складовою місцевого розвитку і повинен бути спрямований на підвищення рівня життя місцевої спільноти. Ми погоджуємось, що завдання щодо забезпечення динамічного місцевого зростання та розвитку є одним з головних пріоритетів діяльності органів місцевої влади. Відтак, для досягнення поставлених цілей необхідно володіти певною системою знань щодо інструментів місцевого економічного розвитку та вміти застосовувати їх на практиці [5, с. 127].

При цьому, перспективи розвитку сільських територій та підприємництва на селі є. Перш за все це полягає у децентралізації публічної влади, що створить нові можливості для місцевого самоврядування: сприятиме удосконаленню регіональної політики, здатності регіональних органів державної влади, органів місцевого самоврядування розширенню спектрів застосовуваних методів управління соціально-економічними процесами, активізації місцевого населення в пошуку шляхів залучення позабюджетних коштів для забезпечення розвитку

сільських територій. В той же час, розвиток місцевого самоврядування, децентралізація влади та передача ресурсів, повноважень на місця в рамках проведення реформи, сприятиме насамперед підвищенню фінансової спроможності, інвестиційної привабливості сільських територій та створенню умов для якісного й комфортного проживання сільського населення [6].

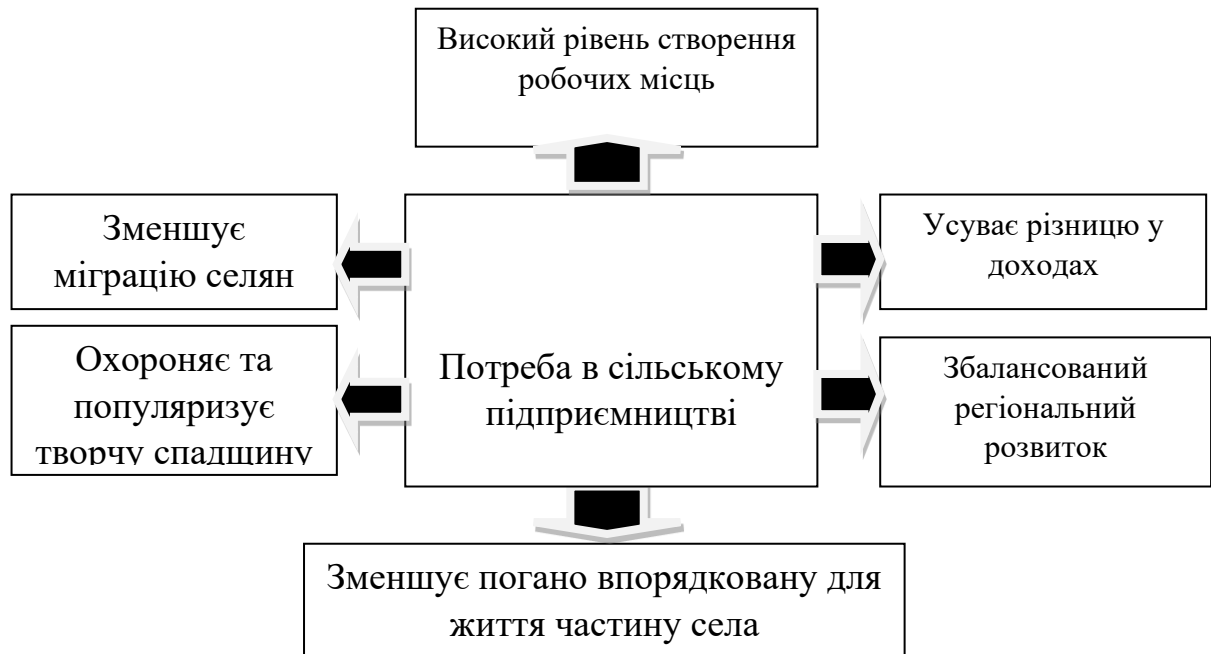

Рис. 1. Потреба в сільському підприємстві

Джерело: сформовано автором

Проведені дослідження дають можливість стверджувати, що в тих селах, де спостерігається вища активність підприємницьких структур, існують вищий рівень добробуту населення, більш розвинена інфраструктура, налагоджене побутове обслуговування тощо. Відтак, ефективний розвиток підприємництва в сільській місцевості дасть змогу селянам забезпечити себе відповідним рівнем доходу, пристосуватися до мінливих умов господарювання, подолати властивий сучасному стану економіки його стихійний характер та спрямувати на сталий розвиток і тривалу ефективність. Використання можливостей для розвитку різних форм підприємницької діяльності на селі сприятиме соціально-економічному відродженню сільських територій, фінансовому забезпеченню функціонування соціальних об'єктів, розвитку інфраструктури ринку, посилить підприємницькі ініціативи за рахунок повного використання переваг сільських територій.

В той же час, для ефективного стимулювання розвитку сімейних фермерських господарств не обійтись без постійно діючого діалогу держави та громадськості, привертаючи увагу до проблем, з якими вони стикаються. Найперше це: нормативно-правове урегулювання діяльності вищезазначених господарств, економічні та соціокультурні умови, в яких вони знаходяться, проведення заходів із поглиблення знань, розширення поінформованості та обізнаності громадськості про сімейні фермерські господарства, визначення їх потреб, потенціалу та стримуючих чинників розвитку. Зокрема, світовий досвід господарювання показує, що сільське господарство без державної підтримки

розвиватися не може. Якщо нічого не робити в напрямі захисту власного виробника сільськогосподарської продукції, то він просто не витримає конкуренції зі світовими гравцями агробізнесу.

Література

1. Моделі місцевого економічного розвитку: успішні практики. 2019. 141 с. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf>
2. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/789170/mod_resource/content/0/%d0%94%d0%b6%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bb%d0%b0%20%d1%82%d0%b0%20%d0%bc%d0%b5%d1%85%d0%b0%d0%bd%d1%96%d0%b7%d0%bc%d0%b8%20%d1%84%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%9c%d0%95%d0%a0.pdf
3. Lúcia Pato. Entrepreneurship and innovation towards rural development evidence from a peripheral area in portugal. 2020. *Europ. Countrys*. Vol. 12. No. 2. P. 209-220.
4. Полковниченко С.О., Козловська С.М, Середюк І.О. Реалізація потенціалу малого підприємництва в сільському господарстві України. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 181-187.
5. Осадчук С. Вдосконалення інструментів місцевого економічного розвитку територій. *Актуальні проблеми державного управління*. 2021. № 1(82). С. 127-131.
6. Белей С.І. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації. *Ефективна економіка*. 2021. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8503> (дата звернення: 01.10.2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.78](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.78)

References

1. Models of local economic development: successful practices. 2019. 141 p. URL: <https://auc.org.ua/sites/default/files/library/dinaprintweb.pdf>
2. Sources and mechanisms of financing local economic development. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php?file=/789170/mod_resource/content/0/%d0%94%d0%b6%d0%b5%d1%80%d0%b5%d0%bb%d0%b0%20%d1%82%d0%b0%20%d0%bc%d0%b5%d1%85%d0%b0%d0%bd%d1%96%d0%b7%d0%bc%d0%b8%20%d1%84%d1%96%d0%bd%d0%b0%d0%bd%d1%81%d1%83%d0%b2%d0%b0%d0%bd%d0%bd%d1%8f%20%d0%9c%d0%95%d0%a0.pdf Lúcia, Pato (2020) “Entrepreneurship and innovation towards rural development evidence from a peripheral area in portugal”, *Europ. Countrys*. Vol. 12. No. 2. P. 209-220.
3. Polkovnychenko, S.O., Kozlovskaya, S.M. and Seredyuk, I.O. (2018), “Realization of the potential of small entrepreneurship in the agriculture of Ukraine”, *Ekonomika i suspilstvo*. № 18. P. 181-187.
4. Osadchuk, S. (2021), “Improvement of instruments of local economic development of territories”. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*. № 1(82). P. 127-131.
5. Belei, S. (2021), “Development of rural areas in conditions of decentralization”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8503> (Accessed 03 Oct 2022). DOI: [10.32702/2307-2105-2021.1.78](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.1.78)

JEL L10; M21; Q13

e-mail: O.V.Velychko@knu.edu.ua
i.mykolaichuk@knu.edu.ua

ВЕЛИЧКО Олена

канд. екон. наук, доцент
 Державний торговельно-економічний
 університет, Україна

МИКОЛАЙЧУК Ірина

канд. екон. наук, доцент
 Державний торговельно-економічний
 університет, Україна

Olena VELYCHKO

PhD of Economics, Associate Professor
 State Trade and Economic University, Ukraine
[ORCID0000-0001-7273-9769](https://orcid.org/0000-0001-7273-9769)

Iryna MYKOLAICHUK

PhD of Economics, Associate Professor
 State Trade and Economic University, Ukraine
[ORCID0000-0001-7380-5000](https://orcid.org/0000-0001-7380-5000)

СТРАТЕГІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В АГРОБІЗНЕСІ

STRATEGIES OF ECOLOGICAL ENTREPRENEURSHIP IN AGRIBUSINESS

Анотація: Розглянуто зміст та основні підходи до становлення екологічного підприємництва, особливості його розвитку в галузі агробізнесу. Досліджено різновиди стратегій екологічного підприємництва.

Ключові слова: екологічне підприємництво, «зелений» бізнес, екологічна економіка.

Abstract: The content and main approaches to the formation of ecological entrepreneurship, and its features in agribusiness are considered. Strategies of ecological entrepreneurship have been studied.

Keywords: ecological entrepreneurship, «green» business, ecological economy

Активне запровадження підприємцями сучасних інноваційних технологій найчастіше загострює екологічну ситуацію внаслідок зростаючої енерго- та матеріаломісткості, збільшення обсягів промислових викидів, з іншого боку, досягти гармонії в системі «людина – технологічна система – навколишнє природне середовище» можливо лише на основі екологічно-інноваційного розвитку. Оцінюючі механізми підвищення конкурентоспроможності підприємств-природокористувачів на інноваційній основі, необхідно враховувати екологічний фактор, роль якого суттєво зростає в сучасних умовах, що обумовлює актуальність дослідження.

Сьогодні наша держава зазнає серйозних економічних втрат внаслідок виникнення природних надзвичайних ситуацій та катастроф – стихійних явищ метеорологічного, гідрологічного та геологічного характеру. Внаслідок ведення Україною війни в країні виснажуються природні ресурси, мало використовуються ресурсозберігаючі технології, багатьом підприємцям притаманна низька екологічна культура [2]. Питанням екологічного підприємництва приділяється значна увага як вітчизняними та зарубіжними науковцями. Зміст, особливості, перспективи розвитку «зеленого» бізнесу обґрунтовують Бурляй А.П., Бурляй О.Л., Непочатенко О.А., Нестерчук Я.А., Світовий О.М. [1], Косович Б. [3].

Екологічна економіка – це сучасний тренд важливого напрямку структурних реформ в економіці України, щоб: 1) підвищити обізнаність про реальне екологічне, енергетичне та соціально-економічне становище світу, виявивши ідеологічні варіанти для кращого розуміння дилеми «економічне зростання, захист і збереження довкілля»; 2) знайти оптимальні шляхи та більш ефективні інструменти для вирішення проблем, з якими стикнулося суспільство [1].

Сьогодні екологічне підприємництво розвивається, переважно, за такими напрямками: розробка та впровадження екологічно чистих технологій; виробництво й експлуатація природоохоронних (очисних) засобів; виробництво екологічно чистих продуктів; переробка, транспортування та ліквідація відходів; енергозбереження, збереження земельних ресурсів; водний, повітряний контроль, екоаудит і екоекспертиза; екотуризм, екологічна медицина та професійна безпека; інформаційні технології. При цьому екологічне підприємництво дотримується загальних принципів ринкової економіки, повинно мати стабільний ринок збуту та забезпечувати стійкий прибуток.

Особливостями екологічного підприємництва в аграрному секторі є робота з біологічними організмами, більш тісний зв'язок із природним середовищем, ніж у інших сферах промислового виробництва. У такому випадку екологічне підприємництво або екологічно орієнтоване підприємництво доцільно розглядати як: 1) концепцію управління бізнесом, орієнтовану на системне впровадження безпечних технологій, що враховують стандарти, тенденції споживчого попиту, та забезпечення співвідношення параметрів витрати-прибуток; 2) концепцію управління виробництвом з метою забезпечення виконання нормативів, вимог та стандартів до продукції, сировини відповідно до законодавства. Цей напрямок діяльності більшою мірою регулюється економічними рішеннями з екологізації виробництва, спрямованими на отримання позитивних фінансово-економічних результатів, збереження балансу соціальних та екологічних потреб [3].

Орієнтація першої концепції – на отримання екологічного ефекту, а другої – на економічний результат. Якщо розглядати змістовну сутність терміну «екологічне підприємництво», то перший підхід ґрунтується на чинному процесі екологічної модернізації, а другий – на реакції процесу впровадження ідей збереження природи на волатильність ринку. Екологізації виробничої галузі сприяє саме ринок, через тенденцію збільшення попиту на екологічно чисті товари та екологічні технології. Відповідно до другого підходу, результатом ринкової нестабільності є погіршення стану довкілля, хоча, саме ринкові стрибки сприяють подальшому розвитку. Отже, волатильність ринку під впливом екологічних факторів цілком може сприяти розвитку підприємницької активності та зниження негативних економічних ризиків для довкілля.

Основна мета діяльності екологічного підприємця полягає в максимізації прибутку для вирішення екологічних проблем, у той час як соціальний підприємець стурбований досягненням соціальних завдань та пошуком інвесторів для їх реалізації, в чому полягає головна відмінність екологічного підприємництва від інших його форм. Стабільне функціонування агробізнесу

передбачає розробку та реалізацію екологічних стратегій менеджменту, що які б відповідали вимогам ринку та збереженню навколишнього природного середовища, до яких належать пасивні й активні типи. Пасивні стратегії характерні для підприємств, що здійснюють свою діяльність відповідно до встановлених правових регламентів, активні – здійснюються підприємствами як під впливом влади, так і під тиском соціальних груп та стимулів, сформованих зовнішнім середовищем підприємства (ринку).

Пасивні стратегії формують оборонні стратегії та байдужі. Оборонні стратегії пов'язані з виведенням з ринку шкідливих для довкілля продуктів та відмовою від технології з невідповідними екологічними критеріями. Підприємства, що не розробляють екологічну стратегію, використовують так звану байдужу стратегію, що полягає у дотриманні лише необхідних норм охорони навколишнього середовища. Виконання законодавчих екологічних вимог вимагає адекватних фінансових витрат, через що підприємства охороняють навколишнє середовище з точки зору витрат. Екологія не вважається прибутковою сферою, тому підприємства дотримуються виключно вказаних державою вимог, і самостійно не проявляють жодної ініціативи у сфері охорони навколишнього середовища і не реагують на тиск з боку екологічних організацій й соціальних груп.

У підсумку важливо зазначити, що кожне підприємство самостійно визначає та приймає власну стратегію щодо охорони навколишнього середовища, зважаючи на його потреби та цілі функціонування та розвитку.

Література

1. Бурляй А.П., Бурляй О.Л., Непочатенко О.А., Нестерчук Я.А., Світовий О.М. Оцінка розвитку органічної системи ведення сільськогосподарського виробництва в Україні. *International Journal of Innovative Technologies in Economy. Міжнародний науковий журнал*. 2019. 5(25), С.22–31. DOI: 10.31435/rsglobal_ijite/30092019/6666
2. Екологічне підприємництво в Україні. URL: https://smartyg.blogspot.com/2018/04/blog-post_84.html
3. Косович Б. Екологічне підприємництво як важлива складова сучасної економіки України. Економічний аналіз. 2020. Том 30. №3. С. 109-118. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.03.109>.

References

1. Burlyai A.P., Burlyai O.L., Nepochatenko O.A., Nesterchuk Y.A., Cvitovyi O.M. (2019) Assessment of the Development of the Organic System of Agricultural Manufacturing in Ukraine. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*.5 (25). DOI: 0.31435/rsglobal_ijite/30092019/6666
1. Environmental entrepreneurship in Ukraine. URL: https://smartyg.blogspot.com/2018/04/blog-post_84.html
3. Kosovych, B. (2020). Ecological entrepreneurship as an important component of the modern economy of Ukraine *Economic analysis*, 30 (3), 109-118. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2020.03.109>.

JEL: Q1; R1; P25

ГМИРЯ Вікторія

кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки, підприємництва та
маркетингу

Черкаський державний бізнес коледж

orcid.org/0000-0003-3070-0158

e-mail: viktoryagmirya@ukr.net

e-mail: viktoryagmirya@ukr.net

Victoria HMYRIA

Associate Professor, Candidate of Science
(Economics),
Department of Economics, Entrepreneurship
and Marketing
Cherkassy State Business College

ЕКОНОМІЧНИЙ РИЗИК ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

ECONOMIC RISK AND ITS INFLUENCE ON THE ACTIVITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Анотація: Активізація та розширення підтримки аграрної галузі в регіональному розрізі є однією з запорук успішного сталого розвитку не лише самої галузі в Україні, а й стабільного, збалансованого економічного зростання та економічної безпеки.

Ключові слова: економічний ризик

Abstract: Activation and expansion of support for the agricultural industry in the regional section is one of the cornerstones of the successful sustainable development of not only the industry itself in Ukraine, but also stable, balanced economic growth and economic security.

Keywords: economic risk

At the same time, currently in the post-crisis state of Ukraine's economic system, there is a "cluster" of obstacles that block the dynamic development of support for the agricultural industry, and therefore the lack of effective mechanisms for supporting agriculture in the region has led to the fact that agricultural production is actually deprived of effective levers for solving innovation and investment and financial problems and does not have the opportunity to strengthen its material and technical base and deploy and increase investments in the economy, and therefore the economic risk of the industry's development is growing. Thus, a manifestation of the aggravation of the specified problems is the high wear and tear of the fixed assets of agricultural enterprises and the impossibility of their modernization, which narrows the financial foundation for the sustainable development of economic entities and encourages the search for non-traditional channels of immobilization of long-term investment resources, which in the future may lead to the emergence of economic risk.

Economic security, as a category of economic science, is more often mentioned in scientific sources at the state level, but it has not been studied to the end on the example of a specific industry, agriculture in particular.

In general, the study of economic security at the level of enterprises requires further analysis in order to study new possibilities of functioning in the market. The final choice regarding the use of this or that approach or its individual components remains with each enterprise and depends on such factors as the development of the

enterprise, types of activities, capabilities of the owners, etc. Note that the fundamental interpretation of economic security depends on the positions of its functioning - static or dynamic, external or internal, at the level of the country or region. [2] A preliminary analysis of the theoretical aspects of the research object showed that currently there are different approaches to the interpretation of economic security. It is considered as a process of satisfying public needs, protection of the national interests of the state, economic stability and stability of the economic system, a state of the national economy in which the state does not lose its sovereignty, a state of protection from certain types of threats. [1] In the light of the latest scientific measurements, it has been found that the economic security of agrarian enterprises is a set of complex branched processes, methods, tools, and levers of influence on activity to increase the economic effectiveness of the economic activity of economic entities.

At the same time, agricultural production is a guarantee and guarantor of food security, without which it is impossible to provide the population with vital food products. In the conditions of a market economy, one of the most important components of economic security is financial or financial-economic security. It includes a certain set of internal characteristics aimed at ensuring the efficiency of the use of corporate resources in accordance with the areas of activity. [3]

It has been observed that the formation of sources of financing of agricultural activity represents the transformation of savings and involved financial and other assets. In practice, these resources are withdrawn from simple production and included in the process of advanced reproduction.

The main sources are own (profit and depreciation deductions) and attracted and borrowed resources (bank loans). High economic risks deter, and for some producers make it impossible to attract additional financial resources. In domestic studies, attention to such a concept as "economic risk" has increased significantly. The vast majority of modern definitions consist of two parts: the first predicts a negative phenomenon that may occur due to the random nature of economic processes, the second is related to a mathematical component, namely, probability, the ability to measure the amount of possible losses. The economic risk of agricultural production is primarily related to the financing of the industry.

The biggest difficulties arise due to the insufficient volume and structure of financing. Lack of financial resources is a serious risk only to ensure innovative development. [7]

Limited access to financial resources strengthens and exacerbates competition between agricultural producers, which accompanies the growth of prices for these resources and negatively affects their activity, and therefore limits the economic security of agricultural producers. [8] The agro-industrial complex is one of the largest and most important sectors of the region's economy, in which the main part of food resources is formed, and has significant development prospects.

Overcoming economic risks, on the one hand, requires significant financial infusions (in particular, for the purchase of modern fixed assets, improvement of production technologies). However, along with financially expensive measures, those that do not require significant investments should be highlighted. [6] Conclusions and

prospects for further research. Summarizing the above, it should be noted that agricultural enterprises have specific features of the formation of their own economic security, which are manifested through its separate goals. It is possible to achieve a sufficient level of economic security of agricultural enterprises by creating an effective mechanism for the implementation of economic activity by forming such tools - taking into account financial security as an integral component of economic security through financial instruments for stimulating agricultural producers (flexible tax policy, investment attractiveness of the industry, state financial support, preferential lending by banks); increasing the level of formation and use of the resource potential of agricultural producers, including land, in accordance with their regulatory needs (supporting domestic producers of basic equipment for agricultural producers (tractors, planters, harvesters, etc.)); the involvement of the latest innovations in the production of agricultural products.

Література

1. Zhurakivskyi E.S. (2015) Conceptual principles of ensuring the economic security of the agrarian industry in the conditions of institutional transformations. *Agroworld*. Vol. 12. P. 63 - 70.
2. Bezus R.M., Dubrova N.P., Pashchenko S.O. (2016) Financial and economic security of the agricultural sector. *Efficient economy*. Vol. 12. - URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5412>
3. Gubeni Y.E., Bitter O.A., Bondarchuk V.V. and other. *Economic reform - through the eyes of the village: 20 years later. Results and analysis of a repeated sociological survey; under the editorship Prof. Yu. Gubeni*. Lviv: Ukrainian Technologies Fund, 2017. 94 p
4. Development of agriculture in the Cherkasy region. Statistical collection of Cherkasy. Cherkasy: Department of APC of Cherkasy region. 2021. 345 p.
5. Economic reform - Through the eyes of the village: 20 years later. URL: <https://www.facebook.com/ekrefpost>. (date of application: 25.09.2022)
6. Prus N. V. (2014) System of economic security of the enterprise. Concept, essence, principles. *Global and national economic problems*. Issue 2. P. 675–679.
7. Kaleniuk I. S., Kuklin O. V. (2017) Economic risks of higher education development in Ukraine. *Economy and the state*. No. 11. P. 52–55.

References

1. Zhurakivskyi E.S. (2015) Conceptual principles of ensuring the economic security of the agrarian industry in the conditions of institutional transformations. *Agroworld*. Vol. 12. P. 63 - 70.
2. Bezus R.M., Dubrova N.P., Pashchenko S.O. (2016) Financial and economic security of the agricultural sector. *Efficient economy*. Vol. 12. - URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5412>
3. Gubeni Y.E., Bitter O.A., Bondarchuk V.V. and other. *Economic reform - through the eyes of the village: 20 years later. Results and analysis of a repeated sociological survey; under the editorship Prof. Yu. Gubeni*. Lviv: Ukrainian Technologies Fund, 2017. 94 p
4. Development of agriculture in the Cherkasy region. Statistical collection of Cherkasy. Cherkasy: Department of APC of Cherkasy region. 2021. 345 p.
5. Economic reform - Through the eyes of the village: 20 years later. URL: <https://www.facebook.com/ekrefpost>. (date of application: 25.09.2022)
6. Prus N. V. (2014) System of economic security of the enterprise. Concept, essence, principles. *Global and national economic problems*. Issue 2. P. 675–679.
7. Kaleniuk I. S., Kuklin O. V. (2017) Economic risks of higher education development in Ukraine. *Economy and the state*. No. 11. P. 52–55.

8. Hmyrya, V. (2016) "State support for financing agricultural production of Ukraine", *Financial Space*, (3 (23), pp. 101-106

8. Hmyrya, V. (2016) "State support for financing agricultural production of Ukraine", *Financial Space*, (3 (23), pp. 101-106

JEL: Q1; R1; P25

ЗУЯКОВА Любов

провідний інженер

Національний Науковий Центр «Інститут механізації і електрифікації сільського господарства»

ORCID: 0000-0002-2668-7192

e-mail: lubov2265@ukr.net

Lyubov ZUYAKOVA

Senior Engineer

National Scientific Center "Institute of Mechanization and Electrification of Agriculture"

ТЕХНІКО- ТЕХНОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА ЕНТОМОФАГІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ РОСЛИН

CORPORATE OPPORTUNITIES NETWORK BUSINESS MODELS IN THE FIELD OF SERVICES

Анотація: Досліджено техніко-технологічні аспекти захисту рослин корисними комахами та вирощування ентомофага - трихограми в штучних умовах.

Ключові слова: ентормофаги, трихограми, сільськогосподарські культури.

Abstract: The technical and technological aspects of plant protection by beneficial insects and the cultivation of entomophagous – trihogramma under artificial conditions have been studied.

Keywords: entomophages, trichograms, agricultural crops.

Застосування біологічного методу захисту рослин є актуальним важливим при переході від інтенсивного до органічного та екологічного виробництва сільськогосподарських рослин. Велике значення має збільшення сезонної численності в агроценозах корисних комах вирощених в штучних умовах, які будуть контролювати популяції шкідників. Внесення біологічних агентів на посіви відбувається з допомогою техніки авіації – літаків, дронів (безпілотників). Найпоширеніші корисні комахи (біологічні агенти) - ентомофаги, які входять до переліку пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, як біопрепарати та їх застосування проти шкідників, наведені в таблиці 1.

Таблиця 1 – Застосування найпоширеніших корисних комах в Україні

Найменування корисних комах	Контроль численності комах-шкідника	Біологічна ефективність, %
Трихограма (<i>Trichogramma West</i>)	Комплекс совок, кукурудзяний метелик, луговий метелик та інші лускокрилі шкідники	80
Галиця афідіміза (<i>Aphidoletes aphidimiza Rond</i>)	Комплекс попелиць	80
Енкарзія (<i>Encarsia Formosa Gah</i>)	Оранжева білокрилка	70
Фітосейулюс (<i>Phytoseiulus persimilis Athias-Henriot</i>)	Павутинний кліщ	85 - 90
Сонечко семикрапкове (<i>Coccinella septempunctata</i>)	Попелиці, кокциди, трипси, яйця лускокрилих	80
Габробракон (<i>Bracon hebetor Say</i>)	Гусінь стеблового кукурудзяного метелика, яблунової плодожерки, млинової вогнівки, хлопкової совки	80

Норма внесення: наприклад трихограми – 1-2 грами на гектар. Це та вага, яка врятує посіви кукурудзи від втрати врожаю від пошкодження совками. Для ефективної роботи габробракона потрібно від 700 до 2000 дорослих особин ентомофага (імаго). Трихограма в поєднанні з габробраконом захищає посіви на 90%.

Рекомендації щодо застосування трихограми для захисту основних сільськогосподарських культур в період вегетації наведені в таблиці 2 [1].

Таблиця 2 – Рекомендації по застосуванню трихограми

Культура	Обробки рослин	Шкідник культури	Норма витрат, г на 1 га
Кукурудза	Щоденний випуск ентомофага з початку льоту шкідника	Озима та хлопкова совка, кукурудзяний метелик	2,0 – 4,0 (2 обробки по кожному шкіднику)
Капуста, рапс	- « -	Луговий метелик, капустяна міль та совка, капустяна та ріпакова білянки	2,0 – 4,0 (2 обробки по кожному шкіднику)
Пасльонові культури	Щоденно з початку льоту шкідника	Комплекс совок	2,0 – 4,0 (2 обробки)

Технологічний процес отримання яєць зернової молі полягає в створенні умов інкубації яєць зернової молі до відходу гусениць, інокуляції їх у зерно та створенні умов розвитку гусені у зерні до лялькування з послідувачим збором і утриманням метеликів, збором яєць та накопичення їх у сховищі. Фахівцями ІТІ «Біотехніка» НААН розроблено технологічне обладнання, яке використовується в технологічному процесі виробництва трихограми та зернової молі: модульний комплекти М та мультиплікатор для розведення промислової трихограми [2, 4 - 6]. Виробництво трихограми продуктивністю 36 кг/сезон забезпечить при 2-х разовій обробці і нормі від 1 до 2-х грам на 1 га. (в залежності від кількості шкідників) посіви площею сільськогосподарських угідь до 9 тис. га.

Апаратурно-технологічна схема з основним технологічним обладнанням наведена в таблиці 3.

Таблиця 3 – Апаратурно - технологічна схема виробництва трихограми

Технологічні операції	Технологічне обладнання
Кондиціонування зерна	Кондиціонер зерна КЗ-1

Зараження зерна яйцями зернової молі	Стелаж для зараження зерна СЗ-3
Отримання метеликів та яєць зернової молі	Бокс для зернової молі БС-3, садок для імаго СИ-1
Відбір яєць зернової молі	Пристрій для очищення яєць ОЯ-1
Калібрування яєць зернової молі	Калібратор зернової молі КЯ-1
Фасування	Ваги
Зберігання яєць зернової молі	Сховище ХС-1
Нанесення яєць зернової молі на пластини мультиплікатора	Пристрій для нанесення яєць ВЯ-2
Вирощування трихограми	Мультиплікатор
Відбір паразитованих яєць	Пристрій для очищення яєць
Оцінка якості трихограми	Пристрій якості ОКИ-2
Зберігання товарної трихограми	Сховище ХТ-1

Висновок. Промислові підприємства з вирощування товарної трихограми, розміщені на території громади, максимально наближені до використання в агроценозах, дають можливість отримати продукцію з максимальною біологічною активністю [3].

Застосування ентомофагів (біологічних агентів) для захисту рослин дасть можливість: контролювати чисельність популяцій шкідливих комах, отримати якісні врожаї екологічно чистої продукції для внутрішньої безпеки держави, зменшити забруднення навколишнього середовища, підвищить родючість ґрунтів, отримати конкурентоспроможну продукцію на світовому ринку, що є особливо актуальним при сьогоденні та в післявоєнний час для держави.

Література

References

1. Біологічні засоби захисту рослин та їх застосування // ООО «Центр Біотехніка». – 30 с. - 2012 р.
2. ДСП № 254 Державним санітарним правилам проектування, упорядкування та експлуатації виробництва біологічних засобів захисту рослин та стимуляторів росту рослин у виробничих біолабораторіях та біофабриках// Електронний ресурс: https://zakononline.com.ua/documents/show/89085_89085
3. Модульний комплект технологического оборудования для производства трихограммы // УААН ІТІ «Біотехніка». Одеса – 2005. – С.15.
4. Технологічний тимчасовий регламент на виробництво товарної трихограми // УААН ІТІ «Біотехніка». - 2005. – 15 с.
5. Технологічний тимчасовий регламент на виробництво яєць зернової молі // УААН ІТІ «Біотехніка». - 2005. – 32 с.

1. Biologichni zasoby zakhystu roslyn ta yikh zastosuvannya // ООО «Tsentr Biotekhnika». – 30 s. - 2012 r.
2. DSP № 254 Derzhavnym sanitarnym pravylam proektuvannya, uporiadkuvannya ta ekspluatatsii vyrobnytstva biolohichnykh zasobiv zakhystu roslyn ta stymuliatoriv rostu roslyn u vyrobnychkykh biolaboratoriiakh ta biofabrykakh// Elektronnyi resurs: https://zakononline.com.ua/documents/show/89085_89085
3. Modulnyi komplet tekhnolohycheskoho oborudovanyia dlia proyzvodstva trykhohrammy // UAAN ITI «Biotekhnika». Odesa – 2005. – S.15.
4. Tekhnolohichni tymchasovi rehlament na vyrobnytstvo tovarnoi trykhohramy // UAAN ITI «Biotekhnika». - 2005. – 15 s.
5. Tekhnolohichni tymchasovi rehlament na vyrobnytstvo yaiets zernovoi moli // UAAN ITI «Biotekhnika». - 2005. – 32 s.

JEL classification: Q1; R1; P25

САС Ірина

К.ек.н, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

ORCID: 0000-0003-1386-6674

ДЕМЧЕНКО Марія

студентка 4 курсу факультету економіки та управління, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

e-mail: marine5335dem@gmail.com

Iryna SAS

PhD, associate professor of the department of business economics and entrepreneurship of the State Higher Secondary School "KNEU named after Vadim Hetman"

Maria Demchenko,

4th year student of of the State Higher Secondary School "KNEU named after Vadim Hetman"

АГРОБІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація: Агробізнес в умовах сьогодення перебуває у надскладних умовах, переорієнтовуючи свою діяльність, удосконалюючись проявляє гнучкість. Перебуваючи в постійних напружених умовах аграрії обирають різні шляхи задля поліпшення ефективності їх діяльності. Не рідно, одні не витримують таких змін – стають банкрутами, інші – шляхом переорієнтації – виживають. Виявлено низку проблем аграрного сектору, що виникли з війною, та розглянуто можливі напрямки переорієнтації їх діяльності та збуту продукції з оцінкою впливу цих змін на економіку країни.

Ключові слова: агробізнес, аграрний сектор, експорт, переорієнтація діяльності, удосконалення.

AGRIBUSINESS IN THE CONDITIONS OF WAR: REORIENTATION AND PERSPECTIVES

Abstract: Agribusiness is in extremely complicated situation in current circumstances, should reorient its activities, improve, and also show flexibility. Farmers choose different ways to increase the efficiency of their activities being constantly in a stressful environment. Inability to withstand such changes is not uncommon - some farmers go bankrupt, others survive by reorientation. It was identified a number of problems of the agricultural sector that arose with the war and possible directions of reorientation of their activities and sales of products were considered with an assessment of the impact of these changes on the country's economy.

Keywords: agribusiness, agricultural sector, export, reorientation of activity, improvement.

Україна – розвинена індустріально-аграрна країна, із багатогалузевим сільським господарством. Значна частина продукції сільського господарства експортувалася майже до 180 країн світу. Приміром в 2021 році близько 38% від загального експорту України склала агропродукція.

Однак, повномасштабне вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року вплинули докорінно і на аграріїв. Відповідно, і на експортний потенціал та на всі налагоджені логістичні шляхи відвантаження та збуту продукції.

Втім жахлива повномасштабна війна стала справжнім випробуванням для українських аграріїв, адже вторгнення викликало руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Незліченно посівних територій було заміновано, окрім того до частини немає доступу, знищено техніку і виробничі склади.

Хоробрість українських аграріїв вражає, не дивлячись на ряд перепон, труднощів та емоційної напруги на весні цього року вони зумовили старт

посівній кампанії. Агробізнес впорядковує логістику та співпрацю з іноземним ринком, поглиблює власні виробництва на Заході України.

Необхідно зазначити, що Україна опинилася з рядом проблем, які потребували негайного вирішення: нестача посівних площ, відсутність палива і трудових ресурсів, фінансування, страхування ризиків та відсутності ринків збуту. Ринок, безумовно, є самостійним організмом, проте згадані проблеми неможливо вирішити без активної участі органів державної влади, у першу чергу, нормотворчих. Адже такі несподівані зміни в організації суспільних відносин потребували оперативного реагування.

Окреслимо ключові *проблемами з якими зіткнувся агробізнес в умовах війни*:

- порушення логістики вивозу зерна, яка призвела до зниження цін на всю продукцію агробізнесу;
- відсутність пально-мастильних матеріалів у зв'язку зі знищенням нафтопереробної інфраструктури;
- через порушення тієї ж логістики були ускладнені із доставкою посівного матеріалу, засобів захисту рослин, добрив, запчастин тощо;
- у зв'язку з бойовими діями частина спеціалістів в агросекторі були мобілізовані чим ускладнилися виконання польових робіт;
- також у прикордонних областях була знищена інфраструктура, заміновані с/г угіддя;
- порти були закриті, окуповані території були розграбовані;
- деяким областям були не доступні кредити через велику ймовірність бойових дій;
- більшість аграріїв тримало збіжжя на реалізацію на весні та в результаті чого не мали змоги продати та як наслідок залишилися без коштів на посів;
- збирання врожаю було ускладнено, адже на складах залишилося минулорічне збіжжя;
- посівна затягувалася, тому що комендантська година унеможлиблювала посів угідь цілодобово;
- ускладнилося вивезення урожаю у зв'язку із частковою мобілізацією техніки на фронт;
- багато загинуло птахів на птахофабриках в зв'язку із нестачею корму, а також ветеринарних препаратів, які переважно імпортного виробництва і не було змоги забезпечити ними господарства;
- відбулося удорожчання запчастин, оскільки металургійні заводи майже всі перебувають під окупацією;
- наявність дефіциту шин, оскільки існує брак каучуку в Україні, а більшість шин були імпортовані з країн СНД;
- працівники сільського господарства періодично відволікались на участь у тракторних військах, по троху крали ворожу техніку, а також допомагали ЗСУ розтягувати підбиті трофеї;
- вкрай постраждала молочна галузь, оскільки в першу чергу молоко навіть не мали змоги приймати.

Майже весь експортний потенціал України в умовах сьогодення зруйнований країною-агресором. Відтак, курівництво держави змушене було шукати альтернативні шляхи експорту сільськогосподарської продукції і завдяки підтримці європейських партнерів через західні кордони все ж таки відвантажили продукцію.

Пошук переорієнтації каналів експорту – важлива справа, адже продукція має бути вчасно відвантажена, оскільки з часом втрачає свої якості, та і зберігати її не просто. Відтак, у травні в порівнянні з квітнем 2022 року водним транспортом (річкові порти та паромні переправи) було експортовано 798,8 тис. тонн та 22,1 тис. тонн відповідно, що зробило річкові порти України головними експортними воротами. Водночас, залізничним транспортом було відвантажено 709,6 тис. тонн зерна, олійних та продуктів переробки. Відвантаження соняшникової олії здійснювалося впродовж травня майже рівномірно усіма видами транспорту - 32% автомобільним, 28% залізничним та 35% річковим.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, масштаби експорту в 2022 році вражають (табл.1). Обсяг відвантаженої продукції до прикладу зернових у 2022 році зменшився майже на 40%, в тому числі пшениці – близько 66 %, що склало на 5933 тис. тонн менше попереднього року. Станом на 1 серпня 2022 року показник експорту насіння соняшнику склав 1,4 млн. тонн, що в 34 рази перевищує експорт попереднього року.

Таблиця 1

Експорт з України зернових та зернобобових, тис. тонн

Зернові та зернобобові, всього	2022/2023 рр.		2021/2022 рр.	
	Всього	в тому числі: у вересні	Всього	в тому числі: у вересні
	8576	4278	14363	5596
пшениця	3005	1748	8938	4364
ячмінь	762	432	3779	1015
жито	3,9	3,4	42,6	30,1
кукурудза	4777	2083	1430	165

Джерело: побудова автором з використанням [1].

Станом на зараз експорт продукції сільського господарства здійснюється завдяки портам (вивезено близько 3,5 млн. тонн), залізницею (3,1 млн. тонн), автомобілями – (1,1 млн. тонн) та поромом (95,5 тис. тонн).

Перебуваючи в постійному пошуку альтернативних та нестандартних рішень щодо експорту продукції сільського господарства у вересні 2022 року між Україною та Польщею був підписаний меморандум щодо будівництва трубопроводу, який транспортуватиме олію з України до Польщі, м. Гданськ (потужність 2 млн. тонн олії на рік) і будівництво якого має завершитись в наступному році. Зазначають, що такої лінії немає ніде в світі. Такий трубопровід дасть можливість експортувати рослинну олію з польських портів до третіх

країн. Однак, переорієнтовуючись на олійні культури потрібно не забувати про виснаженість ґрунту і втрату його властивостей [3].

Українські виробники агропродукції сьогодні обирають олійні культури як альтернативу зерновим. Адже наразі не є зрозумілим, як надалі діятиме «зернова угода», укладена в липні за посередництва ООН і Туреччини. Під впливом даних факторів аграрії все більше сіють ріпак, який, соняшник і сою. Що ж стосується озимої пшениці та ячменю – то наразі відомо, що через блокаду портів ще залишилися запаси минулорічного врожаю.

Переорієнтація агробізнесу обумовлена собівартістю продукції. Через відсутність вільного експорту зернових морем (відповідно, пропозиція висока), високу вартість паливно-мастильних матеріалів та міндобрива роблять вирощування зернових в Україні малорентабельними. Таким чином аграрії наразі не мають коштів, щоб повноцінно посіяти і бояться це робити через невпевненість у майбутньому. Тому, вкладають кошти у високорентабельні культури, зокрема в олійні.

Отже, ефективний український агробізнес в умовах війни – це вміння адаптувати виробництво, збут та управління й оперативно аналізувати чинники ризику і ухвалювати рішення. Як ми побачили, станом на сьогодні, в надскладних умовах, агробізнес України намагається гідно протистояти багатьом викликам, які перед АПК ставить війна, переорієнтовуючись.

Література

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>
2. Трофімцева О. Війна показала в ажливість агросектору. Як узяти нові висоти? Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.html>
3. Переорієнтація агробізнесу: як змінюється українське сільське господарство в умовах війни. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/news/pereoriyentaciya-agrobizesu-yak-zminyuyetsya-ukrayinske-silске-gospodarstvo-v-umovah-vijni>
Official Website of the International Trade Administration. Ukraine – Country Commercial Guide. Режим доступу: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-agricultural-machinery>

References

1. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://minagro.gov.ua/investoram/monitoring-stanu-apk/eksport-z-ukrayini-zernovih-zernobobovih-ta-boroshna>
2. Trofimtseva O. Viina pokazala vazhlyvist ahrosektoru. Yak uziaty novi vysoty? Rezhym dostupu: <https://interfax.com.ua/news/blog/839762.html>
3. Pereoriientatsiia ahrobiznesu: yak zminiuietsia ukrainske silske gospodarstvo v umovakh viiny. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://minagro.gov.ua/news/pereoriyentaciya-agrobizesu-yak-zminyuyetsya-ukrayinske-silске-gospodarstvo-v-umovah-vijni>
Official Website of the International Trade Administration. Ukraine – Country Commercial Guide. Rezhym dostupu: <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-agricultural-machinery>

JEL: L17, L66, O52, Q13

РЄПН Кирило

аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

e-mail: kirill090495@ukr.net

Kyrylo RIEPIN

PhD student of the of the Department of Business Economics and Entrepreneurship, Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine

ОГЛЯД РИНКУ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ЄС

Анотація: Розглянуто стратегічні орієнтири країн ЄС щодо розвитку ринку органічного виробництва. Наведено аналітичні дані щодо динаміки виробництва та споживання органічної продукції в країнах ЄС у порівнянні зі світовими гравцями. Окреслені пріоритети подальшого розвитку ринку органічного виробництва ЄС.

Ключові слова: ринок органічного виробництва, еко-підприємництво, стратегія

OVERVIEW OF THE EU ORGANIC PRODUCTION MARKET

Abstract: The strategic orientations of the EU countries regarding the development of the organic production market were considered. Analytical data on the dynamics of production and consumption of organic products in the EU countries in comparison with global players are given. The priorities for the further development of the EU organic production market are outlined.

Keywords: market of organic production, eco-entrepreneurship, strategy

Останні роки засвідчили, що ринок органічного виробництва ЄС позитивно впливає на продовольчу безпеку, нівелює негативні наслідки в навколишньому середовищі та поліпшує потенціал еко-підприємництва. Європейський Зелений Курс є центральним для політики ЄС. Стратегії економічного розвитку обирають «зелене» енергетичне забезпечення і кліматичну безпеку; будівництво і реконструкцію; стійку промисловість і сталу мобілізацію; зниження забрудненості довкілля, біорізноманіття щодо аграрної політики в стратегії «Від лану до столу». В цій стратегії економічного розвитку наголошується ключова ідея Європейського Зеленого Курсу, що спрямована на розв'язання проблем продовольства ЄС та нерозривний зв'язок між здоровими людьми, суспільством і планетою [1]. У Постанові Ради ЄС 2007 р. визначено зміст органічного виробництва і маркування органічних продуктів через цілісну систему господарювання і виробництво продуктів харчування, що характеризує кращі практики з огляду на збереження довкілля; рівень біологічного розмаїття; збереження природних ресурсів; застосування стандартів належного утримання тварин і певного виробництва, що відповідає вимогам до продуктів харчування, виготовлених з використанням речовин і процесів природного походження [2]. До 2030 р. європейська система буде адаптована до сприятливого довкілля та органічного виробництва і маркування органічних продуктів і в Україні [3].

На ринку органічного виробництва ЄС активно розвиваються міжнародні тенденції. Сертифіковані виробники збільшують бізнес та конкурентоспроможні виробництва еко-продуктів, не порушуючи екологію та розвивають потенціал еко-підприємництва на ринку органічного виробництва ЄС. Досвід міжнародних організацій показує, що еко-підприємництво на глобальному ринку є вигідним і перспективним, оскільки споживачі згодні активно платити за екологічно чисту

продукцію. Еко-підприємництво стає ініціативною господарською дією в галузі органічного виробництва та реалізації еко-продукції; збереження та відтворення довкілля, одержання прибутку. Як господарська діяльність еко-підприємництво спрямоване на задоволення еколого-економічних потреб людей за допомогою еко-продуктів, корисність яких визначається екологічним благом.

Світовий ринок органічної продукції розвивається швидкими темпами. На сьогодні, органічна продукція виробляється 160 країнами, а 94% її споживання припадає лише на 15 найрозвиненіших країн світу. Під органічним виробництвом у світі в 2020 році було зайнято 74,9 млн. га. Лідерами за площею земель, зайнятих під органічним виробництвом, є такі країни: 48% земель розташовані в Австралії - 35,9 млн. га, в Аргентині - 4 млн. га, в США - 3,7 млн. га, в Уругваї - 3 млн. га. Щодо кількості компаній, які працюють в органічному секторі, за 2020 рік в світі налічувалось виробників - 3,4 млн. (лідерами є такі країни - Індія (1,6 млн), Ефіопія (220 тис.), Танзанія (149 тис.) [5]. Загалом у світі 1,5% сільськогосподарських угідь є органічними. Однак, багато країн мають значно більшу частку. Країни з найбільшою органічною часткою у загальній площі сільськогосподарських угідь — Ліхтенштейн (41%), Австрія (26,1%) та Сан-Томе і Принсіпі (24,9%). У 16 країнах 10% і більше сільськогосподарських угідь є органічними.

Світовий ринок органічної продукції постійно зростає. У 2004 році він оцінювався у 25 мільярдів доларів США, у 2006 році - близько 30 мільярдів доларів США, у 2009 році - 55 мільярдів доларів США, у 2014 році - до 96,5 мільярди доларів США. [4]. В 2020 році світова місткість ринку органічної продукції становила 120,6 млрд. євро (лідерами є такі країни - США (49,5 млрд. євро), Німеччина - 15 млрд. євро, Франція - 12,7 млрд. євро) [5].

Загалом в Європі близько 430,8 тисяч виробників органічної продукції (343,6 тисяч з них — в ЄС). Найбільші за кількістю виробників країни — Італія, Франція, Іспанія, Німеччина та Греція.

В Європі споживач в середньому витрачає 56 євро на органічну їжу на людину щорічно (в Європейському Союзі — 84 євро). Споживання органічної їжі на душу населення за останні десятиліття подвоїлося. У Данії - найвищий показник частки органічних продуктів у загальному ринку продовольства, 12,1%. Крім неї частку майже в 10% ринку мали Швейцарія та Австрія. Споживачам цих країн добре відомо, що таке органічні продукти.

Світові продовольчі ринки свідчать про зростаючу зацікавленість споживачів у здоровому та повноцінному харчуванні разом з безпосереднім внеском у збереження природного середовища. Приріст виробництва органічних харчових продуктів у деяких країнах ЄС сягає 10% на рік. У багатьох країнах світу, передусім у США та ЄС, вже діють ринки органічної сільськогосподарської продукції та харчових продуктів, а також створена й успішно функціонує відповідна інфраструктура сертифікації, маркетингу та реалізації [6]. Окремі продукти та групи товарів займають ще більшу частку продовольчого ринку. Наприклад, у деяких країнах продажі органічних яєць складають приблизно до 30% загального продажу яєць.

Отже, резиденти ринку органічного виробництва ЄС формують стратегічну систему орієнтирів та цілей досягнення успіху, аналізують конкурентоспроможність потенціалу еко-підприємництва в глобальній системі. Ринок органічного виробництва ЄС визначає глобальні умови інтеграції для зростання транснаціональних процесів перевезень товарів, експорту капіталів і технологій.

Література

1. Від лану до столу: як Європейський зелений курс змінив ЄС і Україну. Головний бізнес портал Delo.ua. Режим доступу: URL: <https://delo.ua/economy/vid-lanu-do-stolu-yak-jevropeiskii-zelenii-kurs-zminiv-jes-ta-ukrayinu-391780/>
2. Постанова Ради ЄС № 834 (2007) стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів та скасування Постанови ЄЕС № 2092/91. Режим доступу: URL: https://organicstandard.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf.
3. Огляд органічного ринку України. Organicinfo. Режим доступу: URL: <https://organicinfo.ua/ru/news/3percent-under-organic-production-2030>; <https://organicinfo.ua/infographics/ua-organic-market-overview-2020/>
4. Камінський В. (2014) Органічне землеробство – шлях до продовольчої безпеки. Віче. № 9. Режим доступу: URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4161/>
5. Світ органічного сільського господарства 2022. Останні статистичні дані про органічне сільське господарство в усьому світі. Режим доступу: URL: <https://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2022/willer-et-al-2022-world-of-organic-fibl-global-stats.pdf>
6. Riepina, I., Chukhraieva, N., & Kehrein, E. (2020) THE INFLUENCE OF MARKET RISKS UPON THE AGRIBUSINESS VALUE. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42(1), 35-40. Режим доступу: <https://doi.org/10.15544/mts.2020.04>

References

1. Vid lanu do stolu: yak Yevropeiskyi zeleniy kurs zminyv YeS i Ukrainu. Holovnyi biznes portal Delo.ua. Rezhym dostupu: URL: <https://delo.ua/economy/vid-lanu-do-stolu-yak-jevropeiskii-zelenii-kurs-zminiv-jes-ta-ukrayinu-391780/>
2. Postanova Rady YeS № 834 (2007) stosovno orhanichnoho vyrobnytstva i markuvannia orhanichnykh produktiv ta skasuvannia Postanovy YeES № 2092/91. Rezhym dostupu: URL: https://organicstandard.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf.
3. Ohliad orhanichnoho rynku Ukrainy. Organicinfo. Rezhym dostupu: URL: <https://organicinfo.ua/ru/news/3percent-under-organic-production-2030>; <https://organicinfo.ua/infographics/ua-organic-market-overview-2020/>
4. Kaminskyi V. (2014) Orhanichne zemlerobstvo – shliakh do prodovolchoi bezpeky. Viche. № 9. Rezhym dostupu: URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4161/>
5. Svit orhanichnoho silskoho hospodarstva 2022. Ostanni statystychni dani pro orhanichne silske hospodarstvo v usomu sviti. Rezhym dostupu: URL: <https://www.organic-world.net/fileadmin/documents/yearbook/2022/willer-et-al-2022-world-of-organic-fibl-global-stats.pdf>
6. Riepina, I., Chukhraieva, N., & Kehrein, E. (2020) THE INFLUENCE OF MARKET RISKS UPON THE AGRIBUSINESS VALUE. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 42(1), 35-40. Rezhym dostupu: <https://doi.org/10.15544/mts.2020.04>

JEL: Q1; R1; P25

ШУЛЕЖКО Андрій,

здобувач магістерського рівня вищої освіти
факультету економіки та управління, КНЕУ
імені Вадима Гетьмана,
Україна,

e-mail: iruna.sas@kneu.ua**Andriy SHULEZHKO,**

graduate of the Master's level of higher education
of the Faculty of Economics and Management,
State University of Higher Education, "KNEU
named after Vadim Hetman"

САС Ірина, к.ек.н, доцент кафедри бізнес-
економіки та підприємництва ДВНЗ
«Київський національний економічний
університет ім. В.Гетьмана
ORCID: 0000-0003-1386-6674

Iryna SAS

PhD, associate professor of the department of
business economics and entrepreneurship of the
State Higher Secondary School "KNEU named
after Vadim Hetman"

АНАЛІЗ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ЗМІНИ ГАЛУЗЕВОЇ СТРУКТУРИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

ANALYSIS AND JUSTIFICATION OF CHANGES IN THE BRANCH STRUCTURE OF THE AGRICULTURAL ENTERPRISE

Анотація: Проведено аналіз галузевої структури ДП «ДГ «Степне». Проведено аналіз 5 сил за М. Портером для досліджуваного підприємства. Доведена потреба обґрунтування зміни його галузевої структури.

Ключові слова: галузева структура, управління, аграрне підприємство.

Abstract: An analysis of the branch structure of the SE "DG Stepne" was carried out. An analysis of 5 forces according to M. Porter was carried out for the enterprise under study. The need to substantiate the change in its branch structure is proven.

Keywords: Industry structure, management, agricultural enterprise.

Підвищення показників ефективності функціонування сільськогосподарського підприємства, особливо в умовах війни, потребує проведення детального аналізу його галузевої структури. В нинішніх умовах воєнного стану та нестабільності економіки країни, ДП «ДГ «Степне» потребує обґрунтування зміни галузевої структури. Здійснивши дослідження конкурентних сил підприємства ДП «ДГ «Степне» за допомогою методики «5 сил» розробленої М.Портером, результати яких наведено в табл.1 можемо зробити висновок, що підприємство має ряд конкурентних переваг на ринку сільськогосподарської продукції. Однак, підприємство потребує розробки стратегії зміцнення своїх позицій. Хоча підприємство і володіє унікальною пропозицією, аналогів якої в Україні практично не має (власні розроблені види продукції), про те ринок є високо конкурентним з обмеженням в ціні на товари. Відбувається регулярне збільшення конкурентів, через низький бар'єр входу, однак ці конкуренти або недовго функціонують, або не дають очікуваного результату.

Таблиця 1 – Аналіз 5 сил М. Портера для ДП «ДГ «Степне»

Фактор	Значення	Описання	Напрямки робіт
Продукція-аналог	Середній	Компанія володіє унікальною пропозицією на ринку, аналогів якому не існує	1. Рекомендується дотримуватися стратегії зміцнення унікальності послуги і концентруватися на такому цільовому ринку, для якого важливі унікальні характеристики. (Дотримуватися стратегії лідерства в певній ринковій ніші) 2. Основні зусилля компанія повинна зосередити на побудові високого рівня
Конкуренція	Середній	Ринок компанії є високо конкурентним і перспективним. Відсутня можливість повного порівняння товарів різних фірм. Є обмеження в підвищенні цін.	

Нові гравці	Високий	Високий ризик входу нових гравців. Нові підприємства з'являються постійно через низькі бар'єри входу і низького рівня початкових інвестицій.	знання послуги і на побудові обізнаності про унікальні особливості. 3. Для збереження конкурентоспроможності необхідно постійно проводити моніторинг пропозицій конкурентів і появи нових гравців. 4. Знижувати вплив цінової конкуренції на продажі компанії. 5. Акційну активність сконцентрувати на побудові тривалих відносин з покупцем. 6. Рекомендується диверсифікувати портфель клієнтів. 7. Потрібні спеціальні програми для VIP - клієнтів і економ-програми для споживачів, чутливих до ціни. 8. Зосередитися на усунення всіх недоліків товару
Споживачі	Середній	Портфель клієнтів володіє високими ризиками (при догляді ключових клієнтів - значне падіння продажів). Існування менш якісних, але економічних пропозицій.	
Постачальники	Низький	Стабільність з боку постачальників	

Джерело: авторська розробка.

Для визначення інтенсивності конкуренції залежно від розподілу часток ринку використаємо індекс Герфіндаля-Гіршмана. Для проведення даного аналізу було взято підприємства Полтавщини та України, що є подібні ДП «ДГ «Степне» (КВЕД 72.19; 01.11; 01.13; 01.19; 10.11), а саме ті, що спеціалізуються на вирощуванні сільськогосподарської продукції та тваринництві. Далі ранжируємо їх за обсягами діяльності на даному ринку. Здійснивши оцінку частки кожного підприємства у загальній структурі ринку України протягом 2019-2021 рр. та проранжирувавши підприємства за часткою ринку в 2021р отримали наступні результати (табл. 2).

У антимонопольному законодавстві України відсутні рамки частки ринку аграрної продукції. Відомо, що в інших країнах вона не повинна перевищувати 25%. З даних табл. 2 видно, що жодне підприємство Полтавщини та в Україні взагалом (із вибраної вибірки), не може бути визнаний монополістом, оскільки частка ринку будь-якого з них не перевищує 25% [3].

Таблиця 2 – Узагальнена таблиця частки і рейтинг на ринку сільськогосподарської продукції в 2019-2021 рр., %

Підприємство	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Рейтинг (за 2021 р.)
ПАФ "Подольяка"	8,66	13,82	14,40	1
ТОВ "Агро-Еталон"	7,81	7,81	7,97	2
ФГ "Лідер"	10,41	8,07	7,09	3
МНАУ ННПЦ	8,96	7,40	6,05	4
ПАФ "Скіф"	5,06	4,83	4,82	5
ТОВ "Агрофірма "Колос"	1,90	2,17	2,34	6
ДП "ДГ "Степне"	2,39	1,66	2,29	7
ТОВ "Рост-Агро"	2,09	1,72	1,42	8
ПСП "Канюківське"	1,17	1,17	1,11	9
СТОВ "Воскобійники"	1,00	0,96	0,96	10
АФ "Добробут"	0,92	0,87	0,87	11
ТОВ "Посулля-Агро"	0,75	0,70	0,70	12
ФГ "Відродження"	0,67	0,65	0,70	12
Всього	100,00	100,00	100,00	X

Джерело: побудовано автором з використанням [1].

Розрахуємо далі індекс Герфіндаля-Гіршмана досліджуваного ринку.

$$\text{HHI}_{2019} = 29,152 + 19,062 + 8,662 + 7,812 + 10,412 + 8,962 + 5,062 + 1,902 + 2,392 + 2,092 + 1,172 + 1,002 + 0,922 + 0,752 + 0,672 = 1581,168$$

$$\text{HHI}_{2020} = 30,462 + 17,692 + 13,822 + 7,812 + 8,072 + 7,402 + 4,832 + 2,172 + 1,662 + 1,722 + 1,172 + 0,962 + 0,872 + 0,702 + 0,652 + 2 = 1650,3328$$

$$\text{HHI}_{2021} = 33,742 + 15,542 + 14,402 + 7,972 + 7,092 + 6,052 + 4,822 + 2,342 + 2,292 + 1,422 + 1,112 + 0,962 + 0,872 + 0,702 + 0,702 + 2 = 1777,4898$$

Оскільки протягом аналізованого періоду показник знаходиться в межах $1000 < \text{HHI} \leq 1800$, то даний ринок відноситься до помірноконцентрованого ринку (концентрація на ринку середня).

Отже, аналіз індексів концентрації і Герфіндаля-Гіршмана говорить про те, що в 2019-2021 рр. ринок сільськогосподарської продукції Полтавщини та України загалом був помірноконцентрованим, про те ступінь його концентрації має тенденцію до зростання.

Здійснивши аналіз галузевої структури досліджуваного підприємства, ми дійшли до висновку, що на ДП «ДГ «Степне» існує низький рівень ефективності управління галузевою структурою підприємства (табл. 3).

Оскільки для вирощування рослинницької продукції підприємство закуповує добрива, паливо для обробки полів, та певні види насіння. Тоді як тваринництво забезпечується кормами з власних полів, хоча ресурси на утримання тварин (електроенергія, оплата праці, вітаміни та добавки) підприємство також закуповує у постачальників. Показники ефективності такої діяльності, виражені значною часткою (44,8%) в структурі доходу підприємства, свідчать про переважання віддачі тваринництва над рослинництвом (26,1%).

Таблиця 3 – Аналіз диверсифікаційної діяльності ДП «ДГ «Степне» у 2021 р

Товарна група	Дохід від реалізації, тис. грн	Частка у загальному обсязі доходу підприємства, коефіцієнт	ТПК	Чопк	Ixx	N	Kз
К.зернові та зернобобові	11363	0,261	0,739	0,547	0,453	2	-44,089
К.зернобобові сушені	151	0,003	0,997	0,993	0,007	6	-8,123
Боби сої	813	0,019	0,981	0,963	0,037	5	-10,322
Насіння соняшнику	9688	0,222	0,778	0,605	0,395	3	-24,717
Врх	1946	0,045	0,955	0,913	0,087	4	-13,953
Свиней	3	0,000	1,000	1,000	0,000	8	-5,667
Молоко від с/г тварин усіх видів, сире	19545	0,448	0,552	0,304	0,696	1	-180,32
Мед натуральний	73	0,002	0,998	0,997	0,003	7	-6,705

Джерело: побудовано автором.

Від так, необхідно менш прибуткову галузь рослинництва – зменшити, більш прибуткову тваринництва – збільшити. Такі зміни в галузевій структурі забезпечать ДП «ДГ «Степне» підвищення показників рентабельності, зниження матеріаломісткості виробництва та забезпечать фінансову стійкість підприємства.

Галузева структура ДП «ДГ «Степне» має вертикальний характер. Тобто підприємство виробляє товари, які як в технологічному так і в маркетинговому

аспекті пов'язані зі вже існуючими товарами фірми. В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що підприємство має широкий профіль діяльності, оскільки займається не лише дослідницькою роботою. На основі проведених досліджень запропоновано менш прибуткову галузь рослинництва – зменшити, більш прибуткову тваринництва – збільшити.

Література

1. Державна статистика України URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Дата звернення 01.08.2022)
2. Офіційний сайт Інституту свинарства НААН URL: <http://svinarstvo.com/index.php/ua/ru/doslidni-gospodarstva/70-dg-stepne> (Дата звернення 28.07.2022)
3. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики України URL: <https://minagro.gov.ua/> (Дата звернення 21.08.2022)

References

1. Derzhavna statystyka Ukrainy URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Data zvernennia 01.08.2022)
2. Ofitsiynyi sait Isntytutu svynarstva NAAN URL: <http://svinarstvo.com/index.php/ua/ru/doslidni-gospodarstva/70-dg-stepne> (Data zvernennia 28.07.2022)
3. Ofitsiynyi sait Ministerstva ahrarnoi polityky Ukrainy URL: <https://minagro.gov.ua/> (Data zvernennia 21.08.2022)

JEL: Q1; R1

ГАВРИШ Артем

Студент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Україна

Науковий керівник:

ІВАНЕНКО Федір

к.с.-г.н., доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Україна

ORCID:0000-0003-1437-2641

mega.gavrish98@gmail.com

Artem HAVRYSH

student

K N E U named after Vadym Hetman”,
Ukraine

Supervisor:

kontrolnarobota@ukr.net

Fedir IVANENKO

Candidate of agricultural sciences, Associate
Professor, K N E U named after Vadym
Hetman”, Ukraine

СТРАТЕГІЯ АГРОТРЕЙДИНГУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Досліджено формування стратегій агротрейдингу в умовах турбулентності економіки. Проаналізовано агротрейдингову стратегію агрохолдингу «Астарта».

Ключові слова: агробізнес, агротрейдинг, стратегія, ефективність

AGROTRADING STRATEGY IN CONDITIONS OF ECONOMIC TURBULENCE

Summary. The formation of agricultural commodity trading strategies in conditions of economic turbulence is studied. The agrotrading strategy of the “Astarta” agricultural holding is analyzed.

Key words: agribusiness, agrotrading, strategy, efficiency

Розвиток аграрних підприємств в умовах турбулентності характеризується хаотичністю, певною невизначеністю, динамічністю та порушенням традиційної логіки та класичних законів економіки.

Аспекти розвитку сільськогосподарських підприємств в умовах турбулентності економіки досліджували ряд учених: В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, П.В. Коваль, В.С. Кушнірук та інші. Науковці не раз доводили, що світова та національна економіка розвиваються циклічно та в умовах турбулентності, що означає настання кризових явищ^[1]. Розвиток підприємств АПК в складних політичних умовах є важливим і соціально значущим, зокрема із-за питань забезпечення світової продовольчої безпеки.

Саме тому, аграрне підприємство має бути готове до будь-яких обставин, і повинно розробити та втілити ефективну трейдингову стратегію, яка зможе адаптуватися до змін середовища.

Найбільші шанси пережити економічну кризу та точку біфуркації мають середні і великі аграрні підприємства. Адже, чи не найважливішим показником у даному випадку є розмір капіталу^[2].

Наші дослідження виконувались на прикладі ТОВ «Астарта-Київ». Дане підприємство входить до п'ятірки найбільших агрохолдингів України із земельним банком у 220 тис. га у 7 регіонах^[3].

Трейдингова стратегія «Астарті» пов'язана з іншими стратегіями підприємства, такими, як: виробнича, цінова, фінансова, інвестиційна тощо.

На відміну від інших холдингів, наприклад ТОВ СП «Нібулон», «Астарта-Київ» реалізує більшу частину продукції саме власного виробництва.

Тому надважливим завданням для холдингу є аналіз тенденцій на світових ринках, цін, попиту та пропозиції та прогнозування на основі цього операційної діяльності.

Наприклад, у 2022 році із-за війни та блокування портів управлінням було терміново вирішено внести зміни у план посівів. Відтак, холдинг зменшив посівну площу під кукурудзу, адже на її зберігання, доробку та транспортування треба б було витратити набагато більше, ніж на інші культури.

Однак, проаналізувавши ринок рослинних жирів було вирішено збільшити площі посівів під олійні культури – соя, ріпак, соняшник.

Цей крок є логічним і обґрунтованим, оскільки «Астарта» має власні потужності по переробці сої.

Ключовими питаннями трейдингової стратегії є: «Що продати?» «Кому, куди та за якою ціною...?» Для цього потрібно визначити цільові ринки.

Бізнес-модель «Астарті» в умовах турбулентності економіки виявилась успішною, та станом на 2021 рік виглядає так:

- Вирощування сільськогосподарських культур (пшениця, кукурудза, цукрові буряки, ріпак, соняшник, соя);
- Переробка сої (один з найбільших переробників сої в Україні, частка ринку – 13%);
- Виробництво цукру (найбільший український виробник цукру, частка ринку – 22%);
- Виробництво молока (найбільший виробник молока за промисловою технологією в Україні, 22 тис. голів ВРХ, 97 тис. тонн молока).

Тож, трейдингова стратегія «Астарті» включає у себе диверсифікацію виробництва. Агрохолдинг успішно поєднав виробництво звичайної продукції й органічної, сировини та продуктів переробки, продукції рослинництва та тваринництва.

Крім того, компанія диверсифікувала і ринки збуту. ТОВ «Астарта-Київ» експортує свою продукцію у 50 країн світу. А частка реалізації продукції на внутрішньому ринку складає приблизно 50%. Тож, це є дуже ефективним рішенням у контексті трейдингової стратегії в умовах турбулентності економіки: заблокований експорт – можна продати всередині країни; криза та висока інфляція в Україні, що означає низьку купівельну спроможність українців – можна більше продати на експорт.

Іншим взаємопов'язаним інструментом до диверсифікації є вертикальна інтеграція холдингу, що означає замкнутий цикл виробництва. «Астарта-Київ» має 30 дочірніх підприємств. Вони мають різні функції: виробництво, переробка, трейдинг, страхування, дослідження ринку, управління тощо. Попри економічну кризу та війну агрохолдингу вдалося впровадити ефективну трейдингову стратегію. А завдяки активним продажам на початку року вдалося збільшити доходи. Однак прибуток підприємства зменшився із-за більших витрат на логістику та енергоносії.

Щоб, зберегти зерно до часу зростання цін потрібні потужності для його зберігання. «Астарта-Київ» має елеватори місткістю 562 тис. тонн.

Таблиця 1 - Результати трейдингової стратегії ТОВ «Астарта-Київ»

Показник	1 півріччя 2022	1 півріччя 2021
Обсяг продажів, тис. т (ціна реалізації, євро/т):	-	-
Кукурудза	232 (235)	151 (157)
Пшениця	13 (243)	6 (221)
Соняшник	32 (574)	4 (346)
Цукор	96 (613)	114 (498)
Соевий шрот	70 (480)	64 (446)
Соева олія	14 (1300)	17 (942)
Молоко	48 (384)	48 (349)
Дохід, тис. євро, у т.ч.:	218 347	150 878
Рослинництво	76 885	27 382
Виробництво цукру	61 855	58 917
Переробка сої	52 687	44 843
Виробництво молока	19 778	18 069
Собівартість, тис. євро	(174 606)	(119 485)
Валовий прибуток (збиток), тис. євро	77 460	123 692
Чистий прибуток (збиток), тис. євро	27 727	89 499

Іншими дієвими елементами трейдингової стратегії є використання таких інструментів, як форвардні контракти та хеджування. «Астарті», як трейдеру, вигідно продавати ф'ючерсні контракти, тобто зайняти коротку позицію для страхування від можливого падіння цін на аграрні товари.

Література

1. Greenspan A. The age of turbulence: adventures in a new world. New York : Penguin Press, 2007. 531 p.
2. Андрійчук В.Г. Виклики агробізнесу: пошук відповідей / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2015. – №5. – С. 12-22.
3. Financial Results. Агропромисловий холдинг "Астарта-Київ". URL: <https://astartaholding.com/financial-results/> (date of access: 29.10.2022).
4. Wheat Prices - 40 Year Historical Chart. Macrotrends | The Long Term Perspective on Markets. URL: <https://www.macrotrends.net/2534/wheat-prices-historical-chart-data> (date of access: 29.10.2022).
5. Sowing New Opportunities in the Agricultural Trading Market / E. Boudier et al. 2019. URL: <https://www.bcg.com/publications/2019/sowing-new-opportunities-agricultural-trading-market> (date of access: 29.10.2022).

JEL: Q1; R1

САС Олександр

к.е.н, доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0002-6232-2350

САС Ірина,

к.е.н, доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана
ORCID: 0000-0003-1386-6674

ВИБІР АЛЬТЕРНАТИВНОГО ПАЛЬНОГО НА ВИРОБНИЦТВІ

Анотація. Розглянуто основні види паливної енергії, що використовуються на виробничих підприємствах. Окреслено ряд переваг та недоліків використання даних ресурсів. Здійснено порівняння поточної вартості одиниці енергії.

References:

1. Greenspan A. The age of turbulence: adventures in a new world. New York : Penguin Press, 2007. 531 p.
2. Andriychuk V.G. Challenges of agribusiness: the search for answers / V.G. Andriychuk // Economy of AIC. – 2015. – No. 5. - P. 12-22.
3. Financial Results. Agro-industrial holding "Astarta-Kyiv". URL: <https://astartaholding.com/financial-results/> (date of access: 29.10.2022).
4. Wheat Prices - 40 Year Historical Chart. Macrotrends | The Long Term Perspective on Markets. URL: <https://www.macrotrends.net/2534/wheat-prices-historical-chart-data> (date of access: 29.10.2022).
5. Sowing New Opportunities in the Agricultural Trading Market / E. Boudier et al. 2019. URL: <https://www.bcg.com/publications/2019/sowing-new-opportunities-agricultural-trading-market> (date of access: 29.10.2022).

iruna.sas@kneu.ua

Oleksandr SAS

PhD, associate professor of the department of business economics and entrepreneurship of the State Higher Secondary School "KNEU named after Vadim Hetman"

Iryna SAS

PhD, associate professor of the department of business economics and entrepreneurship of the State Higher Secondary School "KNEU named after Vadim Hetan"

CHOICE OF ALTERNATIVE FUEL AT THE PRODUCTION

Summary: The main types of fuel energy used at production enterprises are considered. A number of advantages and disadvantages of using these resources are outlined. A comparison of the current cost of a unit of energy was made.

Ключові слова: природний газ, скраплений вуглеводневий газ, тепла енергія. **Key words:** natural gas, LPG, thermal energy.

Будь-яке виробництво, та й переробка, не може функціонувати без використання пального. Вибір теплової енергії має бути техніко-технологічно та фінансово-економічно обґрунтованим, оскільки його складова є вагомою у формуванні собівартості виготовленого продукту. Шляхом порівняння економічної ефективності діяльності за використання різних видів палива відбувається відбір альтернативи, яка могла б замінити одна іншу.

Однак, у надскладних умовах сьогодення, виробники продукції постали перед труднощами в постачанні паливної енергії – що є невід’ємною складовою виробництва. Найбільш широко-розповсюдженим видом палива, що використовується є природний газ. Його використання має значну перевагу для виробництва – можливість повної автоматизації у виробничому процесі. Також очевидною перевагою є простота у використанні та нульовий залишок відходів у порівнянні з твердими видами пального, що утворюють попіл та сажу. Зрозумілим є і те, що утилізація даних відходів вимагає додаткових затрат часу та ресурсу (людського чи механізованого).

В ряді підприємств обов’язковою умовою для виробництва є утримання точної температури. Наприклад, на склозаводах (виготовлення скляної банки чи іншої продукції), чи на елеваторних комплексах (при сушінні зернової продукції) має бути стала температура.

Легке транспортування, за умови наявних газопроводів, та більш-менш стала теплота згоряння є вагомими перевагами газу у порівнянні з альтернативними видами пального. Тому, використання природного газу є найзручнішим для усіх видів підприємств, оскільки дотримання необхідних температурних режимів з технологічної точки зору легко досягається.

Вартість природного газу складається з вартості самого товару, яка зараз для підприємств України коливається в межах 40-65 грн/куб (на світовому ринку коливається від 1500 до 3000 дол/1000куб), та його транспортування, що в середньому по Україні складає в межах 1,0-2,2 грн/куб [1, 2]. При цьому, середня теплотворна здатність природного газу 37,0 МДж/куб.

Розглянемо різні види пального, які можуть стати альтернативою у виробництві. Перш за все варто розглянути найбільш наближений за своїми фізико-хімічними показниками варіант заміни, як LPG (скраплений вуглеводневий газ), який дає змогу управляти температурними режимами, що аналогічно природному газу.

Зазначимо, про існування двох походжень даного виду пального: приблизно 60% витягується під час видобутку природного газу та нафти з землі, а інші 40% утворюються при рафінуванні сирової нафти. Таким чином, LPG є природним побічним продуктом [3].

Для будь-якого підприємства змінюючи використання у виробництві паливної енергії, необхідно встановити ряд додаткового обладнання, яке

забезпечить можливість спалювання скрапленого газу (в побутовому варіанті – газгольдер), та резервуарний парк, що дасть можливість зберігати певну кількість паливного ресурсу для забезпечення безперервного виробничого процесу.

Використання вищезгаданого пального на діючому підприємстві вимагає додаткових інвестицій на купівлю та встановлення даного обладнання. Також має вищий рівень експлуатаційних витрат (на ремонти та технічне обслуговування технічних засобів) ніж на природньому газі. У випадку запуску виробництва «з нуля», перед інвестором постане вибір між інвестуванням у проведення та підключення газу природного, та у інвестування в систему використання скрапленого газу.

Середня теплотворна здатність скрапленого вуглеводневого газу становить 48,1 МДж/кг, а його вартість коливається в межах 35-55грн/кг (уже з доставкою на підприємство).

Таким чином, можемо порівняти два конкуруючі паливні енергоресурси (табл.1). З таблиці видно, що одиниця енергії за використання природного газу становить 1,35 грн/Мдж, що на 40% перевищує вартість одиниці скрапленого вуглеводневого газу. Зазначимо, що дана ситуація є аномальною через розв'язану енергетичну війну російською федерацією із цивілізованим світом. Класичною ситуацією було, коли вартість одиниці енергії природного газу була майже однаковою, а часто нижчою, в порівнянні із скрапленим. В такому випадку підприємці встановлювали системи використання скрапленого газу за неможливості або надзвичайної дороговизни прокладання труб під природний газ, що могло характеризуватися локальними особливостями кожного окремого підприємства чи регіону його функціонування.

Таблиця 1 - Порівняння вартості одиниці енергії

<i>Вид паливного ресурсу</i>	<i>Теплотворність</i>	<i>Вартість одиниці з доставкою</i>	<i>Вартість одиниці, грн/ МДж</i>
<i>Природний газ</i>	37,0 МДж/куб	50 грн/куб	1,35
<i>Скраплений вуглеводневий газ</i>	48,1 МДж/кг	46 грн/кг	0,96

Джерело: власна розробка.

Отже, виходячи з поточної ринкової ситуації спостерігаємо, що використання скрапленого вуглеводневого газу є економічно вигіднішим, у порівнянні з природним. Також, у випадку довшановлення обладнання на виробництві яке уже має природний газ, дає можливість підприємству оперативно змінювати вид пального залежно від поточної ринкової ситуації не зупиняючи виробничого процесу.

References:

- Література:**
- Електронний ресурс. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/tariff/gas/pro/2022-10-01/>
 - Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://index.minfin.com.ua/ua/tariff/gas/pro/2022-10-01/>

2. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://gazpravda.com.ua/novyny/skil-ki-koshtuvatime-dostavka-gazu-v-2022-r-regulyator-oprilyudniv-proekti-novikh-tarifiv>
3. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://uasg.com.ua/ua/harakteristiki-lpg.html>
2. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://gazpravda.com.ua/novyny/skil-ki-koshtuvatime-dostavka-gazu-v-2022-r-regulyator-oprilyudniv-proekti-novikh-tarifiv>
3. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <http://uasg.com.ua/ua/harakteristiki-lpg.html>

Q 13

СРАНКІН Олександр

д.е.н., професор кафедри маркетингу імені А.Ф. Павленка, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

ГОЛОВНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ В АГРОБІЗНЕСІ УКРАЇНИ В НОВИХ УМОВАХ

Анотація. Запропоновано головні принципи формування маркетингових стратегій в агробізнесі України в умовах військової агресії та у поствоєнний період. Наведені аргументи та практичні рекомендації щодо необхідності впровадження цих принципів.

Ключові слова: агробізнес, маркетингові стратегії, цивілізація, принципи формування стратегій.

Військова агресія російської федерації проти України докорінним чином змінює базові орієнтири нашого розвитку. Звичайно, це має вплив на систему утворюючі галузі української економіки, серед яких агробізнес займає одну з головних позицій, а щодо експорту – то, безумовно, головну, адже експорт агропродовольчої продукції забезпечує фактично половину експортної виручки України. На жаль, багато підприємств агробізнесу в окупованих та прифронтових регіонах зазнали руйнівних втрат або, взагалі, припинити діяльність. Проте, з іншого боку, така системна криза стимулює формування стійкого імунітету для тих, хто адекватно сприймає загрози, та застосування нових ринкових (маркетингових) стратегій розвитку, які прискорюють перехід підприємців на новий якісний рівень.

Метою публікації є окреслення головних принципів формування маркетингових стратегій в агробізнесі України в умовах військової агресії та у поствоєнний період.

Отже, окреслимо найважливіші, на нашу думку, принципи формування маркетингових стратегій, на які мають орієнтуватися суб'єкти агробізнесу України в нових умовах:

yerankin@kneu.edu.ua

Oleksandr YERANKIN

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Department of Marketing named after
A.F.Pavlenko, KNEU named after Vadim
Hetman

THE MAIN PRINCIPLES OF THE FORMATION OF MARKETING STRATEGIES IN UKRAINIAN AGRIBUSINESS UNDER NEW CONDITIONS

Abstract. The main principles of the formation of marketing strategies in Ukrainian agribusiness under conditions of the military aggression and in the post-war period are proposed. Arguments and practical recommendations regarding the need to implement these principles are presented.

Key words: agribusiness, marketing strategies, civilization, principles of strategy formation.

1. Остаточне затвердження стратегічного напрямку розвитку – входження до складу Західної цивілізації. Мова йде про найважливішу цивілізаційну трансформацію, яку здійснює наше суспільство – формування сучасної політичної (буржуазної нації) «українці». «Сучасна політична нація» – це важливіший атрибут формування Західної капіталістичної (ринкової, демократичної) цивілізації, результат перемоги капіталізму над феодализмом. Власне як і домінування законів маркетингу – індикатор готовності суспільства до цивілізованої конкуренції в бізнесі. Фактично, головні політичні (буржуазні) нації Заходу сформувалися лише в другій половині XIX сторіччя (шляхом об'єднання окремих колишніх феодальних земель/ штатів та етносів на основі спільних цінностей у єдині потужні держави, на кшталт США чи Німеччини). Українці зараз мають повторити цей шлях в стислі терміни та не допустити помилок, які зробили інші нації свого часу (наприклад, німці в 1930-1940-х).

Політична нація – це перш за все свідоме об'єднання людей у цілісну систему на основі спільних цінностей та з обов'язковою (само) ідентифікацією свого вибору; це свідоме прийняття правил та законів, які сформовані на основі суспільного консенсусу, з можливістю змінювати ці домовленості в прийнятій цією цивілізацією спосіб (демократичний). Це складна система, яка має знайти компроміс існуванню декількох «паралельних Україн» з тим, щоб мати можливість прогресувати та конкурувати в глобальному світі.

Чому це так важливо? Бізнес не може розвиватися автономно від цивілізаційного вибору населення країни. Перш за все, мова йде про «правила гри», які прийняті в суспільстві та мають виконуватися. Отже, реформи, які має наше суспільство завершити, є не просто данина моді або умовою отримання чергового траншу від МВФ, а своєрідним «фітнесом та дієтою», які дозволять нашому бізнесу прийняту повноцінну участь у глобальній конкуренції.

2. Не конфліктувати з реальністю. Це одна з найбільших проблем нашого суспільства, чим активно користуються політичні аферисти та популісти, які пропонують «прості» (в реальності – примітивні) рішення замість того, щоб оцінити ситуацію з позицій системної взаємодії великої кількості факторів, з врахуванням всіх ризиків та загроз. Іноді дискусія нагадує «розмову з плакатами», коли стратегічне бачення майбутнього (яке очевидно має бути в ідеалі) має часовий розрив з тактичними та стратегічними етапами його досягнення (з врахуванням реальних умов). Наприклад, це відноситься до надзвичайно популярного гасла: «Треба виробляти та експортувати товари з доданою вартістю, а не сировину!» Традиційно існує штамп, стереотип, що Україна – це сировинний «придаток» світової економіки. Проте, це твердження сумнівне, адже для виробництва так званої «сировини» за конкурентоспроможною ціною та якістю в Україні розвинулися сучасні інноваційні бізнеси (агротехнології, техніка, дрони, добрива, автоматизовані управлінські рішення).

А головне, ми не можемо швидко відмовитися від виробництва та експорту аграрної «сировини», яка дає головні надходження від експорту. Виробництво товарів з доданою вартістю – це також ще й «додана собівартість», тобто

колосальні витрати (інвестиції) у будівництво заводів та на маркетинг й просування таких товарів на ринках, які захищені протекціонізмом. Крім того, під час війни, закінчення якої нікому невідоме, практично нереально очікувати інвестиції у нові виробництва, які можуть стати об'єктами бомбардувань.

Обмеження експорту сировини, яку зараз активно пропонують різні «голови, що говорять» – це класична пастка лобізму. Наприклад, ввести квоти на експорт чи збільшити податки. Проте це суперечить тим зобов'язанням, які наша країна взяла на себе через міжнародні угоди. Такі заклики мають завжди підкріплюватися реальними розрахунками: які це буде мати наслідки для економіки в цілому, агробізнесу та окремих груп підприємств.

3. Швидкість переходу. В нових умовах ми фактично втратили можливість на «перехідний період», адже мова йде про виживання нації.

4. Розуміти свою специфіку та особливості: багатоукладність та різні моделі агробізнесу в Україні. Практика та життя довели, що недопустимо лобіювати одну модель розвитку (наприклад, дрібне фермерство як в ЄС) та «забороняти» агрохолдинги. Крім того, активно домінує в країні ще й третя модель – традиційні (або їх називають середні) аграрні підприємства. Всі ці три групи підприємств відіграють ту чи іншу важливу роль в різних секторах аграрної економіки та мають розвиватися, конкуруючи між собою.

5. Система захисту прав інвесторів. Україна, як і майже всі країни, що утворилися на уламках СРСР, сформувалися як мафіозні країни. Система кланово-політичних утворень досить потужно інтегрувалася в українські базові інститути, які навряд чи будуть знищені найближчим часом. Отже, мова йде про те, щоб змусити наші великі та дрібні (місцеві) ФПГ визнавати загальні для Західної цивілізації правила гри та не заважати реформуванню судової системи в країні.

6. Формувати різні сценарії і моделі бізнесу. Яскравим прикладом такої вимоги є ситуація з логістичними проблемами експорту (блокування українських портів) та зберіганням продукції (руйнування елеваторів та проблеми з енергетичним забезпеченням). Саме тому, українські компанії шукають нові технологічні рішення зберігання збіжжя (в рукавах), будують інфраструктуру на кордоні з країнами ЄС тощо.

7. Використання сили енергії та популярності бренду «Україна». Із зрозумілих причин, «Made in Ukraine» в наш час є додатковою конкурентною перевагою, якою мають скористатися українські компанії для виходу на західні ринки. Головна вимога – забезпечення рівня стандартизації та маркетингу нормам та особливостям розвинутих країн

8. Стратегії мають бути активними та наступальними. Вже зараз можна спостерігати безліч прикладів щодо активізації підприємницьких ідей в агробізнесі та агротуризмі.

9. Використання мережевої взаємодії та кооперації. В Україні сформувався абсолютно унікальний волонтерський рух та партнерська взаємодія великої кількості підприємців, що створює ефект синергії.

Таким чином, агробізнес в Україні в нових умовах, незважаючи на великі ризики та проблеми, має всі шанси на технологічне та маркетингове переозброєння та отримати більше можливостей для успішного розвитку.

Література:

1. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/tariff/gas/prom/2022-10-01/>

JEL Q12

СТАРИКОВ Олександр

к.е.н., доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Україна
ORCID 0000-0001-6251-5454

МАКСИМІВ Анна

Студентка, КНЕУ імені Вадима Гетьмана
Україна

References:

1. Elektronnyi resurs. Rezhym dostupu: <https://index.minfin.com.ua/ua/tariff/gas/prom/2022-10-01/>

e-mail: oleksandr.starikov@kneu.ua

Oleksandr STARIKOV

Ph.D.in Economics, Associate Professor,
Business Economics and Entrepreneurship
Department, KNEU named after Vadym
Hetman» Ukraine

e-mail: maksymiv.ann@gmail.com

Anna MAKSYMIV

student of Economic and Management Faculty,
2-year master's level, KNEU named after
Vadym Hetman» Ukraine

ДОЦІЛЬНІСТЬ ІНВЕСТИЦІЙ У СТВОРЕННЯ БІОГАЗОВИХ УСТАНОВОК ПІДПРИЄМСТВАМИ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено доцільність і ефективність проекту будівництва біогазової установки в аграрному підприємстві. Визначено актуальність та ефективність таких інвестицій у сучасних умовах воєнного стану та стрімкого зростання вартості природного газу.

Ключові слова: біогаз, біогазова установка, агробізнес, органічні відходи, воєнний стан, інвестиції.

FEASIBILITY OF INVESTMENTS IN THE CREATION OF BIOGAS PLANTS BY UKRAINIAN AGRIBUSINESS ENTERPRISES

Abstract. The expediency and effectiveness of the construction project of a biogas plant in an agricultural enterprise were studied. The relevance and effectiveness of such investments in the modern conditions of martial law and the rapid increase in the cost of natural gas have been determined.

Key words: biogas, biogas plant, agribusiness, organic waste, martial law, investments.

На сьогоднішній день в Україні до нагальних питань, які потребують швидкої реакції та ефективних рішень додалась проблема ризику затримки постачання природного газу у зв'язку з військовим вторгненням Російської Федерації. На час написання даної роботи запаси газу в газових сховищах України значно нижчі за аналогічні періоди минулих років перед початком опалювального сезону. Ціни на природний газ в умовах воєнного стану хоч і є регульованими, проте вони суттєво зросли, адже встановилася рекордна ціна природного газу на біржах. Якщо в серпні 2022 року тариф Нафтогазу України для підприємств становив 31,48 грн/куб.м. з ПДВ, то вже на вересень 2022 року тариф складає 49,99 грн/куб.м. з ПДВ. [1]

Підприємства агробізнесу є одними з найбільших споживачів природного газу, який витрачається для опалювання приміщень, промислових овочевих

тепличних комплексів, скраплений газ використовується як пальне для техніки та транспорту тощо. Природний газ є одним з основних видів палива для сушіння зернових та олійних культур, доведення їх до базисних показників вологості, для виробництва цукру, а також великою мірою використовується у технологічних процесах виробництва борошна, молочних продуктів та м'яса. [2] Наслідки припинення чи затримки поставок природного газу можуть позначитися не лише на житті громадян, а і вплинути на роботу аграрних підприємств, що загрожує продовольчій безпеці країни.

Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну примусило Європейський Союз змінити свої енергетичні плани - Європейська Комісія у березні 2022 року оприлюднила план REPowerEU, у якому передбачається поступова відмова від російських енергоносіїв. І ключову роль у досягненні таких цілей відіграватимуть відновлювані газу, зокрема, біогаз. Саме залежність від природного газу змушує шукати нові альтернативні джерела енергії, а тому логічним напрямком такого пошуку є дослідження впровадження біогазових установок на аграрних підприємствах з метою продукування біогазу для забезпечення власних виробничих потреб. Будівництво біогазових установок на аграрних підприємствах може наблизити весь агробізнес до економіки замкнутого циклу, спрямованої на скорочення викидів парникових газів, відходів виробництва. Для прикладу, у Німеччині, 88% виготовленого біометану (доочищений біогаз) використовується на ТЕЦ для виробництва електроенергії і тепла, 5% — для тепlopостачання, і близько 5% для забезпечення функціонування транспорту. [3]

Потенціал виробництва біогазу в Україні є значним і оцінюється в 7,8 млрд куб.м./рік. Це включає виробництво біогазу з відходів та побічної продукції АПК (3,8 млрд куб.м.), з силосу кукурудзи (2,7 млрд куб.м.), а також з інших відходів тваринництва та переробної промисловості (1,3 млрд куб.м.). Згідно прогнозів окремих авторів, до 2050 року потенціал виробництва біогазу може зрости до 17 млрд куб.м. /рік за рахунок розширення промислового виробництва, укрупнення тваринницьких підприємств та переходу від захоронення твердих побутових відходів до використання технології механіко-біологічного оброблення. [4]

Реалізація такого потенціалу в Україні залежатиме від ефективності інвестицій у виробництва біогазу. Нами здійснено оцінку ефективності проекту створення невеликої біогазової установки (БГУ) на підприємстві ТОВ «Кернел», що входить до однойменного агрохолдингу. Ми розрахували надходження, виплати і чисті грошові потоки (ЧГП) від операційної та інвестиційної діяльності проекту будівництва БГУ протягом 7 років у постійних цінах без врахування темпів інфляції. Встановлено, що надходженнями проекту є економія витрат внаслідок зменшення споживання природного газу у сумі 2,17 млн. грн./рік, інвестиції в будівництво та монтаж БГУ складають 5,7 млн. грн./рік, грошові експлуатаційні витрати становитимуть 995 тис. грн, основна частина яких – транспортні витрати (Таблиця 1).

Реалізація проекту будівництва БГУ на ТОВ «Кернел» є ефективною інвестицією. Показник чистої теперішньої вартості (NPV) є додатним на кінець

планового періоду за рахунок термінальної вартості біогазової установки та складає 1 483 тис. грн при реальній ставці дисконтування 10% (без врахування інфляції). Внутрішня ставка дохідності (IRR) проекту складає 16,3%. Індекс прибутковості PI становить більше 1. Недисконтований строк окупності проекту складає майже 5 років.

У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації, в Україні економічні умови діяльності є нестабільними, зокрема, зросла вартість капіталу та вартість енергоресурсів, що безпосередньо впливає на ефективність проекту. Використані в розрахунках постійні ціни і реальна відсоткова ставка дисконту в прогностному періоді можуть суттєво коливатися. Крім того, Уряд України для підтримки та активізації підприємницької діяльності у 2022 році прийняв рішення про спрощення доступу до кредитних коштів шляхом надання портфельних гарантій банкам-кредиторам, що покривають 80% суми кредиту. Відсоткова ставка за такими кредитами становить 0 %, строк кредитування – 6 місяців, а максимальна сума кредиту - 60 млн. грн. Використання подібних можливостей підприємствами може знизити вартість капіталу нижче запланованої ставки дисконту. З іншого боку, проект є дуже чутливим до вартості природного газу. Так, зниження ціни газу на 15% робить його неефективним.

Таблиця 1. Грошові потоки від операційної та інвестиційної діяльності проекту будівництва БГУ протягом 2022-2029 рр., тис. грн

Роки	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Операційна діяльність								
Надходження, грн.	0	2 170	2 170	2 170	2 170	2 170	2 170	2 170
Виплати, грн.	0	995	995	995	995	995	995	995
ЧГП від ОД	0	1 175	1 175	1 175	1 175	1 175	1 175	1 175
Інвестиційна діяльність								
Надходження, грн.	0	0	0	0	0	0	0	2 850
Виплати, грн.	5 700	0	0	0	0	0	0	0
ЧГП від ІД	-5 700	0	0	0	0	0	0	2 850
Вільний грошовий потік	-5 700	1 175	1 175	1 175	1 175	1 175	1 175	4 025
Кумулятивний дисконтований вільний грошовий потік	-5 700	-4 632	-3 661	-2 778	-1 975	-1 246	-583	1 483

Джерело: власні розрахунки.

Встановлення БГУ в підприємствах агробізнесу має не лише економічний, а й екологічний ефект, який не був врахований в оцінці проекту. В результаті процесу виробництва біогазу залишається ферментована сировина - дигестат, яку можна застосовувати в аграрному виробництві як екологічно чисте добриво.

У країнах Європи саме фермерські господарства мають БГУ різної потужності завдяки програмам державної підтримки. Також поширеним є створення енергетичних фермерських кооперативів, оскільки фермери не лише забезпечують себе енергією, а й продають її за «зеленими» тарифами. [5] На Європейському ринку премія за виробництво біометану може складати до 400 Євро/1 тис.куб. м газу, а при виробництві його з силосу кукурудзи чи жому цукрових буряків – до 100 Євро/ 1 тис.куб. м.

На нашу думку, впровадження БГУ в аграрних підприємствах України матиме ряд позитивних наслідків для економіки, а саме:

- використання біометану як палива дає можливість сільськогосподарським виробникам отримати власне джерело енергії, зменшуючи витрати на природний газ;
- можливість використання «зелених» тарифів при виробництві і продажу електроенергії з біогазу;
- поліпшення структури ґрунтів, регенерація та підвищення їх родючості за рахунок внесення органічних добрив;
- створення нових робочих місць;
- потенційна можливість додаткового завантаження української газотранспортної системи біометаном. Наразі питання її наповнення природним газом після завершення контракту з Російською Федерацією залишається відкритим.

Безперечно, існують і певні недоліки БГУ. Так, процес виробництва біогазу важко піддається регуляції, існує велика питома частка у біогазі домішок (30–40 об.% CO₂), що потребує створення очисних потужностей. Все ж, Україна має найбільшу в Європі площу сільськогосподарських угідь, а відповідно, в нашій країні є один з найбільших потенціалів для виробництва біометану, а також розвинена газова мережа трубопроводів по всій території країни. [6] Український агробізнес не стоїть на місці і навіть в умовах воєнного стану розвиває виробництво біогазу. У 2022 році планується запуск виробництва біогазу українськими компаніями «Галс-Агро» у Чернігівській області потужністю до 3 млн куб. м на рік та «Юзефо-Миколаївською біогазовою компанією» у Вінницькій області - до 10 млн куб. м на рік. Наступного року з'явиться ще п'ять нових виробників. А після завершення воєнного стану прогнозується стрімке зростання кількості БГУ в нашій країні. На сьогодні 77 біогазових установок вже виробляють до 260 млн куб. м біогазу на рік, з яких можна після очищення мати щороку 150 млн куб. м біометану. За підрахунками експертів, до 2030 року Україна здатна повністю замінити імпортований природний газ у обсягах до 10 млрд куб. м на рік і стати енергонезалежною в частині природного газу. [7]

Отже, залишки і відходи аграрного виробництва можуть стати новим джерелом енергії в країні, а інвестиції у проекти створення БГУ можуть мати високу економічну ефективність для аграрних підприємств. Зроблені для ТОВ «Кернел» розрахунки показують економічну доцільність реалізації такого проекту.

1. Белов Я. Газова криза 2021: європейські причини та українські наслідки [Електронний ресурс] / Ярослав Белов // УКРІНФОРМ. – 2021.
1. Yaroslav Belov. Gas crisis 2021: European causes and Ukrainian consequences [Electronic resource] / Yaroslav Belov // UKRINFORM. - 2021.
2. Agravery. Оціночна потреба для агросектору в природному газі [Електронний ресурс] / Agravery // Agravery.com. – 2022.
2. Agravery. Estimated demand for natural gas for the agricultural sector [Electronic resource] / Agravery // Agravery.com. - 2022.
3. Гелетука Г. Біометан – майбутнє біогазу [Електронний ресурс] / Георгій Гелетука // Економічна правда. – 2021.
3. Geletukha H. Biomethane - the future of biogas [Electronic resource] / Georgy Geletukha // Economic Pravda. - 2021.
4. Обух В. Свій (український) біометан як альтернатива “чужому” і дорогому газу [Електронний ресурс] / Владислав Обух // УКРІНФОРМ. – 2021.
4. Obukh V. Own (Ukrainian) biomethane as an alternative to "foreign" and expensive gas [Electronic resource] / Vladyslav Obukh // UKRINFORM. - 2021.
5. Uabio.org. Про біогаз та біометан у Європі [Електронний ресурс] / Uabio.org // UABIO. – 2021.
5. Uabio.org. About biogas and biomethane in Europe [Electronic resource] / Uabio.org // UABIO. - 2021.
6. Калетнік Г. Біогаз в домогосподарствах – запорука енергонезалежності сільських територій України / Г. Калетнік, Н. Здирко, В. Фабіянська. // Наукова періодика України: Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2018. – №8. – С. 7–22.
6. Kaletnik G. Biogas in households - a guarantee of energy independence of rural areas of Ukraine / G. Kaletnik, N. Zdyrko, V. Fabyanska. // Scientific periodical of Ukraine: Economy. Finances. Management: topical issues of science and practice. – 2018. – No. 8. – P. 7–22.
7. Безус В. Паливо майбутнього. Перспективи біометану в Україні. [Електронний ресурс] / В. Безус, В. Копульс, Г. Гелетука // ОПЕРАТОР ГТС УКРАЇНИ. – 2022.
7. Bezus V. Fuel of the future. Prospects of biomethane in Ukraine. [Electronic resource] / V. Bezus, V. Kopuls, G. Heletukha // OPERATOR OF HTS OF UKRAINE. - 2022.

JEL - Q 42

ІВАНЕНКО Віктор

кандидат економічних наук

НДІ «Укragропромпродуктивність», Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9393-6200>

e-mail: ivanenkov@meta.ua

Viktor IVANENKO

PhD in Economics

Ukrainian Research Institute of Agricultural Productivity

ІВАНЕНКО Федір

кандидат сільськогосподарських наук

Київський національний економічний

університет імені Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1437-2641>

Fedir IVANENKO

PhD in Agriculture,

Associate Professor

National Economic University named after Vadym Hetman

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГІЇ У ТЕПЛИЧНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація

Вивчались питання ефективності застосування альтернативних джерел енергії у тепличному господарстві. За показниками енерговитрат

EFFICIENCY OF APPLICATION OF ALTERNATIVE ENERGY IN THE GREENHOUSE

Summary

The question of the effectiveness of the use of alternative energy sources in the greenhouse economy was studied. In terms of energy

найвищу ефективність показала технологія «геотермальна теплова помпа».

Ключові слова: Енергетична ефективність, альтернативні джерела енергії, геотермальна енергія.

consumption, the "geothermal heat pump" technology showed the highest efficiency.

Key words: Energy efficiency, alternative energy sources, geothermal energy.

Аграрне виробництво споживає 3,8% від обсягів одержаної енергії продукції рослинництва. В Україні валове виробництво енергії лише за рахунок зернових культур складає щорічно 20-30 млн.т. палива у перерахунку на біоетанол або 12-18 млн. тон нафтового еквівалента [1]. Це не означає, що наше виробництво має бути орієнтованим на використання продовольчих ресурсів для вирішення енергетичних проблем. Навіть використання соломи та іншої побічної продукції в якості енергоносія має бути обмеженим.

Метою наших досліджень є наукове обґрунтування і розвиток прикладних положень щодо підвищення ефективності запровадження у аграрному виробництві альтернативи одержання теплової енергії, зокрема, залучення у виробництво технологій геотермальної теплової енергетики. Власні дослідження ефективності та економічне обґрунтування застосування в якості альтернативного джерела енергії геотермальної теплової помпи (ГТП) за технологією «вода/вода» з коефіцієнтом ефективності понад 4,0 може бути альтернативою до використання природного газу для виробничих умов тепличного та інших господарств.

Застосування альтернативних енергоносіїв створює оптимальні умови для виробництва. Наші розрахунки показали, що застосовуючи технологію ГТП витрати на енергоносії становлять 15,3-21,9 грн/кг продукції та собівартість продукції 34-49 грн/кг за умови врожайності томатів 45-50 кг/м².

Енергоносії у структурі собівартості продукції становили у продовж 2015-2021 рр. понад 45%, Застосування у якості енергоносія природного газу у 2022 році призведе до підвищення ціни продукції у 8-10 разів, що є зовсім неприйнятним для ринкових умов агробізнесу в Україні. Орієнтовні витрати енергії на обігрів теплиць становлять 1058 кВт-год/га. Тарифи на енергоносії на початок 2022 року спонукають виробника аграрної продукції вивчати можливості застосування альтернативних видів енергії. Виконані нами дослідження показали значну ефективність застосування у якості альтернативного джерела енергії технології ГТП. За розрахунками річний економічний ефект від запровадження такої технології може становити 54-57 млн. грн на 1 га виробничої площі теплиць на базі «голландської» технології, табл.1.

Таблиця 1.

Економічне обґрунтування енергетичних та вартісних витрат теплостачання на 1 га теплиць альтернативними видами енергії, «голландська технологія», ПАТ «Комбінат «Тепличний», 2022 р. [2]

Показник	Обігрів природн. газом	Технологія «теплова помпа»		
		«вода / вода»	«грунт / вода»	«повітря / вода»

*Затрати енергії на опалення теплиць, кВт	1058	1058	1058	1058
Коефіцієнт ефективності (COP)		5,7	4,4	4,0
Орієнтовні витрати енергоносія	119,7 м ³	185,60 кВт-год	240,45 кВт-год	264,50 кВт-год
Вартість енергоносія, грн/кВт-год	53,19 грн/м ³	3,93 грн/кВт-год		
**Вартість енергоносія з послугами транспортування та ПДВ, грн/кВт-год	64,02 грн/м ³	4,72 грн/кВт-год		
Сукупні витрати на вибраний енергоносіє, грн/год	7663,19	875,66	1132,32	1247,91
Рівень витрат, %	100	11,43	14,77	16,28
Сукупні витрати на обігрів теплиць за рік, тис.грн	64969,4	7670,8	9937,8	10931,7
Економічний ефект застосування теплової помпи, тис.грн	x	57294,1	55027,2	54033,2

*0,91 Гкал/год = 1058 кВт.

**Додатково до ціни газу сплачується вартість замовленої потужності (транспортування магістральними газопроводами) 163,89 грн за 1000 м³.

Джерело: власні розрахунки автора.

На місце модернізації енергетичних потужностей в аграрному виробництві мають прийти сучасні вискоєфективні технології одержання теплової енергії, що сприятиме суттєвому зменшенню енерговитрат на виробничі потреби, обумовить оптимізацію структури собівартості продукції, та вирішить проблеми зростання цін на продукцію аграрного виробництва. Одержання теплової енергії за рахунок спалювання органічної сировини має піти в минуле.

Модернізація енергетичних потужностей у аграрному виробництві має відбуватись одночасно у таких напрямках:

1. Зменшення енерговитрат через застосування карбонових обігрівачів.
2. Розробка промислових технологій одержання біогазу.
3. Одержання геотермальної теплової енергії.
4. Запровадження ефективних систем енергозбереження.

Література:

1. Дем'яненко С.І., Іваненко Ф.В. Відновлювана енергія як чинник підвищення ефективності у сільському господарстві // Стратегічні пріоритети розвитку підприємства, торгівлі та біржової діяльності: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. – Запоріжжя

References:

1. Demianenko S.I., Ivanenko F.V. Vidnovliuvana enerhiia yak chynnyk pidvyshchennia efektyvnosti u silskomu hospodarstvi // Stratehichni priorityty rozvytku pidpriemnytstva, torhivli ta birzhovoi diialnosti: materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. – Zaporizhzhia : NU

: НУ «Запорізька політехніка», 2021.– С.16-18.

2. Іваненко В. У нас відсутня енергетична криза, а натомість існує криза державного менеджменту // Голос України, № 14(7764), 26 січня 2022.- С.4.

References:

1. Demyanenko S.I., Ivanenko F.V. Renewable energy as a factor of increasing efficiency in agriculture // Strategic priorities for the development of entrepreneurship, trade and exchange activity: materials of the 2nd International Scientific and Practical Conference. – Zaporizhzhia: Zaporizhzhya Polytechnic University, 2021.– P.16-18.

2. Ivanenko V. We do not have an energy crisis, but instead there is a crisis of state management // Voice of Ukraine, No. 14(7764), January 26, 2022. - P.4.

«Zaporizka politekhnika», 2021.– S.16-18.

2. Ivanenko V. U nas vidsutnia enerhetychna kryza, a natomist isnuie kryza derzhavnoho menedzhmentu // Holos Ukrainy, № 14(7764), 26 sichnia 2022.- S.4.

References:

1. Demyanenko S.I., Ivanenko F.V. Renewable energy as a factor of increasing efficiency in agriculture // Strategic priorities for the development of entrepreneurship, trade and exchange activity: materials of the 2nd International Scientific and Practical Conference. – Zaporizhzhia: Zaporizhzhya Polytechnic University, 2021.– P.16-18.

2. Ivanenko V. We do not have an energy crisis, but instead there is a crisis of state management // Voice of Ukraine, No. 14(7764), January 26, 2022. - P.4.

JEL: D83, O32, R51

Гонтарева І. В.

д.е.н., професор, ХНУ імені В.Н. Каразіна, IRWIR PAN, Польща

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ З МЕТОЮ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ЗАЛУЧЕННЯ ЗНАНЬ І ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація

В якості елементів контексту, які є причиною особливостей механізмів залучення знань і технологій в сільській місцевості визначено географічне розташування регіону, рівень його розвитку та галузева структура. Цей контекст впливає на співвідношення різних механізмів залучення знань та їх модифікації в інноваційній діяльності.

Ключові слова: механізми залучення,

e-mail: ivgontareva@gmail.com

Gontareva Iryna

DS(E), professor, V.N. Karazin KhNU, IRWIR PAN, Poland

DIFFERENTIATION OF RURAL TERRITORIES WITH PURPOSE SYSTEMATIZING MECHANISMS FOR INVOLVING KNOWLEDGE AND TECHNOLOGY

Summary

The elements of the context that are the cause of the peculiarities of the mechanisms of attracting knowledge and technologies in rural areas are defined the geographic location of the region, the level of its development, and the industry structure. This context affects the ratio of different mechanisms of knowledge acquisition and their modification in innovative activities.

Keywords: mechanisms for involving,

інновації, сільські території.

innovations, rural areas.

Після світової кризи 2008 року у EU почалося впровадження Програми дослідження та підтримки інноваційності регіонів у контексті стратегій їх smart спеціалізації (RIS3). Найбільше задіяними механізмами інноваційних процесів вважаються: сумісне використання розробок наукових центрів; самостійне впровадження конструкторських і проектних розробок; використання підприємницької активності колишніх працівників наукових закладів та високотехнологічних підприємств (так званих *knowledge spillovers and employee spinoff*). Виникнення та становлення підприємницької активності нерозривно пов'язане із контекстом здійснення цих процесів [4].

Так як кожен із сільських районів індивідуальний за складом та інтенсивністю прояву умов, то рівень деталізації повинен відповідати цілям аналізу [3]. Необхідно виділити умови, характерні для певних класів територій. Будь-яка класифікація повинна впорядковувати та оцінювати об'єкти за подібними та відмінними ознаками, виходячи з напряму та предмета дослідження. Як елемент контексту, який стає частиною інноваційного процесу у сільській місцевості, будуть розглядатися специфічні характеристики та типи *knowledge spillovers (KS)*.

Метою дослідження є параметрична структуризація сільських районів щодо умов залучення в них KS та способів їх діяльності.

KS – це каталізatori процесів утворення інноваційних екосистем на будь-яких територіях, у галузях практичної та наукової діяльності [1]. Діяльність KS у сільських районах має свої характерні особливості. До чотирьох основних характеристик KS відносяться: 1) передача знань здійснюється безоплатно або за ціною значно нижчою від ринкової; 2) знання доступні однаково як фірмі розробнику, так і KS; 3) для початку комерціалізації знань необхідні додаткові підприємницькі компетенції та можливості матеріалізації знань; 4) на кожній стадії розробки, передачі та комерціалізації знань існують економічні, організаційні та когнітивні фільтри й обмеження. Сукупність цих характеристик дозволяє KS розвивати процеси інноваційної активності.

У літературі описуються особливості інноваційного підприємництва сільських регіонах. До основних з них відносяться малий обсяг локальних ринків, низький рівень конкуренції, галузева гомогенність, просторова розподіленість, інфраструктурні та логістичні проблеми бізнесу, стійкість культурних традицій та соціальних зв'язків. Такі особливості поєднуються у різних комбінаціях, з різними ступенями прояву.

Аналіз літератури показує можливість виділення принаймні чотирьох типів сільських територій, які створюють специфічний контекст для появи та діяльності KS. Це сільські райони із наявністю домінуючого підприємства; кластери утворені порівнянними за розміром та видом діяльності підприємствами; периферійні (дотаційні) райони, де діють Програми державної підтримки; сільські райони, пов'язані із просторовою близькістю до міських інноваційних центрів.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) для диференціації територій використовувала лише один параметр – щільність населення. Однак це недостатньо, щоб належним чином відобразити неоднорідність сільських районів. Поточне визначення, що застосовується Євростатом, було розроблено на основі переглянутої методології ОЕСР та ступеня урбанізації (DEGURBA) [2], що дає змогу здійснювати диференціацію на основі сітки населення. Ґрунтуючись на цьому, для диференціації сільських територій на 4 виділені типи, пропонується використовувати такі параметри, що представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Параметри для поділу сільських територій на 4 типи стійких інноваційних екосистем

Тип сільської території	Параметр
сільські райони з наявністю домінуючого підприємства	наявність або одного підприємства, яке займає понад 30% у загальному обсязі локальної доданої вартості, або не більше трьох підприємств, що займають понад 60% у загальному обсязі локальної доданої вартості
сільські райони з підприємницьким кластером із малих спеціалізованих господарств	частка кожного підприємства не повинна перевищувати 10% загального обсягу доданої вартості
периферійні (дотаційні) сільські райони, де діють Програми державної підтримки	не менше 15% по відношенню до середнього по країні показника доданої вартості на душу населення
сільські райони, пов'язані з просторовою близькістю до міських інноваційних центрів (small and micro metropolitan areas)	відстань від великих міст до 80 км

Таким чином, представлені характерні риси KS, при впровадженні інновацій на сільських територіях. Виділено чотири типи сільських територій, які створюють специфічний контекст для залучення та діяльності KS: сільські райони з наявністю домінуючого підприємства; сільські райони з підприємницьким кластером із малих спеціалізованих господарств; периферійні (дотаційні) сільські райони, де діють Програми державної підтримки; сільські райони, пов'язані з просторовою близькістю до міських інноваційних центрів (small and micro metropolitan areas). Для диференціації сільських територій визначено параметри кожного з чотирьох типів сільських районів.

Необхідність створення умов для інноваційного розвитку на різних типах сільських територій робить актуальними подальші дослідження щодо контекстного аналізу інноваційних процесів на регіональному рівні.

Література:

1. Acs Z.J., Audretsch D.B., Lehmann E.E. (2013). The knowledge spillover theory of Entrepreneurship. *Small Business Economics*, 41(4). P. 757-774.

References:

1. Acs Z.J., Audretsch D.B., Lehmann E.E. (2013). The knowledge spillover theory of Entrepreneurship. *Small Business Economics*, 41(4). P. 757-774.

2. EUROSTAT. Eurostat Regional Yearbook—2020 Edition; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2020. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/11348978/KS-HA-20-001-EN-N.pdf/f1ac43ea-cb38-3ffb-ce1f-f0255876b670?t=1601901088000>
3. Laurin F., Pronovost S., Carrier M. (2020) The end of the urban-rural dichotomy? Towards a new regional typology for SME Performance. *Journal Rural Study*. 80, P. 53-75.
4. Rigby D.L., Roesler C., Kogler D., Boschma R., Balland P-A. (2022) Do EU regions benefit from Smart Specialisation principle URL: <https://doi.org/1080/00343404.2022.2032628>.
2. EUROSTAT. Eurostat Regional Yearbook—2020 Edition; Publications Office of the European Union: Luxembourg, 2020. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/11348978/KS-HA-20-001-EN-N.pdf/f1ac43ea-cb38-3ffb-ce1f-f0255876b670?t=1601901088000>
3. Laurin F., Pronovost S., Carrier M. (2020) The end of the urban-rural dichotomy? Towards a new regional typology for SME Performance. *Journal Rural Study*. 80, P. 53-75.
4. Rigby D.L., Roesler C., Kogler D., Boschma R., Balland P-A. (2022) Do EU regions benefit from Smart Specialisation principle URL: <https://doi.org/1080/00343404.2022.2032628>

JEL Q15, Q57

e-mail: maria.hnatyshyn@lnu.edu.ua

ГНАТИШИН Марія

К.е.н., доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0854-0568>

Maria HNATYSHYN

PhD, docent

Ivan Franko National University of Lviv, Ukraine

НИЗЬКОВУГЛЕЦЕВЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Анотація. Збільшення секвестрації карбону ґрунтом є одним із способів вирішення завдань сталого розвитку, пов'язаних зі зміною клімату та продовольчою безпекою. В Україні малопродуктивні та деградовані ґрунти займають 15 млн га, що становить понад 35 % від площі земель сільськогосподарського призначення. Саме деградовані ґрунти є основним резервуаром секвестрації Карбону, збільшення якої сприятиме зростанню родючості земель, стійкості сільського господарства до змін

LOW-CARBON LAND USE IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Summary. Increasing soil carbon sequestration is one of the ways to solve the challenges of sustainable development related to climate change and food security. In Ukraine, unproductive and degraded soils occupy 15 million hectares, which is more than 35% of the area of agricultural land. It is degraded soils that are the main reservoir of carbon sequestration, the increase of which will contribute to the growth of land fertility, the resistance of agriculture to climate changes, and the general improvement of the ecological and economic situation.

Key words: carbon sequestration, agriculture, sustainable development, Ukraine

клімату та загальному покращенню еколого-економічної ситуації.

Ключові слова: секвестрація карбону, сільське господарство, сталий розвиток, Україна

Збільшення секвестрації карбону ґрунтом лежить в основі низки Цілей Сталого Розвитку. Згідно з другим національно визначеним внеском (НВВ) України в рамках Паризької угоди, рівень викидів парникових газів не повинен перевищити у 2030 році 35 % від рівня викидів парникових газів 1990 року. Викиди парникових газів в Україні 2019 року становили 35,2 % від рівня 1990 року [1]. Попри те, що здавалось би Україна ефективно знижує свої викиди CO₂, насправді таке зниження головно пов'язане зі скороченням ВВП країни. Для ВВП України характерна одна з найвищих карбоноінтенсивність у світі.

Сільське господарство є важливою складовою економіки України. В останні роки обсяги як виробництва, так і експорту сільськогосподарської продукції значно зросли, зокрема внаслідок підписання Угоди про зону вільної торгівлі з ЄС. Виробництво сільськогосподарської продукції у 2019 році становило 272439,8 тис. дол. США. Експорт сільськогосподарської продукції становив близько 7,4 % від виробництва, або ж 20059,2 тис. дол. США (дані Державної служби статистики України). Порівняно з 2010 роком експорт агропродовольчої продукції з України зріс більш ніж удвічі. У структурі сільського господарства України переважає сектор рослинництва, а частка тваринництва постійно скорочується. Особливо великий спад простежується у найбільшій галузі тваринництва – розведенні великої рогатої худоби, що знаходить своє відображення у зменшенні продукування органічних добрив.

Частка сільського господарства в загальних викидах парникових газів становила 12,1 % у 2017 р. Основними джерелами викидів у сільськогосподарському секторі є ентолерітичне бродіння (CH₄) – 22,1 % та сільськогосподарські ґрунти – 71,0 %. У цьому секторі простежується стабільне зменшення викидів: на 53,3 % порівняно з 1990 роком та на 2,4 % порівняно з 2016 роком [1]. Діоксид карбону становить основну частку викидів парникових газів у сільському господарстві – 55,4 % (680,74 кт) [1]. За оцінками Кучера А. В., найбільші викиди CO₂ екв. парникових газів із чорноземів, включно із викидами від спалювання палива, з-поміж досліджуваних ним способів основного обробітку ґрунту спричиняє оранка (693 кг/га), потім – дискування (645 кг/га), культивація (638 кг/га) і найменші – прямий посів (634 кг CO₂ екв./га) [2]. В Україні надзвичайно високий рівень сільськогосподарського освоєння території, найвища в світі розораність земель, яка становить 53,9 % від загальної площі України або 78,1 % від площі сільськогосподарських угідь [3]. Отож необхідне впровадження науково обґрунтованих норм зменшення частки ріллі до оптимального рівня, що загалом покращить еколого-економічну ситуацію в країні.

Секвестрація Карбону в Україні у сфері землекористування та лісового господарства у 2017 р. скоротилася на 82,5 % порівняно з 1990 роком і становила

10,4 Мт, однак порівняно з 2013–2016 роками дещо зросла. Секвестрація Карбону в категорії "Землекористування, зміни у землекористуванні та лісове господарство" (ЗЗЗЛГ) 2017 року становила 10,5 Мт, водночас загальні викиди CO₂ в Україні (без ЗЗЗЛГ) становили 223,2 Мт. Отож сектор ЗЗЗЛГ поглинає тільки незначну частку викидів CO₂ в країні. З іншого боку, сільськогосподарські угіддя сумарно викидають 680,74 кт CO₂ [1], що суттєво менше ніж поглинання.

Однією з ініціатив в контексті зниження обсягів викидів CO₂ в атмосферу є введення податку на викиди. Однак такі заходи спричинять зростання ціни на продукцію сільського господарства та скорочення сільськогосподарського виробництва. На відміну від скорочення обсягів промислового виробництва, скорочення сільськогосподарського може загрожувати продовольчій безпеці та загострити проблему голоду в світі. Особливу небезпеку такі заходи становили б для густонаселених Індії та Китаю. Натомість на 21 Конференції ООН з проблем клімату в Парижі було представлено ініціативу "4 на 1000" метою якої є компенсація ґрунтами сукупного річного викиду CO₂ в атмосферу. Ця ініціатива не спричинить зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва, а радше навпаки. Окрім зменшення викидів і збільшення секвестрації Карбону ґрунтами, впровадження цієї ініціативи сприятиме зростанню родючості земель (що своєю чергою збільшить урожайність), стійкості сільського господарства до змін клімату та покращенню структури зайнятості в сільських регіонах.

У дослідженнях можна знайти різні підрахунки тіньової ціни SOC: тіньова ціна на основі вартості усунення забруднення – 100 EUR/т SOC та тіньова ціна на основі завданої шкоди - 28,6 EUR/т SOC [4]; тіньова ціна стаціонарного стану ґрунтового карбону в межах від 95 USD/т до 168 USD/т [5] та інші. Згідно з висновками Комісії високого рівня з питань ціни на викиди CO₂, ціна, яка забезпечить досягнення цілей Паризької угоди, тобто зростання температури не більш ніж на 2 °С, становить 50–100 USD/т CO₂ до 2030 р. [6]. Для порівняння з дослідженнями зауважу, що вартість дозволів на викиди на ринку ЄС в травні 2021 вперше перетнула межу 50 USD/т CO₂e. Базуючись на обчислених запасах гумусу в основних українських ґрунтах у 100–720 т/га, та, відповідно, SOC – 58–418 т/га, Кучер А. В. здійснив економічну оцінку запасів SOC в українських ґрунтах, що становить 14,4–103,7 тис. USD/га [7].

Виконання заходів зі збереження та накопичення SOC сприятиме збільшенню біологічної продуктивності сільськогосподарських ґрунтів, відповідно зросте урожайність вирощуваних культур, що позитивно позначиться на забезпеченні людей продуктами харчування. Перехід до продуктивного, стійкого сільського господарства, заснованого на відповідному управлінні землями та ґрунтами, створить робочі місця та збільшить доходи, а отже, сприятиме сталому розвитку.

Література:

1. National Inventory Submissions 2021.
<https://unfccc.int/ghg-inventories-annex-i-parties/2021>

References:

1. National Inventory Submissions (2021) United Nations. URL: <https://unfccc.int/ghg-inventories-annex-i-parties/2021>

2. Кучер А. В. Еколого-економічна оцінка емісії CO₂ з ґрунтів за різних рівнів антропогенного навантаження. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2016. Vol. 2. № 1. С. 45-64

3. Національна доповідь. Про стан родючості ґрунтів України / за ред. С. А. Балюка, В. В. Медведєва, О. Г. Тараріка, В. О. Грекова, А. Д. Балаєва. 2010. 111 с.

4. Ligthart, T. N., van Harmelen, T. 2019, Estimation of shadow prices of soil organic carbon depletion and freshwater depletion for use in LCA, *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 24(9): 1602–1619.

5. Berazneva, J., Conrad, J., Güereña, D., Lehmann, J., Woolf, D., 2019, *Agricultural Productivity and Soil Carbon Dynamics: A Bioeconomic Model*, *American Journal of Agricultural Economics*, 101(4): 1021-1046

6. Report of the High-Level Commission on Carbon Pricing. 2017. Carbon Pricing Leadership Coalition, World Bank Group, ADEME, 69 p.

7. Kucher A.V., 2020, Economics of soil carbon sequestration and development of low-carbon land use. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Vol. 20, Issue 1, 2020, pp. 301-308.

2. Kucher A. (2016) Environmental and economic assessment of CO₂ emissions from soils under different levels of anthropogenic pressure. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific e-Journal*. Vol.2, 1, 45-64. DOI: <https://are-journal.com/index.php/are/article/view/21> [In Ukrainian].

3. Balyuk, S.A., Medvedev, V.V., Tarariko, O.G. et al. (2010) On the Status of Soil Fertility in Ukraine. National report. Kyiv, 111 p.

4. Ligthart, T. N., van Harmelen, T. (2019) Estimation of shadow prices of soil organic carbon depletion and freshwater depletion for use in LCA, *The International Journal of Life Cycle Assessment*, 24(9): 1602–1619.

5. Berazneva, J., Conrad, J., Güereña, D., Lehmann, J., Woolf, D. (2019) *Agricultural Productivity and Soil Carbon Dynamics: A Bioeconomic Model*, *American Journal of Agricultural Economics*, 101(4): 1021-1046

6. Report of the High-Level Commission on Carbon Pricing (2017) Carbon Pricing Leadership Coalition, World Bank Group, ADEME, 69 p.

7. Kucher A.V. (2020) Economics of soil carbon sequestration and development of low-carbon land use. *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. Vol. 20, Issue 1, 2020, pp. 301-308.

O13; Q14

ВАРИЧЕНКО Андрій

студент магістерської програми
«Економіка агробізнесу та агротрейдинг»
КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Україна

Науковий керівник:

САДОВНИК Олександр

к.е.н, доцент
КНЕУ імені Вадима Гетьмана», Україна
ORCID 0000-0002-0865-1161

andreyvarichenko@gmail.com

Andrey VARICHENKO

student
K N E U named after Vadym Hetman”,
Ukraine

Supervisor:

sadovnyk@kneu.edu.ua

Oleksandr SADOVNYK

PhD, Associate Professor
K N E U named after Vadym Hetman,
Ukraine

**СУТНІСТЬ ТЕХНІКО-
ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ,
ПОКАЗНИКІВ СТАНУ ТА РУХУ
ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В АГРОБІЗНЕСІ**

**THE ESSENCE OF THE TECHNICAL
AND TECHNOLOGICAL BASE,
INDICATORS OF THE CONDITION AND
MOVEMENT OF FIXED ASSETS IN
AGRIBUSINESS**

Анотація Досліджено важливість техніко-технологічної бази для аграрного виробництва, проаналізовано основні показники стану та руху основних засобів

Ключові слова: агробізнес, техніко-технологічна база, показники стану та руху основних засобів

Summary. The importance of the technical and technological base for agricultural production was studied, the main indicators of the condition and movement of fixed assets were analyzed

Key words: agribusiness, technical and technological base, indicators of the state and movement of fixed assets

Під час формування та розвитку техніко-технологічної бази агробізнесу паралельно відбувається розвиток аграрних підприємств і аграрного сектору в цілому. Також потрібно враховувати, що для забезпечення високого рівня ефективності сільськогосподарського виробництва необхідно забезпечити належний рівень забезпеченості технологіями та технічними ресурсами. Власне техніко-технологічна база - це фундаментальна річ для виробництва, оскільки така база допомагає збільшенню обсягу виробництва продукції, а також продуктивності праці.

Якщо звернутися до визначення сутності техніко-технологічної бази в наукових економічних джерелах, можна використати наступне трактування. Техніко-технологічна база (ТТБ) підприємства – системна сукупність найбільш активних елементів виробництва, яка визначає технологічний спосіб одержання продукції, здійснюваний за допомогою машинної техніки, різноманітних транспортних, передавальних, діагностичних та інформаційних засобів, організованих у технологічні системи виробничих підрозділів і підприємства загалом [1]. З наведеного вище визначення маємо розуміння, що сукупність ресурсів, які зосереджує підприємство під час своєї господарської діяльності є техніко-технологічною базою. Так, техніко-технологічна база за допомогою формування технологічних систем, які організуються з наявних технічних, передавальних, машинних, транспортних, діагностичних та інформаційних засобів виробництва визначає який технологічний спосіб виробництва продукції на аграрному підприємстві.

Підприємства агробізнесу враховують важливість наявності технологій, які дають можливості для вдосконалення власної продукції. Це необхідно для задоволення як потреб споживача так і виробництва продукції з відносно вищою якістю. Ці два моменти власне ведуть до зростання рівня доходів. Тому в плані технічного розвитку аграрні підприємства визначають для себе пріоритетність заходів, які допоможуть підтримати конкурентоспроможність виробленої продукції на ринках збуту та забезпечити підвищену якість (при потребі).

У зв'язку з розробкою нових технологій та ресурсів, а також з все ширшим впровадженням їх у виробництво в агробізнесі, потрібно звернути увагу на зменшення кількості витрат та частку живої праці працівників. Так, є все технологічні передумови для роботи в кращих умовах, зі збільшим рівнем безпечності виробничих процесів, що в свою чергу вплине на рівень екологічності продукції (є та буде актуально у майбутніх періодах).

Основу техніко-технологічної бази аграрних господарств становлять знаряддя праці — трактори, автомобілі, сільськогосподарські машини,

устаткування і обладнання для галузі тваринництва. Від рівня розвитку техніки залежать масштаби використання предметів праці — насіння, добрив, засобів захисту рослин і тварин, палива, різних видів сировини і енергетичних ресурсів, кормів, допоміжних матеріалів [2].

Розвиток техніко-технологічної бази виробництва за належних умов господарювання має супроводжуватися систематичним її оновленням, що потребує значних інвестиційних ресурсів. Досягнення високої ефективності виробництва можливе тільки на основі систематичного технічного прогресу, який сприяє підвищенню продуктивності праці, зниженню собівартості продукції, підвищенню рентабельності виробництва [3]. Крім технічного процесу на зазначені показники ефективності також істотно впливають стан та рух основних засобів. Тому для прийняття низки виважених управлінських рішень щодо покращення техніко-технологічної бази має відбутися аналіз показників стану та руху основних засобів.

Так, наприклад, дослідимо зазначені показники основних засобів в АТ «Кернел-Трейд» (таблиця 1). При детальному аналізі було встановлено, що на підприємстві безперервно здійснюється рух основних засобів, що проявляється в зростанні їх вартості за рахунок будівництва або придбання, і зменшення за рахунок вибуття тобто зносу. Для оцінки стану головної складової техніко-технологічної бази було визначено характеристики руху та стану основних засобів, зокрема: коефіцієнт вибуття, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт росту, коефіцієнт інтенсивності, коефіцієнт зносу та коефіцієнт придатності основних засобів.

Таблиця 1– Показники стану та руху основних засобів АТ «Кернел-Трейд», 2019-2021 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+/-), п.п.	
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Коефіцієнт оновлення	0,185	0,188	0,162	+ 0,003	- 0,026
Коефіцієнт вибуття	0,274	0,143	0,101	- 0,131	- 0,042
Коефіцієнт зносу	0,185	0,188	0,162	+ 0,003	- 0,026
Коефіцієнт придатності	0,844	0,842	0,861	- 0,002	+ 0,019
Коефіцієнт росту	0,684	0,357	0,253	- 0,327	- 0,104
Коефіцієнт сукупного відтворення	0,958	0,5	0,354	- 0,458	- 0,146

*Джерело: сформовано автором

Розрахунки засвідчують, що коефіцієнти оновлення і вибуття у 2021 році, порівняно з 2019 зменшились на 0,26 та 0,04 процентні пункти відповідно. Причиною зниження коефіцієнта оновлення стало зменшення основних засобів, які надійшли і незначне зменшення вартості наявних основних засобів на кінець року. Причиною ж зменшення коефіцієнта вибуття стало збільшення вартості вибулих основних засобів і значне зниження вартості основних засобів на початок року. Разом з цим, чим вищий коефіцієнт придатності і менший коефіцієнт зносу. За останні три роки спостерігається тенденція до фізичного і морального зносу основних засобів. Також на підприємстві падає показник сукупного відтворення, а отже зменшується ефективність заміни зношених чи виведених з ладу основних засобів.

Тому для уникнення зниження ефективності техніко-технологічної бази АТ «Кернел-Трейд» доцільно застосувати наступні кроки, які сприятимуть покращенню ситуації: удосконалити планування, управління, організацію праці та виробництва; зменшити фондомісткість та підвищити фондovіддачу; збільшити кількість сучасних видів техніки (призведе до ліпшого виробництва продукції); сприяти зростанню розміру інвестиційних асигнувань на матеріальне та технічне забезпечення підприємства.

Література

1. Горшков М. А. Техніко-технологічна база підприємства і продукції: сутність та шляхи вдосконалення. Соціум. Наука. Культура. 2010.

2. С.Ф. Покропивний Економіка підприємства: навч. посіб. 2-ге вид., доп. Київ. КНЕУ, 2001.

3. Волкова О.І. Економіка й організація інноваційної діяльності: навч. посіб. Київ. Видавничий дім «Професіонал», 2004. 960 с.

References:

1. Horshkov M. A. Tekhniko-tekhnologichna baza pidpriemstva i produktsii. Sotsium. Nauka. Kultura. 2010.

2. S.F. Pokropyvnyi Ekonomika pidpriemstva: navch. posib. 2-he vyd., dop. Kyiv. KNEU, 2001

3. Volkova O.I. Ekonomika y orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti: navch. posib. Kyiv, 2004. 960 s.

JEL Q12

СТАРІКОВ Олександр

к.е.н., доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна

ORCID 0000-0001-6251-5454

ПЕРЕЛЕТ Ольга

Студентка, КНЕУ імені Вадима Гетьмана Україна

ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ПРОГРАМИ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Критерієм оптимізації виробничої програми для більшості аграрних підприємств пропонується використовувати прибуток. Максимізація прибутку є раціональним критерієм.

Проте аграрні підприємства мають різні стратегії та цілі діяльності, в тому числі, для окремих своїх підрозділів.

Пропонується виділити різні критерії оптимізації виробничої програми аграрного підприємства для різних видів оптимізації: економічної, соціальної, екологічної, технологічної.

e-mail: oleksandr.starikov@kneu.ua

O. Y. Starikov

Ph.D.in Economics, Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman» Ukraine

e-mail: olyshasha@gmail.com

O. V. Perelet

student of Economic and Management Faculty, 2-year master's level, KNEU named after Vadym Hetman» Ukraine

APPROACHES TO THE OPTIMIZATION OF THE PRODUCTION PROGRAM IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract. It is proposed to use profit as a criterion for optimizing the production program for most agricultural enterprises. Profit maximization is a rational criterion.

However, agricultural enterprises have different strategies and activity goals, including for their individual units.

It is proposed to highlight different criteria for optimizing the production program of an agricultural enterprise for different types of optimization: economic, social, ecological, technological.

Ключові слова: виробнича програма, оптимізація, критерій оптимізації, аграрне виробництво, прибуток.

Key words: production program, optimization, optimization criterion, agricultural production, profit.

Важливою складовою планування діяльності аграрного підприємства є оптимізація виробничої програми, тобто плану виробництва і продажу продукції. Виробнича програма передбачає планування асортименту і обсягу виробництва продукції підприємства, рівня її товарності і цін. У свою чергу, це вимагає визначення структури посівних площ, прогнозування урожайності і продуктивності тварин, використання техніки. Тобто, потрібно врахувати багато параметрів і знайти найкращий, оптимальний варіант плану.

В загальному складання виробничої програми передбачає оптимізацію використання виробничих ресурсів. Через це відзначається необхідність створення моделі, за допомогою якої можна адекватно описати це у сільському господарстві. [1] Уже давно вченими було запропоновано вирішення проблеми вибору оптимального плану критерієм максимізації прибутку. У таку модель залежно від рівня деталізації плану вносяться обмеження щодо ресурсів, посівних площ, роботи машин і обладнання, обсягів виробництва тощо. Економіко-математичні моделі дозволяють отримати досить надійні висновки про оптимізацію структури виробництва сільськогосподарського підприємства з метою визначення плану розвитку та прогнозованих даних його функціонування.

Галузева структура підприємства та його спеціалізація мають, з одного боку, забезпечувати виробництво продукції відповідно до ринкового попиту, що відображається у рівні цін, а з іншого – ефективно використовувати всі види ресурсів. Підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств можна здійснювати за рахунок оптимізації галузевої структури виробництва, що дозволить повніше використовувати економічний потенціал, при цьому більш високий прибуток забезпечить розширене відтворення.

Максимізація прибутку як основний критерій в теорії не викликає заперечень. Дискусії можуть вестися щодо виду прибутку, який використовується для оптимізації виробничої програми. Одні автори можуть використовувати чистий прибуток, інші вважають більш коректним використання маржинального прибутку [2, с. 38].

На практиці аграрні підприємства мають різні стратегії, а кожне підприємство має набагато більше цілей, ніж лише максимізація прибутку. Деякі аграрні підприємства можуть продовжувати виробляти, наприклад, продукцію тваринництва з низькою рентабельністю для збереження зайнятості місцевого населення та підтримання якості життя громади. Якщо говорити про таку соціальну оптимізацію виробничої програми, то вона може суперечити цілям максимізації прибутку.

В інших випадках власники аграрних підприємств, турбуючись про зменшення негативного впливу на довкілля та дотримання екологічних норм сільськогосподарського виробництва, підтримують структуру посівних площ, яка не дозволяє максимізувати прибуток, або ж використовують технології органічного виробництва. Окремі дослідники зазначають необхідність

врахування екологічної оптимізації аграрного виробництва. Зокрема, В.Г. Андрійчук відмічає, що вища економічна ефективність не повинна досягатися за рахунок екологічної безпеки [3, с. 443].

Технологічні критерії оптимізації виробництва також відіграють важливу роль при розробці виробничої програми. Дослідження показують, що врахування технологічних наслідків вирощування окремих культур та їх впливу на інші культури у сівозміні можуть призводити до переоцінки рівня ефективності таких культур та перегляду рішень щодо структури виробництва. [4, с. 93-97].

Можна погодитися з тим, що оптимальна виробнича програма – це програма, яка відповідає структурі ресурсів підприємства та забезпечує найкращі результати його діяльності за певним прийнятим критерієм. А оптимізацію виробничої програми здійснюють з метою: а) планування оптимальної структури виробництва продукції; б) визначення максимально можливого обсягу виробництва продукції та економічної межі нарощування виробництва [5, с. 160].

Враховуючи сказане, можна виділити різні види та критерії оптимізації виробничої програми аграрного підприємства. Залежно від сфери діяльності, цілей і специфіки виробничого процесу, оптимізація матиме критерії, які можуть значно відрізнятися (Табл. 1).

Таблиця 1. - Види оптимізації виробничої програми аграрних підприємств

Вид	Причини	Критерій оптимізації	Ціль
Економічна	Низькі фінансові результати, підвищення рівня прибутку на інвестиції	Витрати, прибуток, рентабельність	Підвищення ефективності використання капіталу
Соціальна	Низький рівень зайнятості і мотивації праці	Доходи працівників, створення робочих місць	Покращення якості життя персоналу і суспільства
Екологічна	Негативний вплив на довкілля, зменшення біорізноманіття	Атмосферні викиди, забруднення водних та земельних ресурсів	Зменшення негативного впливу на довкілля, дотримання екологічних норм
Технологічна	Низький технологічний рівень, недотримання технології виробництва	Урожайність культур, продуктивність тварин і техніки	Підвищення продуктивності та збільшення потенціалу виробництва продукції

Джерело: складено авторами.

Слід відмітити, що при розробці виробничої програми можуть бути застосовані різні критерії оптимізації для окремих підрозділів або всього підприємства. Адже у процесі формування виробничої програми на сільськогосподарському підприємстві є можливість використати оптимізацію, щоб зробити певні економіко-математичні розрахунки не тільки на рівні підприємства, а і на рівні окремих його підрозділів [6].

Але можна погодитися з тим, що головною виробничою оптимізацією для аграрного підприємства є структурність, в якій кількісні взаємозв'язки з різними

видами галузей в змозі створити рішення планових питань із реалізації продукції та дозволять повніше та ефективніше застосовувати існуючі та додаткові ресурси для створення високого економічного ефекту та підвищенню рентабельності підприємства [7]. Однією з головних передумов якісної побудови економіко-математичної моделі є визначення критерія оптимального рішення. Різні математичні методи та моделі можуть дозволити оцінити використання ресурсів підприємства та знайти саме такий варіант, який буде оптимальним для певного критерія [8].

Отже, оптимізація виробничої програми може дати змогу раціональніше використовувати ресурси на сільськогосподарському підприємстві та максимізувати прибуток, що є одним із головних завдань для ведення підприємницької діяльності. Проте, найкращі результати дає поєднання методів економіко-математичного моделювання і стратегічного аналізу. І в такому випадку можуть використовуватися інші критерії, окрім прибутку, розглянуті нами вище. Такі розрахунки можуть відображати широкий спектр цілей, які враховуються при плануванні виробництва і продажу продукції в аграрних підприємствах.

Пошук оптимального варіанту виробничої програми повинен не лише забезпечувати збільшення прибутку та підвищення рентабельності капіталу, що є актуальним у більшості випадків та є доцільним з точки зору власників підприємства. Він також повинен надавати змогу забезпечити більш широке врахування зовнішніх і внутрішніх чинників ведення господарської діяльності та отримати результати, виходячи з інших цілей сільськогосподарського підприємства. Такий підхід є більш гнучким і може стати основою для здійснення розрахунків з оптимізації виробничої програми.

Література

1. Гукалюк А.Ф. Моделювання процесу розробки оптимальної виробничої програми // Актуальні проблеми економіки. — 2016. — № 9. — С. 78—85.
2. Орлов О. Планування діяльності підприємства. — Львів : Вид-во "Регрес". — 2002. — 139 с.
3. Андрійчук В.Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник/ В.Г. Андрійчук.- К.: КНЕУ, 2013. — 779 с.
4. Старіков О.Ю., Коваль А.Ю. Врахування негативних наслідків вирощування соняшнику при оцінюванні його ефективності// Економіка та підприємництво: зб. нак.праць., № 47/2021, К.: КНЕУ, 2021, с. 87-101.
5. Шваб Л.І. Економіка підприємства. — Львів : Вид-во "Світ". — 2007. — 356 с.

References

1. A.F. Hukalyuk Modeling the process of developing an optimal production program // Actual problems of economics. — 2016. — No. 9. — P. 78-85.
2. Orlov O. Planning of enterprise activity. — Lviv: "Regress" publication. - 2002. - 139 p.
3. Andriychuk V.G. Economics of enterprises of the agro-industrial complex: a textbook / V.G. Andriychuk. - K.: KNEU, 2013. - 779 p.
4. Starikov O.Yu., Koval A.Yu. The negative consequences of sunflower growing taking into consideration when evaluating its efficiency// Economy and entrepreneurship: coll. nak.prat., No. 47/2021, K.: KNEU, 2021, p. 87-101.
5. Shvab L.I. Business Economics. — Lviv: "World" edition. - 2007. - 356 p.

6. Антонов В.М. Інтелектуально-математичний менеджмент. Кіберекономічна концепція: монографія/ В.М. Антонов.– К.: КНТ, 2017. – 528с.

7. Нужна С. А., Самарець Н. М. Оптимізація використання виробничих ресурсів підприємствами аграрного сектору. / С.А. Нужна, Н.М. Самарець // Економічний аналіз. Тернопіль. — 2018, с. 225—234.

8. Горобець Н. М. Оптимізація виробничої програми в системі менеджменту аграрних підприємств / Н. М. Горобець, І. А. Чорна (студ.) // АгроСвіт. – 2019. – № 11. – С. 52 - 58

6. Antonov V.M. Intellectual and mathematical management. Cybereconomic concept: monograph/ V.M. Antonov. – K.: KNT, 2017. – 528 p.

7. Nuzhna S. A., Samarets N. M. Optimizing the use of production resources by agrarian sector enterprises. / S.A. Nuzhna, N.M. Samarets // Economic analysis. Ternopil — 2018, p. 225-234.

8. Horobets N. M. Optimization of the production program in the management system of agrarian enterprises / N. M. Horobets, I. A. Chorna (student) // AgroSvit. – 2019. – No. 11. – С. 52 - 58

СЕКЦІЯ № 4. ЕКОНОМІЧНА АНАЛІТИКА: КОНЦЕПЦІЇ, ІНСТРУМЕНТИ, ПРАКТИКИ

JEL D80, G14, M49

ЧАБАНИЮК Ольга

кандидат економічних наук, доцент, КНЕУ
імені Вадима Гетьмана, Україна,
ORCID: 0000-0003-0067-3232

КУКСІНСЬКИЙ Максим

аспірант, Державний вищий навчальний
заклад «Київський національний
економічний університет ім. Вадима
Гетьмана», Україна

e-mail: o.chabaniuk@gmail.com

Olha CHABANIUK

PhD in Economics, Associate Professor, KNEU
named after Vadym Hetman, Ukraine

kuksinskyi@ukr.net

Maksym KUKSINSKYI

KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ЕКСПЕРТНЕ ОПИТУВАННЯ ЩОДО ВПЛИВУ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ НА ОБЛІКОВУ ІНФОРМАЦІЮ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

EXPERT SURVEY ON THE IMPACT OF UNCERTAINTY ON ACCOUNTING IN THE MANAGEMENT OF FINANCIAL RESULTS OF ENTERPRISES

Анотація: У публікації узагальнено положення щодо впливу факторів невизначеності на інформацію обліку фінансових результатів. Наведено результати експертного опитування щодо впливу невизначеності на облікову інформацію в управлінні фінансовими результатами підприємства.

Ключові слова: невизначеність, опитування, управління фінансовими результатами, VUCA

Abstract: The paper publication summarizes the provisions on the impact of uncertainty factors on the accounting information of financial results. The results of an expert survey on the impact of uncertainty on accounting information in the management of financial results of the enterprise are presented.

Keywords: uncertainty, surveys, financial results management, VUCA

Невизначеність сьогодні є ключовою властивістю бізнес-середовища. Це позначається на процедурах збору, обробки та інтерпретації облікової інформації для управління фінансовими результатами діяльності суб'єкта господарювання. Ретроспективний аналіз показників втрачає свою цінність унаслідок непорівнюваності оцінок теперішнього періоду воєнного часу із попередніми показниками, некоректності застосування нормативних характеристик, обчислених за нормальною потужністю у мирних умовах. Ефективність інструментів прогнозування нівелюється варіантністю сценаріїв розвитку подій, альтернативністю управлінських рішень, високим коливанням рівнів та умовною постійністю усіх вихідних параметрів. Критичної значимості набуває якість інформаційного середовища для оперативного управління фінансовими результатами на основі тактичних рішень.

Для того, щоб вибудувати інформаційні процеси у принципово нових умовах, необхідно ідентифікувати, у яких аспектах невизначеність впливає на облікову інформацію в управлінні фінансовими результатами підприємства [2]. Вказане зумовлює актуальність дослідження.

Вивчення впливу невизначеності на облік фінансових результатів та механізм прийняття рішень на цій основі нами розпочато із 2021 року. Наша увага фокусувалась на ролі інформаційного забезпечення бізнес-процесів управління фінансовими результатами у період пандемії як середовища VUCA (volatility, uncertainty, complexity, ambiguity). Метою дослідження було експертне оцінювання якості інформаційного забезпечення управління фінансовими результатами на період пандемії. У якості респондентів-експертів обрано керівників, фінансових директорів підприємств торгівлі Київської області. Опитування мало адресний характер і дозволило охопити 30 суб'єктів.

Комплексне розв'язання поставлених завдань дозволило виявити, що станом на листопад 2021 року облікова інформація, узагальнена на запити управління фінансовими результатами, повністю відповідала якісним характеристикам – оперативності, об'єктивності, точності, достовірності. Але в умовах різкого зниження попиту у роздрібній мережі внаслідок обмежувальних карантинних заходів, тимчасової непрацездатності провідних кадрів, підготовлена за всіма вимогами інформація, не завжди дозволяла приймати необхідні рішення щодо прогнозування фінансових результатів. Як показало опитування 30 суб'єктів господарювання Київської області у листопаді – грудні 2021 року пандемія спричинила асиметричність інформації, що позначилось на труднощах прогнозування основних фінансових показників діяльності.

Із лютого 2022 внаслідок російської агресії середовище невизначеності для прийняття рішень поглибилось, що зумовлює переосмислення поняття сталості бізнес-процесів в умовах воєнного стану. В інформаційному листі Ради аудиторської палати України «Щодо впливу військової агресії російської федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти» АПУ підкреслює, що військові дії та економічні наслідки війни впливають на забезпечення організації бухгалтерського обліку, на процедури фіксування фактів господарських операцій [1]. Цей вплив підлягає моніторингу та регулярному перегляду.

У вересні 2022 року нами організоване опитування суб'єктів бізнесу щодо впливу невизначеності на облікову інформацію в управлінні фінансовими результатами підприємств торгівлі Вінницької та Полтавської області. Із 50 учасників опитування, 20 % - релокалізований бізнес.

Серед факторів, що унеможливають збір облікової інформації про доходи, витрати, фінансові результати респондентами відмічено часовий розрив у фіксуванні господарських операцій через порушення логістики. Суб'єкти переміщеного бізнесу зосереджують увагу на неможливості оцінки реальних втрат матеріальних об'єктів, товарів; тимчасовій відсутності доступу до облікових даних за попередні періоди; потребі оновлення видів діяльності (КВЕД). Під впливом невизначеності перебувають бухгалтерські оцінки – чинна практика визначення справедливості вартості, чистої вартості реалізації підлягає ситуаційного перегляду та адаптації до нових умов. З огляду на формування фінансових результатів перегляду підлягають підходи до процедур оцінювання зменшення корисності активів.

Великий і середній бізнес (40% респондентів) занепокоєний застосуванням

оціночних процедур для визначення очікуваних кредитних збитків. 4 % респондентів мають активну зовнішньоекономічну торгівлю. Ця група респондентів серед факторів невизначеності щодо управління фінансовим результатами вказала на негативний вплив на контрактні угоди та обтяжливі контракти. Таким чином, наразі бізнес усвідомлює умови невизначеності, робить спроби їх ідентифікувати на локальному рівні.

Бізнес намагається поступово адаптуватися до умов невизначеності, та вишукувати нові шляхи стабілізації діяльності. За даними щомісячного опитування НБУ індекс очікувань ділової активності (ІОДА) у серпні 2022 року зміцнився до 44,1 (у липні 2022 року ІОДА склав 43,6 при нейтральному значенні показника 50,0) [3]. До опитування НБУ було долучено керівників 429 підприємств. З них, 21,4% – суб'єкти торгівлі. За обсягами діяльності 31,0% респондентів – великі підприємства, 31,7% – середні, 37,3% – малі. Позитивна динаміка індексу у цілому пояснюється частковою релокацією бізнесу до більш безпечних регіонів, поступовим налагодженням ланцюгів постачання та збуту.

Однак, у загальній позитивній тенденції, підприємства торгівлі дещо погіршили свої очікування ділової активності. Якщо у липні 2022 року ІОДА наближався до нейтрального рівня і становив 48,7, то у серпні має зниження на 1,3 пункти – 47,4. Невизначеність тривалої дії у зв'язку із воєнним станом у країні, руйнування інфраструктури, малопрогнозована міграція споживачів стримують відновлення торговельних процесів.

Література

1. Щодо впливу військової агресії російської федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти: Інформаційний лист Ради аудиторської палати України. URL: www.apu.com.ua (дата звернення: 30.09.2022 р.).
2. Лучко, М. (2013) Невизначеність та ймовірнісність господарських операцій: до питання бухгалтерського обліку. Соціально-економічні проблеми і держава. Вип. 2(9), 98-109.
3. Бізнес дещо послабив негативні очікування щодо ділової активності – дані опитування підприємств у серпні: Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 30.09.2022 р.).

References

1. Shchodo vplyvu viiskovoi ahresii rosiiskoi federatsii na finansovu zvitnist ta audytorski zvity (2022): Informatsiinyi lyst Rady audytorskoj palaty Ukrainy. URL: www.apu.com.ua
2. Luchko, M. (2013) Nevyznachenist ta ymovirnisnist hospodarskykh operatsii: do pytannia bukhhalterskoho obliku. Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava. Vol. 2(9), 98-109.
3. Biznes deshcho poslabyv nehatyvni ochikuvannia shchodo dilovoi aktyvnosti – dani opytuvannia pidpriemstv u serpni (2022): Natsionalnyi bank Ukrainy. URL: <https://bank.gov.ua>

JEL D80, G14, M49

ІВАСІВ Ігор

д.е.н., професор

КНЕУ ім. В. Гетьмана, Україна

ORCID ID: 0000-0003-3108-9338

e-mail: iiwasiw@kneu.edu.ua

Ihor IVASIV

Doctor of science in Economics, professor

KNEU named after Vadym Hetman

ТИХА РЕВОЛЮЦІЯ В КОРПОРАТИВНОМУ УПРАВЛІННІ УКРАЇНИ

QUIET REVOLUTION IN CORPORATE MANAGEMENT OF UKRAINE

Анотація: В Україні відбулась зміна моделі корпоративного управління. Вона не копіює існуючі системи, відображаючи національну специфіку.

Ключові слова: корпоративне управління; наглядова рада; рада директорів; незалежний директор.

Abstract: Ukraine has undergone a change in the model of corporate governance. It does not copy existing systems, reflecting national specificities.

Keywords: corporate management; Supervisory Board; board of directors; independent director.

Особливістю формування корпоративного управління в Україні є низька зацікавленість власників в компанії. Це зумовлює вектор розбудови вітчизняного корпоративного управління «зверху-вниз», тоді як у розвинутих країнах саме власники компаній ще з кінця 80-х років 20 століття ініціювали створення системи, що слугує для спрямування компаній та контролю за компаніями [2, 13].

За цих умов, виникає потреба у вдосконаленні законодавчого забезпечення корпоративного управління в нашій країні. Закон України «Про акціонерні товариства» вперше було прийнято 2008 році. За час, що минув, змінились рамки функціонування бізнесу, стала відомою кращі управлінські практики, в тому числі й практики у сфері корпоративного управління.

Відомо, що сучасне корпоративне управління поєднує в собі (1) стратегічний процес, а саме розробку, запровадження, моніторинг та контроль виконання стратегії компанії; (2) процес управління ризиками, зокрема рішення щодо значних інвестицій, виходу на нові ринки, угод M&A, відкриття відокремлених структурних підрозділів; (3) контроль за діяльністю топ-менеджменту, призначення, винагороди, система мотивації, наступність у керівництві; (4) ідентифікація та зв'язки з зацікавленими сторонами.

Вітчизняні фахівці акцентують увагу на низці переваг запровадження корпоративного управління для власників бізнесу: (а) легалізація доходів власників; (б) згладжування та подолання конфліктів між акціонерами; (в) підвищення транспарентності, утримання компанії в рамках правового поля; (г) підвищення рівня захищеності компанії від рейдерства, зовнішнього тиску; (д) доступ до джерел фінансування бізнесу.

Для запровадження корпоративного управління в компанії мають зосередитись на п'яти основних напрямках: 1) належні практики діяльності наглядової ради (ради директорів); 2) ефективні засоби контролю; 3) процедурах розкриття інформації та прозорості; 4) захисті прав міноритарних власників; 5) вдосконаленні корпоративного управління у напрямку кращих світових практик.

Справжньою революцією можна вважати зміну моделі корпоративного управління в Україні внаслідок прийняття нового закону «Про акціонерні товариства» [1]. Як відомо, національна модель корпоративного управління ґрунтується на так званій дуальній моделі, в якій передбачено функціонування

правління та наглядової ради. Така модель характерна для низки європейських країн, де, законодавчо закріплена роль трудових колективів в управлінні компанією. У світі переважає англо-саксонська модель, яка також відома як унітарна, з радою директорів. В деяких країнах функціонує змішаний підхід, де компанії самі можуть обирати зручну для них модель. Якраз змішана модель з початку 2023 року запрацює в Україні: власники зможуть самостійно вирішувати який тип корпоративного управління їм застосовувати – з наглядовою радою та правлінням чи з єдиною радою директорів (унітарна модель).

Більшість експертів з корпоративного управління вважають, що унітарна модель має суттєві переваги в порівнянні з моделлю подвійних рад і загалом є простішою з точки зору впровадження. Також, унітарна модель дозволяє компенсувати конфлікти інтересів, що їх провокують виконавчі директори, за рахунок присутності у раді невиконавчих, незалежних директорів.

Аналіз закону свідчить, що національна модель не копіює існуючі, відображаючи національну специфіку. Серед новацій нового закону виділимо такі вузлові проблеми: (1) чи дозволяти суміщення посад CEO та голови ради директорів в унітарній моделі? (2) чи має бути законодавчо визначена частка незалежних директорів? та ролі (3) корпоративного секретаря і (4) комітетів у структурі ради директорів.

Суміщення посад генерального директора та голови ради директорів допускається у багатьох країнах, зокрема у США, де така практика зустрічається у 60% компаній [3]. Вітчизняний законодавець надає право вирішення даного питання на розсуд власника, з чим потрібно погодитись.

Відповідно до ч. 4 ст. 72 Закону не менш як одну третину складу наглядової ради ПАТ мають становити незалежні директори, при цьому кількість незалежних директорів не може становити менше двох осіб. Практика законодавчого закріплення частки незалежних директорів також зустрічається у законодавстві багатьох країн, в тих же США. В Україні це положення мало своїх критиків, які апелювали до невеликої кількості фахових кандидатів у члени ради. Втім, з іншого боку, вважаємо що якщо не включати цю норму у законодавство, потрібна кількість кандидатів може ніколи і не з'явитись.

Відповідно до ч. 1 ст. 85 Закону посада корпоративного секретаря акціонерного товариства обов'язково запроваджується у банках, страховиках, недержавних пенсійних фондах, інших акціонерних товариствах, які є підприємствами, що становлять суспільний інтерес відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». У ст. 87 Закону закріплено обсяг повноважень корпоративного секретаря.

Схожий підхід у законі і до комітетів у структурі ради: стаття 76 вказує, що комітети обов'язково створюються акціонерних товариствах, цінні папери яких допущені до торгів на організованому ринку капіталу або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію. Комітет з питань аудиту, комітет з винагород і комітет з питань призначень очолюють члени наглядової ради товариства, які є незалежними директорами. Більшість членів зазначених комітетів мають становити незалежні директори.

На думку фахівців, вітчизняне законодавство у сфері корпоративного управління відповідає кращим світовим нормам і дозволяє сформувавши сучасну ризико-орієнтовану модель корпоративного управління. Однак хотілося б щоб ці новації не перекреслили досягнення останніх років у сфері корпоративного управління у банківському секторі, регулювання якого здійснюється окремим профільним законом. Також, бажано приймати зміни подібного масштабу при більш широкому експертному обговоренні.

Література

1. Закон України «Про акціонерні товариства». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (Дата звернення: 18.09.2022).
2. Cadbury Report / The Financial Aspects of Corporate Governance. December 1992 // URL: <https://ecgi.global/sites/default/files//codes/documents/cadbury.pdf> (Дата звернення: 20.08.2022).
3. 2021 U.S. Spencer Stuart Board Index / URL: <https://www.spencerstuart.com/-/media/2021/october/ssbi2021/us-spencer-stuart-board-index-2021.pdf> (Дата звернення: 12.09.2022).

References

1. Zakon Ukrainy «Pro aktsionerni tovarystva». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#Text> (Data zvernennia: 18.09.2022).
2. Cadbury Report / The Financial Aspects of Corporate Governance. December 1992 // URL: <https://ecgi.global/sites/default/files//codes/documents/cadbury.pdf> (Data zvernennia: 20.08.2022).
3. 2021 U.S. Spencer Stuart Board Index / URL: <https://www.spencerstuart.com/-/media/2021/october/ssbi2021/us-spencer-stuart-board-index-2021.pdf> (Data zvernennia: 12.09.2022).

JEL C02, D80

КОЦЮБА Олексій

доктор економічних наук, доцент, Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», Україна
ORCID: 0000-0002-8159-0772

e-mail: oleksii.kotsiuba@kneu.ua

Oleksii KOTSYUBA

D. Sc. (Economics), Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

НЕЧІТКО-МНОЖИННА МЕТОДОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ

FUZZY SET METHODOLOGY AS A COMPONENT OF MODERN BUSINESS INTELLIGENCE

Анотація: У публікації розглянуто особливості та потенціал нечітко-множинної методології як однієї з базових складових сучасної бізнес-аналітики. Окрему увагу приділено пріоритетним напрямкам використання нечітко-множинних методів та моделей для аналітичної підтримки управління підприємством.

Ключові слова: бізнес-аналітика, управління підприємством, теорія нечітких множин, нечітка логіка

Abstract: The paper examines the features and potential of the fuzzy set methodology as one of the basic components of modern business intelligence. Particular attention is paid to the priority areas of using fuzzy set methods and models for analytical support of enterprise management.

Keywords: business intelligence, enterprise management, fuzzy set theory, fuzzy logic

У першому наближенні бізнес-аналітика може розумітися як будь-яка діяльність, пов'язана з аналітичною підтримкою процесів управління у сфері бізнесу. Як науково-практичний напрям бізнес-аналітика передбачає виокремлення у її межах концептуального, технологічного та організаційного аспектів, кожний з яких потребує своїх теоретичних рішень та їх практичної реалізації. З точки зору системної парадигми економіка являє собою складну, динамічну, кібернетичну систему. Фундаментальним фактором, який здійснює дестабілізуючий вплив на процеси управління в економіці й бізнесі, є невизначеність. З позиції економіко-управлінської проблематики невизначеність можна охарактеризувати як недостатню забезпеченість процесу прийняття управлінських рішень інформацією (знаннями) стосовно проблемної ситуації для економічної системи, яка є об'єктом управління [1]. Як фактор дестабілізації невизначеність зумовлює ризик неефективного управління, коли сформульовані цілі й завдання не досягаються. Згідно з нинішніми науковими уявленнями невизначеність, властива економіці, не обмежується лише стохастичністю (випадковістю), а має більш складну природу. Як відомо, стохастична невизначеність є предметом вивчення теорії імовірностей. Що ж до нестохастичної невизначеності, то одним з сучасних підходів до її формалізованого опису та аналізу є методологія на основі теорії нечітких множин [3]. Інструментальні засоби зазначеної теорії дозволяють моделювати той різновид невизначеності, який можна трактувати як розпливчастість, розмитість, нечіткість.

Теперішній рівень розвитку нечітко-множинної методології, а також здобутки, які стосуються її практичного використання, можуть бути охарактеризовані у такий спосіб.

1. Високий ступінь розробленості загальних теоретичних засад, а також математичного апарату нечітко-множинної методології, зокрема, нечіткої арифметики та нечіткої логіки.

2. Створення на основі нечітко-множинної методології засобів автоматичного управління, їх впровадження у промисловості, транспортній і оборонній сферах, товарах народного споживання.

3. Широке використання інструментальних засобів на основі теорії нечітких множин та нечіткої логіки для аналізу й моделювання у сфері економіки та бізнесу.

З точки зору предмета цього дослідження окремий інтерес становить огляд пріоритетних напрямів реалізації підходів і методів нечітко-множинної методології в межах аналітичної підтримки управління підприємством. Результати опрацювання зазначеного питання представлені у табл. 1.

Таблиця 1 - Пріоритетні напрями реалізації нечітко-множинної методології в межах аналітичної підтримки управління підприємством (на основі [2])

Напрямок (розділ) нечітко-множинної методології	Пріоритетні напрями або сфери використання в межах аналітичної підтримки управління підприємством
---	---

	стратегічний аналіз	маркетинговий аналіз	аналіз та оптимізація реальних інвестицій	оптимізація виробничої програми	оптимізація фінансових інвестицій	фінансовий аналіз	прогнозування банкрутства	аналіз та управління ризиком	бюджетування	CVP-аналіз
Нечітка арифметика			+			+			+	+
Нечіткі рівняння		+	+							+
Побудова функцій належності		+	+		+				+	
Нечіткі класифікатори	+	+				+	+	+		
Числова характеристика та порівняння нечітких величин		+	+	+	+	+		+	+	+
Нечітка оптимізація			+	+	+					
Нечіткий регресійний аналіз		+	+		+					
Нечітка кластеризація	+	+								
Нечітка логіка	+	+	+		+		+	+		

Як підсумок представленого короткого огляду можна відзначити таке. Сьогодні теорія нечітких множин утворює математичний базис потужного підходу до аналітичної підтримки процесів управління в економіці та бізнесі. Ключова сильна сторона нечітко-множинної методології полягає у можливості моделювати за її допомогою той різновид невизначеності, який не може бути описаний за допомогою класичних імовірно-статистичних методів. Методи й моделі на основі теорії нечітких множин та нечіткої логіки знаходять своє застосування для широкого кола задач з управління підприємством, починаючи від задач в сфері стратегічного й маркетингового аналізу, і завершуючи задачами оцінки ефективності інвестиційних проектів, бюджетування та ін.

Слід також додати, що як один з актуальних напрямів подальшого розвитку засобів бізнес-аналітики можна назвати розроблення методологій, спрямованих на формалізацію та аналіз комбінованої інформаційної невизначеності.

Література

References

1. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія /pidprijemnyctvi: monografija / V.V. Vitlins'kyj, V.V. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – Київ:G.I. Velykoivanenko. – Kyi'v: KNEU, 2004. – 480 с. 480 s.
2. Коцюба О.С. Нечітко-множинна методологія2. Kotsyuba O.S. Nechitko-mnozhyinna yak suchasnyj pidhid do modeljuvannja metodologija jak suchasnyj pidhid do nevyznachenosti v upravlinni pidprijemstvom /modeljuvannja nevyznachenosti v upravlinni O.S. Kočyuba // Неоекономіка та імперативpidprijemstvom / O.S. Kotsyuba // розвитку підприємства: монографія /Neoeconomika ta imperatyvy rozvytku I.M. Репіна, В.П. Кукоба, О.О. Кизенко та ін. –pidprijemnyctva: monografija / I.M. Riepina, Київ: KNEU, 2021. – § 1.3. – С. 27–34. V.P. Kukoba, O.O. Kyzenko ta in. – Kyi'v: KNEU, 2021. – § 1.3. – S. 27–34.
3. Zadeh L.A. Fuzzy Sets / L.A. Zadeh //3. Zadeh L.A. Fuzzy Sets / L.A. Zadeh // Information and Control. – 1965. – Vol. 8. –P. 338–353. –Information and Control. – 1965. – Vol. 8. – P. 338–353.

JEL M 20

e-mail: olena.kyzenko@kneu.ua

КИЗЕНКО Олена

доктор економічних наук, доцент

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана, Україна,
ORCID 0000-0002-6109-4798**Olena KYZENKO**

DrSc, Professor,

Kyiv National Economics University named
after Vadym Hetman, Ukraine**РУБАНКА Ярослав**

студент

Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана, Україна.**Yaroslav RUBANKA**

student

Kyiv National Economics University named
after Vadym Hetman, Ukraine

ОЦІНЮВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ВИКРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

EVALUATION AS A TOOL TO ENSURE THE EFFICIENT USE OF ENTERPRISE'S FIXED ASSETS

Анотація: Узагальнено теоретико-методичні основи забезпечення ефективного використання основних засобів підприємства через оцінювання їх якісних характеристик та кількісних параметрів в натуральному та грошовому вимірі. Результатом застосування інструменту оцінювання є збільшення доходів підприємства, підвищення рівня його стійкості та конкурентоспроможності.

Ключові слова: основні засоби підприємства, оцінювання, ефективність.

Abstract: Theoretical and methodological foundations for ensuring the effective use of enterprise's fixed assets through the assessment of their qualitative characteristics and quantitative parameters in natural and monetary terms are summarized. The result of using the assessment tool is to increase the income, stability and competitiveness of the enterprise.

Keywords: enterprise's fixed assets, assessment, efficiency.

Посилення економічної кризи дедалі впливає на процеси виживання підприємств, і стає очевидним, що їм необхідно прикладати неабиякі зусилля для підвищення ефективності використання основних засобів. За умов воєнного стану в Україні особливої актуальності набувають питання оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства тому, що це сприяє вирішенню широкого кола економічних проблем, спрямованих на підвищення результативності виробництва: збільшення обсягів випуску продукції, зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції, економію капітальних вкладень та підвищення доходності підприємства. На макrorівні підвищення результативності окремих підприємств внаслідок забезпечення ефективного використання засобів виробництва є запорукою національного багатства країни, підтримання в належному стані її матеріально-технічної бази та інфраструктури, прискорення темпів науково-технічного прогресу, зростання валового внутрішнього продукту і експортного потенціалу.

Проблеми оцінювання ефективності використання основних засобів підприємства розглядаються в роботах багатьох вітчизняних вчених та фахівців: С.Ф. Покропивного, М.Г. Грещака, М.С. Герасимчука, М.Д. Білика, М.А. Болюха,

В.М. Мельника, В.О. Меца, О.В. Павловської, І.М. Рєпіної, Г.В. Савицької, Н.М. Бондара та інших.

Основні засоби підприємства - це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва чи поставки товарів, надання послуг, здачі в оренду іншим особам чи для виконання адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання яких більше одного року чи одного виробничого циклу [3].

Залежно від участі у виробничому процесі основні засоби поділяють на дві групи: 1) виробничі, які безпосередньо використовуються у виробничому процесі або створюють необхідні умови для праці; 2) невиробничі, які використовуються поза виробництвом для вирішення соціально-економічних задач і перебувають на балансі підприємства. Моніторинг ефективності використання основних засобів підприємства проводиться комплексно за якісними і кількісними параметрами.

Для аналізу якісного стану основних засобів на підприємстві необхідно знати їх структуру. Розрізняють виробничу (видову), технологічну і вікову структуру основних засобів. Під виробничою структурою основних засобів на підприємстві розуміється співвідношення між різними групами основних засобів в їх загальній середньорічній вартості. Вона залежить від специфіки підприємства; рівня концентрації, спеціалізації, кооперації, комбінування і диверсифікації виробництва тощо. Технологічна структура основних засобів характеризує їх розподіл по структурних підрозділах підприємства в процентному виразі від їх загальної вартості.

Структура за строком використання основних засобів характеризує їх розподіл по групах (до 5 років; від 5 до 10 років; від 10 до 15 років; від 15 до 20 років; понад 20 років). Середній період експлуатації устаткування визначається як середньозважена величина. Оцінка основних засобів підприємства є грошовим вираженням їхньої вартості. Вона необхідна для правильного визначення загального обсягу основних засобів, їхньої динаміки і структури, розрахунку економічних показників господарської діяльності підприємства за певний період.

Облік і оцінка основних засобів здійснюються в натуральному і вартісному виразі:

- оцінка в натуральному виразі проводиться шляхом щорічної інвентаризації; служить для розрахунку виробничих потужностей, визначення технічного складу і деяких показників використання окремих видів машин і устаткування;

- вартісна оцінка проводиться для визначення загальної величини основних засобів і їх структури, розрахунку різних показників використання основних засобів і розрахунку амортизаційних відрахувань.

Розрізняють наступні види вартісної оцінки основних засобів: первинна, відновна, залишкова та ліквідаційна. Первинна оцінка - це фактична собівартість основних засобів в сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) об'єктів основних засобів. Первинна вартість основних засобів збільшується на суму

витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкту (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція і тому подібне), що приводить до збільшення майбутніх економічних вигод, які очікуються від використання об'єкту. Відновна оцінка - це вартість основних засобів на момент переоцінки за ринковою вартістю з урахуванням зносу [2]. Переоцінка основних засобів на підприємстві дозволяє:

- об'єктивно оцінити дійсну вартість основних засобів;
- точніше визначити витрати на виробництво і реалізацію продукції;
- точніше визначити величину амортизаційних відрахувань.

Залишкова оцінка є різницею між первинною або відновною вартістю і сумою зносу, тобто це та частина вартості основних засобів, яка ще не перенесена на вартість продукції, що виробляє підприємство.

Ліквідаційна оцінка - це сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство планує отримати від реалізації (ліквідації) основних засобів після закінчення строку їх корисної експлуатації.

Для аналізу ефективності використання основних засобів на підприємстві розглядають дві групи показників: узагальнюючі та конкретні. До узагальнюючих показників ефективності використання основних засобів відносять: фондоддачу; фондомісткість; фондоозброєність праці; рентабельність основних фондів; коефіцієнт введення основних виробничих фондів; коефіцієнт вибуття основних виробничих засобів. До конкретних показників ефективності використання основних виробничих засобів відносять: коефіцієнт інтенсивного використання обладнання; коефіцієнт екстенсивного використання обладнання; коефіцієнт інтегрального використання обладнання; резерв виробничої потужності; коефіцієнт змінності роботи устаткування; напруженість використання устаткування; напруженість використання виробничих площ. Підвищення ефективності використання основних засобів полягає в досягненні найбільших результатів при відповідному рівні розвитку продуктивних сил у порівнянні з витратами праці. Поліпшення використання основних засобів може бути забезпечене двома шляхами: інтенсивним та екстенсивним. До інтенсивних напрямів підвищення ефективності використання основних засобів можна зарахувати такі засоби: механізація та автоматизація виробництва; технічне переозброєння та модернізація підприємства; удосконалення технологічних процесів; скорочення тривалості операційного циклу виробництва; застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом; підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу.

Екстенсивні напрями підвищення використання основних засобів такі: скорочення простоїв обладнання внаслідок своєчасного забезпечення сировиною, матеріалами, напівфабрикатами тощо, підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання; збільшення кількості машино-змін роботи обладнання та зменшення кількості устаткування, що не працює; введення додаткового обладнання [1]

Не менш важливою умовою для виявлення резервів ефективності основних засобів є використання власних та запозичених коштів. Оскільки саме

використання власного капіталу має низку переваг та свідчить про високий рівень фінансової стійкості підприємства. Проте, будь-яке підприємство у процесі своєї діяльності потребує періодичного використання позикових коштів, що прискорює рух грошових і матеріальних ресурсів, забезпечує вищий фінансовий потенціал розвитку підприємства і вищі можливості приросту рентабельності.

Таким чином, будь-який комплекс заходів, спрямований на підвищення ефективності використання основних засобів підприємства, повинен ґрунтуватись на достовірній оцінці економічних наслідків щодо забезпечення збільшення обсягів виробництва продукції, насамперед за рахунок ефективного використання внутрішньогосподарських резервів, повного використання машин й устаткування, скорочення термінів освоєння знов введених у дію потужностей. Це сприятиме підвищенню продуктивності праці та призведе до збільшення доходів підприємства, а отже підвищить рівень його стійкості та конкурентоспроможності.

Література:

1. Борисюк І. О. Резерви підвищення ефективності використання основних фондів підприємства / І. О. Борисюк, І. І. Ткаченко // Науковий вісник НЛТУ. — 2010. — № 18.5. — С. 287—290.
2. Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посіб. для вузів / В. І. Мацибора, В.К.Барський, Т. В. Мацибора. — К.: Каравела, 2008. — 312с.
3. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства : у 2 т. — К. : Хвиля-Прес ; Донецьк : Пошук, 2011.

References:

1. Borysiuk, I., Tkachenko, I. (2010). Rezervy pidvyshchennia efektyvnosti vykorystannia osnovnykh fondiv pidprijemstva. Naukovyi visnyk NLTU. Vol.18.5. S. 287—290 [in Ukrainian].
2. Matsybora, V., Barskyi, V., Matsybora, T. (2008). Ekonomika pidprijemstva [Enterprise Economy] Karavela [in Ukrainian].
3. Pokropyvnyi, S. (2011). Ekonomika pidprijemstva [Enterprise Economy] Khvyliya-Pres; Poshuk [in Ukrainian].

JEL C60, I 21, L 86, J 20

ГУЖВА Володимир

к.е.н, доцент

КНЕУ ім. Вадима Гетьмана, Україна,

ORCID 0000-0002-0379-1480

e-mail: volodymyr.huzhva@kneu.ua

Volodymyr HUZHVA,

PhD in Economics, associate

professor, Kyiv National Economic

University named after Vadym Hetman,

Ukraine

LOW-CODE-ТЕХНОЛОГІЇ В АКАДЕМІЧНІЙ АНАЛІТИЦІ

Анотація: Якість управління університетами залежить від ефективності використання сучасних інформаційних систем. Для отримання звітної інформації про виконання педагогічних навантажень

LOW-CODE-TECHNOLOGIES IN ACADEMIC ANALYSIS

Abstract: Quality of management universities depends on the efficiency of using modern information systems. To receive reporting information on execution teaching loads are offered information and analytical subsystem based on low-code technology.

пропонується інформаційно-аналітична підсистема на основі low-code-технології.

Ключові слова: заклад вищої освіти, педагогічне навантаження, інформаційна система.

Keywords: institution of higher, education, pedagogical load, information system, low-code technology

Сучасні технології управління навчальним процесом ґрунтуються на інтенсивному використанні інформаційних ресурсів та розподілених інформаційних систем (ІС). Аналітика, що формується такими системами, має важливе значення як для нормального функціонування навчального закладу, так і для забезпечення належної якості освіти. ІС управління навчальним процесом є складовими частинами інтегрованих інформаційних систем закладів освіти (ІСЗВО). ІСЗВО мають низку особливостей, що відрізняють їх від ІС інших установ, організацій, підприємств. В цьому контексті актуальною задачею для будь-якого закладу вищої освіти є належне та ефективне використання сучасних інноваційних технологій для створення інформаційного освітньо-наукового середовища. Інтегровані інформаційні системи ЗВО повинні відповідати сучасним потребам інформаційного суспільства, сучасному стану розвитку науки і техніки, освітнім стандартам та сприяти формуванню інформаційних компетентностей всіх учасників освітнього процесу. За таких умов постає потреба у створенні інформаційно-аналітичної підсистеми (ІАП), яка б забезпечувала автоматизацію процесу діяльності навчального відділу ЗВО. Функціональність ІАП повинна бути орієнтована на реалізацію процесу обробки та аналізу навантаження науково-педагогічного складу. Серед інших вимог до ІАП слід також виділити можливість забезпечення прямого, своєчасного доступу до інформації і контроль та формування аналітичної звітності у режимі реального часу. Економічний зміст процесу автоматизації роботи навчального відділу ЗВО полягає у забезпеченні можливості здійснювати максимально швидко і з мінімальними витратами дії, пов'язані з обліком і аналізом інформації щодо педагогічного навантаження навчальних структурних підрозділів ЗВО, що в кінцевому підсумку дозволяє адміністрації ЗВО (проректору з навчально-педагогічної роботи, начальнику навчального відділу) приймати обґрунтовані управлінські рішення щодо планування навантаження на семестри та навчальний рік в цілому.

Для програмної реалізації даної інформаційно-аналітичної підсистеми було обрано новий підхід до розробки програмного забезпечення – low-code-технологію. Цей підхід не вимагає поглиблених знань програмування для створення веб- та мобільних додатків. Інструментарій хмарної платформи Microsoft Power Platform надає необхідні можливості для розгортання подібної підсистеми [1]. Безпосереднє проектування та реалізація ІАП здійснювалося на основі модуля Microsoft Power BI, в якому є можливість використовувати візуальні інтерфейси з простою логікою та функціями. В основу проектування покладено стандарти мов програмування M та DAX як інструментів програмування в Power BI. Модуль Power BI включає три компоненти: 1) *PowerBI Desktop* – для проектування візуальних аналітичних звітів, 2) *PowerBI*

Online – для публікації побудованих аналітичних звітів у хмарному середовищі та 3) *PowerBI Mobile* – для публікації побудованих аналітичних звітів на мобільних пристроях. Безпосереднє проектування реалізується за допомогою PowerBI Desktop – для цього в структурі даної компоненти є три редактори: редактор запитів, редактор моделей та редактор візуалізації.

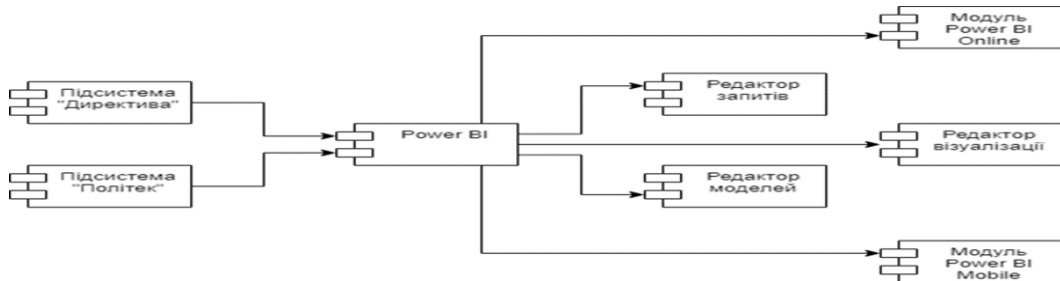

Рис. 1. Структура інформаційно-аналітичної підсистеми навчального відділу

Приклади візуальних аналітичних звітів, які можна отримати за допомогою розробленої ІАП, наведено на рис. 2-3.

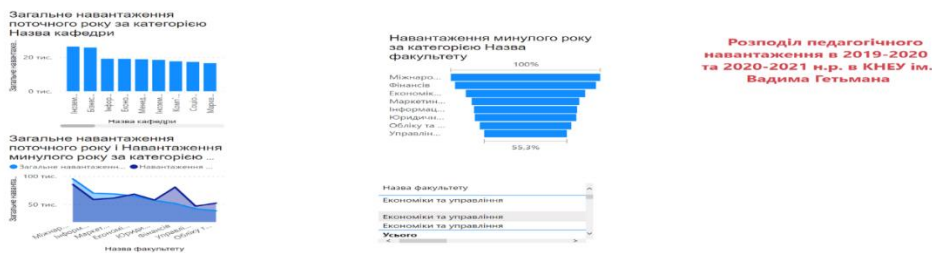

Рис. 2. Аналітичний звіт щодо розподілу педагогічного навантаження за попередній і поточний роки

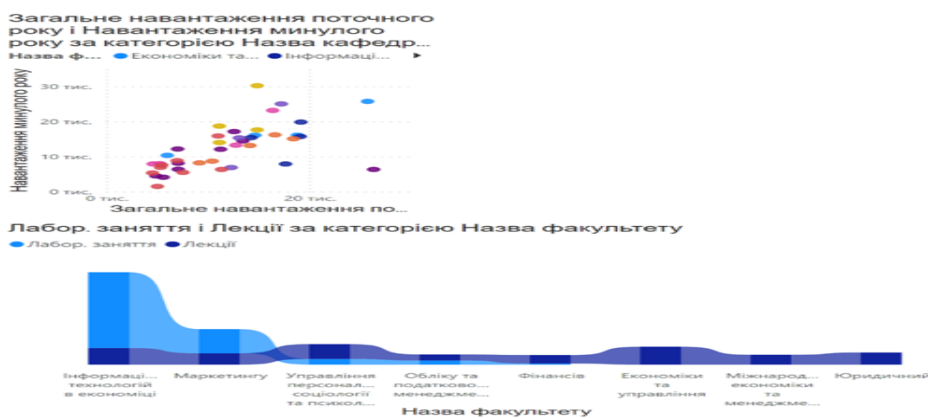

Рис. 3. Аналітичний звіт розподілу педагогічного навантаження в розрізі кафедр та видів навчальних занять в розрізі факультетів

Історично в КНЕУ ім. Вадима Гетьмана склалося так, що планове навантаження педагогічних працівників формується за допомогою підсистеми “Директива”, а облік фактичного виконання здійснюється шляхом використання підсистеми

“Політек”. На рис. 1 наведено структуру розробленої інформаційно-аналітичної підсистеми.

Література

1. 2020 Gartner Magic Quadrant for Content Services Platforms. URL: <https://info.laserfiche.com/gartner-magic-quadrantcontent-services>

JEL: H 73

ОГОРОДНИК Віра

Доктор економічних наук, доцент, професор кафедри регіоналістики і туризму, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна
ORCID 0000-0003-2031-1896

МАРКІНА Марія

аспірантка, старша викладачка кафедри регіоналістики і туризму, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна
ORCID 0000-0003-3350-0039

References

1. 2020 Gartner Magic Quadrant for Content Services Platforms. URL: <https://info.laserfiche.com/gartner-magic-quadrantcontent-services>

e-mail: vera.ogorodnyk@gmail.com

markina.maria@kneu.edu.ua

Vera OHORODNYK

Professor, Sc.D. in Economics
KNEU named after Vadym Hetman
Department of Regional Studies and
Tourism, Ukraine

Mariia MARKINA

PhD candidate, Senior lecturer
KNEU named after Vadym Hetman
Department of Regional Studies and
Tourism, Ukraine

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ У ЇХНЬОМУ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ІЗ ПРОСТОРОВИМ ПЛАНУВАННЯМ ГРОМАД І ТЕРИТОРІЙ

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF THE DEVELOPMENT OF RELIGIOUS TOURISM IN RELATION TO SPATIAL PLANNING OF COMMUNITIES AND TERRITORIES

Анотація: Аргументовано важливість розвитку релігійного туризму у зв'язку із можливостями та викликами сьогодення. Розкрито концептуальні засади розвитку релігійного туризму у їхньому взаємозв'язку із просторовим плануванням громад і територій.

Ключові слова: релігійний туризм, паломництво, просторове планування, планування громад і територій, територіальна громада.

Abstract: The article demonstrates the significance of the development of religious tourism in light of present-day opportunities and challenges. It also examines the conceptual principles of the development of religious tourism in relation to spatial planning of communities and territories.

Keywords: religious tourism, pilgrimage, spatial planning, planning of communities and territories, territorial community.

Незважаючи на значну кількість окремих досліджень розвитку релігійного туризму, наразі бракує системного та цілісного підходу щодо розвитку релігійного туризму у взаємозв'язку із просторовим плануванням громад і територій. На сьогодні, у всьому світі та, зокрема, в Україні, релігійний туризм

набуває значного поширення. Так, за даними Державної прикордонної служби України, лише кількість паломників-хасидів, що відвідують щорічно Умань на святкування Рош Га-Шана складає десятки тисяч осіб [1].

Дослідженням туристичної сфери та релігійного туризму займалося чимало вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема, Р. Якубович, В. Патійчук, Л. Сирота, Ж. Богданова та інші. Водночас, серед проаналізованих наукових праць не знайшли відображення питання концептуальних засад розвитку релігійного туризму у їхньому взаємозв'язку із просторовим плануванням громад і територій. На нашу думку, саме питання взаємопов'язаності розвитку туристичної сфери, зокрема, релігійного туризму, та просторового планування громад і територій потребує подальшого детального вивчення. Перш за все зауважимо, що існує чимало підходів до трактування змісту «релігійного туризму» як напрямку туризму. Так, погоджуємося із дослідниками Ю. Прасул та В. Клименко із трактуванням туризму, як одного із видів туризму та туристичної діяльності, що характеризується відвідуванням святих місць, святинь, езотеричних місцевостей, що знаходяться поза місцем постійного проживання, з метою пізнання і самопізнання, прочанства, духовно-філософського пошуку терміном від 24 годин до 1 року [2]. Різновидом же релігійного туризму є паломництво (часто зустрічається аналог – «проща»), що в релігійній площині часто трактується як відвідування вірянами відомих релігійних об'єктів (монастирів, церков, мощей святих, цілющих джерел тощо), які перебувають за місцями їх постійного проживання, з метою задоволення саме духовних потреб [3].

Тож, паломництво є різновидом релігійного туризму, що дозволяє задовільнити духовно-суспільні потреби людини та є ефективним соціально-економічним засобом наповнення місцевих бюджетів місць, куди здійснюється паломництво. Також варто акцентувати увагу на нетотожності поняття «релігійний туризм» та «паломництво». Зауважимо, що науковці Якубович та Патійчук у своєму дослідженні виділяють синонімічність понять «релігійний туризм» та «паломництво», при тому відмінності між ними на теоретичному рівні відслідковується не лише у функціональній спрямованості, але й практичному плані та засобах проведення, а основне – у меті, яку вони переслідують [4]. При цьому, паломництво є поняттям вузьким та входить в загальний напрямок релігійного туризму.

Місця паломництва та самі процеси паломництва відіграють вагому роль у просвітницькій роботі із громадськістю, служать одночасно місцями відпочинку, набуття історичного та духовного збагачення, нагадують про життєві пріоритети та цінності. Паломництво, як різновид релігійного туризму є також і фактором впливу на економічне зростання місцевих бюджетів. Для можливості ефективно організувати паломництво, варто визначити основні засоби та принципи формування паломницьких маршрутів, як елементів просторового планування громад і територій.

Вважаємо, що подальшого розвитку релігійного туризму у нашій країні, як важливої складової туристичної індустрії, зокрема, у взаємозв'язку із

просторовим плануванням громад і територій, можна досягти через формування ряду концептуальних засад. На нашу думку, до таких засад можемо віднести:

- стимулювання підприємницької активності у галузі;
- забезпечення належного рівня просторово-планувального розвитку соціальної та інженерної інфраструктури паломницьких місць;
- підготовка кваліфікованих кадрів;
- екологічна безпека визначеного регіону;
- створення належних умов для паломників шляхом ефективного та сталого просторового планування у громадах та територіях;
- забезпечення належного рівня комфорту для проживання постійних мешканців регіону здійснення паломництва.

У свою чергу, розвиток релігійного туризму сприяє підвищенню рівня зайнятості населення на рівні територіальних громад, кращій реалізації соціальних потреб населення на оздоровлення і відпочинок, а також підвищує економічні вигоди на рівні місцевих бюджетів. Щодо території України, можна вважати, що і паломництво, і релігійний туризм розвинуті недостатньо. Існуючі місця здійснення паломництва потребують відповідного та належного інфраструктурного облаштування, що можуть бути забезпечені інструментарієм просторового планування на рівні громад і територій.

На сьогодні впроваджені нові підзаконні акти, а також державні будівельні норми, з метою регулювання містобудівної діяльності та землекористування, зокрема, на місцевому рівні в Україні. Так, затвердженими є «Порядок розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» (Постанова КМУ № 926 від 1 вересня 2021 р.) [5], Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 56 від 22.02.2022р. «Про затвердження структури Базисної геодезичної містобудівної документації на місцевому рівні» [6], ДБН Б.1.1-14:2021 «Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні» [7] та інші. Можемо вважати, що при здійсненні просторового планування громад і територій слід приділяти достатню увагу перспективному розвитку та інфраструктурному облаштуванню паломницьких місць.

Підсумовуючи, зазначимо, що зважаючи на можливості та виклики сьогодення, розвиток релігійного туризму є актуальним (особливо у повоєнний період). При цьому, якісне надання послуг у сфері релігійного туризму та паломництва є неможливим без врахування усіх особливостей туристичних місць при просторовому плануванні громад і територій. Засобами просторового планування громад і територій задля розвитку релігійного туризму, можна вважати містобудівну документацію, що розробляється на місцевому рівні, є стратегічними документами, регламентується законодавчими та нормативно-правовими актами і являє собою, зокрема, комплексний план просторового розвитку території територіальної громади, генеральний план населеного пункту, план зонування території, а також детальні плани території.

Таким чином, дослідження концептуальних засад розвитку релігійного туризму у їхньому взаємозв'язку із просторовим плануванням громад і територій є вкрай важливим та актуальним на сьогодні і потребують подальшого

глибинного аналізу, що й обумовлює перспективні напрями дослідження авторів.

Література

- 1.Державна прикордонна служба України. URL: <https://dpsu.gov.ua/> (дата звернення 28.09.2022р.)
- 2.Прасул, Ю. І.; Клименко, В. Г. Узагальнення підходів до поняття «релігійний туризм». Сучасний рух науки: тези доп. III міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 1-2 жовтня 2018 р.–Дніпро, 2018.–748 с., 504.
- 3.Патійчук В. О. Функціональні особливості організації релігійно-паломницьких турів / В. О. Патійчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Луцьк : Вежа–Друк, – 2015. – № 15 (316). – С. 24–31.
- 4.Якубович Р. П., Патійчук В. О. Нетотожність понять «паломництво» і «релігійний туризм». Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів (14–15 травня 2019 року). - Луцьк: Вежа-Друк, 2019. - 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). - С. 830-833.
- 5.Порядок розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації: Постанова КМУ № 926 від 1 вересня 2021 р., документ 926-2021-п: офіційний текст. Київ, Міністерство розвитку громад та територій України, Редакція від 01.09.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>
- 6.Про затвердження структури Баз геоданих містобудівної документації на місцевому рівні: Наказ Міністерства розвитку громад та територій України № 56 від 22.02.2022р., документ z0432-22: офіційний текст. Київ, Міністерство розвитку громад та територій України, Редакція від 22.02.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-22#Text>
- 7.Склад та зміст містобудівної документації на місцевому рівні: Державні будівельні норми: видання офіційне. Київ, Міністерство

References

- 1.Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy. URL: <https://dpsu.gov.ua/>
- 2.Prasul, Yu. I.; Klymenko, V. H. Uzahalnennia pidkhodiv do poniattia «relihiinyi turyzm» [Generalization of approaches to the concept of «religious tourism»]. Suchasnyi rukh nauky: tezy dop. III mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, 1-2 zhovtnia 2018 r.–Dnipro, 2018.–748 s., 504.
- 3.Patiichuk V. O. Funktsionalni osoblyvosti orhanizatsii relihiino-palomnytskykh turiv [Functional features of the organization of religious pilgrimage tours] / V. O. Patiichuk // Naukovyi visnyk Skhidnoieuropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. – Lutsk : Vezha–Druk, – 2015. – № 15 (316). – S. 24–31.
- 4.Iakubovych R. P., Patiichuk V. O. Netotozhnist poniat «palomnytstvo» i «relihiinyi turyzm». Moloda nauka Volyni: priorytety ta perspektyvy doslidzhen: materialy KhIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii aspirantiv i studentiv (14–15 travnia 2019 roku). - Lutsk: Vezha-Druk, 2019. - 1 elektron. opt. dysk (CD-ROM). - S. 830-833.
- 5.Poriadok rozroblennia, onovlennia, vnesennia zmin ta zatverdzhennia mistobudivnoi dokumentatsii [The procedure for developing, updating, amending and approving urban planning documentation]: Postanova KМУ № 926 vid 1 veresnia 2021 r., dokument 926-2021-p: ofitsiinyi tekst. Kyiv, Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy, Redaktsiia vid 01.09.2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text>
- 6.Pro zatverdzhennia struktury Bazy heodanykh mistobudivnoi dokumentatsii na mistsevomu rivni [On approval of the structure of the Geodatabase of urban planning documentation at the local level]: Nakaz Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy № 56 vid 22.02.2022r., dokument z0432-22: ofitsiinyi tekst. Kyiv, Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy, Redaktsiia vid 22.02.2022 URL:

розвитку громад та територій України, 2022р.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-22#Text>

7.Sklad ta zmist mistobudivnoi dokumentatsii na mistsevomu rivni [Composition and content of urban planning documentation at the local level]: Derzhavni budivelni normy: vydannia ofitsiine. Kyiv, Ministerstvo rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy, 2022.

JEL G390

ПІНТІ Анастасія

аспірантка кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку, Одеський національний економічний університет, Україна

e-mail: pintianastasiia@gmail.com

Anastasiia PINTI

Postgraduate student of the Department of Financial Management and Stock Market, Odesa National Economic University, Ukraine

КОНЦЕПТУАЛЬНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

THE CONCEPTUAL MODELS OF THE ORGANIZATION OF FINANCIAL CONTROLLING AT THE ENTERPRISE

Анотація: Охарактеризовано традиційну (бюджетну) та аналітичну модель фінансового контролінгу, виявлено основні їх відмінності. Обґрунтовано переваги використання аналітичної моделі фінансового контролінгу.

Ключові слова: фінансовий контролінг, бюджетна та аналітична модель.

Abstract: The traditional (budgetary) and analytical model of financial controlling are characterized, their main differences are revealed. The advantages of using the analytical model of financial controlling are substantiated.

Keywords: financial controlling, budget and analytical model.

Сучасні економічні умови в Україні обумовлюють важливість впровадження на підприємствах фінансового контролінгу, який становить контрольно-інформаційну систему забезпечення управління розвитком підприємства на основі вимірювання фінансових ресурсів, витрат та результатів внутрішньогосподарської діяльності підприємства. Актуальність фінансового контролінгу полягає у його орієнтації на координацію, стратегічну навігацію фінансової роботи і на оптимізацію інтересів зацікавлених суб'єктів.

У практиці фінансового контролінгу можна відзначити два основних концептуальних підходи. Перший підхід містить традиційне підґрунтя і має назву як бюджетна (традиційна) модель фінансового контролінгу. Другий ж підхід, аналітична модель фінансового контролінгу, відзначається інноваційністю і сучасністю (див. табл. 1).

Таблиця 1 - Порівняльна характеристика моделей фінансового контролінгу [1, с. 47]

Критерій	Бюджетна модель	Аналітична модель
----------	-----------------	-------------------

Мета	Досягнення запланованих результатів	Отримання оптимальних результатів
Джерело інформації	Бухгалтерський облік	Бізнес-аналіз
Індикатори	Діагностичні	Прогностичні
Результати використання	Цільова результативність та економічність	Управлінська гнучкість, перспективна ефективність і результативність
Умови використання	Стабільність середовища	Підвищений рівень ризику і турбулентність середовища

Отже, дані концептуальні підходи мають суттєві відмінності між собою. Особливо це стосується цілей, які стоять перед моделями фінансового контролінгу, що використовуються: якщо бюджетна модель контролю на чільне місце ставить досягнення заздалегідь визначених результатів, то аналітична модель обумовлює отримання оптимальних результатів для певних користувачів у наявних умовах функціонування.

Традиційна (бюджетна) модель містить в основі аналіз існуючої динаміки фінансових результатів компанії і ставить цілі на перспективу, виходячи з даної динаміки. Таким чином, відповідно до бюджетної моделі, здійснюється оцінювання своїх потенційних доходів на базі портфеля замовлень, що склався, оцінюються потенційні витрати, необхідні для отримання потенційних доходів, в результаті яких отримується запланований прибуток.

За умови, коли отриманий прибуток виявляється меншим, ніж прибуток минулого року, то компанії повинні шукати напрямки підвищення прибутку за рахунок оптимізації витрат. У період фінансових турбулентностей в основу стратегії виходу з кризи може лягати політика мінімізації операційних витрат. Також в умовах обмеженості прибуткових напрямків, оптимізація витрат буде як ніколи затребуваною. Більш того, рівень видатків буде ключовим фактором «виживання» компанії.

Згідно з аналітичною моделлю фінансового контролінгу пропонується здійснювати сценарні прогнози. В умовах високої амплітудності економічних процесів для досягнення довгострокового успіху велике значення має пошук та використання сучасних методів та прийомів діагностики, моніторингу та прогнозування ефективності та результативності діяльності. Відповідно до парадигми менеджменту П. Ф. Друкера досягнення результативності можливе, коли керуючий «робить правильні речі», а ефективності, якщо він «ці речі робить правильно» [2, с. 98]. Тому в процесі управління цілепокладання є необхідною, але не достатньою умовою для досягнення сталого успіху. Важливішою стає навігація фінансової роботи, яка засновується на використанні прогностичних моделей розвитку бізнесу.

Достатньо яскраво це можна прослідкувати на прикладі фінансово-економічної кризи 2008-2009 рр. Тоді стало зрозуміло, що у майбутньому таких криз буде безліч. Отже, виходити з кризи за рахунок мінімізації операційних витрат – означає прирікати себе на повторні кризи. І тоді компанії взяли курс на нові технології у бізнесі. Саме з цього часу компанії збільшили витрати на

освоєння нових технологій, принагідно збільшивши операційні витрати. У результаті такі компанії забезпечили собі стратегічну перевагу, незважаючи на те, що в перші роки рівень прибутку таких компаній знизився або був невисоким.

На наш погляд, цей приклад наочно і показово відповідає на запитання, чому саме аналітична концепція фінансового контролю є пріоритетною в сучасній теорії та практиці. Бюджетна модель фінансового контролінгу орієнтується на дані управлінського обліку, не має змоги врахувати існуючі та потенційні бізнес-ризиків, у той час, коли аналітична модель фінансового контролінгу, спираючись на бізнес-аналіз, який дає оцінку стану зовнішнього та внутрішнього середовища і дозволяє здійснити прогноз стану внутрішнього середовища, спираючись на оцінку та прогноз зовнішнього середовища, дозволяє отримувати високу потенційну ефективність компанії.

Література

1. Букреєва Д.С. Контролінг - механізм ефективного управління підприємством [Текст]: монографія / Д. С. Букреєва; Держ. ВНЗ "Нац. гірн. ун-т". – Дніпро: НГУ, 2017. - 177 с.
2. Друкер П.Ф. Менеджмент в некомерческой организации: принципы и практика [Текст]: пер. с англ. / П. Ф. Друкер. – Київ: Вільямс, 2007. - 295 с.

References

1. Bukreieva D.S. Kontrolinh - mekhanizm efektyvnoho upravlinnia pidpriemstvom [Tekst]: monohrafiia / D. S. Bukreieva; Derzh. VNZ "Nats. hirn. un-t". – Dnipro: NHU, 2017. - 177 s.
2. Druker P.F. Menedzhment v nekommercheskoi orhanyzatsyy: pryntsyry u praktyka [Tekst]: per. s anhl. / P. F. Druker. – Kyiv: Vyliams, 2007. - 295 s.

JEL I15, I18, O35, O43

ШАПРАН Олександр

аспірант, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ORCID: 0000-0003-1663-5062

e-mail: oleksandr.shapran@kneu.ua

Oleksandr SHAPRAN

PhD student (Entrepreneurship, trade and exchange activity), KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я – ОРГАНІЗАЦІЯ МАРШРУТИЗАЦІЇ ПАЦІЄНТІВ

CLUSTERIZATION OF HEALTHCARE INSTITUTIONS – ORGANIZATION OF PATIENT ROUTING

Анотація: У роботі надано характеристику сучасного етапу інфраструктурного реформування закладів охорони здоров'я. Розглянуто переваги та недоліки, цілі та ризики впровадження кластерної структури організації маршруту пацієнтів.

Ключові слова: кластер, надкластер, загальна лікарня, мережа, багатопрофільність, госпітальний округ.

Abstract: The theses describe the current stage of infrastructural reform of health care institutions. The advantages and disadvantages, goals and risks of implementing the cluster structure for the organization of the patient route are considered.

Keywords: cluster, sub-cluster, general hospital, network of establishments, multidisciplinary, hospital district.

Поточний напрям становлення, деформації та реформування системи охорони здоров'я України в мінливих умовах воєнного стану справляє стратегічний вплив на всіх стейкхолдерів та позицію України на міжнародній арені. Протягом більше півріччя функціонування медицини в умовах військового стану значних змін зазнали наступні складові: мережа закладів охорони здоров'я, види медичної допомоги за програмою капітації та реімбурсації, умови надання платних послуг комунальними закладами, наглядові ради, воєнні умови залучення до роботи, орфанні захворювання в ЕСОЗ, умови оплати праці, контроль за надавачами медичних послуг, розширення послуг та умови оплати за договорами [4].

З набуттям чинності Закону України № 2347-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги» [1] реформування перейшло до інфраструктурного етапу зміни роботи закладів системи охорони здоров'я, що передбачає зміну типологізації та ролей медичних закладів.

У попередніх дослідженнях [5] ми описували системи фінансового потоку до закладів охорони здоров'я до реформи та під час її реалізації. Фактично, елементи системи фінансового потоку формували організаційну структуру системи охорони здоров'я – адміністративний принцип поділ лікарень на міські, районні, обласні – наслідок радянської фінансової системи медицини Семашко.

На початку 2000-х років Європейські країни почали розглядати та застосовувати кластери, як один із способів досягнення стратегічних цілей. В Україні розгляд кластерних базисів розпочалися з початку реформ 2017 року. Кластерний мережа закладів передбачає за основу принцип госпітальних округів який передбачає поділ закладів на надкластерні, кластерні, загальні та пункти первинної меддопомоги [2]. Під кластером розуміється елемент самодостатньої локалізованої сфери надання медичних послуг. За новим підходом, мережа лікарень в області, об'єднана в один госпітальний округ, буде додатково поділена на госпітальні кластери, з урахуванням наступних факторів [3]:

- межі адміністративно-територіальних одиниць;
- географічні особливості регіону та інфраструктурного стану;
- демографічних особливостей та характеристик населення, структури захворювання та смертності;
- сформованих та затверджених клінічних маршрутів пацієнтів;
- навантаження на медичних працівників.

До функцій загальної лікарні входить надання базових медичних послуг для пацієнтів однієї або кількох громад. Згідно затверджених рекомендації загальна лікарня розташовується в розрахунку для обслуговування 50-80 тисяч населення. На відміну від загальної, кластерна лікарня спрямована на надання послуг на найбільш поширені хвороби при середніх та важких випадках. Потужність вищезазначеної лікарні спрямована на обслуговування близько 150 тис населення. При найбільш важких випадках надання медичної допомоги покладено на надкластерну лікарню. Кожен госпітальний округ передбачає

розташування щонайменше двох надкластерних лікарень – дорослої та дитячої. Важливою характеристикою надкластерних та кластерних закладів є багатопрофільність надання послуг, які відповідають високій якості відповідно до встановлених стандартів [2]. Тобто, територіально конкурентним окреслений принцип визначається наближенням менш первинної медичної допомоги до пацієнта та концентрація високотехнологічних послуг – вторинна та третинна.

Проте, важливо відмітити основні ризики, які притаманні інфраструктурному етапу реформи. Насамперед, загальні лікарні можуть надавати переважно послуги визначені договорами НСЗУ, на відміну від кластерних, які отримують фінансування на придбання дорого вартісної апаратури, що передбачено в Законі. Проблема зосередження вузькоспеціалізованих спеціалістів та підбір персоналу для забезпечення роботи кластерних та надкластерних закладів набуває все більшої актуальності. На сьогодні підлягають розгляду законопроекти щодо реформування перинатальних, кардіо-, туберкульозних, онкологічних та інших центрів – на цьому етапі вони входять до багатопрофільних кластерних та надкластерних закладів [3, 4].

Важливо відмітити, що роль закладу окремого кластера є тимчасовою і підлягає перегляду. Базисом до перегляду приналежності до кластеру є подання трирічного плану розвитку кожного госпітального округу. Перше формування вищезазначеної звітності планується провести після воєнного стану для ознайомлення з поточним станом закладів та напрямків їх розвитку.

Роль первинного сектору залишається на фокусуванні власних послуг на первинній медичній допомозі, плановому лікуванні, діагностики, в тому числі лікуванні на дороговартісному обладнанні [4].

Отже, ключовими завданнями впровадження кластерного організаційного механізму є леверидж пілару, який передбачає збільшення якості наданих послуг, що уособлюються у зменшенні летальних випадків, збільшення відсотку лікування високоспеціалізованих хвороб, надання комплексної реабілітації.

Література

1. ЗУ "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги" [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text>.
2. МОЗ розпочинає інфраструктурний етап реформи охорони здоров'я [Електронний ресурс] // Урядовий портал. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-rozpochinaye-infrastrukturnij-etap-reformi-ohoroni-zdorovya>.
3. Медична реформа: на Волині 14 медзакладів потраплять до спроможної мережі

References

1. LoU "On introducing amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the improvement of medical care" [Electronic resource] // Verkhovna Rada of Ukraine. – 2022. – Resource access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text>.
2. The Ministry of Health begins the infrastructural stage of health care reform [Electronic resource] // Government portal. – 2022. – Resource access mode: <https://www.kmu.gov.ua/news/moz-rozpochinaye-infrastrukturnij-etap-reformi-ohoroni-zdorovya>.
3. Medical reform: in Volyn, 14 medical institutions will enter the capable network

[Електронний ресурс] // Волинська обласна державна адміністрація. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.voladm.gov.ua/new/medichna-reforma-na-volini-14-medzakladiv-potraplyat-do-spromozhnoyi-merezhi/>.

4. Полулях С. Між кластером і клістиром [Електронний ресурс] / С. Полулях // Україна-Центр. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <http://uc.kr.ua/2022/09/27/mizh-klasterom-i-klistyrom/>.

5. Репіна І.М. Підприємницький пілар системи охорони здоров'я: передумови реформування та розвиток / І. М. Репіна, О. А. Шапран // Наукові праці НДФІ. - 2022. - № 1. - С. 133-145

[Electronic resource] // Volyn regional state administration. – 2022. – Resource access mode: <https://www.voladm.gov.ua/new/medichna-reforma-na-volini-14-medzakladiv-potraplyat-do-spromozhnoyi-merezhi/>.

4. Polulakh S. Between cluster and clister [Electronic resource] / S. Polulakh // Ukraine-Center. – 2022. – Resource access mode: <http://uc.kr.ua/2022/09/27/mizh-klasterom-i-klistyrom/>.

5. I.M. Repina The entrepreneurial pillar of the health care system: prerequisites for reform and development / I. M. Repina, O. A. Shapran // Scientific works NDFI. - 2022. - No. 1. - C. 133-145

JEL: I23 M41

ШУМЕЙКО Олена

аспірантка,

ДННУ «Академія фінансового управління»,
Україна,

ORCID: 0000-0002-6094-7672

e-mail: lenashumeyko@ukr.net

Olena SHUMEYKO

PhD student,

SESE “The Academy of Financial
Menegement”, Ukraine,

ORCID: 0000-0002-6094-7672

ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ ЯК ОБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: Наголошено на доцільності встановити універсальні об'єкти бухгалтерського обліку при визначенні витрат на проведення наукових досліджень. Запропоновано в якості таких об'єктів обирати проміжні результати окремих етапах науково-технічних робіт.

Ключові слова: наукова діяльність, об'єкт бухгалтерського обліку, етапи дослідження

USING RESULTS OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL WORKS AS OBJECTS OF SCIENTIFIC ACTIVITY ACCOUNTING

Abstract: It is emphasized that it is expedient to establish universal objects of accounting in case of determined expenses for carrying out scientific researches. It is proposed as such objects to choose intermediate results of separate stages of scientific and technical works.

Keywords: scientific activity, object of accounting, stages of research

Діюче в Україні законодавство визначає обов'язковим ведення бухгалтерського обліку всіма суб'єктами господарювання [6]. Це стосується і підприємств, які займаються науковою діяльністю, як державних, так і недержавних. Традиційно такий облік здійснюється за об'єктами, які є господарськими фактами (явищами або процесами), що відбулися, пов'язаними

з операційним (продукувальним) або правовим аспектом наукової діяльності та мають вартісну оцінку.

Згідно теорії бухгалтерського обліку [1; 2; 5; 8] за економічним змістом і призначенням виокремлюють об'єкти, що забезпечують господарську діяльність (факти-явища), та об'єкти, що складають цю господарську діяльність (факти-процеси). До фактів-явищ відносять господарські засоби та їх джерела (активи і пасиви), до фактів-процесів - господарські процеси та їх результати, що в віддзеркалюють кругообіг господарських явищ (процеси постачання, виробництва, продажу (обміну), споживання). І якщо стосовно ідентифікації фактів-явищ при бухгалтерському обліку проблем не виникає, то з фактами-процесами вони є. Особливо ці проблеми проявляються у сфері наукових досліджень, де постійно змінюється склад і зміст дослідницьких робіт, та підприємствах, що виконують багато різнопланових науково-технічних розробок. Це спонукає обліковців здійснювати облік витрат не у розрізі окремих наукових тем і етапів їх виконання, а відповідно до часових періодів виконання робіт.

Ще одною причиною вибору такого підходу до обліку витрат наукової діяльності підприємств є відсутність чіткої регламентації стадій та етапів наукових досліджень. Якщо стосовно продуктивної частини здійснення досліджень і розробок ще існує уніфікований перелік етапів та робіт, згідно ДСТУ 3974-2000 «Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт» [4], то відносно етапізації в науково-дослідницьких роботах останній регламент, що діяв на теренах України, датується 1980 роком – ГОСТ 15.101-80 «Система розробки та постановки продукції на виробництво. Порядок проведення науково-дослідних робіт. Основні положення» [3]. Можна було б скористатись досвідом економічно розвинених країн світу, однак додаткових непорозумінь додають їх різні погляди на об'єкт обліку, так, об'єктом обліку в Італії виступають документи, у Франції, Німеччині, Великій Британії та США — цінності [7, с. 438].

Вирішити проблему, що виникла, можливо шляхом інтеграції у одному об'єкті обліку підсумкового документа, який є результатом виконання певного етапу або пакету робіт, а також значень цінності цього результату (документа), як своєрідного внутрішнього для підприємства об'єкта інтелектуальної власності. При цьому рівень цінності цього об'єкта не повинен бути нижче витрат на його створення. Якщо ця умова не виконується, то виконувати роботи не доцільно. З метою об'єктивізації етапів та пакетів дослідницьких робіт слід попередньо визначити склад документів, які фіксують або підтверджують певний результат для кожного з етапів та пакетів робіт. Для цього слід пакети робіт розподілити у межах етапів досліджень і для цих пакетів визначити підсумковий документ. При проведенні таких дій можна скористатися основними положеннями ГОСТ 15.101-80, оскільки його лєвова частина вже увійшла до ДСТУ 3974-2000, модифікувавши з урахуванням поточного досвіду

проведення досліджень і розробок. Таким чином для наукових досліджень отримуємо такі етапи і пакети робіт:

1. Ініціація дослідження (вибір напряму дослідження, формулювання актуальної теми дослідження, участь у тендерах і конкурсах щодо фінансування дослідження за обраною темою, підготовка і затвердження технічного завдання на проведення дослідження, оформлення договірної документації щодо фінансування дослідження і визначення порядку використання його результатів).

2. Проведення теоретичного та експериментального дослідження (розробка робочих гіпотез, побудова моделей об'єкта дослідження, обґрунтування припущень; ідентифікація необхідності проведення експериментів для підтвердження окремих положень теоретичних досліджень для отримання конкретних значень параметрів (коефіцієнтів, необхідних для розрахунків); розробка методики експериментальних досліджень, моделювання дослідних зразків, також випробувальних стендів (установок); проведення експериментів, обробка даних; співставлення результатів експериментів із теоретичними дослідженнями; корегування теоретичних моделей об'єкта і технічної документації за результатами експерименту; визначення економічної ефективності дослідження; складання проміжного звіту).

3. Узагальнення та оцінювання результатів дослідження (узагальнення результатів попередніх робіт та оцінювання повноти виконання завдань; проведення додаткових досліджень; розробка рекомендацій щодо використання результатів дослідження; формулювання технічних вимог до Технічного завдання на розробку продукції; складання остаточного звіту про дослідження).

4. Передавання результатів дослідження зацікавленим особам (розгляд результатів виконаних робіт, оформлення документації прийому-передавання результатів роботи в цілому, оформлення договорів розподілу результатів дослідження).

По першому етапу робіт в якості об'єкта обліку доцільно обрати контракт або грант на фінансування дослідження, у випадку якщо дослідження проводиться на умовах самофінансування, то об'єктом доцільно обрати Технічне завдання на проведення дослідження. Стосовно другого етапу проведення дослідження слід обрати в якості об'єкта обліку Проміжний звіт про дослідження, а на третьому етапі – Остаточний звіт про дослідження. У четвертому, завершальному етапі, проведення дослідження об'єктом обліку доцільно обрати Акт прийому-передавання результатів дослідження.

Використання в якості об'єктів бухгалтерського обліку документованих результатів робіт при проведенні наукових досліджень дозволить спростити та уніфікувати облік витрат на дослідження й створить умови для гнучкого збирання і фіксації інформації про стан і цінність проміжних результатів досліджень, надасть можливість порівняння ефективності виконання пакетів робіт при здійсненні досліджень та розробок.

1. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. - К.: 2000. – 692 с.

2. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для студентів вузів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” I Вид. 2-е, доп. і перероб. - Житомир: ЖІТІ, 2000. – 640 с

3. ГОСТ 15.101-80 Система разработки и постановки продукции на производство. Порядок проведения научно-исследовательских работ. Основные положения / введен в действие 01.01.1981 г. –М.: Издательство стандартов, 1981. – 12 с.

4. ДСТУ 3974-2000 Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення / розроб. В. Григорьев [та ін.]. - Чинний від 2001.07.01.- Оф. вид. - К.: Держстандарт України, 2001. - 34с.

5. Німчинов П.П. Загальна теорія бухгалтерського обліку. - К.: Вища школа, 1977. – 240 с.

6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України. - Суми : ВВП Нотіс, 2012. - 16 с.

7. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: Учебное пособие для вузов. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. – 638с.

8. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посібник / В. Й. Плиса,. З. П. Плиса. – Львів: Видавництво ННВК „АТБ”, 2020. – 200 с.

1. Bilukha M.T. Teoriia bukhhalterskoho obliku: Pidruchnyk. - K.: 2000. – 692 s.

2. Butynets F.F. Teoriia bukhhalterskoho obliku: Pidruchnyk dlia studentiv vuziv spetsialnosti 7.050106 “Oblik i audyt” I Vyd. 2- e, dop. i pererob. - Zhytomyr: ZhITI, 2000. – 640 s

3. HOST 15.101-80 Systema razrabotky i postanovky produktsyy na proyzvodstvo. Poriadok provedenyia nauchno-yssledovatel'skykh robot. Osnovnye polozheniya / vvoden v deistvye 01.01.1981 h. –М.: Yzdatelstvo standartov, 1981. – 12 s.

4. DSTU 3974-2000 Systema rozroblennia ta postavlennia produktsii na vyrobnytstvo. Pravyla vykonannia doslidno-konstruktorskykh robit. Zahalni polozhennia / rozrob. V. Hryhoriev [ta in.]. - Chynnyi vid 2001.07.01.- Of. vyd. - K.: Derzhstandart Ukrainy, 2001. - 34s.

5. Nimchynov P.P. Zahalna teoriia bukhhalterskoho obliku. - K.: Vyshcha shkola, 1977. – 240 s.

6. Pro bukhhalterskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy. - Sumy : VVP Notis, 2012. - 16 s.

7. Sokolov Ya.V. Bukhhalterskyi uchet: ot ystokov do nashykh dnei: Uchebnoe posobyie dlia vuzov. - M.: Audyt, YuNYTY, 1996. – 638s.

8. Teoriia bukhhalterskoho obliku : navch. posibnyk / V. Y. Plysa,. Z. P. Plysa. – Lviv: Vydavnytstvo NNVK „ATB”, 2020. – 200 s

JEL C21; L10; L23; M11; M21; O11

СМІРНОВА Аріна

Студент, Державний вищий навчальний заклад «Національний авіаційний університет», Україна

ВАСЮТКІНА Наталія

Доктор економічних наук, професор, Національний авіаційний університет, Україна

ORCID: 0000-0001-8546-9251

e-mail: arinakovalenko2000@gmail.com

Arina SMIRNOVA

Student, National Aviation University, Ukraine

Nataliia VASIUTKINA

D. Sc. (Economics), Professor, National Aviation University, Ukraine

**ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК
ЗАПОРУКА ВДАЛОГО**

**ECONOMIC SECURITY AS THE
KEY TO SUCCESSFUL**

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

PROVISION OF STRATEGIC MANAGEMENT OF COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Анотація: Мета дослідження полягає у визначенні сутності стратегічного управління конкурентоспроможності, а також виявлення зв'язку конкурентоспроможності та економічної безпеки. В ході дослідження виявлені чинники впливу на якість стратегічного управління конкурентоспроможності компанії та обґрунтовані завдання стратегічного управління конкурентоспроможності в розрізі економічної безпеки.

Ключові слова: конкурентоспроможність, економічна безпека, стратегічне управління конкурентоспроможністю.

Abstract: The purpose of the study is to determine the essence of strategic management of competitiveness, as well as to identify the connection between competitiveness and economic security. In the course of the study, factors affecting the quality of strategic management of the company's competitiveness and substantiated tasks of strategic management of competitiveness in terms of economic security were identified.

Keywords: competitiveness, economic security, strategic management of competitiveness.

Важливим завданням для кожного нового та діючого підприємства є розробка та забезпечення стратегії, яка б забезпечувала управління конкурентоспроможністю, здійснення аналізу стану суб'єкта господарювання та унеможлиблювала ризики як у зовнішньому, так і у внутрішньому середовищі.

В умовах постійного технологічного прогресу необхідно створювати механізми, які можуть гарантувати високу конкурентоспроможність вітчизняних підприємств. Можна стверджувати, що найбільш вдала стратегія підвищення конкурентоспроможності повинна вирішувати дві задачі відносно діючих сил конкуренції [1]: забезпечити безпеку своєму підприємству від негативного впливу галузевих сил конкуренції; використати ситуацію, що склалася в галузі, і правила гри на свою користь.

Конкурентоспроможність суб'єкта господарювання можна охарактеризувати трьома групами показників: наявністю у підприємства певних ресурсів; операційною ефективністю компанії, що описується такими показниками, як рентабельність основних напрямів діяльності та рівень витрат, що стосуються основних видів продукції; наукомісткість та технічний рівень виробництва порівняно з основними конкурентами на вітчизняному і світовому ринках; ступінь диференціації діяльності суб'єкта господарювання; індекс цін на продукцію компанії порівняно з динамікою цін в галузі і/або на світовому ринку; наявністю ефективної стратегії розвитку та управління, спрямованої на формування конкурентних переваг компанії [2].

Формування високого рівня конкурентоспроможності підприємства на сьогоднішній день, як ми можемо прослідкувати, залежить не лише від його потенційних можливостей, умов реалізації стратегічних напрямів розвитку і вирішення проблем оптимального використання ресурсного забезпечення, використання ефективних концепцій управління конкурентоспроможністю, але

й від вдало розробленої системи економічної безпеки. Чимало науковців, зокрема, О. М. Кузьменко, К. А. Свекла, І. О. Кузнецова, Н. М. Пилипенко, вважають, що економічна безпека є запорукою стійкої конкурентоспроможності суб'єкта господарювання[3].

Економічна безпека забезпечується погодженою цілеспрямованою діяльністю усіх підрозділів, керівників і співробітників підприємства по виконанню інструкцій, що спеціально розробляються на правовій основі. Безпека підприємства включає ряд показників, таких як рентабельність, фінансова стабільність, ділова активність, фондоозброєність, що дозволяють забезпечити конкурентоспроможність та ефективність діяльності суб'єкта господарювання на довготривалу перспективу.

Рівень економічної безпеки підприємства об'єднує в собі усі напрями діяльності підприємства - технічні, економічні, управлінські та ін. В той же час рівень економічної безпеки підприємства є важливим показником при виборі та здійсненні стратегії управління конкурентоспроможністю компанії.

Стратегічне управління конкурентоспроможністю в межах економічної безпеки зводиться до таких завдань, які мають на меті покращити стан конкурентоспроможності підприємства:

- забезпечення техніко-економічних і якісних показників, що створюють пріоритетність продукції фірми на ринку;
- виявлення і забезпечення переваг продукції (послуг) порівняно із замінниками;
- виявлення переваг та недоліків товарів-аналогів, що випускаються конкурентами, та відповідне використання цих результатів у своїй фірмі;
- вивчення заходів конкурентів по вдосконаленню аналогічних товарів, з якими вони виступають на ринку, і розробка заходів, що дають переваги зростання в порівнянні з конкурентами;
- забезпечення аналізу та оцінки фінансового, кадрового, технологічного стану підприємства, виявлення переваг та недоліків;
- розробка нових технологічних методик, стратегій управління в умовах технологічних перетворень[2].

Забезпечення виконання цих завдань зводиться до визначення чинників, які впливають на діяльність суб'єкта господарювання. Так як економічна безпека є основою забезпечення конкурентоспроможності компанії, то чим вище безпека підприємства, тим більше суб'єкт господарювання є незалежним від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури, має ризик виявитися на краю банкрутства й тим самим є конкурентоспроможним на ринку. Зокрема, виділяють такі чинники, які впливають на якість стратегічного управління конкурентоспроможністю з боку економічної безпеки (табл.1).

Виникнення і інтенсивність прояву чинників безпосередньо залежить від діяльності підприємства, стану його ресурсної бази, характеру організації системи стратегічного управління. Саме ця група чинників є вагомою для забезпечення стійких конкурентних позицій підприємства, оскільки ці чинники є об'єктом активної дії з боку самого підприємства.

Таблиця 1 - Чинники, які безпосередньо впливають на якість стратегічного управління конкурентоспроможністю компанії з боку економічної безпеки

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
Складники PEST – вплив політичних, економічних, соціальних, технологічних чинників	Структура управління підприємством, її гнучкість і адаптивність
Темпи зростання ринку, можливості збільшення ринкової частки підприємства	Правильне визначення ефективності поставлених цілей та завдань
Ринкова влада постачальників	Якість людського капіталу, компетентність управлінського персоналу
Поява на ринку нових конкурентів, зміни інтенсивності конкуренції, конкурентна поведінка підприємств-конкурентів	Корпоративна культура
Ринкова вартість підприємства	Ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства
Доступ до кваліфікованого персоналу	Техніко-технологічний рівень виробництва
Стан споживчого попиту	Формування бізнес-процесів та їх оцінка

*систематизовано автором за : [4;5].

Вище сказане дозволяє зробити висновок, що економічна безпека підприємства грає надзвичайно важливу роль в забезпеченні розвитку підприємства та стратегічного управління конкурентоспроможністю суб'єкта господарювання. Адже конкурентоспроможність прямопропорційно залежить від економічної безпеки, завданнями якої є підтримання належного стану технологічних, економічних, кадрових, фінансових аспектів підприємства в умовах технологічних перетворень.

Література

1. Ареф'єва О.В., Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємств: монографія. К., 2004. 172 с.
2. Андрієнко М. М., Щиголь І.В. Управління ефективністю діяльності транспортного підприємства. Економіка та управління підприємствами. 2018. № 35. С. 37-42.
3. Свекла К. А. Конкурентоспроможність та економічна безпека підприємства / К. А. Свекла, І. О. Кузнецова // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Економіка: реалії часу і перспективи» (Одеський національний політехнічний університет, м. Одеса, 20-21 лютого 2014 р.). – Одеса: ОНПУ, 2014. – Т. 2. – С. 64- 65.
4. Колодязна, І. В. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні*

References

1. Arefieva O.V., Kuzenko T.B. Planning of economic security of enterprises: monograph. K., 2004. 172 p.
2. Andrienko M. M., Shchygol I. V. Management of the efficiency of the transport enterprise. Economics and enterprise management. 2018. No. 35. P. 37-42.
3. Svekla K. A. Competitiveness and economic security of the enterprise / K. A. Svekla, I. O. Kuznetsova // Materials of the international scientific and practical conference "Economics: realities of time and prospects" (Odesa National Polytechnic University, Odesa, February 20-21, 2014). - Odesa: ONPU, 2014. - Vol. 2. - С. 64-65.
4. Kolodyazhna, I. V. Economic security in the system of sustainable functioning of the enterprise. Scientific bulletin of Uzhhorod National University: series: International economic relations and world economy. 2019. Issue 23, Part 1. P. 135–140.

відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23, Ч. 1. С. 135–140.

5. Шевчук К.І. Економічні інструменти управління ефективністю і конкурентоспроможністю виробництва (підприємства) Міжвідомчий наук.-тех. зб. «Будівельне виробництво».-Вип.63.-К.:БП НДІБП, 2018

5. Shevchuk K.I. Economic tools for managing the efficiency and competitiveness of production (enterprises) Interdepartmental Science and Technology. coll. "Construction production".-Issue. 63., 2018

JEL M21

ЄФРЕМЕНКО Володимир

магістрант кафедри

бізнес-економіки та підприємництва

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2617-0839>

КУЗЬОМКО Володимир

к.е.н., доцент, доцент кафедри

бізнес-економіки та підприємництва

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

ORCID ID:<http://orcid.org/0000-0001-7150-3439>

e-mail: efremenkoinfo@gmail.com

Volodymyr YEFREMENKO

graduate student

of Business Economics and Entrepreneurship

Department

e-mail: volodymyr.kuzomko@kneu.ua

Volodymyr KUZOMKO

Ph. D., associated professor

of Business Economics and Entrepreneurship

Department

of SHEE “Vadym Hetman Kyiv National

Economic University”, Ukraine

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТА МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВО- МАЙНОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

MODERN DIRECTIONS AND METHODS OF DIAGNOSTIC FINANCIAL AND PROPERTY STATE OF THE ENTERPRISE

Анотація: У статті досліджена така категорія як фінансово-майновий стан, її значення в діяльності підприємства. Критично оглянуті ключові напрями діагностики фінансово-майнового стану підприємства. Висунена пропозиція щодо адаптації закордонної методики діагностики фінансово-майнового стану підприємства.

Ключові слова: фінансово-майновий стан, фінансова стійкість, діагностика, платоспроможність, ділова активність, стан активів, ліквідність, ефективність.

Abstract: The article investigates such a category as financial and property status, its importance in the activity of the enterprise. The key directions of diagnosing the financial and property condition of the enterprise are critically reviewed. A proposal has been put forward regarding the adaptation of foreign methods of diagnosing the financial and property status of the enterprise

Keywords: financial and property status, financial stability, diagnosis, solvency, business activity, asset status, liquidity, efficiency.

В сучасних реаліях ефективне функціонування та розвиток підприємства вимагає постійного аналізу та контролю сукупності показників, що відображають наявність, ефективність формування та використання його фінансових та майнових ресурсів, існуючих та потенційних можливостей. Підприємствам задля того, щоб знизити негативний вплив зовнішніх та внутрішніх чинників на їх господарську діяльність та запобігти можливому

банкрутству, важливо правильно діагностувати свій фінансово-майновий стан та впроваджувати заходи для його покращення, адже він є одним з головних чинників підвищення ефективності функціонування підприємства [1, с. 126].

Проблеми діагностики та покращення фінансово-майнового стану підприємства знайшли відображення у працях таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: І. А. Гриджук, Ю. В. Демська, В. Ф. Доценко, К. С. Дяченко, Т. Л. Зубко, Т. Д. Косова, Т.Ю. Мельник, Л. М. Пилипенко, С.В. Свірко, А. Ю. Хорєва, О. В. Ярошевська, Р. Hasanaj, В. Kuqi, Н. Nobanee, А. Proskokova. Однак питання удосконалення методичних засад діагностики все ще залишаються актуальними і потребують подальших досліджень.

Метою цієї публікації є критичний огляд основних напрямів та методів діагностики фінансово-майнового стану підприємства, розробка пропозицій щодо її удосконалення.

Фінансово-майновий стан підприємства можна трактувати як характеристику його фінансових ресурсів, матеріальних та нематеріальних цінностей, яка визначається сукупністю взаємопов'язаних показників, які показують поточну та прогнозу можливість достатнього фінансування господарської діяльності та її потенційний розвиток в майбутньому, оцінюючи при цьому діяльність підприємства не лише з внутрішнього боку - ефективності провадження господарської діяльності, але й з зовнішнього - визначення позицій підприємства на ринку, в галузі, регіоні тощо.

Проведення діагностики фінансово-майнового стану можливе шляхом розрахунку різноманітних показників, що найбільше корелюють з фінансовою стратегією, цілями та завданнями підприємства, враховуючи при цьому особливості галузі та пріоритети розвитку. Виділяючи основні напрямки діагностики фінансово-майнового стану підприємства, на нашу думку, варто звернути увагу на такі напрями, як: інвестиційний, що забезпечує вибір і реалізацію інвестиційних проєктів і пов'язаний з управлінням структурою, складом та обсягом активів підприємства; операційний, що пов'язаний з поточною політикою формування прибутку, управлінням фінансовими результатами діяльності, ефективним використанням фінансових ресурсів; фінансовий, що пов'язаний з управлінням пасивами, розподілом та управлінням фінансовими ресурсами.

На сьогодні існує цілий ряд методичних підходів до діагностики фінансово-майнового стану підприємства, що визначені та регламентовані національним законодавством України. В аналітичній практиці використання вітчизняних нормативних документів з питань оцінювання фінансово-майнового стану підприємства, на наш погляд, є досить проблематичним. Так, наприклад, за методикою проведення аналізу фінансово-господарського стану та інтегральної оцінки інвестиційної привабливості бізнес-структур необхідно обчислити показники на основі форм річної звітності, що склалися бізнес-структурами до запровадження Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. При цьому ці показники зіставляються з критичними значеннями, які були визначені для закордонної практики та не є адаптованими до вітчизняних умов

господарювання, що ставить під сумнів результат такого порівняння. Також існує проблема невизначеності умов, при яких бізнес-структурам необхідно застосовувати методичний підхід, викладений, зокрема, в Положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану бізнес-структури, що підлягає приватизації. Саме тому спроби застосувати ці нормативні документи, що мають зазначені недоліки, як і закордонні моделі, які не були адаптовані до вітчизняних умов господарювання, можуть призвести до прийняття помилкових управлінських рішень менеджерами підприємств.

Ураховуючи важливість адаптації закордонних моделей оцінки та діагностики фінансово-майнового стану підприємств до вітчизняних умов господарювання, нами запропоновано удосконалити модель оцінки фінансової компетентності підприємства, розроблену Oztemel E. і Ozel. S. [2], пристосовавши її до вирішення завдань інтегральної оцінки фінансово-майнового стану підприємства. Зокрема, запропоновано, дотримуючись загальної логіки оцінки діяльності підприємства, викладеної зазначеними авторами, замінити показники, які характеризують фінансову компетенцію підприємства, найвагомішими для підприємства коефіцієнтами майнового стану, ділової активності, платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості, скорегувавши при цьому нормативні значення цих показників до середньогалузевих для конкретного підприємства.

Перевагою даної пропозиції є те, що такий підхід до оцінювання фінансово-майнового стану підприємства стає комплексним, адже аналіз охоплює всі ключові складові фінансово-майнового стану підприємства; гнучким, оскільки при розрахунку інтегрального показника можливе як корегування набору показників, так і коефіцієнтів їх значущості, виходячи з потреб та особливостей того чи іншого підприємства.

Отже, в сучасній ринковій економіці постійна діагностика фінансово-майнового стану підприємства є надзвичайно важливою для успішного ведення бізнесу, здатності забезпечувати функціонування і розвиток підприємства при збереженні фінансової стійкості та платоспроможності. При цьому актуальними є проведення подальших досліджень, спрямованих на удосконалення методичного інструментарію діагностики фінансово-майнового стану сучасних підприємств.

Література

1. Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І. Бізнес-діагностика підприємства: навч. посібник. К: КНЕУ, 2013. 448 с.
2. Oztemel E., Ozel S. Financial Competency Assessment Model. *Journal of Business & Financial Affairs*. 2018. Vol.7, №317. URL: <https://doi.org/10.4172/2167-0234.1000317> (Last accessed: 20.09.2022).

References

1. Shvydanenko G. O., & Dmytrenko, A. I. (2013). Business diagnostics of the enterprise. KNEU. vol. 4. pp. 448.
2. Oztemel, E., & Ozel, S. (2018). Financial Competency Assessment Model. *J Bus Fin Aff*, 7(317), 2167-0234.

JEL D04

КУЧЕРЯВА Мар'я

кандидат економічних наук,
завідувач Центру впровадження результатів
фінансово-економічних досліджень
ДННУ «Академія фінансового управління»

e-mail: piven_maria@ukr.net

Maria KUCHERIAVA

Ph.D. in Economics,
head of the Results Implementation Center
of financial and economic research
DNNU "Academy of Financial Management"
Ukraine

РОЗВИТОК НЕФІНАНСОВОГО ЗВІТУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ФОРМАТУ ПОДАННЯ НЕФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN ENTITIES' NON-FINANCIAL REPORTING IN THE CONTEXT OF APPLICATION OF E-FORMAT OF ENTITIES' NON-FINANCIAL REPORTING

Анотація: Ідентифіковано ключові передумови запровадження електронного формату подання підприємствами нефінансових звітів. Окреслено ключові елементи національної інфраструктури нефінансового звітування.

Ключові слова: нефінансове звітування, електронний формат

Abstract: The key prerequisites for the introduction of an electronic format for the submission of non-financial reports by enterprises are identified. The key elements of the national infrastructure of non-financial reporting are outlined.

Keywords: non-financial reporting, electronic format

В умовах воєнного стану все більшого значення набувають питання якості інформаційного забезпечення прийняття рішень як на державному рівні, так і на рівні підприємства. Паралельно із вирішенням питання поширення практики корпоративної соціальної відповідальності серед суб'єктів господарювання в Україні в контексті реалізації концепції сталого розвитку та узгодження із директивними нормами ЄС постає проблема інформаційного забезпечення підтримки діяльності підприємств в умовах воєнного стану.

Наприклад, в рамках використання коштів Фонду відновлення та трансформації економіки (Economic Recovery and Transformation Fund) необхідним є розроблення дієвого механізму контролю ефективності розподілу та використання коштів, спрямованих на відновлення та подальший розвиток економіки в Україні. Тут також слід звернути увагу на той факт, що в умовах воєнного стану одним із пріоритетних напрямів діяльності Міністерства фінансів залишається державна підтримка розвитку підприємництва (прикладом може слугувати державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка працює в умовах воєнного стану за даними Міністерства фінансів України) [1].

У цьому контексті можна додати, що одним із ключових джерел інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо стану та динаміки відновлення підприємництва в країні наряду із фінансовою звітністю є дані нефінансової звітності, що характеризують внесок економічних агентів у

протидію військовій агресії, а також рівень їх соціальної відповідальності. Як свідчить краща світова практика (Регламент ЄС 2020/852, Повідомлення Європейської Комісії С(2019)4490, проект Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку № 2021/0104), зазначені дані слугують також підставою для участі підприємств у програмах залучення додаткового фінансування (наприклад, кредитування) [2, 3].

Таким чином на звітні дані підприємств покладається наразі значна відповідальність, оскільки від їх якості залежить ефективність рішень державного рівня та, безпосередньо, розвиток самих суб'єктів господарювання.

В Україні залишаються невирішеними ряд організаційно-методичних аспектів формування та подання нефінансової звітності, зокрема: удосконалення механізму збору та обробки даних нефінансових звітів підприємств через запровадження електронного формату подання, надання методичної допомоги підприємствам у розкритті інформації про вплив на їх діяльність невизначеності, спричиненої воєнним станом.

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України доцільно звернутись до досвіду ЄС в частині розбудови регуляторно-організаційних засад нефінансового звітування підприємств.

Регламентом ЄС 2020/852 встановлюються рамки розроблення Таксономії ЄС для нефінансового звітування через визначення чотирьох основних критеріїв, яким має відповідати економічна діяльність, щоб кваліфікуватися як екологічно стала. Таким чином, основним напрямком поточного наукового пошуку та досліджень у сфері нефінансового звітування підприємств для вітчизняних науковців є ідентифікація ключових напрямів подальшого удосконалення організаційно-методичного забезпечення складання та подання українськими підприємствами нефінансової звітності в умовах воєнного стану та враховуючи необхідність імплементації директивних вимог ЄС в контексті євроінтеграції.

Одним із таких напрямів для врахування в українській практиці, що є особливо актуальним і для воєнних часів, є запровадження електронного формату подання нефінансових звітів. В опублікованому проекті Директиви про корпоративну звітність зі сталого розвитку № 2021/0104 (Corporate Sustainability Reporting Directive) (далі – Директива CSRD), якою вносяться зміни до Директиви 2013/34/ЄС (статті 19а, 29а), Директиви про прозорість, Директиви про аудит містяться положення стосовно удосконалення організаційних заходів подання до органів державної влади нефінансових звітів. Компанії будуть зобов'язані складати звіти про управління та фінансову звітність в Єдиному Європейському Електронному форматі (the European Single Electronic Format, «ESEF»/ «XHTML»). Даний формат передбачає, що інформаційна система звітування базуватиметься на таксономії звітування зі сталого розвитку, яка потребує розроблення (стаття 19d) [2].

Щодо України, то запровадженню електронного формату подання підприємствами нефінансових звітів передують значна методологічна робота та розробка інституційного забезпечення. При чому слід відмітити, що запровадження електронного формату подання звітності є лише одним із

елементів національної інфраструктури нефінансового звітування, яка, як свідчить світова практика, включає: методологію складання нефінансових звітів компаніями, зокрема звітів про сталий розвиток (як елементу звіту про управління); методичне забезпечення розкриття інформації (визначення базового та розширеного переліків показників, що відображають ефективність діяльності підприємства та його вплив на оточуюче середовище (економічне, соціальне, екологічне, інституціональне); організаційну модель збору, обробки та контролю якості нефінансових звітів підприємств (визначення уповноваженого регулятора, координація, створення механізмів верифікації даних звітності, обґрунтування напрямів використання даних нефінансових звітів) [4, 5].

Також з метою посилення інформаційної цінності нефінансової звітності підприємств удосконалити методичне забезпечення складання звітів про управління в частині надання допомоги щодо розрахунку показників, які характеризують вплив війни в Україні на основні показники фінансово-майнового, соціального, екологічного стану.

Література

1. Міністерство фінансів України (2022). За тиждень підприємці отримали 1124 пільгових кредитів на 4,02 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_tizhden_pidpriiemtsi_otrimali_1124_pilgovikh_kreditiv_na_402_mlrld_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9__infografiki-3446
2. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting. COM/2021/189 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0189>
3. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32020R0852>
4. Кучерява М. В. Організаційно-методичні аспекти нефінансового звітування підприємств в Україні в умовах воєнного стану / М. В. Кучерява // Фінанси України. - 2022. - № 5. - С. 115-128.

References

1. Ministerstvo finansiv Ukrainy (2022). Za tyzhen pidpriiemtsi otrymaly 1124 pilhovyx kredytiv na 4,02 mlrd hrn za prohramoiu «Dostupni kredyty 5-7-9%». URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_tizhden_pidpriiemtsi_otrimali_1124_pilgovikh_kreditiv_na_402_mlrld_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9__infografiki-3446
2. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting. COM/2021/189 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0189>
3. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32020R0852>
4. Kucheriava M. V. Orhanizatsiino-metodychni aspekty nefinansovoho zvituvannia pidpriiemstv v Ukraini v umovakh voiennoho stanu / M. V. Kucheriava // Finansy Ukrainy. - 2022. - № 5. - С. 115-128.
5. Lovinska L. H. Metodychni pidkhody do otsinky vnesku kompanii u realizatsiiu Tsilei staloho rozvytku ta protydiuu COVID-19 / L. H.

5. Ловінська Л. Г. Методичні підходи до оцінки внеску компаній у реалізацію Цілей сталого розвитку та протидію COVID-19 / Л. Г. Ловінська, Я. В. Олійник, М. В. Кучерява // Фінанси України. - 2020. - № 10. - С. 47-63.

Lovinska, Ya. V. Oliinyk, M. V. Kucheriava // *Finansy Ukrainy*. - 2020. - № 10. - С. 47-63.

JEL H 61

e-mail: myroslava.tymots@ukd.edu.ua

ТИМОЦЬ Мирослава

кандидат економічних наук, доцент,
ЗВО «Університет Короля Данила»,
Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0001-9369-490X

Myroslava TYMOTS

PhD in Economics, Associate Professor, , King
Daniel's University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

ВЛАСНІ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

OWN FINANCIAL RESOURCES AS A SOURCE OF ENTERPRISE FINANCING

Анотація: У публікації розглянуто роль власних фінансових ресурсів у діяльності підприємства, запропоновано шляхи підвищення частки власних коштів у загальному капіталі підприємства

Abstract: In publication the role of the own financial resources in the company's activities, are proposed the ways of increasing the share of own funds in the total capital of the enterprise

Ключові слова: фінансові ресурси, капітал, структура.

Keywords: financial resources, capital, structure

З метою покращання фінансового стану, удосконалення управління фінансами підприємства необхідно досягти підвищення ефективності формування фінансових ресурсів підприємства. Для підвищення ефективності формування власних фінансових ресурсів підприємства необхідно намагатися підтримувати оптимальне співвідношення між власними та позиковими ресурсами підприємства. При цьому найважливішими джерелами формування власних фінансових ресурсів для працюючих підприємств є прибуток та амортизаційні відрахування.

Для підвищення ефективності формування власних фінансових ресурсів необхідно збільшувати вартість власних фінансових ресурсів підприємства та одночасно збільшувати їх частку в загальній вартості активів[1, с.169]. Отже, шляхами підвищення ефективності формування власних фінансових ресурсів, є передусім заходи, направлені на збільшення прибутку підприємства.

Для збільшення прибутку підприємства необхідно або збільшувати обсяги реалізації продукції, або зменшувати витрати.

Для збільшення прибутку підприємства необхідно впровадити на підприємстві управління прибутком підприємства, основними задачами якого є:

- 1) виявлення резервів збільшення прибутку за рахунок виробничої діяльності, інвестиційних і фінансових операцій.

- 2) виявлення резервів нарощування прибутку за рахунок оптимізації постійних і змінних витрат, обґрунтування облікової, цінової та податкової політик.

Серед багатьох факторів, що впливають на величину прибутку можна виділити два основні:

- 1) збільшення обсягу реалізації продукції;
- 2) зниження постійних або змінних витрат підприємства.

Оскільки обсяги реалізації залежать від кон'юнктури ринку, обсягу попиту та цін, що склалися в даний час в галузі, основним фактором, який слід враховувати при побудові стратегії управління прибутком – це зниження постійних або змінних витрат підприємства.

До складу витрат підприємства входять:

- 1) собівартість реалізованої продукції;
- 2) адміністративні витрати;
- 3) витрати на збут;
- 4) інші операційні витрати.

Розглянемо основні фактори, на які слід звернути увагу підприємству з метою зниження рівня витрат. Собівартість реалізованої продукції можна знизити за рахунок укладання найбільш вигідних угод з постачальниками товарів. Адміністративні витрати включають затрати, поєднанні з утриманням і обслуговуванням підприємства. З метою мінімізації цього виду витрат необхідно постійно проводити аналіз їх структури, виявляти причини надмірного витрачання коштів, вишукувати резерви зниження адміністративних витрат та розробити заходи щодо ефективного використання цих резервів.

Витрати на збут корелюються з реалізацією товарів і включають витрати на пакувальні матеріали, витрати на оплату праці продавців, водіїв, робітників складу, витрати на рекламу та маркетинг, витрати на відрядження пов'язані зі збутом продукції, витрати на транспортування товарів покупцям та інші витрати. З метою мінімізації цього виду витрат необхідно також ретельно планувати витрати на збут та не допускати надмірного перевищення запланованих обсягів витрат. Також необхідно контролювати, виявляти та використовувати резерви зниження інших витрат.

Ефективність використання позикових фінансових ресурсів залежить від показників рентабельності власного капіталу та розміру ефекту фінансового важеля. Рентабельність власного капіталу в значній мірі залежить від вмілого маневрування величиною ефекту фінансового важеля, розмір якого залежить від співвідношення власних та позикових фінансових ресурсів. Оптимальна структура капіталу – це таке співвідношення між власним і позиковим капіталом, при якому одночасно забезпечується висока фінансова рентабельність і не втрачається фінансова стійкість. З метою оптимізації структури капіталу підприємства необхідно постійно дотримуватись таких правил фінансового менеджменту:

1. Не можна надмірно збільшувати частку позикових коштів у структурі капіталу, так як при цьому значно підвищується ризик втрати

фінансової стійкості і будь-які затримки у виробничому процесі, або зміни ринкової кон'юнктури можуть призвести до значного від'ємного значення ефекту фінансового важеля.

2. Чим більше рентабельність активів, тим більше можливостей має підприємство для збільшення вартості позикових фінансових ресурсів.

3. Підприємство завжди повинно залишати резерв власних фінансових коштів, щоб у разі необхідності мати змогу покрити потребу у фінансових ресурсах [2, с.314].

Критеріями оптимізації структури капіталу можуть бути:

- мінімізація середньозваженої вартості капіталу;
- максимізація рентабельності власного капіталу при одночасній мінімізації ризику;
- максимізація чистого прибутку на одну акцію.

Найбільш ефективного управління прибутком та оптимізації структури капіталу можна досягти за умови фінансового планування діяльності підприємства. Фінансовий план управління грошовими коштами дозволяє узгодити потоки грошових коштів у часі, визначення послідовності здійснення всіх розрахунків, та контролювати своєчасність платежів до бюджету, банківським установам та постачальникам.

Впровадження запропонованих заходів дозволить підвищити ефективність формування та використання власних фінансових ресурсів підприємства.

Література

1. Андрієць В.С. Дослідження основних сутнісних характеристик грошових потоків підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2018. №8(86). С. 167-170.

2. Рилєєв С. В. Роль політики управління оборотними активами в системі фінансового менеджменту підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*. Серія: Економічні науки. 2019. №4 (36). С. 311 – 319.

References

1. Andriets V.C. Doclidzhennia osnovnykh cutnicnykh charakterystyk hposhovykh potokiv pidpriemstva. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2018. №8(86). С. 167-170.

2. Pylieiev S. V. Pol polityky upravlinnia obopotnyu aktyvamy v systemi financovoho menedzhmentu pidpriemstva. *Visnyk Chernivetskoho tophovelno-ekonomichnoho inctytutu KNTEU*. Serii: Ekonomichni nauky. 2019. №4 (36). С. 311 – 319.

JEL D04

ЧОБИТОК Вікторія

доктор економічних наук,
професор, Українська інженерно-педагогічна академія, Україна
ORCID: 0000-0002-5272-388X

e-mail: Vika_chobitok@ukr.net

Viktoriiа ЧОБИТОК

Doctor of Economics,
professor, Ukrainian Engineering and
Pedagogical Academy, Ukraine

**ФОРМУВАННЯ
МУЛЬТИАГЕНТНОГО ПІДХОДУ
У ПРИЙНЯТТІ ЕФЕКТИВНИХ**

**DEVELOPMENT OF A MULTI-
AGENCY APPROACH IN
MAKING EFFECTIVE**

УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

MANAGEMENT DECISIONS AT THE ENTERPRISE

Анотація: В сучасних умовах господарювання ускладнення організаційних систем управління діяльністю підприємств і пошук методів для їх ефективного функціонування вимагають формування інтегрованого механізму, який об'єднує і цілісно розвиває процес інтелектуалізації управління розвитком підприємств за допомогою мультиагентних технологій, які отримали інтенсивний розвиток, на стику методів штучного інтелекту, об'єктно-орієнтованого програмування, паралельних обчислень тощо.

Ключові слова: мультиагентні технології, інтелектуалізації управління, розвиток підприємств, адаптивність, гнучкість, ефективність.

Abstract: In modern business conditions, the complication of organizational systems for managing the activities of enterprises and the search for methods for their effective functioning require the formation of an integrated mechanism that unites and holistically develops the process of intellectualization of the management of the development of enterprises with the help of multi-agent technologies, which have received intensive development, at the junction of artificial intelligence methods, object-oriented programming, parallel computing, etc.

Keywords: multi-agent technologies, intellectualization of management, enterprise development, adaptability, flexibility, efficiency.

Зростання процесів глобалізації висувають нові вимоги до інноваційної управлінської діяльності у взаємозв'язку з корпоративною та соціальною відповідальністю підприємств, потребують постійного моніторингу за інформаційними, управлінськими і технічними інноваціями, ефективно і систематично їх впроваджувати підтримуючі співпрацю, взаємоповагу всіх учасників процесу. В даний час відбувається ускладнення організаційних систем управління діяльністю підприємств і пошук методів для їх ефективного функціонування, що вимагають формування інтегрованого механізму, який об'єднує і цілісно розвиває процес інтелектуалізації управління розвитком підприємств за допомогою мультиагентних технологій. В основі мультиагентних технологій є нових підходів до управління підприємствами, пов'язаний з побудовою мережних організацій, підрозділи яких можуть розглядатися як автономні підприємства. На відміну від традиційних підприємств, мережева організація за своїм устроєм є відкритою, оскільки входять до її складу підприємства, які можуть безпосередньо взаємодіяти з іншими підприємствами, що можуть інтегруватися в її структуру або, навпаки, виходити з неї в залежності від ситуації на ринку.

Перевагами мультиагентних технологій є наявність відкритих до співробітництва підприємств, які готові до процесу навчання, розвитку та адаптації, що формують умови для найбільш ефективного функціонування, але і вимагають більш узгодженого, гнучкого і оперативного прийняття ефективних управлінських рішень, зокрема, щодо оновлення номенклатури та асортименту продукції, встановленню партнерських зв'язків, впровадження нових технологій тощо. Для вирішення цих проблем необхідно розробляти системи нового класу, що покликані забезпечити більш оперативну реакцію

на незаплановані події, які виникають під впливом ендогенних та екзогенних факторів. Новий підхід до вирішення завдань оперативної обробки інформації в процесах прийняття ефективних управлінських рішень пов'язується із застосуванням мультиагентних технологій, які отримали інтенсивний розвиток, на стику методів штучного інтелекту, об'єктно-орієнтованого програмування, паралельних обчислень тощо.

У зв'язку з цим, пропонуються нові методи взаємодії агентів, що дозволяють динамічно створювати мережі і реконфігурувати їх до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Головною особливістю цих методів є можливість побудови станів мережі як тимчасової рівноваги, що відображає баланс інтересів всіх учасників взаємодії, так і узгодженого перегляду прийнятих раніше управлінських рішень у міру надходження (або відкликання) замовлень або виникнення (зникнення) ресурсів в середовищі.

Мультиагентні технології можуть поширюватися в діяльності підприємств в двох аспектах: як методичний апарат для моделювання ефективних управлінських рішень при вирішенні різних завдань і як платформа для побудови систем управління різного призначення. Використання мультиагентного підходу має наступні переваги в дослідженнях прийняття ефективних управлінських рішень, які представлені на рис.1.

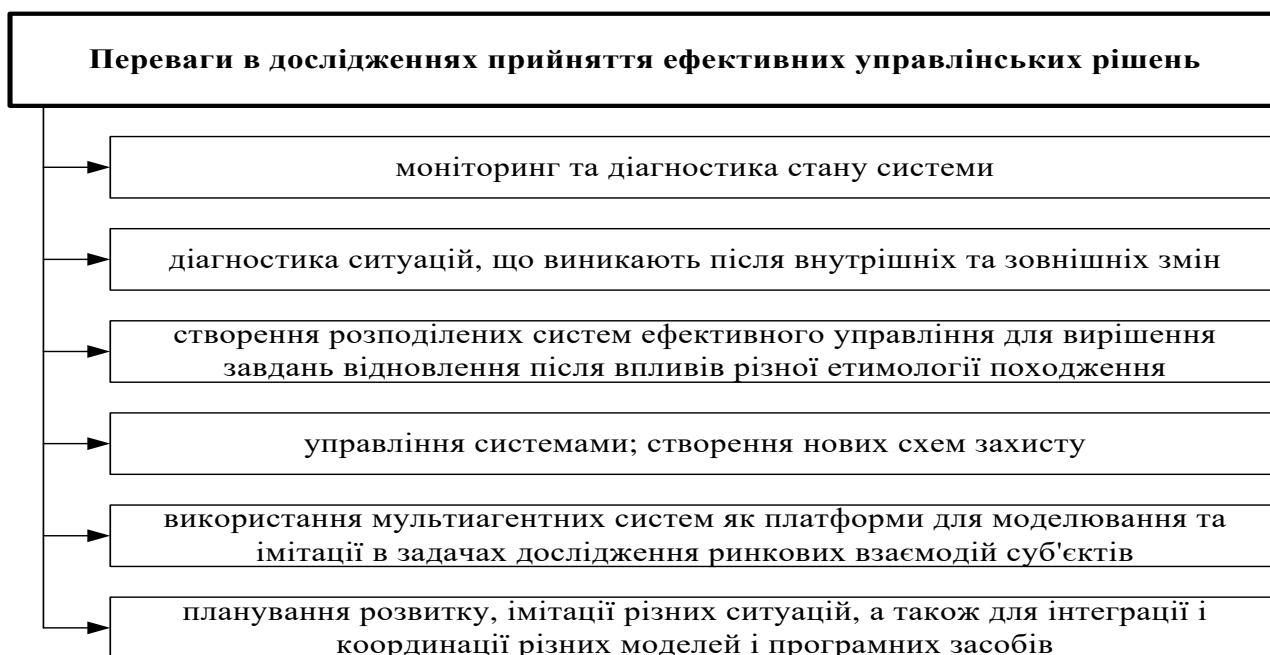

Рис. 1. Переваги в дослідженнях прийняття ефективних управлінських рішень за допомогою мультиагентного підходу

В мультиагентній системі кожен інтелектуальний агент володіє досить обмеженим або навіть нульовим набором знань про інших агентів і це є причиною дуже слабкої координації агентів або зовсім її відсутність.

Інший тип архітектури мультиагентної системи - багатошарова архітектура, яка крім реактивної взаємодії включає дорадчу поведінку інтелектуальних агентів. Ця архітектура підтримує важливу властивість мультиагентної системи - принцип спілкування інтелектуальних агентів. Якщо

інтелектуальні агенти хочуть взаємодіяти один з одним з метою координації дій, вони повинні обмінюватися інформацією.

Координація інтелектуальних агентів може бути налагоджена шляхом застосування різних підходів, таких як організаційне структурування або розподілене мультиагентне планування.

Організаційне структурування забезпечує координацію інтелектуальних агентів через визначення ролей, каналів зв'язку і повноважень. Організаційне структурування - простий шлях для вирішення конфліктів між інтелектуальними агентами з метою забезпечення їх узгодженої поведінки. Своєчасне централізоване управління складно здійснити у випадках, коли є дефіцит часу для збору інформації, визначення та реалізації управлінських впливів. В основі розподіленого мультиагентного планування лежить інший спосіб усунення неузгодженої і конфліктної поведінки інтелектуальних агентів. Використовується поняття інтелектуального агента, якому притаманні такі три характеристики: реактивність в зазначеному вище сенсі як відгук на зовнішній сигнал; проактивність, що відображає цілеспрямовану поведінку інтелектуального агента; соціальна здатність в плані схильності інтелектуального агента до взаємодії з іншими інтелектуальними агентами.

Отже, новий мультиагентного підхід до прийняття ефективних управлінських рішень полягає у підтримці прийняття рішень в умовах невизначеності і динаміки змін, підвищення ефективності виробництва: можливість виконати більше замовлень меншим числом ресурсів, підвищення оперативності та гнучкості в прийнятті рішень, високій продуктивності і масштабності рішень тощо. Висока конфігурованість системи при додаванні нових знань, функцій, учасників, підрозділів призведе до скорочення витрат на ефективний розвиток системи.

Література

1. Валінкевич Н.В. Інтелектуалізація розвитку підприємств // Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи : матеріали II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 26 трав. 2016 р. – Житомир : ЖНАЕУ, 2016. – С. 110–116.
2. Чобіток В. І. Стратегічно-цільовий комплекс інтелектуалізації управління холістичним розвитком промислових підприємств. Бізнес Інформ. 2020. № 3. С. 423–430.

References

1. Valinkevych N.V. Intelktualizatsiia rozvytku pidpriemstv // Intelktualna ekonomika: hlobalni tendentsii ta natsionalni perspektyvy : materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf., 26 trav. 2016 r. – Zhytomyr : ZhNAEU, 2016. – S. 110–116.
2. Chobitok V. I. Stratehichno-tsilovyi kompleks intelektualizatsii upravlinnia kholistychnym rozvytkom promyslovykh pidpriemstv. Biznes Inform. 2020. № 3. С. 423–430.

JEL D04

ЮРЧУК Володимир

Кандидат економічних наук, доцент

e-mail: uvv-2005@ukr.net

Volodimir YURCHUK

Candidate of economic sciences, associate professor

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ РЕАГУВАННЯ СПОЖИВАЧА НА ЗМІНУ ЦІН

METHOD OF DETERMINING THE RESPONSE OF THE CONSUMER FOR PRICE CHANGE

Анотація: Досліджено, що розвиток ринкових відносин в економіці України вимагає від підприємницьких структур більш глибокого вивчення попиту споживачів, в тому числі їхнього реагування на зміну цін.

Ключові слова: ціна, споживачі.

Abstract: It has been studied that the development of market relations in the economy of Ukraine requires a deeper study of consumer demand, including their response to price changes, from business structures.

Keywords: price, consumers.

Виходячи з визначення ефекту заміни як зміни споживання певного блага X при зміні ціни та незмінному доході та висновку, за яким при зміні ціни споживач робить вибір вже виходячи з нового рівня доходу, вважаємо за доцільне графічний аналіз дії ефектів доходу та заміни при зміні ціни товару X проводити за методикою, що відображена на граф. 1.

На вісі X відкладаємо кількість товару X , яку може придбати споживач при своєму доході I та ціні p_i (товару X), тобто $X_i = I/p_i$ - максимальна кількість товару X , яку споживач може придбати за ціни цього товару p_i . На вісі Y відкладаємо вартість всіх інших товарів, які може придбати споживач при своєму доході I (максимальна вартість дорівнює доходу споживача). З'єднуємо точки I (на вісі Y) та I/p_i (на вісі X) прямою, яка є бюджетною лінією (B_i) і визначає бюджетні обмеження споживача (споживач не може придбати набір товарів, що знаходиться правіше бюджетної лінії B_i) та залежність між закупівлею товару X та всіх інших товарів при максимальному використанні доходу I . При початковій ціні p_1 бюджетною лінією буде пряма B_1 , при зменшеній ціні до p_2 бюджетною лінією стане пряма B_2 .

Далі будуємо карту кривих байдужості на основі вивчення переваг споживачів (кожна крива байдужості U_i відображає ті набори товарів X та всіх інших, які споживач вважає для себе однаково корисними). У спільній точці бюджетної лінії та кривої байдужості, що знаходиться на найбільшому віддаленні від 0 (точці дотику бюджетної лінії до цієї кривої байдужості) буде спостерігатися рівновага споживача, бо в цьому випадку споживач буде мати найбільший за рівнем споживання привабливий для нього набір благ при доході I . На граф. 1 т. E_1 є точкою рівноваги при початковій ціні, а т. E_2 - точкою рівноваги при новій ціні. Цим точкам на вісі X відповідають точки X_1 - кількість товару X , яку споживач купує при початковій ціні, та X_2 - кількість товару X , яку споживач купує при "''''''"новій ціні. Різниця $\Delta X_{rs} = X_2 - X_1$ є зміною в споживанні товару X при зміні його ціни з p_1 до p_2 .

Одна частка зміни в споживанні товару X при зміні його ціни (ΔX_s) визвана дією ефекту заміни (наприклад, при зменшенні ціни товару X споживач буде

купувати більше цього товару замість інших товарів), а друга (ΔX_r) визвана дією ефекту доходу (наприклад, при зменшенні ціни нормального товару X дохід споживача збільшується і споживач може купувати більше товару X). Таким чином, $\Delta X_{rs} = \Delta X_r + \Delta X_s$.

На граф. 1 відображена методика, за якою аналіз дії ефектів доходу та заміни здійснюється шляхом побудови додаткової бюджетної лінії (B_c), що паралельна початковій бюджетній лінії (B_1), проходить через т. E_2 - точку рівноваги при новій ціні, та дотична допоміжній кривій байдужості (U_c) у т. E_c (рівновага на допоміжній бюджетній лінії).

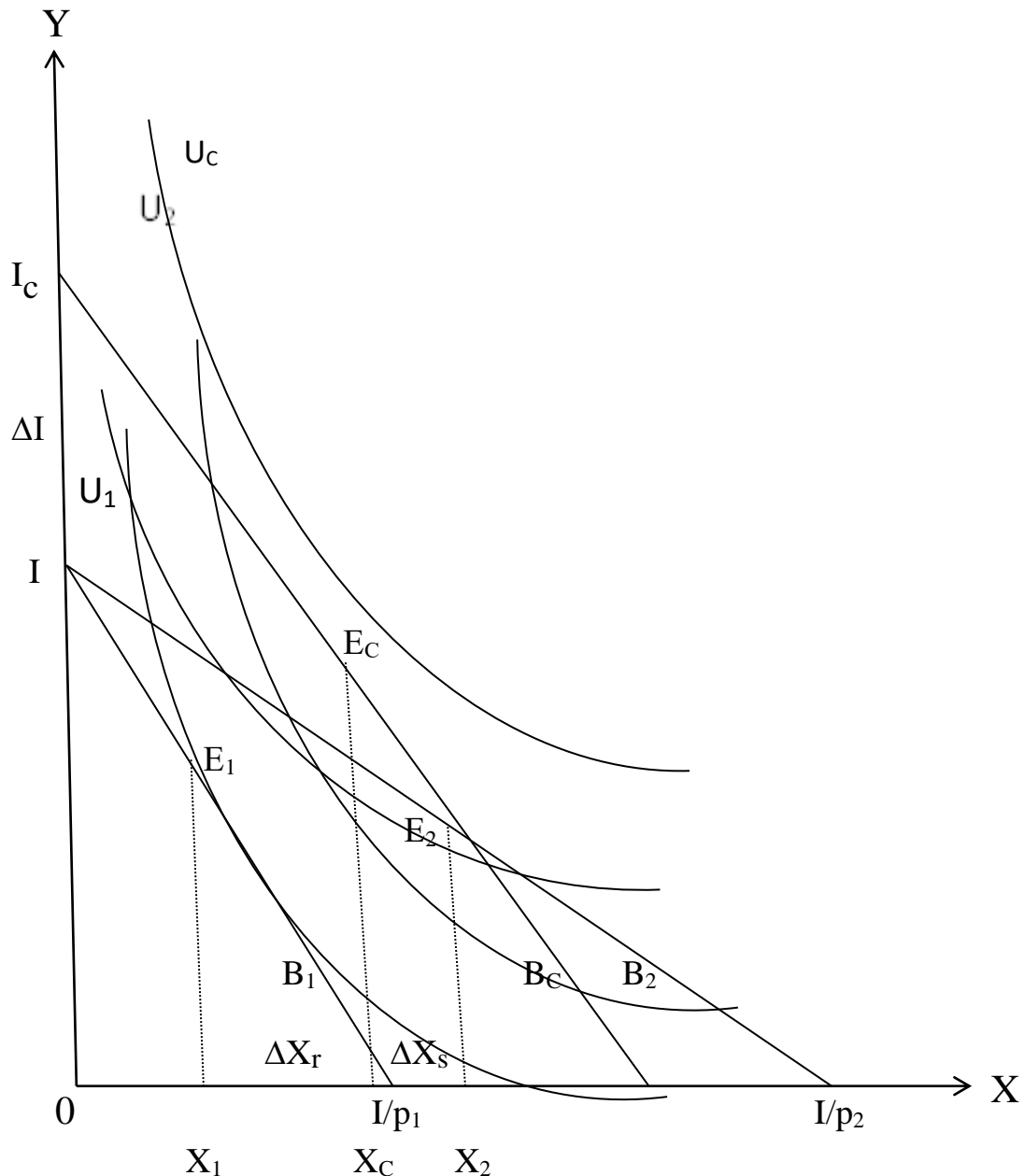

Рис. 1. Ефекти доходу та заміни для нормальних товарів

Це доцільно тому, що за умовами ефект заміни діє при незмінному доході, тобто визначати його треба на одній бюджетній лінії, яка будується шляхом

паралельного зсуву початкової бюджетної лінії на величину зміни доходу. Цим умовам відповідає додаткова бюджетна лінія, що будується шляхом паралельного зсуву початкової бюджетної лінії й проходить через точку рівноваги нової бюджетної лінії з новою кривою байдужості (E_2) та створює з додатковою кривою байдужості, що дотична додатковій бюджетній лінії, точку рівноваги E_C . Таким чином, у т. E_2 спостерігається рівновага при новій ціні, а у т. E_C - при старій відносній ціні, причому в обох випадках при однаковому доході, що дозволяє різницю в обсягах споживання товару X за цих умов вважати ефектом заміни. Спочатку виявляємо дію ефекту доходу ($\Delta X_r = X_C - X_1$), а вже на допоміжній бюджетній лінії (B_C), що відповідає новому доходу після зниження ціни товару X , виявляємо дію ефекту заміни ($\Delta X_s = X_2 - X_C$).

Практичне визначення дії ефекту доходу та заміни полягає у вивченні доходів споживачів та їхніх переваг та побудові й аналізу на цій основі бюджетних ліній та кривих байдужості. Аналіз буде точніше, якщо споживачі будуть поєднані в групи з приблизно однаковим доходом.

Запропонована методика надає також можливість визначити зміни доходу споживача за зміною ціни товару X : $\Delta I = I_C - I$, що отримується від паралельного зсуву початкової бюджетної лінії, а не нової, бо зміна доходу споживача, як ми вже показали, здійснюється одночасно із зміною ціни товару X , а вже потім споживач робить вибір щодо нової кількості споживання товару X замість інших благ. Відповідно проводимо аналіз дії ефектів доходу та заміни для неякісних товарів та товарів Гіффена.

Аналіз свідчить, що для неякісних товарів ефект доходу $\Delta X_r = X_C - X_1$, має від'ємний знак, тобто протидіє ефекту заміни ($\Delta X_s = X_2 - X_C$), зменшуючи загальний ефект, а у випадку, коли (як, наприклад, для товарів Гіффена) дія ефекту доходу в абсолютному значенні перевищує дію ефекту заміни, тобто $|\Delta X_r| > |\Delta X_s|$, загальний ефект від зміни ціни на товар X (ΔX_{rs}) має від'ємний знак.

Запропонована методика визначення ефектів доходу та заміни відмінна від методик Дж.Хікса та Є.Слуцького, але, разом з тим, поєднує позитивні моменти, що є в цих методиках. Так, графічний аналіз дії ефектів доходу та заміни за умов зміни ціни товару X Дж.Хікс проводить шляхом побудови додаткової бюджетної лінії, що паралельна початковій бюджетній лінії та дотична новій кривій байдужості, де відокремлює дію ефекту заміни. Але, на мій погляд, визначення дії ефекту заміни на одній кривій байдужості за допомогою двох дотичних до неї бюджетних ліній невірне, бо у точках дотику цих бюджетних ліній до кривої байдужості буде, як правило, спостерігатися різний рівень обсягів споживання благ (доход) та різні відносні ціни товару X . А якщо ми відокремлюємо ефект доходу від ефекту заміни, то робити це ми повинні у повному обсязі.

Є.Слуцький, виходячи з того, що ефект заміни визначається при незмінному доході, будує допоміжну бюджетну лінію, що паралельна новій бюджетній лінії та проходить через точку початкової рівноваги, тобто допоміжна бюджетна лінія зберігає початковий рівень обсягів споживання благ при новій відносній ціні. У точці дотику допоміжної бюджетної лінії до допоміжної кривої байдужості спостерігається рівновага на допоміжній бюджетній лінії. Але за

цією методикою ефект заміни визначається при початковому доході. На наш погляд, це невірний підхід, бо із зменшенням ціни блага одночасно збільшується доход споживача, і він робить вибір виходячи вже з нового (більшого у даному випадку) свого доходу. Таким чином, проводити аналіз дії ефекту заміни при початковому доході невірно.

Прихильники аналізу дії ефекту заміни на початковій кривій байдужості чи при початковому доході часто виходять з того, що додатковий доход з'являється лише після закупівлі початкової кількості товару X за новою ціною. При цьому не береться до уваги, що частка додаткового доходу знову витрачається на закупівлю товару X , тобто з'являється ще додатковий доход, котрий знову витрачається і так далі до нуля. Але, безперечно, в реальності такий "ступінчастий" процес не відбувається, а споживач при зміні цін відразу "охоплює" всі ці можливі зміни доходу і робить вибір вже виходячи з підвищення доходу у повному обсязі, тобто на бюджетній лінії, що відповідає новому доходу.

Різниця у розрахунку дії ефектів доходу та заміни за різними методиками (Хікса, Слуцького та запропонованої тут) може бути значною та збільшується із збільшенням зміни ціни товару X . Хоча визначення дії ефектів доходу та заміни за методикою Хікса, як ми вже з'ясували, і неточно, при незначній зміні ціни товару X результат аналізу за методиками Хікса та запропонованої тут будуть майже однакові, що дозволяє використовувати простішу за побудовою методику Хікса.

Таким чином, розвиток ринкових відносин вимагає обережності не тільки в механічному перенесенні в Україну практичного досвіду розвинутих держав у веденні ринкового господарства, а й самого змісту економічної теорії. Маркетингова політика при вивченні можливостей ринку (збільшення споживання товару X за зниженням його ціни та ін.) полягає у побудові кривих байдужості та бюджетних ліній на основі узагальнення даних відповідних досліджень переваг та доходів споживачів. Аналіз дії відокремлених ефектів доходу та заміни за запропонованою методикою дозволить глибше визначити як стан ринку, так і потреби та реакцію споживачів. Безперечно, цей аналіз повинен мати комплексний характер та сполучатися з іншими видами досліджень.

Література

1. Кириленко В.І. Мікроекономіка: Навчальний посібник для економ. спец. студ. вузів/ Володимир Кириленко,. - К.: Таксон, 2003.- 334 с.
2. Лісовицький В. Мікроекономіка: Навчальний посібник/ Володимир Лісовицький,. - 3-є вид., доп. та переробл.. - К.: Кондор, 2007. - 163 с.
3. Мікроекономіка: навчальний посібник. Укл: С.В. Бойда. Чернівці: Чернівець. нац. унів-т., 2021. 176 с.

References

1. Kyrylenko V.I. Mikroekonomika: Navchalnyi posibnyk dlia ekonom. spets. stud. vuziv/ Volodymyr Kyrylenko,. - K.: Takson, 2003.- 334 s.
2. Lisovytskyi V. Mikroekonomika: Navchalnyi posibnyk/ Volodymyr Lisovytskyi,. - 3-ye vyd., dop. ta pererobl.. - K.: Kondor, 2007. - 163 s.
3. Mikroekonomika: navchalnyi posibnyk. Ukl: S.V. Boida. Chernivtsi: Chernivets. nats. univ-t., 2021. 176 s.

4.Павленко А.Ф., Корінєв В.Л. «Маркетингова політика ціноутворення» : Монографія. – К: КНЕУ, 2004.- 332с.

5.Романович Є.В. Цінова еластичність попиту та пропонування: Конспект лекцій.- Харків: УкрДАЗТ, 2013. – 14 с.

6. Юрчук В.В. До методики визначення реагування споживача на зміну цін.- Фінанси України.- 1998.- № 4.- С. 22-26.

4.Pavlenko A.F., Koriniev V.L. «Marketynhova polityka tsinoutvorennia» : Monohrafiia. – K: KNEU, 2004.- 332s.

5.Romanovych Ye.V. Tsinova elastychnist popytu ta proponuvannia: Konspekt lektsii.- Kharkiv: UkrDAZT, 2013. – 14 s.

6. Yurchuk V.V. Do metodyky vyznachennia reahuvannia spozhyvacha na zminu tsin.- Finansy Ukrainy.- 1998.- № 4.- S. 22-26

JEL D04

ТКАЧ Олег

К.е.н., доцент

КНЕУ ім. В. Гетьмана, Україна

ORCID 0000-0003-0028-8449

tkacho@kneu.edu.ua

Oleh TKACH

PhD, associate professor

Vadym Hetman Kyiv National Economic

University, Ukraine

СТЕПЕНЕВА ФОРМА ЕКОНОМЕТРИЧНОЇ МОДЕЛІ АНАЛІЗУ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОЦЕСІВ ІНФЛЯЦІЇ

THE EXPONENT FORM OF THE ECONOMETRIC MODEL FOR ANALYSIS AND FORCAST OF INFLATION

Анотація

Запропонована економетрична модель придатна для аналізу та прогнозування інфляції. Степенева форма моделі є нелінійною, краще описує економічні процеси.

Ключові слова: економетрична модель, аналіз, прогнозування, багатофакторна регресія, дослідження, степенева форма, коефіцієнт еластичності, точковий прогноз, інтервальний прогноз

Summary

The model can be used for analysis and forecasting of economical inflation process. The exponential model describes economical processes better than the linear one.

Key words: the econometric model, analysis, forecasting, multiple regression, research, the exponential form, elasticity coefficient, point forecast, interval forecast

Показник інфляції розглядається за період з 2002-2022 рр. [1]. У 2002 р. інфляція становила 99,4%, у 2003 р. – 108,2%, у 2004 р. – 112,3% і т.д. Для дослідження було застосовано накопичувальний показник приростів інфляції. Так у 2010 р. цей показник становить 202,1%. Тобто збільшення інфляції становить $202,1\% - 99,4\% = 102,7\%$. У 2017 р. накопичення становить 301,3% (зростання дорівнює $301,3\% - 99,4\% = 201,9\%$). Наростаючий підсумок інфляції на середину 2022 р. за весь період становить 339,2%.

Дані з інфляції взято залежною змінною Y . Найкращі зв'язки з Y за досліджуваний період показали: кількість населення України (X_1), млн. осіб [2],

середня заробітна плата (X_2), грн. [3], прями іноземні інвестиції (X_3), млрд. грн. [4]. У загальному степенева модель виглядає наступним чином [5, 6]:

$$\hat{Y} = \hat{a}_0 \cdot X_1^{\hat{a}_1} \cdot X_2^{\hat{a}_2} \cdot X_3^{\hat{a}_3} \cdot U, \quad (1)$$

де $\hat{a}_0, \hat{a}_1, \hat{a}_2, \hat{a}_3$ – параметри моделі, U – вектор залишків моделі.

Степенева форма реалізується як лінійно-логарифмічна:

$$\ln \hat{Y} = \ln \hat{a}_0 + \hat{a}_1 \ln X_1 + \hat{a}_2 \ln X_2 + \hat{a}_3 \ln X_3 + \ln U. \quad (2)$$

Основа логарифма натурального, число $e \approx 2,7183$ є більшим одиниці, тобто графік даної функції є зростаючим, що відповідає тренду залежної ознаки Y . Результати обробки даних наведено у табл.1.

Табл.1 Результати обробки масиву логарифмованих даних

-0,00563	0,3264	-0,5722	4,9404
0,0298	0,0491	1,0181	4,2405
0,9764	0,06409	#н/д	#н/д
221,1084	16	#н/д	#н/д
2,7249	0,0657	#н/д	#н/д

Таким чином степенева форма аналітичної моделі має вигляд:

$$\hat{Y} = 4,9404 \cdot X_1^{-0,5722} \cdot X_2^{0,3264} \cdot X_3^{-0,0056} \cdot U. \quad (3)$$

Можна побачити, що чинники X_1 та X_3 є дестимуляторами, а чинник X_2 – стимулятором залежної ознаки. У свою чергу значення отриманих параметрів є частинними коефіцієнтами еластичності відповідного чинника:

$$E_{Y/X_1} = -0,5722\%, \quad E_{Y/X_2} = +0,3264\%, \quad E_{Y/X_3} = -0,0056\%.$$

Отримана модель має високий рівень достовірності, є придатною для аналізу та прогнозування процесів інфляції. За стриманим сценарієм прогноз точкового значення показника Y на кінець 2022 р. становив $\hat{Y}_{np} = 120,1\%$ тобто 20,1% інфляції за рік. Інтервальний прогноз з надійністю 95% належав проміжку $\hat{Y}_{np(i);0,95} \in (116,4; 123,8)$, для надійності 99%: $\hat{Y}_{np(i);0,99} \in (114,8; 125,4)$.

Література:**References:**

1. <https://index.minfin.com.ua/economy/index/inflation/>
2. <https://index.minfin.com.ua/ua/reference/people/>
3. <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/>
4. <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

5. Вітлінський В.В., Наконечний С.І.,
Шарапов О.Д. та ін. Економіко-математичне
моделювання: Навчальний посібник/ За ред.
В.В. Вітлінського. – К.: КНЕУ, 2008. – 536 с.

6. Наконечний С.І., Терещенко Т.О.,
Романюк Т.П. Економетрія: Підручник. – К.:
КНЕУ, 2004. – 520 с.

5. Vitlinsky V.V., Nakonechny S.I.,
Sharapov O.D. and others. Economic-
Mathematical Modeling: textbook/ by
V.V. Vitlinsky edit. - K.: KNEU, 2008. – 536 p.

6. Nakonechny S.I., Tereschenko T.O.,
Romanuk T.P. Econometrics: textbook/ - K.:
KNEU, 2004. – 520 p.

***СЕКЦІЯ № 5. ЕКОНОМІКА ІННОВАЦІЙ
ТА ІННОВАЦІЙНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО***

JEL: I25, O31

БІЛОШАПКА Вікторія,

к.е.н., доцент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ORCID 0000-0002-0398-4418

e-mail:2docent@ukr.net

Victoriia BILOSHAPKA

Ph. D., Associate Professor, Kyiv National
Economic University
named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
ORCID 0000-0002-0398-4418

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЗАЛУЧЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

VALUE ORIENTATIONS AS A DETERMINANT OF STUDENT ENGAGEMENT IN INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

Анотація: Розкриваються основні аспекти процесу залучення студентів до інноваційного підприємництва. Підкреслено важливість ціннісних орієнтацій студента, пов'язаних з рівнем усвідомлення і прийняття інноваційної діяльності. Наголошено на необхідності консультативного і організаційного супроводу залучення студентів до інноваційного підприємництва.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, нововведення, ціннісні орієнтації, компетенції, людський ресурс

Abstract: The main aspects of the process of involving students in innovative entrepreneurship are revealed. The importance of the student's value orientations related to the level of awareness and acceptance of innovative activities is emphasized. The need for advisory and organizational support for the involvement of students in innovative entrepreneurship is emphasized.

Keywords: innovative entrepreneurship, innovations, value orientations, competencies, human resources

Впродовж останніх десятиліть інноваційне підприємництво набуло особливого значення в економічному розвитку більшості країн світу. Як показує світовий досвід, саме цей сегмент бізнесу є генератором значної частки інновацій в економіці. Інноваційний бізнес швидко зростає, що вимагає відповідних фінансово-економічних, інституційних, організаційних та інших умов. Але головне для інноваційного підприємництва – це все ж таки постать самого підприємця-інноватора, його особиста мотивація, енергія та активність, а також компетентність та креативність. Отже, актуалізується питання про залучення до інноваційного підприємництва талановитих, освічених та енергійних студентів та визначення їх ціннісних орієнтацій. По факту, існуюча система залучення студентів до інноваційного підприємництва передбачає послідовний перехід від навчання до реалізації власного інноваційного проекту в межах спеціальних програм. Але більшість студентів у принципі залишаються осторонь цього. Також спостерігається тенденція тяжіння студентів до роботи у закордонних компаніях. Отже, для найперспективніших студентів із найбільшим ресурсним та (або) інтелектуальним потенціалом характерна орієнтація на закордонних роботодавців. Тобто, найкраща частина молоді прагне працювати, по суті, на інші країни. Низька зацікавленість студентів у інноваційному підприємстві формує серйозну проблему – обмеженість головного для інноваційного бізнесу людського ресурсу.

Актуальність теми інноваційного підприємництва та залучення людського ресурсу підтверджується численними науковими дослідженнями. Так, А. Дахлstrand вказує на існування «інноваційних підприємницьких фірм», які засновують свою діяльність на нововведеннях та швидко розширюються [1, с.8]. Добре відома позиція Б. Кірхгоффа, який виділяє сегмент «амбітних» та «гламурних» фірм, що відрізняються високим рівнем витрат на дослідження, розробки та інновації [2, с.19]. П. Ваасдорп вважає, що більшість підприємців – це «підприємці способу життя», які прагнуть лише незалежності та прийняттого доходу. Навпаки, інноваційне підприємництво відрізняється вищими темпами зростання та продуктивністю праці за рахунок власної інноваційної діяльності [3, с.30].

Навчання інноваційному підприємництву можна вважати необхідною умовою залучення до нього. Вважаємо, що у підприємстві є ті елементи, яким можна навчитися у ВНЗ, й ті, яким навчитися не можна. Але й набуття відповідних компетенцій не є достатнім мотивом до участі в інноваційному підприємстві. Тут на перший план виходять ціннісні орієнтації студента, пов'язані, насамперед, з високим рівнем усвідомлення і прийняття інноваційної діяльності. Ми їх розподіляємо на 3 групи. До першої включаємо цінності, які стосуються можливості самоствердження в суспільстві і найближчому соціальному оточенні. До цієї групи слід віднести, наприклад, визнання соціальної важливості інноваційної діяльності або престиж відповідної професії. Другу групу цінностей становить необхідність систематичного задоволення потреби в спілкуванні з колегами або тими, на кого орієнтована взаємодія. Третю групу складають орієнтації на самоствердження в професії і спрямованість на кар'єрне зростання.

Дійсно, участь молодих людей у інноваційному підприємстві формує на прагматичній основі навички вербального соціального спілкування. І це є вкрай важливим в умовах переміщення останнім часом навчального процесу значною мірою у «віртуальну сферу» через розвиток дистанційних форм навчання. Для інноваційного підприємства найбільшою мірою важливі студенти, які навчаються на технічних та економічних спеціальностях, оскільки саме в цих галузях генерується значний відсоток інноваційних ідей, комерціалізація яких сприяє прогресу. І якщо для традиційного бізнесу система мотивування у своїй більшості виражається формулою «незалежність та фінансове благополуччя», то залучення студентів до інноваційного підприємства передбачає вироблення складнішої та дієвішої структури мотивів, що ґрунтується на актуалізації пріоритетів та життєвих устремлень сучасної молоді.

Потрібні спеціальні заходи поза навчальним процесом, покликані познайомити студентів з інноваційним підприємством і підприємцями, змусити задуматися про власний інноваційний проект. Поширеними видами таких заходів є зустрічі із підприємцями, ділові ігри, тренінги, майстер-класи, конкурси інноваційних проектів. Їх можна вважати важливим кроком інтеграції студентів до сучасного інноваційного підприємства. Завдяки цьому студенти отримують можливість ознайомитись з реальними прикладами інноваційного

підприємництва, отримати й закріпити необхідні компетенції. Тут з'являється і зміцнюється бажання займатися інноваційним підприємництвом під впливом особистого прикладу і досягнень. Однак у спеціалізованих заходах є два ключові обмеження. Перше – вони слабо диференційовані з огляду на тип підприємницької діяльності, і не спеціалізовані, зазвичай, у сфері інноваційного підприємництва. Друге – слабка зацікавленість студентів до участі у заходах.

Більш активне залучення студентів до інноваційного підприємництва спирається, насамперед, на об'єктивну інформацію, доказові наукові знання про ситуацію, що дозволяють приймати вірні рішення. В даний час ситуація виглядає так: механічно реалізується комплекс усталених заходів без належної оцінки їх ефективності, результативності, а систематичний моніторинг ставлення студентів до інноваційного підприємництва в принципі не здійснюється. Це змушує діяти «наосліп», без об'єктивної інформації про довкілля та результати своїх дій. Навіть у суто академічних дослідженнях поки що не приділено належної уваги цій проблемі.

Залучення студентів до інноваційного підприємництва ведеться переважно шляхом спроб та помилок без належного науково-аналітичного обґрунтування. Тим часом потрібно відштовхуватися від мотивів і цінностей самих студентів. Недостатньо просто знати, що студенти хотіли б працювати у тих чи інших організаціях. Потрібно розуміти, які мотиви та стимули рухають молодими людьми в межах їхнього вибору. Залучити студента до інноваційного підприємництва у принципі складніше ніж до традиційного. Тут недостатньо позитивних прикладів, демонстрації успішного досвіду недавніх випускників, кількох тренінгів чи ділових ігор. Потрібний серйозніший консультативний, організаційний супровід, допомога у формуванні контактів з інвесторами.

Оскільки інноваційне підприємництво рідко реалізується єдиним підприємцем поодиночці із залученням лише найманих працівників, важливим є формування соціальних зв'язків серед самих студентів. Також слід враховувати, що для інноваційного підприємництва характерний високий рівень залучення багатьох співробітників. Про успішне залучення студентів до інноваційного підприємництва цілком можна говорити у разі результативної трудової діяльності в організаціях, які продукують інновації. Саме тому найважливішим інструментом інтеграції студентів до інноваційної підприємницької діяльності слід вважати проходження практики, стажувань, виконання проектів у відповідних організаціях. Закордонний досвід показує, що значна частина найманих працівників інноваційного бізнесу згодом перетворюється на категорію самостійних підприємців. Таким чином, при працевлаштуванні студентів в інноваційні підприємницькі структури спрацьовують цільові установки і реалізуються важливі особисті ціннісні орієнтири.

Література

1. Dahlstrand A. Innovative entrepreneurship policy: linking innovation and entrepreneurship in a European context / Dahlstrand A.,

References

1. Dahlstrand A. Innovative entrepreneurship policy: linking innovation and entrepreneurship in a European context / Dahlstrand A.,

Stevenson L. // Annals of Innovation & Entrepreneurship. – 2010. – №1. – P. 6–14.

2. Kirchoff B. Entrepreneurship and dynamic capitalism: The economics of firm formation and growth/ Kirchoff B.–Westport: Praeger Publishers,1994.– 240 p.

3. Waasdorp P. Innovative entrepreneurship: A Dutch policy perspective / Waasdorp P.//Entrepreneurship in the Netherlands: Innovative entrepreneurship. New policy challenges / Waasdorp P.. – Hague: EIM Business and Policy Research and Ministry of Economic Affairs, 2002. – С. 27–42.

Stevenson L. // Annals of Innovation & Entrepreneurship. – 2010. – №1. – P. 6–14.

2. Kirchoff B. Entrepreneurship and dynamic capitalism: The economics of firm formation and growth/ Kirchoff B.–Westport: Praeger Publishers,1994.– 240 p.

3. Waasdorp P. Innovative entrepreneurship: A Dutch policy perspective / Waasdorp P.//Entrepreneurship in the Netherlands: Innovative entrepreneurship. New policy challenges / Waasdorp P.. – Hague: EIM Business and Policy Research and Ministry of Economic Affairs, 2002. – S. 27–42.

JEL G21

БРЕГЕДА Олена

К.е.н, доцент кафедри банківської справи та страхування, КНЕУ імені Вадима Гетьмана Україна

ORCID 0000-0003-1361-2500

olenakneu@gmail.com

Olena BREHEDA

Phd Diploma, Associate Professor of Banking and Insurance Department
Kyiv National University of Economics named after V.Getman

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА БАНКІВСЬКИЙ БІЗНЕС

Анотація: В роботі розглянуті основні напрямки впливу інновацій на банківський бізнес зокрема створення цифрових валют центральних банків, удосконалення безготівкових розрахунків, запровадження нових послуг, проаналізована ситуація в різних країнах та перспективи подальших змін.

Ключові слова: цифрові валюти, електронні гроші, крипто валюти, cashless, банки

IMPACT OF INNOVATIONS ON BANKING

Abstract: The work examines the main directions of the influence of innovations on the Banking, in particular, the creation of digital currencies of central banks, improvement of cashless payment introduction of new services, the situation in different countries and the prospects for further changes are analyzed.

Keywords: digital currencies, electronic money, crypto currencies, cashless, banks

В сучасному світі спостерігається активний розвиток технологій і впровадження їх в усі сфери життя. Особливо активно це спостерігається в фінансовій галузі, що призводить до нових видів діяльності, продуктів, можливостей розрахунків. Завданням нашого дослідження є окреслення напрямків впровадження інновацій, що стосуються банківської діяльності, їх оцінка та перспективи застосування.

Важливим питанням для будь-якої країни і всіх без винятку економічних суб'єктів є питання видів грошей, які можуть використовуватись в країні. Крім традиційних видів грошей як готівкові так і безготівкові все більшої популярності набувають так звані цифрові гроші.

Національний банк України відповідно до Закону України “Про платіжні послуги” та «Положенню про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій» визначає емітентів електронних грошей (ними можуть бути банки та небанківськими установами) та новий порядок надання фінансових платіжних послуг з випуску електронних грошей та виконання платіжних операцій з ними [1].

У лютому 2022 року Україна прийняла [Закон “Про віртуальні активи”](#) [2], чим ще на один крок наблизилася до легалізації віртуальних активів (в тому числі криптовалют). Ринок віртуальних активів в Україні зможе повноцінно запрацювати після ухвалення відповідних законодавчих змін щодо особливостей оподаткування операцій із віртуальними активами (Закон набере чинності лише з дня набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами»

У зв’язку з великою популярністю цифрових платіжних рішень центральні банки проявляють активний інтерес до розробки цифрових валют центральних банків (CBDC), в тому числі і з метою зменшення використання криптовалют як платежів. За даними МВФ, на даний час 110 країн працюють над впровадженням цифрових валют центральних банків, а деякі з них почали їх використання [3]. Перший загальнонаціональний CBDC у світі було випущено Центральним банком Багамських островів у жовтні 2020 року. Китай став першою великою економікою у світі, яка почала використовувати цифрову валюту з квітня 2020 року.

Країна надавала послуги в цифрових платежів у юанях відвідувачам зимових Олімпійських ігор у Пекіні. В США вважають, що CBDC є неминучою еволюцією сьогоденних електронних валют, в той же час зауважують що країна не стане першопрохідцем у запуску CBDC і очікують на появу цифрового долару приблизно у 2025-2030 роках.

Європейський центральний банк активно вивчає можливість створення цифрової версії євро і активно проводить роботу щодо розвитку свого CBDC. Прогнозується що відповідний законопроект буде запропонований у 2023 році, реліз цифрового євро очікується до 2026-2027. ЄЦБ наголошує, що отримані від власників CBDC дані не будуть використовувати у комерційних цілях.

В Україні Національний банк вивчав можливість випуску національної цифрової валюти – гривні – із 2016 року. У 2018 році було проведено пілотний проект щодо її емісії для роздрібних платежів на платформі блокчейн. Даний проект мав обмежений перелік операцій та коло користувачів, а також невелику кількість та обсяги транзакцій, що не дало можливості у повному обсязі оцінити привабливість та потенційний рівень залучення населення України до такого інструменту. У зв’язку з воєнним станом в Україні реалізація даного проекту відкладена.

Очікується що запровадження цифрових валют центральних банків може мати значні позитивні наслідки для суспільства, сприятиме прискоренню розрахунків, зниженню транзакційних витрат. Наприклад, у Центральному

банку Багамських островів прогнозують, що цифрова валюта покращить доступність до фінансових послуг населення, зменшить відмивання грошей та незаконну економічну діяльність. А цифрова валюта країн Східно-Карибського союзу повинна прискорити проходження транзакцій та обслуговування людей, які не мають банківських рахунків. У шведському Riksbank, який у 2017 році розпочав пілотне впровадження CBDC під назвою e-krona очікують подальше скорочення використання готівки у роздрібних платежах, а ключовою метою проекту є забезпечення широкого доступу користувачів до електронної крони в майбутньому та захист людей похилого віку та людей з обмеженими можливостями від несприятливого впливу на них безготівкового суспільства. Серед можливих негативних моментів запровадження цифрових валют експерти називають можливість зниження конфіденційності платежів, оскільки уряд отримає інструмент для відстеження та контролю транзакцій.

В цілому розвиток безготівкових розрахунків має значний позитивний вплив на економіку. В Україні з 2016 року діє концепція Cashless economy, яка включає ряд заходів з метою поетапного переходу до безготівкового суспільства [4]. За словами голови комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної Данила Гетьманцева збільшення безготівкових розрахунків на 5% протягом наступних 5 років може забезпечити виведення з тіні до 10% економіки України [5]. Наразі рівень тінізації економіки в Україні значний – під час війни перебуває на рівні 50%, напередодні війни цей рівень був 33- 35% [6]. Згідно з державною стратегією розвитку фінсектору до 2025 року, його планують зменшити до 20%.

Розширення безготівкового сектору сприяє зростанню ВВП, стимулює витрати споживачів, покращує можливості банків, оскільки фінансові ресурси концентруються в них, збільшуються можливості для кредитування бізнесу, а отже зростання виробництва, зміцнення національної валюти.

Cashless також сприяє розвитку технологій та фінансової інклюзії. Важливим документом, який регулює розвиток фінтех в Україні є Стратегія розвитку фінтеху до 2025, розроблена НБУ, що дозволяє прискорити процес виведення на ринок нових ідей та технологій. Про важливість впровадження нових технологій в банківський бізнес свідчить заява про плани JPMorgan Chase витратити більше \$12 млрд. на технології в 2022 році.

Банки в Україні розуміють важливість запровадження інноваційних рішень в свій бізнес. Так в Приватбанку, який є одним із лідерів у використанні нових технологій, разом з Visa застосовується біометрична безконтактна ідентифікація клієнтів в платіжних терміналах FacePay24. В Ощадбанку відбувся запуск програми ОщадРАУ, яка використовує технологію Tap To Phone від платіжної системи Visa, і може стати особливо цікавою для роздрібних торговців без прив'язки до стаціонарної точки продажу. Ця технологія є унікальною не тільки для України, але і для всієї Європи. А за допомогою Visa B2B Connect стають більш доступними міжнародні платежі для бізнесу.

Таким чином можна стверджувати що в майбутньому ми будемо спостерігати стрімкий розвиток безготівкових та цифрових платіжних засобів. Cashless позитивно впливає на зменшення корупції, ріст ВВП, стабільність

банківського сектору, на розвиток фінтех індустрії, спрощує роботу бізнесу, створює зручності для користувачів. Подальшого розвитку отримують біометричні способи оплати, які складуть конкуренцію не тільки готівковим, а і традиційним платіжним картам. Також очікується подальша співпраця фінтех компаній з банківським бізнесом. Завдяки цьому такі рішення стануть ключем для багатьох зручностей та сервісів, більш персоніфікованими, отримати які користувачу стане швидше і простіше.

Література

1. Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними. Затверджено Постановою Правління Національного банку України 29 вересня 2022 року № 21 [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29092022_210
2. «Про віртуальні активи» Закон України від 17.02.2022 № 2074-IX (Не набрав чинності) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T222074?an=1>
3. Усе буде цифра: як країни світу просуваються у впровадженні CBDC/ Payspace magazine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://psm7.com/uk/cashless-economy/use-bude-cifra-yak-kra%d1%97ni-svitu-prosuvayutsya-u-vprovadzhenni-cbdc.html>
4. Офіційний сайт НБУ. Концепція проекту Cashless economy від 18.05.2016 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://bank.gov.ua/ua/files/UYVinKqYAcIbglO>
5. Пігулка для економіки: як Cashless впливає на фінансове здоров'я України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/projects/interkassa/2020/11/4/666073/>
6. Рівень тіньової економіки в країні під час війни становить 50%. Телевізійний канал i-ua.tv від 15.06.2022 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://i-ua.tv/news/44267-riven-tinovo-ekonomiky-v-ukraini-standovyt-50protsent-ekspert>

References

1. Polozhennia pro vypusk elektronnykh hroshei ta zdiisnennia platizhnykh operatsii z nymy. Zatverdzheno Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy 29 veresnia 2022 roku № 21 [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_29092022_210
2. «Pro virtualni aktyvy» Zakon Ukrainy vid 17.02.2022 № 2074-IX (Ne nabrav chynnosti) [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://ips.ligazakon.net/document/T222074?an=1>
3. Use bude tsyfra: yak krainy svitu prosuvaiutsia u vprovadzhenni CBDC/ Payspace magazine [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://psm7.com/uk/cashless-economy/use-bude-cifra-yak-kra%d1%97ni-svitu-prosuvayutsya-u-vprovadzhenni-cbdc.html>
4. Ofitsiinyi sait NBU. Kontseptsiiia proektu Cashless economy vid 18.05.2016 [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua/ua/files/UYVinKqYAcIbglO>
5. Pihulka dlia ekonomiky: yak Sashless vplyvaie na finansove zdorovia Ukrainy [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.epravda.com.ua/projects/interkassa/2020/11/4/666073/>
6. Riven tinovoi ekonomiky v kraini pid chas viiny stanovyt 50%. Televiziinyi kanal i-ua.tv vid 15.06.2022 [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://i-ua.tv/news/44267-riven-tinovo-ekonomiky-v-ukraini-standovyt-50protsent-ekspert>

JEL D22, O31

ЧАБАН Віталій

кандидат економічних наук,
професор кафедри бізнес-економіки та
підприємництва,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна, Україна
ORCID 0000-0002-4353-4374

ЧАБАН Галина

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку і
оподаткування, «Університет Григорія
Сковороди в Переяславі», Україна
ORCID 0000-0001-5359-316X

e-mail: pokeragro3@gmail.com

Vitaly CHABAN,

PhD in Economics
Professor of the Department of Business
Economics and Entrepreneurship,
Vadym Hetman Kyiv National University of
Economics, Ukraine

e-mail: halynachaban2@gmail.com

Galina CHABAN,

PhD, Assistant Professor of Finances,
Accounting and Taxation Department, Hryhorii
Skovoroda University in Pereiaslav, Ukraine

**ІННОВАЦІЙНА ПОВЕДІНКА
ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА
ФАКТОРИ ВПЛИВУ**

**INNOVATIVE BEHAVIOR OF
ENTERPRISES: ESSENCE AND
FACTORS OF INFLUENCE**

Анотація: Висвітлено сутність та ознаки інноваційної поведінки підприємств. Проаналізовано фактори впливу на інноваційну поведінку підприємств.

Ключові слова: інноваційна поведінка, інноваційна активність, інноваційна діяльність, фактори, підприємство.

Abstract: The essence and signs of innovative behavior of enterprises are highlighted. Factors influencing the innovative behavior of the enterprise were analyzed.

Keywords: innovative behavior, innovative activity, innovative activity, factors, enterprise.

Інновації в сучасних умовах є одним із ключових чинників розвитку підприємств. Вони втілюються у вигляді нових або поліпшених виробів, технологій, обладнання, матеріалів, джерел енергії, поліпшення організації праці і управління, підвищення кваліфікації працівників. Тому інноваційна поведінка підприємств є головним засобом забезпечення їх конкурентоспроможності та фінансової стабільності.

Метою роботи є дослідження сутності інноваційної поведінки підприємств та факторів які на неї впливають.

Слід відмітити, що поняття «інноваційна поведінка» остаточно не устоялося і в науковому обороті використовується досить рідко та часто застосовується як синонім понять «інноваційна діяльність» і «інноваційна активність». Розглянемо детальніше зазначенні поняття. Сутність поняття «інноваційна активність» полягає в тому, що за її допомогою оцінюється характер інноваційної діяльності. Інноваційна активність - це характеристика поведінки підприємства в сфері інноваційної діяльності і виражається в параметрах інтенсивності, швидкості реакції, різноманітності, частоті і обсягах робіт пов'язаних з інноваційною діяльністю. Закон України «Про інноваційну діяльність» трактує інноваційну діяльність як діяльність, що спрямована на

використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [1]. Слід зазначити, що в багатьох визначеннях має місце ототожнення понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес».

В загальному сенсі поведінка будь якої системи – це сукупність реакцій на зовнішні подразники [2]. На сьогодні зростає схильність економічних систем до переходу в нестабільний, хаотичний стан. Інноваційну поведінку слід вважати реакцією підприємств на зростання хаотичності умов зовнішнього середовища. Інноваційна поведінка полягає в пошуку можливих шляхів зміни умов внутрішнього і зовнішнього середовища в майбутньому, в прискоренні вигідних для себе змін і використанні їх на свою користь шляхом розробки і впровадження інновацій. Розрізняють види інноваційної поведінки за таким ознаками: за стратегією НДДКР (новатори, імітатори); за стратегією адаптації інновацій (наступальна, захисна, імітаційна); за участю в етапах життєвого циклу інновацій (участь в усіх етапах, в декількох, в одному).

Загальними ознаками інноваційної поведінки підприємств може слугувати здійснення тих чи інших видів інноваційної діяльності (розробка продукту, процесу, випуск нової продукції на ринок, придбання технологій та ін.). Інноваційна поведінка підприємств проявляється в реалізації ними інноваційних проектів. Ознаками інноваційної поведінки можуть бути показники, які враховують при статистичних дослідженнях: наявність витрат на НДДКР; придбання об'єктів інтелектуальної власності (патенти, ліцензії, патентування власних об'єктів інтелектуальної власності); впровадження технологічних, маркетингових, організаційних інновацій. Отже, головними ознаками інноваційної поведінки підприємств є новизна діяльності, наявність змін, отримання економічної вигоди. Автор теорії інноваційного розвитку Й. Шумпетер не розрізняв поняття інноваційна і підприємницька поведінка та зазначав, що підприємцю притаманний особливий вид економічної поведінки: творчість, ініціатива, ризик, авторитет. Підприємці створюють нові, раніше невідомі, комбінації факторів виробництва. Шумпетер розглядав інновації як економічний засіб, застосований підприємцем з метою підвищити свій прибуток. Проте згідно сучасних досліджень інноваційна поведінка не є обов'язковим елементом підприємництва [3].

Інноваційний тип поведінки на відмінну від інших характеризується таким ознаками: новаторськими цілями діяльності, інноваційними результатами розвитку порівняно з попередніми етапами, а також порівняно з діяльністю конкурентів. Завдяки інноваційній активності є можливість на короткий термін зайняти домінуюче положення в обраних напрямках діяльності, доки в нішу не зайшли конкуренти. Для проведення наступальних дій потрібна сукупність внутрішніх і зовнішніх умов які дозволять забезпечити інноваційну направленість. На інноваційну поведінку підприємств впливають зовнішні та внутрішні фактори. До внутрішніх факторів відносять галузеву приналежність, організаційно-правову форму, ринкову позицію. Розмір підприємства сильно корелює з такими факторами, як науково-дослідні роботи, маркетинг, кількість

висококваліфікованого персоналу. Також важливими внутрішніми факторами є наявність фінансових ресурсів, ставлення керівництва і персоналу до інновацій, розвиненість інноваційних мереж. До зовнішніх факторів, що впливають на інноваційну поведінку підприємства слід віднести специфічні фактори розташування (наприклад інфраструктура, ринок праці, послуги), загальне середовище підприємства (продуктивність та розвиток галузі, ринки і розвиток попиту, конкурентоспроможність, глобалізація, регіоналізація, технологічний прогрес), інноваційна та технологічна політика (стимули до поліпшення науково-дослідної роботи).

Зазвичай підприємства без значного інноваційного потенціалу не можуть генерувати помітні інновації, навіть якщо умови в регіоні де вони знаходяться сприятливі. Однак регіональне оточення може допомогти підприємствам реалізувати свій інноваційний потенціал. Факторами регіонального середовища є близькість науково-дослідних інститутів, центрів, наявність на ринку висококваліфікованих науково-технічних працівників, існування вимогливих місцевих споживачів, міжфірмове інноваційне співробітництво. Проте, інноваційна поведінка підприємства залежить більшою мірою від змінних на рівні підприємства, ніж змінних регіонального рівня.

Таким чином інноваційна поведінка підприємств є складним, комплексним та неоднозначним явищем. Для управління даним типом поведінки підприємств необхідно розробити комплекс заходів формалізованих у вигляді інноваційної політики підприємства та єдиної державної інноваційної політики.

Література

1. Закон України. Про інноваційну діяльність від 04.07.2002 № 40-IV <https://ips.ligazakon.net/document/T020040>
2. Овчарська О. Інноваційна поведінки економічної системи: особливості та фактори впливу. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2015. № 11. С. 175-186. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2015_11_18
3. Koellinger, Ph. Why are some entrepreneurs more innovative than others? Ph. Koellinger. Small Bus. Econ. 2008. №31. P.21-37.

References

1. Law of Ukraine. About innovative activity from 04.07.2002 № 40-IV <https://ips.ligazakon.net/document/T020040>.
2. Ovcharska O. Innovative behavior of the economic system: features and influencing factors. Scientific Bulletin of Odessa National Economic University 2015. No. 11. P. 175-186. Mode of access: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2015_11_18
3. Koellinger, Ph. Why are some entrepreneurs more innovative than others? Ph. Koellinger. Small Bus. Econ. 2008. №31. P.21-37.

JEL: L 15

КАПІТОН Алла

Д.пед.н, професор кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, доцент кафедри комп'ютерних та інформаційних технологій і систем, Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
ORCID 0000-0002-7845-0883

e-mail: kits_seminar@ukr.net

Alla KAPITON

doctor of pedagogical sciences,
associate professor,
National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»,
Ukraine,

АКТИВІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ СУСПІЛЬСТВА ТА СТИМУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

ACTIVATION OF INFORMATION RESOURCES OF SOCIETY AND STIMULATION OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Анотація: У роботі визначено, що інформаційне суспільство, яке розвивається на основі інформаційних потоків та активної інформатизації, – це суспільство, яке знаходиться на тому етапі розвитку, коли основні матеріальні, енергетичні та організаційні ресурси можуть бути реалізовані за допомогою інформаційних ресурсів, тобто, вони мають комплексний характер і самостійно розвиваються, організовуються та підтримуються державною політикою.

Ключові слова: економічний розвиток, інформаційне суспільство, інформатизація, інформаційні ресурси

Abstract: The work determined that the information society, which develops on the basis of information flows and active informatization, is a society at the stage of development when the main material, energy, and organizational resources can be actualized with the help of information resources, that is, they are complex in nature and independently develop and organize and supported by state policy.

Keywords: economic development, information society, informatization, information resources

Social structures and institutions necessary for the activation of society's information resources and the corresponding stimulation of economic development are educational institutions, standards of information culture, and a community of corporate cultures. Of particular importance in terms of the intellectualization of social components of enterprises, organizations, and households are the selection and arrangement of personnel, the selection of talents, and the determination of the place and role of each individual intelligence (each person) in the system. Currently, in Ukraine and in the world scientific opinion, an important direction is being formed - the intellectualization of economic and social systems. It is important to organize research of an applied nature (preparation of methods, projects, recommendations) in relation to raising the intellectual level of certain social subsystems as part of the work on informatization of society. It is about the development of the modern information society and, as its integral basis, the national intellectual environment [1,2].

Analyzing the world experience of the development of the information economy, it can be determined that the development of mechanisms for the formation of the information society is the focus of attention of many countries of the world as a necessary condition for the transition to a new, higher level of social development. In this way, the key role in the processes of development of the information component and activation and optimization of informatization processes is determined[2,3].

The main tasks of the information programs of all states that have embarked on the path of informatization of society are: determining the role and tasks of the government and private enterprises in the process of building an information society; improvement of the legislative framework, legal support and protection of information processes; formation of accounting principles of state information resources; optimization of the fleet of computing equipment, technologies, telecommunications and other means of communication; carrying out a policy of raising the general educational level in the field of information for all layers of the population; development of pricing and investment mechanisms for information processes and acceleration of information infrastructure development on this basis; solving issues of simplifying international information exchange using all available means (conferences, exhibitions, exchange of specialists, etc.). Recently, the influence of information technologies on modern society and the national economy is so significant that it is necessary to state an information explosion and even an information revolution, comparing it with the industrial revolution, which led to a radical transformation of the world socio-economic environment. In many ways, these problems are due to the pace of development and the effectiveness of the implementation of informatization processes [1,3].

In Ukraine, according to the author, it is necessary to state not only the problems and imperfections of the development of informatization, but also to determine the information crisis. This is a stagnant crisis of a systemic nature, which is confirmed by the increase in the volume of information with a continuous decrease in its quality parameters; prices for information products and services (without a corresponding connection with quality changes); amount of unpublished information; volumes of documentation after the introduction of technological components of informatization; as well as the lack of methods for evaluating the effectiveness of the implementation of informatization processes; comprehensive assessment of informatization and determination of its complex development parameters; state policy on the formation of information culture.

The processes of informatization of the national economy in Ukraine are filled with new relevant components: telecommunications; network information technologies, a set of information resources; computer equipment, network equipment and software; applied information technologies; ensuring information security; qualified personnel and the system of their training and retraining; theoretical, methodological and methodological support; as well as regulatory and legal support; standardization and certification; classification and coding of information; production and implementation of information infrastructure components; forming the foundations of information culture.

Література

1. Завальна І. Інформатизація освіти як чинник розвитку інформаційного суспільства [Electronic resource] - Access mode: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13265/34.pdf>
2. Лисенко В., Самсонова К. Інформатизація в Україні: основні тенденції та проблеми [Electronic resource] - Access mode: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/4764/1/%E2%84%9611_1_2011-80-84.pdf
3. Пожуєв В. Інформатизація як ресурс розвитку сучасного українського суспільства [Electronic resource] - Access mode: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_38_1.pdf

References

1. Zavalna I. Informatyzatsiia osvity yak chynnyk rozvytku informatsiinoho suspilstva [Electronic resource] - Access mode: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13265/34.pdf>
2. Lysenko V., Samsonova K. Informatyzatsiia v Ukraini: osnovni tendentsii ta problemy [Electronic resource] - Access mode: http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/4764/1/%E2%84%9611_1_2011-80-84.pdf
3. Pozhuiev V. Informatyzatsiia yak resurs rozvytku suchasnoho ukrainskoho suspilstva [Electronic resource] - Access mode: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_38_1.pdf

JEL M21

ДЕНИСЮК Андрій

МЕТІЛЬ Руслан

студенти групи ЕП-402 ДВНЗ

«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

м. Київ, Україна

e-mail: ruslanmetil13@gmail.com

Andrii DENYSIUK,

Ruslan METIL,

stuydents of the EP-402 group
of the State Higher Secondary School

"Vadim Hetman Kyiv

National University of Economics"

Kyiv, Ukraine

ШЕВЧУК Наталія

к.е.н., професор кафедри бізнес-економіки та

підприємництва,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0001-6467-7748

e-mail: shevchuk@kneu.edu.ua

Nataliya SHEVCHUK

Doctor of Economics, Professor of the
Department of Business Economics and

Entrepreneurship,

Kyiv, Ukraine

СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Анотація: У тезах розкрито основні теоретичні аспекти інноваційної підприємницької діяльності. Розглянуто різні наукові погляди на сутність даного поняття та виокремлено деякі його особливості. Також були охарактеризовані мета, принципи, ознаки, функції та умови функціонування інноваційного підприємництва.

THE ESSENCE OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

Abstract: Theses reveal the main theoretical aspects of innovative entrepreneurial activity. Different scientific views on the essence of this concept are considered and some of its features are highlighted. The purpose, principles, features, functions and conditions of functioning of innovative entrepreneurship were also characterized.

Ключові слова: підприємництво, інноваційна діяльність, інноваційне підприємництво, інновації, інноваційний процес, інноваційний розвиток, конкурентоспроможність.

Keywords: entrepreneurship, innovative activity, innovative entrepreneurship, innovations, innovation process, innovative development, competitiveness

Сучасна економіка розвивається під впливом глобалізації. На даний момент для сучасних компаній основним важелем в конкурентній боротьбі стало впровадження інновацій. Використання переваг науково-технічного прогресу дозволяє підприємству не лише вдосконалити свою операційну діяльність, але й краще задовольняти потреби споживачів. Особливо актуальним постає дане питання перед нашою державою, чий бізнес спершу зіткнувся із пандемією, а тепер й з повномасштабною війною. Безліч компаній були змушені перенести свої потужності в інші регіони, а ті, котрі не змогли, – припинити свою діяльність. Тим не менш, попри усю складність ситуації, перед українським бізнесом з'явилася можливість повністю відійти від старих стандартів та замінити їх західними. Також позитивним аспектом, що лише доказує актуальність планування освоєння інновацій, є те, що все більше міжнародних компаній стають зацікавлені у веденні бізнесу в Україні. І саме через те, що інноваційне підприємництво в Україні стає все більш поширеним, необхідно детально дослідити його сутність

Поняття «підприємництво» та «інновація» є взаємозалежними, оскільки підприємництво – це економічна поведінка, що характеризується певною творчістю та готовністю до ризику, а фактичним проявом цієї поведінки є інновація, що включає в себе вдосконалення методів виробництва та збуту продукції, покращення її споживчих характеристик та отримання економічних результатів від інновації. У даному контексті, підприємницька діяльність розглядається як основа інноваційного процесу. [1, С. 62] З іншого боку, можна стверджувати, що підприємництво характеризується обов'язковою наявністю інноваційної складової, хоч то виробництво нового товару, зміна портфеля діяльності або заснування нового підприємства. Нова система управління виробництвом, якістю, застосуванням нових методів організації виробництва або нових технологій – це також інноваційні моменти. [2]

На основі вищезгаданого симбіозу між підприємництвом та інновації в науковому просторі виникло цілком нове поняття як «інноваційне підприємництво». Зокрема, можемо розглянути три підходи до його розкриття:

- за першим підходом інноваційне підприємництво характеризується як процес, який представляє собою складний ланцюг дій від пошуку (зародження) підприємницької ідеї до її втілення в реальну практику. Цей процес трансформації є досить тривалим, оскільки потребує додаткового часу для запуску у виробництво, адже між науковими ідеями і технологіями існує великий розрив, для подолання якого потрібен досить специфічний набір знань і компетенцій.

- згідно другого підходу визначальною характеристикою інноваційного підприємництва є творча діяльність створення «нового». Носієм творчої діяльності є соціум із його інтелектуальними характеристиками, який виступає

генератором створення «нового». Представники даного підходу стверджують, інноваційне підприємництво нерозривно пов'язане із інтелектуальним капіталом, як визначальним чинником забезпечення конкурентоспроможності.

- в рамках третього підходу інноваційне підприємництво трактується з позиції форми створення «нового», а саме інтеграції науки та виробництва. [3, С. 63-64]

Виходячи із усього вищесказаного, можна стверджувати, що інноваційне підприємництво слід розглядати як поєднання трьох вищезазначених наукових підходів, також пам'ятаючи про законодавче трактування. Адже тільки в такому випадку можна розкрити сутність даного поняття повністю.

Основною метою функціонування сучасного інноваційного підприємництва має бути підвищення та покращення якості життя кожної людини, спрямованість до високої конкурентоспроможності вітчизняних підприємств як на внутрішніх ринках, так і на світовій економічній арені.

Інноваційне підприємництво діє згідно таких принципів, як вибір виду та способу діяльності, залучення виробничих та матеріальних ресурсів, самостійне формування програми діяльності, вільний найм працівників, а також вільне розпорядження прибутком після внесення платежів, встановлених законодавством.

Важливим є те, що ефективне функціонування даного виду підприємництва можливе тільки за певних умов. До них відносять стабільність державної економічної та соціальної політики, пільговий податковий режим, ефективний та функціонуючий захист інтелектуального права та достатнє інформаційне забезпечення.

До функцій інноваційного підприємництва відносять:

- ефективне використання капіталу та інших ресурсів для досягнення найкращих результатів;
- організація виробничої програми та господарської діяльності, управління ними;
- обґрунтування та впровадження нових ідей і творчої ініціативи

Також слід зазначити, що інноваційному підприємству притаманні певні ознаки, а саме повна самостійна ініціативність, творче новаторське мислення, частковий ризик, економічне та соціальне зобов'язання, сучасне масштабне мислення, а також ділова поведінка підприємця. [4, С. 110-111]

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можна сміливо заявити, що саме існування підприємства як явища неможливе без інновацій, оскільки воно передбачає ризик при впровадженні «нового». Також слід зазначити, що інноваційне підприємництво є достатньо багатограним поняттям. Його головний зміст полягає в збільшенні конкурентоспроможності суб'єктів підприємства за рахунок проведення новаторської діяльності із постійним ризиком. Зокрема, розвиток інноваційного підприємства безпосередньо впливає не лише на окремих економічних суб'єктів, але й на національну економіку загалом і в майбутньому може стати ключовим фактором у повоєнному розвитку нашої країни.

Література

1. Гнатенко І. А. Феномен інноваційного підприємництва в національній економіці / І. А. Гнатенко. // Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – С. 62.
2. Краус Н. М. Інноваційне підприємництво і цифровий бізнес: науково-економічна фіча розвитку та зміни в управлінні / Н. М. Краус, К. М. Краус, О. В. Марченко // Ефективна економіка. – 2020.
3. Ковальська Л. Л. Інноваційне підприємництво регіону: сутність та характеристика / Л. Л. Ковальська, С. Ф. Таран. // Економічний форум. – 2019. – С. 63–64.
4. Гавриш О. М. Інноваційне підприємництво: сутність, значення та проблеми в сучасних умовах функціонування / О. М. Гавриш, В. П. Пильнова, О. В. Пісковець. // Економіка та держава. – 2020. – С. 110–111.

References

3. Hnatenko I. A. Fenomen innovatsiynoho pidpryyemnytstva v natsional'niy ekonomitsi / I. A. Hnatenko. // Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo. – 2019. – С. 62.
4. Kraus N. M. Innovatsiyne pidpryyemnytstvo i tsyfrovyy biznes: naukovo-ekonomichna ficha rozvytku ta zminy v upravlinni / N. M. Kraus, K. M. Kraus, O. V. Marchenko // Efektyvna ekonomika. – 2020.
5. Koval's'ka L. L. Innovatsiyne pidpryyemnytstvo rehionu: sutnist' ta kharakterystyka / L. L. Koval's'ka, S. F. Taran. // Ekonomichnyy forum. – 2019. – S. 63–64.
6. Havrysh O. M. Innovatsiyne pidpryyemnytstvo: sutnist', znachennya ta problemy v suchasnykh umovakh funktsionuvannya / O. M. Havrysh, V. P. Pyl'nova, O. V. Piskovets'. // Ekonomika ta derzhava. – 2020. – S. 110–111.

JEL M21

ТИТИШ Богдан

аспірант, Державний торговельно-економічний університет, Україна

e-mail: B.Tytysh@knu.edu.ua

Bohdan TYTYSH

PhD Student, State University of Trade and Economics, Ukraine

КОНКУРЕНТНІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ШОСТОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО УКЛАДУ

Анотація: У тексті аналізується вплив віянь Шостого технологічного укладу на динаміку розвитку конкурентного середовища. Розглядаються нові змінні в структурі конкурентних відносин, що викликані розвитком технологій.

Ключові слова: Конкурентні відносини, технологічні уклади, цифровізація, еволюція

COMPETITIVE RELATIONS IN THE SIXTH TECHNOLOGICAL ORDER

Abstract: In the article is analyzed the impact of the Sixth Technological order on competitive environment dynamics. There are reviewed new variables in the structure of the competitive relations caused by technological development.

Keywords: Competitive relations, technological orders, digitalization, evolution

Історія розвитку конкурентних відносин сягає появи самих господарських відносин як структурного елементу розвитку суспільних відносин. Як тільки стали доступними альтернативи на новосформованих ринках, одразу ж і постала потреба конкурувати задля здобуття схильності потенційного покупця саме до свого продукту. Протягом подальшого розвитку економіки, продуктів та ринків змінювались та розвивались і відносини, що виникають між економічними

агентами. Цей розвиток супроводжувався розвитком технологій, що дозволяли і дозволяють отримувати конкурентні переваги на діючих ринках, або створювати нові ринки. Одним з тих, хто намагався систематизувати процеси технологічного розвитку був М. Кондратьєв, який описав розвиток технологій, як сукупність циклів, чия тривалість варіюється в діапазоні 60-70 років [1]. Із розвитком та доповненням цього підходу було сформовано концепцію технологічних укладів, які являють собою пул, сукупність технологій, що формують основу виробничих сил суспільства [2]. У статті групи українських дослідників приводиться п'ять параметрів щодо ідентифікації п'ятого та шостого технологічних укладів. Згідно запропонованого ними підходу, станом на сьогодні суспільство як глобальний конструкт перебуває у перехідному стані, оскільки зараз йому частково властиві як параметри п'ятого укладу, так і частина ознак шостого технологічного укладу [3]. Зокрема, на цей перехід вплинула пандемія COVID-19, яка стимулювала глобальні процеси посилення цифровізації.

Серед ознак шостого технологічного укладу, чію реалізацію можна спостерігати вже сьогодні належить зміна характеру трудових відносин, де розвитку здобуває дистанційна модель роботи, завдяки чому робочі колективи стають все більш різнонаціональними, набувають більшого поширення фриланс-контракти. Іншою такою ознакою є загальний тренд на цифровізацію. Розвиток цифрових грошей, набуття матеріальної цінності нематеріальними благами завдяки розвитку технологій токенизації – всі ці події є ознаками посилення цифровізації, яка у свою чергу повинна підвищити ефективність багатьох вже усталених процесів. Також із шостим технологічним укладом пов'язується виникнення нового виду покупця. Від покупця, притаманного п'ятому укладу, новий за своєю моделлю поведінки покупець став порівняно менш імпульсивним у своїх покупках, обирає серед ширшого набору альтернатив та є омніканальним, тобто здійснює свої покупки через як традиційні фізичні канали продажів, так і через інтернет-покупки.

Всі ці зміни знаходять своє відображення на розвитку сучасних конкурентних відносин. Найбільш очевидним є вплив цих чинників на традиційну конкуренцію між виробниками товарів та послуг. Такі виробники та продавці повинні демонструвати гнучкість у реагуванні на зміну середовища. Цифровізація не просто породила новий канал збуту, інтернет-продажі, а і спричинила ситуацію, за якої в рамках цього каналу виникають все нові і нові підканали, які генеруються як завдяки новим форматам соцмереж, що дозволяють щоразу по-іншому взаємодіяти із потенційним покупцем. Відповідно, конкурентні відносини в еру цифровізації вимагають від учасників ринку швидких та сміливих реакцій на зміну середовища задля здобуття конкурентних переваг. З іншого боку, такі канали є більш доступними, ніж традиційні канали, що передбачають витрати на оренду приміщень та прив'язують реалізацію до точки збуту. Як наслідок – більше нових учасників можуть виходити на ринок.

Почуєць в умовах нового укладу до цього готовий – він схильний обирати серед більшого кола альтернатив та його цікавить більш широкий набір

параметрів цих альтернатив. Як наслідок – виробники товарів та послуг мають враховувати чимало нових параметрів, які раніше могли не впливати на рішення про здійснення покупки: використання вторинних матеріалів, неучасть у проведенні досліджень на тваринах, здійснення благодійної діяльності тощо. Більш того, цифровізація сприяє розвитку автоматизації виробничих процесів, а тому людині відводиться у все більшій мірі нова роль – розробка та проектування. Як наслідок – покупець сам бере участь у створенні і розробці ще ширшого розмаїття на ринку. Це призводить до нового витка конкуренції між виробниками – конкуренція за співробітників.

Вже сьогодні в ряді галузей можна спостерігати активні процеси розробки все новіших заходів з мотивації співробітників та утримання їх на своїх позиціях задля підтримки внутрішніх виробничих процесів компаній. Роботодавці готові йти на поступки в різних питаннях, від величини винагороди і до режиму робочих годин, з метою посилення сили свого бренду роботодавця та підтримки штату і сформованих в ньому зв'язків.

Таким чином, Шостий технологічний уклад вже сьогодні здійснює різносторонній вплив на учасників ринку. Конкурентні відносини змінюються, а традиційні прийоми відходять в минуле під впливом змін, викликаних розвитком цифрових технологій. Разом з тим, існує багато перехресних залежностей, які провокують й інші зміни в конкурентних відносинах, що формує простір для подальших досліджень та розробки цієї проблематики.

Література

1. Зубко Г. Шостий технологічний уклад: Інфраструктурно-правовий аспект // Підприємництво, господарство і право. – №11. – 2019. – с.108–112.
2. Кириченко О. Світовий досвід державної політики регулювання інвестиційно-інноваційного забезпечення на різних етапах промислового розвитку // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – №25(1). – 2019. – с.218–229.
3. Alekseeva A. Technological orders' change caused by the pandemics: Digitalization in the internationalization of technology transfer // Problems and Perspectives in Management. – №19(3). – 2021. – с.261–275.

References

1. Zubko H. Shostyi tekhnolohichnyi uklad: Infrastrukturno-pravovyi aspekt // Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – №11. – 2019. – s.108–112.
2. Kyrychenko O. Svitovyi dosvid derzhavnoi polityky rehuliuвання investytsiino-nnovatsiinoho zabezpechennia na riznykh etapakh promyslovoho rozvytku // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. – №25(1). – 2019. – s.218–229.
3. Alekseeva A. Technological orders change caused by the pandemics: Digitalization in the internationalization of technology transfer // Problems and Perspectives in Management. – №19(3). – 2021. – s.261–275.

к.е.н., доцент
ДВНЗ «КНЕУ імені В.Гетьмана»
Україна
<https://orcid.org/0000-0002-0298-5857>
ВОСТРЯКОВА Валентина
к.е.н., доцент
ДВНЗ «КНЕУ імені В.Гетьмана»
Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8999-6323>

Halyna MAKHOVA
PhD in Economics, Associated Professor
SHEE «KNEU named after Vadym Hetman»,
Ukraine
Valentyna VOSTRIAKOVA
PhD in Economics, Associated Professor
SHEE «KNEU named after Vadym Hetman»,
Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПІДПРИЄМНИЦТВІ

PROSPECTS OF USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN BUSINESS

Анотація: В роботі визначені галузі, які мають найбільший потенціал впливу штучного інтелекту на діяльність компаній та підприємств, визначені основні напрями використання штучного інтелекту в різних сферах економічної діяльності. Визначені основні переваги впровадження штучного інтелекту в діяльність підприємств.

Ключові слова: штучний інтелект, вплив, галузі, вигоди.

Abstract: Industries that have the biggest potential of artificial intelligence impact on companies and enterprises are defined in the work. The main directions of using of artificial intelligence in different industries are describes. Benefits of artificial intelligence implementation in enterprises' activity are analyzed.

Keywords: artificial intelligence, impact, industries, benefits

В останні роки спостерігається швидкозростаюче поширення систем штучного інтелекту (artificial intelligence – AI) у різних сферах діяльності, зокрема у підприємстві. Поточна хвиля зростання пов'язана, зокрема, із програмним та технічним забезпеченням розвитку штучного інтелекту, а також із збільшенням обсягів Big Data (великих даних). Сучасна діджиталізована економіка генерує щорічно зростаючий на 40% об'єм великих даних, який за прогнозами досягне 163 трильйонів гігабайтів у 2025 році [1]. Штучний інтелект за визначенням PWC - це збірний термін для комп'ютерних систем, які можуть розуміти їхнє оточення, думати, вивчати та застосовувати дії у відповідь на те, що вони розуміють, згідно їхнім цілям [2]. Цей термін також використовується для опису здатності машини імітувати інтелект людини – навчатися, міркувати, здійснювати логічні операції, творити [3].

Формами використанням штучного інтелекту сьогодні є діджитал-асистенти, чат-боти, машинне навчання. Розрізняють автоматизований інтелект (Automated intelligence) - спрямований на автоматизацію управлінських та когнітивних рутиних/нерутиних завдань, допоміжний інтелект (Assisted intelligence) - допомагає у виконанні завдань більш швидко та якісно, розширений інтелект (Augmented intelligence) - допомагає у прийнятті рішень, автономний інтелект (Autonomous intelligence) – спрямований на автоматизацію процесів прийняття рішень без втручання людини [2]. Глобальний ринок

штучного інтелекту оцінюється у 327,5 мільярдів доларів США і продовжує зростати завдяки інвестиціям в нього. Протягом періоду 2015-2020 рр. щорічні корпоративні інвестиції в штучний інтелект зростали на 55 мільярдів доларів [4]. Значна кількість дослідників вважає, що штучний інтелект суттєво вплине на виробничий потенціал всієї глобальної економіки, збільшить продуктивність праці в багатьох галузях. Згідно досліджень PWC глобальний ВВП буде вищим на 14% в 2030 році в результаті прискорення розробки та впровадження штучного інтелекту – еквівалент додаткових 15,7 трильйонів доларів США [2]. Штучний інтелект сприятиме як більш ефективному виробництву за рахунок автоматизації процесів, підвищенню ефективності праці, так і зростанню споживчого попиту завдяки персоналізації, більш кращому розумінню потреб клієнтів. Наявні статистичні дані свідчать, що 37% компаній у світі вже використовують штучний інтелект [5]. Одне з недавніх досліджень IBM Institute for Business Value демонструє, що 94% компаній вірять в те, що штучний інтелект - це конкурента перевага бізнесу [6].

В звіті PWC представлені галузі, які мають найбільший потенціал змін зумовлених використанням штучного інтелекту, в першу чергу, це сектор охорони здоров'я, автомобілебудування, фінанси. Найменше зміни торкнуться виробничого сектору. Є припущення, що протягом найближчих 7 років потенційний вплив використання штучного інтелекту буде спадати у всіх галузях, за виключенням охорони здоров'я [2].

Сфера, де штучний інтелект знаходить широке використання – бізнес та підприємництво. Слід зазначити, що компанії більше зосереджені на вирішенні власних проблем, а не на розвитку штучного інтелекту, більшу частину прибутків від використання штучного інтелекту вони отримують з маркетингу та рекламних продажів. Такі компанії, як Alibaba, Amazon, Facebook, Google масово використовують глибокі штучні нейронні мережі, наприклад, Long-Short-Term Memory, щоб прогнозувати попит користувачів і довше утримувати їх на своїх платформах, змушуючи їх переходити за рекламними посиланнями [1]. Штучний інтелект активно використовується в сільськогосподарській сфері та в управлінні природними ресурсами. Методи «точного землеробства», що засновані на штучному інтелекті, застосовуються як в розвинених країнах, так і в тих, що розвиваються. Такі методи допомагають вирощувати сільськогосподарські культури, розвивати тваринництво з більш ефективним використанням праці, добрив, кормів та води. Розглянемо основні галузі економіки із значним потенціалом використання штучного інтелекту, основні напрями його застосування та переваги для споживачів.

Однією з найбільш перспективних сфер є сфера фінансових послуг, де штучний інтелект може використовуватися для персонального фінансового планування, виявлення шахрайства та запобігання відмиванню грошей, автоматизації процесів, спрямованих на клієнта. Це сприятиме формуванню більш цілісних та клієнто-орієнтованих рішень щодо управління фінансами, інвестицій відповідно до потреб споживача, його планів, доходів тощо. Напрямами використання штучного інтелекту в ритейлі є: персоналізований

дизайн та виробництво, прогнозування споживчого попиту, управління запасами та поставками. Для споживача це більш швидке та зручне задоволення потреб, актуальні рекомендації товарів, для компанії – економія часу, зусиль, коштів через ефективну логістику та постачання. В сфері виробництва штучний інтелект забезпечує моніторинг та коректування виробничих процесів, управління ланцюжками поставок та їх оптимізацію, що знаходить відображення у більш гнучкому, швидкому, відповідальному виробництві з меншими затримками та дефектами.

Переваги від використання штучного інтелекту наявні і в інших сферах – енергетиці, логістиці, телекомунікації.

Узагальнюючи вигоди використання штучного інтелекту для бізнесу, підприємств, перш за все, варто відзначити такі:

- економія часу та коштів завдяки автоматизації рутинних, повторюваних завдань та оптимізації процесів;
- зменшення (в деяких випадках повне усунення) впливу людського фактору;
- завдяки якісній обробці даних більш ефективний маркетинг та краще обслуговування клієнтів.

При цьому, впровадження штучного інтелекту у діяльність підприємства є стратегічним рішенням і вимагає ретельного опрацювання, оскільки необхідно забезпечити баланс між цифровими технологіями та людськими ресурсами. Потрібно ретельно оцінити та проаналізувати систему управління знаннями на підприємстві, сферу впливу людських суджень та рішень для запобігання негативного впливу на лояльність та довіру клієнтів автоматизації процесів.

Література

1. Програмісти чи програми: коли машини замінять людей в українському IT? [Електронний ресурс]. - 2017. - Режим доступу <https://eba.com.ua/programisty-chy-programy-koly-mashyny-zaminyat-lyudej-v-ukrayinskomu/>
2. PWC's Report "Sizing the prize. What's the real value of AI for your business and how can you capitalise?" [Електронний ресурс]. – 2017, р.4. – Режим доступу <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf>
3. Чи потрібен вашому бізнесу штучний інтелект? [Електронний ресурс]. – 2020. - Режим доступу <https://businessviews.com.ua/ru/tech/id/chi-potriben-vashomu-biznesu-shtuchnij-intelekt-2144/>
4. Shanhong Liu. *Artificial Intelligence (AI) worldwide. 2020 - Statistics & Facts* [Електронний ресурс]. – 2020. - Режим доступу <https://www.statista.com/topics/3104/artificial-intelligence-ai-worldwide/#dossierKeyfigures>

References

1. *Programmers or programs: when will machines replace people in Ukrainian IT?* European Business Association (2017) <https://eba.com.ua/programisty-chy-programy-koly-mashyny-zaminyat-lyudej-v-ukrayinskomu/>
2. *Sizing the prize. What's the real value of AI for your business and how can you capitalise?* PWC's Report (2017) <https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf>
3. *Does your business need artificial intelligence?* BusinessViews (2020) <https://businessviews.com.ua/ru/tech/id/chi-potriben-vashomu-biznesu-shtuchnij-intelekt-2144/>
4. Shanhong Liu (2020). *Artificial Intelligence (AI) worldwide. Statistics & Facts* <https://www.statista.com/topics/3104/artificial-intelligence-ai-worldwide/#dossierKeyfigures>

5. Bojan Jovanovic. 55 Fascinating AI Statistics and Trends for 2022 [Електронний ресурс]. – 2022. - Режим доступу <https://dataprot.net/statistics/ai-statistics/>
6. The business value of AI. Peak performance during the pandemic / IBM Institute for Business Value [Електронний ресурс]. – 2020. - Режим доступу <https://www.ibm.com/downloads/cas/ZENVBND4>
5. Bojan Jovanovic (2022). 55 Fascinating AI Statistics and Trends for 2022 <https://dataprot.net/statistics/ai-statistics/>
6. The business value of AI. Peak performance during the pandemic (2020) IBM Institute for Business Value <https://www.ibm.com/downloads/cas/ZENVBND4>

JEL M21;O31

e-mail: l.dolgova@meta.ua

ДОЛГОВА Людмила

канд. екон. наук., доцент,
Національний авіаційний університет, Київ,
Україна
ORCID 0000-0001-9917-7065

Lyumila DOLGOVA

PhD, Associate Professor
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

СТЕПАНОВ Ілля

Студент
Національний авіаційний університет, Київ,
Україна

Ilia STEPANOV

Student
National Aviation University, Kyiv, Ukraine

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В МАРКЕТИНГУ

MODERN INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN MARKETING

Анотація: Розглянуто питання розробки інноваційних технологій у сфері маркетингу на основі новітніх винаходів: інтернет, соціальні мережі, 3D моделювання та т.п.

Ключові слова: маркетинг, інновації, інноваційні технології, реклама.

Abstract: The issue of developing innovative technologies in the field of marketing based on the latest inventions (the Internet, social networks, 3D modeling, etc.) was considered

Keywords: marketing, innovations, innovative technologies, advertising.

Для споживача слово «маркетинг» викликає в загальному тільки негативні почуття, адже цей термін завжди корелюється з рекламою, що сприймається як щось надтоїдливе, непотрібне та безглузде. Але якщо зазирнути за ширму «реклами», то можемо побачити що в системі маркетингу набагато більше аспектів ніж просто нав'язати бажання купити якийсь товар.

Згідно словника економічних термінів Завадського Й. С., «маркетинг - діяльність, що забезпечує виробникам товарів і послуг своєчасну реакцію на зміни ситуації на ринку, а споживачам краще задоволення їхніх потреб; комплексна система заходів для організації керування виробничо-збутовою діяльністю, заснована на вивченні і прогнозуванні ринку з метою максимізації можливостей задоволення потреб покупців і одержання прибутку». Також він

наводить наступне визначення, яке більше розкриває термін з боку функціоналу маркетингу, а саме «процес визначення потреб і їх задоволення за допомогою відповідних товарів чи послуг шляхом дизайну продукції, поширення і просування на ринок, здійснюваний комерційною чи неприбутковою організацією»[1, с. 174] Отже, використовуючи ці визначення, можна прийти висновку, що в маркетингу ідеться більше про роботу зі споживачем від етапу коли про товар нічого не відомо до моменту коли вже підводиться карта до терміналу оплати.

Як відомо, використання застарілих стратегій та ідей для будь-якої діяльності тягне за собою низьку продуктивність та ефективність. В цей же час для маркетингу це – крах і повна поразка. У цієї діяльності і головна задача створення нових підходів, інноваційних технологій та рішень, які відповідають на запити сучасності. Розглянемо ж інноваційні технології маркетингу, які сьогодні використовуються повсякденно.

Основою для маркетингової діяльності є використання сучасних технологій разом з методами просування товарів на ринок. Одним з найважливіших досягнень, яке використовується маркетологами по всьому світі є Інтернет. Є безліч можливостей, як можна імплементувати маркетингову діяльність у Всесвітню павутину, але найголовніше – це SMM(social-media marketing). За статистикою Date Portal за липень 2022 року, на сьогоднішній день соціальними мережами користується приблизно 4,7 млрд. людей (що становить від усіх людей приблизно 59%), а Інтернетом взагалі 5,03 млрд. людей (63,1%)[2]. Відомо, що соціальними мережами користується здебільшого працездатне населення, якому цілком можна пропонувати товари, та з більшою вірогідністю знайти нових клієнтів. SMM дозволяє отримати наступні переваги:

- Збільшення якості «сарафанного» радіо: у соціальних мережах доволі легко поділитись з іншим контактом будь-яким постом, який може також нести і маркетинговий характер, цим самим збільшувати клієнтську базу за рахунок зацікавлених осіб, а не власних коштів

- Відключення «банерної сліпоти»: люди вже навчилися не помічати рекламу в тих місцях де вона найчастіше і з'являється, але в соціальних мережах з'явилась можливість уникнути саме завдяки нестандартному формату реклами.

- Введення таргетингу: кожна людина при реєстрації в соціальній мережі вводить найчастіше свої справжні дані, що дозволяє маркетологам пропонувати рекламу саме тій аудиторії, яка з більшою вірогідністю купить товар.

Наступна важлива маркетингова задача, яка включає в себе низку інноваційних технологій, - раціоналізації використання часу покупця. Це дозволяє збільшити потік клієнтів та збільшити їх лояльність до запропонованих товарів та роботи магазину в цілому. Досягається ця задача, наприклад, завдяки наступним методам:

- переформатування торгових центрів у місця не тільки торгівлі, а і розваг (з чого і пішли ТРЦ). Це розраховано на те, щоб сім'я, або компанія друзів змогла знайти щось цікаве для себе в одному місці, в цей же час витрачаючи кошти в магазинах, які знаходяться в цьому центрі;

- система акційних цін, яку доволі часто можемо побачити в секонд-хендах (споживач може купити товар по дорожчій, сьогоднішній ціні, або завтрашній, дешевшій, але з ризиком, що товару вже не буде);

- віртуальна презентація товару. Цей метод охоплює споживачів, які мають смартфон та мобільний інтернет, усе що необхідно, це відскакувати QR-код бажаного товару в магазині та на телефоні відобразиться уся необхідна інформація, промовідео та презентація товару. Починається використання ідеї 3D-моделей товарів у магазинах. Це досягається завдяки нехитрому використанню скла та проекторів, які роблять враження об'ємного товару на полиці, яка приваблює своєю нетиповістю погляд більшості відвідувачів магазинів;

- все більше маркетологи почали експериментувати з дизайном офлайн магазинів, роблячи нові викладки товарів, змінюючи архітектуру внутрішньої частини магазину та т. п.

Отже, у вік цифрових технологій технології маркетингу вражають своєю інноваційністю, а самі маркетологи – своєю творчістю та гнучкістю у питанні наприклад, поєднання сучасних винаходів зі стандартними магазинами або кіосками.

Література

1. Єрохін, С.А. (2008), *Управління інноваційною діяльністю в економіці України: колективна наук. монографія / За наук. ред. д.е.н., проф. С. А. Єрохіна, Національна академія управління, Київ, Україна. – 116 с.*
2. Лук'янець, Т.І. (2000), *Маркетингова політика комунікацій*, КНТЕУ, Київ, Україна. – 380 с.
3. Примак, Т.О. (2003), *Маркетингові комунікації: навч. посіб.* / Т. О. Примак – К.: Ельга, Ніка–Центр, Київ, Україна. – 280 с.
4. Романов, А.А. / Панько А.В. (2006), *Маркетинговые коммуникации*, Эксмо, Москва, Россия. – 432 с.
5. Чухрай, Н.І. (2011), *Маркетинг інновацій*, Видавництво Львівської політехніки, Львів, Україна. – 256 с.

References

1. Erohin, S.A. (2008), *Upravlinnia innovatsijnoiu diial'nistiu v ekonomitsi Ukrainy* [Management of innovation in the economy of Ukraine], National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.
2. Lukyanets, T.I. (2000), *Marketynhova polityka komunikatsij* [Marketing Communications policy], KNTEU, Kyiv, Ukraine.
3. Primak, T.O. (2003), *Marketynhovi komunikatsii: navch. posib* [Marketing Communications: teach. Guidances], Nicka-Center, Kyiv, Ukraine.
4. Romanov A. A. and Panko A. V. (2006), *Marketynhovye kommunykatsyy* [Marketing communications], Eksmo, Moscow, Russia.
5. Chukhray, N.I. (2011), *Marketynh innovatsij* [Marketing Innovation], Publishing House of Lviv Polytechnic National University, Lviv, Ukraine

JEL M21;O31

КАЛИЧЕВА Наталія

e-mail: kalycheva_natash@ukr.net
boikokop@gmail.com
lobanowa.ltn@gmail.com
Natalia KALYCHEVA

Doctor of Economics, Associate Professor,

д.е.н., доц., професор кафедри економіки та управління виробничим і комерційним бізнесом, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

БОЙКО Тетяна,

магістр, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

boikokop@gmail.com

ЛОБАНОВА Євгенія,

магістр, Український державний університет залізничного транспорту (м. Харків)

professor of the department of economics and management of industrial and commercial business,
Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)

Tatiana BOYKO

Master,

Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)

Eugenia LOBANOVA,

Master,

Ukrainian State University of Railway Transport (Kharkiv)

lobanova.ltn@gmail.com

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПАСАЖИРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ЗА РАХУНОК СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

CONCEPTUAL BASIS OF ENSURING THE QUALITY OF PASSENGER TRANSPORT AT THE ACCOUNT OF SOCIAL INNOVATIONS IN MODERN CONDITIONS

Анотація: Соціальні інновації забезпечують ефективний розвиток суспільства і відіграють важливу роль у майбутньому країни. Забезпечення якості пасажирських перевезень шляхом запровадження соціальних інновацій дозволяє значно підвищити їх ефективність.

Ключові слова: пасажирські перевезення, якість транспортного обслуговування, соціальні інновації, вокзальні комплекси

Abstract: Social innovations ensure effective development of society and play an important role in the future of the country. Ensuring the quality of passenger transportation through the introduction of social innovations allows to significantly increase their efficiency.

Keywords: passenger transportation, quality of transport service, social innovations, station complexes

Проблема трансформації ринку зачіпає все галузі господарювання та аспекти їх функціонування, не винятком став і ринок пасажирських перевезень. Сьогодні транспортні послуги у сфері пасажирських перевезень переорієнтуються з виробника, який надає дані послуги, на споживача, переслідуючи головну мету - задоволення його потреб у пересуванні. Ця переорієнтація на споживача призвела до потреби у застосуванні нових управлінських рішень при організації пасажирських перевезень здатних гнучко реагувати на умови, які постійно змінюються. Формування основ забезпечення якості пасажирських перевезень на залізничному транспорті із використанням соціальних інновацій. Проблема соціального розвитку та задоволення потреб суспільства є джерелом інноваційного розвитку. З погляду багатьох дослідників, соціальні інновації можуть у найближчому майбутньому стати важелем активізації економічного розвитку. Їх можна назвати – «керованими змінами у сфері соціальних відносин». Соціальні інновації відіграють особливу роль у розвитку регіонів, і можуть бути визначені у досить широких рамках – як нові ідеї, які працюють на благо жителів. В основному реалізація цих ідей

відбувається в рамках громадського сектору, за участю механізмів регіонального та приватного партнерства.

Основними факторами у виробництві соціальних інновацій визнаються, по-перше, некомерційні організації та їхній інфраструктурний потенціал на ринку соціальних послуг. По-друге, самі громадяни, залучені до самоорганізації, а також громадянська участь та волонтерська діяльність у провадженні інноваційних підходів до вирішення та профілактики соціальних проблем. По-третє, це органи державної влади, які можуть розробляти та впроваджувати інноваційні проекти у соціальній сфері, а також створювати сприятливі умови для їх виробництва та розповсюдження. Інновації у сфері транспорту та мобільності, які застосовуються в сучасному суспільстві, від технічних та технологічних (наприклад, інтелектуальні транспортні системи) до соціальних сфер (наприклад, розумні міста, соціальні інновації і т. д.), змінюють способи використання транспортних послуг.

Розвиток транспорту сприяє економічному розвитку, тож транспортні підприємства мають використовувати такі форми обслуговування пасажирів, які дозволять вивести якість транспортного обслуговування на новий рівень. Зокрема, поточний стан більшості залізничних вокзалів протягом тривалого часу залишався незадовільним. Пасажири давали негативну оцінку рівня сервісу та організації їхньої роботи загалом. Аналіз наявної ситуації, зміна попиту, поява нових технологій допомогли усвідомити, що наявні залізничні вокзали перестали відповідати вимогам, що висувуються пасажирями для якості транспортного обслуговування. Їх трансформація в залізничні вокзальні комплекси стали очевидними.

Сьогодні сучасний залізничний вокзальний комплекс – це вузловий елемент міської забудови, що представляє історичну та культурну цінність, центр мобільності населення, що виконує функції транспортно-пересадочного вузла. Розвиток залізничних вокзальних комплексів, інтеграція їх до складу транспортно-пересадочних вузлів призводить до підвищення якості обслуговування, підвищує мобільність населення, змінює якість життя мешканців міст. Технологічне, якісне та безпечне обслуговування різних категорій пасажирів та відвідувачів залізничного вокзального комплексу забезпечується безперервним та складним взаємозв'язком зі структурними підрозділами АТ «Укрзалізниця», громадських підприємств, що відбиваються на технологічному процесі роботи сфери. Основні напрями розвитку вокзальних комплексів можна згрупувати наступним чином:

– перший напрям належить архітектурі та плануванню прилеглих територій. Вокзальний комплекс – це об'єкт транспортної інфраструктури, що створюється, для відвідувача та пасажирів, тому він повинен відповідати не тільки функціональним вимогам, а й естетичним. Важливу роль при проведенні реконструкції слід відводити плануванню внутрішніх приміщень, враховувати такі чинники, як наявність комфортних зал очікування, маршрути прямування основних пасажиропотоків, затребуваність пакета послуг тощо. Ще одним параметром є оснащення внутрішніх приміщень вокзалів та прилеглих територій

обладнанням для осіб з обмеженими фізичними здібностями. Соціальна адаптивність транспортної зони, до складу якої входить вокзальний комплекс – обов'язковий захід, що вимагає виконання всіх стандартів із неухильною точністю;

– другий напрям пов'язаний з розвитком сервісу та комфорту на території вокзального комплексу. Завдання підвищення містобудівного потенціалу залізничного вокзального комплексу має реалізовуватись за рахунок розвитку суспільно-ділової функції будівлі, абсолютно не типової для нього. Формування поняття «міський центр», «центр тяжіння», «діловий центр» на базі вокзалу є важливою складовою сучасного іміджу об'єктів транспортної інфраструктури. Розвиток ІТ-технологій дозволяє запровадити на залізничному вокзалі нові послуги, які мають попит. Інформаційні технології, що інтегруються на всіх етапах обслуговування пасажирів, дозволяють вивести якість обслуговування на новий рівень;

– третій напрямок пов'язаний з організацією комплексної безпеки території вітчизняних вокзальних комплексів. Основним завданням при вибудовуванні системи безпеки є вирішення питань збереження життя та здоров'я людини, а також матеріальних цінностей. Застосування сучасних технологій, навчання персоналу, пропаганда заходів безпеки серед відвідувачів та пасажирів вокзального комплексу, їх пильність – це складові загальної системи, що дозволяє побудувати роботу залізничного вокзального комплексу в оптимальному режимі, стати привабливішим не лише для пасажирів, а й відвідувачів – мешканців міст;

- четвертий напрям включає питання екології та облік її у проектах реконструкції залізничних вокзальних комплексів. Відповідність екологічним вимогам, впровадження сучасних технологій енергозбереження, впровадження технологій з переробки та утилізації відходів, раціональне використання земельних ресурсів, озеленення території - це складові, які повинні враховуватися при розробленні проектів реконструкції та розвитку самих вокзалів та прилеглих до нього територій. Створення екологічно безпечного транспортного об'єкта інфраструктури – завдання досить складне, але дуже важливе;

- п'ятий напрям – це питання управління сучасними вокзальними комплексами. Сьогоднішній вокзальний комплекс – це високотехнологічний об'єкт, який поєднує в собі надання різних функцій, типових та нетипових для нього. Тому успішний досвід компаній, що зарекомендували себе на ринку, буде дуже актуальним, при впровадженні нових методів управління. Вирішення питань, пов'язаних з організацією руху пасажиропотоків біля вокзалу; забезпечення регулярності та надійності сполучення; дотримання корпоративної етики працівників; підвищення кваліфікації обслуговуючого персоналу; впровадження у виробництво ІТ-технологій та інших наукових розробок – є складовими елементами системи управління, які дозволять створити «фундамент», задати перспективу для подальшого зростання вітчизняних вокзальних комплексів

Таким чином, запропоновані напрями дозволять органічно інтегрувати наявну вокзальну інфраструктуру в транспортні системи міст, зробити вокзальні комплекси «візитною карткою» міста, більше їх соціалізувати, а залізничний транспорт - конкурентоспроможним, доступним та комфортним.

Література

1. Бойко-Бойчук Л. В. Поняття «соціальна інновація»: типи визначень, приклади застосування. *Наука та інновації*. 2009. Т. 5. № 3. С. 94–99.
2. Ломотко, Д. В., Філіпський О. В., Кравченко Д. М. Удосконалення роботи транспортно-пересадочних вузлів під час мультимодальних пасажирських перевезеннях за участю залізниць та автотранспорту. *Наукові праці Вінницького національного технічного університету*. 2019. Вип. 4, Листопад 2019, URL: <https://praci.vntu.edu.ua/index.php/praci/article/view/579>. (дата звернення: 28.09.2022).
3. Каличева Н. Є., Маслова В. О. Логістичні підходи, як основа раціональної організації виробничого процесу на підприємстві. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2014. № 47. С. 83 - 86.

References

1. Boiko-Boichuk L. V. Poniattia «sotsialna innovatsiia»: typu vyznachen, pryklady zastosuvannia. *Nauka ta innovatsii*. 2009. T. 5. № 3. S. 94–99.
2. Lomotko, D. V., Filipyskyi O. V., Kravchenko D. M. Udoskonalennia roboty transportno-peresadochnykh vuzliv pid chas multymodalnykh pasazhyrskykh perevezenniakh za uchastiu zaliznyts ta avtotransportu. *Naukovi pratsi Vinnytskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu*. 2019. Vyp. 4, Lystopad 2019, URL: <https://praci.vntu.edu.ua/index.php/praci/article/view/579>. (data zvernennia: 28.09.2022).
3. Kalycheva N. Ye., Maslova V. O. Lohistychni pidkhody, yak osnova ratsionalnoi orhanizatsii vyrobnychoho protsesu na pidpryemstvi. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*. 2014. № 47. S. 83 - 86.

JEL L11

КАСЯН Сергій

к.е.н, доцент

НТУ «Дніпровська політехніка»

ORCID [0000-0002-7103-4457](https://orcid.org/0000-0002-7103-4457)

МАКУХА Юрій

НТУ Дніпровська політехніка»

ORCID [0000-0001-6931-9042](https://orcid.org/0000-0001-6931-9042)

НЕЧИПОРУК Софія

НТУ «Дніпровська політехніка»

email: syakasian@ukr.net

Serhii KASIAN

candidate of economic sciences, docent

Dnipro University of Technology

Yurii MAKUKHA

Dnipro University of Technology

Sophia NECHYPORUK

Dnipro University of Technology

**ДИНАМІЧНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ,
ОБІГ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС
ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ
ТЕХНОЛОГІЙ ПРОДАЖУ В
МАРКЕТИНГУ**

**DYNAMIC PRICING,
INFORMATION CIRCULATION
WHEN USING DIGITAL SALES
TECHNOLOGIES IN MARKETING**

Анотація: Для кращого розуміння, яку ціну слід враховувати при визначенні

Abstract: To better understand which price should be taken into account when determining

еластичності: початкову або кінцеву, слід розрахувати коефіцієнт дугової еластичності. Доцільно застосовувати процедуру динамічного ціноутворення під час реалізації продукції у цифровому просторі ринкової взаємодії.

Ключові слова: ціноутворення, інформація, цифровий маркетинг

elasticity: initial or final, the coefficient of arc elasticity should be calculated. It is advisable to apply the procedure of dynamic pricing during the sale of products in the digital space of market interaction.

Keywords: pricing, information, digital marketing

Зараз важливим є аналізування теоретико-методичних і прикладних аспектів, що стосуються організації наукових досліджень, виявлення проблем і вагомих практик маркетингового функціонування підприємств в умовах турбулентних викликів, воєнного стану. Сьогодні доцільно визначати цілі ціноутворення, аналізувати попит на товар – копчена приправа до м'яса, аналізувати ціни конкурентів. Значущим є маркетингове інформаційне забезпечення вибору методу ціноутворення, вибору цінової стратегії, встановлення параметрів обігу інформації, що супроводжує ціноутворення та встановлення остаточної ціни на товари.

Об'єктом дослідження є процес організації і координування маркетингового ціноутворення на товар копчена приправа до м'яса ПП «УКРПРОД СЕРВІС» на ринку прянощів України.

Економіка бізнесу у воєнний та післявоєнний час потребує привернення підвищеної уваги до маркетингового інформаційного забезпечення процесів ціноутворення, запровадження інструментів цифрового маркетингу. Олена Грудзинська підкреслює наявність таких етапів функціонування ринку спецій, як: 1) становлення, що базується на застосуванні підготовлюваних в Україні спецій; 2) розвитку, що характеризується широким диференціюванням позиціонування сумішей різних приправ; 3) сучасний, що полягає у позиціонуванні суміші прянощів, яка дає змогу спеціалістам формувати власні смаки [1]. Ми вважаємо, що у цифровому просторі сучасної маркетингової бізнес-взаємодії доцільно широко застосовувати підходи до динамічного ціноутворення, що містять високотехнологічні проси обігу маркетингової інформації. Л. Ю. Луференко досліджує інноваційний маркетинг у контексті нарощування рівня конкурентоспроможності підприємств [2; 3, с. 78, 79]. На наш погляд, системна інтеграція і взаємопорозуміння між високотехнологічними підприємствами, споживачами, партнерами, владою і широкою громадськістю у межах цифрового простору сприяє прискоренню інноваційного розвитку економічних агентів. При цьому динамічне ціноутворення під час застосування віртуальних технологій продажу має відображати специфіку просування товарів і послуг цифровими каналами.

ПП «УКРПРОД СЕРВІС» – виробник натуральних спецій, приправ та харчових інгредієнтів високої якості. Код ЄДРПОУ: 38052170. Дата реєстрації: 23.03.2012. Продукція підприємства «УКРПРОД СЕРВІС» реалізується під ТМ «ЦветАромат» по всій території України та експортується до країн ближнього та далекого зарубіжжя. Розмір статутного капіталу складає на 03.09.2022 р. складає

200,00 грн. Види діяльності: Основний: 82.92 Пакування; Інші: 10.61 Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, 10.84 Виробництво прянощів і приправ, 10.89 Виробництво ін. харчових продуктів [4].

Слід зазначити, що існуючі зараз проблеми у сфері ціноутворення знижують як ефективність маркетингової діяльності підприємства у цілому, так і дієвість цінової політики зокрема. Наразі проблемою цього підприємства є недостатня оцінка чутливості споживачів до зміни ціни на продукцію, що у подальшому впливає на отримання цільового прибутку. Управлінська проблема полягає у такому: «Чи доцільно змінювати ціну на даний товар та як це вплине на остаточне отримання прибутку?»

Для аналізу обраний продукт, який був нещодавно випущений підприємством – Копчена приправа до м'яса. Асортиментна група – Бакалійні товари (прянощі). Приправа призначена для поліпшення смакових та ароматичних якостей продуктів харчування й готових страв. Використовується для приготування м'ясних страв. Копчена паприка, яка є в складі, надає стравам делікатної пряності та характерного димного присмаку.

Підприємство ПП «УКРПРОД СЕРВІС» прагне максимізувати свій прибуток від продажу товару – Копчена приправа до м'яса. У такий спосіб була обрана відповідна ціль, що орієнтована на прибуток, що передбачає забезпечення отримання максимального або задовільного прибутку, швидке надходження готівки і впливає на вибір методу ціноформування.

Методика визначення коефіцієнта точкової цінової еластичності (E_p) ґрунтується на порівнянні динаміки попиту та ціни зі значеннями цих показників на початку та в кінці періоду аналізу, тобто за першим кварталом 2021 року та першим кварталом 2022: $E_p = (\Delta Q / \Delta P) * (P_1 / Q_1)$,

де P_1 – початкова ціна на товар, грн;

Q_1 – попит на товар за вихідної ціни, нат. од.;

ΔQ – зміна попиту, грн;

ΔP – зміна ціни, нат. од.

Попит на копчену приправу до м'яса у базовому періоді складав 360 шт, за ціною 10 грн/шт. У звітному періоді ціна була знижена до 7 грн/шт., при цьому продано 420 шт. Відповідно, коефіцієнт точкової цінової еластичності (E_p):

$E_1 = (360 - 420 / 10 - 7) * 10/360 = -0,17$ част. од. – еластичність у базовому періоді; $E_1 < 1$ – попит нееластичний, тобто темп зростання попиту менший за темп зростання ціни: при збільшенні ціни на 1 % попит зменшується на 0,5 %.

$E_2 = (360 - 420 / 10 - 7) * 7/420 = -0,1$ част. од. – еластичність у звітному періоді; $E_2 < 1$ – попит нееластичний, тобто темп зростання попиту менший за темп зміни ціни: при збільшенні ціни на 1 % попит зменшується лише на 0,1%.

Отже, якщо попит нееластичний, це означає, що невеликі зміни ціни, тобто зменшення ціни у 2022 році до 7 грн за одиницю продукції, не призвели до суттєвих змін попиту, тому що різниця між двома роками сягає приблизно 60 шт. Звідси, для кращого розуміння, яку ціну слід враховувати при визначенні еластичності: початкову або кінцеву, слід розрахувати коефіцієнт дугової

еластичності. Доцільно застосовувати процедуру динамічного ціноутворення під час реалізації продукції у цифровому просторі ринкової взаємодії.

Література

1. Грудзинська Олена. На ринку спецій України спостерігається негативна динаміка – експерти. URL: <https://golos.ua/news/na-rynke-spetsij-ukrainy-nablyudaetsya-otritsatelnaya-dinamika-eksperty>

2. Касян С. Я. Інформаційно-комунікаційні складові ефективного маркетингового забезпечення просування інновацій на сучасних підприємствах зб. наук. праць Міжн. наук.-практ. конф. «Економіка і менеджмент 2019: перспективи інтеграції та інноваційного розвитку». Орг. комітет: М. В. Поляков (голова). (Дніпро, 18-19 квітня 2019 р.) / Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара. у 8 т. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. Т.6. С. 66–68 (111 с.). Режим доступу: <http://www.confcontact.com/2019-ekonomika-i-menedzhment/9-kasyan.pdf>

3. Луференко Л. Ю. Інноваційний маркетинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств. Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка». 2016. Вип. 10 (2). С. 78–84.

4. ПП «УКРПРОД СЕРВІС». URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/38052170/

References

1. Hrudzynska Olena. Na rynku spetsii Ukrainy sposterihaietsia nehatyvna dynamika – eksperty. URL: <https://golos.ua/news/na-rynke-spetsij-ukrainy-nablyudaetsya-otritsatelnaya-dinamika-eksperty>

2. Kasian S. Ya. Informatsiino-komunikatsiini skladovi efektyvnoho marketynhovooho zabezpechennia prosuvannia innovatsii na suchasnykh pidpriemstvakh zb. nauk. prats Mizhn. nauk.-prakt. konf. «Ekonomika i menedzhment 2019: perspektyvy intehratsii ta innovatsiinoho rozvytku». Orh. komitet: M. V. Poliakov (holova). (Dnipro, 18-19 kvitnia 2019 r.) / Dniprovskiy natsionalnyi universytet imeni Olesia Honchara. u 8 t. Dnipro : Vydavets Bila K. O., 2019. T.6. S. 66–68 (111 s.). Rezhym dostupu: <http://www.confcontact.com/2019-ekonomika-i-menedzhment/9-kasyan.pdf>

3. Luferenko L. Yu. Innovatsiinyi marketynh yak instrument pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv. Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. Seriiia «Ekonomika». 2016. Vyp. 10 (2). S. 78–84.

4. PP «UKRPROD SERVIS». URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/38052170/

JEL: F20

ПАРУБЕЦЬ Стефанія

Аспірант, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна,

e-mail: parubets.st@gmail.com

Stephanie PARUBETS

PhD student, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ТЕХНОЛОГІЧНІ РОЗРИВИ В ПРОЦЕСІ ЗРОСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ЕКОНОМІК

Анотація Новітні технології є запорукою економічного розвитку країн, проте між ними існують технологічні розриви. Завданням дослідження є виявлення та аналіз впливу технологічних розривів на сучасне становлення інноваційних економік.

TECHNOLOGICAL GAPS IN THE PROCESS OF GROWTH OF THE INNOVATIVE ECONOMIES

Abstract: The latest technologies are the key to the economic development of countries, however, they have technological gaps between them. The aim of the research is to identify and analyze the impact of technological gaps on the current formation of

Відповідно, впровадження державних та регіональних програми сприяння інновацій зменшують технологічні розриви.

Ключові слова: інноваційна економіка, технологічні розриви, інноваційна політика ЄС

innovative economies. As a result, successful implementation of state and regional innovation programs reduces technological gaps.

Keywords: innovative economy, technological gaps, innovation policy of the EU

В умовах глобалізації для успішного розвитку компаній, як ключових суб'єктів національних економік, особлива важливість приділяється розвитку нових технологій та інновацій. Активний розвиток та імплементація інноваційної діяльності на рівні державного управління сприяє підвищенню конкурентоспроможності фірм та їх економічним зростанням. Відповідно важливим є розуміння факторів та аналіз взаємозв'язку між технологіями, інноваціями та ефективністю національних фірм. Результативність нових технологій, таких як інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), опосередковується інноваційною діяльністю, яка є напрямком впровадження цих технологій. Ця епоха змінюється на нову епоху, індустрію 4.0, яка розглядає передові технології, як запоруку успіху країн на глобальній арені.

Завданням дослідження є виявлення та аналіз впливу технологічних розривів на сучасне становлення інноваційних економік.

Безперечним є те, що на корпоративному рівні можна досить успішно прогнозувати зміни в структурі створення доданої вартості та продуктивності праці внаслідок зміни технології, які використовуються. Проте, на державному рівні часто утворюються теоретико-методологічні прогалини, пов'язані значною мірою з феноменом «технологічного розриву». Технологічні розриви описують переваги, якими користується країна, яка вводить нові товари на ринок. Країни в свою чергу використовують порівняльну перевагу, а також користуються тимчасовим станом монополії, поки інші країни не досягнуть здатності імітувати новий товар.

У 1980-х роках рядом авторів були розроблені підходи до аналізу технологічного розриву між країнами. Теорії та концепції технологічних розривів Р. Н. Фостера та К. Перес стали вихідними для розуміння зв'язку технологічних розривів та економічного зростання [2].

Загалом, технологіям та інноваціям надається вирішальна роль у процесі економічного зростання країн. Відповідно до цього підходу, міжнародна економічна система характеризується помітними відмінностями в технологічних рівнях та тенденціях серед країн. Таким чином, гармонізація технологічних рівнів країн може відбуватися лише завдяки впровадженню інновацій у технологічних, економічних та соціальних структурах, тобто завдяки переходу економік до інноваційних моделей розвитку.

Завдяки поживленню розвитку технології, країни отримують доступ до знань та інновацій, намагаючись таким чином подолати технологічний розрив. На етапі власних інновацій країни активно залучаються до засвоєння всіх видів зовнішнього знання. Кожен з типів технологічних прогалин, пов'язаний з

можливістю імітації відомої технології або створення власної технології. Такий поділ також відповідає ознаці застосування знань залежно від стадії інноваційного процесу: матеріалізовані знання використовуються на завершальній стадії, а нереалізовані – на попередніх стадіях цього процесу.

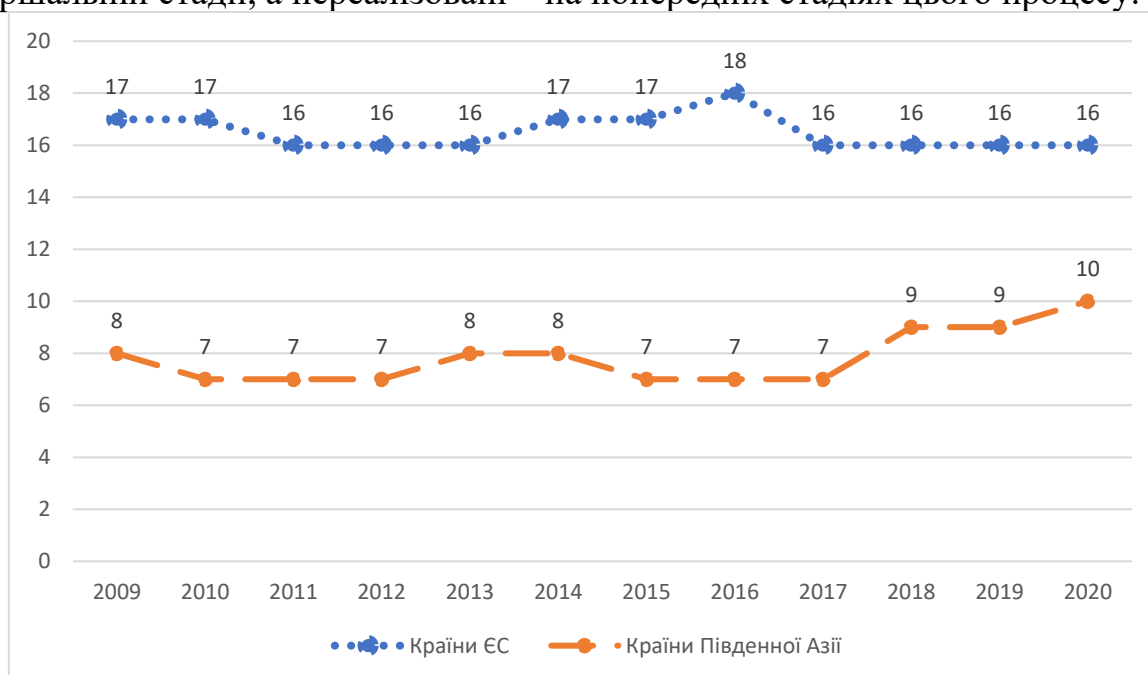

Рис. 1 – Високотехнологічний експорт, у % від експорту промислової продукції, вибрані групи країн, 2009-2020 роки

Джерело: створено автором на основі [1]

На рис. 1 продемонстрована динаміка відсоткової зміни частки високотехнологічного експорту у експорті промислової продукції для країн ЄС та країн Південної Азії в період 2009-2020 років. Оскільки товари високотехнологічного експорту являють собою продукти з високою інтенсивністю досліджень і розробок, такі як аерокосмічні товари, комп'ютери, фармацевтика, наукові прилади та електричні машини, можна стверджувати що показник можна використовувати для часткового аналізу технологічного розвитку вибраних країн. Так, країни ЄС і країни Південної Азії в аналізованій період мають значний технологічний розрив, максимальний з яких припав на 2011 рік (11 %), а мінімальний на 2020 рік (6 %). Загалом показник демонструє поступове зменшення технологічного розриву.

Така диспозиція ЄС зумовлена тим, що Європа довгий час була світовим центром інновацій. Проте в парадигмі сучасного глобального розвитку інноваційних економік Європа відстає у секторах, що розвиваються, а також у певних сферах інновацій, таких як геноміка, квантові обчислення та штучний інтелект, де її випереджають Сполучені Штати та Китай. При цьому, країни Південної Азії є динамічним, оскільки їх національні економіки інтегруються в глобальні мережі виробництва високотехнологічних товарів.

Високі показники ЄС можуть бути пояснені активним розвитком рамкових програм ЄС які направлені на підвищення інноваційних економі країн-учасниць. Головним елементом поширення інноваційних екосистем в ЄС є програма Horizon Europe, яка є ключовою програмою фінансування ЄС для досліджень та

інновацій на період до 2027 року і прийшла на зміну програмі Horizon 2020, яка діяла впродовж 2014-2020 років. Програма сприяє співпраці та посилює вплив досліджень та інновацій методом розробки, підтримки та впровадження політики ЄС при вирішенні глобальних проблем. Окрім цього програма сприяє створенню нових робочих місць, стимулює економічне зростання, сприяє промисловій конкурентоспроможності та оптимізує вплив інвестицій у рамках зміцнення Європейського простору досліджень. Загальні моделі участі та інвестування Рамкових програм значною мірою корелюються із розміром та рівнем розвитку національних систем досліджень та інновацій, які характеризуються різними рівнями національних інвестицій у ДіР. Це в свою чергу допомагає розвивати інноваційний аспект економік країн ЄС, а також знижувати технологічний розрив між країнами.

Література

1. High-technology exports (% of manufactured exports) - European Union, South Asia, World. (n.d.). Worldbank.org.
2. Lundvall, B.-A. (2019). The learning economy and the economics of hope the learning economy and the economics of hope. Anthem Press.

JEL: M12, O33

КРАВЧУК Оксана

к.е.н., доцент,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
[ORCID:0000-0002-6337-7759](https://orcid.org/0000-0002-6337-7759)

ВАРІС Ірина

к.е.н., доцент,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
[ORCID:0000-0002-9502-5045](https://orcid.org/0000-0002-9502-5045)

ВПЛИВ ІНДУСТРІЇ 4.0 НА МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ

Анотація: Узагальнено відмінності між традиційним менеджментом персоналу та HR 4.0. Виділено основні напрями впровадження HR 4.0 в Україні.

Ключові слова: Менеджмент персоналу, Індустрія 4.0, HR 4.0, Smart HRM

References

1. High-technology exports (% of manufactured exports) - European Union, South Asia, World. (n.d.). Worldbank.org.
2. Lundvall, B.-A. (2019). The learning economy and the economics of hope the learning economy and the economics of hope. Anthem Press.

e-mail: oksana.kravchuk@kneu.edu.ua

Oksana KRAVCHUK

Candidate of Economic Sciences (Ph.D. in Economics), Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
iryna.voloboieva@kneu.edu.ua

Iryna VARIS

Candidate of Economic Sciences (Ph.D. in Economics), Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

INFLUENCE OF INDUSTRY 4.0 ON PERSONNEL MANAGEMENT

Abstract: The differences between traditional personnel management and HR 4.0 are summarized. The main areas of implementation of HR 4.0 in Ukraine are highlighted

Keywords: Personnel management, Industry 4.0, HR 4.0, Smart HRM

Цифровізація в багатьох сферах промисловості та послуг трансформує робоче місце та людські ресурси. Запровадження революційних технологій,

пов'язаних із Індустрією 4.0 (далі – І4.0), змінює те, як люди працюють, навчаються, ведуть, керують, наймають і взаємодіють один з одним. З розвитком І4.0 зміняться і з'являться нові ролі працівника, які вимагатимуть інших компетенцій. Такі трансформації поставлять нові виклики перед менеджментом персоналу, який сьогодні націлений на виявлення працівників, які добре підходять для виконання завдань, і на підвищення ефективності підприємства. Нові практики менеджменту персоналу повинні зосереджуватися на залученні та управлінні робочою силою, яка використовує технології І4.0. Тому необхідне сприяння теоретичній розробці менеджменту персоналу в контексті І4.0, розвитку актуальних його напрямків, які допоможуть, організації і її персоналу протистояти викликам І4.0.

В І4.0 ландшафт роботи дуже мінливий. В результаті впровадження технологій І4.0 зміни відбуватимуться в багатьох сферах діяльності компанії, наприклад, операційній діяльності, закупівлях, логістиці та управлінні клієнтами тощо. Все це формуватиме прогалани в навичках, стимулюватиме реорганізацію роботи та зміну ролі менеджерів, залучених до використання технологій І4.0 у щоденній роботі. Утворюватиметься нова структура, яку можуть використовувати HR-менеджери для залучення та перепідготовки робочої сили за допомогою структури здібностей–мотивації–можливостей [1; 2].

Цифрові тенденції, які є наслідком І4.0, впливають на HR сферу, сприяючи трендам і викликам для менеджменту персоналу, робочої сили та організацій. Тому необхідна активізація досліджень впливу цифровізації на HR на еволюцію цифрової ери, а також для компаній, які хочуть стати більш продуктивними, людяними та цифровими [3].

Інноваційні технології, як-от Інтернет речей, великі дані та штучний інтелект, допомагають автоматизувати більшість HR процесів, створюючи ефективніші та менші команди. Перш за все, найсучасніші технологічні програми перетворюють традиційний менеджмент персоналу на менеджмент персоналу 4.0 (далі - HR 4.0). Ця концепція набирає все більшої сили в усьому світі, проходячи через організації з найрізноманітніших ринків. Концепція HR 4.0 тісно пов'язана І4.0, яка представляє серйозну трансформацію в тому, як компанії підходять до виробництва, яке зменшує потребу в людських ресурсах завдяки автоматизації. Обмін даними між різними системами різко підвищує ефективність і процеси прийняття рішень, пов'язані з управлінням людьми.

HR 4.0 – це революція у сфері менеджменту персоналу, в якій він стає більше автоматизованим, зосереджуючи діяльність на стратегічних питаннях, а не на ручних, бюрократичних і повторюваних діях. Така трансформація проявляється як у створенні інструментів ІТ-індустрією, так і в нових вимогах уряду щодо трудових відносин. На практиці *відмінності між традиційним менеджментом персоналу та HR 4.0 означають*, що, на відміну від традиційного, де основними функціями були оплата праці, контроль робочого часу та бюрократичні операції, HR 4.0 зосереджений на таких напрямках, як залучення кваліфікованих талантів, покращення соціально-психологічного клімату та інші підходи, які безпосередньо сприяють досягненню стратегічних

організаційних цілей. HR 4.0 в основному пронизаний технологіями та відповідає новим сценаріям ринку праці – з особливим впливом покоління міленіалів, яке зараз досягає провідних позицій в організаціях, та інших, що прийшли за ним. У HR 4.0 є розуміння того, що сьогодні професіонали мають інші потреби, і багато з них отримують пропозиції роботи від інших компаній набагато частіше, ніж 10 років тому. Тому необхідно працювати над найкращим досвідом, роблячи робоче середовище привабливішим та менш рутинним – для поколінь, які народилися зануреними в технології, надзвичайно важливо, щоб вони були присутні в їхній щоденній роботі.

Іншою точкою змін, яка відрізняє традиційний менеджмент персоналу від HR 4.0, є цифрова трансформація. Зараз компанії більш схильні використовувати онлайн-інструменти, методи та послуги, і ця тенденція вже досягла служб персоналу. Інноваційні віртуальні рішення та ресурси допомагають в управлінні людьми, автоматизації ручних процесів та оптимізації стратегічних завдань. Від пошуку талантів до менеджменту продуктивності, серед іншого, бюрократичні процеси здійснюються з мінімальним втручанням людини, що дає професіоналам, які звикли до HR 4.0, більше часу для аналітичної роботи. Цифрові рішення, орієнтовані на HR сферу, продовжують розвиватися, включаючи програмне забезпечення для добору персоналу, платформи для розвитку персоналу, додатки для опитування задоволеності (E-NPS), засоби внутрішньої комунікації, загальні системи управління тощо. Вони базуються на інноваційних технологіях, таких як хмарні рішення, великі дані, Інтернет речей, додана та віртуальні реальність, гейміфікація, штучний інтелект.

Впровадження технологій HR 4.0 в практику управління людьми сучасного підприємства в Україні, особливо в умовах війни, має багато переваг для HR-команд і для самого бізнесу. Серед цих позитивних впливів, на нашу думку, можна виділити: оптимізацію HR процесів; зменшення помилок і трудомісткості процедур і операцій; скорочення затрат праці та матеріаломісткості реалізації HR функцій; полегшення прийняття рішень менеджерами та аналітиками; розширення стратегічного управління людьми; збільшення можливостей залучення та утримування найкращих талантів на ринку; спрощення та створення нових можливостей у сприянні підвищенню продуктивності; розширення можливості інновацій у HR сфері тощо.

Українським компаніям, щоб оновити управління людьми до рівня HR 4.0 потрібно впровадити певні кроки, серед яких, на нашу думку, мають стати:

- прискорення цифрової трансформації в менеджменті персоналу через з'ясування процесів, які все ще виконуються вручну; пошук шляхів економії робочого часу, зменшення витрат та оптимізації результатів за допомогою структурування технологічних засобів і методів реалізації бізнес-процесів менеджменту персоналу;

- використання цифрових інструментів для роботи з персоналом через використання демократичних технологій хмарних обчислень та економію вкладень в IT-інфраструктуру (програмне забезпечення, сервери тощо) завдяки віртуальному придбанню та використанню; цифрова технологія здешевлює

інвестиції, надає більшу мобільність професіоналам у цій галузі (які можуть працювати з будь-якого місця, у будь-який час і за допомогою будь-якого підключеного пристрою), її легко впроваджувати та обслуговувати;

- формування мислення 4.0 у HR командах через допомогу менеджерам з персоналу увійти у нове цифрове робоче середовище та створення у них менталітету 4.0, яких мотивуватиме їх впроваджувати інновації, долатиме труднощі з адаптацією та опір новим цифровим ініціативам; через демонстрацію нових HR тенденцій, заохочення проведення навчання та підвищення кваліфікації, сприяння участі в освітніх заходах тощо;

В цілому в Україні HR 4.0 має зосередитися на розумному управлінні людськими ресурсами (з англ.: Smart HRM 4.0), щоб впоратися з проблемами в доборі персоналу, навчанні, управлінні продуктивністю тощо. Він має переваги з точки зору вартості, гнучкості, стійкості, економічності HR відділу. Це також має виклики та управлінські наслідки, такі як взаємодія «людина-машина», управління змінами, стратегічне управління тощо. Технологія має як позитивний, так і негативний вплив. Люди повинні прийняти його як додатковий і стійкий технологічний інструмент, ніж сприймати його як заміну чи загрозу своїй роботі.

Література

1. Ravi S. Human Resource Management in an Industry 4.0 Era: A Supply Chain Management Perspective / Srinivasan Ravi, Maneesh Kumar, Sriram Narayanan // *The Oxford Handbook of Supply Chain Management*. – [S. l.], 2020. – P. 10–29. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190066727.013.39>
2. Nirmala R. Industry 4.0: The Human Resource Perspective / R. Nirmala, Neha Chitte // *Fourth Industrial Revolution and Business Dynamics*. – Singapore, 2021. – P. 269–286. – Режим доступу: https://doi.org/10.1007/978-981-16-3250-1_14
3. Human resources management 4.0: Literature review and trends / L. B. P. da Silva [et al.] // *Computers & Industrial Engineering*. – 2022. – Vol. 168. – P. 108111. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1016/j.cie.2022.108111>

References

1. Ravi, S., Kumar, M., & Narayanan, S. (2020). Human Resource Management in an Industry 4.0 Era: A Supply Chain Management Perspective. *У The Oxford Handbook of Supply Chain Management* (с. 10–29). Oxford Academic. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190066727.013.39>
2. Nirmala, R., & Chitte, N. (2021). Industry 4.0: The Human Resource Perspective. *У Fourth Industrial Revolution and Business Dynamics* (с. 269–286). Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-16-3250-1_14
3. Silva, L. B. P., Soltovski, R., Pontes, J., Treinta, F. T., Leitão, P., Mosconi, E., de Resende, L. M. M., & Yoshino, R. T. (2022). Human resources management 4.0: Literature review and trends. *Computers & Industrial Engineering*, 168, 108111. <https://doi.org/10.1016/j.cie.2022.108111>

JEL: O32, O33, M12, M13

МИСИЛЮК Влада

аспірантка,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,
ORCID: 0000-0002-4941-6766

e-mail: vladamysyliuk@gmail.com

Vlada Mysyliuk

PhD Student,
KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ФОРМУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ІННОВАЦІЙ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

THE FORMATION OF AN INTERNAL MARKET OF INNOVATIONS AS ANTECEDENT OF THE DEVELOPMENT OF CORPORATE ENTREPRENEURSHIP

Анотація: Обґрунтована необхідність імплементації ринкового контролю та формування внутрішнього ринку інновацій для активізації корпоративного підприємництва. Стверджується, що корпоративне управління спін-компаніями є важливим фактором розвитку внутрішніх венчурів.

Ключові слова: корпоративне підприємництво, внутрішній ринок інновацій, ринковий контроль, спін-компанії.

Abstract: The necessity of implementation of market control and the formation of the internal market of innovations for stimulation of the corporate entrepreneurship was substantiated. The corporate governance of the spin-companies was posited as key factor for the development of internal ventures.

Keywords: corporate entrepreneurship, internal market of innovations, market control, spin-companies.

Наразі організації стикаються з тією ситуацією, коли швидкість реакції, гнучкість та знаходження ринкової ніші є значущими для їхнього виживання. Відповіддю на ці зовнішні чинники стає впровадження інноваційних ідей працівників, які трансформуються у внутрішні ризикові проекти організацій (внутрішні венчури). На нашу думку, для розвитку корпоративного підприємництва важливо створити відповідний дизайн підрозділів організації та впровадити систему корпоративних спін-компаній. Необхідно розподіляти організацію на прості автономні одиниці, що діють подібно малим фірмам, а значить, зможуть успішно конкурувати з іншими гнучкими та швидкими малими підприємствами на своїх цільових ринках. Усе зазначене вище актуалізує потребу у дослідженні практик організацій, які змогли завдяки впровадженню корпоративного підприємництва диверсифікувати власну діяльність та підвищити конкурентоспроможність.

Завданням даної роботи є дослідження особливостей дизайну підрозділів організації, що стимулюватиме впровадження інноваційних ідей працівників у тісній співпраці з роботодавцем, а також формування системи корпоративного управління спін-компаніями, яка забезпечить розвиток внутрішніх венчурів.

Практика розвитку корпоративного підприємництва показує, що для досягнення поставлених цілей дизайн підрозділів організації повинен ґрунтуватися на принципах децентралізації та ринкового контролю. Створення внутрішнього ринку інновацій формує передумови до прояву підприємницької поведінки працівників, адже ключовим у даній ситуації є надання повноважень для реалізації підприємницької ідеї, покладення відповідальності на окремих осіб за започаткування та здійснення підприємницької діяльності, а також участь у її результатах (частка у статутному капіталі новоствореного суб'єкта підприємництва, участь у прибутку, одноразова грошова винагорода та ін.).

Прикладом може слугувати японська компанія «Омрон», підрозділи якої є окремими напівсамостійними елементами. У результаті внутрішній підрозділ набуває статусу незалежної фірми з усіма обов'язками та мотивацією, що дозволяє розширити ділову активність підрозділів компанії, удосконалювати організацію виробництва, оновлювати продукцію, збільшувати обсяги продажів і отримувати більше прибутку [1, с. 137; 2, с. 26-28]. Кожен підрозділ розглядається як центр фінансової відповідальності (наприклад, центр прибутку, венчурний центр та ін.), що володіє певними вихідними ресурсами та оцінюється за фінансовими показниками порівняно з іншими підрозділами.

Приклад канадської компанії Imperial Oil Limited демонструє підхід ринкового контролю та формування внутрішнього ринку інновацій. Зокрема в компанії вимагають, щоб їх відділи взаємодіяли між собою на основі ринкових цін — продаючи та купуючи один у одного товари та послуги за цінами вільного ринку. Щоб змусити систему ринкового контролю працювати, внутрішні підрозділи отримують право вибирати у якості постачальників зовнішні фірми. Наприклад, відділ досліджень та розробок було трансформовано у напівавтономний центр прибутку, що забезпечує себе за рахунок контрактів з внутрішніми та зовнішніми покупцями [3, с. 417-418].

Система корпоративних спін-компаній є продовженням підходу ринкового контролю. Це пояснюється тим, що внутрішні венчурні групи, які займаються розробкою інноваційної ідеї, повинні мати економічні стимули до генерації та впровадження інновацій. Йдеться про створення так званих центрів венчурного бізнесу, тобто таких структурних підрозділів, які до досягнення заданого рівня рентабельності є центрами витрат, а після — центрами прибутку чи інвестицій.

Для вирішення даного завдання китайська компанія PHNIX впровадила корпоративне управління спін-компаніями. Даний підхід передбачає розробку структури власного капіталу нової венчурної фірми (спін-компанії) та політики розподілу дивідендів. Капітал спін-компанії формується у такий спосіб: два засновники материнської компанії вкладають по 25% у власний капітал; внутрішня венчурна команда повинна інвестувати не менше 25% від власного капіталу (серед них більше 10% інвестує керівник венчурної команди; інші 25% інвестують внутрішні інвестори, тобто зацікавлені працівники організації). Політика розподілу дивідендів (табл. 1) виступає важливим інструментом стимулювання підприємницької поведінки працівників: 20% прибутку після оподаткування спрямовується на винагороду венчурної команди; 30% надходять у фонди розвитку підприємства для реінвестування; 50% розподіляється між власниками акцій спін-компанії відповідно до їх часток у власному капіталі. Важливим аспектом є те, що венчурна команда отримує більший обсяг дивідендів, ніж основні держателі акцій [4, с. 10-11].

Таблиця 1 - Політика розподілу дивідендів

Відсоток у власному капіталі спін-компанії	20% — винагорода венчурній команді (пріоритетні дивіденди)	30% — нерозподілений прибуток (фонди розвитку підприємства)	50% — дивіденди на власність у новій венчурній фірмі	Усього
10% акцій — керівник венчурної команди	8%	3%	5%	16%

15% акцій — учасники венчурної команди	12%	4,5%	7,5%	24%
25% акцій — інші внутрішні інвестори	0%	7,5%	12,5%	20%
50% акцій — засновники материнської компанії (двоє по 25%)	0%	15%	25%	40%

Отже, завдяки правильному дизайну підрозділів організації, який має засновуватися на принципах децентралізації та ринкового контролю, можна мотивувати співробітників до прояву внутрішньої підприємницької поведінки. Також важливо звернути увагу на інструменти мотивації працівників до ініціювання внутрішніх ризикових проєктів. Для розвитку внутрішнього венчуру у нову венчурну фірму необхідно налагодити корпоративне управління спін-компаніями, основними аспектами якого є формування власного капіталу нової венчурної фірми та політики розподілу дивідендів.

Література

1. Захарченко В. Пошук та впровадження нових форм і методів господарювання на основі розвитку внутрішнього підприємництва / В. Захарченко, Н. Захарченко // Економічний вісник університету. – 2017. – Т. 1, № 35. – С. 129–139.
2. Татеиси К. Вечный дух предпринимательства / К. Татеиси ; пер. з англ. Э. Шаховой, Г. Шахова. – Киев : "Укринтур", 1992. – 204 с.
3. Дафт Р. Организационная теория и дизайн / Р. Дафт, Дж. Мерфи, Х. Уилмотт. – Санкт-Петербург : Питер, 2013. – 640 с.
4. Zhao W. Internal Fission Strategies in Corporate Entrepreneurship / W. Zhao, W. Liu, Y. Chen // Sustainability. – 2019. – Vol. 11, no. 19. – P. 1–20.

References

1. Zakharchenko, V., & Zakharchenko, N. (2017). Poshuk ta vprovadzhennia novykh form i metodiv hospodariuvannia na osnovi rozvytku vnutrishnoho pidpriumnytstva. Ekonomichnyi visnyk universytetu, 1(35), 129–139.
2. Tateysy, K. (1992). Vechni dukh predprynymatelstva (E. Y. Shakhovoi & H. A. Shakhova). "Ukryntur".
3. Daft, R., Merfi, D., & Uilmott, K. (2013). Orhanizatsiina teoriia ta dyzain. Pyter.
4. Zhao, W., Liu, W., & Chen, Y. (2019). Internal Fission Strategies in Corporate Entrepreneurship. Sustainability, 11(19), 1–20.

JEL M11

АНДРІЮЩЕНКО Катерина

д.е.н., професор, професор
кафедри бізнес-економіки та
підприємництва,

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
Україна,

ПОЛТАВСЬКА Юлія

бакалавр з економіки, магістрантка
1 курсу ФЕтаУ, КНЕУ імені Вадима
Гетьмана, Україна,

poltavskayaula@gmail.com

Kateryna ANDRIUSHCHENKO

Doctor of Economic Sciences Professor
Department of Economics and
Entrepreneurship

KNEU named after Vadym Hetman
Yuliia POLTAVSKA

Bachelor's degree in economics, undergraduate
at Kyiv National Economics University named
after Vadym Hetman

**СПЕЦИФІКА ВПРОВАДЖЕННЯ
УПРАВЛІНСЬКИХ ІННОВАЦІЙ
ПІДПРИЄМСТВАМИ-СУБ'ЄКТАМИ**

**SPECIFIC IMPLEMENTATION OF
MANAGEMENT INNOVATIONS BY**

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ENTERPRISES-SUBJECTS OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITIES

Анотація: Описано види та зміст управлінських інновацій, що рекомендуються для підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Узагальнено характеристики, що визначають специфіку реалізації управлінських інновацій підприємствами-суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: управлінські інновації, менеджмент зовнішньоекономічної діяльності.

Abstract: The types and content of management innovations recommended for enterprises-subjects of foreign economic activity are described. The characteristics that determine the specifics of the implementation of management innovations by enterprises-subjects of foreign economic activity are summarized.

Keywords: foreign economic activity, managerial innovations, management of foreign economic activity

У сучасному міжнародному бізнес-середовищі існує багато об'єктивних і суб'єктивних чинників, котрі мають змінний чи постійний характер, ускладнюючи виробничо-господарську та комерційну діяльність підприємств. Особливо чутливі до цих факторів підприємства, які працюють на зовнішньому ринку і конкурують з численними суб'єктами господарювання з різних країн. Водночас, розвиток зовнішньоекономічної діяльності значною мірою є передумовою зростання прибутковості та успіху бізнесу. Активізація зовнішньоекономічної діяльності загострює проблему створення ефективної системи управління нею, яка ґрунтується на інноваційних методах. Саме тому вивчення та демонстрація пропозицій щодо впровадження інновацій у систему управління зовнішньоекономічною діяльністю набуває особливого значення в науковому для підвищення міжнародної конкурентоспроможності підприємств.

Система управління зовнішньоекономічною діяльністю на рівні підприємства включає комплекс взаємопов'язаних і взаємозалежних управлінських і комунікаційних елементів, призначених для реалізації зовнішньоекономічних пріоритетів. Для забезпечення довгострокової прибутковості необхідно вирішити наступні завдання: формування єдиного бізнес-процесу, автоматизацію систем контролю, мінімізацію ризиків, організацію ефективної та прозорої діяльності тощо. Більшість завдань можна вирішити шляхом впровадження управлінських інновацій у систему управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства.

Враховуючи трансформаційні зміни в глобальному бізнесі, важливою є активізація інноваційного управління. В узагальненому вигляді до управлінських інновацій, рекомендованих для впровадження в системах управління зовнішньоекономічною діяльністю, варто віднести:

1) системна стратегія втручання у зовнішньоекономічну діяльність (сприяння та реалізація системного підходу до управління зовнішньоекономічною діяльністю);

2) реінжиніринг зовнішньоекономічної діяльності (фундаментальна трансформація та вдосконалення бізнес-процесів і систем управління зовнішньоекономічною діяльністю) [2, с.310];

3) контролінг зовнішньоекономічної діяльності (надання системі управління важливої інформації щодо організації та управління);

4) структурно-функціональне моделювання (забезпечення менеджменту кожним елементом бізнес-процесів у сфері зовнішньоекономічної діяльності як самостійним елементом загальної соціально-економічної системи). Метод структурно-функціонального моделювання ґрунтується на положенні, що будь-яка система має межу, яка відокремлює її від зовнішнього оточення [2, с.95];

5) нейромережева технологія (рішення аналітичних, дослідницьких, прогнозних завдань управління, пов'язаних з великими потоками інформаційних даних) [3, с.9];

6) інформаційно-асоціативне моделювання (на основі реалізації принципу аналогії, використання семантичних атрибутів і понять в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю).

Деталі застосування та характер управлінських інновацій залежать від загальної економічної ситуації в країні та закономірностей розвитку, властивих суто інноваційній сфері. Інновації в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю важливі задля забезпечення міжнародної конкурентоспроможності, оскільки сприяють підвищенню продуктивності праці та мотивації працівників, дозволяють мінімізувати ризики виходу на нові ринки, розширюють територію зовнішньоекономічної діяльності, дозволяють створити бренд і підвищити свій імідж.

Впровадження управлінських інновацій є досить складним і трудомістким процесом, який передбачає вивчення взаємозв'язку та динаміки всіх його складових. Неможливо чітко визначити пріоритети формування управлінського інноваційного процесу та процедур його оптимізації, оскільки світовий ринок і підприємства, що працюють на ньому, є різноманітними та багатограними, з особливими характеристиками, які визначають їхній управлінський потенціал. Інноваційний процес управління зовнішньоекономічною діяльністю повинен бути узгоджений зі стратегічними пріоритетами підприємства. Поки процес впровадження управлінських інновацій децентралізований, ефект від них буде низьким, тому необхідно скоординувати та збалансувати всі завдання організаційного розвитку, а також сформулювати загальний план зміни системи управління для всіх відділів.

Інновації системи управління зовнішньоекономічною діяльністю мають не разовий, а системний, збалансований і періодичний характер. Тільки тоді реалізація управлінських інновацій може бути успішною. Існує три умови застосування управлінських інновацій для забезпечення довгострокових переваг: інновації базуються на нових принципах і кидають виклик традиційному управлінню; вони повинні бути систематичними та включати широкий спектр методів і процесів; інновації є частиною безперервного інноваційного процесу і супроводжуються постійним вдосконаленням.

Таким чином, формування ефективної системи управління зовнішньоекономічної діяльності потребує впровадження управлінських інновацій, оскільки вони впливають на загальну ефективність діяльності підприємства, а розвиток потребує впровадження нових методів управління. Вирішальна роль управлінських інновацій полягає в тому, що вони забезпечують адаптацію всієї системи менеджменту до реалізації інших видів інновацій. З часом управлінські інновації можуть змінити стратегію підприємства, що матиме позитивний вплив на кінцевий результат його прибутковості та конкурентоспроможності. З іншого боку, реалізація управлінських інновацій досить складна, оскільки пов'язана зі змінами корпоративної культури, поведінки та уявлень працівників про менеджмент. Окрім цього, управлінські інновації є більш ризикованими за традиційний менеджмент, оскільки їх наслідки непередбачувані, а ризик виникнення конфліктів високий.

Література

1. Васильєва Т. А. Реінжиніринг бізнес-процесів підприємств: від традиційного до цифрового маркетингу / Т. А. Васильєва, Я. О. Ус, О. В. Люльов, Т. В. Пімоненко // Вісник Сумського державного університету. - 2020. - № 3. - С. 309-318.
2. Радченко Д. М. Структурно-функціональне моделювання бізнес процесу управління фінансовим плануванням на підприємстві / Д.М.Радченко // Молодий вчений. – 2016. - №6. - С.94-100.
3. Зоріна О. А. Нейромережеві технології в економічному аналізі діяльності корпорацій / О. А. Зоріна, О. В. Петраковська // Формування ринкових відносин в Україні. - 2019. - № 10. - С. 7-18.

References

1. Vasylyeva T. A. (2020). Reinzhyrnyrnh biznes-protsesiv pidpryyemstv: vid tradytsiynoho do tsyfrovoho marketynhu (Reengineering business processes of enterprises: from traditional to digital marketing). Visnyk Sums'koho derzhavnoho universytetu. № 3. P. 309-318.
2. Radchenko D. M. (2016). Strukturno-funktsional'ne modelyuvannya biznes protsesu upravlinnya finansovym planuvannyam na pidpryyemstvi (Structural and functional modeling of the business process of managing financial planning at the enterprise). Molodyy vchenyy. №6. - S.94-100.
3. Zorina O. A. Neyromerezhevi tekhnolohiyi v ekonomichnomu analizi diyal'nosti korporatsiy (Neural network technologies in the economic analysis of the activities of corporations). Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini. № 10. P. 7-18.

JEL M11

РАХВАЛ Ірина

студентка 2-го курсу факультету управління фінансами та бізнесом, Державний вищий навчальний заклад «Львівський національний університет ім. Івана Франка», Україна

ТАБАЧУК Андрій

доцент, к.е.н., Державний вищий навчальний заклад «Львівський національний університет ім. Івана Франка», Україна

e-mail: rahvalirina@gmail.com

Iryna RAKHVAL

2nd-year student of the Faculty of Finance and Business Management, Lviv National University named after Ivan Franko, Ukraine

Andrii TABACHUK

Doctor of Economics, Associate Professor, Lviv National University named after Ivan Franko, Ukraine

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UKRAINE IN THE POST-WAR PERIOD: PROBLEMS AND PROSPECTS

Анотація: У публікації розглянуто стратегічні напрямки економічного розвитку держави у післявоєнний період. Особливу увагу звернено на те, що інноваційна політика є фундаментом перспективної економічної політики України та механізмом реалізації інвестиційного спрямування держави у повоєнний час.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, інноваційні стратегії, інноваційна політика України, інноваційний розвиток ОПК, інноваційний кластер, економіка України, післявоєнний період, інвестиції, цілі інноваційного розвитку.

Abstract: The publication examines the strategic directions of the economic development of the state in the post-war period. Particular attention is paid to the fact that innovative policy is the foundation of Ukraine's prospective economic policy and a mechanism for implementing the state's investment direction in the post-war period.

Keywords: innovations, innovative development, innovative strategies, innovative policy of Ukraine, innovative development of defense industry, innovative cluster, economy of Ukraine, post-war period, investments, goals of innovative development.

Інноваційна політика країни у післявоєнний час – це сукупне втілення стратегічних пріоритетів інноваційної розбудови та розвитку економіки держави у секторах та регіонах, збалансованого з інтелектуальним потенціалом та виробничими ресурсами регіонів на базі знань та інновацій [4].

З початком вторгнення РФ на територію України, виникла низка негативних тенденцій розвитку економіки України, пов'язаних із зростаючою кількістю руйнувань об'єктів інфраструктури, вимушеною міграцією населення, демографічною кризою унаслідок великої смертності тощо [1, с. 51]. Крім того, війна виявила ще й проблему суттєвої нестачі наукових і практичних розробок щодо принципів та методів організації економіки післявоєнного часу й розвинення оборонно-промислового комплексу (ОПК) і збройних сил України (ЗСУ) у контексті розвитку економіки країни [3, с. 94]. Тому особливо актуальними стають питання пошуку шляхів і можливостей використання інноваційних факторів для забезпечення ефективного та стабільного розвитку економіки.

Так, широкий спектр наукових досліджень, вміння практично застосувати комерціалізацію інноваційних результатів, кваліфікаційні кадри сприяють інноваційному розвитку країни, що відповідає ідеології стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року [2].

Ключовим пріоритетом економічного розвитку держави у повоєнний період є формування інноваційно-спрямованої стратегії із задекларованою пріоритетністю інноваційного розвитку ОПК шляхом включення його потреб у коло інноваційних трендів та фінансових пріоритетів на всіх рівнях – від стартапів до великих державних та міждержавних інноваційно-інвестиційних проектів. Така ситуація дала змогу визначити, що Україна потребує кардинальної зміни стратегії власного захисту. Ця стратегія повинна, з одного боку, вмщувати економічну складову вищенаведених процесів, спрямовану саме на ініціацію

інноваційного оновлення та розвитку оборонного комплексу. З іншого боку, інноваційний розвиток ОПК може стати рушійною силою інноваційного розвитку економіки в цілому [3, с. 96].

Прикладом успішного застосування такої стратегії є Ізраїль, де ОПК відіграє вагомий роль у розвитку як Армії оборони Ізраїлю (АОІ), так й інноваційної економіки країни в цілому. Сутність підходу, що застосовує Ізраїль, полягає у тому, що бюджетні та інші видатки, які спрямовуються у наукові дослідження, підготовку кадрів, військову медицину та інші напрями інноваційного розвитку АОІ, ОПК та сфери безпеки, в адаптованому вигляді переносяться у суспільне життя у вигляді будівельних, інформаційно-комунікаційних, промислових, медичних та інших технологій. Тобто активно застосовуються принципи конверсії та трансферу технологій [3, с. 96-97]. Проаналізувавши досвід ряду інших країн (Японія, Греція, Німеччина тощо), які пережили воєнні дії (агресію), можна побачити, що для реалізації інноваційної політики у післявоєнний період формувалася спеціальний координуючий та організаційно-керуючий інститут, який «уловлював технологічні віяння» та сприяв їх реалізації. Таким чином, в Україні, для реалізації інноваційної політики, рекомендується переорієнтувати діяльність Національного фонду досліджень України [4].

Державна і регіональна політика країни у повоєнний період має створювати рамкові умови функціонування економіки задля забезпечення інноваційного розвитку. Це стосується питань оподаткування, державних закупівель високотехнологічної продукції, технічного регулювання, захисту інтелектуальної власності, механізму створення військової безпеки країни. Головною метою державної політики у післявоєнний період з розвитку інноваційної діяльності є формування економічних умов для виведення на ринок конкурентоспроможної інноваційної продукції на користь реалізації стратегічних державних пріоритетів, з урахуванням специфіки розвитку регіонів та з перспективою впровадження / реалізації їх на світовому рівні [4].

У якості системи довгострокових соціально-економічних цілей інноваційного розвитку у післявоєнний період України можна виокремити наступні:

- підвищення якості життя населення та формування соціально-наукової спільноти;
- забезпечення економічного зростання та формування інформаційно-інноваційного типу економіки;
- розвиток інтелектуального середовища, фундаментальної науки, освіти, культури;
- створення сприятливої законодавчо-правової системи та інноваційного клімату;
- підтримка масового інноваційного ентузіазму при впровадженні та реалізації стартапів;
- формування нового рівня державно-приватного партнерства на основі взаємовигідних умов;

- забезпечення оборони та безпеки інноваційного розвитку країни.

Завданнями вищих навчальних закладів у воєнний та післявоєнний період є не лише підготовка кадрів, що відповідають вимогам часу, а й «інкубатор» для проведення фундаментальних та прикладних досліджень і розробок, а також місце для реалізації ідей ініціативних осіб у вигляді стартапів [4].

У процес розробки та реалізації інноваційної політики у повоєнний період мають бути залучені практично всі міністерства країни, які мають виробити загальну стратегічну концепцію інноваційного розвитку країни, а також формування цільових програм національної безпеки та розвитку країни. Таким чином, державна політика країни сприяє створенню сприятливого середовища для інноваційного розвитку шляхом:

- підтримки реформ вищих навчальних закладів з метою їхньої орієнтації на інновації;
- створення інкубаторів та підтримка ініціативних осіб щодо створення стартапів спільно з компаніями та науково-дослідними інститутами, роблячи їх більш орієнтованими на попит національного та міжнародного ринків;
- зниження податків та соціальних виплат з метою зменшення навантаження на компанії, які бажають взяти на себе (інноваційні) ризики;
- зниження бар'єрів виходу на ринки з високим потенціалом для інновацій;
- забезпечення доступу до венчурного капіталу, особливо для стартапів;
- удосконалення механізму захисту прав на інтелектуальну власність.

Слід зазначити, що у повоєнний період відбудова у різних регіонах України буде нерівномірним, що пов'язано з воєнними діями (наприклад, Буча, Ізюм, Ірпінь, Маріуполь, Миколаїв) [4].

Така нерівномірність сприяє створенню інноваційних кластерів, які є цілісною системою підприємств і організацій з виробництва й споживання готового інноваційного продукту, що включає в себе весь інноваційний ланцюжок від розвитку фундаментальної наукової ідеї до виробництва та дистрибуції готової продукції, а також систему тісних зв'язків між фірмами, їх постачальниками і клієнтами, інститутами знань, що сприяють появі інновацій [4]. Інноваційний кластер формує певну систему поширення нових знань і технологій, забезпечує прискорення процесу трансформації винаходів в інновації, а інновацій у конкурентні переваги, розвиток якісних стійких зв'язків між всіма його учасниками [4].

У регіонах, що сильно постраждали, є передумова створення кластерів, з урахуванням його потенціалу. Так, наприклад, у Херсонській області є передумови щодо формування інноваційного територіального кластера за такими напрямками як енергія та навколишнє середовище, інформація та комунікації, авіація, виробництво та інженерія, транспорт та мобільність. У повоєнний період інноваційна діяльність України має інтегруватися з інвестуванням в інноваційні процеси на основі реалізації інноваційної політики. Ця політика має активізувати інновації та реалізовувати системні інструменти модернізації економіки в умовах кризи, на базі фундаментальних

положень економічної науки та активізації внутрішніх і зовнішніх факторів соціально-економічного розвитку країни при взаємодії із європейською інноваційною екосистемою.

Потрібно розробити збалансовану інвестиційну стратегію відновлення економіки у післявоєнний період на інноваційний шлях розвитку та визначити інвестиційні пріоритети диверсифікації промисловості у галузевому та регіональному розрізах на базі досвіду та інновацій. Ця стратегія не повинна суперечити стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, а бути удосконаленою відповідно до положення повоєнних дій.

Основними цілями даної інвестиційної стратегії у повоєнний період мають бути:

- формування пріоритетних напрямів щодо безпеки країни й розвитку регіонів та створення пріоритетних ринків;
- модернізація взаємовідносин між наукою та економікою, з рахуванням обмеженості регіональних ресурсів та світових стандартів;
- удосконалення інструментів рамкових умов для інновацій, які забезпечують стимул для здійснення інноваторства, дозволяючи отримувати вигоду зі своїх інновацій та перешкоджають незаконному поширенню ідей [4].

Запропоновано нову інноваційно-інвестиційну форму кластерних структур соціально орієнтованого типу (територіально-виробничий комплекс з орієнтацією на вирішення питань сталого соціально орієнтованого розвитку різних секторів економіки і регіонів країни), що є інтеграцією підприємств машинобудівної, гірничовидобувної, паливної промисловості, сільськогосподарської й енергетичної галузей (промислово – сільськогосподарський – видобувний кластер), із урахуванням ефективності роботи охорони здоров'я та ЖКГ, залученням інформаційних і освітніх заходів, що на основі комплексного підходу дозволить подолати наслідки кризового (воєнного) періоду, запобігти та усунути деструктивні процеси в економіці, розв'язати назрілі проблеми продовольчої та енергетичної безпеки, створити умови для успішної реалізації стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України (ст. 30 ЗУ про «Національну безпеку»), забезпечити швидкість задоволення ЖВІ більшості населення [1, с. 53]. Отже, інноваційно-інвестиційна політика України у післявоєнний час є фундаментальним чинником сталої перспективної економічної політики та головним ключем для реалізації інноваційного напрямку держави. Для забезпечення задоволення життєво важливих інтересів населення, соціальної стабільності і подальшого економічного зростання необхідно забезпечити чітке формулювання стратегії державної та регіональної економічної політики, що включатиме в себе низку цілей, таких як: чітке бачення удосконалень, досягнення прозорої структури регулювання та стимулювання, опора на фактичні дані для виявленого збою у роботі ринкових механізмів, відповідні часові рамки, здійснення реформ, створення спеціалізованих інститутів, розробка збалансованої інвестиційної стратегії тощо.

Україна має бути готова до будь-якого розвитку подій та формувати власну оборонну стратегію на підґрунті активізації інноваційних досліджень із подальшим трансфером технологій у цивільну економіку. Це надасть змогу отримати позитивний, а надалі й синергетичний ефект для ВПК і суспільства [3].

Література

1. Бондар-Підгурська О.В. Терииторіально-виробничі комплекси як основа сталого інноваційного соціально орієнтованого розвитку економіки у період воєнного часу та післявоєнної розбудови України // Імперативи економічного зростання в контексті реалізації глобальних цілей сталого розвитку: тези доповідей III Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ, 10 червня 2022 р. Т. 1. С. 50-53.
2. Кабінет Міністрів України «Розпорядження Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» від 10 липня 2019 р. № 526-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.09.2022).
3. Князева О. А. Стратегічні вектори економічного розвитку країни у післявоєнний час. Науковий вісник Одеського національного економічного університету 2022, № 3-4 (292-293), с. 94-100 URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/292-293/pdf/94-100.pdf>
4. Яцкевич І. Інноваційна політика України у післявоєнний період. Економіка та суспільство. 2022. №39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392> (дата звернення: 26.09.2022).

References

1. Bondar-Pidhurs'ka O.V. Teryytorial'no-vyrobnychi kompleksy yak osnova staloho innovatsiynoho sotsial'no oriyentovanoho rozvytku ekonomiky u period voyennoho chasu ta pislyavoyennoyi rozbudovy Ukrainy // Imperiatyvy ekonomichnoho zrostannya v konteksti realizatsiyi hlobal'nykh tsiley staloho rozvytku: tezy dopovidey III Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi Internet-konferentsiyi Kyyivs'koho natsional'noho universytetu tekhnolohiy ta dyzaynu, m. Kyyiv, 10 chervnya 2022 r. T. 1. S. 50-53.
2. Kabinet Ministriv Ukrainy «Rozporyadzhennya Pro skhvalennya Stratehiyi rozvytku sfery innovatsiynoyi diyal'nosti na period do 2030 roku» vid 10 lypnya 2019 r. № 526-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text> (data zvernennya: 26.09.2022).
3. Knyazyeva O. A. Stratehichni vektory ekonomichnoho rozvytku krayiny u pislyavoyennyu chas. Naukovyy visnyk Odes'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu 2022, № 3-4 (292-293), s. 94-100 URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2022/292-293/pdf/94-100.pdf>
4. Yatskevych I. Innovatsiyna polityka Ukrainy u pislyavoyennyu period. Ekonomika ta suspil'stvo. 2022. №39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1392> (data zvernennya: 26.09.2022).

JEL: F15;F21;F43;O11;O31;O47

РЕДЗІУК Євгеній

к.е.н., доц., с.н.с.

сектору міжнародних фінансових досліджень

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ORCID ID: 0000-0001-5592-5121

e-mail: redzyuk@gmail.com

Yevhenii REDZIUK

PhD, Candidate of Economics, Associate Professor,

Senior Researcher, sector international financial research

State Organization “Institute of the Economy and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ФАКТОР ВПЛИВУ НА ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

INNOVATIVE AND INVESTMENT FACTOR OF INFLUENCE ON THE RESTORATION OF THE ECONOMIC POTENTIAL OF UKRAINE

Анотація: Суттєві виклики для економічного потенціалу України вимагають переосмислення функціонування роботи державних інститутів, а саме їх перезавантаження і якісну зміну. Тільки при такому підході є можливість сформувати динамічну мілітарно-інноваційну вітчизняну економіку нового типу, що суттєво збільшить рівень закордонного і вітчизняного інвестування з акцентом на інновації, структурні та інфраструктурні оновлення, ноу-хау.

Ключові слова: інновації, інвестиції, економічний потенціал, залучення інвестицій, відновлення економіки після війни.

Abstract: Significant challenges for the economic potential of Ukraine require a rethinking of the work of state institutions, namely their reboot and qualitative changes. Only with this approach is it possible to form a dynamic military-innovative domestic economy of a new type, which will significantly increase the level of foreign and domestic investment with an emphasis on innovation, structural and infrastructural updates, and know-how.

Keywords: innovations, investments, economic potential, attraction of investments, economic recovery after the war.

За всі понад 30 років розвитку української держави ще не було такого надскладного періоду для вітчизняних підприємств. Так, з початком повномасштабної війни Російської Федерації проти України, абсолютна більшість вітчизняних бізнес-структур отримали суттєве зниження активності, деякі компанії взагалі вимушені були призупинити власну діяльність, особливо на сході й півдні України. За оцінками експертів 25% вітчизняних компаній майже зупинили діяльність, а 14% – узагалі не працюють, 33% працюють, але частково, скоротивши обсяги виробництва. Внутрішній попит в Україні знизився на понад 30-35%, на неокупованих територіях залишилось приблизно 30 млн. осіб з низьким рівнем платоспроможності; а кількість людей, що створюють попит в Україні за півроку знизилася на 19,5%. До того ж логістичне забезпечення вітчизняних бізнес-структур суттєво погіршилось, було заблоковано чи зруйновано. 7 портів України залишаються заблокованими.

Блокування експорту під час війни знизило ВВП України мінімум на 15%. Тому рівень попиту на продукцію та обсяг обігових коштів для переважної частки бізнесу суттєво знизився. При цьому державний бюджет нашої країни було переорієнтовано на військові цілі, відтак першочергове фінансування видатків у поточному році спрямовано на підвищення обороноздатності країни та здійснення найнеобхідніших соціальних видатків, які забезпечують підтримку життєдіяльності населення. В таких умовах акумулювання коштів на підтримку і розвиток бізнес-структур в Україні є дуже проблематичним завданням [1;2].

За підрахунками експертів і уряду, збитків вітчизняній інфраструктурі надано на понад 113 млрд дол. США – це 116 тисяч житлових будинків, у яких мешкали близько 3,5 мільйона громадян України, інфраструктурні об'єкти (7 тис. км залізничних колій, 350 мостів, 23 злітні смуги, 19 нафтоховищ, тисячі медичних, освітніх і адміністративних будівель) відновлюватимуться поетапно. А ось 331 об'єкт критичної інфраструктури у сфері теплопостачання (в тому числі чотири повністю зруйнованих і п'ять значно пошкоджених ТЕЦ) слід відновити чи відбудувати вже до початку опалювального сезону.

В Україні за півроку повномасштабної війни статистикою вже зафіксовано 228 знищених великих промислових об'єктів, відзначається зниження рівня завантаженості виробничих потужностей на 40%, здійснило релокацію понад 600 виробництв у тиллові області [3]. При цьому Міністерство економіки України повідомило, що надає гранти підприємствам та вже допомогло перемістити з лінії фронту 700 підприємств, з яких 480 уже відновили роботу [4].

Слід зауважити, що уряд і Президент України в цих складних умовах шукають можливості відновити втрачений економічний потенціал, тому оперативно впроваджувались заходи зі сприяння податкового адміністрування, митного проходження товарів, розблокування портів, фінансувалась релокація підприємств й підтримувались запущені раніше кредитні програми (наприклад, кредитування для малого і середнього бізнесу по програмі «Доступні кредити 5-7-9%»). Крім того, уряд і офіс Президента України проводять регулярні заходи із залучення партнерів для відновлення економіки України. Так, в Лугано (Швейцарія) при проведенні конференції з відновлення України у Швейцарії в липні 2022 року, парламентсько-урядова делегація зосередила увагу на 10 ключових секторах відновлення, включаючи військово-промисловий комплекс, енергетику, фармацевтику, металургію, деревообробку та логістику. Представлено план післявоєнного відновлення на суму понад 750 млрд доларів США, який включатиме 850 проєктів для відбудови країни. План розрахований на 10 років – з 2023 року і до 2032 року, він відбудуватиметься у дві хвили. Перша триватиме у 2023-2025 роки, у якій планується втілити більшість із зазначених проєктів – 580. Ці три роки коштуватимуть понад 350 млрд доларів США. Друга хвиля міститиме меншу кількість проєктів, але потребуватиме більшого фінансування – понад 400 млрд доларів США. При цьому у плані закладено, що українська економіка протягом цих 10 років зростатиме на 7% щороку [5].

Відзначимо, що конференція в Лугано в більшій мірі показала себе як умовний візит ввічливості, коли сторони обмінюються намірами. Незважаючи на

значні підтверджені людські, інфраструктурні та бізнесові втрати – коштів Україні залучити не вдалось. Для конкретних справ з фінансування, інвестування, надання грантів тощо; на думку західних партнерів-донорів, потрібні чіткі й аргументовані цифри, прозорі механізми та вимірний рівень відповідальності.

Україна має визначитися із пріоритетами, а міжнародні партнери – з координатором програми (лідером), умовами та механізмами фінансування. Крім того, країни-партнери віддадуть перевагу працювати через МВФ, Світовий банк, ЄБРР, яким довіряють і в яких уже діють механізми прозорості та підзвітності. Тобто, на відміну від плану Маршалла, коли з одного-двох фондів фінансувалося багато країн, адаптований український план може передбачати фінансування однієї країни із багатьох джерел. У такий спосіб реалізується принцип відкритої платформи, що дасть змогу всім країнам застосовувати індивідуальні підходи і систему контролю.

По суті, має бути розроблений прозорий і зрозумілий всім міжнародним учасникам цього процесу механізм залучення та ефективного використання коштів. В цілому бачення української влади щодо етапів відбудови схоже до бачення європейських експертів: відбудова критично важливих об'єктів уже під час війни, відновлення соціальної сфери, підприємств, житла після припинення вогню та модернізація як найбільш якісний етап, результатом якої має бути вступ до ЄС. Україна має високі шанси відбудуватися з кардинально новою економікою та інфраструктурою і вийти з надскладних обставин переможцем. При цьому головним критерієм повинен спрацювати механізм «гроші в обмін на реформи», а в топ-керівництві України – принцип нульової толерантності до корупції. На жаль, принципових зрушень в цій сфері ще не відзначається, тому й фінансування, інвестиції, гранти поки затримуються [6].

Станом на 29.09.2022 р. Міністерство економіки України планує залучити в оборонно-промисловий комплекс 43 млрд дол. США інвестиційного потенціалу (ІП); металургію та металообробку 26 млрд дол. США ІП; енергетику 177 млрд дол. США ІП; природні ресурси 5,6 млрд дол. США ІП; агропромисловий комплекс 34 млрд дол. США ІП; логістику та інфраструктуру 123 млрд дол. США ІП; промислове виробництво 16 млрд дол. США ІП; деревообробку та меблеве виробництво 5 млрд дол. США ІП; фармацевтику 19 млрд дол. США ІП; інноваційні технології 11 млрд дол. США ІП. При ВВП України в 2022 р. на рівні 120 млрд дол. США. Зазначені плани при існуючих проблемах і викликах є занадто амбітними та нереальними.

На наш погляд, для перезапуску вітчизняної економіки на якісно оновленій основі потрібно сформуванню динамічну мілітарно-інноваційну економіку нового типу, яка б була самодостатня, конкурентоспроможна з відповідними соціальними ліфтами і прозорим державним апаратом. Тому потребують якісної зміни за найкращими світовими стандартами і перезапуску антикорупційні органи України, судова система, Антимонопольний комітет, Фонд державного майна, правоохоронна система. Після формування цілісних державних інститутів, мають бути виділені пріоритети державно-приватного

довгострокового інвестування й підтримки вітчизняної освіти і науки, а також налагоджене інвестування у гідну самореалізацію людини. Крім того, необхідна державна цілісна й довгострокова політика формування нової системи цінностей в українському суспільстві, яка б підкреслювала особистісну чи бізнесову успішність через призму інновацій. Автор вважає, що тільки при такому підході можна буде системно запуснути інноваційно-інвестиційний фактор відновлення економічного потенціалу України. Вітчизняні та іноземні інвестори потребують довгострокових привабливих і безпечних умов функціонування. Тому якісні зміни вітчизняного державного апарату і суспільства, забезпечення дієвої системи безпеки людей і активів на довгостроковій основі запустять процес інноваційно-інвестиційного відновлення економічного потенціалу України [7].

Література

1. Самаєва Ю. Держбюджет-2023: задача на півтора трильона / газета «Дзеркало тижня» / Рубрика: Макрорівень / 15.09.2022 р. / URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/derzhbjudzheta-2023-zavdannja-na-pivtora-triljona.html>;
2. Тартачний О. Пів року війни: в якому стані економіка? / Онлайн медіа «speka.media» / 22.09.2022 / URL: <https://speka.media/piv-roku-viini-v-yakomu-stani-ekonomika-golovne-z-diskusiyi-case-ukrayina-pn6m19>
3. Продан О. Відновлення України: що, як і задля чого мають зробити центральна та муніципальна влада / інтернет-видання «Дзеркало тижня» / 11.07.2022 / URL: <https://zn.ua/ukr/internal/vidnovlennja-ukrajini-shcho-jak-i-zadlja-choho-majut-zrobiti-tsentralna-ta-munitsipalna-vlada.html>
4. Зеленский анонсировал платформу по привлечению инвестиций в Украину / мультимедийная новостная организация «Голос Америки» / 06.09.2022 / URL: <https://www.golosameriki.com/a/zelenskiy-announced-ukraine-investment-platform/6733714.html>
5. Україна представила план відновлення на \$750 мільярдів: як виглядатиме повоєнна відбудова / інформаційний портал TOV «Finance.ua» / 05.07.2022 / URL: <https://news.finance.ua/ua/ukraina-predstavyla-plan-vidnovlennya-na-750-mil-yardiv-yak-vyhlyadatyme-povoyenna-vidbudova>
6. Богуславец М. Хід Зеленського: сценарії великого відновлення / інтернет-видання «Дзеркало тижня» / 18.09.2022 / URL:

References

1. Samaeva Y. State budget-2023: task for the second trillion / newspaper "Dzerkalo Tizhnya" / Heading: Macroveni / 15.09.2022 p. / URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/derzhbjudzheta-2023-zavdannja-na-pivtora-triljona.html>;
2. Tartachnyy O. Piv to the fate of the war: in what state of the economy? / Online media "speka.media" / 22.09.2022 / URL: <https://speka.media/piv-roku-viini-v-yakomu-stani-ekonomika-golovne-z-diskusiyi-case-ukrayina-pn6m19>
3. Sold by O. Revision of Ukraine: what, how and why should the central government and municipal government work / Internet-visitable "Dzerkalo Tizhnya" / 11.07.2022 / URL: <https://zn.ua/ukr/internal/vidnovlennja-ukrajini-shcho-jak-i-zadlja-choho-majut-zrobiti-tsentralna-ta-munitsipalna-vlada.html>
4. Zelenskiy announced a platform to attract investment to Ukraine / multimedia news organization "Voice of America" / 09/06/2022 / URL: <https://www.golosameriki.com/a/zelenskiy-announced-ukraine-investment-platform/6733714.html>
5. Ukraine presented a \$750 billion renewal plan: as we see the war in Ukraine / information portal TOV "Finance.ua" / 05.07.2022 / URL: <https://news.finance.ua/ua/ukraina-predstavyla-plan-vidnovlennya-na-750-mil-yardiv-yak-vyhlyadatyme-povoyenna-vidbudova>
6. Boguslavets M. Head of Zelensky: scenarios of a great inspiration / Internet show "The Mirror of Tyzhnya" / 18.09.2022 / URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/khid-zelenskoho-stsenariji-velikoho-vidnovlennja.html>

<https://zn.ua/ukr/macrolevel/khid-zelenskoho-stsenariji-velikoho-vidnovlennja.html>

7. Редзюк Є.В. Післявоєнне соціально-економічне відновлення України: передумови, можливості та перспективи / Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал. N1/28 /2022. – К.: Міленіум, 2022. – с.4-17

7. Redzyuk Y.V. Social and economic innovation of Ukraine: change of mind, possibilities and prospects / Problems of innovation and investment development. Scientific and practical journal. N1/28/2022. – К.: Milenium, 2022. – p. 4-17

JEL M10, O10, O32

ХВАСТУНОВ Нікіта

студент ІV курсу,
ОПП «Економіка підприємства»,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна,
ORCID 0000-0001-6049-1022

ГРЕБЕШКОВА Олена

канд. екон. наук, доцент,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна,
ORCID 0000-0002-6896-3941

e-mail: khvastunov.nikita@kneu.ua

Nikita KHVASTUNOV

4th year student,
EPP "Enterprise Economics",
KNEU named after Vadym Hetman,
Kyiv, Ukraine,
ORCID 0000-0001-6049-1022

Olena HREBESHKOVA

Ph.D. (Economy Sciences), Associate Professor,
KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv,
Ukraine,
ORCID 0000-0002-6896-3941

ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ДИНАМІЧНИХ ЗДАТНОСТЕЙ

FORMATION OF THE INNOVATION POTENTIAL OF THE ENTERPRISE BASED ON DYNAMIC CAPABILITIES

Анотація: Розкрито природу інноваційного потенціалу сучасного підприємства з позицій ресурсного підходу. Аргументовано доцільність формування інноваційного потенціалу підприємства на основі його компетенцій та динамічних здатностей, які спираються на стратегічні ресурси підприємства та зумовлюють його сильні сторони та можливості на перспективу.

Ключові слова: інновації, інноваційний потенціал, компетенції, динамічні здатності.

Abstract: The nature of the innovative potential of a modern enterprise from the perspective of a resource approach is revealed. The expediency of forming the innovative potential of the enterprise based on its competencies and dynamic capabilities, which rely on the strategic resources of the enterprise and determine its strengths and opportunities for the future, is argued.

Keywords: innovations, innovative potential, competencies, dynamic abilities.

Висока динаміка соціально-економічних процесів актуалізує для підприємств завдання пошуку нових способів досягнення конкурентних переваг, адекватних викликам сьогодення. Саме тому одним із найголовніших факторів розвитку підприємства є його інноваційний потенціал, тобто сукупність наявних і потенційно доступних ресурсів, які безпосередньо беруть участь в інноваційному процесі, перебувають у взаємозв'язку, а також факторів, що створюють необхідні умови для ефективного використання ресурсів з метою

досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності і підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому [1, с. 147].

Сучасний вектор розвитку економічних відносин вимагає від підприємств нового підходу до формування свого інноваційного потенціалу, за допомогою якого підприємство зможе виділитися серед інших. У першу чергу, це зумовлено поширенням постіндустріальної економіки, заснованої на інтелектуальних ресурсах та інформаційних технологіях. Відповідно постає завдання виявлення тих знаннєвих (компетентнісних) та інформаційно-технологічних ресурсів, які забезпечуватимуть ефективне формування та результативне використання інноваційного потенціалу підприємства. Вирішення цього завдання потребує дослідження двох аспектів: 1) методологічного, що полягає у розвиненні концепції компетенцій організації та її динамічних здатностей; 2) прикладного, як стратегії конкурентної поведінки на основі інноваційних рішень.

У методологічному аспекті система знань щодо компетенцій та динамічних здатностей підприємства залишається такою, що продовжує розвиватися та перебуває в зоні активних дискусій [2]. Зокрема, триває пошук дієвих методів виявлення та оцінки наявних у підприємства компетенцій (за Г. Хамелом і К. Прахаладом [3]) за як «унікального (для кожної фірми) поєднання стратегічно-значущих ресурсів (матеріальних, фінансових, людські (трудова), нематеріальних (інтелектуальних) і вмій (досвіду), що забезпечує підприємству неповторну відмітність у ринковому середовищі» (цит. за [4, с. 76]). За визначенням Д. Тііса [5], уміння підприємства створювати унікальні (порівняно з конкурентами) конфігурації своїх компетенцій виявляється через його динамічні здатності, що складаються з компетенцій у сфері інноваційної діяльності, компетенцій у сфері інвестиційної діяльності, компетенцій у сфері відносин з бізнес-партнерами та компетенцій у сфері стратегічного передбачення. Методичний інструментарій виявлення динамічних здатностей організації базується на ресурсному підході та застосуванні традиційних аналітичних інструментів стратегічного менеджменту [2].

У прикладному аспекті постає завдання розроблення та реалізації стратегій, спрямованих на досягнення підприємством стійких конкурентних переваг, що ґрунтуються на новаціях у продуктах, технологіях, процесах та відносинах. При цьому, за умов постіндустріального світу вирішення такого завдання можливе здебільшого завдяки інноваційно активної поведінки.

Слід зазначити, що світова економіка віддає належне інноваційній діяльності як визначальному фактору розвитку за умов глобальних викликів. Зокрема, згідно висновків Всесвітньої організації інтелектуальної власності, яка щороку складає Global Innovation Index на основі вивчення 132 країн та економік світу, у 2020 році, попри величезних людських і економічних втрат, викликаних пандемією COVID-19, уряди і підприємства в багатьох частинах світу збільшили інвестиції в інновації. Глобальні компанії, які є лідерами за видатками на R&D, збільшили загальні витрати на цей напрям приблизно на 10%. Спостерігалось зростання числа венчурних угод на 5,8%, що перевищило середні річні темпи зростання за останні 10 років. Число наукових публікацій в світі зросло на 7,6%.

У звіті 2021 року найбільш інноваційною країною визнано Швейцарію, за нею йдуть Швеція, США, Велика Британія та Республіка Корея. Україна в Глобальному інноваційному індексі 2021 року посідає 49 місце, увійшовши до ТОП-3 країн економічної групи lower-middle income [6].

Україна має найкращі результати у сфері знань і технологій, а найгірші показники – в інфраструктурі [7]. В країні не сформована ефективна система правового регулювання відносин, що виникають у системі інноваційного процесу, недосконалі правові та економічні механізми взаємодії її учасників.

За даними Інноваційного індексу Європейського інноваційного табло Україна має доволі високі показники за такими індикаторами як зайнятість у наукоміській діяльності, поширення широкосмугового інтернету (зв'язку), витрати на інновації, які не стосуються НДДКР, експорт наукоміських послуг. У той же час найслабші інноваційні виміри стосуються фінансів та підтримки інновацій, привабливості дослідницьких систем, інтелектуальної власності [8].

Інноваційний потенціал є запорукою зростання ефективності діяльності підприємства, оптимізації його внутрішніх і зовнішніх бізнес-процесів, які згодом створюють підприємству переваги серед інших. Основною метою інноваційного потенціалу є забезпечення нововведень задля покращення процесів, технологій і продуктів.

У свою чергу інноваційний потенціал має в своїй основі інноваційну ідею, що робить підприємство неповторним (відмітним) в середовищі. Виявлення інноваційного потенціалу підприємства потребує оцінки його наявних (а також потенційно доступних) ресурсів — наукових, технічних, технологічних, кадрових, просторових, організаційних, фінансових, інформаційних. Проаналізувавши ресурси підприємство зможе визначити свої сильні сторони, які спираються на [9, с. 276]:

- здатність до своєчасного виявлення актуальних інноваційних проблем, потреб та запитів потенційних споживачів;
- здатність до висування конкурентоспроможних ідей у галузі створення нових продуктів і технологій;
- здатність забезпечити ефективне функціонування підприємства за рахунок найбільш раціонального використання інвестиційних можливостей;
- здатність забезпечення розроблення та реалізацію стратегічної програми технічного й організаційного розвитку підприємства;
- здатність приймати рішення стосовно інновацій.

Використання інноваційного потенціалу дає змогу бізнесу досягти лідируючих позицій на внутрішньому ринку, сприяє виходу підприємств на зовнішній високотехнологічний ринок та підвищує конкурентоспроможність підприємства. Інноваційний потенціал потребує відповідного правового захисту від незаконного використання та недобросовісної конкуренції, який би передбачав наявність патенту, ліцензії, створював зручне становище на ринку власника інноваційного продукту на деякий час. Кожне підприємство, яке прагне ефективно функціонувати у сучасних реаліях має затвердити програму вдосконалення корпоративного управління, одним із розділів якої є організація

ефективного управління інноваційним потенціалом з метою отримання максимального доходу від його використання.

Проте переважна більшість підприємств недостатньо ефективно використовує наявний інноваційний потенціал. Як правило, підприємства закупають обладнання та технології у інших підприємств, на що витрачається досить багато фінансових ресурсів. При цьому частка виручки від реалізації продукції, що містить нові технології, у загальній виручці підприємств є незначною. Роль творчості спеціалістів організації часто зводиться до освоєння технічної документації, створеної на інших підприємствах, і вмілого застосування набутої технології в умовах власного виробництва. Можемо робити висновок про недостатню з боку підприємств увагу своїм компетенціям та динамічним здатностям.

Таким чином, інноваційний потенціал можна визначити як базовий фактор конкурентоспроможності та сталого розвитку підприємства, який досягається шляхом постійного впровадження інновацій та нарощування інноваційного потенціалу. Сучасні конкурентоспроможні організації повинні і можуть самостійно і успішно створювати інноваційні продукти та генерувати інноваційні процеси, починаючи від народження інноваційної ідеї в організації і закінчуючи створенням перевірених ринком зразків продукції (процес), які ефективно і швидко впроваджуються у виробництво.

Література

- Захарченко В. І., Корсікова Н. М., Меркулов М. М. *Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки*. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 448 с.
- Отенко І. П., Преображенська О. С. *Розвиток компетенцій підприємства на основі стратегічних знань*. Харків: ІНЖЕК, 2012. 264 с.
- Prahalad, C.K. and Hamel, G. "The core competence of the corporation Archived 2014-07-14 at the Wayback Machine", *Harvard Business Review*. 1990. V. 68, no. 3. P. 79–91.
- Гребешкова О. М., Мальярчук О. Г. *Методичні основи ідентифікації динамічних здатностей підприємства*. Стратегія економічного розвитку України. 2015. Вип. 37. С. 73-84.
- Teese D.J. *Explicating dynamic capabilities: the nature and microfoundations of (sustainable) enterprise performance*. *Strategic Management Journal*. 2007. №28. P. 1319–1350.
- ВОІВ: ключові висновки Глобального інноваційного індексу 2021. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-gii-23092021> (дата звернення 29.09.2022).
- Global Innovation Index 2021. Ukraine. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021/ua.pdf (дата звернення 28.09.2022).
- Крилов Д. В. *Аналіз рейтингового оцінювання розвитку інноваційної діяльності в Україні*. Ефективна економіка. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10285> (дата звернення: 30.09.2022). DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.8

References

- Zakharchenko, V. Korsikova, N. M. M. M. *Innovatsiyniy menedzhment: teoriia i praktyka v umovakh transformatsii ekonomiky*. [Innovative management: theory and practice in the conditions of economic transformation]. Kyiv: Tsentr uchbovooi literatury.
- Otenko, I. P., Preobrazhenska, O. S. (2012). *Rozvytok kompetencii pidpryiemstva na osnovi strategichnih znan.* [Development of business competencies based on strategic knowledge].
- Prahalad, C.K. and Hamel, G. (1990) "The core competence of the corporation Archived 2014-07-14 at the Wayback Machine", *Harvard Business Review* (v. 68, no. 3) pp. 79–91.
- Hrebeshkova, O. M., Malyarchuk O. H. (2015). "Methodological basis of identification of dynamic capabilities of the enterprise". *Strategy of economic development of Ukraine* (issue 37) p. 73-84.
- Teese, David J. (2007). "Explicating Dynamic Capabilities: The Nature And Microfoundations Of (sustainable) Enterprise Performance". *Strategic Management Journal*, no. 28: 1319–1350.
- WIPO: Key Findings of the Global Innovation Index 2021. URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-gii-23092021> (access 29.09.2022).

9. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: навч. посіб. КНЕУ, 2003. 504 с.
7. Global Innovation Index 2021. Ukraine. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_public_gii_2021/ua.pdf (access 28.09.2022).
8. Krylov, D. V. (2022). "Analysis of the rating assessment of the development of innovative activity in Ukraine". *Efficient economy* (no. 5). <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10285> (access 30.09.2022) DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.8
9. Krasnokutska, N.V. (2003). *Innovatsiyni menedzhment* [Innovative management]. Kyiv: KNEU.

JEL O38

ЧУХРАЄВА Наталія

к.е.н, доцент

КНЕУ ім.Вадима Гетьмана, Україна

ORCID <http://orcid.org/0000-0003-1537-4841>

e-mail: 0612nataliya@gmail.com

Nataliia CHUKHRAIEVA

Ph.D., docent

Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman
Ukraine

НАЦІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЇ У РОЗВИТКУ РОБОТОТЕХНІКИ

Анотація: Активна політика держави є необхідною умовою, щодо розвитку потенціалу робототехніки, яка має великі перспективи. Уряди останній надають стратегічного значення, де всі стратегії, пов'язані з нею, спрямовані на розширення застосувань у промисловості, проте з відмінностями у пріоритетах фінансування.

Ключові слова: роботи, робототехніка, національна стратегія.

NATIONAL STRATEGIES IN THE DEVELOPMENT OF ROBOTICS

Abstract: An active policy of the state is a necessary condition for the development of the potential of robotics, which has great prospects. Governments give it strategic importance, and all strategies related to it aim to expand industrial applications, but with differences in funding priorities.

Keywords: robots, robotics, national strategy.

Культурою технологією цифрової ери, яка займає центральне місце в багатьох темах науково-технічної політики, є роботи. Прогрес у багатьох галузях науки, цифрових технологій і штучного інтелекту (AI) збільшує складність і різноманітність роботів. Їх розвиток та майбутній вплив будуть визначатися політикою в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та розробок (R&D), а також оподаткування, державно-приватного партнерства, поширення технологій, регулювання та правових рамок, технічних стандартів, а також цифрових зв'язків і безпекою.

Уряди деяких країн надають робототехніці стратегічного значення. Значні останні досягнення в робототехніці безпосередньо пов'язані з державною політикою, наприклад, конкурси, які проводить Агентство передових оборонних дослідницьких проектів (DARPA) у США. Хоча національні пріоритети є різними, загальною проблемою є вплив роботів на конкурентоспроможність. Оскільки результати використання роботів в порівнянні з живою робочою силою демонструють значне підвищення продуктивності у найважливіших галузях економіки, таких як автомобільна промисловість, відповідно з розвитком робототехніки їх застосування в більшій кількості секторів та процесів й дедалі буде зростати.

Завдяки зростаючим можливостям роботи мають поточне та потенційне застосування в багатьох галузях економіки. У найближчі роки очікується значне збільшення їх впливу на економічну та соціальну сфери. Особлива увага приділяється роботам у сфері охорони здоров'я, враховуючи можливу роль роботів у полегшенні поточної кризи COVID-19 або майбутніх спалахів інфекційних захворювань. У 2018 р. світові продажі медичних роботів досягли 2,8 млрд дол США за реалізацію близько 5,1 тис.од. і прогнозується, що до 2022 р. ця цифра зросте до 19,7 тис.од. (рис.1). Роботи виконують різноманітні функції у сфері охорони здоров'я, де деякі з них добре зарекомендували себе, натомість інші тільки починають з'являтися. Області застосування варіюються від допомоги в лабораторних дослідженнях, хірургії та фізичній реабілітації до доставки ліків, транспортування відходів, боротьби з самотністю та вдосконалення медичної діагностики та лікування. Крім того, покращуючи умови праці в багатьох професіях за межами охорони здоров'я, роботи можуть полегшити дорогі медичні проблеми, приносячи користь компаніям і суспільству в цілому.

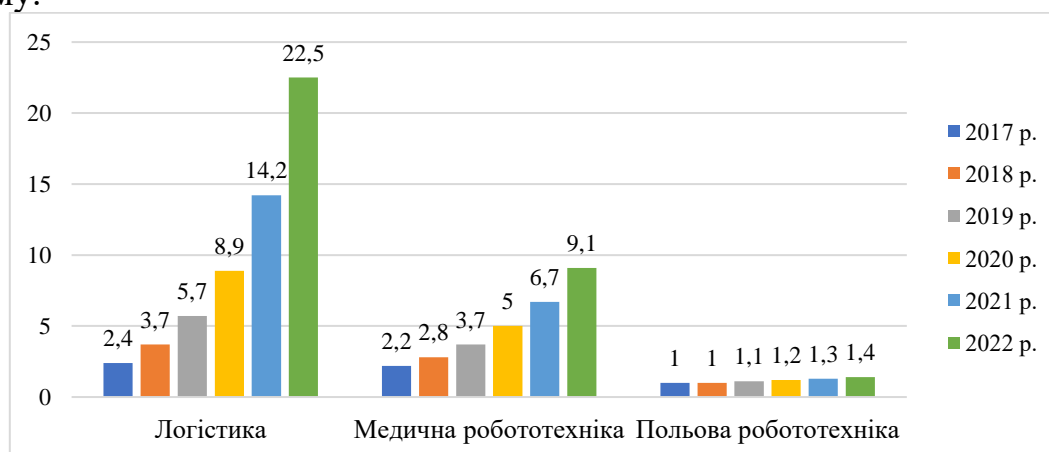

Рис. 1 - Глобальні закупівлі та основні застосування сервісних роботів для професійного використання, млрд.дол.[1]

Роботи також займають унікальне місце у громадській уяві. Люди по-іншому реагують на об'єкти у фізичному просторі, ніж на об'єкти на екранах. Експерименти показують, що люди несвідомо ставляться до роботів, як до людей [2]. Залежно від того, яку кількість соціальних атрибутів роботи будуть мати, в порівнянні з існуючими системами, їх вплив на використання та взаємодію з ними людей буде збільшуватись. Автономні транспортні засоби, безпілотники,

пилососи та газонокосарки широко відомі. Менш знайомі системи включають лабораторних роботів; промислових роботів, які працюють у співпраці; океанографічних, космічних та пошуково-рятувальних роботів; роботів-хірургів.

На чолі з Китаєм, Японією, Німеччиною, Кореєю та США всі стратегії, пов'язані з робототехнікою, спрямовані на розширення застосувань у промисловості, проте з відмінностями у пріоритетах фінансування (табл.1).

Таблиця 1 – Приклади національних стратегій робототехніки [3]

Країна	Стратегія
Японія	У 2018 р. Японія була провідним у світі виробником промислових роботів, забезпечуючи 52% світових поставок. Відповідно до нової стратегії роботів, країна збільшила свій бюджет на дослідження та розробки для робототехніки до 351 млн дол США у 2019 р., щоб зробити Японію світовим лідером у сфері робототехнічних інновацій.
Корея	Закон Кореї про розвиток інтелектуальних роботів і сприяння постачанню зосереджується на ролі роботів у передовому виробництві. У базовому плані розвитку інтелектуальних роботів на 2019 р. пропонується спрямувати державну та приватну підтримку на перспективні сфери розробки та використання роботів.
Європейський Союз	Програма Horizon 2020 підтримує різноманітні сфери робототехніки R&D. Європейська комісія виділила 780 млн Євро протягом 7 років, починаючи з 2014 р. Робоча програма ЄС на 2018-2020 рр. включає фінансування робототехніки в промисловості та основних технологій, зокрема AI та когнітивні технології, когнітивна мехатроніка, соціально кооперативна людино-взаємодія роботів, а також інструменти проектування та налаштування на основі моделі.
Сполучне Королівство	Програма робототехніки та автономних систем країни до 2020 р. є національною стратегією отримання цінності в промисловій та інноваційній системі шляхом скоординованого розвитку активів, викликів, кластерів і навичок.
США	Хоча США не мають загальної промислової політики чи політики автоматизації, були зусилля для розробки національних стратегій щодо робототехніки, AI, дронів і автономних транспортних засобів. Національна ініціатива робототехніки (NRI) підтримує R&D у сфері робототехніки. NRI-2.0 зосереджується на роботів і заохочує співпрацю між академічними, промисловими, некомерційними та іншими організаціями в тому ж ключі, що й Advanced Robots for Manufacturing Institute та регіональні кластери робототехніки. Бюджет NRI на 2019 р. у розмірі 35 млн дол США був відносно невеликим.

Отже прогрес у робототехніці може підвищити рівень життя, якість життя та стійкість суспільства, а також зміцнити системи охорони здоров'я. Потенціал робототехніки величезний, але він лише почав реалізовуватися. Уряди мають низку інструментів для прискорення розгортання соціально цінних роботів. Підтримка як державних R&D, так і державно-приватних партнерств є важливою, і співтовариство робототехніків та інженерів загалом погоджується щодо пріоритетів [4]. Політики можуть сформулювати курс майбутнього розвитку, щоб краще відповідати викликам у таких сферах, як охорона здоров'я, зростання продуктивності, руйнівний вплив на ринки праці та потреби в нових або збільшених навичках. Як і у випадку з багатьма цифровими технологіями (навіть зрілими технологіями, такими як хмарні обчислення), розповсюдження роботів в економіці та системах охорони здоров'я є значно нижчим за потенціал. Цей дефіцит має низку причин, на всі з яких можна вплинути за допомогою державної політики. Оскільки роботи набувають нових можливостей, вони піднімають нові питання політики, від конфіденційності до юридичної відповідальності. Роботи можуть зробити для суспільства більше, ніж сьогодні, але активна політика є необхідною умовою.

1. IFR. Звіт World Robotics 2019, Міжнародна федерація робототехніки, Франкфурт, Німеччина. 2019. URL: <https://ifr.org/worldrobotics>.
 2. Фюсселл С. та ін. «Як люди антропоморфізують роботів», Матеріали 3-ї міжнародної конференції з взаємодії людини з роботом - HRI'08. 2008. URL: <http://dx.doi.org/10.1145/1349822.1349842>.
 3. Demaitre. «Дослідження та розробки в галузі робототехніки все ще керуються урядовими ініціативами в усьому світі». Звіт IFR». 2020. URL: <https://www.therobotreport.com/robotics-rnd-still-driven-government-support-worldwide-says-ifr/>.
 4. Нолан А. «Зробити життя багатшим, легшим і здоровішим: роботи, їхнє майбутнє та роль у державній політиці», роб.докум. OECD Science, Technology and Industry, OECD, Париж.
1. IFR. World Robotics 2019 Report, International Federation of Robotics, Frankfurt, Germany. 2019. URL: <https://ifr.org/worldrobotics>.
 2. Fussell, S. et al. «How people anthropomorphize robots», Proceedings of the 3rd international conference on Human robot interaction - HRI '08. 2008. URL: <http://dx.doi.org/10.1145/1349822.1349842>.
 3. Demaitre. «Robotics R&D still driven by government initiatives worldwide». IFR report. 2020. URL: <https://www.therobotreport.com/robotics-rnd-still-driven-government-support-worldwide-says-ifr/>.
 4. Nolan, A. «Making life richer, easier and healthier: Robots, their future and the roles for public policy», OECD Science, Technology and Industry Working Papers, OECD, Paris.

JEL O38

e-mail: d.pastukh@gmail.com

ПАСТУХ Дем'ян*аспірант**ДННУ "Академія фінансового управління",
Україна***Demiyan PASTUKH***graduate student**DNNU "Academy of Financial Management",
Ukraine*

ПОДАТКОВІ ПРОБЛЕМИ, ЩО ВИНИКНЮЮТЬ В ГЛОБАЛІЗОВАНІЙ ТА ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

TAX CHALLENGES ARISING IN THE GLOBALIZED AND DIGITAL ECONOMY

Анотація: Україна приєдналась до глобального плану щодо реформування міжнародної системи оподаткування, який передбачає оновлення основних принципів міжнародної системи оподаткування в умовах глобалізованої та цифрової економіки та стосуються найбільших міжнародних бізнес-груп. З метою обґрунтування доцільності їх імплементації доцільно оцінити податкові виклики, які виникають в наслідок його запровадження.

Ключові слова: податкові проблеми, цифрова економіка, глобалізація

Abstract: Ukraine has joined the global plan to reform the international tax system, which provides for updating the main principles of the international tax system in the conditions of a globalized and digital economy and concerns the largest international business groups. In order to substantiate the expediency of their implementation, it is advisable to assess the tax challenges that arise as a result of its introduction.

Keywords: tax problems, digital economy, globalizatio

Україна як член Програми розширеного співробітництва з питань протидії BEPS (OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS) приєдналась у 2021 році до масштабного плану щодо реформування міжнародної системи оподаткування для великого бізнесу, що міститься в Заяві про двокомпонентне вирішення податкових проблем, що виникають внаслідок діджиталізації економіки (Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising From the Digitalisation of the Economy, Pillar 1) (далі - Pillar 1). Нові правила передбачають оновлення основних принципів міжнародної системи оподаткування в умовах глобалізованої та цифрової економіки та стосуються найбільших міжнародних бізнес-груп. Ці правила повинні забезпечити узгодження підходу урядів різних країн в оподаткуванні великого високотехнологічного бізнесу, що сприятиме підвищенню стабільності податкової системи. У разі імплементації Pillar 1 кожна держава отримає право на оподаткування прибутку міжнародної групи компаній, яка продає товари чи послуги у цій державі, незалежно від наявності у групи бізнес-одиниці в країні. Відтак, іноземний бізнес може підлягати оподаткуванню незалежно від наявності постійного представництва. У рамках НДР, яке виконується ДННУ «Академія фінансового управління» робота щодо методологічного супроводу та наукового обґрунтування пропозицій щодо внесення змін до чинного податкового законодавства у сфері міжнародного оподаткування в контексті імплементації Pillar 1.

Водночас, Pillar 1 та 2 передбачає призупинення та скасування односторонніх заходів, таких як податки на цифрові послуги (DST) та інші відповідні аналогічні заходи. ОЕСР зазначає, країни експериментували з цими податками за відсутності глобального рішення, узгодженого всіма членами, та наголошує, що односторонні заходи можуть бути неефективними і призводити до неузгодженості з іншими країнами – як тому, що вони можуть створювати подвійне оподаткування, так і тому, що вони можуть призвести до торговельних репресалій. Отже ОЕСР стверджує, що основними об'єктами цих податків завжди були великі цифрові компанії, які тепер будуть обкладатися новим податком в рамках Pillar 1.

В даному контексті необхідні додаткові роз'яснення, оскільки в Україні об'єктами існуючого «цифрового ПДВ» та майбутнього Pillar 1 можуть бути різні компанії. Рівнем цифровізації та розвитком електронних послуг Україна відрізняється від багатьох країн: в даному секторі і суто українські компанії, і не такий крупний бізнес, що не підпадає під поріг Pillar 1. На додаток, з ініціативи ОЕСР ведеться робота з підтримки впровадження міжнародного стандарту ПДВ в електронній комерції, яка доповнює роботу над Сумою А, і є пріоритетним напрямком для країн, що розвиваються. Робота з підтримки впровадження міжнародного стандарту ПДВ в електронній комерції є пріоритетною по мірі завершення роботи над двокомпонентним рішенням і впровадження урядами як Pillar1, так і Pillar 2.

Література

1. OECD (2021) Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising

References

1. OECD (2021) Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising

from the Digitalisation of the Economy URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021-russian-version.pdf>

2. Іваницька О. М. Кошук Т. В. Методологічні проблеми аналізу розмивання податкової бази та виведення прибутку з-під оподаткування (BEPS). Фінанси України. 2021. № 6. С. 55–71.

3. Іваницька О. М. Кошук Т. В. Формування умов для аналізу BEPS в Україні. Фінанси України. - 2021. - № 11. - С. 88-102.

4. Олейнікова Л. Г., Долженко І. І. Удосконалення податкового контролю в Україні на основі реалізації інструментів плану BEPS та автоматичного обміну інформацією. Наукові праці НДФІ. 2020. № 3. С. 79–94.

5. Ловінська Л. Г., Олійник Я. В., Кучерява М. В. Імплементация міжнародних рекомендацій щодо запровадження трирівневої моделі документації з трансфертного ціноутворення в Україні. Фінанси України. 2020. № 9. С. 95–109.

6. Олійник Я. В., Кучерява М. В. Оцінка готовності України до міжнародного автоматичного обміну інформацією в податкових цілях. Фінанси України. 2021. № 2. С. 85–97

7. Олійник Я. В., Чижикова О. В. Інституціональне забезпечення трансфертного ціноутворення: глобальний контекст і перспективи для України. Фінанси України. 2019. № 2, С. 99–110. Олійник Я. В. Реалізація кроку 13 Плану дій BEPS у контексті запровадження автоматичного обміну інформацією в податкових цілях / Я. В. Олійник // Фінанси України. - 2021. - № 10. - С. 41-47.

from the Digitalisation of the Economy URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/statement-on-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021-russian-version.pdf>

2. Ivanytska O. M. Koshchuk T. V. Metodolohichni problemy analizu rozmyvannia podatkovoi bazy ta vyvedennia prybutku z-pid opodatkovannia (BEPS). Finansy Ukrainy. 2021. № 6. S. 55–71.

3. Ivanytska O. M. Koshchuk T. V. Formuvannia umov dlia analizu BEPS v Ukraini. Finansy Ukrainy. - 2021. - № 11. - С. 88-102.

4. Oleinikova L. H., Dolzhenko I. I. Udoskonalennia podatkovoho kontroliu v Ukraini na osnovi realizatsii instrumentiv planu BEPS ta avtomatychnoho obminu informatsiieiu. Naukovi pratsi NDFI. 2020. № 3. С. 79–94.

5. Lovinska L. H., Oliinyk Ya. V., Kucheriava M. V. Implementatsiia mizhnarodnykh rekomendatsii shchodo zaprovadzhennia tryrivnevoi modeli dokumentatsii z transfertnoho tsinoutvorennia v Ukraini. Finansy Ukrainy. 2020. № 9. С. 95–109.

6. Oliinyk Ya. V., Kucheriava M. V. Otsinka hotovnosti Ukrainy do mizhnarodnoho avtomatychnoho obminu informatsiieiu v podatkovykh tsiliakh. Finansy Ukrainy. 2021. № 2. С. 85–97

7. Oliinyk Ya. V., Chyzhykova O. V. Instytutsionalne zabezpechennia transfertnoho tsinoutvorennia: hlobalnyi kontekst i perspektyvy dlia Ukrainy. Finansy Ukrainy. 2019. № 2, С. 99–110. Oliinyk Ya. V. Realizatsiia kroku 13 Planu dii BEPS u konteksti zaprovadzhennia avtomatychnoho obminu informatsiieiu v podatkovykh tsiliakh / Ya. V. Oliinyk // Finansy Ukrainy. - 2021. - № 10. - С. 41-47.

JEL L86, M20

ГОЛОБОРОДЬКО Тетяна

к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування, доцент, Криворізький національний університет, Україна

ORCID: 0000-0002-9289-8932

e-mail: holoborodko@knu.edu.ua

Holoborodko Tetiana

PhD (Economics), Associate Professor, Kryvyi Rih National University, Ukraine

РОЗВИТОК ЦИФРОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

DEVELOPMENT OF DIGITAL ENTREPRENEURSHIP

Анотація: У публікації розглянуто особливості розвитку цифрового підприємництва.

Abstract: The paper examines the specifics of the development of digital entrepreneurship.

Ключові слова: цифрове підприємництво, цифрова економіка, цифрові технології, цифрова трансформація

Keywords: digital entrepreneurship, digital economy, digital technologies, digital transformation

Серед основних цілей цифрового розвитку в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки визначено реалізацію людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва, а прискорений сценарій цифрового розвитку передбачає, серед іншого, розвиток цифрового підприємництва, створення відповідних (у тому числі аналогових) інфраструктур для підтримки та розвитку інноваційної діяльності, впровадження механізмів фондування, стимулювання та підтримки [1].

Впровадження цифрових технологій в підприємстві передбачає не лише використання сучасних комп'ютерних, телекомунікаційних та цифрових технологій, а перегляд парадигми ведення бізнесу. Успішність підприємництва наразі залежить від гнучкості та швидкої реакції підприємців, від їх здатності визначити переваги впровадження технологій в процес управління, мотивації, контролю та маркетингу.

Переваги, які отримує підприємство від цифрової трансформації бізнес-процесів, залежать від виду завдань, що виконують працівники. Чим складнішими є завдання, тим глибшим є рівень цифрової трансформації, який потрібен підприємству для підвищення загальної ефективності. За рівнем складності завдання ранжуються таким чином (від більш простих до найскладніших):

- повторювані завдання;
- адміністративні завдання;
- завдання рівня підрозділу;
- завдання рівня підприємства;
- експертні завдання [2, с. 7].

В XXI столітті виділяють чотири цілі, які очікується, що буде реалізувати успішний цифровий співробітник, що володіє цифровими компетенціями та якому притаманні цифрові навички реалізації цифрового підприємництва у новому інноваційно-цифровому середовищі, а саме:

- безперервне навчання цифровому підприємству та інноваціям;
- інсайти;
- мережева взаємодія;
- досконалість виконання [3].

На основі аналізу робіт науковці Бужимська К. О., Желіховська М. В. виділити такі бізнес-моделі, які можуть використовуватися як новими, так і діючими бізнес-структурами в цифровій економіці:

- електронна комерція;
- краудсорсинг;
- безкоштовні послуги (з англійської мови *free of charge services*);
- партнерство;
- додаткові пропозиції (наприклад, хмарне сховище з можливістю розширення простору);
- персоніфікований масовий товар;
- послуги з оренди автомобілів, велосипедів, електричних скутерів, скутерів тощо за допомогою цифрових технологій [4, с. 18].

Різниця між електронним та цифровим бізнесом загалом полягає в технологіях, які використовуються для здійснення підприємницької діяльності. Цифрові технології за своєю природою є більш складними електронними технологіями і базуються на зборі та опрацюванні значної кількості інформації, створенні алгоритмів для їх аналізу, впровадженні систем автоматизації та штучного інтелекту. Для електронного бізнесу на початку його зародження притаманними були простіші системи збору інформації, відсутні були складні системи її систематизації та обробки [5, с. 21].

Цифрова трансформація означає інтеграцію цифрових технологій у всі сфери бізнесу. Ця інтеграція призводить до принципових змін у тому, як діють громадяни, підприємства та організації, як вони забезпечують цінність для себе, своїх працівників, клієнтів, партнерів, досягаючи власних та спільних, економічних та соціальних цілей швидше, дешевше та з новою якістю [6].

Проблема усіх вітчизняних підприємств – це неорганізовані бізнес-процеси, без чіткого структурування яких неможливо провести повноцінний перехід в цифрову сферу. Цифрова трансформація повинна проводитися в певній послідовності, яка дозволяє домогтися кращих результатів. Починати трансформацію необхідно тільки після детального аналізу поточного стану ІТ. На цьому етапі підприємства, які зрозуміли важливість трансформації повинні сформулювати ескіз розвитку, провести аудит поточного стану готовності до цифрової трансформації, проаналізувати потреби клієнтів, встановити цілі та визначити пріоритети цифрового розвитку, забезпечити збір засобів забезпечення цифрової трансформації. За допомогою аналізу готовності до цифрової трансформації підприємство зможе визначити та надати оцінку своєї цифрової зрілості та збудувати ефективну модель впровадження змін у підприємстві [7, с. 52].

Розвиток цифрового підприємництва є необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності бізнесу. Підприємці мають впроваджувати вже існуючі бізнес-структури цифрової економіки, безперервно навчатися цифровому підприємництву, постійно оцінювати свою цифрову зрілість, бути відкритими до цифрових інновацій.

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації» від 17.01.2018 № 67-р. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
2. Краус К. М. Цифрове підприємництво в умовах динамічності глобального середовища і поглиблення його віртуалізації [Електронний ресурс] / К. М. Краус, Н. М. Краус, В. Л. Осецький // Приазовський економічний вісник. – 2021. – №4 (27). – С. 3-10. – Режим доступу: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/4_27_ukr/3.pdf.
3. Краус Н. М. Навчання цифровому підприємництву: інноваційні техніки, технології, види та методики [Електронний ресурс] / К. М. Краус, Н. М. Краус, Н. О. Андрусак // Ефективна економіка. 2021. – № 2. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8643>.
4. Бужимська К. О. Сучасні тенденції та моделі розвитку підприємництва в умовах цифрової економіки [Електронний ресурс] / К. О. Бужимська, М. В. Желіховська // Підприємництво і торгівля. – 2021. – №28 – С. 15-19. – Режим доступу: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/779>.
5. Вербівська Л. Сутність та особливості розвитку цифрового бізнесу [Електронний ресурс] / Л. Вербівська // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2021. – № 4(28). – Режим доступу: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262349/258816>.
6. Україна 2030E – країна з розвинутою цифровою економікою. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
7. Фролова Л.В. Трансформація підприємництва в умовах цифрової економіки [Електронний ресурс] / Л.В. Фролова, І.М. Бойко // Економіка: реалії часу. – 2021. – №2(54). – С. 47-56. – Режим доступу: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No2/47.pdf>.
1. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodoyii realizatsii» vid 17.01.2018 № 67-r. Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.
2. Kraus K. M. Tsyfrove pidpriumnytstvo v umovakh dynamichnosti hlobalnoho seredovyshcha i pohlyblennia yoho virtualizatsii [Elektronnyi resurs] / K. M. Kraus, N. M. Kraus, V. L. Osetskyi // Pryazovskyi ekonomichnyi visnyk. – 2021. – №4 (27). – S. 3-10. – Rezhym dostupu: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/4_27_ukr/3.pdf.
3. Kraus N. M. Navchannia tsyfrovomu pidpriumnytstvu: innovatsiini tekhniky, tekhnolohii, vydy ta metodyky [Elektronnyi resurs] / K. M. Kraus, N. M. Kraus, N. O. Andrusiak // Efektyvna ekonomika. 2021. – № 2. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8643>.
4. Buzhymaska K. O. Suchasni tendentsii ta modeli rozvytku pidpriumnytstva v umovakh tsyfrovoi ekonomiky [Elektronnyi resurs] / K. O. Buzhymaska, M. V. Zhelikhovska // Pidpriumnytstvo i torhivlia. – 2021. – №28 – S. 15-19. – Rezhym dostupu: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/pidpr-torgi/article/view/779>.
5. Verbivska L. Sutnist ta osoblyvosti rozvytku tsyfrovoho biznesu [Elektronnyi resurs] / L. Verbivska // Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia. – 2021. – № 4(28). – Rezhym dostupu: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262349/258816>.
5. Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoyu ekonomikoyu. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.htm>.
6. Frolova L.V. Transformatsiia pidpriumnytstva v umovakh tsyfrovoi ekonomiky [Elektronnyi resurs] / L.V. Frolova, I.M. Boiko // Ekonomika: realii chasu. – 2021. – №2(54). – S. 47-56. – Rezhym dostupu: <https://economics.net.ua/files/archive/2021/No2/47.pdf>.

JEL L86, M20

e-mail:
ivakhnenko.is@knuba.edu.ua**ІВАХНЕНКО Ірина,**

д. е. н., професор, професор кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна
ORCID ID: 0000-0001-7166-1023

ЧУРИЛО Михайло.,

аспірант кафедри менеджменту в будівництві, Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна
ORCID ID: 0000-0003-2993-490X

ЛАЗАРЕНКО Юлія.,

здобувач освіти, Київський національний університет будівництва і архітектури, Україна

Iryna IVAKHNENKO,

Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Construction Management, Kyiv National University of Construction and Architecture

Mykhailo CHURYLO,

Postgraduate student of the Department of Construction Management, Kyiv National University of Construction and Architecture

Julia LAZARENKO,

candidate of education, Kyiv National University of Construction and Architecture, Ukraine

ВІДКРИТІ ІННОВАЦІЇ В БУДІВЕЛЬНІЙ ГАЛУЗІ ТА ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ БУДІВЕЛЬНИХ РІШЕНЬ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

Анотація. Дослідження присвячене актуальним проблемам у сфері інноваційного розвитку сучасних будівельних підприємств в умовах післявоєнного відновлення країни. Будівельна галузь має покращити свою інноваційну ефективність, щоб галузь стала більш прибутковою та водночас забезпечувала швидку віддачу. Розглянуто застосування концепції відкритих інновацій для цілей розвитку в процесі будівництва. Очевидно, що відкриті інновації, які є досить новою концепцією в інноваційній сфері щодо будівництва, і можуть зробити значний внесок в накопичення знань і прогресів у будівельній галузі.

Ключові слова: відкриті інновації, будівництво, 3-D друк, штучний інтелект, цифровізація

OPEN INNOVATIONS IN THE CONSTRUCTION INDUSTRY AND THE APPLICATION OF NEW CONSTRUCTION SOLUTIONS IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECONSTRUCTION

Abstract. The study is devoted to current problems in the field of innovative development of modern construction enterprises in the conditions of post-war reconstruction of the country. The construction industry needs to improve its innovation performance to make the industry more profitable while delivering quick returns. The application of the concept of open innovation for development purposes in the construction process is considered. It is clear that open innovation, which is a fairly new concept in the construction innovation field, can make a significant contribution to the accumulation of knowledge and progress in the construction industry.

Keywords: open innovation, construction, 3-D printing, artificial intelligence, digitization

Рівень розвитку будівельного сектору є ефективним показником розвитку в будь-якій країні, оскільки він безпосередньо впливає на решту секторів. Будівництво — це галузь, яка становить 3% світового ВВП і в якій працює 7% світової робочої сили. Глобальне значення будівельного сектору є незаперечним через його вплив на решту галузей промисловості та здатність створювати нові робочі місця. З усіх цих причин будівельна галузь має бути першокласною, використовуючи останні технології та інновації та застосовуючи практики

Індустрії 4.0, щоб зменшити вплив на навколишнє середовище, витрати та підвищити свою продуктивність.

Оскільки будівництво є ключовим сектором, воно постійно розвиває інновації та шукає нові рішення, які, як правило, зосереджені на зменшенні впливу на навколишнє середовище, підвищенні продуктивності та зниженні витрат. У цьому сенсі все більшу роль відіграють як модульне будівництво, так і інтегроване виробництво. В даний час багато компаній з різних галузей стикаються зі зростаючим рівнем конкуренції з боку компаній, що виробляють продукцію подібної якості, але з меншими витратами. В процесі пошуку шляхів підвищення своєї конкурентоспроможності багато компаній використовують відкриті інновації.

Модель відкритих інновацій спочатку була запропонована Chesbrough (2003, 2006) і зосереджена на можливості та обмеженні для компаній щодо переходу від досить закритого підходу (де інновації виконується всередині компанії, часто в ізольованому відділі досліджень і розробок) до більш відкритого підходу, де інновації здійснюється у співпраці з іншими компаніями та за допомогою внутрішніх і зовнішніх ідей.

Інновації в будівництві швидко прогресують, і галузь зараз має величезну кількість ресурсів для вдосконалення будівельних технологій. У 2021 році фінансування будівельних технологій досягло рекордної позначки в 2,1 мільярда доларів США, що на 100% більше, ніж роком раніше. На сьогодні, у період післявоєнної відбудови України, будівельна галузь стає потужним двигуном і продовжує змінюватися прискореними темпами, а інновації приведуть до ще більшого розвитку та прогресу.

Так, новими будівельними інноваційними рішеннями для будівельної галузі повинні стати:

- оптимізовані робочі процеси на основі штучного інтелекту, необхідні для успішної роботи проектів і команд у галузі, що повинні замінити ручну працю. Розумні плани використовують штучний інтелект для керування основними будівельними документами, зокрема книгами специфікацій і заявками. Програмна платформа читає ці неструктуровані креслення, щоб виділити пункти відповідності контракту, гарантуючи, що жодні вимоги не залишаються позаду. Штучний інтелект і машинне навчання також можуть підвищити безпеку на будівельних майданчиках шляхом автоматизації спостережень і перевірок безпеки;

- програмне забезпечення для управління ресурсами та робочою силою. Управління ресурсами та робочою силою є витратним для будівельних компаній. Ефективне управління робочою силою може допомогти компаніям забезпечити безперебійну роботу, оптимізувати розподіл ресурсів і уникнути несподіваних витрат, а також затримок. Сьогодні все більше компаній звертаються до програмних платформ, щоб підвищити ефективність і практичну аналітику для своїх співробітників.;

- наступна хвиля 3D-друку. 3D-друк давно вважався однією з головних будівельних інновацій. Однак сьогодні його майбутнє ще світліше, оскільки

технологія переходить від новинки до нового галузевого стандарту. Завдяки правильній стратегії впровадження та певному творчому мисленню 3D-друк може допомогти пришвидшити проекти, зробити матеріали доступнішими та дати змогу створювати красиві дизайни;

- AR, VR і метавсесвіт. Ми всі чули про віртуальну реальність (VR) і доповнену реальність (AR). VR повністю занурює нас у цифровий світ, тоді як AR приносить цифрові елементи в наше оточення в режимі реального часу. Імерсивна реальність об'єднує ці дві сфери в один світ — ось тут і з'являється метавсесвіт. Метавсесвіт — це ітерація Інтернету, яка дозволяє користувачам відчувати його як реальний світ. Це стало можливим завдяки таким гаджетам, як окуляри AR і гарнітури VR. Ці пристрої дозволяють метавсесвіту переміщувати «контент з Інтернету в 3D-середовище з ефектом занурення, яким можуть ділитися та взаємодіяти кілька користувачів (часто приймаючи фізичну форму як аватари);

- дані датчика. Відстеження різних компонентів вашого бізнесу, включно з робочою силою, робочими місцями та обладнанням, є важливим. Належний моніторинг допомагає планувати проект, сприяє більш плавній роботі та забезпечує дотримання правил техніки безпеки та працівників. Завдяки будівельним датчикам і технології IoT стежити за багатьма рухомими частинами ваших проектів стало легше, ніж будь-коли. На ринку є різноманітні рішення, які дозволяють контролювати умови на місці, відстежувати матеріали через ланцюжок постачання, покращувати безпеку працівників і покращувати управління об'єктами;

- цифрові близнюки. «Цифрові близнюки» — це цифрова копія фізичної сутності, включаючи її потенційні та поточні активи, системи, дані, процеси, робочі процеси, людей і пристрої. У контексті будівництва цифрові близнюки збирають дані за допомогою датчиків, щоб краще зрозуміти фізичну структуру, а потім створюють її дублікат. Аналізуючи цифрового двійника, вони можуть виявити потенційні засоби підвищення ефективності, розробки протоколів безпеки, зниження ризиків і покращення якості;

- справді підключена конструкція. Підключена конструкція означає інтегровані та пов'язані дані, робочі процеси та технології. Вона об'єднує інформацію, процеси та людей в одне спільне середовище даних. Це забезпечує ефективне прийняття рішень, незалежно від того, чи відбуваються вони під час повсякденних операцій чи в рамках довгострокового стратегічного плану. Для компаній, які щиро хочуть надати своїм співробітникам можливість приймати максимально обґрунтовані рішення, підключене будівництво є відповіддю;

- розширені інструменти зльоту та оцінки. Сучасні рішення для зльоту та оцінки працюють у хмарі, що дозволяє переглядати ставки та керувати ними з будь-якого місця. Ці інструменти також допомагають об'єднати дані та команди на одній платформі, сприяючи кращій співпраці. А завдяки автоматизації та 3D-візуалізації ви можете працювати швидше, створювати конкурентоспроможні ставки та, зрештою, отримувати більше роботи.

Отже, застосування інноваційних рішень в будівництві є відправним пунктом для галузевої діяльності. Інноваційні компанії в галузі повинні вкладати більше ресурсів у розробку інноваційних продуктів та програм будівництва, почати використовувати підходи відкритих інновацій у своїх продуктах.

Література.

1. Open innovation in the construction industry with a specific focus on Swedish woodconstruction companies, (2019), available at: <https://smarthousing.nu/wp-content/uploads/2019/03/1402561184SHSRapportOpeninnovation.pdf>

2. Open Innovation And The Digitization Of Construction, (2020), available at: <https://trackunit.com/articles/open-innovation-digitization-construction/>

3. 5 Innovative Construction Solutions through Open Innovation, (2021), available at: <https://www.ennomotive.com/innovative-construction-solutions/>

4. 8 Innovations that Will Change Construction As We Know It, (2022), available at: <https://constructionblog.autodesk.com/construction-innovations/>

5. Developing Innovation In Construction Throughopen Innovation Approach, (2013), available at: https://www.academia.edu/7805864/DEVELOPING_INNOVATION_IN_CONSTRUCTION_THROUGH_OPEN_INNOVATION_APPROACH

References:

1. Open innovation in the construction industry with a specific focus on Swedish woodconstruction companies, (2019), available at: <https://smarthousing.nu/wp-content/uploads/2019/03/1402561184SHSRapportOpeninnovation.pdf>

2. Open Innovation And The Digitization Of Construction, (2020), available at: <https://trackunit.com/articles/open-innovation-digitization-construction/>

3. 5 Innovative Construction Solutions through Open Innovation, (2021), available at: <https://www.ennomotive.com/innovative-construction-solutions/>

4. 8 Innovations that Will Change Construction As We Know It, (2022), available at: <https://constructionblog.autodesk.com/construction-innovations/>

5. Developing Innovation In Construction Throughopen Innovation Approach, (2013), available at: https://www.academia.edu/7805864/DEVELOPING_INNOVATION_IN_CONSTRUCTION_THROUGH_OPEN_INNOVATION_APPROACH

***СЕКЦІЯ № 6. РОЗВИТОК АКАДЕМІЧНОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА БІЗНЕС-
АКСЕЛЕРАЦІЯ***

JEL: D81, J23, M13, M20

РЕПІНА Інна

д.е.н, професор

Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана,
Україна

e-mail: rephousenew@gmail.com

Inna Riepina

Doctor, Professor,

Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman, Ukraine

АКСЕЛЕРАЦІЯ ТА РЕЛОКАЦІЯ БІЗНЕСУ У ПРИЗМІ ВОЄННОГО ЧАСУ

ACCELERATION AND RELOCATION OF BUSINESS IN THE PRISM OF WARTIME

Анотація: Проаналізовано дієвість урядових програм акселерації та релокації бізнесу в Україні в повоєнний час та визначено рівень протиентропійності підприємницького середовища.

Ключові слова: бізнес-акселерація, релокація бізнесу, підприємництво, безпека

Abstract: The effectiveness of government programs of business acceleration and relocation in Ukraine during the war was analyzed and the level of anti-entropy of the business environment was determined.

Keywords: business acceleration, business relocation, entrepreneurship, security

З початку війни економіка України зазнала значного удару. В результаті чого зруйнована велика кількість інфраструктури та ціла низка підприємств, відбулося обмеження доступу бізнесу до ресурсів та ринків збуту, прогресують інфляція, девальвація, міграція населення. В цих умовах постає невідкладне завдання – збереження бізнесу, соціальний захист персоналу та пошук ресурсів для організації захисту нашої держави.

Для вирішення поставленого завдання особливого значення набувають урядові програми грантів для розвитку підприємництва та навчання українців [1]. Зокрема:

- *Програма мікрогрантів на створення власного бізнесу.* Дана програма розрахована на людей які прагнуть займатися підприємництвом, створити власний бізнес. Учасник програми може розраховувати не менше як на 50 000 гривень і з урахуванням кількості створених робочих місць сума може збільшитися до 150 тисяч гривень (одне робоче місце) або 250 тисяч гривень (два робочих місця).
- *Програма грантів для створення переробних підприємств.* Дана програма передбачає отримання до 8 млн гривень для започаткування або розвитку переробного виробництва. Участь держави у співфінансуванні проекту коливається від 70 до 50% його вартості. Учасники програми, які отримали кошти, зобов'язані протягом трьох років сплатити податки та ЄСВ у розмірі вартості гранту та створити щонайменше 25 робочих місць.
- *Програми розвитку тепличного господарства та садівництва.* Дані програми передбачають покриття вартості реалізації типових проектів, затверджених Мінагрополітики (легкі тепличні модулі до двох га або сади площею до двадцяти п'яти га.). Учасники програми, які будуть будувати теплицю, можуть залучити до 7 млн гривень від держави. Участь держави у

співфінансуванні проекту коливається від 70 до 50% його вартості. Для тих, хто планує закласти сад, передбачається співфінансування в залежності від типу рослин, що висаджуються: для першої тисячі гектарів держава компенсує 70% вартості проекту, для наступних – 50%. Учасники програми, які отримали кошти зобов'язуються створити сорок нових постійних та сезонних робочих місць у тепличному господарстві та від трьох до двадцяти нових постійних та сезонних робочих місць – у садовому.

- *Кошти на реалізацію стартапів* можуть отримати розробники технологічних продуктів на всіх стадіях проекту від 750 тисяч до 3,5 мільйонів гривень від Фонду розвитку інновацій або від 3,5 до 8 мільйонів гривень від Національного фонду інвестицій України. Учасники програми, які отримали кошти в залежності від етапу розвитку стартапу мають створити не менше 3-10 робочих місць, розробити технологію, яка буде конкурентною перевагою проекту та орієнтуватиметься на зовнішній ринок, і повернути 50% суми гранту у вигляді податків та зборів протягом 2 років.
- *Програма грантів «Старт в ІТ»*. Вона передбачає оплату вартості навчання для інклюзивної аудиторії громадян України, які бажають отримати нову професію у сфері ІТ. Грантоодержувачу видається електронний сертифікат для професійного навчання, який гарантує оплату освітніх послуг. Учасники програми, зобов'язуються пройти курс навчання та після його завершення протягом тридцяти днів працевлаштуватися за новою спеціальністю, або відкрити власну справу в цій сфері.

Слід зазначити, що дані програми мають позитивний вплив на розвиток бізнесу. Так, в Україні від початку повномасштабної війни відбулося збільшення кількості ФОП (рис. 1).

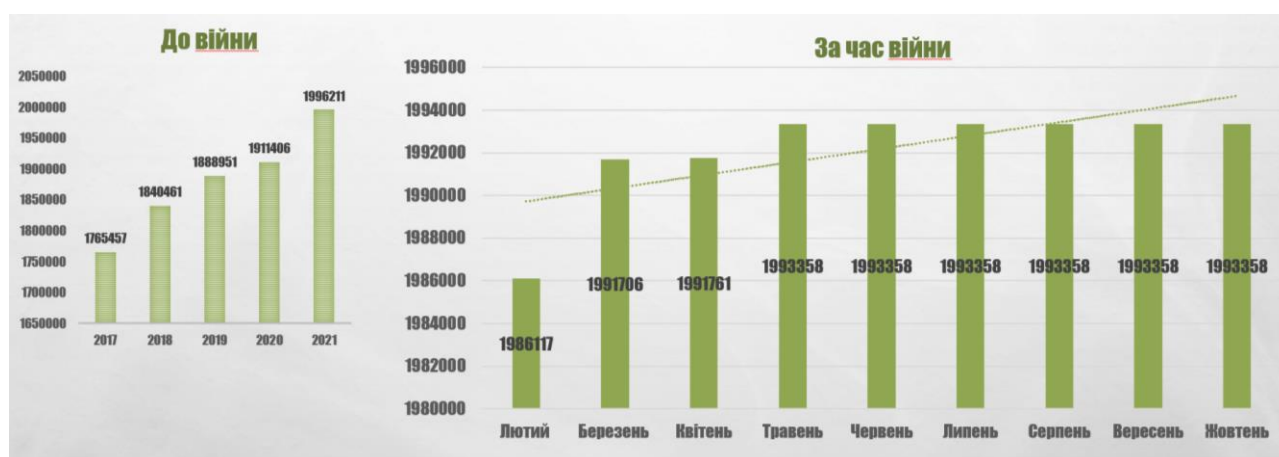

Рис.1 Активність ФОП України до та за час війни

Джерело: [2]

Українці вірять в перемогу та швидко адаптуються. Зокрема, за два місяці війни реєстрація нового бізнесу вже наблизилась до 50% від довоєнного аналогічного періоду квітня 2021 року [3]. При цьому, адаптація до війни відбувається швидше, ніж до пандемії COVID-19.

На фоні активізації ФОП відбулася і структурна трансформація видів їх економічної діяльності (рис.2).

Рис.2 ТОП КВЕДів за кількістю реєстрацій ФОП України

Джерело: [2]

Іншою, досить дієвою пропозицією уряду для підтримки бізнесу є програма релокації підприємств які знаходяться в зоні ризику до безпечних регіонів Заходу України (Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька, Вінницька, Волинська та Рівненська області). До програми релокації може долучитися будь-яке підприємство. Можна повністю або частково перевезти свої потужності. Потрібно подати заявку на переміщення, вказавши спеціалізацію підприємства, кількість працівників, можливості виробництва, потреби у виробничому приміщенні, сировині, розміщенні співробітників, а також спосіб транспортування.

Від початку дії програми «Релокація бізнесу» зареєстровано вже 1846 заявок, 745 підприємств вже переїхали у більш безпечні регіони, 558 - відновили роботу на нових місцях, а для 286 підприємств зараз здійснюється пошук підходящої локації або способу транспортування (рис.3) [4].

Рис.3 Результати програми «Релокація бізнесу» в Україні станом на вересень 2022 року

Джерело: [4]

Найбільше бізнесів релокувалися з Харківської області – 193 підприємства, Київської – 180, Донецької - 106, Дніпропетровської – 27, Запорізької – 26 [4]. Найчастіше підприємства переїжджають до Львівської області, Закарпатської, Чернівецької, Тернопільської, Дніпропетровської та Івано-Франківської.

Найпривабливішим місцем, як показують статистичні дані (рис.3) є Львівська область. Місцева влада у Львові зареєстрованим підприємцям-переселенцям запровадили три типи ваучерів для підтримки та розвитку бізнесу [5]:

- ваучер на релокацію (до 100 тис. грн) - кошти можна спрямувати на відшкодування оренди, логістичних послуг чи ремонту обладнання;
- ваучер на компенсацію (до 300 тис. грн) - може відшкодувати витрати на комунальні послуги, оплату оренди, відновлення пошкодженого майна;
- інвестиційний ваучер (до 300 тис. грн) - можливість отримати відшкодування на придбання обладнання, оновлення матеріально-технічної бази, придбання чи оренди нерухомого майна.

Таким чином, незважаючи на складнощі викликані війною, українські громадяни та український бізнес поступово пристосовуються, рівень оптимізму зростає незважаючи на невизначеність. Подальша виважена політика уряду щодо спрощення умов ведення бізнесу та успіхи ЗСУ безперечно сприятимуть активнішому відновленню ділової активності.

Література

1. Уряд запускає програми грантів для розвитку підприємництва та навчання українців. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zapuskaye-programi-grantiv-dlya-rozvitku-pidpriyemnictva-ta-navchannya-ukrayinciv>
2. Фопономіка. Режим доступу: <https://opendatabot.ua/open/foponomics>
3. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці
Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/14850?fbclid=IwAR1krDTLhM1zcgKes3RIbQmzYXOI3Sx-AK2YdMuNX1-ryQ4zGRsG9BBYFXA>
4. Мінекономіки: 558 релокованих підприємств вже відновили роботу у безпечних регіонах країни. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-558-relokovanykh-pidpriyemstv-vzhe-vidnovyly-robotu-u-bezpechnykh-rehionakh-krainy>
5. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС. Режим доступу:

References

1. Uriad zapuskaie prohramy hrantiv dlia rozvytku pidpriyemnytstva ta navchannia ukraintsiv. Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/news/uryad-zapuskaye-programi-grantiv-dlya-rozvitku-pidpriyemnictva-ta-navchannya-ukrayinciv>
2. Foponomika. Rezhym dostupu: <https://opendatabot.ua/open/foponomics>
3. Vidrozhennia ukrainskoho biznesu v umovakh viiny: analityka za 2 misiatsi
Rezhym dostupu: <https://decentralization.gov.ua/news/14850?fbclid=IwAR1krDTLhM1zcgKes3RIbQmzYXOI3Sx-AK2YdMuNX1-ryQ4zGRsG9BBYFXA>
4. Minekonomiky: 558 relokovanykh pidpriyemstv vzhe vidnovyly robotu u bezpechnykh rehionakh krainy. Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/news/minekonomiky-558-relokovanykh-pidpriyemstv-vzhe-vidnovyly-robotu-u-bezpechnykh-rehionakh-krainy>
5. Relokatsiia biznesu v Ukraini ta v YeS. Rezhym dostupu:

https://biz.ligazakon.net/analytics/213880_r/elokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s

https://biz.ligazakon.net/analytics/213880_r/elokatsya-bznesu-v-ukran-ta-v-s

JEL L26

СОЛЕСВІК Марина,
PhD, Professor of Innovation and
Management
Університет прикладних наук Західної
Норвегії

[ORCID 0000-0003-3205-9173](https://orcid.org/0000-0003-3205-9173)

ЛІГОНЕНКО Лариса

Д.е.н., професор
ДВНЗ «КНЕУ імені В.Гетьмана»
Україна

[ORCID 0000-0001-5597-5487](https://orcid.org/0000-0001-5597-5487)

**Проект GUESSS «Глобальне дослідження
підприємницького духу студентів» :
інсайти розбудови підприємницької освіти
та бізнес-акселерації**

Анотація: Підприємництво є рушійною
силою економічного розвитку.
Підприємництво серед молоді є важливим
фактором майбутнього розвитку України у
повоєнний період. Проект GUESSS
спрямований на вимірювання
підприємницьких намірів студентів у
п'ятдесяти країнах світу, включаючи Україну.
Представлено основні висновки попередніх
досліджень щодо підприємницьких намірів та
напрямки майбутніх досліджень.

Ключові слова: підприємницькі наміри,
підприємницька освіта, бізнес-акселерація,
Україна, GUESS

marina.solesvik@hvl.no
larisa.ligonenko@gmail.com

Maryna Z. SOLESVIK,
PhD, Professor of Innovation and
Management
Western Norway University of Applied
Sciences

Larysa LIGONENKO

Doctor of Economic Sciences, Prof.,
Professor of Economics and Entrepreneurship
Department, SHEE «KNEU named after V.
Getman», Ukraine

**GUESSS – Global University
Entrepreneurial Spirit Students' Survey:
Insights for
entreprise education and business
acceleration**

Abstract: Entrepreneurship is a driving force
of economic development. Entrepreneurship
among young people is an important driver of
Ukraine's future development in a post-war
period. GUESSS project aims to measure
entrepreneurial intentions of students in fifty
countries, including Ukraine. Main findings of
previous research related to entrepreneurial
intentions and directions of future research are
presented.

Keywords: entrepreneurial intentions,
entreprise education, business acceleration,
Ukraine, GUESSS

Проект GUEEES «Глобальне дослідження підприємницького духу студентів» було ініційовано у 2003 році швейцарським дослідницьким інститутом малого бізнесу та підприємництва при Університеті Санкт-Галлен (University of St. Gallen KMU-HSG). У 2021 році пройшла дев'ята хвиля збору даних, яка охопила 58 країн та більше тисячі університетів. Було зібрано та оброблено понад 267 000 заповнених анкет. Дослідження виявило, що близько 18% студентів бажають стати підприємцями після закінчення навчання. Третина студентів (32%) мають намір відкрити бізнес через п'ять років після отримання диплому. 28% студентів знаходилися у процесі відкриття власної справи під час опитування, інші 11% студентів вже є підприємцями (Sieger et al., 2021).

Восени 2023 року відбудеться десятий раунд збоу даних. Він проводиться задля подальшого розширення знань щодо підприємництва серед молоді. Як правило, в різних раундах цього дослідження досліджуються нові гіпотези та перевіряється вплив різних змінних на підприємницькі наміри молоді. Частина питань в анкеті залишається незмінною, що дозволяє дослідити динаміку розвитку підприємницьких намірів в різних країнах протягом часу, а частина питань в анкеті буде нова і відображає реалії сьогодення, а також тестує нові теорії щодо підприємництва емпіричним шляхом.

Слід зазначити, що вивчення підприємницьких намірів студентів в Україні є популярною темою. Раніше дослідження проводилися як і по Україні окремо, так і в межах великих міжнародних проєктів (Лігоненко, 2009; Solesvik et al., 2012). Було досліджено вплив різних факторів на підприємницькі наміри. Наприклад, мотивації (Solesvik, 2013), гендеру (Westhead & Solesvik, 2016), культурних факторів (Solesvik et al., 2014), підприємницької освіти (Solesvik et al., 2013), тощо. Дослідження встановили, що рівень підприємницьких намірів українських студентів є досить високий порівняно з західними країнами (Iakovleva et al., 2011; Лігоненко, 2021).

Підприємницько налаштовані студенти є ключовим фактором успіху післявоєнного відродження України, реалізації її історичного шансу на прискорений інноваційний розвиток - «Українську весну». Для належної підготовки студентів до здійснення підприємницької діяльності вкрай важливо отримати повне уявлення про їх підприємницькі наміри, їх поточну реалізацію, активатори та перешкоди розвитку студентського підприємництва, оцінити роль та зусилля університетів в їх формуванні та реалізації. Об'єктивність оцінювання буде забезпечуватися порівнянням ситуації в університетів України з кращими світовими зразками та практиками. Ці знання та аналітичні висновки стануть належним інформаційним підґрунтями для формування Програми розвитку академічного підприємництва та бізнес-акселерації в українських університетах, зокрема в КНЕУ.

Визнаючи доцільність та вагомість формування такого інформаційного підґрунтя, КНЕУ надав згоду стати Національним партнером GUESS-2023 в Україні та здійснювати усю необхідну роботу під керівництвом Університету прикладних наук Західної Норвегії, який відповідає за координацію зусиль всередині України (координатор проф. М.Б. Солесвік). Координатором проєкту від КНЕУ призначено проф. Лігоненко Л.О.

Участь в проєкті буде передбачати два етапи спільної роботи: організаційний та дослідницький.

На організаційному етапі (жовтень 2022-серпень 2023) наші спільні зусилля будуть спрямовані на :

- 1) проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед студентів КНЕУ;
- 2) укладання партнерських угод з іншими університетами України, колегами, зацікавленими особами щодо участі в проєкті;

3) переклад на українську мову анкети, яка буде розроблена командою проекту GUESSS, що складається з провідних світових експертів розвитку студентського підприємництва ;

4) розсилку посилання на проходження опитування студентам КНЕУ та інших університетів України, з якими попередньо будуть здійснені домовленості.

В перебігу дослідницького етапу, який розпочнеться після отримання анкет десятого раунду опитування GUEEES (з січня 2024 року), актуальними завданнями співпраці будуть наступні:

1) аналіз відповідей студентів КНЕУ (в тому числі формування таблиць крос-табуляції результатів опитування у різних аналітичних розрізах;

2) проведення бенчмаркінгового аналізу рівня підприємницьких намірів та оцінок якості університетської інфраструктури підтримки студентського підприємництва з іншими університетами України, та з іншими країнами ;

3) динамічний аналіз змін в підприємницьких намірах студентів КНЕУ на основі співставлення відповідей, отриманих в межах проекту GUEEES-2023 та опитування, яке проводилося на базі КНЕУ зимою 2022 р. (на основі опитувальника, розробленого проф. Лігоненко Л.О.);

4) виявлення предикторів та детермінант підприємницьких намірів студентів КНЕУ, зокрема оцінку існуючого стану інституційної підтримки їх формування та реалізації з боку університету, на основі побудови економіко-математичних моделей;

5) оцінка якості та результативності університетських програм, інструментів та практик в контексті формування та реалізації підприємницьких намірів та підприємницької активності, виявлення сильних та слабких сторін КНЕУ, загроз та можливостей (потенцілу) покращення ситуації;

6) підготовка Національного звіту за результатами опитування, аналітичної записки для керівництва КНЕУ, наукових статей зад-для оприлюднення результатів дослідження та надання пропозицій-рекомендації щодо корекції системи підтримки розвитку студентського підприємництва в КНЕУ та інших університетах України та світу, підготовки Програми розвитку академічного підприємництва та бізнес-акселерації в КНЕУ .

Література

1. Лігоненко Л.О. (2009) Світові тенденції розвитку підприємницької активності та українські реалії . *Вісник КНЕУ*, 5, 46-54 // <http://visnik.knute.edu.ua/files/2009/05/6.pdf>
2. Iakovleva, T., Kolvereid, L., & Stephan, U. (2011). Entrepreneurial intentions in developing and developed countries. *Education+ Training*, 53 (5), 353-370.
3. Sieger, P., Zellweger, T., Fueglistaller, U., & Hatak, I. (2021). Global

References:

1. Lihonenko L.O. (2009) Svitovi tendentsii rozvytku pidpriumnytskoi aktyvnosti ta ukrainiski realii . *Visnyk KNEU*, 5, 46-54 // <http://visnik.knute.edu.ua/files/2009/05/6.pdf>
2. Iakovleva, T., Kolvereid, L., & Stephan, U. (2011). Entrepreneurial intentions in developing and developed countries. *Education+ Training*, 53 (5), 353-370.
3. Sieger, P., Zellweger, T., Fueglistaller, U., & Hatak, I. (2021). Global Student Entrepreneurship 2021: Insights From 58 Countries (2021 GUESSS Global Report).

Student Entrepreneurship 2021: Insights From 58 Countries (2021 GUESSS Global Report).

4. Solesvik, M. Z. (2013). Entrepreneurial motivations and intentions: investigating the role of education major. *Education+ Training*, 55(3), 253-271.

5. Solesvik, M. Z., Westhead, P., Kolvereid, L., & Matlay, H. (2012). Student intentions to become self-employed: the Ukrainian context. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 19(3), 441-460.

6. Solesvik, M. Z., Westhead, P., Matlay, H., & Parsyak, V. N. (2013). Entrepreneurial assets and mindsets: benefit from university entrepreneurship education investment. *Education+ Training*, 55 (8/9), 748-762.

7. Solesvik, M., Westhead, P., & Matlay, H. (2014). Cultural factors and entrepreneurial intention: The role of entrepreneurship education. *Education+ Training*, 56 (8/9), 680-696.

8. Westhead, P., & Solesvik, M. Z. (2016). Entrepreneurship education and entrepreneurial intention: Do female students benefit?. *International Small Business Journal*, 34(8), 979-1003.

9. Лігоненко Л.О. Підприємницькі наміри студентів-результати опитування, висновки та роздуми щодо розбудови екосистеми підтримки академічного підприємництва // *Інноваційне підприємництво: стан та перспективи розвитку [Електронний ресурс]: I 66 Зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конференції. — К.: КНЕУ, 2022. — 396 с. ISBN 978-966-926-409-1 с.221-226*

4. Solesvik, M. Z. (2013). Entrepreneurial motivations and intentions: investigating the role of education major. *Education+ Training*, 55(3), 253-271.

5. Solesvik, M. Z., Westhead, P., Kolvereid, L., & Matlay, H. (2012). Student intentions to become self-employed: the Ukrainian context. *Journal of Small Business and Enterprise Development*, 19(3), 441-460.

6. Solesvik, M. Z., Westhead, P., Matlay, H., & Parsyak, V. N. (2013). Entrepreneurial assets and mindsets: benefit from university entrepreneurship education investment. *Education+ Training*, 55 (8/9), 748-762.

7. Solesvik, M., Westhead, P., & Matlay, H. (2014). Cultural factors and entrepreneurial intention: The role of entrepreneurship education. *Education+ Training*, 56 (8/9), 680-696.

8. Westhead, P., & Solesvik, M. Z. (2016). Entrepreneurship education and entrepreneurial intention: Do female students benefit?. *International Small Business Journal*, 34(8), 979-1003.

9. Lihonenko L.O. Pidpriemnytski namiry studentiv- rezultaty opytuvannya, vysnovky ta rozdumy shchodo rozbudovy ekosystemy pidtrymky akademichnoho pidpriemnytstva // *Innovatsiine pidpriemnytstvo: stan ta perspektyvy rozvytku [Elektronnyi resurs]: I 66 Zb. materialiv VII Vseukr. nauk.-prakt. konferentsii. — K.: KNEU, 2022. — 396 s. ISBN 978-966-926-409-1 s.221-226*

JEL: D81, J23, M13, M20

ДИМА Олександр,

д.е.н., професор, заступник декана факультету маркетингу, професор кафедри комерційної діяльності і логістики, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

КУЖЕЛЬ Юрій,

студент факультету маркетингу,

e-mail: mega54996@gmail.com

Oleksandr DIMA

Doctor of Economics, professor, deputy dean of the Faculty of Marketing, State Higher Educational Institution «KNEU named after Vadym Hetman»

Yurii KUZHEL,

student of the Faculty of Marketing, State Higher Educational Institution

ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСУВАННЯ СТАРТАПІВ ТА РОЗВИТОК ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ

PROSPECTS FOR FINANCING STARTUPS AND THE DEVELOPMENT OF VENTURE FINANCING

Анотація: Неможливо переоцінити внесок стартапів, тому навіть в умовах війни та глибокої кризи актуалізувати питання фінансування стартапів вкрай важливо.

Ключові слова: стартап, фінансування, венчурний фонд, криза, війна.

Abstract: It is impossible to overestimate the contribution of startups, therefore, even in the conditions of war and deep crisis, it is extremely important to update the issue of financing startups.

Keywords: startup, funding, venture fund, crisis, war.

Запорукою успішного розвитку будь-якої держави є наявність інновацій, які здатні спростити та полегшити життя як окремого індивіда, так і суспільства загалом. Першоосновою інновацій виступає ідея, яка за певних умов здатна перетворитися на затребуваний ринком продукт. А одним із чинників такої трансформації є фінансове забезпечення реалізації ідеї. Тому особливої актуальності набувають питання, пов'язані з потенційним пошуком та залученням фінансових ресурсів для підтримки та розвитку креативних і, поруч з тим, ризикових бізнес структур – стартапів, особливо зважаючи на стрімке зростання чисельності українських стартапів та їх успішність у довоєнний період та усвідомлення необхідності поновити дану тенденцію після завершення бойових дій. Щороку впродовж останнього десятиріччя незважаючи на складнощі внутрішньополітичні, світову пандемію, в Україні зростала кількість інноваційних ідей та прогресивних людей, які готові втілювати ці ідеї. Згідно з довоєнним рейтингом країн кількості стартапів, складеним сервісом Startup Ranking, Україна займала 33 місце у світі (зі 151-го), і з показником в 132 стартапи обігнала Японію, Австрію, Швецію, Південну Корею, Литву та Естонію.

Нажаль, на сьогодні, найоригінальніша ідея майже не має шансів вижити на ринку та знайти фінансування на розвиток. Розробникам стартапів потрібно докласти багато зусиль, щоб знайти хоча б одне джерело фінансування. Свідченням цього є позиція України за показником «легкості залучення стартаперами фінансових ресурсів», який обчислюється в індексі глобальної конкурентоспроможності країн світу, де Україна посідала місце останньої двадцятки навіть до війни.

Залучити фінансування від міжнародного венчурного фонду – це ключовий момент для майбутнього розвитку, великий шанс для стартапу. Тисячі стартаперів шукають собі у партнери венчурні фонди, і лише 10 % укладають угоди. Станом на початок 2020 року в Україні діяло близько 1100 венчурних інвестиційних фондів (за даними Української асоціації інвестиційного бізнесу). Зараз уточнити актуальну кількість неможливо.

Новими гравцями на ринку внутрішніх венчурних інвестицій тривалий час були українські банки і корпорації. Як правило, вони не вкладали гроші, але надавали інфраструктуру і менторську підтримку. Саме банки відкривали інкубаційні програми і стартап-акселератори. Вони були порівняно новим потужним інструментом підтримки для стартапів, таким також можна й досі вважати гранти, що за останні шість місяців використовують найбільше молоді команди у пошуці стартових інвестицій.

Складові бізнес-моделі результативного стартапу з позиції залучення венчурного фінансування мають задіювати процеси саморозвитку, що протікають в сфері венчурного інвестування, роблять можливим і доцільним застосування екосистемного підходу, в основі якого лежить дослідження взаємозв'язків еволюційної спрямованості між компонентами венчурної спільноти та її оточенням, навіть в умовах кризи та невизначеності, що проживає зараз наша країна. Застосування такого підходу для вирішення проблеми низької інноваційної та інвестиційної активності в українському підприємницькому середовищі дозволяє моніторити на регулярній основі проблеми розвитку венчурного ринку, а також моделювати перспективи розвитку. Зважаючи на нові виклики бізнесу, якими стали воєнні дії на території нашої держави, варто розробляти концепцію та методологію аналізу екосистем венчурного фінансування, які передбачають параметричне оцінювання рівня розвитку екосистем за основними компонентами, зокрема, венчурний капітал, людський потенціал, підприємницька культура, законодавство та політична ситуація, інфраструктура та інформаційно-комунікаційні технології та потенціал ринку.

Очевидно, що вихід з економічної кризи, сприятиме розширенню кола потенційних інвесторів, готових інвестувати в прогресивні інноваційні проекти, що дозволить стартаперам легше залучати необхідні фінансові ресурси. З метою підвищення конкурентних переваг України на світовій арені в сфері інновацій, доцільно провести глибоке дослідження можливостей та механізмів підтримки креативних людей та їх проектів шляхом венчурного фінансування, щоб бути готовими до ефективного відновлення нашої країни після перемоги.

Очікується, що основними секторами, в яких спостерігатиметься найбільша кількість профінансованих українських стартапів, стануть онлайн послуги, веб сервіси, електронна торгівля. До війни в Україні було представлено всі компоненти інфраструктури підтримки венчурного фінансування, а саме бізнес-інкубатори, бізнес-акселератори, краудфандингові платформи, венчурні студії, інноваційні парки, профільні об'єднання, стратегічні мережі і платформи для пошуку венчурного фінансування, конференції, форуми та ярмарки стартапів, що потребує відновлення для подальшого розвитку національної екосистеми венчурного підприємництва паралельно зі створенням передумов для фінансування проектів.

Література:

1. Поручник А.М., Антонюк Л.Л. Венчурний капітал: зарубіжний досвід та

References:

1. Poruchnyk A.M., Antoniuk L.L. Venchurnyi kapital: zarubizhnyi dosvid ta

проблеми становлення в Україні: монографія. Київ: КНЕУ, 2000. 172 с.

2. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України: [Веб сайт]. <https://thedigital.gov.ua/> URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukrainskiyfond-star-tapiv-pochinae-priyom-zayavok-na-finansuvannya>. (дата звернення: 25.09.2022)

3. Інформаційний порта Бізнес. Дія. [Веб сайт]. <https://business.diaa.gov.ua/cases/iniciativi/rozvitok-ukrainskih-innovacij-ta-startap-ekosistemi-cim-moze-dopomogti-ukrainska-asociacia-startapiv> (дата звернення: 25.09.2022)

4. Ukrainian Venture Capital and Private Equity Market Overview. UVCA. 2018. URL : uvca.eu (дата звернення: 25.09.2022).

5. Venture Pulse Q2 2019. Global analysis of venture funding. KPMG. 2019. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/07/venture-pulse-q2-2019-global.pdf> (дата звернення: 25.09.2022).

problemy stanovlennia v Ukraini: monografiia. Kyiv: KNEU, 2000. 172 s.

2. Ministerstvo ta Komitet tsyfrovoi transformatsii Ukrainy: [Veb sait]. <https://thedigital.gov.ua/> URL: <https://thedigital.gov.ua/news/ukrainskiyfond-star-tapiv-pochinae-priyom-zayavok-na-finansuvannya>. (data zvernennia: 25.09.2022)

3. Informatsiinyi porta Biznes. Diia. [Veb sait]. <https://business.diaa.gov.ua/cases/iniciativi/rozvitok-ukrainskih-innovacij-ta-startap-ekosistemi-cim-moze-dopomogti-ukrainska-asociacia-startapiv> (data zvernennia: 25.09.2022)

4. Ukrainian Venture Capital and Private Equity Market Overview. UVCA. 2018. URL : uvca.eu (data zvernennia: 25.09.2022).

5. Venture Pulse Q2 2019. Global analysis of venture funding. KPMG. 2019. URL: <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2019/07/venture-pulse-q2-2019-global.pdf> (data zvernennia: 25.09.2022).

JEL: A20, O10, O20, O30

КОВТУН Віта

к.е.н., доцент

Київський національний економічний університет імені

Вадима Гетьмана, Україна

ORCID: 0000-0001-7212-6700

e-mail: vitkovtun@ukr.net

Vita KOVTUN

PhD in Economics, associate professor
Kyiv National Economic University after
named Vadym Hetman, Ukraine

ПІДПРИЄМНИЦЬКІ УНІВЕРСИТЕТИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Анотація: Підприємницькі університети знаходяться в центрі інноваційних екосистем і відіграють вирішальну роль у їх покращенні. В умовах пандемії COVID-19 підприємницькі університети стикнулись з рядом викликів, і екосистема потребувала їхньої уваги більшою мірою. Результати дослідження виявили основні проблеми, з якими стикаються підприємницькі університети, а також відповідні потенційні шляхи їх вирішення.

ENTREPRENEURIAL UNIVERSITIES IN THE CONDITIONS OF THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract: Entrepreneurial universities are at the heart of innovation ecosystems and play a critical role in their improvement. In the context of the COVID-19 pandemic, entrepreneurial universities faced a number of challenges, and the ecosystem needed their attention to a greater extent. The results of the study revealed the main problems faced by entrepreneurial universities, as well as the corresponding potential ways to solve them.

Keywords: entrepreneurial universities, crisis, entrepreneurship, research, education

Ключові слова: підприємницькі університети, криза, підприємництво, дослідження, освіта.

Підприємницькі університети є ключовими гравцями інноваційних екосистем [4, 10]. Однак ступінь їхнього впливу на екосистему залежить від їхнього потенціалу [6, 7]. Так, підприємницькі університети можуть бути недефективними у кризових умовах, оскільки можуть здійснювати збір аналітичної інформації, розробляти надійні звіти та формувати пропозиції щодо подолання криз [8]. Під час пандемії коронавірусу (Covid-19) бізнес-середовище було шоковане непередбачуваними подіями в новітній історії. Тому, підприємницькі університети мають бути залучені до вирішення такого роду викликів, які можуть бути переведені в низку підприємницьких можливостей.

Так, підприємницькі університети зіткнулися з двома типами проблем, а саме внутрішніми та зовнішніми. Внутрішні виклики. Підприємницькі університети зіткнулися з деякими серйозними проблемами через їх неготовність протистояти внутрішнім викликам [4]. Наприклад, їх онлайн або віртуальні навчальні платформи були обмежені для проведення звичайних занять. Крім того, академічний персонал і викладачі не були достатньо освіченими для використання цифрових технологій [1, 2, 3, 13]. Це стосується не лише менш розвинених країн або країн, що розвиваються, а й більш розвинутих країн, таких як Канада, де кілька університетів було закрито через відсутність інфраструктури. Крім того, студенти та співробітники стикалися з подібними проблемами під час виконання рутинних завдань [5, 9]. Друга місія, тобто дослідження, також постраждала, оскільки доступ до лабораторій був обмежений або заборонений. Нарешті, третя місія, тобто підприємництво, сильно постраждала через обмежений доступ до людського та соціального капіталу. Зовнішні або екзогенні виклики, які створюють такі проблеми, як тиск з боку урядових органів, промисловості, суспільства та екологічних установ [12]. Наприклад, урядові органи та промисловість мали труднощі з доступом до своїх баз даних, а також до науковців. Крім того, промислові фірми мали справу з тимчасовими засобами правового захисту, які були переважно творчими та дослідницькими, а не базувалися на існуючому масиві знань чи тому, що ми називаємо «плечима гігантів».

Суспільство також вимагало надійних рішень для вирішення своїх рутинних і складних проблем. Ці фактори також вплинули на підхід підприємницьких університетів до більш ефективного вирішення існуючих екологічних проблем [14].

Відповідно до проведеного дослідження, виявлено, що підприємницькі університети стикаються з рядом проблем, які виникли під час пандемії коронавірусу (COVID-19) та сформовано низку планів і заходів для протидії цим викликам (табл. 1).

Таблиця 1. Виклики підприємницьких університетів та шляхи їх вирішення під час пандемії коронавірусу

Місія	Виклики	Шляхи вирішення
-------	---------	-----------------

Загальні питання	<ul style="list-style-type: none"> - Зменшення звичайних можливостей міжнародної співпраці; - Масовий відтік студентів; - Зниження міжнародної мобільності; - Зменшення державного та приватного фінансування; - Нерозвинена інфраструктура та платформи; - Випуск студентів; - Набір нових студентів, співробітників і викладачів. 	<ul style="list-style-type: none"> - Збільшення шансів використання можливостей міжнародної співпраці; - Розробка відповідної політики для врегулювання переміщень; - Розробка міжнародних цифрових програм; - Перегляд планів фінансування, таких як краудфандинг; - Перегляд планів управління інфраструктурою; - Перегляд та визначення вимог до випуску; - Перегляд критеріїв прийому на роботу;
Освіта (Перша місія)	<ul style="list-style-type: none"> - Перехід від застарілих методів навчання до нових підходів; - Підготовка цифрового контенту та навчальних матеріалів; - Розширення доступу студентів до онлайн-платформ; - Оцінювання студентів традиційними методами; - Пропозиція технічних курсів, для яких потрібні лабораторні роботи; - Пропозиція курсів суспільству; - Захист конфіденційності та безпеки даних; - Навчання педагогічних кадрів. 	<ul style="list-style-type: none"> - Використання цифрових технологій для надання освітніх послуг; - Користування послугами стартапів і спін-оффів; - Підготовка менш вимогливих платформ; - Використання складніших методів оцінювання учнів; - Використання симуляторів і відповідного програмного забезпечення, такого як віртуальна реальність; - Використання платформ соціальних мереж; - Підписання договорів з відповідними установами; - Використання нових платформ для навчання педагогічного колективу.
Дослідження (Друга місія)	<ul style="list-style-type: none"> - Проблеми зі збором даних для таких методів, як опитування; - Традиційна командна робота для виконання дослідницьких проектів; - Затвердження магістерських та кандидатських дисертацій; - Захист дипломних робіт традиційними способами; - Традиційне управління дослідницькими центрами; - Зменшення/припинення промислових досліджень. 	<ul style="list-style-type: none"> - Методика та програмне забезпечення збору даних в режимі онлайн; - Використання програмного забезпечення для управління командою; - Використання онлайн-групових обговорень для затвердження тез; - Проведення онлайн сесій захисту; - Використання онлайн програмного забезпечення для управління дослідницькими центрами; - Збільшення промислового впливу через нові канали.
Підприємництво (Третя місія)	<ul style="list-style-type: none"> - Інкубаційні центри та коворкінги; - Надання послуг відокремленим компаніям; - Традиційні ініціативи; - Традиційне та віч-на-віч мережеве спілкування; - Навчання потенційних підприємців звичайними та обмеженими методами; - Звичайні офіси трансферу технологій; - Внесок у соціально-економічний розвиток суспільства; - Розвиток підприємницької культури у фізичних умовах; - Можливості фінансування підприємницької діяльності; - Управління науково-технологічними парками, стартап-акселераторами та інкубаторами. 	<ul style="list-style-type: none"> - Заміна онлайн-інкубаторів/інкубаційних центрів; - Надання онлайн послуг; - Творчі ініціативи; - Інтернет-мережі та платформи соціальних мереж; - Навчання потенційних підприємців цифровими методами; - Платформи трансферу цифрових технологій; - Внесок у гігієнічні та негігієнічні потреби суспільства; - Розвиток культури цифрового підприємництва; - Розкриття підприємницьких аспектів фінансових установ; - Створення віртуальних інкубаторів, акселераторів і навіть наукових парків.

Таким чином, у даному дослідженні згадані теми були наведені як орієнтир для підприємницьких університетів щодо активної ролі в будь-якій інноваційній екосистемі. Виходячи з отриманих результатів, підприємницькі університети

можуть розглянути згадані рішення як підґрунтя для побудови ефективної системи функціонування у кризових умовах.

Література

1. Almanthari, A., Maulina, S., & Bruce, S. (2020). Secondary School Mathematics Teachers' Views on E-learning Implementation Barriers during the COVID-19 Pandemic: The Case of Indonesia. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 16(7).
2. Bezerra, I. M. P. (2020). State of the art of nursing education and the challenges to use remote technologies in the time of corona virus pandemic. *Journal of Human Growth and Development*, 30(1), 141-147.
3. Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1).
4. Farsi, J., Modarresi, M., Motavaseli, M., & Salamzadeh, A. (2014). Institutional factors affecting academic entrepreneurship: The case of university of Tehran. *Economic Analysis*, 47(1-2), 139-159.
5. Fernandez, A. A., & Shaw, G. P. (2020). Academic Leadership in a Time of Crisis: The Coronavirus and COVID-19. *Journal of Leadership Studies*, 14(1), 39-45.
6. Guerrero, M., Urbano, D., & Salamzadeh, A. (2014). *Evolving Entrepreneurial Universities: Experiences and challenges in the Middle Eastern context*. in Fayolle, A. & Redford, D. T. (2014). *Handbook of Research in Entrepreneurship Education: Entrepreneurial University* Handbook Volume 4 Cambridge: Edward Elgar Publishing.
7. Guerrero, M., Urbano, D., & Salamzadeh, A. (2015). Entrepreneurial Transformation in the Middle East: Experiences from Tehran Universities. *Technics Technologies Education Management*, 10(4), 533-537.
8. Mirzadeh, M. S., Salamzadeh, Y., & Salamzadeh, A. (2017). Identification of factors affecting individual industries, *Economía y Sociedad*, 22(52), 1-20.

References

1. Almanthari, A., Maulina, S., & Bruce, S. (2020). Secondary School Mathematics Teachers' Views on E-learning Implementation Barriers during the COVID-19 Pandemic: The Case of Indonesia. *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 16(7).
2. Bezerra, I. M. P. (2020). State of the art of nursing education and the challenges to use remote technologies in the time of corona virus pandemic. *Journal of Human Growth and Development*, 30(1), 141-147.
3. Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to CoronaVirus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1).
4. Farsi, J., Modarresi, M., Motavaseli, M., & Salamzadeh, A. (2014). Institutional factors affecting academic entrepreneurship: The case of university of Tehran. *Economic Analysis*, 47(1-2), 139-159.
5. Fernandez, A. A., & Shaw, G. P. (2020). Academic Leadership in a Time of Crisis: The Coronavirus and COVID-19. *Journal of Leadership Studies*, 14(1), 39-45.
6. Guerrero, M., Urbano, D., & Salamzadeh, A. (2014). *Evolving Entrepreneurial Universities: Experiences and challenges in the Middle Eastern context*. in Fayolle, A. & Redford, D. T. (2014). *Handbook of Research in Entrepreneurship Education: Entrepreneurial University* Handbook Volume 4 Cambridge: Edward Elgar Publishing.
7. Guerrero, M., Urbano, D., & Salamzadeh, A. (2015). Entrepreneurial Transformation in the Middle East: Experiences from Tehran Universities. *Technics Technologies Education Management*, 10(4), 533-537.
8. Mirzadeh, M. S., Salamzadeh, Y., & Salamzadeh, A. (2017). Identification of factors affecting individual industries, *Economía y Sociedad*, 22(52), 1-20.

9. Radovic Markovic, M., Salamzadeh, A., & Vujičić, S. (2019). Selection of organization models and creation of competences of the employed people for the sake of competitiveness growth in global business environment. *International Review*, (1-2), 64-71.
10. Salamzadeh, A. (2018). Start-up Boom in an Emerging Market: A Niche Market Approach. In *Competitiveness in Emerging Markets* (pp. 233-243). Springer, Cham.
11. Salamzadeh, A. (2020). What constitutes a theoretical contribution?, *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflicts*, 24(1), 1-2.
12. Serpa, S., & Sá, M. J. (2020). The Global Crisis Brought about by SARS-CoV-2 and Its Impacts on Education: An Overview of the Portuguese Panorama. *Sci Insigt Edu Front*, 5(2), 525-530.
13. Sun, L., Tang, Y., & Zuo, W. (2020). Coronavirus pushes education online. *Nature Materials*, 1-2.
14. Wang, C., Cheng, Z., Yue, X. G., & McAleer, M. (2020). Risk management of COVID-19 by universities in China.
9. Radovic Markovic, M., Salamzadeh, A., & Vujičić, S. (2019). Selection of organization models and creation of competences of the employed people for the sake of competitiveness growth in global business environment. *International Review*, (1-2), 64-71.
10. Salamzadeh, A. (2018). Start-up Boom in an Emerging Market: A Niche Market Approach. In *Competitiveness in Emerging Markets* (pp. 233-243). Springer, Cham.
11. Salamzadeh, A. (2020). What constitutes a theoretical contribution?, *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflicts*, 24(1), 1-2.
12. Serpa, S., & Sá, M. J. (2020). The Global Crisis Brought about by SARS-CoV-2 and Its Impacts on Education: An Overview of the Portuguese Panorama. *Sci Insigt Edu Front*, 5(2), 525-530.
13. Sun, L., Tang, Y., & Zuo, W. (2020). Coronavirus pushes education online. *Nature Materials*, 1-2.
14. Wang, C., Cheng, Z., Yue, X. G., & McAleer, M. (2020). Risk management of COVID-19 by universities in China.

JEL: A20, O10, O20, O30

СТАСОВСЬКА Галина

аспірантка кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Україна

e-mail: ashanti885@gmail.com

Galyna STASOVSKA

PhD student of the Business
Economy and Entrepreneurship Department
Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman, Ukraine

ДОСВІД ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЩОДО СТВОРЕННЯ АКАДЕМІЧНИХ БІЗНЕС-ІНКУБАТОРІВ

EXPERIENCE OF LEADING UNIVERSITIES IN CREATING ACADEMIC BUSINESS INCUBATORS

Анотація: проілюстровано тренди розвитку університетських бізнес-інкубаторів, розглянуто особливості академічних бізнес-інкубаторів провідних університетів.

Ключові слова: академічні бізнес-інкубатори, університети, розвиток, інновації, країна, бізнес, студент, фінансування.

Abstract: trends in the development of university business incubators are illustrated, features of academic business incubators leading universities of the world.

Keywords: academic business incubators universities, development, innovation, country, business, student, financing.

В сучасних умовах молодим підприємцям не потрібно обирати між отриманням диплома в академічній установі та відкриттям бізнесу. Насправді, виходячи із світової практики для студентів є більше шансів досягти успіху у підприємницькій діяльності, якщо вони реалізують свою ідею всередині академічного інкубатора. Згідно із світовими дослідженням понад 150 університетських інкубаторів та майже 900 компаній є підприємствами, що інкубують університети, які створили більше робочих місць та генерували більше продажів, ніж ті, що інкубуються в інших місцях [5].

Академічні інкубатори в світовій практиці є мотивацією для студентів, аспірантів, викладачів реалізовувати власні новаторські ідеї, комерціалізувати свій інтелектуальний капітал, запускати власний бізнес. В свою чергу, для вищих навчальних закладів академічні інкубатори сприяють покращенню наукового іміджу університету, підвищенню якості освітньої пропозиції, активізації взаємовідносин з бізнес-середовищем, збільшенню доходів від співпраці та трансферу технологій до фірм випускників, поліпшенню працевлаштування випускників на ринку праці.

Так, беззаперечним лідером в даному напрямку є Гарвардський університет, який для своїх студентів з 2020 року провадить програму венчурної інкубації Venture Incubation Program (VIP) що реалізується у фонді Harvard's Innovation Lab. Вона являє собою 12-тижневу програму з наставництвом та необхідними фінансовими ресурсами. Прикладом підприємств, що підтримуються VIP є LeverEdge - який знаходить вигідніші умови за студентськими позиками, STEMgem - який створює набори схем для менторства найкращих студентів, Evisort (засновники Forbes 30 та Under 30) який здійснює покращення використання юридичних документів. Крім того, лабораторія інновацій Гарварду проводить президентський інноваційний конкурс де студенти можуть

виграти преміювання в розмірі до 75 тис. доларів за унікальну ідею. Для випускників Гарварду також є Launch Lab X, який є гарвардським інкубатором випускників де випускники можуть змагатися за фінансування в розмірі до 100 тис. доларів США.

Досвід Массачусетського технологічного інституту реалізує Delta v. Delta v - це освітній стартап-акселератор для студентів-підприємців для побудови бізнесу. Студенти Массачусетського технологічного інституту отримують індивідуальний, інтенсивний коучинг та наставництво, можливість для спілкування і фінансування за допомогою літніх програм у Нью Йорку а також в Массачусетському технологічному інституті. Delta v надає до 20 тис. доларів США додаткового фінансування для кожного підприємства без власного капіталу та щомісяця 2 тис. доларів США для покриття витрати з проживання та можливість представити майбутній проект інвесторам на демонстраційних днях Массачусетського технологічного інституту. Ця програма спеціально орієнтована на стартапи на ранніх стадіях реалізації. Embr Labs, W8X, Synaps - це компанії, які вийшли з програми Массачусетського технологічного інституту.

Створенням академічних бізнес-інкубаторів займаються і у Стенфордському університеті, зокрема StartX - некомерційна організація, яка є спільнотою. StartX має програму Student-in-Residence (SIR) для студентів Стенфорда, яка є шестимісячною програмою, що пропонує до 8 тис. доларів США фінансової допомоги на одного засновника, а також забезпечує офісними приміщеннями, здійснює індивідуальний коучинг та наставництво, допомагає з демонстрацією проекту на дні інвесторів. Окремі компанії StartX залучали фінансування у розмірі 7,2 млн. доларів США. Компанії що підтримуються StartX є NALA, MylaBox, MindRight.

Новатором в даному напрямку є Школа Уортон при Університеті Пенсільванії. Вона пропонує ресурси для студентів, включаючи заняття з підприємництва в шкільній програмі, спеціалізовані заняття з підприємництва на платформі Coursera, серію семінарів Scale School в Сан-Франциско, щоб допомогти стартапам перейти від малого стартапу до великого підприємства тощо. UPenn проводить щорічний конкурс стартапів, де студентські підприємці можуть змагатися, щоб виграти до 135 тис. доларів США для запуску бізнесу. Його інкубатор VIP-C відкритий для будь-яких підприємців з відмінною ідеєю. Найкращі стартапи в VIP-C запрошуюються приєднатися до VIP-X - тримісячної інтенсивної програми з ресурсами та наставництвом.

Отже, феномен академічного підприємництва знаходиться на стадії активного розвитку. На мою думку, в Україні доцільно провадити активну діяльність задля формування державно-правового забезпечення академічного підприємництва та координації діяльності та взаємозв'язку науки, вищої школи, державного сектору виробництва, приватних компаній і державних органів управління. Крім того слід чітко визначити діапазон комерціалізації наукових досліджень навчальних закладів та стимулювати започаткування академічного підприємництва в вітчизняних університетах. Розвивати у випускників

розуміння того, що формуючи своє майбутнє і чітко розуміючи цінність інвестицій у себе і в розвиток протягом усього життя їх конкурентний рівень на ринку праці буде вищим, аніж у багатьох інших фахівців.

Література

6. Кусакова Ю.О. Світовий досвід підвищення економічної безпеки держави через діяльність бізнес-інкубаторів [Електронний ресурс] / Ю.О. Кусакова, В.О. Костюк // Ефективна економіка. – 2017. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z> =
7. Кравченко М.О., Газарян Є.А.(2019), “Особливості формування екосистеми стартапів в Україні”, Східна Європа: економіка, бізнес та управління, Випуск 5 (22), за адресою: www.easterneuropeebm.in.ua/journal/22_2019/13.pdf
8. Startup Blink (2020), “Кількість акселераторів у країнах Європи”, за адресою: www.startupblink.com/accelerators/europe (доступ 07 квітня 2021)
9. Йордей Е. (2020), “Найкращі країни в Європі для стартапів 2020”, за адресою: www.nimblefins.co.uk/business-insurance/best-countries-europe-startups-2020#nogo
10. Ласрадо, В., Сіво, С., Форд, К. (2016) «Чи отримують фірми-інкубатори університетів користь від своїх відносин з інкубаторами університетів?» <https://doi.org/10.1007/s10961-015-9412-0>

References

- 1.Kusakova Yu.O. Svitovyi dosvid pidvyshchennia ekonomichnoi bezpeky derzhavy cherez diialnist biznes-inkubatoriv [Elektronnyi resurs] / Yu.O. Kusakova, V.O. Kostiuk // Efektyvna ekonomika - 2017. – № 6. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z>
- 2.Kravchenko M.O., Gazaryan EA (2019), “Peculiarities of the formation of the startup ecosystem in Ukraine”, Eastern Europe: Economics, Business and Management, Issue 5 (22), available at: www.easterneuropeebm.in.ua/journal/22_2019/13.pdf
- 3.Startup Blink (2020), “Number of accelerators in European countries”, available at: www.startupblink.com/accelerators/europe (accessed April 07, 2021)
- 4.Yordei E. (2020), "The best countries in Europe for startups 2020", available at: www.nimblefins.co.uk/business-insurance/best-countries-europe-startups-2020#nogo
5. Lasrado, V., Sivo, S., Ford, C. (2016) “Do graduated university incubator firms benefit from their relationship with university incubators?” <https://doi.org/10.1007/s10961-015-9412-0>

JEL: 330.332

СТАСОВСЬКИЙ Юрій

аспірант кафедри бізнес-економіки та підприємництва,
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана, Україна

e-mail: yuriystasovskiy@gmail.com

Yuriy STASOVSKIY

PhD student of the Business
Economy and Entrepreneurship Department
Kyiv National Economic University
named after Vadym Getman, Ukraine

**УНІВЕРСИТЕТСЬКІ БІЗНЕС-
ІНКУБАТОРИ, ДОСВІД
САУДІВСЬКОЇ АРАБІЇ ТА
УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС YEP!**

**UNIVERSITY BUSINESS
INCUBATORS. THE
EXPERIENCE OF SAUDI
ARABIA AND THE UKRAINIAN
CASE YEP!**

Анотація: проілюстровано тренди розвитку університетських бізнес-інкубаторів, розглянуто національні особливості академічних бізнес-інкубаторів Саудівської Аравії, України.

Ключові слова: академічні бізнес-інкубатори, підприємницька екосистема, розробка нових продуктів.

Abstract: trends in the development of university business incubators are illustrated, national features of academic business incubators in Saudi Arabia and Ukraine are considered.

Keywords: academic business incubators, entrepreneurial ecosystem, development of new products.

Сьогодні вже недостатньо дати сучасним студентам університетів дипломи, вони хочуть знати як створити, та мати власний успішний бізнес. Facebook, Google та багато інших успішних компаній були засновані студентами під час навчання. Розуміючи це, університети за допомогою академічних інкубаторів намагаються створити середовище, спільноту, знайти ресурси, для того щоб відповідати запитам сучасності. Метою академічних інкубаторів є пришвидшення створення інновацій шляхом поєднання зусиль студентів, вчителів, дослідників, менторів, та інвесторів.

Отже, перед університетами постають питання зміни класичних підходів до оцінки успішності студентів та вчених. Традиційні академічні результати, такі як ступені, дослідження, публікації вже не є самоціллю. На перший план виходять допомога студентам створювати власний бізнес, та виводити новий продукт на ринки.

Академічний бізнес-інкубатор зазвичай це підрозділ університету, метою якого є:

- ресурсне забезпечення (надання приміщень, техніки, доступу до інтернету, інше);
- надання консультаційної підтримки (надання послуг з навчання, консалтингу, наставництва);
- створення спільноти для обміну досвідом, отримання фінансування для реалізації проектів.

Академічні бізнес-інкубатори мотивують дослідників, викладачів, студентів запускати власні стартапи. Наявність такого середовища, сприяє дослідникам, вчителям та студентам допомагати один одному генерувати та втілювати власні ідеї, отримувати корисні навички, необхідні в майбутньому для створення успішного бізнесу. Таким чином, ми спостерігаємо розширення ролі вищих навчальних закладів, їх вкладу в розвиток національних економік.

В розвитку даного питання цікавим є досвід Саудівської Аравії з організації академічних бізнес-інкубаторів. Після того, як уряд Саудівської Аравії оприлюднив «Бачення 2030», а саме, розробив ініціативу щодо створення бізнес-інкубаторів у складі університетів по всьому Королівству, метою яких є забезпечити роботою випускників навчальних закладів з різних галузей і спеціалізацій, кількість інкубаторів дуже швидко збільшувалася. Королівство Саудівська Аравія почало активно підтримувати свою підприємницьку екосистему в останнє десятиліття за допомогою різних урядових ініціатив і

залучення приватного сектору. Уряд створив Управління малого та середнього бізнесу, як частину «Бачення 2030», і цей орган допоміг створити нові бізнес-інкубатори та підтримав і оцінив ефективність існуючих бізнес-інкубаторів. Такі ініціативи включають ініціативу Saudi Business Incubator Network. Іншим бізнес-інкубатором, створеним на національному рівні для просування технологій та інновацій, є технологічний бізнес-інкубатор BADIR. Як результат, зараз при університетах, як некомерційні організації, працюють понад 35 бізнес-інкубаторів.

В Україні останніми роками також активно просувається ідея залучення університетів до розвитку культури підприємництва, формування підприємницьких навичок у студентів і викладачів.

Заслуговує на увагу програма університетського підприємництва – це ініціатива, яка спрямована на створення в Україні університетів із сильною бізнес-культурою та інфраструктурою стартапів. Ця ініціатива реалізується мережею стартап-інкубаторів YEP! спільно з Міністерством освіти і науки України, Міністерством цифрової трансформації України, Українським фондом стартапів за підтримки Програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України».

YEP! – це мережа академічних стартап-інкубаторів, в яких студенти та молоді вчені навчаються створювати свої стартапи. Студенти та викладачі можуть спробувати свої сили у підприємстві без ризику та розпочати свій стартап через 3 місяці.

Участь університету в мережі YEP! доступна в будь-якій програмі:

YEP! Club - команда студентів і викладачів, які розвивають місцеву бізнес-екосистему в своєму університеті.

YEP! Starter - міжнародна підприємницька програма, яка дає студентам і викладачам знання, необхідні для відкриття власного бізнесу.

YEP! Acceleration — це програма прискорення, яка допомагає стартапам-резидентам вийти на новий рівень розвитку продуктів.

YEP! програми підтримують Cisco, Deloitte, Lucky Labs, Посольства Естонії та Ізраїлю, Міністерство освіти і науки, Міністерство економічного розвитку і торгівлі.

Вже більше ніж 350 команд пройшли інкубацію YEP!, за останні півтора року 15 випускників отримали \$500 000 коштів від інвесторів-ангелів.

Більш ніж 90 університетів приєдналися до YEP! Club. Інкубатори працюють на базі Київського національного економічного університету, Національного авіаційного університету, наукового парку КНУ ім. Тараса Шевченка, Житомирського державного технологічного університету, Львівському національному університету, та інших. Вузи надають YEP! приміщення, технічну та інформаційну підтримку. У кожному з них відкриваються коворкінг простори, де учасники можуть працювати над власними проектами.

З огляду на вищевикладене можна зробити висновок, що активізація використання академічних бізнес-інкубаторів як установ, які сприяють розвитку

національних економік є сталим трендом. При цьому важливою складовою є державна підтримка цього напрямку. Досвід Саудівської Аравії свідчить, що необхідною є розробка національної стратегії, яка б включала послідовні кроки її імплементації.

Український кейс YEP! також свідчить, що при наявності державної підтримки, в Україні можливо створити ефективну екосистему, яка б сприяла розвитку університетських бізнес-інкубаторів.

Література

11. Ноха Ахмед Хассан (2018) Університетські бізнес-інкубатори як інструмент для прискорення підприємництва: теоретичний погляд. Огляд економіки та політології. <https://doi/10.1108/REPS-10-2019-0142/full/html2>.
12. Камран Ахмед Сіддікі (2021) Визначення критичних факторів успіху для університетських бізнес-інкубаторів у Саудівській Аравії. Журнал підприємництва та сталого розвитку. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(15\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(15))
13. Тетяна Несторенко (2022) Підприємництво та університети: місце бізнес-інкубаторів. Український журнал прикладної економіки і технологій. <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-1-7>

References

- 1.Noha Ahmed Hassan (2018) *University business incubators as a tool for accelerating entrepreneurship: theoretical perspective*. Review of Economics and Political Science. <https://doi/10.1108/REPS-10-2019-0142/full/html2>.
- 2.Kamran Ahmed Siddiqui (2021) *Identifying critical success factors for university business incubators in Saudi Arabia*. Journal of Entrepreneurship and Sustainability. [https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(15\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(15))
- 3.Tetyana Nestorenko (2022) *Entrepreneurship and universities: a place of business incubators*. Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2022-1-7>

JEL F 41

ЗАВАДСЬКИХ Ганна

к.е.н, доцент

доцент кафедри економіки і бізнесу Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного

e-mail:hannaz2208@gmail.com

Hanna ZAVADSKIH

PhD (Economics), Associate Professor
Associate Professor of the Department of
Economics and Business, Dmytro Motorny
Tavria State Agrotechnological, Zaporozhye,
Ukraine

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A MODERN INNOVATIVE MODEL FOR SOLVING SOCIETY'S PROBLEMS

Анотація: Робота присвячена питанню визначення та становлення соціального

Abstract: The work is devoted to the issue of definition and formation of social

підприємництва в Україні. Визначено критерії віднесення підприємств до соціальних, наведено основні проблеми і перешкоди розвитку соціального підприємництва в країні.

Ключові слова: соціальне підприємництво, інновації, бізнес-модель, соціальний ефект, інноваційний інструмент

entrepreneurship in Ukraine. The criteria for classifying enterprises as social enterprises are determined, the main problems and obstacles to the development of social entrepreneurship in the country are given.

Keywords: social entrepreneurship, innovation, business model, social effect, innovation tool

Останніми роками в Україні загострюються економічні проблеми (закриття підприємств, зниження реальної заробітної плати та пенсій, зростання інфляції і рівня безробіття), які негативно впливають на якість життя населення. Актуальними для нашої країни є і соціальні проблеми, які виникли вкрай загострилися внаслідок військової агресії Російської Федерації - масове переміщення цивільних осіб, пошкодження інфраструктури (соціальної, транспортної, інженерної) цілих регіонів, руйнування цивільної інфраструктури, гуманітарна криза на ТОТ. В умовах загострення національних і локальних проблем економічного і соціального характеру, очевидним є пошук нових бізнес-моделей для їхнього вирішення. Одним із таких інноваційних інструментів із значним соціальним й економічним впливом є соціальне підприємництво, яке дозволяє генерувати ефективні рішення соціальних проблем, використовуючи нестандартні бізнес-підходи.

Соціальне підприємництво стало активною сферою практики і наукових досліджень протягом останніх декількох десятиліть. Така модель бізнесу набула поширення вже у всьому світі і успішно втілюється в соціально-економічну сферу життя [1, с. 47.]. Нажаль в Україні поширення соціального підприємництва не має системного характеру і перебуває на початковій стадії розвитку. Переваги соціального підприємництва, повною мірою не усвідомлюються владою та суспільством нашої країни, а потенціал цього виду підприємницької діяльності й досі сприймається з недовірою. Частина вітчизняних науковців ототожнюють поняття соціальної відповідальності та соціального підприємництва хоча існує принципова відмінність між цими двома економічними категоріями: метою діяльності традиційного підприємства є отримання прибутку для масштабування бізнесу та власного збагачення, а соціального – вирішення соціальної проблеми або реалізація соціальної ініціативи за рахунок прибутку, отриманого від власної діяльності. Щороку зростає кількість наукових публікацій і праць з фокусом на дослідження соціального підприємництва але окремі аспекти цього унікального виду підприємництва залишається невивченим. Саме тому дослідження соціального підприємництва, як інноваційного інструмента, дозволяє вирішувати соціальні проблеми (створювати соціальну цінність) і бути при цьому комерційно успішним, є актуальним.

Соціальне підприємництво являє собою інноваційний механізм, що поєднує соціальну місію з комерційним (підприємницьким) підходом і поступово змінює суспільство [3, с. 180].

Дискусійним є питання щодо визначення критеріїв соціального підприємництва - організаційно-правової форми, чітко визначених соціальних цілей, напрямів розподілу прибутку, реінвестування в розширення діяльності (забезпечення матеріальної винагороди) чи на вирішення нагальних соціальних проблем (досягнення соціальних цілей) [4,с.30].

Узагальнюючи дослідження зарубіжних та вітчизняних науковців ми виокремили основні критерії визначення соціального підприємництва:

- соціальне підприємництво - це різновид бізнесу, який може бути реалізований в усіх секторах економіки (сільське господарство, промисловість, освіта, туризм і т.п.);
- спрямованість на створення соціальної цінності, яка зафіксована в місії соціального підприємства;
- високий ступінь автономії, зокрема, фінансова самостійність;
- реінвестування прибутку у розвиток СП або спрямовується на створення соціальної цінності;
- впровадження інновацій і використання новаторських шляхів при вирішенні соціальної проблеми;
- розширення і масштабованість підприємства задля залучення більшої кількості людей та покращення якості продукції або надання послуги.

У межах проєкту "Соціальне підприємництво в Україні: досягнення соціальних змін за ініціативою знизу", який реалізується за підтримки ЄС в Україні, 2019 року було розроблено Зелену книгу із соціального підприємництва. Зелена книга являє собою комплексний документ, який описує особливості і унікальні можливості вітчизняного соціального бізнесу. Нажаль, єдиної статистики щодо кількості соціальних підприємств в Україні досі немає. Перший «Каталог соціальних підприємств України», був виданий у 2013 року і містив інформацію про 41 соціальне підприємство. В другому «Каталозі соціальних підприємств України», який побачив світ у 2017 році, зібрано, систематизовано та представлено інформацію вже про 150 СП в Україні. Більшість (близько 15%) вітчизняних СП функціонують в галузі сільського господарства і сфері торгівлі (хенд-мейд, благодійні крамниці). Фахівці з питань соціального підприємництва наполягають, що на сьогодні в Україні функціонує не менше 1000 соціальних підприємств.

Отже, можна констатувати, що в Україні є всі можливості для розвитку соціального підприємництва. До основних проблем в секторі соціального підприємництва слід віднести відсутність нормативно закріпленого визначення соціального підприємництва, а також державної політики у цій сфері. Бар'єром, що стримує і гальмує розвиток соціального підприємництва. проблемою є нестача фінансових коштів для започаткування та розвитку соціального підприємства. Всі ці перешкоди можна і слід подолати, розробивши і системно реалізовуючи державну стратегію розвитку соціального підприємництва в Україні.

Література

1. Корнецький А.О. Соціальне підприємництво: посібник для викладачів

курсу / за наук. редакцією к.е.н. А. О. Корнецького - К. : Фамільна друкарня Huss, 2019. - 160 с.

2. Підприємництво: соціально-економічне та інституціональне забезпечення розвитку : монографія. / Болтянська, Завадських Г.М., Тебенко В.М. та ін. Мелітополь: Люкс, 2021. 300 с.

3. Переверзева А., Волков В. Дослідження моделі соціального підприємництва як інноваційної форми бізнесу. Науковий вісник. Збірник наукових праць одеського національного економічного університету. 2020. №1-2(274-275). С. 28-40.

References

1. Kornetsky A.o. Social entrepreneurship: Manual for course teachers / for sciences. Editorial staff of the Candidate of Science A. K.E.D. A: Kornetsky - K. : Huss, 2019. - 160 p.

2. Entrepreneurship: Socio-economic and institutional development support : monograph. / Boltanska, Zavadsky G.M., Tebenko V.M. and others Melitopol: Lux, 2021. 300 p.

3. Perverzeva A., Volkov V. Research of the model of social entrepreneurship as an innovative form of business. Scientific research scientist. Collection of scientific works of Odessa National Economic University. 2020. №1-2(274-275). P. 28-40.

JEL F 41

МАЗУР Юрій

к.е.н., доцент, декан денної та заочної форм навчально-наукового інституту менеджменту, економіки та бізнесу, доцент кафедри маркетингу Міжрегіональної академії управління персоналом, Україна
ORCID ID: 0000-0002-4728-4640

e-mail: gy_89@ukr.net

Yuriy MAZUR

PhD in Economics, Associate professor, Dean of Full-time and Part-Time Forms of Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business, Associate Professor of Marketing, Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація: У роботі теоретично обґрунтовано доцільність використання моделі інноваційного освітнього процесу професійної практико-орієнтованої підготовки фахівців, яка має бути цілісною багаторівневою структурно-функціональною педагогічною системою, поєднувати елементи загальної та професійної освіти, а також забезпечувати освіта соціально-орієнтованого фахівця. У такій моделі соціальна відповідальність виступає своєрідним інноваційним вектором розвитку системи вищої освіти, сприяє набуттю високого рівня не лише

SOCIAL RESPONSIBILITY AS A COMPONENT OF THE INNOVATIVE EDUCATIONAL PROCESS AND SUPPLY COMPETITIVENESS OF THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION

Abstract: The work theoretically substantiates the expediency of using a model of the innovative educational process of professional practice-oriented training of specialists, which should be a complete multi-level structural-functional pedagogical system, combine elements of general and professional education, and also ensure the education of a socially-oriented specialist. In such a model, social responsibility acts as a kind of innovative vector for the development of the higher education system, contributes to the acquisition of a high level not only of traditional professional competences, but also of personal

традиційних професійних компетенцій, а й особистісних якостей майбутнього фахівця.

Ключові слова: вища освіта; соціальна відповідальність; конкурентоспроможність; конкурентна стабільність; соціальні відносини

qualities of the future specialist.

Keywords: higher education; social responsibility; competitiveness; competitive stability; social relations

The key features of the modern stage of society's development are the formation of an innovative economy, the basis of which is a high-quality system of higher education and the possibility of applying the acquired knowledge to gain sustainable competitive advantages in the future, and the formation process uses a new toolkit with a "socially oriented component" and develops the relationship between education and society and business on a partnership basis.

Today, social responsibility appears as an innovative vector on the path of integration of the higher education system and the activities of economic entities.

The transition of the national economy to an innovative path of development in a situation of economic and demographic crisis at the same time exacerbates the problem of the quality of specialist training, as one of the main conditions for the acquisition of competitiveness by higher education institutions, and requires fundamental changes in educational policy regarding the process of practice-oriented professional training.

Innovative educational policy should be aimed at implementing innovative educational programs and providing the labor market with a modern generation of economically and innovatively knowledgeable specialists whose level of professional competence would satisfy all the above-mentioned interested parties. At the same time, this type of development is related not only to the management of innovations, but also to the understanding of the need for constant work to create the desired conditions for such changes and to strengthen adaptive qualities.

All this requires the higher education system, being an important social institution, to bear social responsibility and solve multifaceted tasks: scientific, economic, social, cultural, etc.

The social responsibility of a higher education institution is additional (beyond educational services) socially oriented obligations based on ethical and legal norms, contributing to the development of the internal and external environment, taking into account the interests of all interested parties "education-business-society"), are observed strategic interests and are responsible for the socio-economic consequences of their activities. One of the main means of forming modern market thinking is the level of economic education, which is aimed at the entire population and is supported by a whole system of institutions, forms and methods for citizens to acquire economic knowledge, abilities and skills necessary for their effective social and active activities.

Today's realities determine the need for the integration of education, science, the state and business, thereby intensifying innovative activity at every level and strengthening the significance of higher education itself, which should bear social responsibility for effective use [5, p. 171]:

- public/state resources in order to increase the efficiency of the work of

higher educational institutions, ensure the unity of education and upbringing, involve students and teachers in various social practices;

- own resources - for the development and consolidation of society, implementation of democratic reforms;

- interaction with individual citizens, authorities, business structures, various organizations and institutions - for the functioning of higher educational institutions as an open-type social institute, a center of social policy in the region of its presence.

The social responsibility of higher education means the responsibility of higher educational institutions, in particular, universities as a social institution to society for the results and quality of their professional activity [4, p. 134-141].

Socially - responsible activity of education as a subject of provision of educational services, and educational institutions - as organizations that are subjects of the market of educational services, fulfills the following tasks: social responsibility towards employees of educational and educational institutions; social responsibility in relations with consumers (students, parents, students, employers, etc.); conducting the main activities of the educational institution in accordance with the concept of corporate social responsibility; compliance with the principles of fair competition, socially responsible marketing; ethical behavior of the institution in relation to counterparties; development of partnership with local government and community, cooperation with non-governmental organizations; responsible attitude to the environment [3, p. 472].

However, the main problems of the development of higher education as a component of the general education system currently remain: the excess (massification) of the volume of higher education services offered on the market and the imbalance in the labor market; internationalization; the financial crisis of university education and the search for ways out of it; diversification of higher educational institutions; existence of problems in the system of quality assurance of higher education; insufficient level of the latest learning technologies; the problem of openness and competitiveness of universities; alignment of national educational systems and the role of the university in this process; the need to improve management; social responsibility of universities.

Dynamic market relations require the modern educational system to implement the model of the innovative educational process of practice-oriented professional training of specialists with the transfer of the vector "teacher-discipline" to "educational seeker-professional competences". That is, the technology and professional training program must be systematically modernized, both in terms of content and quality assurance aspects, under the condition of ensuring the implementation of a set of certain pedagogical conditions.

At the same time, the existing prerequisites for the modernization of the higher education system and the formation of new state educational standards should contribute to the fact that all participants in the relationship "education-business-society" must be socially responsible in solving emerging problems.

Modern management singles out social responsibility as one of the tools for the

development of society, the main principles of which are implemented in the cooperation of education, society and the business environment, and the area of responsibility acquires new factors of a non-economic nature, which focus on aspects of social significance [1, p. 159-165].

Higher education must be socially responsible for improving our understanding of multifaceted problems that include social, economic, scientific and cultural dimensions, as well as our ability to respond to them. It should lead society to the creation of global knowledge that would meet global challenges, among other challenges of food security, climate change, distribution of water resources, intercultural dialogue, introduction of renewable energy sources and health care.

In turn, in a developed country, the directions for implementing the social responsibility of education should contribute to the erosion of social barriers in society, the dissemination of knowledge on social responsibility, as well as to intensify scientific and industrial cooperation with business, etc.

A modern institution of higher education should ensure the training of specialists with excellent professional and business qualities, the ability to manage and make innovative decisions.

That is why the model of the innovative educational process of professional practice-oriented training of specialists should be a complete multi-level structural and functional pedagogical system that will combine elements of general and professional education, as well as ensure education of a socially-oriented specialist.

The effective functioning of this system and the professional training of specialists must be ensured by the fulfillment of a set of pedagogical conditions that meet the demands of social production, the business sphere and the expected social consequences:

- pedagogic support for the preparation and education of a socially oriented personality (a business person with a creative vision and progressive economic thinking);
- pedagogical assistance in the development of entrepreneurial abilities as integrated professional, labor and socio-economic qualities of a business specialist;
- the use of psychology/pedagogy technologies for personal and professional development of the future specialist, as well as achieving the desired result of professional training;
- ensuring the constant improvement of the qualifications of the teaching staff in accordance with the requirements of the model of practice-oriented professional training of specialists;
- promotion of innovative pedagogical activity and introduction of new conceptual principles into the educational process;
- focusing on long-term mutually beneficial relations with the industrial sector and promoting the active joint implementation of promising social projects.

The educational environment is an open pedagogical system that directly participates in the formation of personal qualities and professional competencies of the future specialist, and therefore bears full and joint social responsibility for the result of his training and upbringing of a socially oriented personality, thereby

ensuring the acquisition of competitive advantages.

The long-term sustainability of the acquired competitive advantage of a socially responsible organization in the future must be ensured by quality management, effective psychological and pedagogical technologies, the adoption of socially oriented management decisions and their subsequent implementation in the competitiveness management system.

The implementation of practice-oriented professional training of specialists is connected with the development of a new concept in educational activity, a new content and an innovative form of pedagogical work on the basis of social responsibility. The model of the innovative educational process should use the unity of interacting elements (subsystems): target, normative, organizational and effective, which would contribute to the comprehensive formation of modern market thinking of the future specialist and his awareness of social responsibility.

Література

1. Buyan, O. Ya. (2012), "Approaches to the assessment of the effectiveness of corporate social responsibility in Ukraine" ["Pidhodi do ocinki efektyvnosti korporativnoï social'noï vidpovidal'nosti pidpriemstv v Ukraïni"], *Bulletin of Dnipropetrovsk University. Economics Series*, No 6 (2), P.159–165.
2. Zinchenko, A. G. (2010), *Corporate Social Responsibility 2005-2010: Status and Prospects for Development [Korporatyvna sotsialna vidpovidal'nist' 2005-2010 : stan ta perspektyvy rozvytku]*, Kiev, 56 p.
3. Ivanova, I. V. Ushakova, N. M. (2011), „Proactive position of education in the implementation of social responsibility” [“Proaktyvna pozytsiia osvity v realizatsii cotsialnoi vidpovidalnosti”], *Scientific notes of the University "KROK": coll. Science. wash. K. : University of Economics and Law "KROK"*, P.134–141
4. Kalinesku, T. V., Likhonosova, H. S., Aloshkin, V. S. (2015), „Social responsibility” [Sotsial'na vidpovidal'nist'], Sievierodonetsk, 472 p., available at : [https://pidruchniki.com/73476/sotsiologiya / sotsialna vidpovidalnist osviti_nauki](https://pidruchniki.com/73476/sotsiologiya/sotsialna_vidpovidalnist_osviti_nauki).
5. Kuzmin, O. Ye., Pyroh, O. V., Chernobai, L. I., Romanyshyn, S. B., Vatsyk, N. O. (2016), „Social responsibility” [Sotsial'na vidpovidal'nist'], Lviv, 328 p.

References

8. Buyan, O. Ya. (2012), "Approaches to the assessment of the effectiveness of corporate social responsibility in Ukraine" ["Pidhodi do ocinki efektyvnosti korporativnoï social'noï vidpovidal'nosti pidpriemstv v Ukraïni"], *Bulletin of Dnipropetrovsk University. Economics Series*, No 6 (2), P.159–165.
9. Zinchenko, A. G. (2010), *Corporate Social Responsibility 2005-2010: Status and Prospects for Development [Korporatyvna sotsialna vidpovidal'nist' 2005-2010 : stan ta perspektyvy rozvytku]*, Kiev, 56 p.
10. Ivanova, I. V. Ushakova, N. M. (2011), „Proactive position of education in the implementation of social responsibility” [“Proaktyvna pozytsiia osvity v realizatsii cotsialnoi vidpovidalnosti”], *Scientific notes of the University "KROK": coll. Science. wash. K. : University of Economics and Law "KROK"*, P.134–141
11. Kalinesku, T. V., Likhonosova, H. S., Aloshkin, V. S. (2015), „Social responsibility” [Sotsial'na vidpovidal'nist'], Sievierodonetsk, 472 p., available at : [https://pidruchniki.com/73476/sotsiologiya / sotsialna vidpovidalnist osviti_nauki](https://pidruchniki.com/73476/sotsiologiya/sotsialna_vidpovidalnist_osviti_nauki).
12. Kuzmin, O. Ye., Pyroh, O. V., Chernobai, L. I., Romanyshyn, S. B., Vatsyk, N. O. (2016), „Social responsibility” [Sotsial'na vidpovidal'nist'], Lviv, 328 p.
13. Lupak, R. L. (2016), “Social responsibility as a component of ensuring the competitiveness of an enterprise” [“Sotsial'na vidpovidal'nist' yak skladova zabezpechennya konkurentospromozhnosti pidpryyemstva”],

6. Lupak, R. L. (2016), “Social responsibility as a component of ensuring the competitiveness of an enterprise” [“Sotsial’na vidpovidal’nist’ yak skladova zabezpechennya konkurentospromozhnosti pidpryyemstva”], *Social-labor relations: theory and practice*, No. 2, P. 98–103.

7. Mazurenko, V. P. (2012), “The Modern Concept of Corporate Social Responsibility in International Business” [“Suchasna kontsepsiya korporatyvnoyi sotsialnoyi vidpovidal’nosti u mizhnarodnomu biznesi”], *Effective Economy*, No. 6, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_17.

Social-labor relations: theory and practice, No. 2, P. 98–103.

14. Mazurenko, V. P. (2012), “The Modern Concept of Corporate Social Responsibility in International Business” [“Suchasna kontsepsiya korporatyvnoyi sotsialnoyi vidpovidal’nosti u mizhnarodnomu biznesi”], *Effective Economy*, No. 6, available at : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_6_17.

JEL C02, D80

САМОЙЛЕНКО Алла

канд. економ. наук,
докторант, Київський національний
економічний університет імені Вадима
Гетьмана, Україна
ORCID: 0000-0001-9696-985X

e-mail: samoilenko.alla.o@gmail.com

Samoilenko Alla

KNEU named after Vadym Hetman

ЕКОНОМІКА ЗНАНЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

KNOWLEDGE ECONOMY IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Анотація: Процеси інтелектуалізації детерміналізують економіку знань через призму інновацій. Структуроутворюючі компоненти економіки знань представляються вже в новому форматі через комплексну модернізацію національних стратегій розвитку. Постає важливість створення практичних механізмів системної побудови економіки знань, які б комплексно охоплювали формування структурних позицій на різних рівнях.

Ключові слова: економіка знань, інтелектуалізація, інноваційний розвиток, світова спільнота, управлінський рівень, інтелектуальний ресурс.

Abstract: Processes of intellectualization determinize the economy of knowledge through the lens of innovation. The structural components of the knowledge economy are presented in a new format through the comprehensive modernization of national development strategies. The importance of creating practical mechanisms for the systematic construction of the knowledge economy, which would comprehensively cover the formation of structural positions at various levels, appears.

Keywords: knowledge economy, intellectualization, innovative development, world society, management level, intellectual resource.

Виступаючи донорами приймаючими центрами інтелектуальних ресурсів такі країни як Німеччина, Канада, США, Ізраїль та більшість держав Євросоюзу

перебувають на досить високому технологічному рівні розвитку. Термін «економіка знань» вперше своїх працях Ф. Махлуп використав, який зазначив роль знань як вирішального фактору економічного зростання і суспільного розвитку. [1]. Подальші авторські тлумачення економіки знань зводилися до позиції того, що в цій економіці знання і людський капітал стали основними чинниками розвитку, підвищення яких забезпечить високо технологічний та інноваційний розвиток. [2].

Глобалізація впливає на розширення кордонів економіки знань, для яких характерна нероздільна тріада світових ринків: ринок знань, ринок послуг і ринок праці. [4]. Принципові зміни у механізмах дій у новому економічному просторі побудовані на засадах інформаційних технологій та інноваційному виробництві, що надає можливості інтенсифікації нарощування та використання новітніх знань.

Осучаснені функції знань в економіці нового формату визначають обсяг і якість створених нових знань та продуктивність економіки знань на будь-якому рівні її функціонування. [2]. Економічні знання постають вихідним і ключовим засобом управління на будь-якому рівні господарювання, а саме: домогосподарство, підприємство, кластер, галузь, національне господарство та світова економіка в цілому. Тому інвестиції в економіку знань в прямій залежності визначають обсяги вкладення в людський капітал.

Сучасне керівництво компанії ставить за мету більше приділяти уваги організації всіх управлінських процесів, що дозволять скористатися знаннями компанії. За наявності відповідних інформаційних технологій постане можливість формалізувати, класифікувати і тиражувати необхідну інформацію. При цьому в бізнес-середовищі зростатиме роль розвитку наявних і впровадження нових технологій управління знаннями. В сучасних умовах з розширенням кордонів інформаційного простору управління знаннями має глобальний характер. [3]

Державна підтримка стає вкрай важливою для провідних компаній в таких аспектах як цілеспрямована підготовка кадрів для високотехнологічних галузей; створення високоефективної системи телекомунікацій; запровадження новітніх методів передачі та обробки інформації в усіх сферах людської діяльності; підвищення інноваційної культури суспільства. [5] Тому перспектива інтелектуалізації економічних знань та їх оновлення за рахунок інноваційних процесів проявлятиметься в подальших наукових пошуках.

Література

1. Стояненко І.В. Формування економіки знань як реальність та необхідність сьогодення. Ефективна економіка. 2012. № 6. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1230> (дата звернення 14.09.2022 р.)
2. Штока Є.Т. Роль знань у сучасній економіці. Вісник соціально-економічних досліджень. 2016. № 2 (61). С. 127-135.

References

1. Stoyanenko I.V. (2012) Formuvannya ekonomiky znan' yak real'nist' ta neobkhidnist' s'ohodennya. [The formation of the knowledge economy as a reality and necessity of today]. *Efektivna ekonomika*. №.6 [in Ukrainian].
2. Shtoka YE.T. (2016) Rol' znan' u suchasniy ekonomitsi. [The role of knowledge in the modern economy]. *Visnyk sotsial'no-*

<http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2016/61/pdf/127-135.pdf> (дата звернення 14.09.2022 р.)

3. Кузьмін О.Є. Концептуальні засади управління інтелектуальним капіталом підприємства. Актуальні проблеми економіки. 2011. № 11 (125). С. 137–144. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ape/2011_11/APE-11-2011/137-144.pdf (дата звернення 14.09.2022 р.)

4. Жарінова А.Г. Розвиток економіки знань в контексті формування людського капіталу. Ефективна економіка. 2013. №11. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2536> (дата звернення 14.09.2022 р.)

5. Самойленко А.О. Економіка знань в умовах глобалізації: детермінанти нового формату. Причорноморські економічні студії. 2021. Вип. 71. С. 36-39. http://bses.in.ua/journals/2021/71_2021/7.pdf (дата звернення 14.09.2022 р.).

ekonomichnykh doslidzhen'. №2 (61). [in Ukrainian].

3. Kuz'min O.YE. (2011) Kontseptual'ni zasady upravlinnya intelektual'nym kapitalom pidpryyemstva. [Conceptual principles of intellectual capital management of the enterprise]. Aktual'ni problemy ekonomiky. №11 (125). [in Ukrainian].

4. Zharinova A.H. (2013) Rozvytok ekonomiky znan' v konteksti formuvannya lyuds'koho kapitalu. [Development of knowledge economy in the context of human capital formation]. Efektyvna ekonomika. №11 [in Ukrainian].

5. Samoilenko Alla (2021) Ekonomika znan' v umovakh hlobalizatsiyi: determinanty novoho formatu. [Knowledge economy in the conditions of globalization: determinants of the new format]. Prychornomors'ki ekonomichni studiyi. № 71 [in Ukrainian].

JEL G24

ЯМНЕНКО Галина

к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
ORCID 0000-0001-9927-3970

e-mail: galina-yamnenko@ukr.net

Halyna YAMNENKO

PhD in Economics, associated professor of the business economics and entrepreneurship chair of KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ЗНАЧЕННЯ АКСЕЛЕРАТОРІВ У РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ

THE IMPORTANCE OF ACCELERATORS IN THE DEVELOPMENT OF STARTUPS

Анотація: У дослідженні охарактеризовано розвиток та підтримка стартапів в умовах трансформації суспільства.

Ключові слова: стартап, акселератор, розвиток.

Abstract: The research is characterized by the development and support of startups in the conditions of the transformation of society.

Keywords: startup, accelerator, development.

У сучасному світі двигуном змін стали стартапи. Саме вони є джерелом нових ідей, інновацій, винаходів та заохочення конкуренції у бізнесі. Вони сприяють не лише креативності працівників через створення ефективного середовища для досліджень та розробок, а й суспільству загалом шляхом зміни наявних цінностей та створенню нового мислення.

У роботі використано методи наукової абстракції та системного аналізу досліджень з розвитку стартапів в умовах становлення інноваційного суспільства.

Стартапи засновуються одним чи кількома підприємцями і зазвичай зосереджені на одному продукті чи послугі, які засновники хочуть вивести на ринок. Ці компанії, як правило, не мають повністю розробленої бізнес-моделі і, що важливіше, не мають достатнього капіталу для переходу на наступний етап бізнесу. Більшість таких компаній спочатку фінансуються їхніми засновниками. Початок цих компаній потребує високих витрат та незначного доходу, тому вони в пошуках капіталу з різних джерел. Стартапи – високоризиковані компанії, але вони можуть бути унікальним місцем роботи з великими пільгами та акцентом на інновації. Перші кілька років дуже важливі для стартапів. Це час, коли підприємці зосереджуються на розробці бізнес-моделі та залученні капіталу. Підприємцям необхідно знайти гроші, побудувати бізнес-модель та розробити бізнес-план, найняти персонал, ретельно підготувати всі складові та процеси й сформувані стратегію розвитку. За дослідженнями Startup Genome 92% стартапів зникають за перший рік існування [3]. Тому цей початковий період для компаній дуже вразливий. Дослідження Глобального моніторингу підприємництва (GEM) свідчать, що кожного року започатковується біля 150 млн. стартап-проектів у всьому світі, проте лише одна третина з них проходить стадію запуску. Найпоширенішими причинами невдач стартап-проектів є недостатній попит, недостатнє фінансування, конфлікти в команді [1].

Одним з основних недоліків стартапу є підвищений ризик провалу та недостатності капіталу, тобто короткостроковості стартапу. Новим компаніям необхідно заявити себе та залучити капітал, до моменту отримання постійного прибутку. Саме тому вирішальним є підтримка та необхідні знання від нових учасників економічного простору, які сприяють у формуванні стартапів — бізнес-акселераторів. Це компанії, які на основі інтенсивних освітніх програм й наставництва та фінансових інвестицій підтримують стартапи на стадії розвитку бізнесу. При цьому молоді компанії мають доступ до необхідних знань, технологій, інфраструктури, фінансування, а акселератори отримують частку в перспективному проекті або інновації у власні бізнес-процеси [2].

Таким чином, допомога полягає у послугах підтримки і супроводженні новостворених компаній до публічної презентації своїх проектів перед інвесторами. Дослідження Global Accelerator Learning Initiative свідчать, що прискорені підприємства залучають майже у вісім разів більше інвестицій, ніж компанії, які не брали участі в акселеративних програмах [5].

14% стартапів за допомогою акселераційної програми вже отримують понад 1 мільйон доларів щорічного доходу. 37% компаній, які закінчили роботу з акселераторами у 2020 році, вже отримують понад 100 тисяч доларів річного доходу. Лише 22% з усіх стартапів-випускників бізнес-акселераторів зазнали невдачі за 10 років [6].

Підсумовуючи, констатуємо, що до переваг співпраці з акселераторами відносять:

- організація інтенсивного освітнього середовища;
- створення підприємницької екосистеми;
- швидший доступ до фінансування та зацікавлення клієнтів;

– фінансова, юридична та матеріальна підтримка;
 – інтенсивний коучинг з продажів і презентацій, маркетингу, поширення інформації, приміщення для офісу, коворкінгу тощо;
 – формування або реструктуризація бізнес-процесів;
 – позитивний вплив на регіональні підприємницькі екосистеми шляхом збільшення кількості інвесторів у районах розміщення бізнес-акселераторів загалом [4]. Стартапи як новий інноваційний бізнес змінюють економіку та прискорюють її розвиток, піднявши технології на одну або кілька сходинок вище, вони створюють хвилі в економіці, які змінюють мислення та спосіб життя людей. Акселератори допомагають стартапам на етапі підготовки до отримання початкових інвестицій для масштабування бізнесу.

Література

1. Глобальний моніторинг підприємництва (GEM). – Режим доступу: <https://gemconsortium.org>
2. Коваленко В. Зрозуміти інновації. Як працює MHP Accelerator? – Режим доступу: <https://aggeek.net/ru-blog/zrozumiti-innovatsii-yak-pratsyue-mhp-accelerator>
3. Офіційний сайт Startup Genome – Режим доступу: <https://startupgenome.com/>
4. Hathaway Ian. What Startup Accelerators Really Do. Harvard Business Review. – Режим доступу: <https://hbr.org/2016/03/what-startup-accelerators-really-do>.
5. Ortman J. A Hard Look At Accelerators. – Режим доступу: <http://www.kauffman.org/blogs/policydialogue/2016/april/a-hard-look-at-accelerators>
6. Riley P. What Accelerators Look Like in 2021. – Режим доступу: <https://www.gan.co/blog/accelerators-look-like-2021>.

References

1. Global entrepreneurship monitoring (GEM). – URL: <https://gemconsortium.org>
2. Kovalenko V. Understand Innovations. How does MHP Accelerator work? – URL: <https://aggeek.net/ru-blog/zrozumiti-innovatsii-yak-pratsyue-mhp-accelerator>
3. Ofitsiyni sait Startup Genome – URL: <https://startupgenome.com/>
4. Hathaway Ian. What Startup Accelerators Really Do. Harvard Business Review. – URL: <https://hbr.org/2016/03/what-startup-accelerators-really-do>.
5. Ortman J. A Hard Look At Accelerators. – URL: <http://www.kauffman.org/blogs/policydialogue/2016/april/a-hard-look-at-accelerators>
6. Riley P. What Accelerators Look Like in 2021. – URL: <https://www.gan.co/blog/accelerators-look-like-2021>.

JEL L11

КАСЯН Сергій

к.е.н, доцент

НТУ «Дніпровська політехніка»

ORCID [0000-0002-7103-4457](https://orcid.org/0000-0002-7103-4457)

ШАПОВАЛ Данійл

НТУ «Дніпровська політехніка»

email: syakasian@ukr.net

Serhii KASIAN

candidate of economic sciences, docent

Dnipro University of Technology

Daniil SHAPOVAL

Dnipro University of Technology

**МАРКЕТИНГОВЕ ПРОСУВАННЯ
ПОТОКІВ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ
КОМПАНІЇ MIELE**

**MARKETING PROMOTION
FLOWS OF GOODS, SERVICES
MIELE COMPANIES**

Анотація: На разі постає аналізування проблем, пов'язаних із управлінням Інтернет маркетинговими комунікаціями, онлайн маркетингом та віртуальними продажами через розвинутий Інтернет-магазин, глобальні соціальні мережі. Досліджено маркетингове просування потоків товарів і послуг компанії Miele, як усесвітньо відомого німецького виробника побутової техніки преміум-класу і устаткування для професійного застосування.

Ключові слова: Інтернет маркетингові комунікації, глобальні соціальні мережі, устаткування

Abstract: The analysis of problems related to the management of Internet marketing communications, online marketing and virtual sales through a developed Internet store, global social networks appears at the moment. The marketing promotion of the product and service flows of the Miele company, as a world-famous German manufacturer of premium-class household appliances, equipment for professional use.

Keywords: Internet marketing communications, global social networks, equipment

Унікальність теми проведеного дослідження проявляється передусім через висвітлення теоретико-методологічних основ і прикладне застосування інструментарію, процедур, програм, технологій і моделей, що відображають тактики і стратегії формування Інтернет-маркетингових комунікацій компанії на ринку високотехнологічної побутової техніки України.

В умовах сучасної інтерактивної бізнес-взаємодії доцільно досліджувати маркетингову інноваційну діяльність підприємства ПП ДЦ «Клімат систем». На разі постає аналізування проблем, пов'язаних із управлінням Інтернет маркетинговими комунікаціями, онлайн маркетингом та віртуальними продажами через розвинутий Інтернет-магазин, глобальні соціальні мережі. Доцільно оцінювати характер обігу інформаційних потоків під час просування бренду та продукції підприємства [1; 2].

Фахівці у сфері економіки і маркетингу відмічають непересічну роль Інтернет-інструментів та веб-технологій зараз. Через великий потенціал Інтернет-маркетингу провідні глобальні і регіональні компанії встановлюють цифрові підходи під час взаємодії з клієнтами. При цьому застосовуються такі концепції маркетингу, як: когнітивного маркетингу, соціально-відповідального маркетингу, вірусних технологій поширення інформаційних потоків тощо [1].

Досліджуємо маркетингове просування потоків товарів і послуг компанії Miele, як усесвітньо відомого німецького виробника побутової техніки преміум-класу і устаткування для професійного застосування. Центральний офіс і основний завод розташовані у німецькому місті Гютерсло. Усього компанія продукує товарно-сервісний асортимент на восьми заводах у Німеччині і по одному – Австрії, Чехії, Китаї та Румунії. Водночас маркетингові представництва презентовані у ста країнах завдяки успішній комунікаційній і логістичній діяльності власних торговельних фірм і фірм-імпортерів [2].

Що стосується нашої України, яка зараз успішно бориться з нахабною військовою агресією ворожої країни-расеї, то побутова техніка під брендом Miele добре просувається у власних фірмових магазинах, фірмовому Інтернет-магазині, а також у авторизованих партнерських точок продажів. Відмітимо, що підприємство зареєстроване як ПП ДЦ «Клімат систем» з одним засновником і є

партнером офіційного постачальника Miele в Україні. У своїй структурі підприємство має зараз три роздрібних магазини і одну Інтернет-крамницю [2].

При цьому доцільним є визначення впливу динамічних навантажень на деформаційні та міцнісні характеристики високотехнологічної продукції. Доцільним є розширення міжнародної академічної і виробничої мобільності у сфері генерування та просування високотехнологічних розробок з електроніки і IT. Слушним є маркетингове поширення інформації про можливості такої мобільності. Серед вагомих конкурентних переваг ПП ДЦ «Клімат систем» на високотехнологічних ринках можемо виокремити такі, як: висока якість обслуговування; унікальні знання і компетенції, притаманні людським ресурсам; офіційна техніка і гнучкі ціни; офіційний високоякісний клієнтський і логістичний сервіс.

Отже, зазначимо, що дотримання низки екологічних і соціальних стандартів у постачанні й обслуговуванні; правовий і економічний статус як офіційної і сертифікованої техніки, наявність офіційних гарантійних зобов'язань та ліцензованого клієнтського і логістичного сервісу поряд із впливом на конкурентні переваги забезпечує певні соціальні характеристики товарів і послуг ПП ДЦ «Клімат систем».

Література

1. Касян С. Я. Просування екологічних, енергозберігаючих інновацій високотехнологічних підприємств у системі холистичного цифрового маркетингу. *Економічний вісник НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»*. 2021. №18. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/237535>
2. Офіційний сайт компанії Miele, уся аналітика та статистика. URL: <https://dnipro.miele.ua/>

References

1. Kasian S. Ya. Prosvannia ekolohichnykh, enerhozberihaiuchykh innovatsii vysokotekhnolohichnykh pidpriumstv u systemi kholistychnoho tsyfrovoho marketynhu. *Ekonomichnyi visnyk NTUU «KPI imeni Ihoria Sikorskoho»*. 2021. №18. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/237535>
2. Ofitsiyni sait kompanii Miele, usia analityka ta statystyka. URL: <https://dnipro.miele.ua/>

JEL L11

ПАЗДРІЙ Віталій

к. е. н., доцент,
КНЕУ ім. В. Гетьмана

ORCID:0000-0001-5713-282X

e-mail: pazdriy.v@gmail.com

Vitalii Y. PAZDRII,

PhD, Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ОСВІТИ ЯК ВИКЛИК ПОСТВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL EDUCATION AS A CHALLENGE OF CONTINUOUS DEVELOPMENT

Анотація: Під час війни навчання як ніколи має бути спрямоване на розвиток тих навиків, що допоможуть молодому поколінню

Abstract: In times of war, training should be more than ever aimed at developing those skills that will help the younger generation to

зберегти й розвинути себе в умовах ворожої навали.

Ключові слова: підприємницька освіта, поствоєнна відбудова

preserve and develop themselves in the face of enemy onslaught.

Keywords: entrepreneurial education, post-war reconstruction,

У воєнний час українська освіта стикається з новими викликами, на які має оперативно реагувати. Першочерговим завданням стає збереження якості, прикладної цінності освітнього процесу в умовах нищення освітньої інфраструктури, перебоїв із технічним забезпеченням, високого стресового навантаження всіх учасників освітнього процесу, невизначеності умов навколишнього середовища. У поствоєнну добу, відповідно до Проекту плану відродження України Національної ради з відновлення України від наслідків війни, передбачається структурна модернізація та повноцінна інтеграція до ЄС (з 2026-го по 2032-й рр.), зі стратегічними очікуваними результатами [5]. Це означає, що економічна та підприємницька освіта в Україні мають стати ще більш наближеними до європейських стандартів, конкурентоспроможними у порівнянні із західними освітніми курсами, де широко застосовуються інтерактивні кейси, бізнес-симулятори, ділові ігри тощо.

Навчання економіці й підприємництву у воєнний і поствоєнний час вимагає перегляду як стратегічних засад української підприємницької освіти, так і методик, що використовуються. Вони мають реалізовувати досить складне завдання — виховувати нову українську підприємницьку еліту, яка ефективно відроджуватиме вітчизняну економіку у поствоєнні часи.

У складні воєнні часи підприємницькі вміння й навички забезпечують здатність особистості адаптуватися до навколишніх умов, максимально зберігати здорову психіку, дієздатність, включеність у соціум. До основних підприємницьких навичок та умінь традиційно відносять:

- проактивність (ініціативність). Дана компетентність виділена як ключова Рекомендаціями Європарламенту і Ради Європи «Ключові компетентності для навчання впродовж життя (Європейські орієнтири)». В екстремальних воєнних умовах навик проактивності дає можливість вжити максимум превентивних заходів для захисту та збереження якості власного життя. Проактивна особистість вміє передбачити можливі небезпеки та підготуватися до них, зокрема: заздалегідь необхідними ресурсами, зібрати й у швидкий час обробити важливу інформацію для порятунку, не піддаватися ситуативній паніці тощо;
- відповідальність. Розвиток навичку відповідальності є найкращою профілактикою «вивченої безпорадності», яка ставить під ризик життя людини у військовий час. Проявом останньої є, наприклад, рішення лишатися на небезпечних територіях та ігнорування можливостей виїзду через гуманітарні коридори. Досвід роботи автора в організації «Карітас-Спес Україна» показав, що люди на близьких до фронту територіях не в повній мірі відчувають себе спроможними керувати власним життям, зважуватися на зміни в ньому. Часто через це страждають не тільки дорослі, але й залежні від них діти, особи з обмеженими можливостями.

Це свідчить про те, що навик відповідальності дорослих у свій час був сформований недостатньо;

- уміння управляти ресурсами (час, гроші, люди). Набуває особливого значення в умовах воєнного дефіциту ресурсів;
- комунікабельність. Навики спілкування грають велику роль для згуртованості суспільства, яка, у свою чергу, дає відчуття максимальної захищеності, соціальної підтримки;
- здатність до партнерської взаємодії (з роботодавцем, колегами, учасниками спільних проєктів), вміння себе пропонувати. Ключова компетентність для поствоєнного часу, коли необхідна адаптація до нових умов ринку праці та консолідація зусиль цілої нації для відбудови України.

Масове руйнування освітньої інфраструктури у воєнний час робить основною формою навчального процесу дистанційну. Саме тому, зокрема, активно впроваджується проєкт «SUN. School for the Ukrainian Nation — Державна дистанційна школа в форматі Uber» [4].

Особливого значення при цьому набувають ті освітні технології, що придатні для різних форматів навчання: онлайн і оффлайн, на колективних заняттях та у процесі самостійної роботи. У контексті підприємницької освіти прикладом такої технології є бізнес-симуляція. Вона прийшла в освітню сферу з практики німецьких військово-тактичних навчань, де використовувалися для військових тренувань. В основі управління цивільними підприємствами лежить досвід воєнного моделювання. Тобто технологія значною мірою адаптована до сприйняття користувача, яка знаходиться у кризових воєнних і післявоєнних умовах.

Бізнес-симулятор не лише моделює певне економічне середовище: від компанії до економіки цілої держави. Він, по суті, є стислим посібником з економіки підприємства, тому що містить основні поняття та їхнє максимально доступне тлумачення. Як пише В. Баранов, симуляції знаходять широке використання в Гарвардській школі бізнесу, INSEAD, Wharton, MIT Sloan та інших бізнес-школах. Загалом більше половини бізнес-шкіл, акредитованих в AACSB, використовують бізнес-ігри онлайн або бізнес-симулятори [1].

Наприклад, перший український бізнес-симулятор ViAL+, розроблений фахівцями Компанії інтелектуальних технологій і викладачами КНЕУ імені Вадима Гетьмана, пропонує користувачу управляти компанією за періодами її діяльності на ринку, через організацію роботи основних відділів підприємства: виробничого, маркетингу і збуту, персоналу, фінансів, бухгалтерії та аналітичного [2]. Бізнес-тренажер EVEREST, який є розробкою Гарвардської бізнес-школи та успішно застосовується в Національному авіаційному університеті, дозволяє тестувати різні підходи до лідерства, що по-різному впливають на роботу команди в ситуаціях, коли бракує часу або команда змушена приймати рішення під тиском [1].

Використання бізнес-симуляцій і комп'ютерних ділових ігор максимально варіативне за часом, індивідуальними особливостями тих, хто навчається; підходить для різних вікових і соціальних категорій. Воно відкриває широкі

можливості для проходження виробничої практики (коли з технічних причин, через воєнні дії, неможливо прикріпити студентів-практикантів до підприємств), проведення інтерактивних бізнес-турнірів для тестування й розвитку підприємницьких навиків учасників.

У Нацпрограмі поставлена масштабна мета розробки курсу «Інноваційне підприємництво» для молоді. Корисним у цьому сенсі є досвід освітян міста Кропивницький, де з 2016-го по 2021-й рр. виконувалася дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня за темою: «Розвиток бізнес-освіти в Україні як елемент державної політики сприяння розвитку підприємництва» [3]. Реалізація цієї роботи включала в себе організацію численних локальних бізнес-турнірів, бізнес-таборів, підготовку і захист учнівських і студентських проєктів, екскурсії учнів і студентів на місцеві підприємства із вирішенням реальних бізнес-кейсів тощо.

Підсумовуючи сказане вище, можемо стверджувати, що довоєнний досвід підприємницької освіти в Україні дозволяє в повній мірі реалізувати положення Національної програми розвитку системи освіти для воєнного й повоєнного часу. Серед основних перспектив подальших досліджень можна виділити: вдосконалення наявних і розробку нових інструментів навчання підприємництву й економіці; пошук найбільш ефективних підходів у контексті дистанційної освіти як основної у воєнний час; розробку ефективної системи оцінки підприємницьких компетентностей з урахуванням обмежень воєнного часу.

Література

1. Баранов В. Бізнес-симулятор Everest або як Гарвард стає ближче. *Льотна академія Національного авіаційного університету* / В. Баранов. URL: <https://glau.kr.ua/index.php/ua/home-ua/1605-everest>.
2. Бізнес-симулятор ViAL+ і його можливості. *Компанія інтелектуальних технологій*. URL: <https://kint.com.ua/ua/biznes-trenazher-vial/37-biznes-symulator-vial-i-ioho-mozhlyvosti>.
3. Дослідно-експериментальна робота всеукраїнського рівня за темою «Розвиток бізнес-освіти в Україні як елемент державної політики сприяння розвитку підприємництва». *Інститут модернізації змісту освіти*. URL: <https://imzo.gov.ua/osvitni-proekti/doslidno-eksperymental-na-robota-vseukrains-koho-rivnia-za-temoiu-rozvytok-biznes-osvity-v-ukraini-iak-element-derzhavnoi-polityky-spriyannia-rozvytku-pidpriemnytstva/>
4. Проєкти нацпрограми. Розвиток системи освіти. *Відновлення України*. URL:

References

1. Baranov V. Biznes-symulator Everest або як Harvard staie blyzhche. *Lotna akademiia Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu* / V. Baranov. URL: <https://glau.kr.ua/index.php/ua/home-ua/1605-everest>.
2. Biznes-symulator ViAL+ i yoho mozhlyvosti. *Kompaniia intelektualnykh tekhnolohii*. URL: <https://kint.com.ua/ua/biznes-trenazher-vial/37-biznes-symulator-vial-i-ioho-mozhlyvosti>.
3. Doslidno-eksperymentalna robota vseukrainskoho rivnia za temoiu «Rozvytok biznes-osvity v Ukraini yak element derzhavnoi polityky spriyannia rozvytku pidpriemnytstva». *Instytut modernizatsii zmistu osvity*. URL: <https://imzo.gov.ua/osvitni-proekti/doslidno-eksperymental-na-robota-vseukrains-koho-rivnia-za-temoiu-rozvytok-biznes-osvity-v-ukraini-iak-element-derzhavnoi-polityky-spriyannia-rozvytku-pidpriemnytstva/>
4. Proiekty natsprohramy. Rozvytok systemy osvity. *Vidnovlennia Ukrainy*. URL:

<https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system>.

5. Проект плану відновлення України. *Матеріали робочої групи «Відновлення та розвиток економіки»*. Липень 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>.

<https://recovery.gov.ua/project/program/improve-education-system>.

5. Projekt planu vidnovlennia Ukrainy. *Materialy robochoi hrupy «Vidnovlennia ta rozvytok ekonomiky»*. Lypen 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/economic-recovery-and-development.pdf>.

***СЕКЦІЯ № 7. Інтеграція економічної науки,
освіти, бізнесу: погляд молодих вчених***

JEL F 65, O 31, O 32

ШКОДА Тетяна,

доктор економічних наук, доцент, професор кафедри бізнес-економіки та підприємництва ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», Україна
ORCID: 0000-0003-1016-4853

ІБРАГІМОВА Аліна,

Студентка ОПП «Економіка підприємства», ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», Україна

e-mail: shkoda-tetiana@kneu.edu.ua

Tetiana SHKODA

Doctor of Science, Associate Professor, Professor of Business Economics and Entrepreneurship Department Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

Alina IBRAHIMOVA

Student of EPP “Economics of Enterprise”, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Ukraine

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

INNOVATIVE ACTIVITY IN UKRAINE

Анотація: Для кожної країни є важливою саме ефективна інноваційна діяльність в ході якої реалізується її інноваційний потенціал. У нашому дослідженні проаналізовано стан інноваційної діяльності в Україні на сучасному турбулентному етапі розвитку на основі Глобального інноваційного індексу і запропоновано шляхи вирішення існуючих проблем.

Ключові слова: інновації, фінансування, інноваційний потенціал, інноваційне діяльність.

Abstract: It is important for each country to have an effective innovative activity during which its innovative potential is realized. Our study analyzed the state of innovative activity in Ukraine at the current turbulent stage of development based on the Global Innovation Index and suggested ways to solve existing problems.

Keywords: innovations, financing, innovative potential, innovative activity.

Існує досить багато трактувань поняття інноваційної діяльності. Загалом її можна охарактеризувати як певний комплекс заходів, що спрямований на залучення науково-технологічного потенціалу до створення або покращення продукту, процесу, виробництва, певної структури тощо [1].

Ефективна інноваційна діяльність та інноваційний потенціал є важливим фактором розвитку економіки будь-якої країни. Під інноваційним потенціалом дослідники розуміють [2, с.138] сукупність характеристик підприємства, які визначають його здатність здійснювати діяльність щодо створення і практичного використання нововведень.

На міжнародному рівні, сьогодні існує велика кількість рейтингів та індексів, для співставлення рівня інноваційного розвитку країн. Україна представлена у більшості з них, що дає змогу порівняти з більш розвиненими країнами та оцінити стан інноваційної діяльності.

Одним з найбільш поширеним є Глобальний інноваційний індекс. Він ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційних можливостей. Складається з 80 показників, згрупованих за вхідними та вихідними інноваційними ресурсами та віддзеркалює різні аспекти інновацій [3].

Згідно з даними Таблиці 1 можна зробити висновок, що у 2022 році Україна демонструє кращі показники лише у запровадженні інновацій. Також варто

зазначити, що відповідно до показників інших індексів Україна має найкращі результати у сфері знань і технологій і найслабші – у розвитку ринку, де посідає відповідно 36 та 102 місце в рейтингу. Стабільно низькі показники Україна має також у сфері розвитку інфраструктури. У наступній Таблиці 1 наведено рейтинги декількох показників України за період 2020-2022 роки:

Таблиця 1. Сформована авторами за джерелами [3-5].

Індекс	2020	2021	2022
GPI	45	49	57
Innovation inputs	71	76	75
Innovation outputs	37	37	48

Причинами цього можна вважати:

- політично – економічна нестабільність;
- наявність воєнного конфлікту;
- неефективність методичних підходів до розвитку і підтримки інноваційної діяльності.

За останні роки Україна хоч і мала певні успіхи у стабілізації показників але не вдається добитись відчутних результатів у позитивному розвитку інноваційної діяльності та створенні сприятливих умов для неї. Також, на жаль, українська інноваційна сфера не є досить привабливою для іноземних інвесторів.

Варто зазначити, що значна частина українських вчених [1, 2] вважають, що основною перешкодою для інноваційного розвитку є недостатнє фінансування.

Джерелами фінансування інноваційної діяльності є [6]:

- кошти Державного бюджету України;
- кошти місцевих бюджетів;
- власні кошти спеціалізованих державних і комунальних фінансово-кредитних установ;
- власні чи запозичені кошти суб'єктів інноваційної діяльності;
- кошти (інвестиції) будь-яких фізичних і юридичних осіб;
- інші джерела, не заборонені законодавством України.

Законодавча система так само має прямий вплив на розвиток інноваційної діяльності. Наразі вона не стимулює інноваційно-інвестиційну діяльність. Недостатнє державне страхування, відсутність системи пільг та підтримки вітчизняного виробника, не вистачає також і гарантій для іноземних інвесторів – все це гальмує ефективність і продуктивність інноваційної діяльності.

Дефіцит кваліфікованих працівників, також є невід'ємним фактором що впливає на погіршення ситуації на ринку інновацій. Значна частина вітчизняних працівників зорієнтовані на ринок інших країн. Причинами цього можуть стати:

- Достатня мотивація;
- Кращі умови;
- Перспектива розвитку.

Всі вище зазначені недоліки складових інноваційної діяльності вимагають більш детального аналізу та вирішення питань щодо покращення ситуації.

Отже, стан інноваційного розвитку України є наслідком відсутності послідовної політики щодо побудови шляху інноваційного розвитку. Нехтування проблемами, що виникають у створенні прогресивного розвитку і призвело до таких наслідків.

Задля забезпечення стабільного економічного зростання, необхідно приділяти особливу увагу інноваційній діяльності, адже вона є важливим фактором розвитку економіки будь-якої країни.

Покращення інноваційної політики, кадрова підготовка фахівців, створення належних умов на виробництві, поліпшення фінансування проєктів, належна державна підтримка гарантує позитивний розвиток інноваційної діяльності.

Література

1. Чаплінський В. Р. Інноваційна активність в Україні, тенденції та перспективи розвитку.
URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/102.pdf
2. Микитюк П., Крисько Ж., Овсянюк-Бердадіна О., Скочиляс С. Інноваційний розвиток підприємства. Тернопіль, 2015. 224 с.
URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/684/1/інноваційний%20розвиток%20підприємства.pdf>
3. Dutta S., Lanvin B., Rivera León L., Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2022 What is the future of innovation-driven growth? WIPO.
URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
4. Dutta S., Lanvin B., Rivera León L., Wunsch-Vincent S. GLOBAL INNOVATION INDEX 2020 Who Will Finance Innovation? WIPO.
URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
5. Dutta S., Lanvin B., Rivera León L., Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2021 Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. WIPO.
URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
6. Верховна Рада України. Господарський кодекс України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

References

1. Chaplinsky V. Innovative activity in Ukraine, tendencies and prospects of development.
URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/102.pdf
2. Mykytiuk P., Krysko Zh., Ovsianiuk-Berdadina O., Skochylias S. Innovative development of enterprise. Ternopil, 2015. 224 p.
URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/684/1/інноваційний%20розвиток%20підприємства.pdf>
3. Dutta S., Lanvin B., Rivera León L., Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2022 What is the future of innovation-driven growth? WIPO.
URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2022-en-main-report-global-innovation-index-2022-15th-edition.pdf>
4. Dutta S., Lanvin B., Rivera León L., Wunsch-Vincent S. GLOBAL INNOVATION INDEX 2020 Who Will Finance Innovation? WIPO.
URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
5. Dutta S., Lanvin B., Rivera León L., Wunsch-Vincent S. Global Innovation Index 2021 Tracking Innovation through the COVID-19 Crisis. WIPO.
URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf
6. Parliament of Ukraine. Commercial Code of Ukraine.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

JEL F 65, O 31, O 32

АНДРІКЕВИЧ Вікторія

Студенка 5 курсу,

КНЕУ ім. В. Гетьмана, Україна.

Науковий керівник. **ШВИДАНЕНКО**

Генефа – к.е.н., професор, КНЕУ ім. В. Гетьмана, Україна.

e-mail: miss.andrikevich8@gmail.com

Viktoria ANDRIKEVICH

5th year student, Kyiv National University named after Vadim Hetman, Ukraine.

Supervisor. **SHVYDANENKO GENEFA** - Doctor of Economics, Professor, KNEU named after V. Hetman, Ukraine.

ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

INCREASING MOTIVATION OF WORK AS A FACTOR OF ENTERPRISING THE COMPETITIVENESS OF THE ENTERPRISE

Анотація: Забезпеченість організації трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий рівень продуктивності праці сприяють збільшенню обсягів наданих послуг, ефективному використанню всіх потужностей, механізмів, зниженню собівартості та зростанню прибутку. Особливе значення цьому надає мотивація персоналу. Мотивація персоналу – це ефективна система методів для підвищення продуктивності праці. Мотивація є невід’ємною складовою, вона прямо впливає на прибуток. Щодо України, то мотивація персоналу на даний момент розвинена не на найкращому рівні. Наша країна має потужний інтелектуальний та кадровий потенціал, але більшість компаній не ефективно використовують інструменти мотивації для своїх підлеглих.

Ключові слова: конкурентоспроможність, мотивація, персонал.

Abstract: Provision of the organization with labor resources, their rational use, high level of labor productivity contribute to the increase in the volume of services provided, the effective use of all capacities, mechanisms, costs, reductions. The motivation of the staff attaches special importance to this. Staff motivation is an effective system of methods to increase productivity. Motivation is an integral part, it directly affects profits. As for Ukraine, the motivation of the staff is currently not developed at the best level. Our country has a fairly strong intellectual and human resources potential, but most companies do not effectively use motivational tools for their subordinates.

Keywords: competitiveness, motivation, staff.

Для того щоб забезпечити підприємству належне місце на ринку, управлінці прикладають багато зусиль для цього. На нашу думку, персонал – є рушійною силою будь – якого підприємства. Тому чим більше вкладати у нього зусиль та приділяти достатньо уваги, то тим більша буде результативність та прибутковість компанії, включаючи її конкурентоспроможність на ринку. Розуміння основних принципів, які спонукають співробітників до діяльності для досягнення цілей організації, дає сучасному керівникові потужний інструмент управління підприємством. Успіх від цього багато в чому залежатиме саме від ефективності збалансованості мотиваційних програм.

Сутність ринкових взаємин між виробниками або продавцями однорідних товарів і послуг визначають як конкуренцію (від лат. competiton - стикатися).

Конкуренція – це ключове поняття, яке виражає саму суть ринкових відносин. Саме конкуренція стимулює суб'єктів підприємницької діяльності не зупинятися на вже досягнутому, а постійно вдосконалюватися та покращувати якісь своєї продукції чи послуг, знижувати витрати на виробництво, покращувати свою конкурентоспроможність. Головним елементом конкуренції на ринку є продукція чи послуга, за допомогою якого споживач задовольняє наявні у нього потреби. Конкурентні позиції виробника, таким чином, визначаються конкурентоспроможністю продукції чи послуги. [1]

Ми вважаємо, що усі підприємства ставлять собі на меті підвищувати свою конкурентоспроможність на ринку. З роками підприємці все більше розуміють, що саме персонал є однією із ключових сил у звершенні даної мети. За допомогою своїх працівників підприємство може функціонувати на ринковому просторі та підвищувати свою ефективність та конкурентоспроможність. А для того щоб спонукати працівників працювати ще краще та ефективніше, є спеціально розроблена система мотивації персоналу організацій чи підприємств.

Система мотивації персоналу повинна включати в себе такі елементи: заробітна плата, соціальні гарантії, участь працівників у власності підприємства, участь працівників в управлінні підприємством, участь працівників у розподілі прибутку, ротація персоналу, особисте та публічне визнання, соціальнопсихологічний клімат в колективі.

До основних закономірностей, які являються об'єктивною основою пред'явлення вимог до системи управління персоналом організації ставляться: відповідність системи управління персоналом цілям, особливостям, стану й тенденціям розвитку виробничої системи; системність формування системи управління персоналом; оптимальна комбінація централізації й децентралізації управління персоналом; пропорційна комбінація сукупності підсистем і елементів системи управління персоналом; пропорційність виробництва й управління; мінімізації числа шаблів управління персоналом і ряд інших закономірностей (закономірність невизначеності відгуку; неадекватність відображення людину людиною й неадекватність самооцінки; закономірність викривлення змісту інформації; закономірність психологічного самозахисту й ін.) [2]

Побудова системи мотивації персоналу повинна ґрунтуватись на наступних принципах: комплексність (при формуванні системи мотивації потрібно брати до уваги сукупність організаційних, технічних, матеріальних, соціальних факторів); системність (передбачає усунення протиріч між елементами чи факторами системи мотивації); регламентація (встановлення певного порядку в мотивації персоналу у вигляді інструкцій, правил, нормативів та контролі за їх виконанням); цілеспрямована творчість (система мотивації повинна стимулювати розвиток і виявлення творчості у працівників); орієнтація на результат; простота і зрозумілість (усі працівники повинні розуміти структуру системи мотивації та усвідомлювати, яких показників діяльності вони повинні досягти, щоб отримати винагороду); відкритість і об'єктивність (працівники повинні бути проінформовані про систему мотивації). [3]

Мотивація персоналу –це найактуальніша тема для керівників організацій та самих працівників. За допомогою мотивації керівники спонукають свій найважливіший ресурс – працівників до ефективної праці та досягнення конкретних поставлених цілей. Можна багато говорити про різноманітні методи та способи, які можуть вдосконалювати мотивацію працівників. Але все ж таки кожен керівник обирає саме той спосіб, який йому більше до душі та який буде приносити 100 відсоткову результативність, а все все заледить від команди та самих людей.

Література

1. Климчук А.О., Михайлов А.М. Мотивація та стимулювання персоналу в ефективному управлінні підприємством та підвищенні інноваційної діяльності навч.посіб., маркетинг і менеджмент інновацій. Київ, 2018. № 1, ст.218
2. Васильцова, Н. В. Автоматизация диагностирования состояния организации в системе стратегического управления персоналом: навч.посіб. Київ, 2010. № 1. С. 186-191
3. Конкретні методи і комплексна мотивація персоналу. Мотивація і оцінка персоналу: URL: <https://library.if.ua/book/144/9593.html> (дата звернення 29.09.2022)

References

1. Klymchuk A.O., Mykhailov A.M. Motyvatsiia ta stymuliuvannia personalu v efektyvnomu upravlinni pidpriemstvom ta pidvyshchenni innovatsiinoi diialnosti navch.posib., marketynh i menedzhment innovatsii. Kyiv, 2018. № 1, st.218
2. Vasyltsova, N. V. Avtomatyzatsiia dyagnostyrovanyia sostoiannya orhanyzatsyy v systeme stratehycheskoho upravleniia personalom: navch.posib. Kyiv, 2010. № 1. С. 186-191
3. Konkretni metody i kompleksna motyvatsiia personalu. Motyvatsiia i otsinka personalu: URL: <https://library.if.ua/book/144/9593.html> (data zvernennia 29.09.2022)

JEL O1, O3

БРАТУСЬ Ганна

доктор економічних наук, доцент
ПрАТ «ВНЗ» Міжрегіональна Академія
управління персоналом
м. Київ, Україна
ORCIDID: 0000-0001-7151-3901

e-mail: anbr0208@gmail.com

Hanna BRATUS

Dr.Sc. (Econ), Ph.D.

Interregional Academy of Personnel
Management

ОЦІНКА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

ASSESSMENT OF THE INTELLECTUAL COMPONENT INNOVATIVE DEVELOPMENT OF UKRAINE

Анотація: Аргументовано доцільність формування механізму ефективності економічного стимулювання розвитку та оцінки інтелектуальної діяльності як каталізатору побудови дієвої системи управління. Визначено, що нарощування

Abstract: The expediency of forming a mechanism for the effectiveness of economic stimulation of development and assessment of intellectual activity as a catalyst for building an effective management system is argued. It was determined that the development of intellectual

інтелектуального та інноваційного потенціалів відіграють центральну роль в динаміці зростання держави.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, інновації, драйвери розвитку, економічний аспект

and innovative potentials play a central role in the dynamics of the state's growth.

Keywords: intellectual resources, innovations, drivers of development, economic aspect.

В умовах економіки знань та трансформаційних змін в Україні все більш чітким стає перенесення ринкових відносин в сферу інтелектуальної діяльності. Швидке впровадження об'єктів інтелектуальної власності у повсякденний товарообіг в усіх сферах діяльності ставиться на перше місце в розвитку будь-якої держави. Науково-технічний потенціал країни виступає основою ефективної національної економіки багатьох розвинених країн світу, використання якого розкриває їм можливість переходу в постіндустріальну інформаційну епоху. Можливість адекватного та достовірного відображення інтелектуального потенціалу держави є необхідною умовою для формування її справедливої вартості на світовому просторі, і оцінкою ефективного управління з іншого боку. Між економічними відносинами, що протікають в процесі інтелектуальної діяльності, заходами її державного регулювання і оцінкою, в українській економіці існують складні взаємозв'язки.

Результати дослідження драйверів економічного розвитку провідних країн світу свідчать, що в останнє десятиліття інновації відіграють ключову роль у розвитку економік. Нарощування інтелектуального та інноваційного потенціалів відіграють центральну роль в динаміці зростання держави. Зазначимо, що інновації – це не тільки високотехнологічна продукція, але комплексна інтелектуальна інфраструктура з широкими можливостями навчання, що дозволить значно поліпшити позиції в області інтелектуальної діяльності.

З метою виявлення найбільш ефективного інструментарію, на основі проведеного аналізу існуючих підходів до формування механізму економічного стимулювання ефективності інноваційного розвитку, запропоновано формувати на основі програмно-цільового підходу, відповідно якому повинен бути представлений в вигляді системи трансформації його інтелектуальних ресурсів. Процес управління повинен мати вектор спрямованості в бік досягнення певних цілей, які позначаються цільовою функцією F . Побудова цільової функції F необхідна для визначення ступеня залежності об'єкта управління від різних впливів, а також визначення критерію ефективності управління. Під критерієм ефективності в даному випадку можливо використовувати трансформацію інтелектуальних ресурсів, тобто їх сумарну ефективність [2, с. 25.]. Цільова функція Ω має ряд обмежень, що припадають на область інтелектуальних ресурсів регіонів України, у томи числі промислових підприємств та бізнес-інкубаторів, встановленої норми рентабельності, а також обмеження, які викликаються специфікою роботи кожного регіону та підприємства. Завдання управління в даному випадку полягає в знаходженні суб'єктом управління таких рішень, в процесі реалізації яких дозволяли б суб'єкту управління отримувати

максимальний результат [3, с. 9]. Отже, управління в області інтелектуального капіталу повинно мати вектор спрямованості в бік оптимізації значень цільової функції Ω . Оптимізація цільової функції Ω може бути представлена в наступному вигляді:

$$\Omega_{es} = \Omega (i_1, i_2, i_3, i_4, \dots, i_n) \rightarrow \max \quad (1)$$

де Ω_{es} - ефективність економічного стимулювання розвитку об'єктів інтелектуальної власності;

$i_1, i_2, i_3, i_4, \dots, i_n$ - інтелектуальні ресурси держави.

Ключові обмеження застосування оптимізаційної цільової функції Ω :

1. $i_1 = I_1$, якщо $i=1$ (обмеження грошових ресурсів у розмірі I_1);
2. $P_i = W_t$, обмеження показника рентабельності інтелектуальної діяльності;

де I_1 - поточний розмір регіону;

P_i - прибутковість, рентабельність діяльності підприємств в регіоні, яка вимірюється в %;

W_t - прийнята мінімальна норма прибутковості, рентабельності в поточному періоді [1, с. 158].

Каталізатором запропонованого механізму є побудова функціонального процесу, де вхідні потоки ресурсів генеруються у результуючу функцію, а між процесами встановлюються зв'язки, що в свою чергу надає можливість для систематизації та інтеграції результатів інтелектуальної діяльності з метою підвищення економіко-соціальної ефективності організацій регіонів.

Практична реалізація запропонованого організаційного механізму економічного стимулювання інноваційного розвитку полягає в сприянні розвитку виробництва конкурентоспроможної інноваційної продукції, оскільки цільова функція механізму управління орієнтована на експоненціальне зростання інновацій у питомій вазі нематеріальних активів держави.

Література

1. Братусь Г. А. Управління інтелектуальною власністю в контексті науково-технічного розвитку економіки України: теорія, методологія, практика. Київ: ДКС центр. 2020. 392 с.
2. Зинченко А.С., Михайлова Л.В., Сазонов А.А. Основные элементы механизма управления интеллектуальным капиталом. *Вестник университета*. 2018. №10. С.23-27.
3. Корсікова Н. М. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком підприємства в сучасних умовах. *Економіка харчової промисловості*. 2009. № 3. С. 8-11.
4. Мельник О. Г., Мукан О. В., Злотнік М. Л. Особливості моделювання бізнес-процесів підприємства та їх

References

1. Bratus H. A. Upravlinnia intelektualnoiu vlasnistiu v konteksti naukovo-tekhnichnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktyka. Kyiv: DKS tsentr. 2020. 392 s.
2. Zynchenko A.S., Mykhailova L.V., Sazonov A.A. Osnovnye elementy mekhanyzma upravleniya yntellektualnym kapytalom. *Vestnyk unyversyteta*. 2018. №10. S.23-27.
3. Korsikova N. M. Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpriumstva v suchasnykh umovakh. *Ekonomika kharchovoi promyslovosti*. 2009. № 3. S. 8-11.
4. Melnyk O. H., Mukan O. V., Zlotnik M. L. Osoblyvosti modeliuvannia biznes-protsesiv pidpriumstva ta yikh optymizuvannia v

оптимізування в контексті здійснення міжнародної діяльності. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2019. Вип.2. С. 43-52.

konteksti zdiisnennia mizhnarodnoi diialnosti. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku*. 2019. Vyp.2. S. 43-52.

JEL F 65, O 31, O 32

ГЕРНЕГО Юлія,

доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри корпоративних фінансів і контролінгу

ДИБА Михайло,

аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу, КНЕУ ім. Вадима Гетьмана», Україна

ORCID: 0000-0002-4929-0411

e-mail: iuliagern@ukr.net

Iuliia GERNEGO

Doctor of Science, Associate Professor, Associate Professor of Corporate Finance and Controlling department

Mykhailo DYBA

PhD student of Corporate Finance and Controlling department, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ВЕНЧУРНЕ ФІНАНСУВАННЯ У НЕВИЗНАЧЕНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

VENTURE FINANCING IN THE CHANGIABLE SECURITY ENVIRONMENT: THE UKRAINIAN CONTEXT

Анотація: Сучасність ставить низку нових викликів перед суспільством. Однак, незважаючи на невизначеність середовища, зростає значення інноваційних ідей та продуктів. У нашому дослідженні обґрунтовано роль венчурного фінансування у часи невизначеності. Досліджено потенціал вітчизняних венчурних фондів та стартапів в частині акумуляції та залучення венчурного капіталу.

Ключові слова: венчурне фінансування, венчурний фонд, інноваційне підприємництво, наука, мінливе середовище.

Abstract: Modernity poses a number of new challenges to society. However, despite the uncertainty of the environment, the importance of innovative ideas and products is increasing. Our research substantiates the role of venture financing in times of uncertainty. The potential of domestic venture funds and startups in terms of accumulation and attraction of venture capital has been studied.

Keywords: venture financing, venture fund, innovative entrepreneurship, science, changing environment.

В умовах сьогодення визначальним фактором успішної діяльності в бізнесі та соціальному секторі є можливість протидіяти численним викликам, що пов'язано із високим ступенем мінливості й непередбачуваності зовнішнього середовища. Подібна невизначеність ситуації має вплив також на результативність залучення фінансових ресурсів із різних джерел. Однак, незважаючи на зростаючі соціальні та економічні ризики в зв'язку із складною безпековою ситуацією, виникає потреба активізації інноваційної діяльності. Відповідно, важливо зосередитися на специфічних формах залучення фінансових ресурсів для реалізації інноваційних проектів. У вказаному контексті особливого значення набуває венчурне фінансування, яке передбачає

формування цільових форм акумуляції фінансових ресурсів, спрямованих безпосередньо на інновації. Адже, саме венчурний капітал є основою для динамічних змін в суспільстві за рахунок активізації найбільш перспективних напрямів соціально-економічного розвитку. Саме своєчасне венчурне фінансування створило основу для реалізації якісно нових та ризикових ідей, впровадження ініціатив та технологій, що сформували основу для розбудови глобальної економіки знань, заснованої на інтелектуальному капіталі [1].

Зокрема, саме завдяки венчурному фінансуванню у світі досягли успіху Apple, Google та Microsoft, спостерігаємо появу кардинально нових галузей та напрямів виробництва (зокрема, біотехнології, технології AR та VR, відбувся розвиток ІТ індустрії). Крім того, у розвинених країнах світу венчурне фінансування відіграє важливу роль у забезпеченні закладів освіти та соціальних інституцій. Наприклад, венчурні фонди, які націлені на фінансування, як комерційних, так і соціальних ініціатив протягом достатнього тривалого періоду діють у країнах Скандинавії, де зусиллями держави акумульовано цільові ресурси, які націлені на реалізацію інноваційних проектів бізнесу, громадського сектору та освітніх установ. Зокрема, у світі достатньо відомими є Агентство з фінансування технологій та інновацій Фінляндії (TEKES), Фонд досліджень і розробок Фінляндії (SITRA), Фонд винаходів Фінляндії (Innofin), Консалтингова компанія FINPRO та інші [2, 3].

Згідно із даними Crunchbase (платформою для пошуку бізнес-інформації про приватні та державні компанії) незважаючи на суттєве зниження венчурного фінансування у зв'язку із пандемією COVID-19 у 2020-му році (у межах 6-ти відсотків), у 2021-му відбулося зростання обсягів залученого венчурного капіталу, що зумовлено примноженням венчурних інвестицій на пізніх етапах розвитку венчурів [4, 5]. Однак, аналітики відзначають, що венчури-початківці все ще відчувають шок від нестачі венчурного капіталу, внаслідок негативних впливів пандемії COVID-19. Окремі венчурні інвестори описують COVID-19, як «чорний лебідь 2020 року» [6].

Незважаючи на пандемію COVID-19 та повномасштабну військову агресію РФ проти України, у нашій країні продовжує зростати попит на інновації. Тому, метою цього дослідження є оцінка потенціалу використання венчурного фінансування в Україні.

Зокрема, згідно із дослідженнями Українського фонду стартапів (USF) у 2021-му році в Україні ринок венчурного фінансування майже вдвічі перевищив за обсягом відповідний показник 2020-го року. Однак, протягом перших місяців повномасштабної війни близько 99% компаній потребували фінансової підтримки для реалізації своїх проектів [7]. Проте, уже незадовго відбулося відродження венчурного фінансування в Україні. Зокрема, вітчизняний фонд Roosh Ventures став учасником фінансування американського фінтек-стартапу The Guarantors. Венчурному фонду Geek Ventures вдалося акумулювати фінансові ресурси для розвитку чотирьох вітчизняних стартапів протягом перших двох місяців повномасштабної війни, а саме Competera, V-Art, PropertyMate, Spokk. Також активною залишилася позиція SID Venture Partners.

Крім того, на українському ринку з'явилися нові венчурні фонди: hi5 Ventures та Nurra.fund.

Варто зауважити, що наразі також дещо змінилися пріоритетні напрями діяльності вітчизняних портфельних стартапів, яким вдалося залучити венчурне фінансування. Зокрема, зусиллями команди логістичного стартапу Cargofy було створено соціальну платформу Romich, яка здатна здійснювати доставку гуманітарної допомоги та евакуювати людей із найбільш небезпечних регіонів країни. Awesomic зробив безкоштовною підписку на свій продукт для потреб благодійних організацій. Сервісу Liki24 вдалося заснувати благодійний фонд «Ліки для України», який працює з метою продажу медикаментів із 50-ти відсотковою знижкою та безкоштовною доставкою. На базі платформи для вивчення іноземних мов All Right започатковано безкоштовні курси англійської мови для підтримки дітей. Військові ЗСУ отримують можливість безкоштовно вивчати програмування в онлайн-школі Mate Academy [8].

Таким чином, невизначеність середовища створює труднощі для венчурного фінансування. Однак, незважаючи на зростаючі ризики, актуальною залишається потреба реалізації інноваційних проєктів, що вимагає додаткового залучення венчурного капіталу.

Література

References

1. Шилепницький П.І., Галушка М.Є. Перспективи розвитку венчурної індустрії в Україні // Інвестиції: практика та досвід. — 2017. — № 1. — С. 55—58 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2017/12.pdf
2. Диба М. І., Гернего Ю. О. Венчурний бізнес в Україні та цифрові інноваційні хаби як інститут їх розвитку. Економіка України. 2021. № 6. С. 36 – 50.
3. Диба М. І., Гернего Ю. О. Венчурне фінансування в епоху зростання епідеміологічних ризиків. Фінанси України. 2021. № 8. С.68-80
4. The state of global venture funding during COVID-19. Crunchbase. 2020. URL: http://about.crunchbase.com/wpcontent/uploads/2020/08/Crunchbase_State_of_Funding_Covid_FINAL.pdf
5. Teare G. Global Venture Funding Hits All-Time Record High \$125B In Q1 2021. URL: <https://news.crunchbase.com/news/global-venture-hits-an-all-time-high-in-q1-2021-a-record-125-billion-funding/>
6. Gompers P., Gornall W., Kaplan S., Strebulaev I. Venture Capitalists and Startup Voice: The results of the survey of the startup ecosystem of Ukraine. UFS.
1. Shylepnytskyi P.I., Halushka M.Ie. Prospects for the development of the venture industry in Ukraine. Investytsii: praktyka ta dosvid. 2017. № 1. P. 55—58 URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2017/12.pdf
2. Dyba M. I., Gernego Y. O. Venture business in Ukraine and digital innovation hubs as an institution for their development. Economy of Ukraine. 2021. № 6. 3. 36 – 50.
3. Dyba M. I., Gernego Y. O. Venture financing in the era of growing epidemiological risks. Finances of Ukraine. 2021. № 8. 3.68-80
4. The state of global venture funding during COVID-19. Crunchbase. 2020. URL: http://about.crunchbase.com/wpcontent/uploads/2020/08/Crunchbase_State_of_Funding_Covid_FINAL.pdf
5. Teare G. Global Venture Funding Hits All-Time Record High \$125B In Q1 2021. URL: <https://news.crunchbase.com/news/global-venture-hits-an-all-time-high-in-q1-2021-a-record-125-billion-funding/>
6. Gompers P., Gornall W., Kaplan S., Strebulaev I. Venture Capitalists and COVID-19. Working Paper. 2020. №. 2020-135. 32 p.
7. Startup Voice: The results of the survey of the startup ecosystem of Ukraine. UFS.

- COVID-19. Working Paper. 2020. №. 2020-135. 32 p.
7. Startup Voice: Результати опитування стартап-екосистеми України. Український фонд стартапів. URL: <https://usf.com.ua/startup-voice-rezultati-opituvannya-startap-ekosistemi-ukraini/>
 8. Чи виживуть стартапи? Як працює український венчурний ринок під час війни. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/ukrajinski-startapi-pid-chas-viyini-shcho-vazhливо-zrobiti-venchurni-investiciji-50251779.html>

JEL L26, O30, I23, A20

КИРИЛЮК Володимир,

кандидат економічних наук
доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна

ORCID 0000-0003-4840-1690

e-mail: volodymyrkyryliuk@ukr.net

Volodymyr KYRYLIUK,

PhD in Economics Associate Professor of the Department of Socioeconomics and Personnel Management, Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, Ukraine

ПЕРСПЕКТИВИ АКАДЕМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ В УКРАЇНІ

PROSPECTS OF ACADEMIC ENTREPRENEURSHIP OF YOUNG SCIENTISTS IN UKRAINE

Анотація: Розглянуто стан академічного підприємництва молодих вчених в Україні на сьогоднішній день. Відображено перспективи розвитку академічного підприємництва молодих вчених України в майбутньому.

Ключові слова: академічне підприємництво, молоді вчені.

Abstract: The state of academic entrepreneurship of young scientists in Ukraine today is considered. The prospects for the development of academic entrepreneurship of young scientists of Ukraine in the future are reflected.

Keywords: academic entrepreneurship, young scientists.

Конкурентні переваги в сучасному інформаційному світі формуються під впливом ряду чинників. Практично жодні ресурси під час трансформаційного періоду в економіці та суспільстві, в тому числі інформація та знання, не можуть в більшій мірі та на тривалий період забезпечити такі переваги. Водночас, академічне підприємництво може відігравати одну із основних ролей в науковій та освітній сферах, адже створює конкретні можливості і передумови для розвитку інновацій. Сучасні заклади вищої освіти здатні функціонувати як система накопичення абсолютно нових знань та прогресивних технологічних розробок в результаті ґрунтовної взаємодії основних складових: освіти, інновацій та наукових досліджень. При цьому, реалізація інноваційних проєктів закладів вищої освіти при умові якісної та постійної їх взаємодії з бізнес-організаціями, державними інститутами є ключовим джерелом формування та

розвитку конкурентоспроможності у сфері підприємництва. В Україні лише деякі заклади вищої освіти ефективно працюють в даному напрямку, адже на сьогодні існує чимало перешкод для розвитку академічного підприємництва молодих вчених.

Ключовою та необхідною умовою забезпечення досягнення стратегічних цілей щодо інноваційних змін в національній економіці є розвиток науки в університетах. Академічне підприємництво є своєрідною базою інновацій на новому етапі і реалізується через принцип комерціалізації наукових розробок. Двома основними функціями закладів вищої освіти в процесах розвитку інновацій, які варто виокремити є функція досліджень та розробок і функція професійної підготовки фахівців. Саме через ці функції відображена лінійна модель сучасного інноваційного розвитку ЗВО.

Актуальність проблем впровадження інновацій у вітчизняну економіку в умовах її трансформаційних перетворень характеризує мала частка інноваційних активних промислових підприємств на рівні 10,7% від загальної кількості та низький рівень у межах 0,95% наукоємності ВВП за рахунок неефективного використання усіх джерел фінансування [1, с. 66].

Академічне підприємництво надзвичайно важливе для української науки та освіти сьогодні. Звичайно, на перший погляд, дане питання відсутнє в політичному денному порядку, воно не перебуває в епіцентрі наукових і соціальних публічних дискусій. Але, академічне підприємництво виступає універсальним засобом (способом) трансляції технологій і нових знань від освітньо-науковій сфері до бізнес-структур, а це може і повинно сприяти зростанню інноваційності і конкурентоздатності економічних складових в сегменті малого і середнього бізнесу. Стандарти технологічного розвитку приватного сектору економіки України в порівнянні зі світовим рівнем, як правило суттєво відстають. Більшість дослідників бачать у цьому чи не найбільшу проблему соціально-економічного розвитку нашої країни. Особливо характерним це є знову ж таки для малого і середнього бізнесу [2].

В країнах Європейського Союзу можна спостерігати тенденції щодо збільшення замовлень на наукові дослідження в провідних закладах вищої освіти. Саме з цих причин зарубіжні ЗВО працюють у прогресивному конкурентному середовищі. Компанії, що мають потребу розвивати технології, досить часто мають офіси безпосередньо поруч із найкращими університетами. Це дозволяє суттєво зменшити час від наукового відкриття до його впровадження та розробки маркетингу.

В англосаксонській літературі академічне підприємництво ідентифікується з утворенням технологічних фірм типу spin-off або spin-out, заснованих на знаннях та ноу-хау, які виникли у навчальному закладі. Дискусійним є питання щодо того, чи може вища школа і в якому розмірі отримувати прибутки з комерціалізації наукових розробок закладу вищої освіти [3, с. 450].

Сучасне українське суспільство має належний рівень сформованого соціального та людського капіталу, необхідний обсяг знань, інші ресурси, що сприятимуть суттєвому прориву академічного підприємства в питаннях його

становлення і трансформаційного розвитку. Об'єднання зусиль окремих людей, соціальних груп та інститутів допоможе якісно втілити це на практиці. В Україні вже є заклади вищої освіти, що мають власні бізнес-інкубатори або альтернативні структури, проте на даний час вони не володіють достатнім обсягом ресурсів для повноцінного і ефективного функціонування. Тому результати їхнього функціонування доволі скромні в порівнянні з зарубіжними аналогами. Недостатній їх інноваційний рівень стримує стрімке поширення та розвиток академічного підприємництва [4].

В перспективі, після закінчення війни, прогнозується відновлення економіки, а отже відкриваються і нові можливості та напрямки для розвитку академічного підприємництва молодих вчених в нашій країні. Перш за все, потрібно об'єднати організаційні, людські та фінансові ресурси існуючих наукових парків та департаментів із питань розвитку підприємництва, що дозволить забезпечити більш ефективною підтримкою академічне підприємництво. По-друге, необхідно використовувати передовий зарубіжний досвід та залучити міжнародних партнерів, які відомі своїми успіхами у створенні дієвої економічної системи академічного підприємництва. Таким чином, лише співпраця між наукою, державою та бізнесом може забезпечити реальні позитивні зміни в царині академічного підприємництва.

Література

1. Han, X., & Niosi, J. (2016). Star scientists in PV technology and the limits of academic entrepreneurship. *Journal of Business Research*, 69(5), 1707–1711. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.10.042>.
2. Кнут А., Красовська О. Академічне підприємництво в Україні. URL: <https://fnst.org/sites/default/files/uploads/2016/08/08/aeinukraineukr4web.pdf>
3. Чухрай Н. І. Академічне підприємництво за кордоном та в Україні. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12705/1/068_Akadem%D1%96chne%20p%D1%96dpr%D1%94m_448_458_714.pdf
4. Кирилюк В.В. Академічне підприємництво в Україні: сучасний стан та проблематика. Вчені записки. 2020. №21. С. 105-116

References

1. Han, X., & Niosi, J. (2016). Star scientists in PV technology and the limits of academic entrepreneurship. *Journal of Business Research*, 69(5), 1707–1711. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2015.10.042>.
2. Knut A., Krasovska O. Akademichne pidpryyemnyctvo v Ukrayini. URL: <https://fnst.org/sites/default/files/uploads/2016/08/08/aeinukraineukr4web.pdf>
3. Chuxraj N. I. Akademichne pidpruyemny`cztvo za kordonom ta v Ukrayini. URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/12705/1/068_Akadem%D1%96chne%20p%D1%96dpr%D1%94m_448_458_714.pdf
4. Kyrylyuk V.V. Akademichne pidpryyemnyctvo v Ukrayini: suchasnyj stan ta problematyka. Vcheni zapysky. 2020. №21. S. 105-116

JEL: M 10

ОБОЗНЕНКО Наталка,
викладач стратегічного маркетингу та розвитку бізнесу, академічний директор Бізнес школи Українського Католицького Університету, Україна

e-mail: noboznenko@lvbs.com.ua

Nataliya OBOZNENKO,
professor of strategic marketing, Academic Director of UCU Business School, Ukraine

КОЗЛОВА Валерія,
 автор та викладач методології "EQ boost
 трансформація бізнесу", директор програми
 MBA Бізнес школи Українського
 Католицького Університету, Україна

e-mail: kozlova.result@gmail.com

Valeria KOZLOVA,
 author and professor of "EQ Boost"
 methodology, MBA Program Director of UCU
 Business School, Ukraine

ВПЛИВ БІЗНЕС ОСВІТИ НА ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ЛЮДЕЙ (НА ПРИКЛАДІ ДОСВІДУ БІЗНЕС ШКОЛИ УКУ)

THE INFLUENCE OF BUSINESS EDUCATION FOR STRENGTHENING THE ECONOMY OF UKRAINE THROUGH THE DEVELOPMENT OF ORGANIZATIONS AND PEOPLE (USING THE EXPERIENCE OF UKU BUSINESS SCHOOL)

Анотація: Філософією бізнес-освіти є формування спроможності пошуку і реалізації інноваційних рішень, яка досягається шляхом розвитку системного мислення, лідерських якостей та інших компетентностей, необхідних для створення і керування бізнесом в умовах глобальної нестабільності і невизначеності. Практичне втілення такої філософії дедалі посилює позитивний вплив на економічне зміцнення України.

Ключові слова: бізнес-освіта, розвиток організацій та людей, економічний розвиток

Abstract: The philosophy of business education is the formation of the ability to find and implement innovative solutions, which is achieved through the development of systemic thinking, leadership qualities and other competencies necessary for creating and managing a business in conditions of global instability and uncertainty. The practical implementation of such a philosophy increasingly strengthens the economy of Ukraine as well as the global economy.

Keywords: business education, development of organizations and people, economic development

Філософія бізнес-освіти має свої особливості, перед усім, пов'язані провідною роллю у формуванні спроможності пошуку і реалізації інноваційних рішень. Така спроможність створюється і і употужнюється шляхом розвитку системного мислення, лідерських якостей та інших компетентностей, необхідних для створення і керування бізнесом в умовах глобальної нестабільності і невизначеності. Практичне втілення такої філософії має суттєвий вплив позитивний вплив на економічне зміцнення країни, і Україна не є винятком. Дедалі такий вплив зростає, що принципово важливо як для сучасних складних умов, спричинених повномасштабним вторгненням РФ, так і для повоєнного відновлення економіки України.

Сьогодні у світі існує понад 12 тис. бізнес шкіл і це число щороку збільшується. Така тенденція спричинена попитом на бізнес освіту як з боку студентів, корті переважно вже є професіоналами у певній галузі, але мають наміри розпочинати та/або продовжувати будувати кар'єру у галузі підприємництва, так і з боку працедавців, які опікуються підприємствами різної

форми власності та галузевої приналежності. Перша бізнес школа була відкрита в Португалії у 1759 році, а найстаріша та досі діюча Ecole Supérieure de Commerce de Paris була створена у 1859 році і досі функціонує в Парижі. Отже, вже понад 200 років бізнес освіта є невід'ємною частиною вищої освіти та важливим гравцем світової економіки.

В українському освітньому середовищі бізнес школи мають не таку тривалу історію, проте, популярність професійної освіти з менеджменту набирає все більших обертів та все відчутніше впливає на економіку, суспільство та особистісний розвиток наших співгромадян.

Бізнес-школа УКУ (LvBS) <https://lvbs.com.ua> - це школа з європейськими цінностями та підходами, яка розвиває відкриту й відповідальну бізнес-спільноту в Україні вже більше 10 років. Місія школи - «Україна на бізнес-карті світу» - є втіленням ідеї “Growing country by growing companies and people”, яка пояснює, що сильні компанії з етичними підходами та глобальним мисленням здатні зміцнити Україну як всередині, так і її бренд на світовій мапі. За 14 років Бізнес-Школа має понад 500 випускників, які працюють як в Україні, так і за її межами.

Наразі навчання здійснюється за 5-ма освітніми програмами (усі належать до спеціальності 073 Менеджмент): Бізнес-адміністрування / Key Executive MBA; Інновації та підприємництво / MSc in Innovations and Entrepreneurship; Управління персоналом та організаційний розвиток / MSc in Technology Management; Управління технологіями / MSc in Technology Management; Менеджмент маркетингової діяльності / MSc in Marketing Management. Крім того, Бізнес-школа УКУ має великий портфель відкритих курсів, пул Центрів і різноманітних проектів. До прикладу: проект «Малий бізнес з великим впливом». Бізнес – це не лише про примноження фінансів та масштабування, але й про імпакт і соціальну відповідальність.

Одним з прикладів сталої взаємодії бізнес-освіти і економічної розбудови бізнесу (навіть в умовах війни) стало відкриття Інвест-офісу – місця, де підприємці зможуть дізнатися про інвестиційні можливості регіону, програми підтримки для бізнесу, отримати консультацію з питань експортних можливостей та багато іншого. Він має стати своєрідним маркетплейсом програм та грантів для бізнесу. Інвест офіс створений за ініціативи Львівської обласної військової адміністрації, Львівської міської ради та Бізнес-школи УКУ.

Рушійною силою для здійснення впливу бізнес освіти на економічний розвиток є трансформація мислення реципієнтів такої освіти. Бізнес-школа УКУ - це про бізнес завтра, про цінності та етику в підприємливому середовищі, про людські таланти та зростання людей у компаніях. Провідними цінностями є спраглисть до розвитку особистості, відповідальність за результат, культура якості, повага до людської гідності. Формування таких цінностей відбувається шляхом трансформації мислення та формування і розвитку наступних (основних) компетентностей.

Системне, стратегічне, глобальне та адаптивне мислення є базовими для компетентностями, якими повинні володіти всі випускники, незалежно від виду

діяльності, оскільки вони є засадничими для розуміння, створення і управління бізнесом.

Новаторство і креативність.

Комунікативні навички в офлайн і онлайн середовищі.

Лідерський і соціальний капітал.

Емоційний інтелект.

Для розвитку цих та інших компетентностей застосовуються найкращі методології, однією з яких є методології "EQ boost трансформація бізнесу".

Розбудова освітньо-наукового простору у Бізнес-школі триває постійно, і тому наразі питання, яким автори приділяють особливу увагу у своїх дослідженнях, є наступними: сучасний формат бізнес освіти в Україні та світі: на перетині інноваційності та прикладних досліджень; важливість бізнес освіти для трансформації освіти та розвитку економіки та суспільства в цілому; основні виклики бізнес-освіти в умовах миру та війни.

JEL 331

СТОЖОК Аліна

аспірантка кафедри соціоекономіки та управління персоналом

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Україна

ORCID 0000-0002-1315-7854

e-mail: stozhokalina@gmail.com

Alina STOZHOK

Ph.D. Student of the Chair of Socioeconomics and Personnel

Management of KNEU named after Vadym Hetman

СОЦІАЛЬНА МОБІЛЬНІСТЬ ПЕРСОНАЛУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

SOCIAL MOBILITY OF PERSONNEL IN MODERN CONDITIONS

Анотація: Тези присвячені визначенню сутності соціальної мобільності персоналу у сучасних умовах. Проаналізовано наукові підходи до характеристики поняття «соціальна мобільність персоналу». Розкрито авторське бачення поняття соціальної мобільності персоналу.

Ключові слова: соціальний, соціальна мобільність, соціальні ризики, працівник, соціальна мобільність персоналу.

Abstract: Theses are devoted to defining the essence of the social mobility of personnel in modern conditions. Scientific approaches to the characterization of the concept of "social mobility of personnel" have been analysed. The author's vision of the concept of social mobility of personnel is revealed.

Keywords: social, social mobility, social risks, employee, social mobility of personnel.

Розвиток людства, політичні та соціально-економічні зміни, реструктуризація різних сфер суспільного життя дали поштовх до переосмислення актуальності соціальної мобільності працівника. Не заперечуємо, що детермінанти соціальної мобільності персоналу присвячено достатньо уваги. Дослідженням цього питання займалися вчені Ніколаєнко Н.В., Годован Ю.В [3], Волошина С.В., Штик Ю.В. [2], О.Білик [1], Фрицюк В.А.,

Герасимова І.Г. [4]. Незважаючи на загострення уваги науковців на питаннях соціальної мобільності, і досі не вироблено єдиного комплексного підходу до вивчення й розуміння цього феномену.

Варто зазначити, що соціальну мобільність персоналу розглядають з економічної, соціологічної, психологічної точки зору, а також з позиції людського капіталу (таблиця 1). Погоджуємось, що економічний аспект характеризує соціальну мобільність персоналу передусім через призму впливу таких економічних факторів як динаміка та характер розвитку економіки, психологічний аспект висвітлює проблеми, пов'язані з постійним прагненням безперервного самовдосконалення, саморозвитку, зокрема професійного, здатністю швидко реагувати на нові обставини, виклики, гнучко адаптуватись, залежно від нової ситуації, а також професійного та життєвого середовища [4, с. 169]. На нашу думку, досліджуючи термін «соціальна мобільність», насамперед варто врахувати дефініцію ключового поняття «соціальний». Нагадаємо, що соціальний (від лат. socialis) означає суспільний, пов'язаний із життям і відносинами людей у суспільстві.

Отже, вважаємо що соціальна мобільність персоналу є насамперед здатністю працівника швидко реагувати на зміни, які відбуваються у суспільстві під впливом політичних, економічних і соціальних факторів. Вважаємо, що головним завданням соціальної мобільності персоналу є мінімізація соціальних ризиків з метою забезпечення соціально-економічної стабільності як окремого індивіда, так і суспільства загалом.

Таблиця 1 - Тракткування феномену соціальної мобільності персоналу

Автор	Тракткування
Ніколаєнко Н.В., Годован Ю.В [3, с. 76].	з економічної позиції це відтворення трудового потенціалу, зміни професійного і кваліфікаційного статусу працівників із соціально-психологічної точки зору це зв'язки, відносини і взаємодії, що утворюються між соціальними та іншими групами, а також через приналежність індивідів до різних сфер спілкування
Волошина С.В., Штик Ю.В. [2, с. 35]	здатність працівника швидко пристосовуватись до нестандартних умов та чітко виконувати поставлені завдання
Білик О.М. [1, с. 44]	актив людського капіталу, що на особистісному рівні характеризується здатністю індивіда швидко адаптуватись до нових умов життєдіяльності, бажанням і спроможністю до якісного вдосконалення та цілеспрямованої зміни свого соціального статусу, професійної належності, сфери зайнятості, виду трудової діяльності, робочого місця, території проживання
Фрицюк В.А., Герасимова І.Г. [4, с. 169]	інтегрована сукупність соціальних, індивідуальних і професійних якостей особистості, які проявляються у здатності за потреби змінювати вид діяльності; за потреби переходити від одного виду діяльності до іншого, володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного оволодіння; результатом її самореалізація в обраній професії та житті

Джерело: складено автором

У контексті досліджуваної проблеми варто акцентувати увагу на проблемах сучасного ринку праці України, пов'язаних з високою плинністю персоналу, які негативно впливають на функціонування підприємств: через пандемію, війну, нестабільну політичну та економічну ситуації країни значна кількість населення виїжджає за кордон у пошуках кращого життя та більш високого доходу. За умов постійного розвитку та стрімких змін зовнішнього середовища персонал повинен володіти здатністю швидко реагувати та адаптовуватися до цих змін та безперервно підвищувати свою кваліфікацію. Отже, здатність працівника змінювати один вид діяльності на інший, успішно освоювати нові технології, реалізовувати вертикальну та горизонтальну кар'єру, пристосовуватись до нових виробничих ситуацій є соціальною мобільністю персоналу.

Література

1. Білик О.М. Основні напрями збереження і розвитку національного людського капіталу за рахунок активізації трудової мобільності / О.М. Білик. // Україна: аспекти праці. – 2009. – С. 43–46.
2. Волошина С. В. Сучасні тенденції мобільності персоналу на ринку праці / С.В. Волошина, Ю.В. Штик. // Соціально-економічні проблеми світового та національного господарства. Торгівля і ринок України № 2(44). – 2018. – С. 35–42.
3. Ніколаєнко Н.В. Соціальна мобільність молоді як стратегічна складова політичної соціалізації молоді / Н.В. Ніколаєнко, Ю.В. Годован. // Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса, Сер.: Політичні науки. – 2017. – С. 76–78.
4. Фрицюк В.А. Професійна мобільність у підготовці майбутніх докторів філософії / В.А. Фрицюк, І.Г. Герасимова. // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. Випуск № 3. – 2020. – С. 167–172.

References

1. Bilyk, O.M. (2009). The main directions of preservation and development of national human capital due to the activation of labor mobility. *Ukraine: Aspects of Work*, 43–46.
2. Voloshyna, S.V.; Shtyk, Y.V. (2018). Modern trends in personnel mobility in the labor market. *Socio-Economic Problems of the World and National Economy. Trade and Market of Ukraine*, 2(44), 35–42.
3. Nikolaienko, N.V., Hodovan, Y.V. (2017). Social mobility of youth as a strategic component of political socialization of youth. *Bulletin of the Vasyl' Stus Donetsk National University, Series: Political Sciences*, 76–78.
4. Frytsyuk, V.A., Herasymova, I.H. (2020). Professional mobility in the training of future Doctors of Philosophy. *Collection of Scientific Works of the Uman' State Pedagogical University*, (3), 167–172.

JEL D04

НАУМЕНКО Владислав

Студент факультету економіки та управління спеціальності «Економіка підприємства» 4 курсу 2 групи ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ, Україна

e-mail: NaumenkoVlad2002@gmail.com

Vladyslav NAUMENKO

Student of the Faculty of Economics and Management, majoring in business economics, 4th year, 2nd group, KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
e-mail: sergiy.glynyanskiy@gmail.com

ГЛИНЯНСЬКИЙ Сергій

Студент факультету економіки та управління спеціальності «Економіка підприємства» 4 курсу 2 групи ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» м. Київ, Україна
Науковий керівник:

Serhii HLYNIANSKYI

Student of the Faculty of Economics and Management, majoring in business economics, 4th year, 2nd group, KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine
Supervisor: -mail:

ТЕПЛЮК Марія

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,
ORCID: 0000-0001-6823-336X

Mariia TEPLIUK

Ph.D. in Economics, Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

ТЕХНОЛОГІЧНЕ ОСНАЩЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА, ЯК ОДИН З НАЙВАЖЛИВІШИХ ФАКТОРІВ ВИГОТОВЛЕННЯ ПРОДУКЦІЇ

TECHNOLOGICAL EQUIPMENT OF THE ENTERPRISE AS ONE OF THE MOST IMPORTANT FACTORS OF PRODUCT MANUFACTURING

Анотація: У статті розкрито теоретичні аспекти визначення поняття технологічного оснащення підприємства, його значення серед факторів впливу на покращення та забезпечення якості продукції, роль технологічного оснащення в конкурентоспроможності компанії на ринку. Також розглянуто взаємовплив інноваційного розвитку підприємства та його технологічної складової.

Ключові слова: технологічне оснащення, конкуренція, конкурентоспроможність, інноваційна діяльність, якість продукції.

Abstract: The article reveals the theoretical aspects of defining the concept of technological equipment of the enterprise, its importance among the influencing factors on improving and ensuring the quality of products, and the role of technological equipment in the competitiveness of the company on the market. Additionally, it's considered the mutual influence of the innovative development of the enterprise and its technological component.

Keywords: technological equipment, competition, competitiveness, innovative activity, product quality.

Будь-яке підприємство створюється з метою подальшого отримання прибутку, проте на це впливає безліч факторів, такі як стан та ефективність використання ресурсів підприємства, рівень доходів, система оподаткування тощо. Технологічне оснащення є одним з найголовніших факторів успішного функціонування підприємства на ринку, який дозволяє забезпечити конкурентоспроможність як підприємства, так і продукції. Ринок це динамічне становище, він постійно змінюється: з'являються нові тренди, у виробництво впроваджуються нові технологічні інновації, кожне підприємство намагається не

тільки утримати, але і розширити свою частку на ринку, зацікавити споживача якісною продукцією та інноваційною технологією виробництва.

Технологічне оснащення належить до внутрішніх технічних факторів, які впливають на забезпечення та покращення якості продукції, а саме на якість засобів праці. До технологічного оснащення відносяться обладнання, засоби виміру, автоматизації та контролю виробництва продукції.

Наявність сучасного технологічного оснащення на підприємстві відіграє важливу роль, оскільки воно відповідає за раціональність розподілу сировини та матеріалів, контроль готової продукції, відповідність стандартам якості та безпеку виробничого процесу. [1, с. 73]

Важливим аспектом технологічно оснащеного підприємства є його рівень технологічної підготовки. Дане поняття представляє собою сукупність заходів і методів, які забезпечують готовність підприємства до виробництва заданого обсягу продукції відповідно до економіко-технічних показників. Інноваційно-технологічне оснащення дозволяє підприємству мінімізувати витрати на виробництво встановленого обсягу продукції високої якості.

Основними етапами технологічної підготовки виробництва є:

- розробка технологічних процесів;
- проектування технологічного оснащення і нестандартного устаткування;
- виготовлення засобів технологічного оснащення (оснащення і нестандартне устаткування);
- вивірка і налагодження запроєктованої технології і виготовленого технологічного оснащення. [2, с. 81]

Технологічний процес розробляється на основі завдань та проектуванню поступової розробки деталей та механізмів для виробничого процесу. Наступний крок - створення заготовок, складання механізмів з оброблених деталей, розраховуються витрати в грошовому та часовому вимірах на певні технологічні операції; в залежності від форми організації виробництва та виду діяльності підприємства, яка обов'язково описується в технологічній документації.

Система технологічного оснащення є одним з внутрішніх чинників конкурентоспроможності підприємства. Її суть полягає у заміні устаткування, замінюючи його на більш сучасне. Даний захід підсилює внутрішню гнучкість виробництва, забезпечуючи підприємству конкурентоспроможність та лідируючу позицію на ринку. [3, с. 482]

Завдяки високому рівню внутрішньої гнучкості виробництва, підприємство має можливість швидко видозмінювати виробничий процес. Як зазначалося вище, ринок - це динамічне становище, тому підприємство, яке найшвидше може пристосуватися до нових умов, матиме більше шансів не втратити свою позицію на ринку, не зазнавши значних збитків у своїй діяльності, та залучити нових споживачів. Це дозволяє компанії зміцнити своє ринкове становище та продовжувати розвиватися у певному напрямку, не витрачаючи багато часу на розробку та впровадження нового виробничого процесу через зміни на ринку.

Рис. 1. Інноваційна конкурентоспроможність підприємства [4, с. 10]

Інноваційна конкурентоспроможність підприємства розглядається в 4 основних рівнях: індивідуальний, мікро, мезо та макро.

Індивідуальний рівень варто розглядати з позиції конкурентоспроможності окремого товару, оскільки в наш час покупці віддають перевагу продукції підприємства, якої до цього не було на ринку. Саме унікальний товар або технологія його виготовлення дозволяють привернути увагу до підприємства, тим самим підвищити його популярність на ринку.

Розглядаючи мікро-рівень, варто розуміти, що тут мова буде йти лише про ті підприємства, які досягли високого інноваційного рівня, і конкуренція виходить на новий рівень. За даних обставин найважливіше придумати концепцію, зрозуміле позиціонування продукту, який продається та виділити його основні відмінності з поміж інших на ринку.

Щодо мезо-рівня, важливо зазначити амортизацію технологічного оснащення. Навіть якщо підприємство не має достатніх коштів для закупки інноваційного обладнання, важливо слідкувати за станом старого, постійно проводити контроль під час виробництва продукції, завчасний ремонт, щоб не гальмувати виробничий процес. Підтримка технологічного оснащення в належному стані відіграє важливу роль у прибутковому функціонуванні підприємства.

Макро-рівень це перш за все глобалізація. Світ не стоїть на одному місці, кожного дня розробляються нові технології в усіх сферах нашого життя. Підприємству важливо слідкувати за трендами та інноваціями, впроваджувати їх у виробничий процес для його удосконалення. Це допоможе збільшити обсяги виробництва, покращити якість продукції та випередити конкурентів.

Отже, технологічне оснащення є важливою частиною діяльності інноваційного підприємства. Даний процес включає в себе такі складові, як автоматизація багатьох виробничих процесів, високий рівень технологічності обладнання, раціональний розподіл сировини та матеріалів, висококваліфікований персонал та детальний підхід до кожного етапу виробництва. Технологічне оснащення має прямий зв'язок до інноваційного потенціалу підприємства та має вагомий внесок в прибуткову та конкурентоспроможну діяльність підприємства.

Література

1. Федорова Т. Маркетинговий підхід як системно-комплексне вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності підприємств / Соціально-економічні проблеми і держава. — Вип. 1 (20). 2019 - С. 73. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28742/5/19ftvpkp.pdf>
2. Петренко К.В., Скоробогатова Н.Є. Економіка і організація виробництва: навчальний посібник - К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2019. - С. 81. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27463/1/Економiка_i_organiz_vyrob.pdf
3. Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні, матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції - Павленко Л. С. Чинники формування конкурентоспроможності готельного підприємства та методи її оцінки 25 січня 2022 року Україна, м. Львів - С. 482. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2021/2_ND_Zbirnik_konferencii_2022.pdf
4. К.О. Бояринова, А.Ю. Ніканорова Інноваційна конкурентоспроможність підприємств: чинники активізації та підходи до забезпечення - 2020 - С. 10. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/Vipusk-6.pdf>
5. Волинець І.Г., Скорук О.В, Удосконалення формування виробничих стратегій діяльності підприємства, Економічний простір №154, 2020. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/481/469>

References

1. Fedorova T. Marketing approach as a system-complex solution to the problem of increasing the competitiveness of enterprises / Socio-economic problems and the state Edition. 1 (20). 2019 - P. 73. URL: <http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/28742/5/19ftvpkp.pdf>
2. Petrenko K.V., Skorobogatova N.E. Economics and organization of production: textbook - K.: KPI named after Igor Sikorsky, 2019. - P. 81. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27463/1/Ekonomika_i_organiz_vyrob.pdf
3. Problems and prospects of business development in Ukraine, materials of the II International scientific and practical conference - Pavlenko L. S. Factors of forming the competitiveness of a hotel enterprise and methods of its assessment January 25, 2022 Ukraine, Lviv - P. 482. URL: http://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/kafedry/Ekonomiky/2021/2_ND_Zbirnik_konferencii_2022.pdf
4. K.O. Boyarynova, A.U. Nikanorova - Innovative competitiveness of enterprises: activation factors and approaches to ensuring - 2020 - P. 10. URL: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/Vipusk-6.pdf>
5. I.G. Volynets, O.V. Skoruk, Improving the formation of production strategies of the enterprise, Economic Space No. 154, 2020. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/481/469>

JEL O33**ЦЮРУКАЛО Анастасія**

студентка ФЕтаУ, 4 курсу,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима
Гетьмана», Україна.

ЧУМАК Анна

студентка ФЕтаУ, 4 курсу,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима
Гетьмана», Україна.

Науковий керівник:

МАЛЯРЧУК Ольга к.е.н., доцент кафедри
бізнес-економіки та підприємництва, ДВНЗ «
Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана», Україна

e-mail: anastasiya14112001@ukr.net

Anastasiya TSIURUKALO

Student Economics and Management Faculty
SHEE «KNEU named after Vadym Getman»,
Ukraine

e-mail: chumuk.com@gmail.com

Anna CHUMAK

Student Economics and Management Faculty
SHEE «KNEU named after Vadym Getman»,
Ukraine

e-mail: olga_maliarchuk@ukr.net

Supervisor:

Olga Maliarchuk Ph.D. in Economics,
associate professor, head of Department of
Business Economics and Entrepreneurship,
SHEE «KNEU named after Vadym Getman»,
Ukraine

РОЛЬ ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Анотація: розкрито роль венчурного капіталу в інноваційному розвитку економіки, наведено його вплив на інноваційну складову економіки. Запропоновано шляхи розвитку інституту венчурного фінансування.

Ключові слова: венчурний капітал, інновації, інноваційний розвиток.

THE ROLE OF VENTURE CAPITAL IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE ECONOMY

Abstract: the role of venture capital in the innovative development of the economy is revealed, and its influence on the innovative component of the economy is given. Ways of development of the venture financing institute are proposed.

Keywords: venture capital, innovation, innovative development.

Зазначений в Україні курс на інтеграцію із Європейським Союзом вимагає в першу чергу формування сучасної високорозвиненої економіки, яка заснована на передових досягненнях науки, техніки, технології, інформації. Таким чином венчурний капітал, який є специфічним типом фінансування, що розвивається для підтримки високо ризикованих проєктів, відіграє вагомую роль в інноваційному процесі.

Згідно із Національною асоціацією венчурного інвестування, венчурний капітал – це кошти професійних інвесторів, які надаються ними паралельно з менеджерами компаній у якості інвестицій у молоді, швидко зростаючі підприємства, що володіють потенціалом розвитку і перетворення у великий економічний суб'єкт [5].

Мета створення венчурного капіталу – це отримання суттєвого доходу від капіталовкладень у формі приросту капіталу і продажу акцій за більшою ціною, ніж від отримання доходу з процентів або дивідендів. Продаж акцій, як правило, здійснюється шляхом первинного публічного розміщення, включаючи емісію акцій компанії на вільному ринку або галузевий продаж, в якому фонд

венчурного капіталу, як правило, на рівні з іншими акціонерами товариства, продає такі акції іншій компанії [4].

Значна роль венчурного капіталу в інноваційній сфері зумовлена тим, що капітал направлений в основному на фінансування малих та середніх фірм, які займаються науковою діяльністю та які є вагомим джерел генерації інновацій.

Характер функціонування венчурного капіталу в інноваційному механізмі свідчить про те, що на його основі створюються такі форми економічних відносин і зв'язків між суб'єктами господарювання, які внаслідок своєї адекватності природі інноваційного виробництва максимально сприяють його ефективності [3].

Через вплив венчурного капіталу на інноваційну складову економіки відбувається:

- структурне оновлення економічної системи, здійснюється підтримка галузей, які найбільш динамічно розвиваються;
- зростання ступеня комерціалізації наукових розробок та збільшується швидкість запровадження та розповсюдження інновацій в економіці;
- спонукання інноваційних перетворень у великих підприємствах, а також розвиток малого та середнього бізнесу;
- підвищення професійної кваліфікації кадрів, створення нових професій, а тому й робочих місць, покращення якості життя тощо.

Венчурний капітал спонукає прискореному випуску продукції, яка створена за кардинально новими технологіями. Використання венчурного капіталу є вигідним як для фірм-виробників, так і для фінансових структур, які інвестують кошти. Першим це допомагає зменшити ризики пов'язані зі створенням нових виробів, у свою чергу фінансовим структурам при успіху на ринку це дасть змогу отримати більші прибутки, ніж коли кошти були б витрачені на виробництво традиційного товару.

Станом на 2020 рік українські технологічні компанії залучили сукупних венчурних інвестицій на суму 533,5 млн. доларів США, що трохи нижче аналогічного показника 2019 року. Кількість угод зростає, іноземні інвестори проявляють інтерес до українських проєктів [6].

За оцінками експертів ринку, обсяг інвестиційного капіталу в Україні є достатнім, а обсяг коштів, що знаходяться у власності інвесторів і спрямованих на інвестиційну діяльність, досягає 500 млн. доларів. Рівень розвитку ринку венчурного капіталу випереджає ринок прямих інвестицій через більшу кількість інвестиційних можливостей та гравців у сегменті. Українські компанії пропонують привабливі та актуальні якісні рішення, а також демонструють стабільність та адаптивність в умовах COVID-19 [6].

Проте варто зауважити, що вітчизняне законодавство не приділяє достатньої уваги венчурному підприємництву, джерелам надходження капіталу та його державній підтримці. Навіть відсутній системний підхід до розуміння побудови законодавства щодо основних засад формування та регулювання ринку венчурного капіталу в Україні [1].

Використання венчурного капіталу найбільш поширене у США, де головну увагу вони приділяють орієнтації на технологічні сектори економіки, таким чином в країні наявний широкий спектр інвесторів, до переліку яких відносять пенсійні фонди, страхові компанії та приватних інвесторів. В свою чергу японські венчурні фірми функціонують як дочірні компанії фінансових організацій.

Тож варто виділити шляхи розвитку інституту венчурного фінансування в Україні. Перш за все потрібно розробити гідну систему податкового стимулювання здійснення венчурних капіталовкладень. Варто запровадити законодавчі акти, які юридично визнавали б статус венчурних фірм та які закріплювали б права власності бізнес-ангелів.

Важливу увагу слід приділити розвитку інноваційної інфраструктури та створенню функціонуючої мережі технопарків, бізнес-інкубаторів, центрів трансферту технологій, які б стали місцем співпраці науковців і підприємців та спряли комерціалізації результатів досліджень [2].

Отже, підсумовуючи можна зробити висновок, що венчурний капітал відіграє важливу роль в інноваційному розвитку економіки, оскільки він є джерелом фінансування нових ідей та інноваційних виробів. В свою чергу це забезпечує удосконалення найновітніших науково-технічних розробок задля їх подальшої капіталізації і вигідної реалізації, що є рушійною силою для функціонування та розвитку значної частки усіх підприємств України.

Література

1. Жорнокуй Ю. М. ВЕНЧУРНИЙ КАПІТАЛ ЯК ОСНОВЕ ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙ МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВ / Юрій Михайлович Жорнокуй. // Стратегії підприємницької діяльності в інтересах сталого розвитку малого і середнього інноваційного підприємництва : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 2 за матеріалами II круглого столу (м. Харків, 16 листопада 2020 року) / за ред. А. В. Стріжкової. . – 2020. – С. 34–40.
2. Лугвіщик Ю. М. РОЛЬ ВЕНЧУРНОГО ФІНАНСУВАННЯ В ПІДТРИМЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ. / Ю. М. Лугвіщик. // Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність; XIII (XXV) Всеукр. науково-практ. конф. «Міжнародне науково-технічне співробітництво: принципи, механізми, ефективність». Київ – 2017. – С. 122
3. Місце і роль венчурного капіталу в інноваційному процесі / О. В. Станіславик,

References

1. Zhornokyi Y.M. (2020) VENCHYRNUI CAPITAL IAK OSNOVNE DZHERELO INVESTUTSII MALUH TA CEREDNIH INNOVATSIINUH PIDPRYEMSTV / Y.M. Zhornokyi // Strategiyi pidpriyemnickoyi diyalnosti v interesah stalogo rozvitku malogo i serednogo innovacijnogo pidpriyemnictva : zb. nauk. pr. NDI PZIR NAPrN Ukrayini № 2 za materialami II kruglogo stolu (m. Harkiv, 16 listopada 2020 roku) / za red. A. V. Strizhkovoyi. – 2020. – S. 34–40.
2. Lygvichuk Y. M. (2017) ROL VENCHYRNOGO PHINANCYVANNA V PITRUMZI NATIONALNOI INNOVATSIINOI SUSTEMU UKRAINU. / Y. M. Lygvichuk // Mizharodne naykovo-technicne spivrobitnutstvo: pruntsupu, mehanizmu, efektuvnict; XIII (XXV) Vseukr. Naykovo-prakt. konf. «Mizharodne naykovo-technicne spivrobitnutstvo: pruntsupu, mehanizmu, efektuvnict» Kyiv – 2017. – S. 122
3. Staniclavik O., Filippov V. (2010) Micze i rol venchyrnogo kapitaly v innovatsiinomy prozeci / Staniclavik O., Filippov V.// Pr.

- В. Ю. Філіппов // Пр. Одес. політехн. ун-ту. - 2010. - Вип. 1/2. - С. 236-242.
4. Mason C., Harrison R. Venture Capital: Rationale, Aims and Scope. Venture Capital. 1999. vol. 1, no. 1. p. 1–46.
5. National Venture Capital Association [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nvca.org>.
6. Ukrainian Venture Capital and Private Equity Overview 2020 / UVCA; Deloitte. 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://kreston.ua/wp-content/uploads/2022/01/Kreston_UVCA-Research-211025-pdf.io .pdf
- Odes. politechn. un-ty. – 2010. - №1/2. – S. 236-242.
4. Mason C., Harrison R. (1999). Venture Capital: Rationale, Aims and Scope. Venture Capital, vol. 1, 1, 1–46.
5. National Venture Capital Association – Rezum dostupu: <http://www.nvca.org>.
6. Ukrainian Venture Capital and Private Equity Overview 2020 / UVCA; Deloitte. 2021– Rezum dostupu: https://kreston.ua/wp-content/uploads/2022/01/Kreston_UVCA-Research-211025-pdf.io .pdf

JEL: O33

БАЛАН Даша

Студент, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Україна

Науковий консультант: **КОВАЛЬ Анастасія** - к.е.н., доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва, ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана», Україна

e-mail: dasha.balan31@gmail.com

Dasha BALAN

Student

Kyiv National Economic University named after Vadym Getman, Ukraine

Supervisor:

Anastasia KOVAL –

Ph.D. in Economics, associate professor, head of Department of Business Economics and Entrepreneurship, SHEE «KNEU named after Vadym Getman», Ukraine

МОЖЛИВОСТІ ВИБОРУ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО ТА КОНКУРЕНТНОГО УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ ВЛАСНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація: Для будь-якого господарюючого підприємства, виходячи з його потенціалу, важливо вміти активно й рішуче діяти у кризових ситуаціях. Компанія має бути зацікавлена у подоланні кризи та у розвитку соціально-економічних систем, яка допомагає прогнозувати такі кризи. Дане дослідження базується саме на моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища фірми для своєчасного виявлення ознак погіршення стану об'єкта та для здійснення реабілітаційних заходів. У роботі також розглянуто ідею адаптації підприємства до нових економічних умов за допомогою створення умов для розвитку.

POSSIBILITIES OF CHOOSING AN ANTI-CRISIS AND COMPETITIVE MANAGEMENT STRATEGY BASED ON THE COMPANY'S OWN ECONOMIC POTENTIAL

Abstract: For any business enterprise, based on its potential, it is important to be able to act actively and decisively in crisis situations. The company must be interested in overcoming the crisis and in the development of socio-economic systems that help predict such crises. This study is based precisely on the monitoring of the external and internal environment of the firm for the timely detection of signs of deterioration of the facility and for the implementation of rehabilitation measures. The work also considers the idea of adapting the enterprise to new economic conditions by creating conditions for development.

Ключові слова: підприємство, економічний потенціал, технології, конкуренція, стратегічне управління, криза, виробництво. **Keywords:** enterprise, economic potential, technologies, competition, strategic management, crisis, production.

Роль антикризового управління в економічному механізмі різних країн суттєво відрізняється. В Україні держава реалізує певну політику у сфері банкрутства, регулює процес реструктуризації збанкрутілих, економічно неспроможних підприємств. Основним завданням державного регулювання неспроможності та банкрутства підприємств та інших суб'єктів господарювання в Україні на сьогодні є: здійснити структурні зміни, проводити активну інвестиційну та інноваційну політику, розробити відповідне законодавство та правові норми для створення конкурентного середовища, запровадити ринкові механізми та створити економічне середовище. Від цього в кінцевому підсумку залежить стан національної економіки, ефективне функціонування її реального сектору та підприємств. В умовах кризи, що насувається або триває, неправильно обраний механізм управління може призвести до серйозних фінансових втрат і виходу організації з відповідної ситуації ринку. У цьому контексті важливо знати етапи розвитку підприємства, які дозволяють передбачити кризи та підготуватися до них. Розуміння природи кризи та її причини дозволяє нам розробити процедури, придатні для такого типу кризи, за допомогою яких можна вийти з кризи за короткий час і з мінімальними втратами [2].

На мою думку, фінансовий менеджмент є однією з ключових складових антикризового управління. Він поєднує в собі стратегічну і тактичну складові фінансування бізнесу, які дозволяють управляти грошовими потоками і знаходити оптимальні рішення. Проте основна роль фінансового менеджменту в антикризовому управлінні зумовлена тим, що фінансові ресурси підприємства є одними з основних ресурсів. Фінансові результати діяльності підприємства стали важливими показниками його ефективності для внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства (партнерів, кредитних установ, інвесторів, конкурентів, держави та бізнес-спільнот). В антикризовому управлінні це – антикризова стратегія, яка є тим інструментом, який допомагає підприємству вийти з кризи з оптимальними результатами. Визначення антикризової стратегії, що зустрічаються в літературі, є нечіткими, вона включає етапи стратегічного управління (аналіз зовнішнього середовища, визначення місії та цілей підприємства) або розглядається як стратегічне управління в цілому.

Загалом стратегічне управління – це мистецтво вищого менеджменту, що веде організацію до стратегічних цілей, і симбіоз внутрішнього почуття; високий професіоналізм і творчість працівників, забезпечення зв'язку підприємства з навколишнім середовищем, оновлення організації та її продукції, а також виконання поточних планів; активне залучення всіх працівників до виконання завдань підприємства, пошук оптимальних шляхів досягнення поставлених цілей[2]. Модель формування антикризової стратегії підприємства представлена на малюнку нижче.

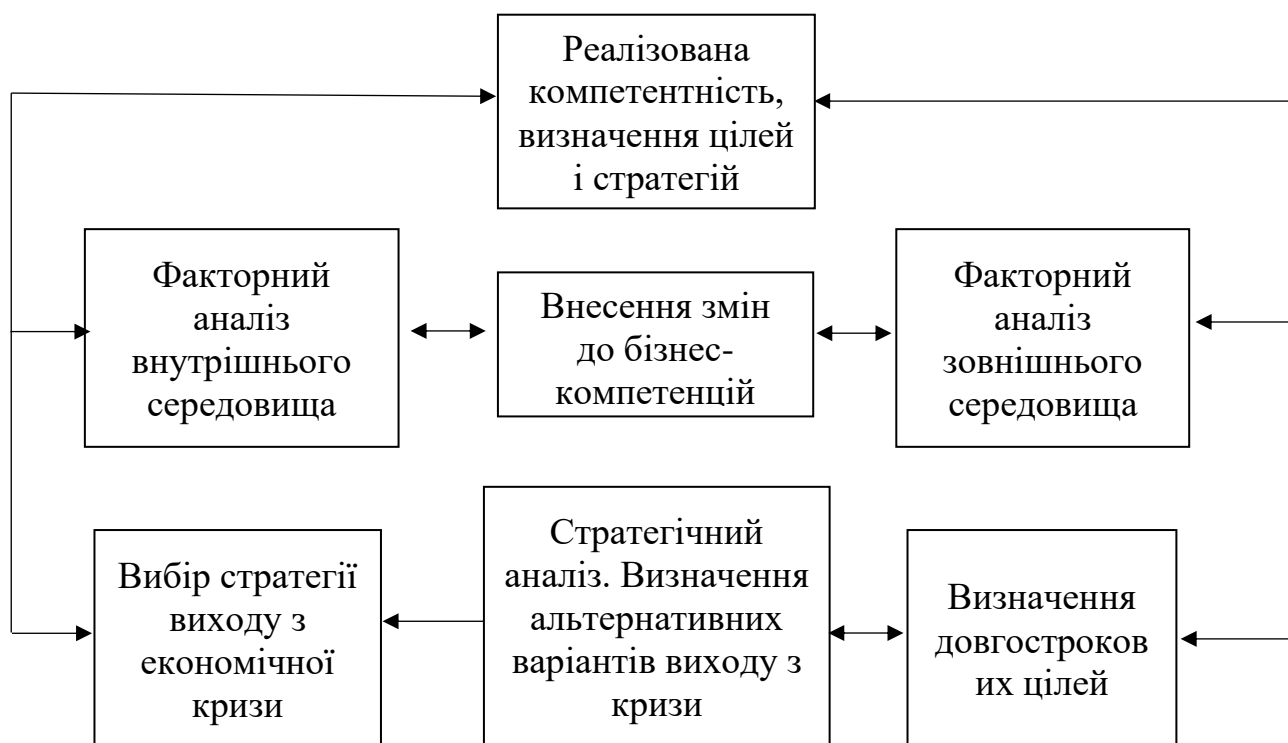

Рисунок.1. Модель формування антикризової стратегії підприємства

Проблема вибору стратегії антикризового управління підприємством (антикризова стратегія) є як теоретичною, методологічною, так і практичною проблемою. Її можна розділити на п'ять маркетингових стратегій, спрямованих на вдосконалення підприємства: стратегію повернення підприємства на ринок; розвиток ринку, тобто стратегія розширення ринку збуту товарів; стратегія розвитку товару; стратегія диверсифікації; стратегія виходу – ліквідація юридичної особи чи підрозділу [4].

Для того щоб розрізнити особливості різних антикризових стратегій, потрібні якісно нові показники [1]. Таким чином, в антикризовому управлінні застосовуються позасудові механізми роботи. З підприємствами в кризовій ситуації в Україні дозволяють своєчасно виявляти такі об'єкти та застосовувати до них запобіжні заходи. Також попередня ідентифікація кризи підприємства є ключовим поняттям антикризового менеджменту, а воно, у свою чергу, має свободу дій і широкий вибір антикризових процедур порівняно з обсягом заходів, що вживаються в антикризовому регулюванні. У сучасній економіці антикризова стратегія відіграє вирішальну роль у забезпеченні довгострокового функціонування та ефективної діяльності підприємства в конкурентному середовищі. Антикризова стратегія є засобом управління змінами і спрямована на пошук альтернативних рішень для виходу підприємства із кризового стану [4].

Здатність торговельного підприємства вийти з кризи безпосередньо залежить від його можливості доступу до факторів впливу, що визначає певну стійкість підприємства. Вплив таких факторів, як брак ресурсів, порушення технології, нездатність до інновацій, може призвести до скорочення життєвого

циклу підприємства та безпосередньо вплинути на відсутність бізнес-процесів на підприємстві. Діяльність підприємств в умовах кризи є зосередженою в основному на здійсненні невідкладних фінансових заходів, які забезпечують вирішення проблем фінансового оздоровлення, налагодження відносин з кредиторами, організацію випуску нового конкурентоспроможного продукту. У кризовий період першочерговим завданням є збереження будь-якою ціною основних фондів і ключових технологій, ядра трудового колективу. Також важливо звернути увагу на стратегічну перспективу. Необхідно розробити стратегію майбутньої діяльності підприємства. Нестабільність ринкового середовища, неповнота інформації про майбутнє для підприємства зумовлює необхідність розробки антикризової стратегії.

Отже, розробка антикризової стратегії дозволяє приймати ефективні управлінські рішення щодо розвитку торговельного підприємства в умовах зміни зовнішніх і внутрішніх факторів, пом'якшувати їх негативні наслідки, а також забезпечувати подальший розвиток підприємства, що є інструментом виходу з кризи[5]. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку є аналіз торговельних підприємств, їх стану та подальшого розвитку на сучасному етапі, а на основі отриманих результатів – розробка основних інструментів та методів антистратегії, які дадуть торговельному підприємству можливість заздалегідь передбачити свій подальший розвиток і уникнути кризи.

Література

1. Абдужабборов С.Б. Удосконалення наукових основ розробки стратегії антикризового управління на підприємстві 08.00.13-Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з менеджменту, економіки.
2. Хамракулівна О.Н., Ходжіматович Е.А., Насрідінівна Т.О. (2021). Характеристика організаційно-господарської діяльності суспільства і маркетингової діяльності в зовнішньоекономічних зв'язках. Психолого-педагогічний журнал, 58(2), 2014.
3. Олімова, Н.Х. (2021). Стан зовнішньоекономічних зв'язків промислових підприємств країни та шляхи підвищення їх експортного потенціалу (на прикладі ТОВ "Losgigantestextiles"). Архіваріус, 7 (2 (56)).
4. Тешабаяєва, О., & Абдусаттаров, А. (2018). Теоретичні засади управління соціальною інфраструктурою. Пріоритети світової науки: експеримент та наукова дискусія (с.195-198).

References

1. Abdujabborov S.B. Improvement of the scientific foundations of the development of the anti-crisis management strategy at the enterprise 08.00.13-Dissertation for obtaining the scientific degree of doctor of philosophy in management, economics.
2. Khamrakulivna O.N., Hodzhimatovych E.A., Nasridinivna T.O. (2021). Characteristics of organizational and economic activity of society and marketing activity in foreign economic relations. Psychological and pedagogical journal, 58(2), 2014.
3. Olimova, N.Kh. (2021). The state of foreign economic relations of industrial enterprises of the country and ways of increasing their export potential (on the example of LLC "Losgigantestextiles"). Archivist, 7 (2 (56)).
4. Teshabayeva, O., & Abdusattarov, A. (2018). Theoretical foundations of social infrastructure management. Priorities of world science: experiment and scientific discussion (p. 195-198).

5. Олімова, Н.Х. (2021). Удосконалення стратегії управління персоналом на підприємствах реального сектору (7), 25-28.

6. Тешабаєва, О., & Тухтасінова, О. (2018). Деякі питання розвитку корпоративних структур. Пріоритети світової науки: експеримент та наукова дискусія (с. 227-230).

7. Олімова, Н.Х. (2019). Інноваційні методи обчислення показників ефективності та використання інноваційних технологій у забезпеченні конкурентоспроможності продукції підприємства. Тенденції розвитку світової торгівлі в XXI столітті (с. 69-73).

8. Олімова, Н.Х. (2022). Зарубіжний досвід оцінки ефективності корпоративного управління в акціонерних товариствах. Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2(2), 93-99.

5. Olimova, N.Kh. (2021). Improvement of personnel management strategy at real sector enterprises (7), 25-28.

6. Teshabayeva, O., & Tukhtasinova, O. (2018). Some issues of development of corporate structures. Priorities of world science: experiment and scientific discussion (pp. 227-230).

7. Olimova, N.Kh. (2019). Innovative methods of calculating efficiency indicators and the use of innovative technologies in ensuring the competitiveness of the company's products. Trends of world trade development in the XXI century (p. 69-73).

8. Olimova, N.Kh. (2022). Foreign experience of evaluating the effectiveness of corporate management in joint-stock companies. Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences, 2(2), 93-99.

JEL: O33

ВЕСЕЛЬСЬКА Марина

к. н. держ. упр., доцент кафедри публічного адміністрування, ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна

e-mail: marisza403@gmail.com

Maryna VESELSKA

Ph.D. state pr., associate professor of the department public administration, Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine

ШЛЯХ ОСВІТИ В ТУРБУЛЕНТНІ ЧАСИ

Анотація: Вивчаємо освітні зміни в турбулентні воєнні часи, де доводиться вчитися жити в цих нових умовах. Комуś доводиться продовжувати здобувати освіту і знаходити мотивацію для цього процесу, а комуś – працювати і відбудувати свій дім.

Ключові слова: освіта, турбулентність, втрата, травма.

THE WAY OF EDUCATION IN TURBULENT TIMES

Abstract: We study educational changes in turbulent war times, where we have to learn to live in these new conditions. Someone has to continue to get an education and find motivation for this process, and someone has to work and rebuild their home.

Keywords: education, turbulence, loss, trauma

Турбулентність, яка розпочалась з датою повномасштабної війни в Україні не може не викликати занепокоєння.

Кожна сфера нашого суспільства зазнала суттєвих змін. Перші два місяці сфера освіта була в досить підвішеному стані, але наша нація занадто сильна, щоб довго залишатися без додаткових для неї зрозумілих кроків. І вже з квітня маємо широкий спектр нормативно-правових документів, які регламентують і пояснюють кроки та дії роботи в різних ситуаціях.

Проте залишається одне актуальне питання для учасників навчального процесу для чого зараз освіта саме їм. Оскільки, завтра - це досить крихке поняття і можливо не потрібно орієнтуватись на освіту, а на психологічні чинники власного емоційного стану. Це одне з найпоширеніших питань, яке виникає в голові багатьох майбутніх або теперішніх студентів.

Відповідь не потрібно довго шукати і вона буде досить однозначною. Стрес, страх, паніка в подальшому посттравматичний синдром, який переживає кожен, хтось в меншій, хтось в більшій мірі. І коли багато хто змушений був покинути свій звичний режим життя, коли кожен міг вибрати, що взяти з собою, то однозначно кожен брав з собою - себе. Тобто все, що накопичено роками, той досвід, ті знання, які дає освіта не можна стерти, їх не можна втратити на відміну від фізичних надбань, які можна легко втратити в сучасних умовах турбулентності.

Проте освіта має швидко адаптуватися і змінювати орієнтири на емоційне сприйняття та засвоєння знань. Потрібно забезпечити психологічні групи підтримки при кожному закладі освіти, бо економічне зростання України залежить від сильної нації. Втрату переніс кожен українець сьогодні, якщо не первинну (фізичної особи), то як мінімум вторинну - втрата звичного образу життя. Норвезькі вчені підтверджують важливість входження людей у повсякденне життя для повноцінного і поступового відновлення [1, с.12]. Проте відповідно дуальності цього процесу, особистість час від часу буде повертатись в травму при зіткненні з відповідними словами чи картинками, тому і важливо, щоб існували такі групи підтримки, в які зможуть звернутись учасники освітнього процесу як студенти так і викладачі. Проте варто пам'ятати, що в психологічну групу підтримки краще входити після чотирьох місяців після травматичних подій (втрати).

Освіта – це майбутнє економічного зростання країни, тому вона має існувати, адаптуватися до змінних реалій та бути гнучкою.

Література

1. Групи психологічної підтримки дорослих, які втратили близьких людей: методичний посібник / автори укладачі: Хеге Сантандер, Еліне Греллан Рьокхольт, Айнхіль Селнес; переклад Вікторія Кочубей – Родинне Коло. – Університетська клініка округу Акерсгус, 2017. – 150 с

References

1. Hrupy psykolohichnoi pidtrymky doroslykh, yaki vtratyly blyzkykh liudei: metodychnyi posibnyk / avtory ukladachi: Khehe Santander, Eline Hrellan Rokkholt, Ainkhil Selnes; pereklad Viktoriia Kochubei – Rodynnne Kolo. – Universytetska klinika okruhu Akershus, 2017. – 150 s

JEL: O33

ЗАВГОРОДНЯ Анастасія

аспірантка Навчально-науковий Інститут управління, економіки та бізнесу, ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом», Україна
ORCID0000-0002-3930-1762

e-mail: iapmfs@iapm.edu.ua

Anastasiia ZAVGORODNIA

Educational and Scientific Institute of Management, Economics and Business, Interregional Academy of Personnel Management, Ukraine,

СИСТЕМА ВИМОГ ДО ВНУТРІКОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

THE SYSTEM OF REQUIREMENTS FOR INTERNAL CORPORATE MANAGEMENT

Анотація: Складовою частиною корпоративного управління є, власне, внутрікорпоративне управління, яке здійснюється через певну організаційну структуру.

Ключові слова: внутрікорпоративне управління, система, вимоги, організаційна структура

Abstract: A component of corporate governance is, in fact, intra-corporate governance, which is carried out through a certain organizational structure.

Keywords: internal corporate management, system, requirements, organizational structure

Організаційна структура системи управління підприємством повинна забезпечувати та регулювати:

повна відповідальність кожного рівня управління за виконання покладених на нього завдань;

збалансування завдань усіх ланок і рівнів щодо головних цілей;

комплексність і взаємопов'язаність усіх функцій системи управління;

найбільш ефективний розподіл управлінської роботи та взаємодія функцій між учасниками та рівнями системи управління;

Оптимізація зв'язків і відносин;

Дотримання формальності та дотримання встановлених правових норм.

Важливою складовою здійснення внутрікорпоративного управління є виконання функцій економічного регулювання діяльності корпорації.

Розглядаючи проблему організації регулювання у новому ринковому режимі її діяльності та в умовах реорганізації на корпоративних засадах, для ліпшого розуміння змісту і механізму, методів і заходів регулювання (функціонування) та розвитку треба з'ясувати такі ключові моменти:

- що таке процес регулювання економічної діяльності, економічної активності;
- зміст, мету і структуру процесу регулювання економічної системи;
- технологію регулювання та організаційну структуру підсистеми регулювання економічної системи; планування та регулювання економічної системи;
- систему планування (перспективне, оперативне та бізнес-планування);

- програмно-цільове планування;
- що дає планування, зокрема корпоративне, та бізнес-планування.

Економічне регулювання можна визначити як послідовний процес планування, організації, мотивації та контролю спільних дій учасників економічних відносин, суб'єктів економічної системи та підсистеми; мету регулювання економічної системи – як бажаний її стан у цілому та окремих її структур [1, с.17].

У системі регулювання треба виділити чотири головні аспекти.

Перший аспект системи регулювання – це механізм регулювання, розробка якого враховує:

- принципи регулювання – основні положення щодо регулювання в процесі функціонування системи;
- цілі регулювання, що визначають бажаний стан об'єкта регулювання в майбутньому;
- функції регулювання – порівняно самостійні, спеціалізовані дії, які відокремлюються в процесі розподілу регулювання на його функціональні види (рівні);
- методи регулювання – конкретні способи досягнення мети.

Другим аспектом системи регулювання є структура регулювання, яка складається з таких елементів:

- організаційна структура системи регулювання;
- кадри;
- технічні засоби регулювання.

Організаційна структура регулювання – це внутрішньосистемний порядок, форма організаційних відносин та елементів системи регулювання. Її створюють суб'єкти регулювання для оптимізації зв'язків і відносин, вона є статичною характеристикою систем, завжди формальна та закріплена правовими нормами, у яких відображені головні її характеристики та елементи.

Загальні властивості організаційної структури системи регулювання повинні забезпечувати та регламентувати:

- повну відповідальність кожного рівня за виконання поставлених перед ним завдань;
- збалансування завдань усіх ланок, рівнів щодо цілей вищого рівня;
- комплексність та взаємопов'язаність усіх функцій системи;
- найефективніший поділ та кооперацію функцій між ланками і рівнями системи регулювання.

Третій аспект системи регулювання – це процес регулювання як динамічна характеристика системи регулювання. Він охоплює технологію регулювання й ухвалення рішень управління. Технологія управління є системою правил, форм, методів, процедур та заходів, які використовують у процесі регулювання економіки. Рішення – це головний продукт (результат) управління. Рішення можуть набувати форми:

- плану як стратегічного, так і оперативно-тактичного;

- комплексної цільової програми як державної, так і відомчої;
- заходу (нормативного акту чи економічного чинника);
- бізнес–плану чи директиви тощо.

Причому рішення (план) завжди повинні передбачати стадію реалізації.

Четвертий аспект – це розвиток самої системи регулювання економічної діяльності. Формуючи нову систему регулювання, треба виходити з її базових принципів. Серед цих принципів виділяють такі:

- принцип поєднання стратегічного, спрямовувального регулювання та господарської самостійності в ухваленні економічних рішень;
- принцип поєднання політичного та господарського керівництва, врахування суспільно-політичної ситуації у разі ухвалення господарських рішень та їх можливих наслідків;
- принцип поєднання інтересів індивідуума та цілей організації;
- принцип поєднання функціонального, галузевого та територіального підходів до регулювання [2, 58].

Система планів розвитку та діяльності виробничих, господарських структур повинна складатися з розробки та застосування як перспективних, так і оперативних, як стратегічних, так і тактичних планів, у тім числі стратегічних комплексних цільових програм, індикативних корпоративних планів макрорівня та бізнес-планів фірм, підприємств (мікрорівень).

Відтак корпоративне регулювання можна трактувати як планомірно організований тип ринкового саморегулювання в рамках акціонерних товариств, корпорацій, концернів, холдингів, нових видів структурних утворень асоціативного типу. Перебуваючи на перехідному етапі побудови ринкової економіки, виробничі господарські структури України ще не створили розвинутої системи таких структурних утворень, поширених в економічно розвинутих країнах, однак їхня організація є справою часу.

Література:

1. Братусь Г.А., Каліна І.І. Мазур Ю.В. Концептуалізація інноваційного розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції. МАУП. Економічні науки. 2021. Вип. 4 (63). Київ : Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. С. 15-22.
2. Палига Є.М., . Базиліук В.Б., Палига І.Є. Удосконалення корпоративного управління видавничо-поліграфічних підприємств // Вісник економічної науки України. — 2019. — № 2 (37). — С. 73-77.

References

1. Bratus H.A., Kalina I.I. Mazur Yu.V. Kontseptualizatsiia innovatsiinoho rozvytku natsionalnoi ekonomiky v umovakh yevrointehratsii. MAUP. Ekonomichni nauky. 2021. Vyp. 4 (63). Kyiv : Mizhrehionalna Akademiia upravlinnia personalom, 2021. S. 15-22.
2. Palyha Ye.M., . Bazyliuk V.B., Palyha I.Ie. Udoskonalennia korporatyvnoho upravlinnia vydavnycho-polihrafichnykh pidpriemstv // Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy. — 2019. — № 2 (37). — S. 73-77.

JEL: O33

КАЛІНА Ірина

д. е. н., професор

ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія

управління персоналом», Україна

ORCID 0000-0001-5662-6967

e-mail: kalinargz@gmail.com

Iryna KALINA

Dr.Sc. (Econ), Professor, Interregional

Academy of Personnel Management, Kyiv,

Ukraine,

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ У ВОЄННИЙ ЧАС

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF ENTERPRISES IN WARTIME

Анотація: Визначено особливості корпоративної соціальної відповідальності підприємств у воєнний час, які адаптаційні методи та стимули має використовувати підприємство для трансформаційних адекватних змін на розвиток свого бізнесу.

Ключові слова: воєнний час, підприємства, корпоративна соціальна відповідальність, трансформація, адаптивність

Abstract: The peculiarities of corporate social responsibility of enterprises in wartime are determined, which adaptation methods and incentives should be used by the enterprise for transformational and adequate changes for the development of its business.

Keywords: wartime, enterprises, corporate social responsibility, transformation, adaptability

Трансформаційно-організаційні зміни в період воєнного стану спричинили нове, значно складніше життя для всієї країни та для підприємств в тому числі. Для одних підприємств це добра адаптованість як для онлайн-, так і для офлайн-моделей бізнесу та побудови механізму корпоративної соціальної відповідальності, що призвело до стимулювання інновацій, поширення технологій, удосконаленої моделі корпоративної соціальної відповідальності в небезпечних умовах та продуктивність. Але для інших підприємств це причини неадаптованого стану: перешкоди для входу на новий регіональний ринок, не все обладнання вивезено з окупованих територій, що не дозволяє запуснути операційний процес, нестача коштів, традиційні або нові бізнес-моделі потребують термінового перегляду, не адаптованість до локалізаційних систем збуту.

Підприємства у воєнний час дедалі більше зосереджуються на корпоративній соціальній відповідальності - це саморегульована бізнес-модель, яка допомагає підприємству бути соціально відповідальним перед собою, своїми зацікавленими сторонами та громадськістю. Використовуючи адаптовану корпоративну соціальну відповідальність, підприємства можуть усвідомлювати, який вплив вони мають на всі аспекти суспільства, включаючи економічні, соціальні та екологічні. Корпоративна соціальна відповідальність підприємств створює більш привабливі образи як для споживачів, так і для інвесторів, що позитивно впливає на прибутки акціонерів.

В період воєнного стану підприємствам вижити та ефективно функціонувати дуже тяжко. Але працювати треба та підтримувати державу за рахунок сплати податків та працівникам виплачуючи заробітну плату. Адаптуватися підприємству до активізаційної економічної безпеки допоможе створення чи адаптація корпоративної соціальної відповідальності до реалій. Тобто, запровадження стратегії, механізму чи моделі корпоративної соціальної відповідальності на підприємстві у воєнний період, призведе до економічного стрибка підприємства і у майбутньому стане економічно-нейронавігаційним інструментом для менеджерів у прийнятті управлінських рішень щодо економії часу для адаптації нових працівників, мотивація ресурсного потенціалу, що призведе до розвитку департаментів чи відділів на належному рівні. А також надасть можливість активізувати та пов'язати відділи (департаменти) підприємств задля злагодженої роботи, що економитиме час на вияснення комунікаційних суперечностей та запровадження спільних інноваційних проєктів для підтримки не тільки репутації підприємства чи іміджевої складової, а й для економічного процвітання держави.

Корпоративна соціальна відповідальність означає, що підприємства у воєнний час, окрім максимізації акціонерної вартості, повинні діяти таким чином, щоб приносити користь суспільству, і не лише це грошову. Соціальна відповідальність стає все більш важливою для інвесторів і споживачів, які прагнуть інвестувати та сприяти добробуту суспільства та очистити навколишнє середовище. У той час як більшість вчених традиційно стверджують, що основна природа бізнесу не розглядає суспільство як зацікавлену сторону, молоді покоління сприймають соціальну відповідальність як основний адаптаційний механізм, який стимулює зміни [1].

Використання адаптованої корпоративної соціальної відповідальності підприємства у воєнний час підвищує продуктивність праці, швидко адаптує нових співробітників або, які постраждали від загарбницьких нападів чи перебували в окупації, долає зовнішні бар'єри, конкурентоспроможність, здобуття нових знань і навичок [2]. Можливість підприємства збільшити конкурентоспроможність за рахунок адаптованої корпоративної відповідальності можливе лише за тих умов: постійно поліпшувати діловий клімат, інвестувати у нові технології, сприяти належному управлінню, збільшувати кількість робочих місць, підсилювати гуманізацію стосунків в організації та підвищення якості наданих послуг. За цих умов підприємство створить ідеальну модель розвитку, яка сприятиме ефективному розвитку підприємства у воєнний час. Але за рахунок воєнного стану підприємству важко приймати виважені управлінські рішення та вкладати кошти на розвиток, адаптацію та впровадження корпоративної соціальної відповідальності, адже впливають такі чинники: виїзд закордон співробітників, зниження заробітної плати, втрата приміщення та обладнання, зменшення попиту на продукцію, вихід з ринку посередників та

постачальників сировини, зменшення логістичних шляхів доставки товарів, та їх зберігання, підсилена недобросовісна конкуренція на ринку, заняття ніши ринку з нуля, ризик інвестувати з нуля та багато інших негуманних причин при введенні агресивної війни. Але зупинитися все не може, суспільство рухається, підприємства-створюють новий чи укріплюють старий фундамент бізнес-процесів за рахунок введення нових або адаптованих стратегій розвитку, яка включає корпоративну соціальну відповідальність. І це є одним із поштовхів для держави інтенсивно зростати, зміцнюватися та ставати рушійною силою і для суспільства у вигляді виплат допомог чи ремонту зруйнованого житла та підприємствам у вигляді кредитних канікул чи скасування орендної плати за приміщення.

Вся проблематика корпоративної соціальної відповідальності в умовах воєнного стану це прийняття ефективного управлінського рішення, яке стане квантовим запуском для розвитку та економічного процвітання підприємства так і для успішного розвитку держави.

Література

1. I Kalina, V. Khurdei, V. Shevchuk, T. Vlasiuk, I. Leonidov Introduction of a Corporate Security Risk Management System: The Experience of Poland. *J. Risk Financial Manag.* 2022, 15(8), 335; <https://doi.org/10.3390/jrfm15080335>
2. Роман Зварич, Вікторія Гомотюк, Ігор Рівіліс, Юрій Дейнека. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент міжнародного корпоративного менеджменту в умовах кризи. *Економічний вісник.* №2 2022р. с. 142-156

References

1. I Kalina, V. Khurdei, V. Shevchuk, T. Vlasiuk, I. Leonidov Introduction of a Corporate Security Risk Management System: The Experience of Poland. *J. Risk Financial Manag.* 2022, 15(8), 335; <https://doi.org/10.3390/jrfm15080335>
2. Roman Zvarych, Viktoriia Homotiuk, Ihor Rivilis, Yurii Deineka. Sotsialna vidpovidalnist biznesu yak instrument mizhnarodnoho korporatyvnoho menedzhmentu v umovakh kryzy. *Ekonomichnyi visnyk.* №2 2022r. s. 142-156

JEL: O33

КАПЕЛІСТА Ірина

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри публічного
адміністрування
Міжрегіональна Академія управління
персоналом, Україна
ORCID 0000-0002-1983-4617

e-mail: kapelistaja.irina@ukr.net

Iryna KAPELISTA

Candidate of Public Administration,
Associate Professor in the Department of
Public Administration,
Interregional Academy of Personnel
Management

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ І ОСОБИСТІЙ БРЕНД МОЛОДОГО НАУКОВЦЯ

SOCIAL NETWORKS AND PERSONAL BRAND OF A YOUNG SCIENTIST

Анотація: Із-поміж традиційних засобів спілкування зросла роль соцмереж серед дистанційних засобів спілкування,

Abstract: From among traditional means of communication, the role of social networks among remote means of communication,

навчання і роботи в часи Пандемії Covid - 19 та війни в Україні, коли живе спілкування стало не можливими або обмеженим з об'єктивних причин. Потужний особистий бренд в соціальних мережах дозволяє молодому науковцю отримати авторитет серед колег, вивчити свої сильні сторони, що відкриють йому нові можливості в науковій та проектній діяльності.

Ключові слова: соціальні мережі, особистий бренд молодого науковця

learning and work has increased during the Covid-19 Pandemic and the war in Ukraine, when live communication became impossible or limited for objective reasons. A powerful personal brand in social networks allows a young scientist to gain authority among colleagues, to learn his strengths, which will open up new opportunities for him in scientific and project activities.

Keywords: social networks, personal brand of a young scientist

Соціальні мережі з розвитком і розповсюдженням технологій з'явилися в кожного на кожному гаджеті. Серед найрозповсюдженіших в Україні можна виділити [1]:

— соціальні мережі для спілкування, до них відносяться: Facebook та інші. Цей вид один із перших запропонував персональний міні-сайт, який пізніше став відомий, як профіль;

— соціальні мережі для обміну медіа контентом. Цей вид дає широкі можливості для обміну відео і фото. До них відносяться Instagram, YouTube, TikTok;

— соціальні мережі для авторського запису. До даного виду відносять сервіси для блогінгу, де користувачі створюють та публікують текстово-медійний контент, наприклад Twitter;

— сервіси соціальних закладок – це сервіси, де користувач збирає в контент свою особисту бібліотеку, на яку можуть підписуватись інші учасники спілки, до прикладу Pinterest

— соціальні мережі за інтересами. Даний вид дає можливість шукати однодумців та людей із схожими інтересами. Зокрема за професійними. “Mendeley”

Mendeley - соціальна мережа для вчених, яка дозволяє зберігати та переглядати наукові праці у форматі PDF та керувати бібліографічною інформацією. Mendeley засновано в листопаді 2007 року в Лондоні, а у 2013 році її придбала компанія Elsevier. і надала можливість через один обліковий запис в Scopus спілкуватися вченим на платформі Mendeley.

За її допомогою можна переглядати наукові матеріали у форматі PDF; імпортувати документи та матеріали з обраних сайтів; створювати групи для обміну та колективної роботи; здійснювати колективну роботу з однодумцями-дослідниками та відстежувати оновлення їхніх профілів; ознайомитися зі статистикою переглядів матеріалів і сторінок авторів; здійснювати пошук однодумців за науковими інтересами та ін.

Дуже цікавою є українська Соціальна мережа науковців (Scientific Social Community яку було створено у 2008 році стипендіатами програми «Завтра.UA» за підтримки Фонду Віктора Пінчука.

Є ще один вітчизняний ресурс – мережа Українські науковці у світі (Ukrainian Scientists Worldwide), яку створили українські аспіранти в Німеччині. Але вона не набула токої популярності, як Соціальна мережа науковців (Scientific Social Community) [2].

Особливо роль соціальних мереж зросла в час Пандемії Covid -19 та війни в Україні. Коли живе спілкування стало не можливими або обмеженим за об'єктивних причин. І з-поміж традиційних засобів навчання зросла роль соцмереж серед дистанційних засобів спілкування, навчання і роботи.

Ними стали вже перераховані facebook, instagram, YouTube. Стали доступними програми стажування, гранти на проведення науково дослідних робіт та проведення навчальних програм, тощо.

Про які можна дізнатися на офіційних облікових записах МОН України, закладів вищої освіти, наукових інституцій та грантодавців безпосередньо.

Застосування таких засобів комунікації пришвидшує комунікацію, сприяє нетворкінгу, сприяє популяризації науки у суспільстві. Це помітили і в Раді молодих вчених МОН У, зокрема і у Конкурсі “Молодий вчений року” (2020 р.) і з метою популяризації молодих вчених та їх наукових здобутків в суспільстві, серед інших номінацій запровадили такі номінації [3]:

1. Інста-науковець;
2. Ютуб для науки;
3. Науковий Facebook блогер;
4. Науковий телеграм-канал.

Вищенаведене тільки підтверджує, що використання соціальних мереж з метою наукової комунікації –це вимога часу.

Але навіщо молодому науковцю особистий бренд ?

Найпростіші визначення говорять, що «бренд -це те, що говорять у вас за спиною» і «бренд -це емоція». Особистий бренд – це образ людини, що сприймається іншими людьми; це сукупність професійного досвіду людини, найкращих рис особистості фахівця та її ексклюзивність у своїй діяльності.

Якщо ви занурені в наукову сферу та дослідження, то, думаючи про успішного вченого, ви згадаєте про високий індекс Хірша, цитованість, статті у Science та Nature та інші статусні кількісні показники.

Але більшості молодих учених, щоб досягти хоча б середніх кількісних показників, потрібні роки, знайти співавторів досягти публікацій у виданнях з високим імпаکت-фактором часто непросто. А вже говорити з кимось не з наукового світу про свої дослідження та займатися популяризацією взагалі часто незрозуміло як. Вирішити це завдання дозволяє побудова особистого бренду молодого вченого. Потужний особистий бренд дозволяє молодому науковцю отримати авторитет серед колег, вивчити свої сильні сторони, що відкриють йому нові можливості в науковій діяльності [4].

Для особистого брендингу важливими є такі складові:

1. ЩО ви говорите про себе.
2. ЯК і ДЕ ви говорите про себе.
3. ЩО ГОВОРЯТЬ про вас.

На третю складову ви ніяк самі вплинути не можете. Але перші дві залежать від вас. І якщо участь в конференціях, круглих столах, обговореннях та публічних дискусіях може презентувати професійні якості науковця. То соціальні мережі демонструють цінності і людські якості, що притягує та об'єднує людей за схожими поглядами і цінностями, викликає жваві дискусії та дозволяє відпрацювати навички ораторської майстерності, психології та формуючи соціальний капітал молодого науковця.

Література

1. Володимир У. О. Формування маркетингової стратегії підприємства : магістерська робота [Електронний ресурс] / У. О. Володимир. — Тернопіль, 2017. — Режим доступу : <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17848/1/%D0%92%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9C%D0%98%D0%A0%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3.pdf>.

References

1. Volodymyr, U. O. (2017). Formuvannia marketynhovoї stratehii pidpryiemstva: mahisterska robota [Formation of the marketing strategy of the enterprise: master's work]. Retrieved from <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/17848/1/%D0%92%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%94%D0%98%D0%9C%D0%98%D0%A0%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3.pdf> (in Ukr.)

JEL: I25

КРИШТАЛЬ Галина

д. е. н., доцент

Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна

ORCID: 0000-0003-3420-6253

e-mail: gkryshstal@ukr.net

Galina KRYSH TAL

Doctor of Economics, associate professor
Interregional Academy of Personnel
Management, Ukraine

ІНТЕГРАЦІЯ НАУКИ, ОСВІТИ ТА ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE CONTEXT OF STATE DEVELOPMENT

Анотація: Розглянуто перспективи інтеграції науки, освіти та виробництва та зауважено, що важливо внести корективи до освітньої діяльності самих університетів. Відмічено необхідність саме бізнесу визначати свої потреби в інноваціях.

Ключові слова: наука, інтеграція, освіта, бізнес

Abstract: The prospects for the integration of science, education and production were considered and it was noted that it is important to make adjustments to the educational activities of the universities themselves. The need for businesses to determine their needs for innovation was noted.

Keywords: science, integration, education, business

Інтеграція науки, освіти та виробництва є основою інноваційного розвитку будь-якої країни. На сьогоднішній день світова індустрія отримує

нові технології з наукових центрів, а саме з університетів, інститутів та інших вищих навчальних та науково-дослідних інститутів. За даними компанії Thomson Reuters, із десяти найуспішніших наукових центрів у сфері авіакосмічної та оборонної промисловості є сім університетів. В автомобільній індустрії університети займають усі десять позицій, що лідирують, серед постачальників технологій, у біотехнології – чотири позиції, в галузі косметики та здоров'я – шість. Саме вони займають перші десять рядків у списку розробників інформаційних технологій у сфері телекомунікацій, харчової промисловості, створення нових моделей побутової техніки. Дослідники вищих навчальних закладів також повністю домінують серед розробників технологій у нафто- та газовидобутку, фармацевтиці, виробництві медичного обладнання та напівпровідникових матеріалів.

При цьому більшість провідних вишів світу протягом багатьох десятиліть щільно працюють із найбільшими корпораціями. Зазвичай, така співпраця починається з чіткого формулювання наявних технічних проблем, потім вирішуються питання наукового, кадрового та фінансового забезпечення. І робота, спрямована на вирішення конкретного завдання, стимулює виникнення того самого «інноваційного конвеєра», який сьогодні рухає вперед провідні економіки світу.

Актуальність досліджуваної теми наштовхує на більш детальне опрацювання питання інтеграції науки, освіти та виробництва в контексті майбутнього розвитку держави.

Більшість університетів з науковими традиціями ведуть дослідження світового рівня в десятках галузей та безлічі різних напрямків одночасно. Це такі наукові центри, як Каліфорнійський університет у Берклі, Гарвардський університет, Массачусетський технологічний інститут та інші.

Водночас у країнах «наздоганяючого розвитку» – Китаї, Індії, Південній Кореї – науково-освітні університети з'явилися не внаслідок еволюції, як відповідь на запит з боку бізнесу, а були створені директивно шляхом об'єднання державних наукових та освітніх центрів. У таких дослідних центрах наукові дослідження ведуться у кількох суміжних напрямках.

За даними статистичної звітності з 2015 по 2021 роки вузами України виконано понад 70% загальної кількості зареєстрованих НДДКР. Це пов'язано із запровадженням грантового фінансування за результатами конкурсів, коли вищі навчальні заклади отримали найбільшу кількість одобрених заявок за поданими проектами. На фундаментальні дослідження припадає 53,5% всіх робіт, на прикладні – 46,2%. Проектно-технологічні та дослідно-конструкторські роботи становлять поки що лише 3%. Як позитивний факт можна назвати зростання кількості наукових досліджень, виконуваних вузами з допомогою позабюджетних (власних коштів).

Цікавим є і такий аспект: за кількістю публікацій у міжнародних наукових журналах, що мають імпаکت-фактор, за період 2015–2021 років, переважають саме вищі навчальні заклади.

Важливим моментом є залучення дослідників зі світового академічного ринку, спрямування інвестицій на розвиток міжнародного співробітництва у науково-технічній сфері ВНЗ, на програми викладацьких та студентських науково-освітніх обмінів. Окремо слід наголосити, що державна політика щодо підтримки вузівської науки реалізується і через створення дослідницьких університетів [1].

Разом з тим не можна не помітити, що вітчизняні вузи все ще відірвані від реальних потреб регіонів, що виражається в невідповідності рівня фахівців, що випускаються, попиту на локальному ринку праці. Вони також досі далекі від підприємницького сектору. Нам видається, що системним заходом, який міг би стимулювати взаємодію ВНЗ та виробництва у науково-технічній сфері, може бути створення податкових умов, які б давали бізнесу вигоди від співпраці з університетами. І такі приклади у світі є.

Дуже важливо внести корективи до освітньої діяльності самих університетів. З одного боку, це вимоги до професорсько-викладацького складу, щоб у вчених з'явилися реальні можливості та стимули займатися науковими дослідженнями, з іншого – якнайшвидше освоєння вузами нових напрямів широкої підготовки фахівців у галузі управління інноваційними процесами та комерціалізації технологій [2]. Їх потрібно навчати менеджменту інноваційних проектів, маркетингу інновацій та інноваційної продукції, трансферу технологій, патентуванню та іншим формам охорони інтелектуальної власності, формуванню інноваційних мереж у науковій та промисловій спільнотах [3].

Насамкінець хотілося б звернути увагу і на таку проблему, як «криза замовника», коли бізнес не може поставити перед наукою великі проблеми. Держава пропонує стратегію, окреслює напрямки, якими має рухатися інтегрована система національної економіки та науки, а конкретизувати стратегію має бізнес. Але, на жаль, він мовчить. Бізнес повинен чітко позначити свої потреби в інноваціях, сформувавши пул внутрішньогалузевих потреб, що ранжуються за пріоритетністю.

Економічна криза має дати поштовх розвитку країни. Інтеграція науки, освіти та виробництва є однією з найважливіших умов для входження України до найрозвиненіших країн світу. Для цього у нас є всі необхідні ресурси та можливості.

Література

1. Білоус О.Ю. Розвиток наукових парків в Україні в контексті створення регіональних систем трансферу знань / О.Ю. Білоус // Науково-практичний круглий стіл «Проблеми та перспективи наукових парків в Україні», 17 трав. 2017 року, Київ. - С.3-7.

2. Foss N.J., Husted K. and Michailova S. (2010), "Governing knowledge sharing in organizations: Levels of analysis, governance mechanisms, and research directions", Journal

References

1. Bilous O.Yu. The development of science parks in Ukraine in the context of the creation of regional knowledge transfer systems / O.Yu. Bilous // Scientific and practical round table "Problems and prospects of science parks in Ukraine", May 17. 2017, Kyiv. - P.3-7.

2. Foss N.J., Husted K. and Michailova S. (2010), "Governing knowledge sharing in organizations: Levels of analysis, governance mechanisms, and research directions", Journal

of Management Studies, Vol. 47 No. 3, p. 455-482.

3. Jones Evans D. and Klofsten M. (2015), "Universities and local economic development: The case of Linköping", European Planning Studies, No. April, p. 37-41.

of Management Studies, Vol. 47 No. 3, p. 455-482.

3. Jones Evans D. and Klofsten M. (2015), "Universities and local economic development: The case of Linköping", European Planning Studies, No. April, p. 37-41.

JEL A11, L14, L20, M31

ЛЮБАСЮК Ірина

магістрантка ОПП «Бізнес-економіка та аналітика»,

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

м. Київ, Україна,

ORCID 0000-0002-1970-883X

ГРЕБЕШКОВА Олена

канд. екон. наук, доцент,

КНЕУ імені Вадима Гетьмана,

м. Київ, Україна,

ORCID 0000-0002-6896-3941

e-mail: iryana.lyubasyuk@kneu.ua

Lubasiuk Iryna

graduate student, EPP "Business Economics and Entrepreneurship",

KNEU named after Vadym Hetman,

Kyiv, Ukraine,

Hrebeshkova Olena

Ph.D. (Economy Sciences), Associate Professor,

KNEU named after Vadym Hetman, Kyiv,

Ukraine,

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БІЗНЕСУ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГОВИХ РІШЕНЬ

Анотація: Визначено роль маркетингових рішень у забезпеченні ефективності сучасного підприємства. Запропоновано систематизацію маркетингових рішень на основі предметних сфер діяльності підприємства (продукти, позиції, відносини, репутація). Охарактеризовано перспективні напрями розвитку методології формування результативних маркетингових рішень на підприємстві.

Ключові слова: ефективність, бізнес, маркетинг, стратегія, управління.

ENSURING BUSINESS EFFICIENCY ON THE BASIS OF MARKETING SOLUTIONS

Abstract: The role of marketing solutions in ensuring the efficiency of a modern enterprise is determined. The systematization of marketing decisions based on the subject areas of the enterprise (products, positions, relations, reputation) is proposed. Prospective directions for the development of the methodology for the formation of effective marketing solutions at the enterprise are characterized.

Keywords: efficiency, business, marketing, strategy, management.

Необхідність адаптації до динамічних ринкових умов сучасної економіки змушує підприємства розробляти та реалізовувати новітні управлінські рішення, зокрема в сфері маркетингу. Маркетингова діяльність відіграє визначальну роль у забезпеченні стратегічного успіху підприємства, оскільки її результати здебільшого визначають ринкову позицію та конкурентних статус підприємства. Відповідно, ефективність діяльності підприємства напряму залежить від прийнятих маркетингових рішень. Маркетингове рішення – це управлінська складова маркетингу, завдяки якій підприємства досягають цілей маркетингу та виконують маркетингові завдання [1, с. 58].

Маркетингові рішення слід розглядати у якості елементів складної системи управлінських рішень. Кожне маркетингове рішення являє собою сукупність маркетингових дій суб'єктів у відношенні певних об'єктів в межах маркетингової системи задля досягнення поставлених перед організацією цілей, спрямованих на посилення її конкурентних переваг.

Сфери прийняття маркетингових рішень можна описати на основі систематизації тих завдань, що вирішуються сучасними підприємствами, серед яких пропонуємо виділяти такі їх групи: 1) *продуктові рішення*, що мають за мету реалізацію управлінських рішень по продуктовому портфелю підприємства на основі концепції 7P; 2) *позиційні рішення*, спрямовані на позиціонування підприємства на ринку (в галузі) [2]; 3) *реляційні* (від англ. relation – відносини) *рішення* (маркетинг відносин), зокрема у сфері формування та підтримки партнерських відносин з іншими учасниками ринку та стейкхолдерами [3]; 4) *репутаційні рішення* на основі принципів етичного маркетингу, зосереджені на іміджевих та репутаційних аспектах діяльності підприємства [4].

Управлінський процес формування та реалізації маркетингових рішень складається з чотирьох етапів:

1) діагностичного — усвідомлення проблеми, формулювання концепції її вирішення, вивчення впливових факторів, постановка цілей, оцінка можливих альтернатив (відповідальний — підприємець, менеджер);

2) підготовка рішення — збирання, аналіз та обробка даних, бенчмаркінг та виявлення можливих стратегій (відповідальний — економіст-маркетолог);

3) прийняття рішення — формування маркетингової стратегії (відповідальний — підприємець, менеджер);

4) контроль за реалізацією ухваленого рішення — моніторинг та оцінка змін у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства, аналіз ходу реалізації стратегії, її корегування (за необхідності) (відповідальний — менеджер-маркетолог, економіст-маркетолог).

Ухвалення раціональних та оптимальних маркетингових рішень сприяє підвищенню ефективності маркетингової діяльності підприємства, а також розробленню на їх основі стратегії та програми маркетингових заходів. Останні спричиняють зростання ефективності діяльності підприємства та підвищенню рівня задоволення потреб споживачів, збільшенню ринкової та відносної часток на ринку тощо. Проте проблема аналізу та прогнозу ефективності маркетингових рішень залишається невирішеною. Як зазначають Томас Мейєр, Йєско Перрей, Олександр Сухаревський, Андріс Умблійс у публікації «МММ: моделювання маркетинг-мікс» [5], керівники упускають можливість значно збільшити виручку та прибуток, приймаючи рішення у сфері маркетингу без використання перевірених аналітичних методів. Ці автори наводять найбільш поширені упередження, що мають місце в процесі прийняття маркетингових рішень, до яких відносять: 1) «Маркетинг — це мистецтво, а не наука», що ґрунтується на припущенні про креативний характер більшості маркетингових рішень (що не знаходить підтвердження,

наприклад, в сфері НДДКР); 2) недостатність даних для МММ (що вирішується засобами ВІ); 3) «даними з минулого, важко робити висновки про майбутнє» (що частково може бути нівельовано smart-технологіями стратегування на зразок форсайтингу); 4) аналітичні методи оптимізації маркетингових інвестицій зрештою занадто «короткозорі» (що долається формалізацією метричних систем).

Окремий напрям досліджень в сфері маркетингових рішень в системі управління діяльністю підприємства утворює проблематика ірраціональної поведінки споживача. Теоретичну основу цих наукових пошуків утворює поведінкова економіка, у межах якої досліджуються впливи психологічних факторів на рішення людей у різноманітних економічних ситуаціях.

Діджиталізація всіх сфер буття сучасного суспільства актуалізує проблематику інформаційної підтримки маркетингових рішень в діяльності підприємства. Дослідники вирішують дослідницькі завдання в сфері цифрового маркетингу, намагаючись систематизувати метрики для оцінки його ефективності, визначити дієвість соціальних мереж для реалізації результативних маркетингових рішень (наприклад, [6]).

У контексті перспективних напрямів дослідження маркетингових рішень задля підвищення ефективності діяльності підприємств тривають пошуки та дискутуються питання у сферах e-commerce, ділової репутації, бізнес-партнерства тощо.

Література

1. Бойко О., Герасимяк Н. Місце та роль маркетингового аналізу в процесі прийняття управлінських рішень. *Економічний аналіз*. 2012, Т. 11(2). С. 57–60.
2. Гребешкова О.М., Горбатько А.О. Конкурентна позиція підприємства: ідентифікація за чотирьохпроекційним підходом. *Економіка та підприємництво*. 2017. Вип. 39. С. 125-144.
3. Гребешкова О.М. Портфель реляцій підприємства: сутність, принципи та етапи формування. *Формування ринкової економіки*. Спец. вип. Економіка підприємства: теорія та практика. 2012. С. 82-89.
4. Гребешкова О.М., Шиманська О.В. Ділова репутація компанії: чинники формування та їх аналітична характеристика. *Економіка і підприємництво*. 2010. Вип. 25. С.54-62.
5. Мейер Т., Перрей Й., Сухаревський О., Умблійс А. МММ: моделювання маркетинг-мікс. URL: <https://www.management.com.ua/marketing/mark245.html> (дата звернення 28.09.2022).
6. Близняк В. М. Метрики в цифровому маркетингу підприємств торгівлі. *Маркетинг*

References

1. Boyko, O., Herasymyak, N. (2012). "The place and role of marketing analysis in the process of making managerial decisions". *Economic analysis* (Vol. 11(2)), p. 57–60.
2. Hrebeshkova, O.M., Horbatko, A.O. (2017). "Competitive position of the enterprise: identification according to the four-projection approach". *Economy and entrepreneurship* (Issue 39), p. 125-144.
3. Hrebeshkova, O.M. (2012). "Portfolio of enterprise relations: essence, principles and stages of formation". *Formation of market economy* (Spec. issue Enterprise economics: theory and practice), p. 82-89.
4. Hrebeshkova, O.M., Shimanska, O.V. (2010). "Business reputation of the company: formation factors and their analytical characteristics". *Economy and entrepreneurship* (Issue 25), p. 54-62.
5. Meyer, T., Perrey, Y., Sukharevskiy, O., Umbliis, A. (2013). "MMM: marketing mix modeling". <https://www.management.com.ua/marketing/mark245.html> (access 09/28/2022).

- і цифрові технології*, [S.l.], v. 5, n. 2, p. 36-47, чер. 2021. URL: <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/138> (дата доступу: 29.09.2022).
6. Bliznyak, V. M. (2021). "Metrics in digital marketing of trade enterprises". *Marketing and digital technologies*, [S.l.], v. 5, n. 2, p. 36-47. <https://mdt-opu.com.ua/index.php/mdt/article/view/138> (access 09/29/2022).

JEL A11, L14, L20, M31

ІВАНЕЦЬ Людмила,
магістрант, кафедра публічного
адміністрування, Міжрегіональна Академія
управління персоналом, Україна
ORCID:0000-0002-5392-1490

СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА Інна
доктор наук з державного управління,
професор, Міжрегіональна Академія
управління персоналом, Україна
ORCID:0000-0001-9227-7426

e-mail: info@inun.org.ua

Lyudmila IVANETS,
Master's student, Department of Public
Administration,
Interregional Academy of Personnel
Management,
Inna SEMENETS-ORLOVA,
Doctor of Science in Public
Administration, Professor,
Interregional Academy of Personnel
Management,

МОЖЛИВОСТІ ПРОЕКТНОГО МЕТОДУ В ІНТЕГРАЦІЇ ОСВІТИ І НАУКИ

Анотація: Проаналізовано методологічне значення методу проектів. Визначено його функціональні можливості у забезпеченні розвитку науки та освіти.

Ключові слова: метод проектів, розвиток науки, освітні зміни, організаційний розвиток.

POSSIBILITIES OF THE PROJECT METHOD IN THE INTEGRATION OF EDUCATION AND SCIENCE

Abstract: The methodological significance of the project method is analyzed. Its functional capabilities in ensuring the development of science and education are determined.

Keywords: project method, development of science, educational changes, organizational development.

У процесі організації управління з позицій системного підходу використовуються різні типи моделей об'єкта управління. Це, передусім, загальний опис системи або її так звана інвентаризаційна модель, коли коротко характеризуються всі суттєві для дослідників елементи підсистеми, взаємодії всередині системи. Така модель дозволяє інвентаризувати все, що стане предметом проектної діяльності, тобто предметом змін в системі. Різновидом

інвентаризаційної моделі є концептуальна модель, здатна зафіксувати всі зміни, які передбачається внести в систему. Поряд з узагальненими описовими моделями у системному моделюванні використовуються моделі конкретних предметів перетворення, наприклад, модель навчального процесу чи педагогічної технології. Такі моделі дозволяють відволіктися від несуттєвої для конкретного перетворення зв'язків і характеристик діяльності, забезпечити концентрацію уваги та зусиль проектувальників на вирішенні задач проектування. Основою доопрацювання проекту в умовах локальної експериментальної площадки слугує ідеологія загального проекту, яка знайшла своє відображення в задачах проектування і концепції, що, зазвичай, приймається в ролі офіційного документу.

Вектори освітніх задач у ковідний період призвели до нестійкого становища національної освітньої системи, однак, варто відзначити високу емерджентність останньої. Це дало змогу поступово сформувати відповіді на виклики ковідного етапу організації освітнього процесу.

Абсолютна більшість зарубіжних теоретиків освітніх змін переконані, що у найбільш розвинених країнах світу досі успішно не реалізовано суттєвих освітніх інновацій. Проте, ми можемо говорити, що ковідний період став сильний поштовхом до модифікацій у освітніх системах - спочатку на самоорганізаційній, стохастичній основі, а потім - уж під більш-менш керованим управлінським супроводом. Освітні зміни набули ознак перманентності.

Гуманітарність є способом вивчення людини, який використовують для аналізу вольових зусиль особистостей, наділених високою пасіонарністю. Цей підхід в управлінні освітніми змінами виконує роль своєрідної децентралізованої (відцентрованої) методологічної сітки для появи ініціативи розробки і впровадження нововведень «знизу». Сама освіта – це організація доступу до джерела спільної (в діалогічній формі) діяльності учасників освітнього процесу. Рамковими елементами такого підходу є створення учасниками місць особистої присутності в організації своєї освіти як спосіб вираження зусиль і творчого результату їхньої самоорганізації, форми та практичне втілення уявлень про цінність і якість освіти.

Таким чином, учасники освітнього процесу творчо створюють нові едукативні смисли через нововведення в організацію освіти, а досвід їхньої участі реконструюється в розробці стратегії організації. У своєму перманентному варіанті такий процес призводить до становлення спільнот в ролі суб'єктів організації освіти та результативного управління освітніми змінами «на місцях».

Гуманітарний підхід до управління інноваціями є умовою подолання таких дефіцитів сучасної освіти, як антропологічний (дефіцит особистої присутності особистості у своїй освіті), гуманітарний (дефіцит спільнот – педагогічної, батьківської, учнівської тощо в ролі суб'єктів організації і управління освітою на місцях), синергетичний (дефіцит самоорганізації і спільної діяльності учасників освітнього процесу). Отже, реалізація

гуманітарного підходу в управлінні інноваціями означає становлення відкритого полісуб'єктного освітнього простору, в якому формується множина нових освітніх практик, що виражають уявлення людей про якість освіти.

XXI ст. виявило труднощі широкомасштабної освітньої реформи, а нові уроки реформ показали виконавцям суттєве осмислення значимих характеристик нового знання. Важливим проблемним аспектом теорії освітніх змін, що знаходиться на етапі свого становлення в Україні, є слабкість її методологічної складової.

Теоретичною основою організаційного проектування є «метод проектів», розроблений у 20-х рр. XX ст. американським педагогом В. Кілпатриком на основі концепції прагматизму Дж. Дьюї. Організаційне проектування в освітній галузі дає основу створювати широкомасштабні проекти, спрямовані на розв'язання як сучасних проблем освітньої галузі, так і проектів модернізації навчально-виховного процесу конкретних освітніх закладів.

Література

1. *Мацішин М.* Загальні підходи до методики проектування навчального процесу майбутніх офіцерів-прикордонників. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2013. Вип. 5. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_5_19.pdf.

References

1. *Matsyshyn M.* Zahalni pidkhody do metodyky proektuvannia navchalnoho protsesu maibutnikh ofitseriv-trykordonnykiv. Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi trykordonnoi sluzhby Ukrainy. 2013. Vyp. 5. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnadps_2013_5_19.pdf.

JEL L20, L21

ПЕРЕГУДА Юлія

кандидат географічних наук,
доцент кафедри організації туристичної діяльності ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
доцент кафедри глобальної економіки
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0002-1434-2509

КРИВОБЕРЕЦЬ Марина

кандидат економічних наук, доцент
кафедри організації туристичної діяльності
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»
ORCID: 0000-0001-5229-2672

e-mail: yuliapa92@gmail.com

Yuliya PEREGUDA

candidate of geographical sciences,
Associate Professor of the Department of
Tourism Organization PJSC
"Interregional Academy of Personnel
Management"
Associate Professor of the Department of
Global Economy, National University of
Bioresources and Nature Management of
Ukraine

Maryna KRYVOBERETS

Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the Department of
Organization of Tourism Activities of
PJSC "Interregional Academy of
Personnel Management"

МОЛОДІЖНІ СТАРТАПИ У ТУРИСТИЧНІЙ ГАЛУЗІ: КЛЮЧОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТИМУЛЮВАННЯ

YOUTH STARTUPS IN THE TOURISM INDUSTRY: KEY INCENTIVE TOOLS

Анотація: Досліджено особливості стимулювання молодіжних стартапів у туристичній галузі. Розглянуто особливості функціонування бізнес-інкубаторів як інструменту стимулювання розвитку підприємництва.

Ключові слова: стартап, стимулювання, бізнес-інкубатор, туристична галузь, ринок.

Abstract: The features of stimulation of youth start-ups in the tourism industry are investigated. The features of functioning of business incubators as a tool to stimulate entrepreneurship development are considered.

Keywords: start-up, stimulation, business incubator, tourism industry, market.

Підприємництво розвивається значно швидше, ніж будь-коли за останні 100 років. З наукової точки зору, існує багато досліджень, які вивчають започаткування бізнесу з обох боків – з боку попиту та пропозиції. Школа пропозиції зосереджується на характеристиках підприємців. Школа попиту зосереджується на екологічній основі формування організації. Оскільки підприємництво робить значний внесок в економіку через створення робочих місць і доходів, його слід заохочувати і розвивати. Багато статистичних даних свідчать про те, що молоді підприємці становлять значну частину абсолютно нових стартапів.

Для України туристична галузь є дуже важливою і сприяє залученню інвестицій та створенню нових робочих місць. Сьогодні в Україні в туризмі задіяно 10% населення, що забезпечує діяльність 40 сфер економіки [1]. Туристичний ринок відноситься до тих напрямків, які дозволять покращити економічні та соціальні показники країни. Туристична галузь входить до п'ятірки галузей України, які приносять найбільші доходи, випереджаючи вугільну та автомобільну промисловість. Україна, маючи значний природний та культурний потенціал, має можливість приєднатися до найбільш відвідуваних країн у період післявоєнного відновлення. Туристична галузь є однією з найприбутковіших галузей економіки. З огляду на це, навіть у складних економічних та політичних реаліях життя, ця галузь є дуже перспективною і може приносити значні прибутки [2, 3].

Підприємництво відіграє ключову роль для економічного розвитку та є ключовим агентом інновацій у ринковій економіці. В останні десятиліття все більше уваги приділяється ролі стартапів та малих фірм у сприянні економічному зростанню та зайнятості шляхом стимулювання підприємництва та створення нових підприємств з метою забезпечення створення робочих місць у суспільстві.

Підприємництво можна охарактеризувати як процес об'єднання творчих та інноваційних ідей і поєднання їх з управлінськими та організаційними навичками з метою об'єднання людей, грошових ресурсів для задоволення

визначеної потреби та створення багатства. Підприємництво – це процес об'єднання факторів виробництва, до яких відносяться земля, праця і капітал, з метою виробництва продукції або надання послуг для суспільного споживання. Однак, операційне визначення підприємництва – це готовність і здатність особи (осіб) набути освітніх навичок для вивчення та використання інвестиційних можливостей, створення та управління успішним бізнесом [4].

Інкубатори можуть бути резидентами, нерезидентами або афілійованими з інкубатором. Послуги, орієнтовані на клієнтів, є дорогими у порівнянні з багатьма іншими видами послуг з розвитку бізнесу (навчальні програми, консультаційні послуги), але виправдовуються організаторами як інвестиції в успіх, оскільки концентрація послуг з підтримки має призвести до вищого рівня виживання та зростання інкубованого бізнесу.

Перед тим, як бізнес-інкубатор прийме бізнес як нового клієнта, часто існує преінкубаційна програма, яка допомагає потенційним підприємцям визначити свої бізнес-ідеї та розробити свої плани до того моменту, коли їх можна буде оцінити як потенційного клієнта. За нею слідує інтенсивна інкубація та постінкубація для забезпечення чіткого маршруту виходу для успішних підприємств, включаючи послуги з подальшого супроводу, які забезпечують як плавний перехід, так і підтримку майбутнього зростання, наприклад, інтернаціоналізацію, а також постійні зв'язки з поточними та новими клієнтами інкубатора [5].

Інкубаційний центр забезпечує структуру підтримки та адекватну основу для створення підприємств, яка об'єднує спеціалізовані ресурси, спрямовані на надання допомоги компаніям до їх заснування та/або протягом перших років діяльності. Бізнес-інкубатор пропонує ідеальне середовище для стартапів та підприємців для перетворення їхніх ідей на життєздатні підприємства. Підприємці та малі підприємства отримують належну підтримку та консультації для того, щоб мати змогу конкретизувати свої бізнес-концепції, ефективно працювати та йти в ногу зі змінами, залишаючись при цьому конкурентоспроможними [4, 5].

В усіх країнах бізнес-інкубатори надають цілеспрямовану підтримку підприємцям через сприятливе середовище, яке допомагає їм реалізувати свої бізнес-ідеї та розвинути їх концепції у готові до ринку продукти, підтримує набуття бізнес-знань, сприяє залученню необхідного фінансування, знайомить підприємців з діловими мережами, що має суттєво знизити рівень невдач при веденні бізнесу молодими підприємцями.

Література

1. Державна служба статистики України (2022). Статистична інформація. 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.09.2022).
2. Elkayaly D. Challenges and Motivations for Youth Entrepreneurship Start-Ups: Empirical study from Egypt / Elkayaly D., Fahim I. S. // *Third International*

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (2022). Statystychna informatsiia. 2022. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 30.09.2022).
2. Elkayaly D. Challenges and Motivations for Youth Entrepreneurship Start-Ups: Empirical study from Egypt / Elkayaly D., Fahim I. S. // *Third International Sustainability*

Sustainability and Resilience Conference: Climate Change. – 2021. – pp. 339-341.

3. Ha E. S. Research on establishing basic directions for each youth policy area / Ha E. S., Lee S. L., Lee C. S. // Korea Institute For Health and Social Affairs. 2020. – pp. 1-189.

4. Information portal. Youth Employment Questions. 2021. URL: <http://www.open.go.kr> (дата звернення: 30.09.2022).

5. Kulkarni P. Challenges of rural start-ups in Karnataka, India / Kulkarni P., Mutkekar R., Chiniwar S., Ingalagi S. // World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development. – 2021. – Vol. 17, No. 3. – pp. 477-487.

and Resilience Conference: Climate Change. – 2021. – pp. 339-341.

3. Ha E. S. Research on establishing basic directions for each youth policy area / Ha E. S., Lee S. L., Lee C. S. // Korea Institute For Health and Social Affairs. 2020. – pp. 1-189.

4. Information portal. Youth Employment Questions. 2021. URL: <http://www.open.go.kr> (data zvernennia: 30.09.2022).

5. Kulkarni P. Challenges of rural start-ups in Karnataka, India / Kulkarni P., Mutkekar R., Chiniwar S., Ingalagi S. // World Journal of Entrepreneurship, Management and Sustainable Development. – 2021. – Vol. 17, No. 3. – pp. 477-487.

JEL L20, L21

СЕМЕНЕЦЬ-ОРЛОВА Інна

доктор наук з державного управління,
професор,

Міжрегіональна Академія управління
персоналом,

ORCID: 0000-0001-9227-7426

e-mail: info@inun.org.ua

Inna SEMENETS-ORLOVA

Doctor of Science in Public Administration,
Professor,

Interregional Academy of Personnel
Management,

РОЗВИТОК М'ЯКИХ НАВИЧОК МОЛОДИХ ВЧЕНИХ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МАСОВОГО СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ)

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF YOUNG SCIENTISTS (ACCORDING TO THE RESULTS OF A MASS SOCIOLOGICAL SURVEY)

Анотація: висвітлено результати соціологічного дослідження - масового опитування молодих вчених. Наголошено на проблемних питаннях розвитку м'яких навичок наукової молоді в Україні.

Ключові слова: молоді вчені, м'які навички, освітні зміни, безперервний розвиток.

Abstract: the results of a sociological study - a mass survey of young scientists - are highlighted. Problematic issues of the development of soft skills of scientific youth in Ukraine are emphasized.

Keywords: young scientists, soft skills, educational changes, continuous development.

У рамках виконання науково-дослідної роботи "Реалізація потенціалу молодих вчених в інтеграції науки, освіти, бізнесу" (№ державної реєстрації 0120U102126) у 2020 році було проведено кількісне соціологічне дослідження. N респондентів - 579, похибка вимірювання становила 5% при довірчій ймовірності 95%.

Сучасна спільнота молодих учених України налічує близько 12 тисяч представників. Це спеціалісти з вищою освітою, які мають ступінь магістра чи кандидата наук віком до 35 років або доктора наук до 40 років, які працюють на посадах наукових / науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти і наукових установ)

За результатами масового опитування молодих вчених, проведеного в рамках нашого проекту, молоді вчені визначили:

- як найбільш розвинені такі власні soft skills:

комунікативні навички,
критичне мислення,
командна робота;

- як менш розвинені soft skills:

управління проектами,
нетворкінг,
планування кар'єри.

Понад 23% молодих вчених визначили як найбільш розвинені такі навички:

творчість,
інновативність,
лідерство.

Як стверджували молоді вчені, найбільш актуальними проблемними сферами професійної діяльності, де вони відчували потребу більш вищого рівня розвитку soft skills були:

- співпраця з бізнесом (90% молодих науковців підтвердили);
- ефективна грантова та проектна діяльність (як засвідчили результати соціологічного дослідження, лише кожен 6-й молодий вчений подав заявку на індивідуальний науковий грант).

45% молодих вчених наголошують, що у професійній діяльності щодня відчують необхідність подальшого розвитку власних soft skills.

Як показали результати соціологічного дослідження, 27,1% молодих вчених взагалі не популяризують науку і це їм не здається жодним чином цікавим чи нагально потрібним. Найефективнішим способом поширення інформації про власні дослідження, 36,6% молодих учених визначили проектну роботу.

Це свідчить про необхідність розвитку конкурентної підтримки молодих науковців у сфері розвитку їх soft skills у наукових та освітніх установах, пов'язаних з проектною діяльністю.

Можливість працювати в проектах найбільше цінують ті молоді вчені, які визначили рівень особистих наукових результатів як такий, що співвідноситься із рівнем провідних наукових установ світу.

Згідно із результатами проведеного дослідження, жінки, на відміну від чоловіків, більш високо і оптимістично оцінили рівень своїх комунікативних навичок.

71,8% молодих вчених жіночої статі оцінили свої навички нетворкінгу на 5 з 5 балів (тільки 28,2% молодих вчених чоловічої статі оцінили так само).

71,2% жінок оцінили свої навички роботи в команді на 5 з 5 балів (тільки 28,8% молодих вчених чоловічої статі оцінили так само).

Проблемні аспекти розвитку особистісного потенціалу молодих науковців, згідно за результатами дослідження, можна виокремити такі:

1) кожен другий молодий вчений не має достатньо часу для особистісного розвитку;

2) 9 з 10 молодих вчених потребують додаткової фінансової підтримки;

3) більше 50% молодих вчених зазначили про потребу вищого рівня комфорту власного побуту вдома;

4) 40% молодих вчених потребують більшої підтримки на робочому місці від керівництва та колег;

5) 60% молодих вчених потребують більше професійних контактів.

Серед своїх сильних сторін молоді вчені часто називали:

1) відносно високий рівень освіти;

2) мотивацію продовжувати навчання впродовж життя, відкритість до нового;

3) любов до власної професії;

4) здатність генерувати багато нових і корисних наукових ідей.

На нашу думку, це є сприятливою основою для розвитку soft skills.

На думку окремих вчених, для досягнення нової якості освіти, враховуючи людську природу системи, що реформується (освіта людини), потрібно належно враховувати роль людського фактору в управлінні освітніми змінами. Таким чином, ефективність управління освітніми змінами слід пов'язати із застосуванням підходу, в якому робиться ставка на залученість, максимальну участь людини в цьому процесі управління інноваціями – гуманітарному підході. У ковідний період, у проектуванні змін освітнього процесу, що складається із міжлюдських взаємин, важливим є врахування теоретичних уявлень про освіту як комунікативну дію. Гуманітарний підхід до управління інноваціями визначає усіх учасників освітньої практики як суб'єктів управління змінами. У рамках гуманітарного підходу управління інноваціями – це управління виникненням і реалізацією ініціатив учасників освітньої діяльності, результатом якого є створення авторських практик. Таким чином, учасники освітнього процесу творчо створюють нові едукативні смисли через нововведення.

Література

1. Шестакова С. Використання інтерактивних методів навчання для формування Soft skills у студентів юридичного профілю. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_2_24

References

1. Shestakova S. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv navchannia dlia formuvannia Soft skills u studentiv yurydychnoho profilu. Pedagogichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. 2020. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2020_2_24

JEL L20, L21

ЦІМОШИНСЬКА Оксана

К. е. н., доцент

Міжрегіональна Академія управління

персоналом, Україна

ORCID: 0000-0002-2277-3317

ovmichailenko@ukr.net

Oksana TSIMOSHYNKA

Candidate of economic sciences, associate
professor

University Interregional Academy of
Personnel Management, Ukraine

АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ У ПРОЦЕСІ АУДИТОРСЬКОЇ ПЕРЕВІРКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

ANALYTICAL PROCEDURES IN THE PROCESS OF AUDITING THE INTANGIBLE ASSETS OF THE ENTERPRISE

Анотація: Визначено перспективних напрямів – дослідження економічної ефективності підприємства із застосуванням аналітичних процедур під час аудиту нематеріальних активів порівняно з іншими процедурами.

Ключові слова: процедури, нематеріальні активи, аудит, підприємства, аудиторські докази, етапи.

Abstract: Prospective directions have been determined - the study of the economic efficiency of the enterprise using analytical procedures during the audit of intangible assets compared to other procedures.

Keywords: procedures, intangible assets, audit, enterprises, audit evidence, stages.

Динамізм довкілля, інтелектуальна та інноваційна спрямованість економічного розвитку, посилення конкуренції - всі ці чинники призводять до необхідності використання підприємствами нематеріальних ресурсів. У цьому аспекті підвищеної уваги вимагають обліково-аналітичні основи управління нематеріальними активами та їх аудит. Збір аудиторських доказів у процесі підтвердження достовірності бухгалтерської звітності суб'єктів господарювання передбачає використання низки аудиторських процедур, у тому числі аналітичних.

Найбільш ґрунтовним, на наш погляд, є визначення сутності аналітичних процедур, представлене у міжнародних стандартах аудиту, зокрема у МСА 520.

Таким чином, аналітичні процедури є оцінками фінансової інформації, виконані на основі аналізу очікуваних зв'язків між фінансовими та нефінансовими даними, включаючи необхідне вивчення виявлених відхилень або зв'язків, що не узгоджуються з іншою релевантною інформацією або істотно відрізняються від очікуваних значень. [1].

Контекст використання аналітичних процедур у процесі аудиту нематеріальних активів досить широкий: порівняння наявності нематеріальних активів у різні періоди; аналіз даних про їхнє переміщення; виявлення взаємозв'язку між внутрішньо створеними нематеріальними активами та обсягом НДДКР підприємства; співвідношення витрат та

результатів досліджень з виявленням незвичайних та надмірних витрат; оцінка взаємозв'язків між різними статтями та формами звітності та ін.

Л.О. Тарасенка [2] зазначається, що в рамках аналітичних процедур доцільно аналізувати основні економічні показники, такі як частка нематеріальних активів у структурі активів, рентабельність (збитковість) нематеріальних активів, рентабельність нематеріальних активів, а також аналіз впливу факторів на рівень рентабельності нематеріальних активів за моделлю Дюпона .

О.Т. Олендій [3] наголошує на важливості застосування аналітичних процедур при перевірці ефективності використання нематеріальних активів. Таким чином, при проведенні дослідження ефективності важливо, по-перше, мати достатній рівень інформаційного забезпечення аналітика, по-друге, безпосередньо проводити аналіз структури та динаміки, наявності та руху, ефективності та ліквідності нематеріальних активів. .

Вітчизняні вчені [3-4] наголошують на використанні аналітичних процедур у процесі аудиту нематеріальних активів, в основному на етапі планування аудиту (для забезпечення розуміння специфіки ведення господарської діяльності та визначення обсягу можливого ризику), а також на етапі вироблення аудиторського висновку (для формулювання та підтвердження висновку, для визначення областей застосування подальших процедур). Погоджуючись з цією думкою, зазначимо, що також важливо використовувати аналітичні процедури безпосередньо на етапі перевірки (проведення аудиторських процедур та збирання аудиторських доказів).

Таким чином, на етапі планування основною метою використання аналітичних процедур є аналіз річної бухгалтерської звітності минулих періодів, у тому числі щодо нематеріальних активів, а також аналіз прогнозних показників; вивчення нефінансової інформації; дослідження загальногалузевих показників аналогічних підприємств. Виходячи з цього важливо виділити показники, що демонструють суттєві відхилення від базового рівня, а також виявити зони потенційного ризику при розкритті інформації про нематеріальні активи, щоб орієнтуватися на них надалі.

На етапі безпосередньої перевірки доцільно застосування аналітичних процедур для отримання аудиторських доказів у розрізі заяв управлінського персоналу щодо бухгалтерської звітності щодо нематеріальних активів. На цьому етапі важливо ретельно перевірити всі суттєві відхилення та врахувати ступінь достовірності результатів використання цих процедур.

На заключному етапі аудиту важливо оцінити повноту аналітичної перевірки та вплив виявлених у результаті її застосування відхилень від очікуваних зв'язків чи закономірностей на достовірність бухгалтерської звітності у частині статті "Нематеріальні активи".

Таким чином, аналітичні процедури доцільні на кожному етапі перевірки нематеріальних активів підприємства, оскільки їх результати дають можливість отримати аудиторські докази та дають додаткове підтвердження достовірності та законності обліку та звітності за операціями з цим видом

активів. Серед перспективних напрямів – дослідження економічної ефективності застосування аналітичних процедур під час аудиту нематеріальних активів порівняно з іншими процедурами.

Література

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2015 року, частина 1 [Електронний ресурс] / Пер. з англ.: Ольховікова О.Л., Селезньов О.В. – К.: МФБ, АПУ, 2016. – 1249 с.
2. *Тарасенко Л. О.* Особливості аудиту нематеріальних активів: аналітичні процедури та інспектування / Л. О. Тарасенко // *Економічний аналіз.* – 2017. – Т. 27.– №2.
3. *Олендій О. Т.* Методичні засади проведення аудиту нематеріальних активів / О. Т. Олендій, І. К. Шушакова // *Інноваційна економіка.* – 2013. – №5. – С. 291–297.
4. *Левченко Н.М.* Удосконалення методики аудиту нематеріальних активів з метою систематизації результатів аудиторських процедур / Н. М. Левченко, Н. С. Понікарова // *Вісник Хмельницького національного університету.* – 2016. – № 2. – Т.1. – С. 118–121.

References

1. Mizhnarodni standarty kontroliu yakosti, audytu, ohliadu, inshoho nadannia vpevnenosti ta suputnykh posluh: vydannia 2015 roku, chastyna 1 [Elektronnyi resurs] / Per. z anhl.: Olkhovikova O.L., Seleznov O.V. – K.: MFB, APU, 2016. – 1249 s.
2. Tarasenko L. O. Osoblyvosti audytu nematerialnykh aktyviv: analitychni protsedury ta inspektuvannia / L. O. Tarasenko // *Ekonomichnyi analiz.* – 2017. – Т. 27.– №2.
3. Olendii O. T. Metodichni zasady provedennia audytu nematerialnykh aktyviv / O. T. Olendii, I. K. Shushakova // *Innovatsiina ekonomika.* – 2013. – №5. – S. 291–297.
4. Levchenko N.M. Udoshkonalennia metodyky audytu nematerialnykh aktyviv z metoiu systematyzatsii rezultativ auytorskykh protsedur / N. M. Levchenko, N. S. Ponikarova // *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu.* – 2016. – № 2. – Т.1. – S. 118–121.

JEL L20, L21

МАРКОВА ЮЛІЯ

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

II курс магістерського рівня

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

НЕСТЕРЕНКО МИКИТА

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

II курс магістерського рівня

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ХОМЕНКО ІННА

Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

II курс магістерського рівня

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

e-mail: kep@kneu.edu.ua

Yuliia MARKOVA

Entrepreneurship, trade and exchange activity
II course of the master's level

Kyiv National Economic university named after V. Hetman

MYKYTA NESTERENKO

Entrepreneurship, trade and exchange activity
II course of the master's level

Kyiv National Economic university named after V. Hetman

INNA KHOMENKO

Entrepreneurship, trade and exchange activity
II course of the master's level

Kyiv National Economic university named after V. Hetman

Mariia TEPLIUK

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
KNEU named after Vadym Hetman,

Науковий консультант:

ТЕПЛЮК Марія

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва

ORCID: 0000-0001-6823-336X

Ukraine

ІННОВАЦІЙНЕ ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ WEB 3.0 У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ

INNOVATIVE USE OF WEB 3.0 IDEAS IN ECONOMY AND BUSINESS

Анотація: Враховуючи сучасні тренди, невизначеності в економіці та високу турбулентність у сфері бізнесу, потрібно переосмислювати актуальні моделі ведення бізнесу. Саме тут приходиться на допомогу ідея WEB 3.0, яка полягає у побудові всесвітньої павутини на основі технології блокчейн, що включає такі концепції, як децентралізація та токенизована заснована економіка.

Ключові слова: інновації, турбулентність, бізнес.

Abstract: Taking into account current trends, uncertainties in the economy and high turbulence in the business sphere, it is necessary to rethink current business models. This is where the idea of WEB 3.0 comes to the rescue, which consists in building a World Wide Web based on blockchain technology, including such concepts as decentralization and a tokenized based economy.

Keywords: innovation, turbulence, business.

Підприємці Web 3.0 зацікавлені у децентралізації практично будь-якого типу активів, інформації чи спільнот. Технологія невзаємозамінних токенів (NFT) прагне надати контроль над будь-якою роботою або платформою її власнику, а також нейтралізувати будь-яких посередників на цьому шляху. Він закладає основу для ліквідації гігантських фінансових корпорацій за допомогою цифрових банків, які повертають суспільству контроль над багатством, страхових компаній, які приносять користь своїм клієнтам, а також кредитних продуктів та позик, що виконуються без нагляду третьої сторони. Таким чином, корпорації можуть бути зруйновані, а з використанням валюти та економічних стимулів можуть бути створені децентралізовані організації для демократичного ухвалення рішень.

Цей складний процес вимагає поглибленої технологічної та економічної інфраструктури, більша частина якої ще не готова підтримувати всіх користувачів Web 2.0. Блокчейнери ще не оголосили переможця, стейблкоїни (цифрові валюти, прив'язані до «стабільного» резервного активу) все ще страждають від регулятивного тиску, а шахрайство з інвесторами та порушення протоколів стають дедалі досконалішими.

Саме такі новітні технології можуть дозволити підвищити ефективність економічних процесів і зможуть допомогти заробляти бізнесу більше. Тож необхідно враховувати потенційні можливості запровадження інноваційних ідей WEB 3.0 у бізнесі на прикладі токенизації.

Токенизація — це процес перетворення прав на будь-який актив на цифрові токени на блокчейні. Тобто це процес прив'язки інформації про актив

до блокчейну, де випускаються токени. Через ряд причин блокчейн Ethereum найчастіше використовується для випуску tokenів активів.

Надаючи кожній одиниці активу власний унікальний ідентифікатор, ми можемо записувати відомості про цю одиницю у постійному захищеному від несанкціонованого доступу реєстрі та відстежувати подальші рухи цього активу. Можна сказати, що токенизація активів поєднує цифровий світ і реальний світ, забезпечуючи найвищий рівень безпеки та захисту інформації.

Приклади:

- токенизація активів нерухомості: за допомогою блокчейну Ethereum можна програмувати цифрові активи для включення історії транзакцій і прав власності. Крім того, токени також містять правила для забезпечення відповідності процесів випуску, розподілу та передачі активів нормативним актам. Наприклад, токенизація в нерухомості може зосередитися на включенні засобів контролю для забезпечення передачі tokenів лише конкретним контрагентам.

- токенизація в логістиці: індустрія логістики глибоко залежить від коносаменту (Bill of Lading) як методу видачі підтвердження права власності. Однак коносамент містить помітні невідповідності, такі як затримки в доставці або повернення товару, якщо ви втратите або помилитеся в коносаменті

- токенизація дорогоцінних металів: протягом багатьох століть золото зберігало репутацію цінного активу та засобу інвестування. Однак при переміщенні та зберіганні золота вам доведеться зіткнутися з різними складнощами. Випадки використання токенизації для дорогоцінних металів, таких як золото, є справедливими на підставі відносно неліквідного характеру ринку дорогоцінних металів. Токенизація може зменшити бар'єри для входу, а також надає меншим гравцям доступ до нових ринків. Згодом варіанти використання токенизації для дорогоцінних металів із збільшенням участі на ринку могли б призвести до покращення ліквідності ринку.

- токенизація монетизації: Twitter може запровадити новий токен, який буде використовуватись, як нагорода авторам в нативних токенах за гарні пости (які отримали велику кількість "безкоштовних" лайків, переглядів); чайові від читачів - авторам за корисні пости (так звані "платні" лайки); плата за просування власних твітів за рахунок цих tokenів; персоналізація особистої стрічки (можна купити якусь обкладинку за ці токени тощо). Це в свою чергу дозволить підвищити активність користувачів цієї соціальної мережі.

Отже, Web 3.0 став епохою розквіту технологій, компанії вийшли на зовсім інший рівень, відбудується інтеграція віртуального світу з реальним. Це призвело до нової економіки творчості, в якій творці та їхня аудиторія пов'язані і мають можливість робити разом більше, ніж будь-коли раніше.

Література

1. Delton Rhodes. Crypto Coin vs. Token: Understanding the Difference [Електронний ресурс] Delton Rhodes. 2018. Режим

References

1. Delton Rhodes. Crypto Coin vs. Token: Understanding the Difference [Elektronnyi resurs] Delton Rhodes. 2018. Rezhym

доступу: <https://coincentral.com/crypto-coin-vs-token-cryptocurrency/>

2. Jünemann M. ICO: Legal Classification of Tokens: part 2 - security token [Електронний ресурс] М. Jünemann, J. Wirtz. 2019. Режим

доступу до ресурсу: <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2019/global/ico-legalclassification-of-tokens-2>.

3. The tokenization of assets is disrupting the financial industry. Are you ready?

[Електронний ресурс] / P.Laurent, T. Chollet, M. Burke, T. Seers. – 2018. – Режим доступу до

ресурсу: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB18TnlqzpAhWjAxAIHX5ABmkQFjAEegQICxAF&url=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeloitte%2Fflu%2FDocuments%2Ffinancial-services%2Fflu-tokenization-of-assets-disrupting-](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB18TnlqzpAhWjAxAIHX5ABmkQFjAEegQICxAF&url=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeloitte%2Fflu%2FDocuments%2Ffinancial-services%2Fflu-tokenization-of-assets-disrupting-financialindustry.pdf&usg=AOvVaw1PnZse9d8H3NZvCiWh0GTu)

financialindustry.pdf&usg=AOvVaw1PnZse9d8H3NZvCiWh0GTu.

4. Доценко. Перспективи застосування технології блокчейн в фінансовій сфері [Електронний ресурс] Доценко. 2018. Режим

доступу до ресурсу: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiF5r2_v6npAhVN_SoKHeWwB_wQFjAAegQIAhAB&url=http%3A%2F%2Fkhibs.ubs.edu.ua%2Fwp-](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiF5r2_v6npAhVN_SoKHeWwB_wQFjAAegQIAhAB&url=http%3A%2F%2Fkhibs.ubs.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F04%2F%25D0%2594%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw1mYGXRzjxS3ONs07PgXHZL)

content%2Fuploads%2F2018%2F04%2F%25D0%2594%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw1mYGXRzjxS3ONs07PgXHZL.

content%2Fuploads%2F2018%2F04%2F%25D0%2594%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw1mYGXRzjxS3ONs07PgXHZL.

dostupu: <https://coincentral.com/crypto-coin-vs-token-cryptocurrency/>

2. Jünemann M. ICO: Legal Classification of Tokens: part 2 - security token [Elektronnyi resurs] M. Jünemann, J. Wirtz. 2019. Rezhym

dostupu do resursu: <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2019/global/ico-legalclassification-of-tokens-2>.

3. The tokenization of assets is disrupting the financial industry. Are you ready?

[Elektronnyi resurs] / P.Laurent, T. Chollet, M. Burke, T. Seers. – 2018. – Rezhym dostupu do

resursu: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB18TnlqzpAhWjAxAIHX5ABmkQFjAEegQICxAF&url=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeloitte%2Fflu%2FDocuments%2Ffinancial-services%2Fflu-tokenization-of-assets-](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=5&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjB18TnlqzpAhWjAxAIHX5ABmkQFjAEegQICxAF&url=https%3A%2F%2Fwww2.deloitte.com%2Fcontent%2Fdam%2FDeloitte%2Fflu%2FDocuments%2Ffinancial-services%2Fflu-tokenization-of-assets-disrupting-financialindustry.pdf&usg=AOvVaw1PnZse9d8H3NZvCiWh0GTu)

financialindustry.pdf&usg=AOvVaw1PnZse9d8H3NZvCiWh0GTu.

4. Dotsenko. Perspektyvy zastosuvannia tekhnolohii blokchein v finansovii sferi [Elektronnyi resurs] Dotsenko. 2018. Rezhym

dostupu do resursu: [https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiF5r2_v6npAhVN_SoKHeWwB_wQFjAAegQIAhAB&url=http%3A%2F%2Fkhibs.ubs.edu.ua%2Fwp-](https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwiF5r2_v6npAhVN_SoKHeWwB_wQFjAAegQIAhAB&url=http%3A%2F%2Fkhibs.ubs.edu.ua%2Fwp-content%2Fuploads%2F2018%2F04%2F%25D0%2594%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw1mYGXRzjxS3ONs07PgXHZL)

content%2Fuploads%2F2018%2F04%2F%25D0%2594%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw1mYGXRzjxS3ONs07PgXHZL.

content%2Fuploads%2F2018%2F04%2F%25D0%2594%25D0%25BE%25D1%2586%25D0%25B5%25D0%25BD%25D0%25BA%25D0%25BE.pdf&usg=AOvVaw1mYGXRzjxS3ONs07PgXHZL.

JEL L20

САВРАНСЬКА Анна

студентка 4-го курсу, КНЕУ імені Вадима Гетьмана, Україна,

Науковий консультант:

ТЕПЛЮК Марія

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-економіки та підприємництва
ORCID: 0000-0001-6823-336X

e-mail: anna.savranska@kneu.ua

Anna SAVRANSKA

4th year student,

Kyiv National Economic Vadym Hetman University, Ukraine

Supervisor

Mariia TEPLIUK

Ph.D. in Economics, Associate Professor, KNEU named after Vadym Hetman, Ukraine

БРЕНДИНГ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

BRANDING AS A FACTOR OF INCREASING COMPETITIVENESS

Анотація: У сучасних умовах ведення бізнесу бренд є дуже важливим джерелом корпоративної конкурентоспроможності та силовим засобом утримання існуючих клієнтів і залучення нових.

Ключові слова: бренд; брендинг; конкурентоспроможність; споживач; товар; підприємство.

Abstract In modern business conditions, a brand is a very important source of corporate competitiveness and a powerful means of retaining existing customers and attracting new ones.

Keywords: brand; branding; competitiveness; consumer; product; enterprise.

Успіх бізнесу визначається хорошими відносинами з клієнтами, вигідними в довгостроковій перспективі, що безпосередньо впливає на збільшення прибутку. Покупці, які ототожнюють джерело продукту або виробника з брендом, неодмінно отримують переваги від брендів. Саме створення брендів є одним із способів додавання та реалізації особливих цінностей продукту (послуги, організації тощо). Бренд представляє не тільки об'єкт продажу, а й те, чим ця компанія займається і про що, власне, йдеться. Це значна частина капіталу компанії, яка отримує владу на ринку і має значний економічний внесок. Одним словом, питання бренду є сьогодні найважливішою функцією маркетингу, яка не може народитися відразу, а є результатом наполегливої праці, інвестицій і часу. Брендинг — це процес створення чіткої ідентичності для бізнесу в свідомості вашої цільової аудиторії та споживачів. На самому базовому рівні брендинг складається з логотипу компанії, візуального дизайну, місії та тону голосу. Але ідентичність вашого бренду також визначається якістю ваших продуктів, обслуговуванням клієнтів і навіть тим, як ви оцінюєте свої продукти чи послуги.

Практично жодна компанія не починається з надії створити ненадійний або «поганий» бренд. Багато підприємців засновують компанію з грандіозним баченням постачання чудових продуктів за високою ціною та створення лояльних клієнтів на все життя.

Мета побудови брендингу полягає в тому, щоб просто та легко допомогти вашим клієнтам зрозуміти, що ви пропонуєте та як за допомогою ефективного позиціонування. Але це не лише USP (унікальна торгова пропозиція), це поєднання всіх способів, якими ви повідомляєте, що ви відстоюєте. Для ефективного брендингу потрібен стратегічний план розвитку, який включає чіткі вказівки щодо бренду, а також орієнтацію компанії на бажаний бренд (Рис 1).

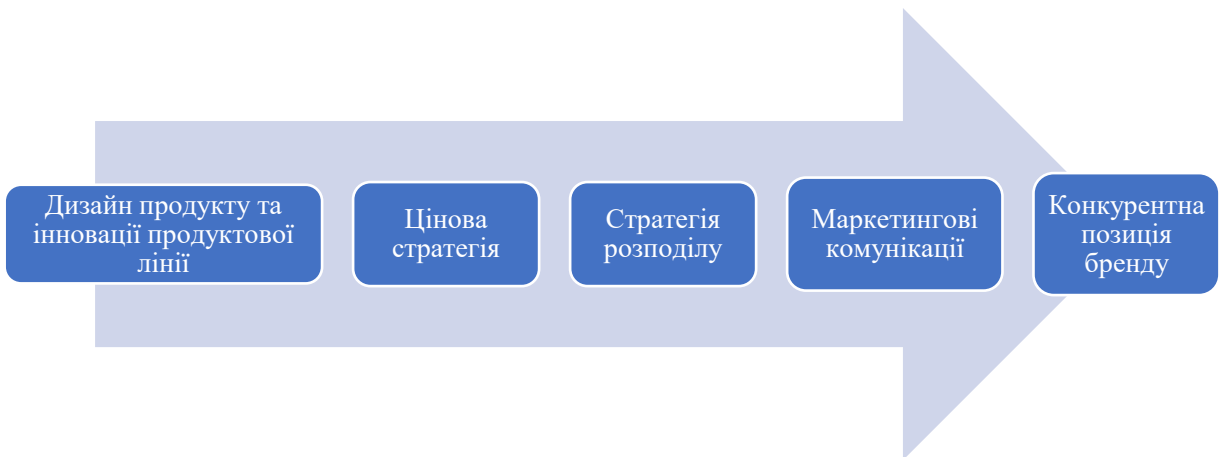

Рис 1. Стратегічний розвиток бренду.

Прийоми, способи та методи використовуються задля брендингу, що дає змогу споживачу побачити розроблений бренд, не тільки сформулювавши свідомість про імідж марки товару, а й допомогти сприйняти функціональні та емоційні елементи товару. Можна вважат що в такому контексті брендинг є вірним помічником у прискоренні вибору товару та прийнятті рішень щодо його купівлі. Також, задля брендингу використовуються інструменти, які допомагають побудувати цілеспрямовану та ефективну комунікацію з потенційними споживачами. Можна виділити такі основні інструменти брендингу: індивідуальність бренду, представлення бренду, соціальний брендинг, позиціонування бренду, бренд-нейм, бренд-імідж, соціалізація бренду, ребрендинг (Табл. 2).

Таблиця 2. Сутність інструментів брендингу.

Інструменти брендингу	Сутність інструментів брендингу
Індивідуальність бренду	Сукупність всіх елементів, унікальних для вашого бренду, які відрізняють вас від інших компаній, наприклад, логотип, назва, візуальний вигляд та стиль, голос.
Представлення бренду	Фізичне втілення ідентичності бренду та його послідовне застосування у візуальних і усних медіа. Вивіски, уніформа, лібреї, дизайн інтер'єру та фірмові речі є прикладами візуальних елементів. Архітектура, дизайн продукту, промисловий дизайн, обстеження кількості, інженерія, закупівлі, управління проектами та дизайн роздрібною торгівлі – це всі аспекти реалізації бренду. Коротше кажучи, це розробка та реалізація стратегій бренду.
Соціальний брендинг	Соціальний брендинг – це комунікаційна арена, де – вперше в історії – компанії не позиціонуються вище свого цільового ринку. Навпаки, вони зустрічаються з ринком на індивідуальній основі через персоналізовану взаємодію та розповідь про свої потреби та очікування.
Позиціонування бренду	Позиціонування бренду було визначено Котлером як «акт розробки пропозиції та іміджу компанії, щоб вони займали особливе місце в свідомості цільового ринку». Іншими словами, позиціонування бренду описує, чим

	бренд відрізняється від своїх конкурентів і де, або як, він сидить у свідомості клієнтів.
Бренд-нейм	Назва бренду ідентифікує конкретну компанію, продукт або послугу та відрізняє їх від подібних брендів у категорії.
Бренд – імідж	Це сприйняття бренду у свідомості покупця. Це сукупність переконань, ідей і вражень, які клієнт має щодо бренду.
Соціалізація бренду	Означає взаємодію з людьми — вашими клієнтами, вашими потенційними клієнтами, вашими співробітниками, прихильниками вашого бренду та навіть вашими недоброзичливцями — з метою прислухатися до них і будувати стосунки.
Ребрендинг	Це процес зміни корпоративного іміджу організації. Це ринкова стратегія надання нової назви, символу або зміни дизайну для вже створеного бренду. Ідея ребрендингу полягає в тому, щоб створити бренд, відмінний від його конкурентів на ринку.

Джерело: складено автором.

Визначаючи роль брендингу підприємство отримує: зацікавленість споживачів, збільшені обсяги продажу, збільшення значущості виготовленого продукту, покращення ринку, швидкі темпи адаптації до інтересів цільової аудиторії, блискуче функціонування та покращення конкурентоспроможності. Побудова ефективного стратегічного управління брендом залежить більшою мірою від чіткого розмежування інструментів брендингу.

Застосовуючи результативний брендинг на підприємстві можна забезпечити ряд конкурентних переваг: зменшення витрат на маркетинг через впізнання бренду; зростання прибутку внаслідок застосування вищих цін на товари/послуги; посилення корпоративного іміджу; полегшення просування нових товарів на ринку.

Література

1. Shamanska, O., Savetin, V. & Marchuk Y. (2013). *Branding as marketing direction of the company*. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1846>
2. D 2.R. Desai A brand theory of trademark law. *Thomas Jefferson School of Law Research Paper № 1585327*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1585327 (дата звернення: 27.03.2018).

References

1. Shamanska, O., Savetin, V. & Marchuk Y. (2013). *Branding as marketing direction of the company*. Retrieved from: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1846>
2. D 2.R. Desai A brand theory of trademark law. *Thomas Jefferson School of Law Research Paper № 1585327*. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1585327 (дата звернення: 27.03.2018).

JEL M 40

БУРКОВА Людмила

к.е.н., доцент, Криворізький національний університет, Україна

ORCID: 0000-0002-2840-5785

ПОРОСЛА Поліна

магістрантка, Криворізький національний університет, Україна

e-mail: burkova@knu.edu.ua

Burkova Liudmyla

Ph.D. in Economics, Associate Professor, Kryvyi Rih National University, Ukraine

e-mail: poporoslaya0204@gmail.com

Porosla Polina

master's student, Kryvyi Rih National University, Ukraine

**ОБЛІК ОПЛАТИ ПЕРІОДУ
ТИМЧАСОВОЇ
НЕПРАЦЕЗДАТНОСТІ
ПРАЦІВНИКІВ ТА ФОРМУВАННЯ
ПОКАЗНИКА «ФОНД ОПЛАТИ
ПРАЦІ»: ПРОТИРІЧЧЯ У
МІЖНАРОДНОМУ ТА
ВІТЧИЗНЯНОМУ СТАНДАРТАХ**

**ACCOUNTING FOR THE
PAYMENT OF THE PERIOD OF
TEMPORARY INCAPACITY FOR
WORK OF EMPLOYEES AND
FORMATION OF THE "WAGE
FUND" INDICATOR:
CONTRADICTIONS IN
INTERNATIONAL AND DOMESTIC
STANDARDS**

Анотація: У публікації розглянуто протиріччя у чинних нормативно-правових документах щодо віднесення оплати періоду тимчасової втрати працездатності працівниками підприємства до складу певних видів виплат. Наведено рекомендації щодо їх усунення.

Ключові слова: поточні виплати працівникам, виплати працівникам за невідпрацьований час, оплата тимчасової непрацездатності, фонд оплати праці

Abstract: The publication considers the contradictions in the current legal documents regarding the classification of payment for the period of temporary incapacity for work by employees of the enterprise as part of certain types of payments. Recommendations for their elimination are provided.

Keywords: current payments to employees, payments to employees for time not worked, payment of temporary incapacity for work, wage fund

Види виплат працівникам досить різноманітні. При цьому їх кожен вид має притаманну йому своєрідну специфіку щодо обліку та оподаткування. Також зміни, що час від часу вносяться до законодавства України, що регламентує питання обліку та оподаткування виплат працівникам підприємства, спричиняє певні складності, призводить до припущення помилок, а також суперечностей у розумінні певних категорій тощо.

Облік виплат працівникам у міжнародній практиці регламентується вимогами МСБО 19 [1], а у вітчизняній – НП(С)БО 26 [2]. Зазначимо, що українські стандарти є прообразами міжнародних, адже розробляються та ґрунтуються на їх основі. У той же час вони їх не копіюють, а містять певні особливості, адже їх вимоги ураховують норми вітчизняного законодавства.

За результатами проведеного аналізу спільних та відмінних елементів між нормами НП(С)БО 26 [2] та МСБО 19 [1] підсумовано, що данні стандарти

містять 4 спільні групи виплат працівникам із розмежуванням їх на поточні та довгострокові. У той же час, вітчизняний стандарт має додатково групу «Виплати інструментами власного капіталу» [2], однак не містить їх вичерпний перелік, а інші групи виплат працівникам підприємства описано досить поверхово. Також норми НП(С)БО 26 [2] усебічно не окреслюють методичні аспекти щодо обліку виплат працівникам підприємства та розкриття інформації щодо них у фінансовій звітності підприємства. Варто зазначити, що загалом склад виплат працівникам підприємства та специфіку їх обліку окреслено більш детально, але не усебічно, нормами МСБО 19 [1].

Відмітимо, що у складі поточних виплат працівникам вимогами НП(С)БО 26 [2] виокремлюється категорія «виплати працівникам за невідпрацьований час», яка поділяється на наступні складові:

1. Щорічні відпустки.
2. Інший оплачуваний невідпрацьований час.

Підкреслимо, що при цьому норми НП(С)БО 26 [2] не деталізують взагалі що таке: «інший оплачуваний невідпрацьований час» та які складові виплат працівникам підприємства підпадають під їх класифікацію.

Варто зазначити, що вимогами МСБО 19 [1] окремо не виділяється така категорія, як «виплати за невідпрацьований час». При цьому у складі поточних виплат працівникам виокремлюються складові, що можуть бути до них віднесені, а саме:

1. Оплачені щорічні відпустки.
2. Оплачена тимчасова непрацездатність.

Тобто, відмінно від вітчизняного стандарту міжнародним передбачено до складу поточних виплат працівникам відносити оплату періоду їхньої тимчасової втрати працездатності. Як видається, їх упущення зі складу виплат за невідпрацьований час є суттєвим недоліком НП(С)БО 26 [2].

Слід також підкреслити вагомість такого показника, як «Фонд оплати праці». Згідно Інструкції №5 [3] він застосовується «для оцінювання величини заробітної плати найманих працівників». При цьому варто ураховувати які витрати впливають на формування даного показника, а які ні. Порядок його утворення регламентовано вимогами Закону України «Про оплату праці» [4] та Інструкцією №5 [3].

При цьому внаслідок проведеного дослідження визначено неузгодженість між вимогами законодавства навколо питання віднесення виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності до конкретної категорії виплат працівникам. Ці аспекти систематизовано та представлено на рис. 1.

Отже, відповідно до Інструкції №5 [3] та №291 [5] виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності підпорядковують до тих, що не формують Фонд оплати праці взагалі. Одночасно нормами п. 165.1.1 ПКУ [6] прописано, що виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності прирівнюються до заробітної плати працівників, яка відповідно до Інструкцій №5 [3] та №291 [5] є ключовим показником, що формує Фонд основної заробітної плати.

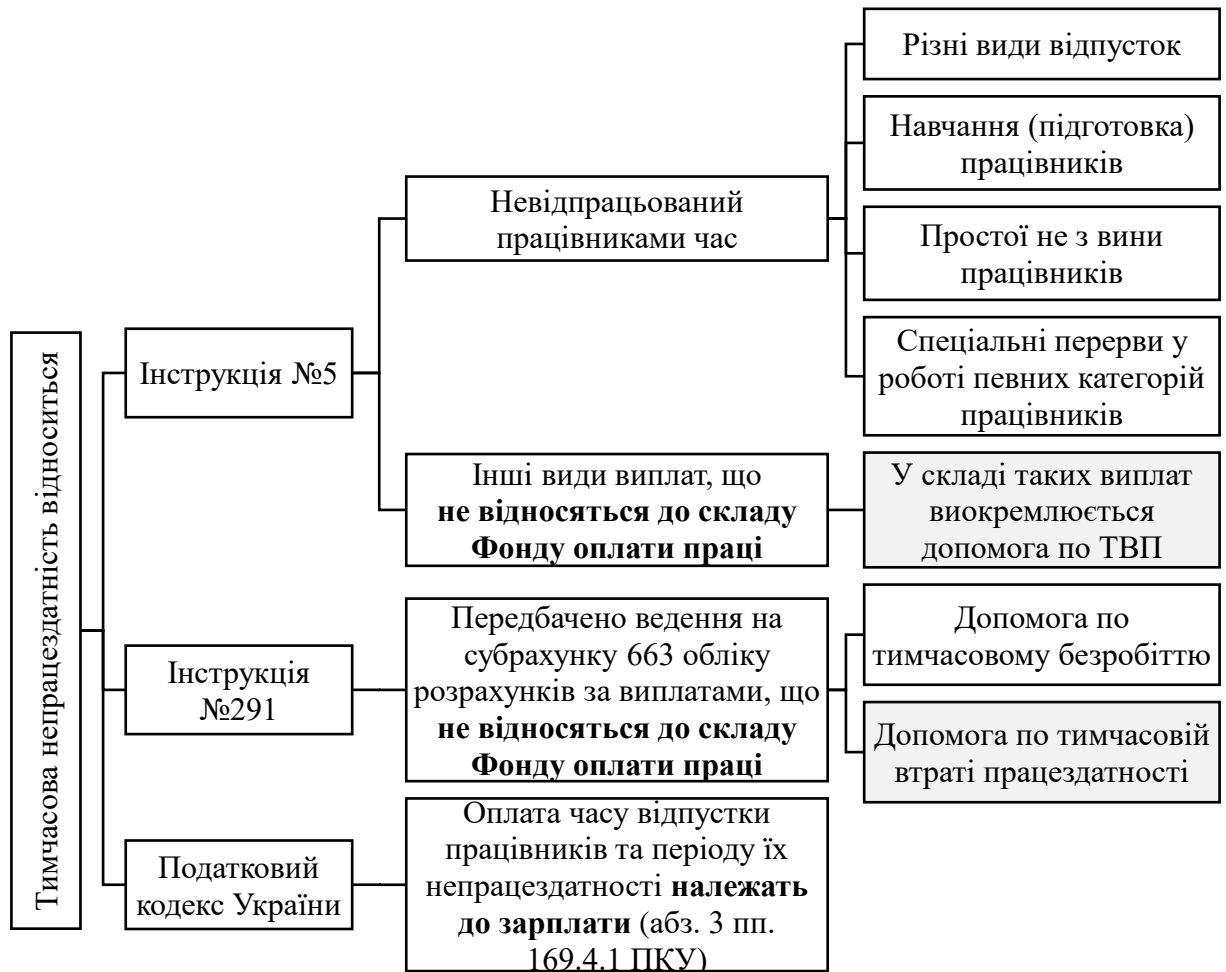

Рисунок 1 – Віднесення виплат у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності до складу певних виплат працівникам відповідно до законодавства [3; 5; 6]

Зауважимо, що через це бухгалтери припускаються помилок під час формування показників Фонду оплати праці. Адже існуючі розбіжності у вимогах законодавства неоднозначно тлумачать куди відносити виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності: до Фонду основної чи додаткової заробітної плати. Своєю чергою це перекручує відбиття інформації у формах фінансової звітності.

Так як норми ПКУ [6] превалюють над вимогами інших нормативно-правових документів, що мають нижчу юридичну значимість, то для якнайбільшого їхнього зближення вважаємо доречним здійснити такі поправки:

1. Інструкція №5 [3] – у цьому документі виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності працівниками прираховувати до виплат, що формують Фонд додаткової заробітної плати, а саме – до складника «Оплата за невідпрацьований час».

2. НП(С)БО 26 [2] – види виплат за невідпрацьований час якомога детальніше прописати. У той же час врахувати їхню структуру, відбиту у вимогах Інструкції №5 [3].

Література

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 19 «Виплати працівникам» від 01.01.2012 року, затверджений Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. URL:
zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_011
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 26 «Виплати працівникам» від 28.10.2003 р. № 601 (із змінами та доповненнями). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03>
3. Інструкція зі статистики заробітної плати, затверджена наказом Міністерства статистики України від 13.01.2004 р. № 5 (із змінами та доповненнями). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text>
4. Закон України «Про оплату праці» від 24.03.1995 року №108/95 - ВР (із змінами та доповненнями). URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій від 30.11.99 року № 291. URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
6. Податковий кодекс України від 02.12.10 р. № 2755–VI, із змінами та доповненнями: URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

References

1. IASB (2012), Benefits International Financial Reporting Standard “IAS 19 Employee”, retrieved from :
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_011.
2. Ministry of Finance of Ukraine (2003), “Order of the Ministry of Finance of Ukraine “On Approval (Standard) 26 “Employee benefits””, retrieved from:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1025-03>
3. Ministry of Finance of Ukraine (2004), “Order of the Ministry of Finance of Ukraine “Instruction on salary statistics””, retrieved from:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0114-04#Text>
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (1995), The Law of Ukraine “About salary”, available at:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Ministry of Finance of Ukraine (1999), “Order of the Ministry of Finance of Ukraine “Instructions on the use of the Chart of Accounts assets, capital, liabilities and business operations of enterprises and organizations””, retrieved from:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
6. Tax Code of Ukraine of December 2, 2010 № 2755-VI (as amended), retrieved from:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

JEL M37**ПЕРЕПЕЛЯК Діана**

Студентка, КНЕУ ім. Вадима Гетьмаа

e-mail: diana.perepeliak@gmail.com**Diana PEREPELIAK**Student, Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman, Ukraine**УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ЗОВНІШНЬОЇ
РЕКЛАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
ЧАСУ****THE UKRAINIAN OUTDOOR
ADVERTISING MARKET IN THE TIME
OF WAR****Анотація.** Розглянуто особливості українського ринку зовнішньої реклами у воєнний час. Досліджено проблеми, з якими стикаються оператори цього ринку. Проаналізовано сучасні тенденції та перспективи розвитку рекламних агентств в Україні.**Abstract.** The features of the Ukrainian outdoor advertising market in war times are considered. Problems faced by operators of this market are investigated. The current trends and prospects of development in Ukrainian advertising agencies are analyzed.**Ключові слова:** бізнес-економіка, управління підприємством, зовнішня реклама**Keywords:** business economics, enterprise management, outdoor advertising

Реклама відіграє важливу роль у загальному економічному розвитку будь-якої країни. У сучасних умовах високої конкуренції зовнішня реклама допомагає у просуванні продукції та послуг великого, середнього та малого бізнесу. До зовнішньої реклами (Out Of Home Media, OOH Media) відносяться біл-борди, неонові таблички, плакати, наклейки, стікери, LED-екрани, постери на машинах тощо. У воєнний час зовнішня реклама також стала важливим засобом комунікації з суспільством. Гасла, що відображаються на біл-бордах по всій Україні стали одним з інструментів підтримки бойового духу населення та, безперечно, є відображенням національної ідеї [1].

Ще до повномасштабного вторгнення збройних сил російської федерації в Україну голова Асоціації операторів зовнішньої реклами України Костянтин Гейбович висловив таке побажання щодо функціонування рекламного бізнесу: «Правила роботи на ринку зовнішньої реклами України повинні бути стабільні, прогнозовані та однакові для всіх» [2]. Серед проблем ринку OOH Media найвагомішими можна виділити такі:

- непрозорість – труднощі отримання дозволів на розміщення реклами, потрібно домовлятися з владою, дозволи отримують «свої люди»;
- тіньовий ринок – нечесні умови породжують незаконну діяльність, корупцію;
- неузгоджена діяльність операторів ринку, що призводить до хаотичності розміщення реклами, що негативно впливає на дизайн міста;
- недосконалість українського законодавства щодо регулювання норм ринку зовнішньої реклами;
- відсутність єдиної загальноукраїнської бази розміщень зовнішньої реклами.

Наявні закони працюють за застарілими нормами початку 2000-х років, тому у 2021-у році в парламенті пройшло перше читання законопроекту

№5094 "Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення законодавчого регулювання у галузі зовнішньої реклами", основними пропозиціями якого є: кожен об'єкт зовнішньої реклами забезпечуватиметься двомірним штрих-кодом (QR-код), у якому буде зашифровано інформацію про власника об'єкта та конструкцію, з'явиться відкрита електронно-інформаційна база даних об'єктів зовнішньої реклами, зміниться порядок розміщення зовнішньої реклами на транспорті, буде встановлено єдиний порядок розміщення засобів і об'єктів зовнішньої реклами, єдині дозвільні процедури та єдиний порядок відмови або видачі дозволів на розміщення зовнішньої реклами [3].

У свою чергу, пандемія COVID-19 спричинила істотні зміни у правилах ведення світового господарства, не оминувши і рекламну галузь. Зовнішня реклама – спрямована на споживачів ззовні, тобто розміщується в місцях, де її можуть побачити потенційні клієнти. Отже, оператори ринку зовнішньої реклами зазнали особливо негативних наслідків тривалих карантинів, адже населення масово опинилося вдома, деякий час не було ніякого сенсу у розміщенні такої реклами.

Навіть незважаючи на такі значні проблеми, рекламний ринок України невинно розвивається, і на 2022-й рік експерти передбачали зростання ринку зовнішньої реклами на оптимістичних 35% [4]. Але, на жаль, їхнім прогнозам не судилося здійснитися і рекламному бізнесу довелося стикнутися з серйозними викликами. На початку війни виникла кризова ситуація для цього бізнесу, адже замовники масово розірвали контракти, оператори ринку фактично втратили клієнтів, а, отже, і дохід. Натомість рекламні агенції долучилися до інформаційного фронту, розміщуючи мотивуючу соціальну рекламу.

Бізнес зовнішньої реклами – це територіально залежна галузь. Основні засоби, а саме біл-борди, стенди, LED-екрани встановлюються на конкретних місцях і є складними для транспортування, особливо в екстремальних умовах. На тимчасово окупованих територіях здійснювало свою діяльність чимало підприємств, які були змушені покинути свій бізнес, рятуючись від війни. На сьогодні цей бізнес є захопленим, як і багато інших, та ці ж самі банери, на яких розміщувалася місцева реклама, зараз є інструментом російської триколірної пропаганди.

Всеукраїнська рекламна коаліція у липні цього року опублікувала дослідження «Пульс рекламної індустрії», у якому представила результати опитування серед рекламних агентств щодо того, наскільки змінилася завантаженість підприємств у період повномасштабної війни в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року [5]. Результати подані на рисунку 1 у вигляді діаграми:

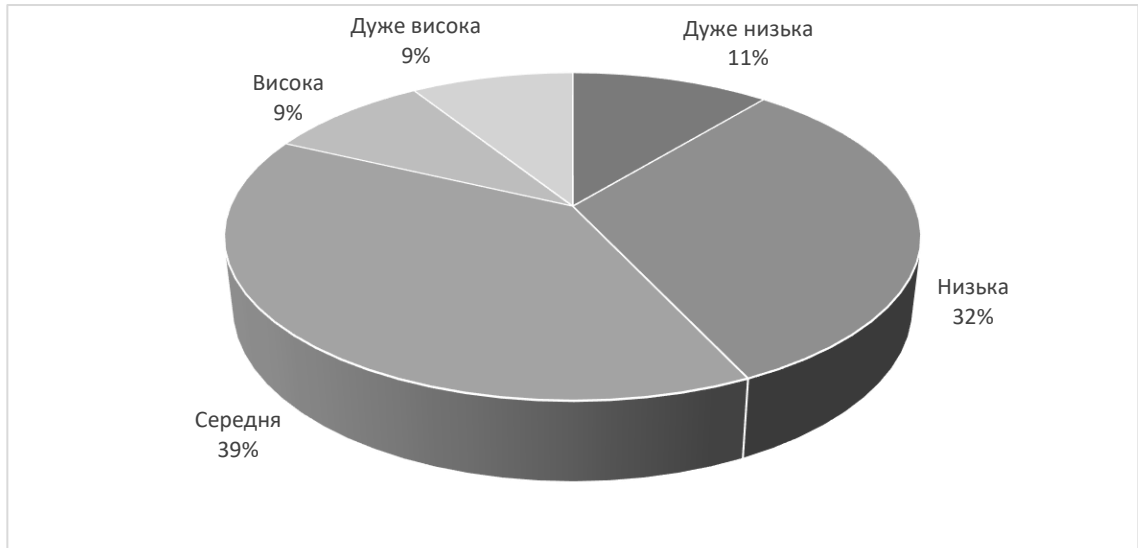

Рис. 1. Завантаженість рекламних агентств в період з березня по липень 2022 року у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року (на основі [5])

Як бачимо з рисунка 1, більшість опитуваних (71%) мають низьку або середню завантаженість у порівнянні з аналогічним періодом минулого року. Дуже високу завантаженість відмічають лише 9% опитаних компаній.

Щодо тенденцій на цьому ринку, то за підсумками 2021 року найбільш активно зростали такі категорії: побутова техніка, зв'язок, медицина, продовольчі товари, торгівля. Ринок Digital, як складова ринку зовнішньої реклами, зріс на 78% у 2021 році в порівнянні з 2020 [6]. Серед банерної реклами найпопулярнішими категоріями є нерухомість, автотранспорт, розваги.

Зовнішня реклама є одною з найстаріших видів реклами, однак висока швидкість технологічних змін та підвищення обізнаності клієнтів вимагають переоцінки наявних рекламних стратегій. Незважаючи на всеохоплюючу діджиталізацію, що є стрімким світовим трендом, та збільшення обсягу інтернет-реклами, іноземні експерти також вважають, що зовнішня реклама повертається, тому що споживачі втомилися від постійного потоку реклами у гаджетах [7]. Окрім цього, інновацією, що швидко набирає обертів є об'єднання мобільних та зовнішніх рекламних оголошень. Це працює таким чином: людина сканує QR-код з банеру, а на її смартфон автоматично приходять сповіщення зі спеціальною знижкою чи іншою акційною пропозицією. Тобто такі інтеграції OOH Media з іншими видами реклами створюють синергійний ефект.

Підсумовуючи все вищесказане, ринок зовнішньої реклами в Україні зазнає суттєвих змін як через війну, так і через органічні причини, пов'язані з розвитком галузі. Серед важливих викликів сьогодення можна виділити поновлення нормальної діяльності рекламних агентств, удосконалення нормативно-правової бази, та налагодження злагодженої співпраці бізнесу та місцевих органів управління задля гармонізації навколишнього рекламного середовища. Так, дійсно, з початком повномасштабного вторгнення росії на

територію України рекламні агентства втратили на деякий час клієнтів та дохід, але в той самий час змогли підлаштуватися під зміну умов ведення бізнесу, об'єднати зусилля та працювати на користь суспільству.

Література:

1. Патріотичні біл-борди підіймають бойовий дух мешканців Київщини. URL: <https://podrobnosti.ua/2450576-patrotichn-blbordi-pdjmajut-bojovij-duh-meshkantsv-kivschini.html>
2. Костянтин Гейбович: правила роботи на ринку зовнішньої реклами України повинні бути стабільні, прогнозовані та однакові для всіх. URL: <http://timeua.com/news/12/65050.html>
3. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://www.rada.gov.ua>
4. Представлення рекламного ринку України. URL: <https://vrk.org.ua/ad-market/>
5. Дослідження «Пульс рекламної індустрії» URL: <https://vrk.org.ua/images/projects/Advertising%20industry%20pulse.pdf>
6. Об'єм рекламно-комунікаційного ринку України 2021 і прогноз об'ємів ринку 2022 URL: <https://vrk.org.ua/images/ОБ'ЄМ%20РЕКЛАМНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО%20РИНКУ%20УКРАЇНИ%202021%20І%20ПРОГНОЗ%20ОБ'ЄМІВ%20РИНКУ%202022.pdf>
7. Team Linchpin. Trends In The OOH Advertising Industry For 2023 URL: <https://linchpinseo.com/trends-oooh-advertising-industry/>

JEL M37

ГАЛИЦЬКА Наталія

кандидат наук з державного управління,
Міжрегіональна Академія управління персоналом
Україна
ORCID [0000-0002-3789-5376](https://orcid.org/0000-0002-3789-5376)

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСВІТИ У ЧАСИ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Анотація. Розкрито проблемне питання забезпечення

References:

1. Patriotychni bil-bordy pidiimaiut boiovyi dukh meshkantsiv Kyivshchyny. URL: <https://podrobnosti.ua/2450576-patrotichn-blbordi-pdjmajut-bojovij-duh-meshkantsv-kivschini.html>
2. Kostiantyn Heibovych: pravyla roboty na rynku zovnishnoi reklamy Ukrainy povynni buty stabilni, prohnzovani ta odnakovi dlia vsikh. URL: <http://timeua.com/news/12/65050.html>
3. The official web portal of the Parliament of Ukraine. URL: <https://www.rada.gov.ua>
4. Predstavlennia reklamnoho rynku Ukrainy. URL: <https://vrk.org.ua/ad-market/>
5. Doslidzhennia «Puls reklamnoi industrii» URL: <https://vrk.org.ua/images/projects/Advertising%20industry%20pulse.pdf>
6. Obiem reklamno-komunikatsiinoho rynku Ukrainy 2021 i prohnz obiemiv rynku 2022 URL: <https://vrk.org.ua/images/ОБ'ЄМ%20РЕКЛАМНО-КОМУНІКАЦІЙНОГО%20РИНКУ%20УКРАЇНИ%202021%20І%20ПРОГНОЗ%20ОБ'ЄМІВ%20РИНКУ%202022.pdf>
7. Team Linchpin. Trends In The OOH Advertising Industry For 2023 URL: <https://linchpinseo.com/trends-oooh-advertising-industry/>

nataligalitskaya@gmail.com

Nataliia HALYTSKA

candidate of sciences in public administration,
Interregional Academy of Personnel Management
Ukraine

ENSURING THE FUNCTIONING OF EDUCATION IN TIMES OF UNCERTAINTY

функціонування освіти у часи невизначеності. Визначено, що така функція державного управління у сфері освіти, як прогнозування, не є достатньо ефективною на сьогодні. Оскільки певні події та їх наслідки неможливо спрогнозувати, необхідно приймати рішення одразу, як тільки змінилися обставини.

Ключові слова: забезпечення, часи невизначеності

Abstract: The problematic issue of ensuring the functioning of education in times of uncertainty is highlighted. It has been determined that the forecasting function of public administration in education is not sufficiently effective at present. Because some happenings and their consequences cannot be predicted, decisions need to be made as soon as circumstances change.

Keywords: security, times of uncertainty

Освіта і наука – запорука добробуту населення країни, а також популяризації та процвітання самої країни. На рівні держави приймаються найважливіші для освіти рішення та визначаються вектори її розвитку, розробляються дорожні карти, керівні положення, формується прогноз на найближчі роки. Проте, не всі ризики можливо передбачити і прогностична функція перестає бути ефективною і повною мірою працювати.

Не встигла сфера освіти повернутися до вже умовно нормального, виробленого під час пандемії, змішаного формату навчання-викладання, як 24 лютого 2022 року в Україну прийшла війна – повномасштабне вторгнення росії в Україну. Життя українців, всі сфери, і освіта серед них, опинилися під загрозою та перед новими викликами.

Все, що було напрацьовано до цієї дати, перестало бути актуальним і ефективним. З'явилася криза в освіті. Війна спричинила, серед іншого, відтік багатьох учасників освітнього процесу закордон. Ворог намагається знищити майбутнє покоління розумних людей, не дати можливості їх навчати, відбирає у дітей можливість навчатися, змусивши залишати рідну країну, розбомбивши заклади вищої освіти та школи у багатьох містах, окупувавши наші території та нав'язавши свою мову і начальний матеріал, щоб не дати сформувати критично мислячих, освічених особистостей.

Варто зазначити, що, попри кризу і воєнний стан, держава змогла забезпечити функціонування освіти. Навчальний процес відбувається в аудиторіях та класах, у бомбосховищах, дистанційно в межах України та поза ними. Широке коло проблемних питань врегульовано на законодавчому рівні.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану» від 15 березня 2022 року передбачено, що учасникам освітнього процесу гарантовано організацію освітнього процесу в дистанційній формі або в іншій формі, що є найбільш безпечною для його учасників, збереження робочого місця, середньої заробітної плати, виплати стипендій [1].

На центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки покладено такі функції: здійснення нормативно-правового забезпечення у сфері функціонування системи освіти і науки та видання наказів з питань створення безпечного освітнього середовища, організації здобуття освіти, освітнього процесу та з інших питань у сфері освіти і науки, що не регулюються законом в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану (особливого періоду). Такі накази Міністерства освіти і науки носять тимчасовий характер на час особливого періоду [1].

Питання забезпечення функціонування освіти у період воєнного стану залишається відкритим і не дослідженим. Перспективи подальших наукових розвідок залежатимуть від ситуації в країні.

Література

1. Закон України. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану [Електронний ресурс] / Закон України. – 2022. – Режим доступу до ресурсу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

References:

1.Zakon Ukrainy. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo derzhavnykh harantii v umovakh voiennoho stanu, nadzvychainoi sytuatsii abo nadzvychainoho stanu [Elektronnyi resurs] / Zakon Ukrainy. – 2022. – Rezhym dostupu do resursu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>

JEL M37

ХАРАЇМ Ірина

кандидат наук з державного управління

Міжрегіональна академія управління персоналом, Ukraine
ORCID 0000-0001-8890-8758

irina_haraim@ukr.net

Iryna KHARAIM

Candidate of Sciences in Public Administration

Interregional Academy of Personnel Management

ORCID 0000-0001-8890-8758

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНИХ ОБ'ЄДНАНЬ ІНЖИНІРИНГОВОЇ ГАЛУЗИ У ТУРБУЛЕНТНИХ УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. Досліджено сучасні виклики, що постають перед українськими компаніями в умовах турбулентності. Встановлено роль професійних об'єднань у вирішенні

THE ROLE OF ENGINEERING PROFESSIONAL ASSOCIATIONS IN TODAY'S TURBULENT CONDITIONS

Summary. The paper studies modern challenges faced by Ukrainian companies in turbulence. It specifies and elaborates on the role of professional associations in addressing priority tasks in engineering industry.

першочергових завдань Keywords: professional association, інжинірингової галузі. engineering, turbulence, public
 Ключові слова: професійне administration
 об'єднання, інжиніринг, турбулентні
 умови, державне управління

Із перспективи світової економіки, війна Російської Федерації проти України приходить у складний момент, особливо для країн Європи. Це період відновлення після рецесії, спричиненої пандемією COVID-19, зростання інфляції, і підвищення великими економіками відсоткових ставок за кредитами з метою її контролю. Збої у світовій торгівлі та надходженні інвестицій стримують економічне зростання країн, що розвиваються, і вони посилюють ціновий тиск, особливо у період запровадження урядами торговельних обмежень на відповідність прийнятим санкціям, спрямованих на захист своєї економіки [1, с. 6]. І враховуючи, наприклад, що Росія та Україна до 2022 року експортували близько 25% світового обсягу зерна, також беручи до уваги збої у глобальних і регіональних ланцюгах постачання, неминучим є дефіцит ресурсів і в інших галузях і підвищення цін.

Розглянемо ситуацію зсередини. Серед основних викликів, що постають перед українськими компаніями – економічні втрати від незавершених проектів, зміна географії, попиту ринку, відсутність державного фінансування проектів та недоступність персоналу через внутрішнє переміщення та мобілізацію.

У той самий час, міжнародна підтримка України на рівні компаній, організацій, урядів і простого населення є безпрецедентною. Вона реалізується через створення сприятливих житлових умов для біженців, їх інтеграцію в суспільство та фінансові інструменти. Також найпотужніші лідери об'єднуються на рівні міжнародних організацій з метою розробки планів щодо майбутнього відновлення України. Важливо у цьому контексті також зазначити ініціативи десятків країн щодо створення банків праці для легально переміщених українських фахівців, можливості підтвердження ними кваліфікації та надання потужностей для продовження проведення українськими науковцями досліджень через гранти, стипендії на базі найкращих університетів світу.

Через тривалість турбулентності після шести місяців очікувань власники і топ-менеджери українських компаній усвідомили необхідність перебудови бізнесу, що відобразилося на покращенні сприйняття їх фінансової стійкості. Таким чином, майже половина з українських компаній повернулися до роботи в повному обсязі, порівняно з 17% через місяць після початку повномасштабної війни [2].

Характер діяльності в інжиніринговій галузі також змінився через фактичну відсутність державного фінансування проектів у зв'язку з об'єктивною пріоритетністю військових і соціальних потреб. Відновлення публічних закупівель за національною процедурою, які здійснюються через

електронну систему Prozorro, має незначний обсяг і спрямоване здебільшого на виконання аварійних робіт і точковий капітальний ремонт об'єктів соціальної інфраструктури, заходи з енергозбереження. Географія при цьому обмежується переважно Київською областю та Західною частиною України.

З початком російської збройної агресії професійна інжинірингова спільнота активно долучається до вирішення першочергових завдань, пов'язаних, насамперед, з відновленням пошкоджених та зруйнованих об'єктів інфраструктури та житла. Громадська спілка «Міждержавна гільдія інженерів консультантів» (МГІК) є потужним професійним об'єднанням в інжинірингово-консалтинговій галузі, що об'єднує як фізичних осіб, сертифікованих інженерів, так і українських та зарубіжних компаній. Один з напрямків діяльності Гільдії наразі є вивчення міжнародного досвіду проведення обстежень будівель та споруд після масштабних катастроф. Зокрема, це стало можливим через потужну мережу партнерств з понад 20 національними об'єднаннями інженерів-консультантів по всьому світу, встановлених Гільдією за останні п'ять років [4].

Іншим напрямком роботи є напрацювання нових підходів до здійснення обстежень для невідкладного відновлення систем забезпечення життєдіяльності регіонів, які постраждали, навіть там, де ще тривають бойові дії. Зокрема, це вдосконалення існуючої методики обстеження будівель та споруд, пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів [3]. Вона постійно вдосконалюється завдяки великому досвіду, який отримують фахівці-члени МГІК у повсякденній роботі з перших днів війни та зворотному зв'язку із українськими і міжнародними експертами-практиками під егідою МГІК.

Така робота незалежних у своїй професійній діяльності інженерів, які проводять обстеження будівель та споруд, у абсолютній більшості випадків не фінансується з державних коштів, але є важливою на рівні місцевих і державних органів влади, оскільки останні спираються на їх звіти при прийнятті рішень про можливість подальшої експлуатації об'єктів та розроблення заходів із відновлення.

На думку українських вчених О. Непомнящого та О. Медведчук, рівень взаємодії влади та організованих об'єднань представників фахової спільноти – «визначник та індикатор успішності державної політики в аспекті державно-приватної кооперації» [6, с. 4]. МГІК постійно активно співпрацює із державними органами. Її експерти (інженери, спеціалісти) залучені до всіх ключових постійних дорадчо-консультативних і тимчасових робочих груп у напрямку будівництва, інфраструктури, фінансів, економіки. Вони також брали участь у розробці проекту Плану відновлення та модернізації України у рамках робочих груп при Національній раді з відновлення України від наслідків війни.

З метою ефективного реалізації «Програми з відновлення України» Європейського інвестиційного банку [5] та надання допомоги по вирішенню її практичних завдань, між Асоціацією малих міст України та Міждержавною

гільдією інженерів-консультантів підписано Меморандум, направлений на реалізацію спільних дій та проєктів, спрямованих на відбудову міст та територіальних громад України. Утворено Волонтерський інженерно-консультаційний колл-центр, завданнями якого є інженерний, юридичний та консультаційний супровід.

Таким чином, даний складний час використовується для об'єднання зусиль. При цьому роль професійних об'єднань та організацій з метою збільшення ефективності та координації таких зусиль є особливо важливою.

Література:

1. The impact of the war in Ukraine on global trade and investment. World Bank Group. 2022.
2. Бізнес покращив оцінку власної фінансової стійкості. Європейська бізнес асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eba.com.ua/biznes-pokrashhyv-otsinku-vlasnoyi-finansovoyi-stijkosti/>
3. МЕТОДИКА обстеження будівель та споруд, пошкоджених внаслідок надзвичайних ситуацій, бойових дій та терористичних актів. НАКАЗ № 65 Міністерства розвитку громад та територій України від 28.04.2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065914-22#Text>
4. Міждержавна гільдія інженерів консультантів. Офіційний сайт <https://iceg.com.ua/>
5. Мінфін: Стартував відбір проєктів у рамках Програми з відновлення України обсягом 340 млн євро. Кабінет міністрів України. Офіційний сайт. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-startuvav-vidbir-proektiv-u-ramkah-programi-z-vidnovlennya-ukrayini-obsyagom-340-mln-yevro#:~:text=Програма%20з%20відновлення%20України%20є,також%20суміжних%20з%20ними%20областей.>
6. Непомнящий О.М., Медведчук О.В. Роль держави у забезпеченні фахової взаємодії органів влади та професійної спільноти. *Наукові перспективи*. 2021. № 11(17). С. 120-132. DOI:10.52058/2708-7530-2021-11(17)-120-132.

References:

1. The impact of the war in Ukraine on global trade and investment. World Bank Group. 2022.
2. Biznes pokrashchyyv otsinku vlasnoi finansovoi stiiikosti. Yevropeiska biznes asotsiatsiia [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://eba.com.ua/biznes-pokrashhyv-otsinku-vlasnoyi-finansovoyi-stijkosti/>
3. METODYKA obstezhennia budivel ta sporud, poshkodzhenykh vnaslidok nadzvychainykh sytuatsii, boiovykh dii ta terorystychnykh aktiv. NAKAZ № 65 Ministerstva rozvytku hromad ta terytorii Ukrainy vid 28.04.2022 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065914-22#Text>
4. Mizhderzhavna hildiia inzheneriv konsultantiv. Ofitsiyni sait <https://iceg.com.ua/>
5. Minfin: Startuvav vidbir proektiv u ramkakh Prohramy z vidnovlennia Ukrainy obsiahom 340 mln yevro. Kabinet ministriv Ukrainy. Ofitsiyni sait. Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/news/minfin-startuvav-vidbir-proektiv-u-ramkah-programi-z-vidnovlennya-ukrayini-obsyagom-340-mln-yevro#:~:text=Prohrama%20z%20vidnovlennia%20Ukrainy%20ie,takozh%20sumizhnykh%20z%20nymy%20oblastei.>
6. Nepomniashchyi O.M., Medvedchuk O.V. Rol derzhavy u zabezpechenni fakhovoi vzaiemodii orhaniv vlady ta profesiinoi spilnoty. *Naukovi perspektyvy*. 2021. № 11(17). S. 120-132. DOI:10.52058/2708-7530-2021-11(17)-120-132.

I 10, K 32, H 80

ГОЛОВАЧ Наталія

кандидат педагогічних наук, доцент
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»,
Україна

ORCID 0000-0002-6215-6575

ЛАПИЦЬКА Ніна

ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна
Академія управління персоналом»,
Україна

ORCID 0000-0002-2063-5738

**ІНФОРМАЦІЙНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ
ЗА ОХОРОНОЮ ПРАЦІ В
ЗАКЛАДАХ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я**

Анотація. Галузь охорони здоров'я має свої особливості щодо формування системи охорони праці, що загострюються в умовах пандемії COVID-19 та військових дій. Надано пропозиції щодо впровадження системи інфекційного контролю за внутрішньо лікарняними інфекціями та епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами. Обґрунтовано напрями удосконалення контролю за охороною праці в закладах охорони здоров'я.

Ключові слова: охорона праці, контроль за охороною праці, заклади охорони здоров'я

kafedrahmanagement@gmail.com

Natalia HOLOVACH

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor
PJSC "Interregional Academy of
Personnel Management" University,
Ukraine

Nina LAPITSKA

PJSC "Interregional Academy of
Personnel Management" University,
Ukraine

**INFORMATION ENSURING THE
CONTROL OF WORK SAFETY IN
HEALTHCARE INSTITUTIONS**

Abstract. The health care sector has its own peculiarities regarding the formation of the occupational health and safety system, which are exacerbated in the conditions of the COVID-19 pandemic and military operations. Proposals for the implementation of the infection control system for intra-hospital infections and epidemiological surveillance of infectious diseases were provided. The directions for improvement of occupational safety control in health care institutions are substantiated.

Keywords: labor protection, control over labor protection, health care institutions

Формування соціально орієнтованої ринкової економіки України передбачає створення багатовекторної системи захисту громадян. Особливе

місце в реалізації комплексу соціальних функцій держави належить системі охорони здоров'я, яка на сьогоднішній день є надзвичайно важливою галуззю економічної безпеки та суспільного життя. В закладах охорони здоров'я поєднуються економічні та соціальні процеси, зокрема, надаються необхідні громадянам якісні медичні послуги, отримується прибуток від надання медичних послуг, скорочуються кількість та витрати на лікування хворої частини населення. В свою чергу, на сучасному етапі розвитку галузь охорони здоров'я залежить від економіки, адже жодний медичний заклад не може функціонувати без виділених коштів на закупівлю вакцин, засобів захисту від надзвичайних ситуацій, державних контрактів на подолання найбільш визначних хвороб людства, забезпечення захисту навколишнього середовища та заходів з охорони та безпеки праці. Водночас сучасні загрози, обумовлені пандемією COVID-19, а також військової агресією Росії, спрямування зусиль на підвищення якості обслуговування пацієнтів за рахунок прозорості та диджиталізації, виснажують ресурси галузі та обмежують можливості реагування на небезпеки, внаслідок чого питання охорони та безпеки праці часом лишаються не вирішеними. Поряд з цим, виникає необхідність дослідження такого важливого фактору діяльності організацій в галузі охорони здоров'я як формування ефективної системи охорони праці, що заснована на плануванні, організації, стимулюванні та контролі за станом умов та безпеки праці персоналу.

Увага до особливостей охорони праці в лікувально-профілактичних закладах обумовлена зростанням рівня професійної захворюваності за смертності серед медичного персоналу, зокрема через специфіку медичної галузі. У процесі виконання трудових обов'язків медичним працівникам доводиться контактувати з багатьма професійними шкідливостями. Але на відміну від інших галузей, у медичній не завжди можна врахувати всі виробничі чинники, що впливають на організм лікарів і медичних сестер, та інтенсивність їх впливу. Рівні захворюваності, інвалідності і смертності працівників охорони здоров'я є надзвичайно високими. Для професійної групи медичних працівників характерна також наявність «прихованої» захворюваності. Медики частіше всього лікуються самостійно або у своїх колег, що зазвичай не фіксується у відповідній звітній і статистичній документації. Тому високі рівні захворюваності серед медиків реально є ще вищими.

Середня тривалість життя лікаря, за світовою статистикою, становить усього лише 54 роки. Середня тривалість життя лікаря-стоматолога становить 51 рік; 80 із 100 чоловіків-стоматологів не доживають до пенсійного віку.

Водночас гігієна і охорона праці працівників охорони здоров'я сьогодні є як загальнодержавною справою, так і справою регіональних органів влади, керівників медичних програм, керівництва кожної медичної лікувально-профілактичної установи і підприємства і справою кожного медпрацівника. Згідно з Конституцією України та Законом України «Про охорону праці» кожний медичний працівник має право на безпечну працю.

Необхідність вдосконалення системи контролю за охороною праці та безпекою на підприємстві обумовлено прийняттям за останні роки ряду законів щодо спрощення системи контролю за інфекційними хворобами та відміни обов'язкових контролюючих заходів, які регулюють відносини у сфері забезпечення епідемічного благополуччя, організаційних засад здійснення діяльності, спрямованої на запобігання виникненню і поширенню інфекційних хвороб людини, локалізацію та ліквідацію їх спалахів, а також встановлюють порядок здійснення державного санітарно-епідеміологічного нагляду. Ці зміни стосуються прав та обов'язків фізичних, юридичних осіб щодо виконання вимог, у сфері захисту населення від інфекційних хвороб, що визначені Основами законодавства України про охорону здоров'я [1], положеннями Розділу II Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», та Розділу III Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [2]. Вищезазначені напрями реформування стосуються структури та періодичності здійснення контролю за дотриманням основних профілактичних та протиепідемічних вимог та організації ефективної системи епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами, пов'язаними з лікуванням хворих та іншими медичними процедурами (маніпуляціями), вимоги щодо забезпечення інфекційної безпеки медичного персоналу та пацієнтів, вимоги до організації та проведення інфекційного контролю. Державна санітарно-епідеміологічна служба Міністерства охорони здоров'я України наразі суттєво обмежена в можливості здійснювати наглядову функцію за виконанням вимог усіх нормативно-правових актів, що спрямовані на забезпечення епідемічного благополуччя населення, що суттєво знижує ефективність заходів профілактики інфекційних хвороб, пов'язаних з лікуванням пацієнтів та збільшує соціально-економічні збитки пов'язані з цим в Україні.

Вдосконалення контролю за охороною праці спрямоване на забезпечення епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами, пов'язаними з лікуванням хворих та інфекційного захисту пацієнтів при проведенні медичних процедур (маніпуляцій) відповідно до чинного законодавства, здійснення організаційних заходів щодо профілактики захворювань та санітарно-епідеміологічного нагляду за дотриманням вимог правил безпеки пацієнтів у закладах охорони здоров'я. Це може бути досягнене може здійснюватися шляхом впровадження системи інфекційного контролю у хірургічних стаціонарах, пологових будинках та епідеміологічного нагляду за інфекційними хворобами, які можливо досягти за умови забезпечення необхідного обсягу мікробіологічних досліджень, збору, та аналізу статистичних даних, на підставі яких можлива розробки адекватних заходів боротьби з інфекційними хворобами, з урахуванням економічних і соціальних чинників.

Показниками результативності заходів з безпеки та охорони праці мають бути відстеження зниження інфекційних хвороб та підвищення ефективності лікування пацієнтів. Ефективність системи епідеміологічного нагляду

повинно здійснюватися шляхом аналізу щорічних статистичних звітів, щодо інфекційних захворювань, пов'язаних з лікуванням хворих. Результати аналізу захворюваності пацієнтів до-звоять контролювати епідемічну ситуацію за рахунок впровадження системи епідеміологічного нагляду. Необхідно здійснювати аналіз щорічних звітів, що представляються закладам державної санітарно-епідеміологічної служби МОЗ України звітів за формами затвердженими Держкомстатом. Аналіз даних статистичної звітності дозволить оцінити епідемічну ситуацію та ефективність заходів та провести відповідні вартісні розрахунки.

Література

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України №2801 XII від 19 листопада 1992 року
2. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України № 2946 XI від 19 листопада 2002 року.
3. Про захист населення від інфекційних хвороб: № 1645-III від 6 квітня 2000 року

O13; Q14

САДОВНИК Олександр

Студент, КНЕУ імені Вадима Гетьмана»,
Україна

<https://orcid.org/0000-0002-0865-1161>

References:

1. . Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia: Zakon Ukrainy №2801 XII vid 19 lystopada 1992 roku
2. Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naseleння : Zakon Ukrainy № 2946 XI vid 19 lystopada 2002 roku.
3. Pro zakhyst naseleння vid infektsiinykh khvorob: № 1645-III vid 6 kvitnia 2000 roku

sadovnyk@kneu.edu.ua

Oleksandr Sadovnyk

Student SHEE “Kyiv National Economic
University named after Vadym Hetman”,
Ukraine

ПРИРОДА ТУРБУЛЕНТНОСТІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АГРОБІЗНЕС

Анотація. Розглядається природа турбулентності, її прояви та види, вплив турбулентності на розвиток підприємств агробізнесу.

Додатково визначено, що діяльність підприємств агробізнесу в економічній турбулентності може мати як позитивний так і негативний ефект.

THE NATURE OF TURBULENCE AND ITS IMPACT ON AGRIBUSINESS

Summary. The nature of turbulence, its manifestations and types, the impact of turbulence on the development of agribusiness enterprises are considered. It is additionally determined that the activity of agribusiness enterprises in economic turbulence can have both a positive and a negative effect.

Ключові слова: турбулентність, **Key words:** turbulence, unpredictability, непередбачуваність, агробізнес, зміни, процес agribusiness, changes, process

Роль агропромислового комплексу України, зокрема сільського господарства, можна підкреслити тим, що це є галузь, яка забезпечує населення нашої країни продуктами харчування, є основною сировинною базою для окремих промислових виробництв, вирізняється значним інвестиційним кліматом та зайнятістю населення, а також є лідером серед галузей, які забезпечують експорт продукції. Так, за попередніми розрахунками, у 2021 році частка сільського господарства у загальному обсязі валової доданої вартості всіх галузей економіки склала понад 10%, а 40% від валютних надходжень в Україні припадало на аграрну продукцію. В той же час обсяг сільськогосподарського виробництва у фактичних цінах становив 552,9 млрд.грн., розмір інвестицій в основний капітал лише за перше півріччя 2021 року склад біля 28,2 млрд.грн., Крім цього, за різними оцінками (методами дослідження, експертними групами, авторами) в 2020-2021 роках в сільському, лісовому та рибному господарствах працювало 2,7-2,9 млн. осіб, що становило біля 17 % від всього зайнятого населення. Спостерігалась динаміка розвитку агробізнесу незалежно від турбулентності економіки країни та коливань в світовій економіці. Проте з 24 лютого 2022 року Україна зайшла в новий турбулентний потік з новими викликами: військовими, економічними, соціальними.

Що ж таке турбулентність? Багато науковців описали це явище залежно від природи його виникнення та сфери прояву. Так, Ф. Котлер та Дж.А. Касліоне розглядають турбулентність в розрізі ринку, переносячи ознаки природної турбулентності на цей об'єкт. Вважають, що визначальними рисами турбулентності є агресивність, непередбачуваність, хаотичність [2]. Турбулентність – це завжди сукупність процесів, які починають впливати на систему, і за своєю природою це такі процеси, умови перебігу яких важко передбачити [3].

Окремі науковці наголошують, що турбулентність - це спонтанне виникнення процесів, що формують нові просторово-часові структури у відкритих нестационарних системах, якими є економічні. Вони зазначають, що турбулентність передуює змінам економічної погоди (кон'юнктури), до викликів якої бізнес має бути готовим. І це очевидно. Тому її не слід боятися, навпаки, її необхідно використовувати для переходу в якісно інший стан. Вони додають, що, турбулентність свідомо провокується, особливо на фондовому та фінансових ринках, з метою витіснити з них менш підготовлених суб'єктів, тобто вона є певним інструментом конкурентної боротьби [4].

Ми підтримуємо цю думку і наголошуємо, що турбулентність має схожу природу зі змінами, оскільки останні це процес переходу з одного стану в інший. Вони супроводжують нас протягом всього життя – від народження до останнього дня існування. Аналогічно відбувається із підприємством – зміни починають впливати від моменту появи бажання створити підприємство до моменту його офіційного закриття (з врахуванням врегулювання відповідних

процедур щодо ліквідації). Тому для підприємств агробізнесу зміни можна трактувати як постійний або ступінчастий процес переведення підприємства на новий рівень з використанням існуючих ідей та концепцій. І переважно ці зміни супроводжуються турбулентністю, зокрема турбулентністю економіки. При цьому ефект від турбулентності може бути різним: від істотного зниження ефективності діяльності підприємства до розширення нових ринків. Тобто для одних це суттєві перепони в розвитку (потрапляння в зону дискомфорту), а для інших - новий етап розвитку (зона розвитку).

Узагальнивши дослідження турбулентності Кривов'язюк І. В. та Бурбан О. В. зробили висновок, що погляди науковців на це поняття перетнулися у трактуванні його природи, яка була визначена непередбачуваними умовами, високим динамізмом, складнощами прогнозування подальшої поведінки суб'єктів, які перебувають під впливом цього явища. Також вони додали, що трактування поняття економічної турбулентності характеризується наявним дуалізмом, який полягає у розгляді цього явища з точки зору двох позицій, а саме глобальної та ринкової. На нашу думку таке визначення турбулентності заслуговує уваги. Так, під глобальною турбулентністю вони розуміють стрімкий динамізм макроекономічних показників, які визначають турбулентність міжнародної економіки загалом. В той же час, ринкова турбулентність визначається змінами в ринковій кон'юнктурі. Її формування безпосередньо залежить від глобальної турбулентності, яка, визначаючи макроекономічні тренди, формує кордони, в межах яких може рухатися конкретний ринок [1].

Отже, турбулентність економіки є каталізатором змін в підприємствах агробізнесу, визначає їх векторність та динаміку. В залежності від реакції на турбулентність, управлінські навички та фінансові можливості підприємства агробізнесу потрапляють в зону розвитку або зону дискомфорту. Проте є випадки, за яких підприємства не відчують впливу турбулентності та продовжують працювати в межах затвердженої стратегії.

Література

1. Бурбан О. В., Кривов'язюк І. В. Вплив турбулентності зовнішнього середовища на прийняття інвестиційних рішень / О.В. Бурбан, І.В. Кривов'язюк // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 27(1). - С. 29-33. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/27_1_2018/8.pdf
2. Котлер Ф., Касліоне Дж.А. Хаотика: управління та маркетинг в епоху турбулентності. Київ: Хімджест, ПЛАСКЕ, 2009. 208 с.
3. Крисанов Д.Ф., Варченко О.М. Аграрно-економічні системи в умовах посилення екзогенної та ендогенної турбулентності. Економіка та управління АПК. 2020. № 4. С. 7-21 URL: <http://econommeneg.>

References:

- 1 Burban O. V., Krivovyazyuk I. V. The impact of turbulence in the external environment on investment decision-making // Black Sea Economic Studies. - 2018. - Ed. 27(1). - P. 29-33. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/27_1_2018/8.pdf
2. Kotler F., Caslione JA. Chaotics: Management and Marketing in an Age of Turbulence. Kyiv: 2009. 208 p.
3. Krysanov D.F., Varchenko O.M. Agrarian and economic systems in conditions of increased exogenous and endogenous turbulence. Economy and management of agriculture. 2020. Ed. 4. P. 7-21 <http://econommeneg.btsau.>

btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/krysanov_d._varchenko_o.pdf

4. Онищенко В.П. Сучасні організаційні форми та моделі міжнародного бізнесу. Зовнішня торгівля, економіка, фінанси, право. 2015. № 3 (80). С. 20–31

URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3\(80\)/uazt_2015_3_4.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3(80)/uazt_2015_3_4.pdf)

edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/krysanov_d._varchenko_o.pdf

4. Onishchenko V.P. Modern organizational forms and models of international business. Foreign trade, economy, finance, law. 2015. Ed. 3 (80). P. 20–31. URL:

[http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3\(80\)/uazt_2015_3_4.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/3(80)/uazt_2015_3_4.pdf)

I 10, К 32, Н 80

ЛИСЕЧКО Євгеній

Аспірант, КНЕУ ім. В. Гетьмана

elena291961@ukr.net

Evgeniy LISECHKO

graduate student

KNEU them. V. Hetman

СТРУКТУРНІ ЗРУШЕННЯ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

STRUCTURAL CHANGES IN THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES IN UKRAINE

Анотація. Роль освіти, разом із становленням та розвитком людського суспільства, з кожним роком зростає. Вона є одним із трьох основних показників рівня розвитку країн, націй і народів, людських спільнот поряд з тривалістю та рівнем життя. Освіта є одним із найдавніших соціальних інститутів, що викликаний потребами людства у отриманні та передачі знань, вмінь та навичок, вихованні майбутнього покоління, вирішенні економічних, соціальних, духовних та інших проблем, що постають перед соціумом

Ключові слова: освітні послуги, структурні зрушення

Abstract. The role of education, along with the formation and development of human society, is growing every year. It is one of the three main indicators of the level of development of countries, nations and peoples, human communities, along with the duration and standard of living. Education is one of the oldest social institutions, which is caused by the needs of humanity to acquire and transfer knowledge, skills and abilities, educate the future generation, solve economic, social, spiritual and other problems facing society.

Keywords: educational services, structural changes

Ринок освітніх послуг володіє рядом специфічних особливостей, функціонує він в рамках загальних закономірностей розвитку економіки України. Кожна країна в сучасних економічних реаліях належить до світового економічного простору. Розвиток ринку освітніх послуг з одного боку відбувається під впливом глобалізації, адже він інтегрується до світового освітнього простору, а з іншого боку відбувається під тиском особливостей кожної окремої країни. Всі ці чинники, що позитивно, або негативно впливають на ринок освітніх послуг є домінуючою силою у формуванні ринку. До чинників, що посилюють напругу на ринку освітніх послуг, можна віднести структурну перебудову; економічну кризу; приватизацію власності; банкрутство неплатоспроможних підприємств. А до тих, що її знижують -

розвиток підприємництва, малого бізнесу, самостійної зайнятості; державну політику зайнятості молоді; розвиток соціального партнерства.

Найбільша особливість освітньої послуги на ринку полягає в тому, що вона в реальному часі водночас надається і споживається. Отже, товаром на ринку освітніх послуг є вміння, навички та знання, запропоновані вишами, коледжами, училищами, приватними викладачами й іншими суб'єктами ринку. Ключовий напрям розвитку ринку освітніх послуг – децентралізація та регіоналізація освіти на основі аналізу її багатоукладності з урахуванням регіональних особливостей та інтересів територіальних громад під час вибору методів управління, здійснення реформ і фінансового забезпечення. Структурні зрушення в системі вищої освіти України на сьогодні – малодосліджені, також бракує визначення показників оцінювання структурних зрушень в системі вищої освіти України.

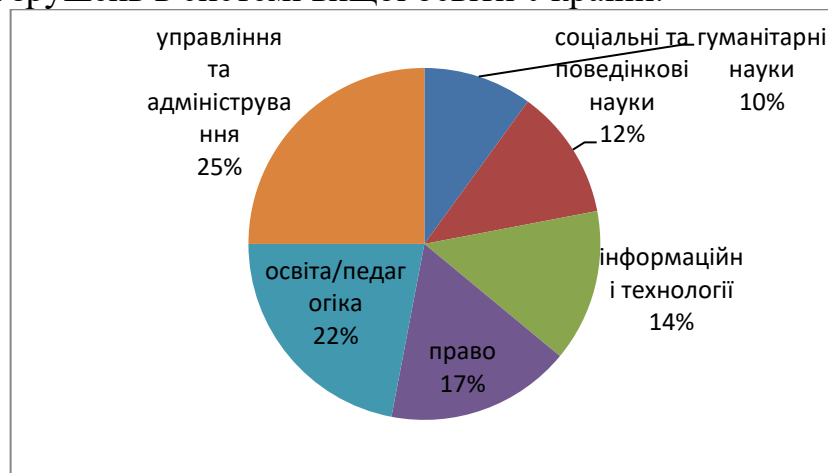

Рисунок 1 – Частка найзатребуваніших галузей знань, 2020/2021 навчальний рік

Розвиток освітньої галузі в межах ринкових відносин базується на притаманному будь-якому ринку співвідношенні попиту та пропозиції освітніх послуг. Сучасний ринок освітніх послуг характеризується невідповідністю попиту і пропозиції. Через неврівноваженість попиту і пропозиції виникає розбалансованість ринку освітніх послуг і ринку праці. На жаль, попит на освіту визначається платіжною спроможністю населення, а пропозиція відображає можливості державних та недержавних інституцій. Рівновага попиту та пропозиції встановлюється ринком праці.

Потреба споживачів отримати освітню послугу набагато більша, ніж попит на відповідних спеціалістів у різних галузях економіки. Це об'єктивно не збігається з можливостями економіки в задоволенні робочими місцями всіх фахівців згідно з отриманою спеціальністю. Результатом цього дисбалансу є те, що пропозиція спеціалістів більша, ніж попит на ринку праці, але водночас є дефіцит інших спеціальностей та професій. Ринок освітніх послуг виявився не готовий оперативно реагувати на зміни попиту в результаті структурних зрушень в економіці, що гальмує розв'язання проблем дефіциту кваліфікованих робочих кадрів і залишає суттєву диспропорцію між попитом і пропозицією на ринку праці. Необхідно забезпечити розвиток професійної освіти, оскільки на сучасному етапі зростає потреба національного

господарства у висококваліфікованих працівника реального сектора економіки. Важливо складовою частиною комунікаційної політики є також взаємодія освітніх закладів із бізнесом та регіональними центрами зайнятості, функції яких не закінчуються прогнозуванням попиту на окремих фахівців, а доповнюються інформаційною діяльністю щодо можливості працевлаштування випускників, що знизить ризики «відпливу розумів», пов'язані з академічною мобільністю. Варто суттєво підвищити якість професійної підготовки на всіх рівнях освіти шляхом спрямованості її на міжнародні стандарти, орієнтації освітніх установ на потреби регіонального, локального і місцевого ринків праці.

Динамічній моделі соціально-економічного розвитку країни повинна відповідати адаптивна система освіти, яка здатна швидко реагувати на зміну вимог ринку праці, зміну темпів економічного зростання, готувати і відтворювати фахівців, що здатні працювати в конкурентному середовищі.

Література

1. Ринок освітніх послуг: виклики сучасності :збірник матеріалів Науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Київ, 11 червня 2019 р. Київ :АПСВТ, 2019. 98 с.

2. Павліха Н.В. Особливості розвитку регіональних ринків освітніх послуг в Україні. Економіка і суспільство. 2018. № 15. С. 540–544.

References:

1. Rynok osvitnikh posluh: vyklyky suchasnosti :zbirnyk materialiv Naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, m. Kyiv, 11 chervnia 2019 r. Kyiv :APSVT, 2019. 98 s.

2. Pavlikha N.V. Osoblyvosti rozvytku rehionalnykh rynkiv osvitnikh posluh v Ukraini. Ekonomika i suspilstvo. 2018. № 15. S. 540–544

Наукове видання

**ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА
ENTERPRISE ECONOMICS:
THEORY AND PRACTICE**

**Збірник матеріалів / Proceedings
IX Міжнародної науково-практичної конференції /
IX International Scientific and Practical Conference**

*м. Київ / Kyiv
12-13 жовтня 2022 р. / October 12-13, 2022*

Видано в авторській редакції

Підписано до друку 12.12.22. Формат 60×84/8
Друк. арк. 20,5. Зам. № 22-5752

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
03680, Україна, м. Київ, пр. Перемоги, 54/1
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи (серія ДК, №235 від 07.11.2000)
E-mail: litera_kneu@ukr.net